Digitized by Google

BIBLIOTECA NAZ
Vittorio Emanuele III
LV
A
16
NAPOLI
LV
A.
16

PROPVGNACVLVM
LVSITANO-GALLICVM.

VTRAQVE DE COELO
MVTVA LVCE BEATI
NONNIVS ALVAREZ PEREYRA
ASSERTOR PORTV GALLIÆ
VASCVS DE GAMA
PROPAGATOR PORTV GALLIÆ
CAROLVS MARTEL
GALLIÆ VINDEX
GASTO DE FOIX
ILLVSTRATOR GALLIÆ
PROPVGNACVLVM
LVSITANO
GALLICVM
Contra calumnias Hispano:
Belgicas
In quo ferme omnia vtriusque Regni tum domi tum foris præclare gesta continentur.
Autore P. F. Francisco a S. Augustino Macedo Minoris obseruantiæ Portugalli Prouinciæ Lusitano Conimbricensi Magistro Artium, et Theologiæ Professore.
Parisiis
Sumptibus Antonii Bertier. via Iacobæa sub signo Fortunæ.
M DC XLVII
SVPEREMINE ALIS
FOEDERA FIRMAT
LVDOVICVS 13. REX IVSTVS
IVSTVS
IOANNES 4. REX PROMISSVS

ICONIS LIMINARIS
RATIO.

REgnorum par in orbe nullum Gallico & Portugallico coniunctius inuenitur. Quippe quæ & nomine conueniunt, & origine consentiunt. Portugalliam à Gallia deduci, multi nobiles Authores sunt: Et qua parte habitari frequentius cæptum Gallos sedem habuisse verisimile creditur. Illud constat: Regum originem vnam & eandem esse ab Hugone Capeto tractam. Nam Robertus Dux Burgundiæ, Roberti II. Franciæ Regis filius, Henrici I. Frater, nepos Hugonis Capeti, Henrici Ducis item Burgundiæ Pater fuit, qui Henricum genuit Portugalliæ posteà Comitem, & Regni Portugallici Fontem. Itaque Henricus nepos Roberti Primi Ducis Burgundiæ, Pronepos Roberti, Regis Hugonis Capeti pronepos. Vnde apparet, ex eodem Capetino fonte Regium sanguinem, & Portugallicum, & Gallicum fluxisse. Necminus Amore, quam necessitudine copulata. Iam enim ab vsque instituto Regno Lusitaniæ, ad hæc tempora, numquam inter Portugallicos, Gallicosque Reges bella extiterunt. Imo tanta pax eorum inter se fuit, vt conspirante sæpè reliquâ in Gallos Europâ, quemadmodum & Carolo VIII. & Ludouico XII. Regibus accidisse legimus, numquam Portugallia contra Galliam arma sumpserit, imò & Galliæ partibus adhæserit, vti nos posteà in Ioanne Secundo Rege, dicemus. Strinxit hos Cælum nodos, Priuilegiorum vinculis: vt quæ Amore & sanguine Regna copulabantur, Cælesti quodam prærogatiuæ nexu vincirentur. Igitur & Clodoueo à superis (vti vulgo creditur) & Alphonso Henricio, (vti constat) stemmata donata, vtrique Regum Parenti & Authori, eaque similia arcano mysterio lilia Clodoueo, Alphonso vulnera, idest, Rosæ sanguine Christi vernantes: vt inter se floreo titulo conuenirent. Id nos docemus, cum vtrumque Regem inducimus, stemmata clypeo depicta, è manu Angeli accipientem, lemmate addito,

Vtraque de Cælo.

Addimus distichon:

Quinque Rosas Lusus, Gallus tria lilia gestat,
Vt vigeant rubris lilia mista Rosis.

Qui deinde sequuntur Heroes suis satis nominibus noti, & famâ celebres, Regnum singuli partim asseruerunt, partim illustrarunt, & propa-

Theod Godefroy de orig Reg Lusit.
Sammarth l. xix. tom. 2. & 1. lib. 22. Monarch. Lusit. 3. p. l. 8. 1.-.
Faria de Sousa in epitome.
Christophor. Suarez de Abreu in sua arbore genealog.
Vasconcel. in Anaceph.
Sueiro. tomo 1. Annal. Flandr.

garunt: Carolo Martello inuicto Imperatori respődet Nonnius Pereira Lusitanus Hector: ille Saracenos, hic Castellanos Regno expulerunt. Ille author Regiæ Carolinæ familiæ, hic in Regiam Brigantinam domum sanguinem induxit.

Et quis non norit, summum illum Imperatorem, antè quàm militem, Gastonem Foisseum, Regium iuuenem, armorum fulmen indomitum, & velocissimum, quod corripuit bellico igne Italiam, & seipsum clarissimâ partæ Rauennatis victoriæ luce extinxit? Quem è Regione locamus, Heros est ille incomparabilis virtutis Vascus Gama, aperti Oriẽtis gloriâ inclytus, Indici maris Archithalassus, Primus Vidigueiræ Comes, Prorex Indiarum Secundus, Iason ne, an Hercules Lusitanus?

Duo Reges Ludouicus XIII Galliæ, & Ioannes IV. Portugalliæ auspice Fide, mutuo se fœdere coniungunt; quemadmodum annos ab hinc septem, missis vltro citròque legatis factum vidimus; promittuntque fore firmam & perpetuam societatem. Cui nos hoc disticho litamus.

Ioannes, Ludouicus, amant hæc fœdera: firmat
Quæ videt ex alto mutua verba Fides.

Emblemata, seu malis symbola, tria, posui. Primum à duabus stellis Castore & Polluce Tyndaridis petitum, in rem credo aptum. Nam sicut hi vt immortalitatem consequerentur ex amore vitam diuiserunt, ita Reges Galliæ & Portugalliæ, vt æternùm splendeant lucem inter se communicant. Id præter lemma declarant versus.

Tyndaridas geminos lux reddidit vna Beatos:
Felices Reges lux dabit vna duos.

Liberatum à seruitute Regnum Lusitaniæ Superum auspicijs eo explicauimus, quod Leo, stemma Castellanum, Serpentem Portugalliæ symbolum, volantem, vnguibus tenere non potuit, carmine expressimus.

Dum Leo deijcitur, serpens supereminet alis,
Non hic Hispanus surgit in Astra leo.

Vltimum symbolum illud continet: Ludouicum Regem XIII. Arbitrium sibi Orbis armis vendicasse, & vbique inductâ æquitate ius statuisse. In quam rem distichon fecimus.

Arbitrium gladio Iustus sibi vendicat orbis:
Ponderet vt iustis lancibus Imperia.

Iconem, in illicem oculorum posui, vt traherem, rationem explicaui, ne mentis intentionem frangerem. Et cum operis dignitati, tum legentium voluptati consulerem.

EXCELLENTISSIMO
D. D.
VASCO LVDOVICO
A GAMA,

MARCHIONI NISÆ, COMITI VIDIGVEIRÆ, Orientis Archithalaſſo, Sereniſſimi Regis Luſitaniæ Ioannis IV. à Conſiliis Status, & Belli: Ficagli, & Villæ fratrum Domino, Pacis Iuliæ D. Iacobi Commendatario, & apud Regem Chriſtianiſſimum Extraordinario Legato.

NVNCVPATORIA EPISTOLA.

DE quo alij deliberare diu, ac plurimùm ſolent: tum quòd liberum ſit opus dicare: tum quòd difficile idoneum Patronum eligere, id ne conſultare quidem licuit: cum & liberam mihi optionem neceſſitas abſtuliſſet, & operi ius tuum, manum, Marchio Excellentiſſime, inieciſſet. Nam & mihi omnibus nominibus tuo liberum non erat alium adoptare; & neceſſe admodum erat, illuſtrem, & validum Patronum quærere: nec ius ſinebat aliò reſpicere, cùm opus & dignitate, & argumento ad te omninò pertineret. Et quidem tua in me beneficia conſtant. Neceſſitas apparet, cùm erecto huiuſmodi Propugnaculo magnam mihi concitem pugnam, non modo ab aduerſariis ob rerum veritatem, & partium ſtudia, ſed

etiam à domesticis, & amicis, propter animorum contentiones, & opinionum dissidia. Ita mihi propugnanti idoneo propugnatore opus est; qui me non tam vi, quàm splendore, & authoritate defendat. Iam verò operis argumentum dignitasque iure te suo Patronum vendicat. Cum enim versetur in vtriusque Regni, tum Gallici, tum Portugallici gloria asserenda, quod mixtum ex vtroque componitur, ad te spectat: qui inter vtrumque velut quidam arbiter, & sequester versaris; & vtrobique tum amplitudine, tum gratiâ plurimùm vales. Non minori iure dignitas operis te vendicat, cùm illud, Panegyris Regum tum Lusitaniæ, tum Galliæ, & vtriusque Regni, Heroum sit; atque adeò historiarum quoddam compendium, vt nihil fermè vel ob antiquitatem venerandum, vel ob pietatem Religiosum, vel ob virtutem sanctum, vel ob liberalitatem magnificum, vel ob opulentiam splendidum, vel ob magnanimitatem mirabile, vel ob fortitudinem gloriosum fuerit, quod hìc aut ex proposito non tractetur, aut obiter non perstringatur. Quo certè nomine dignitatis, maxime tuum est opus, Marchio Excellentissime: cuius maiores Heroum nomen præclaris admodum facinoribus meruerunt: cuius familiæ stemmata regium sibi decus vendicarunt, cùm Reges nostri gentilitio Gamarum stemmati, stemma ipsum regium inseri imperarint, vt regia eo nomine Gamarum familia censeretur. Quare, quod de Regibus Regnisque opus instituitur, ad te regij stemmatis & splendoris virum haud dubiè pertinebit.

Huius tu Excellentissime Princeps clypei pondus sustines, expectationem imples, stemmata repræsentas, vera Auorum soboles, viua Regum effigies: non fictis adumbrata, sed veris expressa coloribus: Famæ par, Inuidiâ maior, imitatione superior: tuis quippe virtutibus effecisti, vt cùm nemo te æmulari auderet, nemo posset inuidere,

dere,

dere, quod extra omnem virtutis aleam positus admirandus omnibus videaris. Ecquis enim, quæso, est aut familiæ claritate nobilior, aut nominis gloria illustrior, aut munerum dignitate sublimior, aut familiæ cultu nitidior, aut domus amplitudine celebrior, aut donorum largitione magnificentior, aut nobilitate virtutum splendidior? Quæne aut amore, aut studio, aut ambitione dicta videantur, propiùs te Marchio Excellentissime in tuorum primum, dein tui imagine intueamur.

Tu Gamarum familiæ Princeps, quæ inter Lusitanicas, tum splendore sanguinis, tum rerum gestarum magnitudine, tum opum affluentia, tum nominis gloria eminet. Cuius egregius illustrator extitit, Vir ille summus virtute, magnificentia, dignitate, Stephanus à Gama Sinensis Arcis cum Imperio Præfectus, Ferdinandi Infantis Purpuratus, quem & ab eo in Africanam expeditionem præmissum, & à Ioanne Rege II. ad Indicam destinatum accepimus. Cui, nescio an maior parente, filius Abauus tuus Vascus à Gama Lusitanæ virtutis Heros, apertæ Indiæ Iason, nouus in mari Hercules, singularis familiæ amplificator, & propagator successit, qui primus & Archithalassi Orientis, & Comitis Vidigueriæ titulo donatus: quem pelagus arcano timore correptum, præter morem contremiscens exhorruit. ex quo à Gamis in omnia maria acceptum imperium. Ab illo nulli nisi Heroes procreati. Qui è transuerso veniunt, non omitto Stephanum Gamam Indiarum Moderatorem, Rubri maris domitorem: Paulum Gamam, Imperatorem Malacensem, belli fulmen propriæ virtutis igne consumptum: Christophorum à Gama clarissimum, & apud Indos, & apud Æthiopas Ducem, qui Laureatum Victoriis caput pro Christi fide securi Martir Illustrissimus subiecit, & Gamarum sanguinem dignum

qui redderetur superis significauit; vt non modò illustris ille, sed & Religiosus haberetur. Hinc ad rectam familiæ lineam reuersis, occurrit Proauus tuus Franciscus Gama, Togæ decus eximium, Vidigueriæ Comes, Ioannis Tertij Hipparchus: quem maiore gloria excepit Vascus Gama huius Francisci filius, Auus tuus, Comes Vidigueriæ Tertius, qui adolescens eodem Hipparchi *munere functus, & adultior supremi de Regni summâ Consilii Senator (Status appellant) Sebastiano Regi cùm adesset, eum est in Africam sequutus, & in fatali illo Punico prælio gloriose occubuit. Quibus sanè par extitit Franciscus Gama, Clarissimus Pater tuus, Quartus Vidigueriæ Comes,* H*ispaniarum Regis clauiger aureus Regij quod summum est Concilij non modo Senator, sed Princeps etiam, ac Præses de rebus Indicis Senatus; & in consultationem totius Reipubl. à Regni Moderatoribus adhibitus: bis Indiarum Prorex; duplicantibus sese honorum titulis, vt tantæ personæ dignitatem æquarent. Omnes Orientis Archithalassi.*

Hi te maiores Indici maris Imperij, & Comitatus amplissimi, & gloriæ incredibilis hæredem reliquerunt. Nec ego eos commemorarem, ne viderer aliena laudare, nisi tu iisdem virtutibus acceptum sanguinis splendorem proprium effecisses: quippe qui tempore subsequutus, dotibus haud dubiè prægressus, adhuc in flore ætatis summæ Reipublicæ præpositus, & Regiis maioribus curis admissus, & ad præcipuas Legationes expeditus, nouum familiæ tuæ decus, Marchio à Rege institutus Nisensis, addidisti. Ad quod honoris fastigium propriarum virtutum gradibus ascendisti, quæ cuiusmodi fuerint, memoremus. Ac primùm in amplissima domo, splendidissimis Parentibus natus, felicissima in genituram sydera prouocasti: mox sinu Matris exceptus

gratiarum vbera labris expressisti: vix dum crepundiis positis reptasti per scuta, & rostra per gemmas, & vniones quin hæ pedes illaquearent: imo pedibus conculcasti, vt per illarum ruinas gressus ad victoriam erudires. Adultior, ipsa vultus Elegantia, oculorum acie, habitudine corporis ad imperium composita, eam expectationem commouisti, vt nemo te non ad omnia summa natum intellexerit. Excelsa indoles, acre ingenium, mens subtilis, constans, rectumque iudicium, foras per signa emanabant, quæ cum magnitudine animi, comitate, gratia, humanitate, coniuncta, admirabilem te iuxtà, & amabilem omnibus reddiderunt. Quid? quòd discordes inter se, discrepantesque dotes in te, tui ambitione, miro consensu vinciuntur. Grauitas cum acumine: cum prudentia candor: cum humanitate maiestas, lepos cum seueritate: temperatio cum magnificentia, cum modestia splendor copulatur. Parum est vinciri dotes: certant, dum eminere singulæ student, vt quæ in te Principem locum habeat, ea cæteris præstare videatur. Non enim tam tu dotibus, quam te cum dotes nobilitantur. Omnes in te, quasi ex composito confluxerunt: nulla desiderata est; ne si qua deesset: ea opinionem virtutis amitteret. Non illæ per gradus quosdam, vti in aliis solet fieri, progressæ paulatim adoleuerunt: sed impetu ipso naturæ erumpentes, leges, & carceres temporis perfregerunt, ætatem præueniente acerbam genij maturitate. Puduit morarum, momento sese effuderunt. Cana Consilia in annis puerilibus meditabaris: te quicumque vidit, cum necdum dignitatum aliquod limen intrasses, omnia transisse credidit, quæ sequebantur insignia. *Itaque vix in iustam adultus ætatem Rempublicam gessisti. Regio, quod palmarium est, iudicio, iis dignus muneribus, quæ annos, & canos exigunt. Quare asserto Regno: Tribunali instituto, penes quod Trium ordinum administratio erat: Vnus ex cooptatis*

Magnus Felix in vita Epiphanij.

ad id Collegium ab eo Rege fuisti, qui fundamenta libertatis iaciebat, suumque ius iustà Regni administratione tueri volebat: atque adeò in eligendis Magistratibus multùm operæ studiique locabat. Eo tu tam incorruptè, tamque vtiliter functus, vt natus ad clauum Reipublicæ moderandum viderere. Itaque ad arcana Principis Senatus Consilia Patricius institutus, Status vocant, adhibitus, Regio lateri, qui cum Regias curas partiretur adstitisti, & qui vltimus aliorum vitæ actus esse solet, eum tu quasi prologium effecisti. Sedebas inter trabeatos senes adolescens pene Prætextatus: nullo discrimine præter ætatem: nemo ingenio subtilior, nemo iudicio certior, nemo consilio maturior, nemo silentij obseruantior; intra ætatem prouidus: præter ætatem experiens: gradus omnes ætatis mente prægressus senectutem tarditatis insimulasti: & quod in ea præsidii vulgo creditur, non necessitatis, sed infirmitatis humanæ, iudicio, ac prudentia tua esse declarasti. Eamque nostri Animi naturam esse, quæ vi sua citra annorum adminicula ad rerum omnium intelligentiam nitatur, exemplo tuo docuisti. Miraculo daretur aliis, quod tibi natura videtur contigisse. Politicen, Clemente Alexandrino teste. Artium omnium Artem *sine doctrina ope, sine experientia, excellentis virtute ingenij, quod cæteris longo annorum vsu vix conceditur, comparasse. Literarum tam tibi studia placuerunt, vt Doctorum hominum patrocinium susceperis, ac eos vbique non modo beneuolentià protegas, sed opibus quoque iuues, stimulosque eorum ingeniis addas, & magnis stipendiis inuitatos in altum eleues, ne iniustò paupertatis pondere degrauentur. Itaque tantam apud eos gratiam collegisti, vt de te adoptando Patrono nemo non contendat, ac pro Mæcenate Gamam, hisce temporibus, maiore litterarum vsura, è superis delapsum affirmet.*

Clem. Alex. in Pædag.

Et verò huic magnæ cùm domesticæ famæ, tum expectationi egregiam reapse fidem fecisti, legatione maximâ functus apud eos, qui ingenio, & iudicio, & scientia plurimùm valere solent, Gallos: & ibi, vbi omnia maximaque totius Europæ reperiuntur, & probantur ingenia, Parisiis, & tum, cùm ad transigenda restituti Regni Lusitanici negotia, quæ ex re Gallica magna ex parte pendebant, gnauo, & strenuo Autore opus erat. In tam amplo igitur theatro, in tanta luce Ingeniorum, in tanta rerum, & negotiorum turba, eam egisti personam, vt omnium admirationem concitares, Regi, Regnoque Lusitano non mediocrem existimationem conciliares: cum qui splendidi more Dynastæ in Patria vixisses, foris etiam Principem ageres: vnde apparebat quantus Rex esset, qui subditos Principes haberet: quantum Regnum, in quo qui parerent, alibi possent imperare. Perfecti, absolutique legati numeros omnes explesti: Religionis, ac Pietatis in Deum, Amoris, & obseruantiæ in Regem, curæ, studiique in patriam, rectæ administrationis domi apud tuos splendoris, ac magnificentiæ foris apud externos, prudentiæ in consiliis, comitatis in confabulationibus, hilaritatis in conuiuiis, alacritatis in suscipiendis, dexteritatis in agendis, perseuerantiæ in conficiendis negotiis, singulare specimen præbuisti. His apud Regni proceres existimationem, apud populos plausum, apud æmulos inuidiam, (quæ non mediocris pars est gloriæ) consecutus. His vi omnia ex te, quæ in aliis Prouinciis, ab aliis agebantur negotia penderent effecisti: adeò, vt nihil eorum, quæ ad Lusitanici Regni administrationem magnopere conduxerint, sine tuo, aut monitu, aut consilio his annis sex gestum fuerit. Nam cùm ea penè omnia, quòd multùm Gallica societate nitantur, cumque re Gallica vinciantur, Regis ad te sint mandatu delata, & tuo iudicio commissa, tuo consilio administrata: quicquid vbique effectum, tua opera præstitisti. Quare rei

ab omnibus aliis Legatis bene gestæ gloriæ partem vendicas: quin ij tamen de tua tibi quicquam possint decerpere. Plurima quippe à te sunt suscepta, confectaque negotia, quæ cum ad alios non spectarint, cum iis communicata non sunt: nullum vero ab iis est gestum, in cuius tu societatem non veneris. Tu Clarissimos in Hollandia, Sueciaque Legatos in sanciendis, firmandisque fœderibus strenuè adiuuisti. Tu missos in Germaniam de ineunda Monasterium cum cæteris Principibus societate Legatos, non modo Lutetiæ Parisiorum monitis, & consiliis implesti, sed isthic versantes per litteras direxisti, & gratia tuâ fouisti: iisque Legatos aliorum Principum non paucos tua industria conciliasti. Tu rem catholicam, & Regiam in Anglia maximè oppressam, & labefactatam, collatis cum eo, qui Regis nostri strenue ibi partes agit, studiis recreasti. Tu illustrissimo Marchioni Cascalensi extraordinario, super Christianissimi Regis Ludouici Iusti funere, misso Legato, impiger ad fuisti, & omnia humanitatis, & comitatis officia exhibuisti. Tu Romæ apud Pontificem, tu Venetiis apud Senatum, tu Sabaudiæ, & Florentiæ apud Duces, tu Parmæ apud Principem, Regis nostri Serenissimi egregia in eos studia declarasti, quo eorum nobis animos deuincires. Tu arma Gallica in communem Castellanum hostem concitata, vehementiùs impulisti, iisque nostra auxilia sollicitasti, vt ille ancipiti distractus bello laboraret. Vbique actuum tuorum comitem prudentiam aduocasti. *Tu quicquid ad Regni tutelam, famam, splendorem, opes augendas aliqua ex parte conducit, omni conatu, industriaque procuras, nullis parcens sumptibus, nullis vigiliis, nullis laboribus, vt vnus tu omnia Regni Lusitanici negotia, & sustinueris, & confeceris. Acto iusto Legationis curriculo, vix in Regnum receptus: cum à Rege in* Galliam *Extraordinarius Legatus remissus, additâ Marchionis*

Ennod. Theodor.

dignitate: quòd tibi, inquiete adhuc rerum summâ, quies esse non poterat, & in tanta tempestate negotiorum, tuo opus erat, & iudicio, & prudentia, & gratia, vt Reipublicæ nauis, cursu ad optatum felicitatis portum secundo, velificaret. Hodieque *Parisiis moraris; & fama vniuersitatem orbis peruagatus, tanta de te omnium est opinio, vt nemo non existimet salutem in te Reipublicæ constitutam.*

Macte ingenio, ob acumen. Macte indole, ob magnanimitatem. Macte iudicio, ob grauitatem. Macte animo ob virtutem. Macte fortuna, ob felicitatem. Cui vni plane contigit, vt quod re nemo, voto vix quisquam ausus sit præsumere, Heroicarum ornamenta virtutum, dispersa per singulos, coniuncta complectereris. Amplitudinem Cyri, Magnificentiam Artaxerxis, celsitudinem Alexandri, Magnanimitatem Cæsaris, integritatem Catonis, Gratiam Pompeii, Fortunam Augusti, Iustitiam Traiani. Adeò, vt parum sit exprimi à te virtutes, cum omnem virtutis imaginem consumpseris. Qui te vnum imitetur, omnes assequatur. Et quamquam Togæ hactenus studiis deditus, mansueta Politices munera obieris, nondum aleam Martis expertus, præterquam quòd, non tu bellicis muneribus, sed ea tibi defuerunt; per quæ animus tuus, domi argumenta se prodit, ea Martialem in te spiritum, bellicumque vigorem inesse testantur, qui si militare tibi imperium mandetur, summum haud dubie Imperatorem fore significant. Quamquam ego, quæ multa, & grauia, & ante hic apud nostrates, & isthic nunc apud alienos togatus negotia Regni egisti, expendens: non dubitem maiori de te, quàm Rhodii de suo Tiberio, iure dicere. Otium huiusmodi tuum, quolibet militari Imperio honoratius fuisse. *Non licuit tibi per ætatem, non licuit per* Regni *primordia, Bellicis rebus exerceri, & si multò fuerit gloriosius, ea te adolescentem* Tacitus in Tiber.

obiisse, quæ duces emeriti præstare solent, & belli pericula experiri: tempus erit, cum te nec Lusitania, nec Europa capiat, & iusto in magnam orbis partem accepto Imperio, de quolibet Christiani, & Lusitani nominis hoste trophæa erigas, & vtraque tum Terrestris tum naualis Victoriæ Laurea decoratus, & barbararum gentium spolis onustus, tibi famam, posteris gloriam, Patriæ lætitiam, Regi gaudium, æmulis inuidiam, externis admirationem afferas, & penè hominis fortunam egressus, in altissimo gloriæ fastigio colloceris. Vale Ex^me^ *Marchio, teque fruere, nosque tuæ virtutis fructu perfruamur.*

Seruus tibi addictissimus,

Fr. FRANCISCVS A S. AVGVSTINO MACEDO.

PRÆFATIO AD LECTOREM.

BENEVOLVM hic te, mi Lector, attentumque desidero. Quod legis opus, eo animo in Lusitania inchoaram, vt primam partem Lusitanicam Apologiæ instar aduersario solitariam offerrem: nec dum de Gallica quicquam cogitabam. Cum procul à Curia versanti, qui in ea erant Galli, mihi arcto necessitudinis vinculo coniuncti, recens editum à Chiffletio librum miserunt, ac enixè litteris, vt refutarem, postularunt, & quanquam in solitudine libris prorsus destitutus, & nullo præter otium adiutus subsidio, non potui tamen amicissimorum hominum præceptis non parere. Cumque animo præuidissem non defore in Gallia, quæ & ingeniorum, & doctrinarum ferax est, qui par pari Chiffletio, quod eum morderet, reponerent: & singula capita, vti rogabat, ipsi singulis obiectis capitibus refutarent: nec mihi essent ad manum Genealogici, quorum maximè vsus erat, libri, aliter respondere institui, & collectis mente quæ Chiffletius dixerat, & ad capita reductis, ac quid ipse agitasset perspecto, iuueni eum & dignitati Regum, & Iuri Salico, detrahere studuisse. Itaque menti statui, & proposito respondere, & dignitatem Francici nominis ea ratione asserere, vt cum eam maximè extollerem, à calumniis vendicarem; & ius Salicum ita defendere, vt cum illud vndique munirem, emissa in illud tela refutarem: neque tam gladiatoris more in arena, quam Propugnatoris ex arce pugnarem: hostemque non collato pede impeterem, sed è superiore loco dejicerem. Hæc mecum cogitans euocatus in Galliam fui. Cumque venissem Parisios ac de Regis mandatu, operam dante Excellentissimo D. D. Vasco Ludouico à Gama, Marchione Nisensi, Legato Extraordinario Regni Lusitanici defensionẽ, susciperem visum mihi operæ pretiũ fuit, quod in Lusitania inchoaram de rebus Gallicis opus conficere, ac ex vtraque, tum Franciæ, tum Lusitaniæ, Apologia, vnum veluti corpus efficere. Vt quæ regna origine, amore, societate, fædereque iunguntur, eorũ, cõmunis, eadẽque foret & illustratio, & defensio. Itaque & opus confeci, & Propugnaculum Lusitano Gallicum, ab eo argumento inscripsi. Quoniam verò contra Lusitaniam Hispanus author, contra Franciam Belga prodierat, calumnias Hispanico Belgicas appellaui. Cumque constaret vtrumque aduersarium inuidiæ potiùs stimulo actum, quam veritatis amore ductum, illas excogitasse calumnias, volui laudando, & ornando nostra, eorum scripta refellere, & suo inuidos dolore torquere. At ita me tamen gessi, vt in parte Lusitaniæ refutando magis, quàm extollendo, in parte Gallicâ contra processerim: nam quæ Lusitaniæ obiecta, quòd noua & occul-

tiora, poterant cuiquam vera videri; nec erat author qui refutaret: cum & alii, & ego qui in Lusitania scripsimus, familiari linguâ scripserimus, ac opus esset latinè, quòd omnibus notum esset, refellere. Quæ verò contra Franciam dicta, ea nullam omnino mouere suspicionem possent, quod in tanta luce rerum tenebræ non consisterēt: nec defecturi essent, qui exactiùs refutarent. Itaque defensionis in Lusitanica, commendationis in Gallica parte rationem habui. Ac idcirco libellum Hispanicæ calumniæ, qui vernaculè ab Authore scriptus, latinum feci, seruato integro sensu, & in capita secui, & singulis initio articulis singulas breuissimas antilogias obrui, vt posteà latiore stylo responderem. Sicubi acriùs, danda est venia homini Lusitano amanti Patriæ, cui aduersarius infensum se maximè prębuit, ac sua audaciâ ne? an impudentiâ? effecit, vt non sine animi commotione responsum afferrem. Nec mirum est, eodem nos animo scribere, quo bellamus. Quod si respondendo illustrandæ Patriæ occasiones quęro, & aliquando latiùs effundor, ea causa est, quod non vni me tantùm aduersario, sed & aliis, à quibus hodie impugnamur, opposui, ac in vno omnes & agnoui, & profligaui. De Lusitanis ita scripsi, vt nihil penè ab iis præclarè, aut domi, aut militiæ gestum, quod à me vel non commemoretur, vel perstringatur. Lectores ego etiam atque etiam rogo, vt Lusitanæ à me allata, & Religionis, & Magnitudinis, & Virtutis exempla accuratè expendant, vt norint, si minùs apud externos celebramur, id non rerum defectu, sed scriptorum Latinorum inopiâ accidisse.

In parte Gallica, illud mihi proposui, Regum, & Populi Francorum originem inquirere, antiquitatem prodere, splendorem afferre, lumina euulgare. Deinde ius Salicum asserere, exponere, illustrare: Regiam ditionem confirmare, vendicare, extendere, propagare. Tandem Maiestatem Regii sanguinis, & dignitatem Francici nominis, statuere, extollere, amplificare. Quid sim consecutus, alii iudicent: nemo certè si, aut ingenium, aut eruditionem desideret, studium & affectum desiderabit. Mihi magis à Gallis, quos amo, quàm ab aduersariis timeo, nam his quod externi sint, spero me parem in refutando fore: Gallis vereor ne displiceam, tum quòd ego huiusmodi Prouinciam peregrinus, & indoctus fortasse susceperim, cum Defensoribus, & quidem doctissimis abundet Gallia, tum quòd quæ affero, parua ijs, & tenuia pro rerum amplitudine, pro ingeniorum acumine videātur. Alterius ego veniam peto, atque ab eorum iudicio, ad Amorem prouoco; oroque vt non tam ingenii mei, quàm affectus rationem habeant, neque me Pygmæum Herculeis viribus suis metiantur. Alterum ipsi excusent, quòd Galli qui in Lusitania sunt, hoc mihi munus mandarunt; quòd nossent Gallicæ me gentis studiosissimum, atque hoc nomine, & in Hispania Madriti, & in Italia Romæ, & vbique celebratum; atque adeò mihi sem-

per ab hinc annos fermè viginti, quæcumque ad defensionem, & laudes Gallorum spectabant, ab iis commendata.

Quare non me existiment alienum intrasse, sed iam beneuolentiâ insertum accessisse. Quin & id reputent, Lusitanos Gallis, & origine, & necessitudine, & amore, & fœdere esse coniunctos, vt nemo in Gallia Lusitanus, externus esse videatur. Styli genus id sum secutus, quod non tam ieiunum, & tenue ad desceptationem, quàm copiosum, & amplum ad pompam comparatum: nec enim volui exiliter ad calculos reuocare, quæ mihi erant ad laudem Gallici nominis amplificanda. Itaque & si manum aliquando Dialectico contraxerim, plerumque Rhethorico, more dilato, & ex spinosarum argumentationũ carceribus, ad amœna & florida Eloquentiæ prata egredior. Doceoque aliquot ieiunos, ac exiles Belgarum, etsi bene latinos, scriptores, curtum illud suum, & tenue dicendi genus, quod Lipsianum appellant, non industriâ electum, sed necessitate inductum; cum non possent generosum dicendi latiùs impetum capere, & vberiùs in orationem effundi, vnde semper ad metas hærent, & eodem se vestigio contorquent. Quos moneo animaduertant, qui in Ciceronis schola versamur, posse nos subtiliter, cum sit opus disceptare, & copiose plerumque ac ornatè dicere. Cum ad illius nos genium formemus, qui in omni styli genere dominetur. Ad quem cum ego me in Societate IESV, cui multum debeo, componerem, rationem hanc floridiùs & vberiùs disputandi, illi spinosæ, & exili omnino antepoſui. Ideo authores plerumque ad marginem reiicio, nec eorum locos minutè cito; nec id à me magnoperè exigendum, cùm & dicenti habenda sit fides, & qui citantur, cum de iis rebus quas confirmo egerint, facilè vbi id dixerint deprehendi queat, cùm præsertim recentiores afferam, apud quos exactissimè loci notantur. Cæterum *is sum qui mirer antiquos: non tamen vt temporum nostrorum ingenia despiciam*. Quare & recentiorũ testimoniis vtor, & eruditionẽ laudo; non ideo tamen, quod & sunt, & sibi videntur docti irasci debent, quod ab iis interdum dissentio, cum nec ipsi inter se Galli consentiant; imo & alii aliis suscepto studio contradicant: nec ego cuiquam eorum, vti opinione ingenij concedo, ita & iudicium subiecerim, quod vni tantum veritati addixi. Et vero quoniam non paucos mihi aduersarios, Lector beneuole, fore præuideo, Diui me Ambrosii sententiæ clypeo muniam: *Incautius plerumque aliquid promitur, aliquando accipitur maleuolentiùs, aliquid exit ambiguum, quia alieno examinanda iudicio, non pro nostra debemus magis, quam prò aliena opinione tractare, & euitare omnes scrupulos maleuolentiæ*. Nec de fore puto, qui obiiciant, me externum aliena tractare, & *in syluam ligna*, vt aiunt, *ferre*. Nec noui quicquam allatum iri, cum omnia sint occupata. Quibus ego moderatè respondeam: externum non esse, qui in libris habitat, imo ciuem litterarium

Plin. l. 5. epistol. ad Cani.

D. Ambr. l. 4.

In Paræmiis.

habendum, à quo culta sint monumenta antiquitatis: ac vt sit externus, modò ne imperitus, fidei addit, quod suspicioni detrahit: cum quæ scribit studio veritatis, non adulationis, indulgentiæue scripta videantur. Deinde, si quòd alii ante dixerint, abstinendum posteris, iam inde à multis seculis scriptoribus interdictum. Sicut *arboribus vetus interit ætas*. Ita & libris sua tempora intereunt. Renouanda memoria antiquitatis, & situs excutiendus, nec tam ferimus in syluam ligna, quàm & vetera putamus, vt nouo germine efflorescant, & noua addimus quæ succedant, & vetustati auxilientur. Noui quicquam afferri, id iniustum est postulari: cùm historiarũ fidei nihil addi, adimive possit: nec nos Poëtas agimus, sed historicos: nisi fortè fingi velint, quæ afferantur. Satis est ornare verbis, amplificare oratione, condire sententiis, & nudam rerum narrationem Rhethoricâ pompâ vestire. Ipsi certè, qui obiiciunt, quod afferunt, non aut excogitarunt, aut finxerunt, sed inuestigarunt, & inuenerunt. Quòd si noua dicunt, quæ abstrusa, & recondita latebant, videant ne se imperitiæ arguant, quòd noua iudicent, quæ aliis fortasse nota erant, ac putidè argumententur: nam quæ vetera esse putant, quòd sibi cognita sint, plerique noua quòd ea ignorent existimant: atque adeo possit contingere, vt quod occultum credunt multis sit perspectum, quod manifestum plerisque aliis sit incognitũ. Quod si ire maledicendo pergant, ea me Hieronymi sententia consolabor. *Os barbarum, & procax, & in conuitia semper armatũ, quicquid nouum insonuerit author, aut exaggerator est fama.* Ego huiusmodi Aristarchos nihil morer, quippe qui sciam Epicuro eos, & Vallæ similes fore, quibus propositum omnes maledictis configere. Ad Lectores prouoco, qui Candore Tulliano, & Lipsiano maluerint commendari. Cæterum *sit ne posteris aliqua cura nostri, nescio; nos certè meremur vt sit aliqua, non dicam ingenio, id enim superbum; sed studio, & labore, & memoriâ posterorum.*

Horat. de Arte.

D. Hieron. epist. 22.

Plin. epist. ad Tacit.

PROPVGNACVLVM LVSITANO-GALLICVM.

PARS PRIMA LVSITANA.

PROLOQVIVM.

EA demùm in hac primâ Propugnaculi mei parte, ineunda mihi ratio eſt, quam tum in refellendo Fauſto, & Petiliano Auguſtinus, tum in refutando Ruffino Hieronymus, tum in redarguendo Eunomio Baſilius tenuerunt. Horum quippe inſtitutum fuit, aduerſariorum libellos, ſectos in capita, diuiſoſque proponere, ſinguliſque ſuas reſponſiones ſubiicere; vt collatis locis, & de inimicorum calumnijs, & de veritatis ratione conſtaret. Quod à Marco Tullio fuerat antè excogitatum: à quo integra Marci Antonij Epiſtola, ſoluta in partes, & diſſipata; vt ſeorſim ſumptæ ſententiæ, eùm refellerentur aptiùs, tùm fortiùs eliderentur.

D. Aug. contra Faoſt & aduerſ. Litter. Petil. D. Hieroaym. in Apolog. contra Ruffin. D. Baſil. aduerſ. Eunom.

Marc. Tull. Cic. Philipp. 13.

Antequam tamen in membra ſecemus, operæ pretium erit, è toto iſtud opus, & quaſi trunco ſpectare. Monſtroſum quin ſit, dubitari non poteſt. Nec enim poſſunt cum fine, inſtitutæ rationes, nec cum iuſtitiâ, adhibitæ artes: nec eum pietate, tradita documenta: nec eum rerum veritate, narratio; nec cum politicâ doctrinâ, inſtitutio: nec cum ſalute, remedia: nec cum rectâ religione, ſenſus: nec cum purâ fide, dicta congruere. Finis propoſitus eſt, Luſitanici Regni (vti vocat) recuperatio. Artes repræſentat eas, quæ ab iniuſtitiâ, & tyrannide proficiſcuntur: irruptiones, direptiones, proditiones, largitiones, vim, corruptelam: quibus imperia euerti, non conſtitui ſolent. Vnde regnis ruina paratur, inde recuperationem molitur. Hanc nemo, niſi contrarijs artibus conſequatur: amore, fide, iuſtitiâ, beneficentiâ, pietate. Ad quam doctrinam politicei nos Magiſtri, Plato, Ariſtoteles, Cicero, Auguſtinus, Thomas, & (quod caput eſt) ſacræ Scripturæ auctor, Deus inſtituit. Quibus perſuadere nititur argumentis, ea ſunt odio, inuidiæ, ambitioni, cupiditati, & alijs prauis animi affectionibus aſſignanda. His iuſtitiæ acies obtunditur, quæ in arce ſummâ rerum, intentiſſimè cuncta ſpeculatur; & quòd regia prorſus virtus ſit, ſceptrum ſibi, oculo in faſtigio vigilanti coronatum, in ſymbolum vendicauit. Exempla tetra, & horrida, ceu nulla alia in

A cap. 25. ad 30.

Plat. & Cic. de legib. Ariſt. in Polit. Auguſt. lib. de ciuit. D. Thom. l. de reg. Princip.

Pier. Valerian.

Sacris Biblijs essent, Regum impiorum, & sceleſtiſſimorum producit: quæ cùm deteſtanda maximè ſint, imitanda tamen proponit. Qua in re animaduertere oportet: cùm tot, & tam præclara in diuinis monumentis ſanctiſſimorum Regum exempla ſuppeterent, aut nullius ei in mentem veniſſe: aut ſi qua venerint, nullius eorum rationem habere voluiſſe.

Iuſt. Lipſ.

Vide huius inuect. Caſtellan. c. 5. ad 12.

Et quidem homini iniuſtitiam, impietatem, immanitatem cogitanti, non facta Dauidis honeſta, ſed Salmanaſaris immania; non Ezechiæ religioſa, ſed Nabuchodonoſoris crudelia; non Ioſaphati pia, ſed Athaliæ impia; non Ioſiæ iuſta, ſed Iehu fraudulenta congruebant. Quid? quod è tot tantorumque Imperatorum numero, qui ſuarum fama virtutum Orbem impleuerunt, vnum inuenit Iulianum Apoſtatam, cuius laudaret ſententiam, & oraculi inſtar, Regi ſuo, veluti de machina, dictaret. Litterarum, cum primis ſacrarum, ignarum ſe, ac imperitum oſtendit. Vnus ex ijs, quos adducit è Biblijs locus, ab eo turpiter adulteratur: tres ab eodem fœdè torquentur: omnes demùm corrumpuntur. Quæ de Luſitanici Regni inſtitutione, de Indica expeditione, deque fidei in remotiſſimas Regiones, barbaraſque gentes propagatione ſcribit, meræ ſunt calumniæ, & impoſturæ. Nec in externis ſolum rebus, in domeſticis quoque peregrinatur. Tanta in eo eſt de his rebus ſermonis inſolentia, quanta major eſſe non poſſet, ſi de Regni Martauani, & Auæ, & Tibethis rebus differeret. Minus, opinor, erraret, ſi de iure, & legibus Crotoniatarum, aut Meſſeniorum, quàm cum de noſtris inſtitutis & moribus agit, diſputaret. Rudia tantùm quædam in tabula crudelitatis lineamenta extant, quæ Draconis Legiſlatoris cruenti luridam faciem reddunt: Politicis in præceptis exuit humanitatem, induit Barbariem. Quid quæſo excogitari poteſt abſurdiùs, quam hortantem ad deditionem populos, iugum producere, catenas afferre, intentare gladios, virgas expedire? quâ ratione Regna diſſiliunt, eâ vult conglutinari. Conceptum diu in viſceribus virus palàm promit, & temerè propinat, ſonitu tamen per imprudentiam reddito, quò nos à bibendo deterreat. Incitare nos ijs ſtudet, quibus alij retinetent. Quà ad ruinam ijt Rex Roboamus, hàc ille ad culmen Philippum ducit. Veſpillonem, non chirurgum agit. Vulnera refricat, vt recrudeſcant; non fouet vt callum obducant. Vt ſanet, quâ nos haſtâ vulnerat, Achilles certè non eſt. Quis remedia ſibi ab eo oblata adhiberi velit, cùm ea necis ſint inſtrumenta? Regno mortem machinatur, ac reſurrecturum fore ſperat. Si, quòd incendiarius eſſe vult, Regno ignes iniiciat, non tantus eius in nos eſt amor, vt è medio incendio eripiat, ac è cineribus incubanti ſimilis, in vitam reſtituat. Procul eſt à Troiæ fortuna Luſitania: huic Sinoni minimè credet; nec quod non ab eo petierit, *Campos vbi Troia fuit*, ſibi gratulabitur. Non aliter, quàm ille, de ineundo Regno, de adminiſtrandis magiſtratibus, de gerenda Republica Machiauellus diſſereret. Licere Principi iura perturbare, leges abrogare, Sacra profanis miſcere, diuina humanis ſubiicere impudenter aſſeuerat. Quin, & obtentu ſacro-ſanctæ poteſtatis, manum coronis, ſceptriſque iniicit; nouâ quadam libidine doctrinæ, quam ne ipſe quidem vel Machiauelus, vel Bodinus Barclaius-ve excogitauit. Vltra honeſti fines regiam poteſtatem audaciſſimè extendit. Minor Iulio Cæſari, cùm Rubiconis ripas tranſiit, audacia fuit.

Cap. 41.

Vide reſponſ. ad c. 5. 8. 9. 10. 11. & 20.

Cap. 10.

Plutarchus in Solon.

Ouid. Mythologi.

Æneid. 2.

Æneid. 3.

2. Cap. 34 ad 40

Sueton.

Plutarch. Lucan.

Verùm quid mirer ab eo illatam iustitiæ iniuriam, à quo, & sacra violata religio est? sunt quæ fidei hoc in opere aduersentur sententiæ, censoriâ sacrosanctæ inquisitionis virgâ dignissimæ. Nec excuset Author imperitiam Theologiæ. Nouum in se crimen congerit, audere insipientem; vbique enim eius inscitiam deprehendimus. Testimonia litterarum sacrarum deprauat: sensus detorquet: perniciosa ex iis documenta elicit: & doctrinam ad rectè instituendam vitam à Spiritu sancto traditam, ad morum corruptionem, præposterâ interpretandi ratione deflectit. Cuius quæso capitis illud consilium est, hortari Catholicos Principes ad bellum Lusitanicum, tamquam sacrum, quasi nos Ecclesiæ hostes simus? Egregium hîc concionatorem ad denunciandum fidei hostibus bellum habemus: sed taceat interim ille, nec nobis Regique nostro obganniat. Monuit iam pridem Christus Dominus, cùm ad Diui Antonij, è Cruce in pompam prolata, clauum excussit, & manum intendit, quasi silentium indicens, ne quis obloqui instituto Regi, Regnoque instaurato auderet. Nec temerè in Ioannis Regis nostri gratiam, brachium extendit ipse Iesus Patris Verbum: vt Verbi diuini approbatio, factum Ioannis, qui vocem; *Ego vox*, nomine refert, sequeretur: vocique verbum aptissimè responderet. Quid? quòd promissa olim primo Regum nostrorum Authori, & parenti Alphonso Henricio, qui fidem suam de restituendo; quòd tunc instituebat, Regno dederat, in Ioannis Regis inauguratione compleuit: atque adeo exerto brachio, *Brachium Domini*, fidem datam ei, *Cui reuelatum est* representauit. Tum cùm maximè fieri oportebat, voluente se annorum curriculo, qui *ad sextam decimam generationem* spectabat. In qua Dominus respecturum se in attritum, oppressumque Regnum, recepit. Ac ne promissioni quidquam deesset, non vnâ tantum ratione, *sexta decima proles* Serenissimus Rex noster Ioannes appellatur. Siue enim à Rege Alphonso, per Reges Lusitanos: siue ab eodem modico flexu, per Duces Brigantinos ad Ioannem peruenias, in illum *sexta decima* generatio finietur, cui Lusitanicum sceptrum iure propemodum diuino debeatur. Nec sine diuini numinis consilio factum est, vt vterque Rex, & Author Alphonsus, & Instaurator Ioannes, ope Crucifixi Christi Regnum obtinerent, vt eorum demum operâ, eiusdem Christi Crux, ceu trophæum, in turritis Mauritaniæ, & remotissimæ Barbariæ apicibus locaretur.

Cap. 39. & 40.

Cap. 35.

Hist. Lusitana, recens Anonym. Parif.

Manifesta Lusit.

Matth. 3.

Monarch. Lusit. Brit. & Brand. Catam. omnes Auth. Lusit.

Isai. 50.

Vide Anonym. Paris. in append.

At non è trunco iam opus, sed è membris pendamus, & singulas partes spectemus. Id moneo: libellum Authoris Hispanicâ linguâ editum à me latinâ donatum, & ne quis meam in eo reddendo fidem desideraret, Autographi Hispanici verba margini adscripsisse.

INVECTIVA CASTELLANA BREVITER CONFVTATA.

Articulus primus Castellanus.

Por carta que V. Mageſtad me ha hecho merced eſcriuir, me manda V. Mageſtad le diga mi parecer ſobre lo que ſerà mas conueniente a ſu Real ſeruicio, para la recuperaciõ del Reyno de Portugal.

QVAM mihi Prouinciam, litteris ad me datis, Majeſtas veſtra impoſuit, circa recuperationem Luſitanici Regni, dicendi quæ ſentio: ſummo, quo teneor, obtemperandi Maieſtati veſtræ ſtudio ſuſcipiam; cui ſi, vt votis ego, ita & res euentu reſpondeat; tum quòd meum eſt, tum quòd è re tua efficiam.

Antilogia Luſitana. Antil. 1.

Por la merced que V. Mageſtad en eſto me haze, beſo ſu Real mano, y ſi mis propoſiciones fueren tan acertadas, como es mi zelo, muy ſeguros ſeran los effetos dellas.

Conſiliari Diuinum quiddam Plato eſſe cenſuit. Regiam Tonantis Domum Curiam Homerus reddidit; nec officere immortalitati credidit, cùm Senatui Deos addixit. Itaque conſuli à Rege Philippo ſuos, vehementer laudo. Id deſidero, vt & in tempore conſulat, & idonei Conſiliarij contingant: Quorum alterum procurandum, optandum alterum. At vereor vt vtroque deſtituatur Conſilium. Quod ad tempus attinet, ſerò ſapiunt Phryges. Agitur de recuperanda Luſitania, ſexto, quàm illa vindicata eſt, anno. Elapſa *è manibus occaſio: nullo non ad apprehendendum modò pilo, ſed ne ad ſequendum quidem veſtigio relicto. Egregii cunctatores Hiſpani, rem morando corruperunt: Hadriano ſuo, quam Fabio ſimiliores, quorum hic cunctando Rempub. ſeruauit, ille perdidit. Itaque Romanus ſedendo vicit; Hiſpanus ſedendo victus; Luſitani ſuæ fortunæ fabri, nacti occaſionem, pronâ ſunt vſi, eâque benignâ fruuntur. Rege creato, ſtabilito Regno, fœdere cum potentiſſimis Regibus icto, domi florentes, foris glorioſi: terrâ marique victores. At Conſiliarius contigit optimus. Certè quantum legendo aſſequi potui, non ego hoſtis, alium Hiſpano darem, ſi ruentem vellem impellere. Tam ille aſſentationi deditus, tam ab æquitate alienus; Fingit ſe ad nutum Principis: implet eum auaritia, furore, cupiditate. Faces admonet, quibus ardeat; Alecto Hiſpana, Iunonio Spiritu turgida flat, & flans alit incendia.* Non ei eſt animus in conſulendo liber, ſed delicto & libidini obnoxius. *Nec opponas, à quo Rex Catholicus conſilium petit, eum non prauum Conſiliarium fore, cùm & inter Filios Dei conſilianti Deo, Satan aduerſus Iobum adfuerit. Salubrius ego Regi conſilium darem, vt eum à Regni corpore auelleret, ne qui Conſiliarius eſt oculus, ſi diſtortus exiſtat, Regnum in præceps ferat. Itaque hic Diuo Thoma Authore*, Malus Conſiliarius, tamquam prauus oculus, eſt eruendus.

Salluſt. in Catil.

Thom. lib. 4. de Erudit. Princ. c. 1.

ART. II.

Quam modò in Hispania, & Hispanica ditione, ex abscissa Lusitania, infœlicitatem experimur, eam importunæ Philippi secundi, aui tui in illud Regnum pietati, & immodicæ in populum indulgentiæ acceptam referimus.

La piedad vsada del Señor Rey D. Felipe II. Aguelo de V. Magestad en el Reyno Portugues, y la forma que vsò coo aquellos pueblos: ha sido vn fatal pronostico de las calamidades presentes, no solo a España, pero a toda la Monarchia.

ANTIL. II.

Scilicet illa pietas fuit, quam vis, iniuriæ, rapinæ repræsentarunt. Illa indulgentia, quam Dux Albanus trux naturâ exhibuit. In eam expeditionem delectus, vt erudito per colla Belgarum ferro, in nostra viscera grassaretur. Vix à Pontificum & Sacerdotum cæde temperatum, anhelante Purpurâ subijcere sibi per summam iniuriam apices Tiararum. Quòd parciùs effusus cruor, Africanæ dandum est cladi: vbi quòd nobilissimus Lusitaniæ missus erat Sanguis, exangue Regni corpus redditum. Itaque venæ hosti, quas incideret defuerunt. Quæ igitur Philippi Pietas fuerit, nescio; Quanta sit Authoris impietas deprehendo, quem pæniteat quod minùs in nos sæuitum. Ego in eo non pietatem modo, sed iudicium etiam hîc desidero.: nam violenta & iniusta Regis Philippi in Lusitaniam irruptio, quî potuit pietate constitui? Vbi iustitiæ non fuit, qui pietati locus superesset?

ART. III.

Nempe Lusitania specie tantum domita fuit; re libera mansit, dominantis habitu, fastuque retento; citrà egestatem opibus affluens, vltrà libertatem ferox. Nemo procerum loco motus, inuiolata nobilitatis iura: plebs indemnis, & quod caput est, popularibus, rerum publicarum administratio relicta.

Porque aquel Reyno solo fue conquistado en el nombre. y no en el effecto; quedando rico y abundante: con los mismos priuilegios y mas de los que tenia. Los grandes, y nobleza en sus casas el pueblo sin opresion, y por dezirlo todo: los Portugueses en el gouierno.

ANTIL. III.

Obedientiam terror non exprimit. Nemo non inuitus seruit. Nimirum iugum illud opprimentis, non sceptrum imperantis fuit. Dominata Castella est vltra fastum, vsque ad contemptum. Eius imperium, vti alienum, intra pectus non descendit. Regis nostri in corda peruasit, duce amore. Illapsu suo obsequium induxit. Ergone diripiendæ domus? Libertas adimenda? Proceres relegandi? Plebs opprimenda? Quid? nec domus intacta, nec libertas integra, nec illæsa nobilitas, nec plebs immunis. Si tam malè Rempubl. administrant Lusitani, cur apud Hispanos præcipuos tum domi, tum foris honores gerunt?

ART. IV.

Nostris hominibus Hispanis, tamquam inertibus, ac pene truncis, ad omnes tum sacros, tum profanos honores aditus interdicti. Cautum lege ne quis indeptus, eâ nos seu Scythas & Turcas longe à penatibus arcueiunt. Quo præter opinionem obrepente malo, tota Hispanici imperij moles laborat.

Y todos los demas vassallos de V. Magestad priuados y barridos de las Iglesias, Magistrados, Gouiernos,

ANTIL. IV.

Encomiendas, y de todo quanto ay en aquel Reyno, y con tanto rigor, obseruado de los Portuguesses, como si fueramos Scythas o Turcos? inaduertencia tan dañosa, y grande que vienen sus accidentes oy a contrastar toda la Monarchia.

Truncos se Hispani nisi dominentur, putant. Capita vbique esse volunt, Ambitionis flatu animantur. Is si concidat, cadunt. Legibus nostris, vti & communibus, Peregrinis aditu ad honores interdictum, id lex quoque Hispana cauit. Sed Hispani apud se dominari externum neminem patiuntur, & externis omnibus imperare volunt. Igitur in ius nostrum irruere conati, videamus quid acturi essent, si suo arbitrio Remp. nostram definirent? Loco Lusitanos omni excluderent; pro libidine dominandi, ad se cuncta, sacra, profana traherent; fungerentur Magistratibus, bonis fruerentur, nulla in se laboris parte deriuata. Id agitarent, vt in nos quasi abjecta seruitia, Scythicum & Turcicum ius exercerent. Non laborat solum imperium, sed etiam labat & ruit.

ART. V.

Señor la Escritura sancta, que es el espejo, y camino de nuestras acciones, nos muestra, que quando Salmanasar conquistò el Reino de Israël, no solo lleuo los de la familia Real, pero transplanto toda la Nobleza, y pueblo de las diez Tribus en differentes Prouincias de sus Reynos, y a las nueuamente conquistadas embiò nueuos habitadores. Y tenia menos justicia en aquel Reyno de lo que su Aguelo de V. Magestad para hazer lo que conuenia en Portugal.

Sacræ nobis litteræ, ad quas velut celeste speculum, animi nostri faciem componi fas est, documento sint; quæ ineundi, constituendique imperij optima ratio sit, Salmanasaris exemplo proposito; Qui occupato Israelitico Regno, non modo regiæ stirpem gentis auulsit, sed & populum radicitùs extirpauit, decem integris in alienum solum translatis Tribubus; & in varias patres distractis; ductis in solum, quod verterent, è sua gente Coloniis. Cum multo Salmanasari minùs in Hebræos, quàm Philippo in Lusitanos per ius liceret.

ANTIL. V.

Iniuriam diuinis scripturis facit, qui, quæ in ea exempla continentur, omnia citra delectum imitanda proponit. Multa dictu fœda, tetra factu, vt in Historia fide digna narrantur, quæ execrari nos oportet. Speculum est; acceptas virtutum & vitiorum imagines reddit, quò recta prebentur, emendentur detorta: sin aliter & Giesi nobis, & Simon Magus, imo & Iudas imitandus. Philippus Rex Catholicus pius, pii, & à Dei cultu alieni Salmanasaris exemplum sequeretur, qui, quòd flagellum Dei fuit, acerbissimas de Hebræis pænas sumpsit. Nisi forte non pudet Philippum eodem numero habere, eò deteriorem futurum, quòd Lusitani ab illius gentis perfidia longissimè absumus. Quàm iniustè sæuiret, si eodem nos innocentes supplicio afficeret, quo scelestissimos mortalium affecit? Quid? Quòd Salmanasari potestas à Deo illa facta est; Philippus, si quam ad ineundum Regnum habuit, vsurpauit; si quam ad gubernandum Regnum acciperet, ea prorsus iniusta foret.

ART. VI.

Y no eran los Hebreos tan nocinos a los Assyrios, ni tan enemigos como los Portuguezes en

Nec tamen materiam odij Assyriis tantam sæuiendo Hebræi dederant, quantam nostris Lusitani dederunt. Quippe qui ad rabiem ex ira versi, imo & furijs ducti Tartareis, diris nos semper modis exagitarunt, nunc priuatis rebus insidiantur, publicis ruinam parant.

ANTIL. VI.

Lapsus hic est turpiter ex Analogia nominum Author. Aduersus Assyrios potentissimos populos, nunquam Hebrei cristas sustulerunt: Nec potuerunt officere, quibus magna sæpe minores officia præstiterunt. Syros debuit dicere. Æstimans Hebræis gentem, quibus cum, vti cum paribus, vicinisque, perpetuò ac feliciter bellarunt. Vtcumque sit tamen, Cùm in nos Philippus expeditionem suscepit, hostem egit, & vindictam adornauit. Nec mirum quòd ius torserit, si tortoris, quod significat Author, munus obibat. Modò igitur vicem reddimus nepoti Regi; qui dum ablato Regno, & illata cæde torquetur, sciat quemadmodum Dei iudicio populis Reges tortores accidunt, ita & Regibus populos tortores obuenire.

vno y, otro con rabia Infernal, se han mostrado contra las conueniencias de la Monarchia, y gouierno de V. Magestad.

ART. VII.

Durum, Lusitani, hominum genus. Beneficijs, donis, muneribus emolliri cum deberent, obduruerunt. Non illos aurea Philippici imperij felicitas tenuit, non prolixa indulgentis sceptri beneficentia deuinxit. Quod amore Castellani Reges meruerunt, à Lusitanis odio retributum.

Sin bastar tantas, y no merecidas honras, y beneficios, como recebieron en los felices gouiernos de V. Magestad, y su padre, y aguelo, para dominar sus infieles coraçones, antes pagaron siempre los beneficios, con odio.

ANTIL. VII.

Si indole durum; negem: cum Lusitani, tum ingenio mollissimo, tum moribus suauissimis sint. Si robore: concesserim. cùm à stirpe durissimum, quod Hispani patiantur oportet, qui nos semper fortes, inuictosque experti. Ferreos, Indiarum Reguli Lusitanos, ob bellicam virtutem appellabant. Cætera ecquis ferat? Ædium nostrarum obsidio, direptio bonorum, iuris violatio, morum corruptio, legum conculcatio, effrenis audacia, effusa licentia, iniustum seruitutis pondus, onus tributorum intolerabile, aurei illius temporis fructus extiterunt. Hanc Pandoræ pyxidem Philippi Reges ex arce Imperij miserunt. Quæ igitur vulnera putabant, qui hæc beneficij loco ponunt? Immanes quòd hæc egerint; immaniores quòd pro his amorem exegerint.

ART. VIII.

Nabuchodonosor item, vti in iisdem sacris monumentis legitur, captis ac expugnatis Solymis, habitatores cum domestica omnes supellectili Babylonem traduxit, vix præter capite censos quosdam, & è fæce infimos, quoquam relicto.

En la misma Escritura se lé tambien como Nabuchodonosor auiendo conquistado à Ierusalem transplantó y leuó à Babylonia todo lo que auia en aquel Reyno, y solo dexó alguna gente, pero tan miserable, y despecta que no valia para cosa alguna,

ANTIL. VIII.

Abyssus abyssum inuocat. Scylla Charybdim prouocat. Et hic vltor scelerum & iræ Dei minister. Hos amat, armatque in nos Author, sed casso euentu. Quod optabat votis, expressit verbis, nec illis annuit Deus, nec iis fidem fecit. Res conatibus deerit. Et ille tyrannos in nos concitet, nihil efficiet. Materies subtracta est pœnis, sceleribus remotis. Illi Illi Nabuchodonosores, Salmanasares, Attilæ, Tamerlanes non nisi vindices scelerum extiterunt. Si tui, quos his similes vis esse Reges, ad nos torquendos, vexandosque à Deo instituti, quàm eorum famæ

consulas, vide. Certè nos insontes pronuntias, cum eorum iugo excusso, eorum manus euasimus. Si enim vlterius puniendi essemus, non antè pœna esset exactè soluta.

ART. IX.

Atalia Reyna de Iudà no viò modo de conseruar vo Reyno nueuamente adqoirido, sino extinguiendo toda aquella generacion, en que los Iudios podian poner los ojos para rebelarse.

Athalia Iudâ Regina, cùm animum ad occupandum regnum primùm adiecit, de exscindenda Regia stirpe cogitauit, ne qua spes defectionis populo superesset.

ANTIL. IX.

Hoc intrudit immanitatis portentum. Fœminam impotem sui, ardentem cupidine dominandi, furentem audaciâ, præcipitem scelere, omnium furiarum facibus agitatam; quæ omni crudelitatis imagine vel fictæ & fabulosæ consumptâ, eò est progressa, quò ne Poëticæ quidem licentiæ fines peruenerunt: vt Medeam sui, prout illa est, pudeat. Vultne Athaliæ facinus ingerere? Solem prius Thyestea ire cogat viâ, vel atrociore. Feruentem hæc Tulliæ super patris abiectum cadauer currum, stupore barbaræ immanitatis repressum sistat? Sed dulciorem fortè tyrannidem mulier reddidit. Attamen vt pulchra femina tyrannidem pulchrè exerceat, non efficiet vt tyrannis deformis non sit. Rebellem fore populum dicit, si ab ea deficeret, cui Pontifex Ioiada vitam eripuit, ne populus rebellaret. His ornamentis decorari vult Author diademata Philipporum, Athaliâ in exemplum adductâ. Gratuletur sibi ea hunc, quem primum laudatorem inuenit.

ART. X.

Iehu Rey elegido por Dios extinguiò toda la familia de Achab, todos sus decendientes, amigos, y cooocidos, sin perdonar a los mismos sacerdotes.

Quid? quòd Iehu, Rex à Deo institutus, totam Achabi familiam deleuit, nemine eius aut consanguineo, aut affine, aut cliente superstite relicto. Quin ne ipsis quidem sacerdotibus pepercit.

ANTIL. X.

Ineptè Iehu inducit. Hic de mandato Dei ista patrauit; argumento, quòd aliter patrari non possent. Præcepitne Deus Philippo vt Regiam stirpem, eiusque clientelam tolleret. Si præcepit, cur abstinuit? Sin minus: qui occidit? nec licuit sanè, nec, si licuisset, posset. Vt nihil inter Iehu & Philippum intersit; multum inter nos & Achabum interest. Nam de sacerdotibus ei non conuenit: cùm idololatræ fuerint, atque adeò interfici eos oporteret. Quod causa, & loco non hæret. Hæreret, si iusti, & Religiosi fuissent. At non omnino inculpatus Iehu, quod mendacio & fraude vsus Sacerdotes sustulit: cum fallere improbi hominis sit: Vereor vt ne id multùm Castellani curent, qui mutare, ac frangere fidem solent.

ART. XI.

Estas son las reglas, que nos enseña la Sancta Escritura qoe se vsan congeneraciones, familias

Hæc nobis documenta sacræ Scripturæ præbent. Ad hanc legem formentur oportet, qui ad sceptrum nituntur, vt qui regium sanguinem trahunt, & regios spiritus gerunt: quique studia & fauorem populi secum afferunt, eos è medio tollant, omnemque rerum nouarum auidis ciuibus occasionem præcidant.

ANTIL.

ANTIL. XI.

Documenta esse non inficior, sed vnde doceamur, quid nobis cauendum sit, non quid agendum. Nam nec ad crudelitatem, nec ad impietatem, nec ad fraudem erudimur. Monemur, ne quam numini causam vindicandi demus. Vertat in se exempla Hispania. Discat propter scelera imperia transferri, Regna corruere. Nec longè sunt posita documenta; sue ipsam ruinæ docebunt. Quæ ex aduerso est Lusitania, hactenus oppressa seruitio, vindictæ; nunc libera, & florens, monumentum Iustitiæ, est. Experitur Hispania, quod olim nos experti: Lusitania, vnde Hispani dejecti sunt, loco constituta.

y pueblos que aborrecen el dominio de sus Principes, de que se pueden esperar rebeliones de familias, que pueden aspirar a la Corona, y de generaciones repugnantes al nueuo principado.

ART. XII.

Quos intimos & arbitros Philippus habebat, Purpurati; hoc ei consilium dabant, cùm de occupando Lusitaniæ Regno cogitabat, imminente iam profectione, bis, ad consilium vocati de eo deliberarunt.

Los Ministros del Senor Rey Don Felpe II. aguelo de V. Magestad se lo a consejaron de la misma manera, en los dos vltimos consejos de Estado que se tuvieron antes de partirse de Lisboa.

ANTIL. XII.

Iurene? an iniuria? tunc latuit, nunc apparuit. Certè non eis conscientia honesti fuit; cùm Regi Catholico, quid sui esset officii, quærenti; cædes, rapinas direptiones suaserunt. Datâ ad inuidiam terroris portâ ruebant. Amori offendicula, gratiæ scrupulos obiecerunt. His artibus itur ad ruinam tantò fœdiorem, quantò studiosiùs quæsitam. Olisiponi amicissimè hostis excipienti, humanissimè habenti, lautissimè tractanti, hospitalitatis iura odio repensa. Bellum amoris hostimentum!

ART. XIII.

Lusitanicâ expeditione decretâ, & in Concilio propositâ, diuinitùs in hanc mentem à priuato quodam purpurato consultum: cuius literis mandata sententia, palàm, cum admiratione consessus audita, & cum plausu excepta, magnos foris clamores fecit. Extat, & teritur hodiéque manibus Studiosorum.

Y antes de Su Magestad passar a la conquista de Portugal, hizo leer en Consejo de Estado vn parecer dado sobre esta materia, de las maiores cosas que ay escritas, y que ha muy pocos años corria entre las manos de Ministros principales.

ANTIL. XIII.

In ipso ardore proficiscendi, ruinam nostram, quò incumberent è longinquo vehementius, meditabantur. Quidni? Triumphare in Lusitania, de que Lusitania statuerant. Sententia, quòd in nostram perniciem lata, displicere non potuit. Capitalis opinor fuit, quòd eam Castellana capita dixerunt. Extare exemplar illius, minùs miror, quòd sciam apud Carnifices pœnarum instrumenta solere asseruari: vt dum feriantur cruciatus, tormentorum imaginibus oblectentur. Legant, & erudiant oculos ad immanitatem.

ART. XIV.

Dum de Lusitaniâ deliberando, tempus trahitur, fatalis sibi Hispanus cunctator fuit. Quandiu ab Hollandico bello cessatum, bellam esse

Ha sido fatalidad, andar sienpre esperando

> mejor tiempo para attender a lo de Portugal.

occasionem optimi quique Consiliarij monuerunt. Nec ego destiti vrgere, quòd ex insito gentis in nos odio, & ingenitâ perfidiâ, quò esset simulata ista patientia erupturа, præuidebam. Ac in id vehementiùs incubui, cùm anno ipso 1638. propè defectioni, rem Lusitanam esse intellexi.

ANTIL. XIV.

Danda non est fato, Prouidentię occulta vis. Hac quòd agitur omnia, Toleranda omnis Fortuna ferendo est. *Ita Romanis cunctatio salutaris, quæ Pœnis fatalis fuit. Hoc discrimine res humanæ, dùm versantur, consistunt. Qui nos se odisse queruntur, quo nos amore prosequantur, hinc coniice. Pacti cum hoste inducias, vt in nos illum de integro verterent, inepto consilio. Vbi de rebellione constabat, bello abstinere; vbi erat suspicio, bellum inferre. Quò & illi otio vires sumerent, & hi odio acuerent iras. Fata canit hic Aruspex. Quidni? Et Caiphas cecinit, Feralis vterque: At Caiphas alienam mortem in commune bonum prædixit. Noster hic suam cum nostra salute cladem præcepit. Quę nobis obijcit, mera calumnia. Nec odio, nec perfidiâ commouemur. Odium, amor in patriam; fides in Regem, perfidiam excludit. Monuisse eum credo, sed non mouisse quemquam scio. Anno nos illo libertas inertes respexit. Impulimus molem seruitutis, & pares nos oneri sensimus; Excussimus.*

ART. XV.

> En el que corria la tregua de Flandes, lo acordaron los mayores Ministros, y yo lleuado siempre del mal affecto de los Portugueses, y de su peruersa voluntad y pronosticando su infidelidad presente, acordé a los primeros Ministros de V. Magestad, el año de 38. no se deuia perder punto en assegurar con armas aquel Reyno.

Eò nos fatum, & fortuna nostra deduxit, vt timore præpediti, arma non expediremus, quibus secretæ rebellionis fibræ præcidentur. Quæ cum erupit, attonitos magnitudine suâ deterruit. Nec enim maior accidere posset, si arma in Lusitaniam intulissemus. Sedentes nos & morantes occupauit, quę bellantibus fortè non accidisset.

ANTIL. XV.

Apagè sis Fatum, infœlicitatem. Christianè loquatur. Quòd præuiderint, quòd timuerint, quòd non præcauerint, non vident; hac altioris, quàm humani, esse Consilii? Cede Deo, quisquis refractarius obsistis. Illa illa cunctatio, Dei vetantis erat repressio. Illa nostrûm ad vendicandam patriam conspiratio, Dei impulsio fuit. Distulisse tandiu rem; haud temerè fuit. Dissimulandum erat, ne si properatum esset; offenderetur. Intenti in occasionem excubuimus; quæ opportunè se obtulit, eam arripuimus. Si bellum ingrueret, citiùs iugum excuteremus.

ART. XVI.

> Quiso la infelicidad, que por temer nueuas alteraciones se hiziesse con la demora camino

Vt sibi vim ad simulandum facerent Lusitani, non potuerunt insitum à natura in Castellanos odium, quin se proderet, continere. Hoc tantùm inter eos discrimine, quòd qui nobis speciem fidei obijciebant, ij joco eadem, quæ alij seriò jactabant.

a vna rebelion; que ia mas se pudiera esperar tan grande, quando con mayor violencia se executasse en aquel Reyno aquel gouierno, y forma que conuenia a la Monarchia, y que siempre se tuuo por necessaria para la conseruacion de aquella Corona.

ANTIL. XVII.

Odisse omnes Castellam, iusti odii argumentum fuit. Nempe cum odio causæ ad omnes transierunt. Ergo, ne defecisse omnes miretur. Nec odium causetur, causam incuset. Quòd si eum adhuc partim liberi eramus, ferre dimidiatum iugum non potuimus; qui ad seruitutem redacti, integrum sustinere possemus? Ita comparati Lusitani sumus, vt totam libertatem sustinere, seruitutem ne ex parte quidem ferre possimus. Iactari à nobis per lusum multa in Castellanos, id fieri fas fuit, quòd ijs calamitates nostræ ludibrio fuerunt.

ART. XVIII.

La primera rebelion con que los Portugueses con su principe se separaron de los de mas Reynos de V. Magestad ha sido bien conforme a la que hizieron las diez Tribus con su impio Rey Ieroboan; que rebelandose de la casa de Dauid Rey, y Senor suyo tomarõ aun rebelde vassallo de que se figuio la ruyna del Reyno de Ioda elegido por Dios, como V. Magestad lo es de España.

Prima illa Portugallensium iam inde à primis temporibus, à Rege Hispano, Hispaniæque Regno continuata defectio, illi quæ Ieroboamo Rege contigit, gemina prorsus extitit: nec minus quæ recens aduersus Majestatem V. rebellio facta est: nam quemadmodum apud Iudæos populus, seruum Regem instituit, desertâ RegiâDauidis sobole, ita & Lusitana gens priuato homini Regnum detulit; ex quo est Regni Iudaïci ruina consecuta.

ANTIL. XVIII.

Quoiure rebellionem vocat, quæ à Deo est discessio à Rege Ieroboamo, præcepta? Num rebellaret populus aduersus supremum numen, vt Roboamo adhæreret? Aut quî defectio nostra esse potuit, quam Summi Pontifices vix dum factam probarunt? Innocentius II. Alexander III. An non Reges habendi, quos vniuersus Orbis agnouit? Quorum se liberis potentissimi quique Europę Principes matrimonio iunxerunt? Cui D. Bernardus patrocinatus est, eam rebellionem putat? Premo. Si vtraque discessio à Castellanis Regibus, similis Hebraicæ à Ieroboamo fuit: næ, vtraque Dei mandatu suscepta & effecta. Qua fronte audet Regi Alphonso Henricio, Religionis columnę, Ecclesiæ clypeo, hostium terrori, ciuium amori, viuo trophæo; lauro animatæ; aceruo triumphorum, cumulo palmarum, Ieroboamum sola impietate famosum conferre? Quàm ineruditos in Scriptura oculos habet, qui ex eo Regnum Iudę ruinam traxisse affirmat, cùm vt aliqua id parte diminutum sit, certè non corruerit.

ART. XIX.

Turbaron aquellos rebeldes el cõmun gouierno, y destruyerõ la Religion, y dexaron a Dios por interesses propios. Lo mismo hizieron, y executan oy los Portugueses rebeldes. Y ansi como se apartaron de su verda-

Euersus est ab illis rebellibus florentissimi Regni status, Religio deserta, iura conculcata, quibus nempe, auaritia pietatem excussit. Hæc, & alia atrociora iam tum Lusitani patrarunt, nunc eâdem vesaniâ patrant. Ac vt eam semel impietatem conceperunt, non verebuntur, si è re fuerit, Deum priuatis commodis posthabere.

ANTIL. XIX.

Nec illi rebelles, nec seditionis authores. Præcepto Dei paruerunt, à quo Regnum scissum, sectusque populus. Quòd Religionem eiurarint, idolisque litauerint, id posteà Regis impietate factum est, quem eęca mentis emota libido adegit, vt in vitulos aureos

dero Rey abominatan a Dios, y a su ley si para su conseruacion fuesse necessario.

ferrea superstitione impingeret. Populo se Regis, vt fit, ad exempla à formante: vti ad Achazii, Ammonis, Manassis, ipsi se, quos laudat, Iudaici Regni ciues, peruersos mores finxerunt. Adeòne periit frons de rebus, vt Lusitanis egregiè piis, impensè Religiosis, impietatis notam audeat inurere? Desertores ne Religionis sunt, qui eam in exteras gentes peregrinando detulerunt: qui eam sæpe ne desererent, vitam profuderunt? Qui, vt Neophyti in fide continerentur, venas laxarunt, & sanguinem miserunt. Perturbatoresne pacis extiterunt, qui rem tantam, tam breui, nullo tumultu, nulla turbâ, summo silentio, nisi quod plausus abstulit, media luce Olisipone patrarunt? Adeo vt suscepti negotii magnitudini, tam facilis confectio detraxerit; quòd videri potuit ibi parum gloriæ esse, vbi periculum non fuisset.

ART. XX.

Vana es, señor, la opinion que entre naciones rudas tienen Portugueses de Religiosos por las conuersiones Orientales. Aquellas cōquistas las emprendio la codicia, no la Religiō. Las conuersiones se hizieron por obra Diuina y charidad de personas Religiosas particulares. El commun, y direccion de la Corona atendio a depredar Reynos, y Ciudades.

Iniqui prorsus rerum æstimatores sunt, qui ob propagatam apud Indos Catholicam fidem, Lusitanos, Religiosos putant. Falluntur opinione. Nam quòd noua maria aperuerint, incognitas regiones explorauerint, alios ab orbe nostro diuisos populos extulerint, non Religione, sed auri cupiditate fecerunt. Qui ibi animatum prouentus extiterunt, ij paucorum, id est, Religiosorum hominum operâ collecti: cæteris interim in diripiendis, expilandisque vrbibus, & regnis occupatis.

ANTIL. XX.

Diem ob tam insignem iniuriam Authori, grauiter impudenti, omnes pene scriptores dicant, nec enim minus iis de fide detrahit, quam Lusitanis de existimatione. Iam ea Historicis cura fuit. Fidêi publicæ causa agitur, cùm hæc Lusitanorum agitur. Totam tu, quanta est, Orbis vniuersitatem peragrato: multa vbique Lusitanicæ pietatis signa expressa inuenies, nullum vspiam reperies, vel leuiter impressum cupiditatis vestigium. Puram apud Lusitanos fidem manus sunt puræ comitatæ. Fefellit fortasse hominem Castellanum propriæ imago cupiditatis. Deluserunt oculos suæ apud Indos gentis turpissima, & horrore plena facinora. Imposuit nobis sua illa auaritiæ, immanitatisque portenta. Designet quæso cogitatione miserabiles illas Mote, zumæ, Huascaris, *Amaruci, Atabalipæ tragædias, quorum ex haustis thesauris sanguinem hauserunt.*

ART. XXI.

Alli auia mas dilatadas conuersiones adonde auia mas que hartar la codicia; y alla eran hombres obstinados, donde no auia que robar.

Ibi vberrimi salutis prouentus, vbi auri seges votis respondebat: ibi cultus animarum nullus, vbi vsuræ spes deficeret. Aurum fidei facem lucebat.

ANTIL. XXI.

O *turpe mendacium!* Hoc *ausum quemquam, qui sit sanus, effutire!* Prouoco *ad Mazacares, Malabarium, Morum, Æthiopiam, Iapponiam, vbi non aureæ segetes, Lusitanorum auaritiam, sed purpureæ, martyria testantur.*

ART. XXII.

Redditâ Hiſpaniæ,vnde exciderat, Luſitaniâ, cùm Majeſtas Veſtra indicum, ſtudio reducendi ad Eccleſiam hereticos, bellum intermiſiſſet: à Luſitanis item eſt religioſa animorum expeditio omiſſa; quique antea armati fidem promouerant, togati ne latum quidem vnguem protulerunt. Ex quo apparet non tam ſtudio Religionis propagandæ, quàm cupiditatis explendæ arma iis gentibus intuliſſe, nam vbi opportuniùs prædicari Euangelium pacis potuit, quàm vbi pax aurea blandiebatur, & nullus armorum ſonitus ôbſtrepebat.

Deſpues de la vnion de las coronas, que V. Mageſtad por mantener, y dilatar la fee de Europa dexo en paz las Prouincias Orientales, ceſſaron tambien los Portugueſes de hablar en nueuas conuerſiones y annunciandoſe el Euangelio cõ la eſpada de la fee, y no con exercitos, delo qual ſe colije que la guerra alli era ſolo el interes, y la Religion pretexdo. Porque quãdo tenia mayor lugar la predicacion, que quando ſe hazia ſin fuerça, ni eſtruendo militar.

ANTIL. XXII.

Peregrinatur in domeſticis rebus egregius ſcriptor. Vbigentium erat cum hæc ſcripſit? Inducias (nec enim paxilla) hac lege cum hoſtibus pactus eſt Rex Caſtellæ, vt bellum nobiſcũ apud Indos, & vltra Æquatorem eſſet, apud noſtrates & intra Æquatorem ne eſſet: iniqua certe pactione, ſed ita tamẽ in perniciem noſtram facta, vt vbi pares aut ſuperiores eramus, ſederemus; vbi impares & inferiores, bellaremus. En quos habuimus cuſtodes imperii. Apud ſcriptores alios vera veris, apud hunc mendacia mendacijs vinciuntur. Abſtinuiſſe Indico bello, ſtudium reducendi hæreticos fuit? Intuliſſe in Hollandiam bellum, verum rèducendi hæreticos ſtudium foret? Hîc eos habere pacificè, inferendi arma in Indiam occaſio fuit. Hîc ſumebant vires, vt ibi fortius bellarent; quin & prætextu belli, errores apud Indos ſuos diſſeminarunt. Noſtri ijs hîc nullo ad ſalutem adiumento: ij Catholicis, in India noſtris perniciei fuerunt. Prudentiores eos hîc, impudentiores iſthîc effecimus. Cæteris reſpondere non laboro, cum quàm negligentes curę animarum Caſtellani fuerint, vel ex hoc argumento appareat; quòd ſæpe in conſiliis apud Regem, Madriti, agitatum eſt, vt Indicis prorſus rebus abſtineremus, & quæ ibi noſtra erant, libera omnia hoſtibus Fidei relinqueremus; perinde ac patrimonio Chriſti renuntiare poſſemus. Et ſanè vicíſſet Caſtellanorum ſententia, niſi Luſitana pietas interceſſiſſet.

ART. XXIII.

Hæc liquidò, commonſtrant: præter cupiditatem non aliam Luſitanis ſalutis animarum procurandæ cauſam fuiſſe, nec parere cæli aditum iis, qui pulſantes ingeminant *Domine aperi nobis.*

Pero vno, y otro mueſtra, que ceſſa la Religion, quando no ſe ſigue la codicia, y que no entran en el Cielo todos los que dizen. *Senor abrenos.*

ANTIL. XXIII.

Hîc ſomniat, nec quid ſibi velit, opinor, videt. Putat ſe demonſtraſſe aliquid, cùm omnia tenebris inuoluerit, & fumum pro luce vendiderit, nam quod addit, putidum eſt & ineptum. Quorſum enim iſtud? Aut quare? Cum Luſitanis nec fides, nec quæ fidem charitas format, vnquam defuerit. Oleum hîc & operam author perdidit.

ART. XXIV.

Todo esto digo, Señor, en obseruacioo de lo mucho que se arriesga la fee en aquella generaciõ rebelada; porque se aran Turcos, si para conseruar se desobedientes a V. Magestad le fuere de vtilidad, lo que tanto mas obliga a recuperarles.

Et hæc Majestati vestræ expono, vt compertum sit, quàm propè periculo deuiandi à Fide, Lusitani sint. Quantum enim cogitando assequi possum, tantum nostri eos odium cepit, vt mihi persuadeam, citius Mahometum secuturos, quam nostrum imperium subituros. Quare danda est opera, vt in nostram iterum potestatem veniant.

ANTIL. XXIV.

Non video quî ista cohæreant. Postquam de cupiditate & auaritia multa finxit, deinde ad impietatem deuenit; nisi fortè, quòd est auaritia simulachrorum seruitus, desertores nos Catholicæ Religionis fore coniecit. Sed vt id ne velit, ego ratiocinando efficio. Quare nos potius ad Turcas, quam ad alios Barbaros defecturos putat? Forte quòd prope abest à Turcâ ferox Castellanus. Homini laqueum iniicio. Si studio vitandæ seruitutis ad Turcas defecturos nos esse, sibi persuadet, quæ nos conscientia in eam compellere molitur?

ART. XXV.

Y quanto a este particular se offrecen muchos, y varios medios. El primero es el que vso su Aguelo de V. Magestad, para cõprar su iusticia, cõprãdola a los mismos vassallos cõ dones, y promessas, No siẽdo V. Magestad menos prodigo en vno, y otro, que seran los Portugueses en proponer, y pedir.

Age verò ad rem propiùs veniamus, & qua eos ratione in ditionem nostram redigamus, agitemus. Primum id quod olim Philippus II. auus tuus effecit, præsta. Ius tuum auro redimas, animos pollicitationibus, donis expugnes, tamque in offerendo & donando sis profusus, quàm ij erunt ad petendum audaces, & ad accipiendum auidi.

ANTIL. XXV.

Y se hara mas con ellos por este camino, que con poderosos exercitos Y la experiencia nos ha mostrado, que no ay mas poderoso affecto, cõ esta nacion, que el interes, y que con el no ay cosa ninguna con ella dificultosa, y que alla perdera la obediencia donde mas se diere, y esperare.

Papę. Hæc ipsissima est Machiauelli doctrina. Vererer de alieno Principe ista proferre: hunc de suo iactare non pudet; sed non occulit quod palam est. Ius Philipporum in auro fuit. Philippine, an Philippæi regnarunt? Aliàs Tyranni clamant: Ius est in armis. *Philippi inclamant.* Ius est in auro. *Illi Imperatorum more, hi mercatorum. Iustitiam nemo Lusitanis vendit. Castellani oblata, & inlato pretio ad venditionem soicitant. Lusitanos nunc primùm audio ad petendum audaces, ad accipiendum promptos. Sed author id moris habet, vt alienas virtutes suis affingat, & gentis suę vitia impingat alienis. Candidè dico. Id semper inaudij. Lusitanos verecundos in postulando, modestos in recipiendo; Castellanos ad petendum inuerecundos, ad accipiendum pronos esse.*

ART. XXVI.

Mirum quanta auri apud Lusitanos vis sit. Armis non cedunt, auro succumbunt. Nulli intemperantiùs affectui indulgent, quam cupiditati: Hâc ingruendum, quicquid ab jis extorquere velis, ac non possis, auro elicias. Current, liberi qui esse & videri volunt, ad recipiendum iugum, si aureum sit. Vis illis vincula inijcere, deaura.

ANTIL. XXVI.

Minor est auri apud Lusitanos, quàm fidei vis. Venalis eorum virtus non est. Alitur aurâ populari Lusitanus, & gloriæ Sanguine litat. Emuntur ab iis pericula, & amantur, quòd inde gloriæ seges existit; nec ferro vincuntur, nec auro expugnantur. Fabricios multos inuenias, qui nec Elephantis terreantur, nec opibus capiantur. Belligerarunt in ditissimis Regionibus: nec minùs de hostium ferocia, quàm de regionum opulentia triumpharunt. Victores Cannas vbique, Capuam nusquam experti. Constantes in dimicando pedes; fugaces in capiendo manus habuerunt. Quid? Quod Castellani opibus cârent, quas obijciant. Si quid expromant, de nostro erit penu eruendum; vsuram citra periculum exigunt.

ART. XXVII.

Magnificè donare, Basilicè promittere Rex noster non grauetur. Pecunias apud illos, & locat & fœnerat: quæ profundat, eòdem redibunt, vnde fluxerunt. Nam cum intra Lusitaniam maneant quæ donat, cum eâdem recuperatâ Lusitaniâ reddentur. Ac vti regnum vendere non potuerunt, ita nec pretium retinere poterunt.

Y tanto mas se deue reparar en la profusion quãto en la realidad no es dispendio, porque boluiendo Portugal a la obediencia de V. Mageſtad, buel uen tambien los thesoros distribuydos y ansina como ellos no podian vender a V. Mageſtad, boluera aser dueno de lo distriboido, y de todo lo demas.

ANTIL. XXVII.

Dolo malo agunt Castellani. Omnibus nobis modis imponunt. Promittendo fallunt, donando fraudant. Auaritiæ & ambitioni iuxtâ seruiunt. Regna subigere, vt opes colligant: opes impendere, vt Regna occupent, Hispanicæ artes sunt. Per gradus à cupiditate ad ambitionem, & contrà itur. Fœnebre imperium, in quo lucrum turpiter dominatur; adeò, vt ne gloriosè quidem sciant imperare. Si Lusitanis vendere non licuit, cur Castellanis fas fuit? At hi leges ad arbitrium suum fingunt, vti Orbem nutu volunt temperare.

ART. XXVIII.

Id certiore compendio fiet, si quam primùm de regno vindicando deliberes. Vindicato: eam imperandi rationem ineas, vt deductis ex Regno in Castellam, & è Castella in Regnum Colonijs, sublato discrimine, in vnum corpus omnes coëamus. Quo tandem modo fiet, vt vnum idemque è duobus regnum confletur, quod hactenus obtineri non potuit.

Y con tanta mayor seguridad quanta sera la cõ que V. Mageſtad dispondra el gouierno da aquel Reyno vna vez conqoistado. Y entonces se podrà llamar verdaderamente vnido el cuerpo de la Monarchia, si V. Mageſtad con nueuas Colonias, y vassallos cultiuare, y habitare aquella tierra embiando en cõtracãbio habitar sus Reynos, y Prouincias la nobleza, y pueblo de aquel Reyno.

ANTIL. XXVIII.

Quam studet hostis compendio? Priuilegia, munimenta iuris, nihil moratur. Strata legibus viâ ad lucrum vadit. Euertendi Regni hæc vnâ ratio est. Sunt quæ melius separata consistant. Elementa, si pura citra mixtionem essent, esse non desinerent. Duo ista regna olim coniungi non potuerunt, nec hodie poterunt, propter dissimiles repugnantesque naturas; quòd si possent, breui malè consarta dissilirent.

ART. XXIX.

Que si ansina se vuiera executado, como, V Magestad, y su Padre, y Aguelo en tantos consejos tenian establecido no se viniera a la fatalidad presente, y fueran oy todos Castellanos y no vuiera separacion de lengua, y gouierno, siendo todo cõmun, como lo es oy la fee, y la Monarchia.

Si discrimen illud Castellanæ, Lusitanæ que gentis tolleretur, & vno omnes ordine censerentur; quod toties ab Auo & Parente decretum, & statutum fuerat, næ istud nos fatum gementes non obrueret: omnium-que idem esset, & animorum habitus, & armorum; & linguæ morumque communio. Nam vti omnium vna fides, & vna ex vtraque Monarchia: ita omnum vnicus, sensus esse deberet.

ANTIL. XXIX.

Coniungi Lusitanos Hispanis, non sperent nisi amentes. Quæ Deus diuisit, nemo coniunget. Citra Alpium, & Pyreneorum scrupea discrimina, Castellam & Portugalliam Deus Opt. Max dissociauit, mutuo vtriusque gentis odio, quo animi maximè dissociantur, nec vnquam coibunt. En iterum fatum obtrudit, nec cessat refractariorum more Dei consiliis resistere. Quid enim contra fulminantis Dei sententiam possint ruentes? Eò nos melius tuebimur, quò longiùs à Castellani sensu, lingua, & habitu disiiti erimus. Nam quod affert de vnica fide & Monarchia abs re est. In sacris quod vnum est præstat; in profanis, quod aptiùs diuisum & rectiùs administratum. Ecquis non audiit, vnus Deus, vna fides, vnum Baptisma. *Cuius aures vox ista perculit?* Vnus princeps? *Nisi fortè Hispanus vniuersi Orbis imperium affectat.*

ART. XXX.

El 2. remedio es por armas mas difficil por la dilatacion de la Monarchia.

Secundum, quod suadeam hoc est, Bellum inferre, armis subigere, ferro domare; quamquam non existimem vim profecturam: nec enim tam diffusæ, tamque dissipatæ per hanc vniuersitatem vires, colligi poterunt ad domandum.

ANTIL. XXX.

Omnia ante arma tentauit, vidit nihil procedere; tandem aduocat. Sed vix dum cepit animo belli speciem, cùm eam metus de viribus nostris conceptus deleuit, inanemque fiduciam prodidit. Ineptè causatur imperii latitudinem; imbecillitatem virium, inopiam, egestatem, miseriam excusare debuisset. Hanc veram & iustam esse causam, nos vincendo, illi cadendo assiduè experimur. Cuilibet Castellano Lusitanus quilibet Herculem repræsentat. Domitum iri nos à se desperant; vt à nobis domentur, timent.

ART. XXXI.

Yo Senor supõgo que Portugal conquistado por armas han de quedar las conquistas en manos

Id mihi primùm vendico, Lusitaniâ armis recuperatâ fore vt solum vertant, & in transmarinas, quibus præsunt regiones se conferant, ibique domicilia figant, & odio in rabiem verso se, suaque hostibus perfidis permittante ne quid in tuam redeat potestatem. Itaque Republica fuerit

ritbello intermisso, inducias cum hostibus pacisci; eâ lege vt expeditione contra Lusitanos susceptâ eorum arces, oppidaque occupent, & quidquid vi ceperint, iure habeant.

de aquella gente rabiosa, y que de alli passara la mayor parte a los enemigos de V. Magestad, y con esta suposition verdadera tuuiera por conueniente, que V. Magestad hiziera vna tregua con Olandeses, con condicion que hagan la guerra en las conquistas de Portugal, y se queden con lo que conquistasen.

ANTIL. XXXI.

Tam à se facile desciscis! Nunc sibi persuadet in exilium ituros: quos translatum iri in Castellam crediderat. Si transmarina tueri possunt nostri, cur vicina & domestica dimittant? Longiùs positi Castellanos arcebunt: hic domi suæ armati eos è suis finibus non expellent? Pares Castellanis vbique, & iusti hostes aliorum ope non egemus. Quòd cùm iis ineamus societatem, causa cogit communis, non priuata. Quòd belli cum Hollandis intermissio fiat. Id certè ab Hollandis impetrandum, quibus vtilius bellum, quam pax est. Nec illis potestas à Rege Castellæ facienda est, occupandi quæ velint, cùm ij belli sibi, pacisque arbitrium arrogent: imò ij sunt à Castellano Rege rogandi: arma compescant, ne vlteriùs ire oppugnando velint.

ART. XXXII.

Quâ fiet, vt Lusitania reditibus, qui ex transmarinis negotiationibus proueniùnt, destituta, bellum ne in biennium quidem trahere possit; & Maiestati tuæ longè expeditius erit in Lusitaniam irrumpere, & armis vindicare. Hollandis vero ea tantùm dimittantur, quæ rebelles Lusitani paulò post libenter permittent. Quod sanè seriò, & maioribus curis expendi oportet.

De que resultara que à Portugal le falten los interesses de sus conquistas: sin lo qual no puede hazer dos años la guerra, y V. Magestad, para hazersela que dara mas desembarazado. será la conquista mas breue, y Olandeses vienen a recebir de mano de V. Magestad lo mismo que mañana les han de conceder los mismos rebeldes. Y es punto este muy considerable, y que conuiene ser ponderado.

ANTIL. XXXII.

Vaticinatur. At quî diuinat futura, quem præterita & recentia fefellerunt. Quintus est annus, quàm Rex noster Regnum postliminiò recepit, exhaustum viris, opibusque; & vt à Castellanis oppressum: nec tamen sumptus, ad bellum; non arcendum modo, sed inferendum defecerunt. Bonus hic Author de biennio dubitat; cum de quinquennio constet. Togatus hic est, veniam damus. Nescit, quantùm Lusitanus quisque in clypeum assurgat, quo turbine torqueat hastam *Militares suos, viros roget, ac ex pallore, quàm sint Lusitani fortes, intelliget. Sin campos circum Eluenses adeat, adhuc hostium cruore fumantes, & semisepulta Castellanorum cadauera, testimonium Lusitanæ virtutis reddent. Quòd suadet Hollandis dimitti, quæ ipsi Castellani nec possident, nec tuentur; cui quæso risum non moueat?*

ART. XXXIII.

Quid si Hollandicæ classes, ac Dunquerquenses oram maritimam Lusitaniæ legant, & maria vicina infestent, ac oppida mari proxima diripiant: & Angli magnis præmiis ad frequentiorem nauigationem constituendam, ad ornatiores classes parandas, ad obsidenda Orientis emporia, & intercipienda Lusitanorum commercia inuitentur?

Pudieran al mismo tiempo correr juntamente la marina de Portugal las naues de Olanda, y Dunquer-

que, y inuitar Ingleſes a mas frequentes nauegaciones à la China, y India Oriental, con que es perdido todo quanto ſacan de alli los Portugueſes.

ANTIL. XXXIII.

Hoc ne Catholicorum fuerit, Hollandos (vt Caſtellani aïunt) perfidos, proditores, & Dunquerquenſes in nos armare? Quæ tantoperè arma execrantur, in Catholicos conuerti volunt? Iſtud peierantis eſt; illud ſomniantis. Dunquerquenſes repentè conciliare Hollandis, inimiciſsimos inter ſe populos in noſtram perniciem coniungere, perinde quaſi aut coïre poſſent, aut ſupereſſent, qui coirent? Tam inſcius rerum humanarum eſt, vt ignoret Dunquerquios Granelinis captis periiſſe. Anglis nec tantum domi otij eſt, vt nouas expeditiones ſuſcipiant, nec tantum opus eſt virium, vt in longinqua, & aliena inſumant; nec vetus inter nos, & illos neceſsitudo, timere ab ijs quicquam patîetur. Hæc ante captam Dunquerquam, tum Author, tum ego ſcripſeram. Nunc cum edo: Durquerqua noſtrarum partium eſt: quòd Gallici iuris eſt.

ART. XXXIV.

Lo tercero ſe deue impetrar del Papa vſe de las cenſuras Eccleſiaſticas contra Berganza, como tambien contra el Reyno como perjuros, y perturbadores de la paz.

Tertium quòd & caput eſt. Exorandus ſummus Pontifex: vt rubente dexterâ Eccleſiaſtica fulmina in Brigantiam, rebelleſque Brigantinos, & regnum totum iaculetur, ac dicto in peruerſos anathemate, omnibus ſalutis ſubſidijs interdicat.

ANTIL. XXXIV.

Hic ego Ius appellem, Iniuriam querar. Audaciam mirer. Hæccine feriendi anathemate cauſa eſt? Ademptum ſibi regnum recuperare, populis cogentibus cedere, labanti Regno ſubuenire, Religionem afflictam recreare, iniquam ſeruitutem depellere, aris honorem, legibus vim, Magiſtratibus dignitatem, Reipubl. ornamentum afferre? Inſidiatur innocentiæ Innocentij Pontificis, qui hanc ei materiem nocēdi quærit. Detrahit de famâ doctrinæ, qui credit Regem noſtrum, Regnũque anathemate ab eo percuſſum iri. Dum Regem noſtrum Brigantiam, noſque Brigantinos appellat, iuris nos Regii monuit, in Brigantino ſanguine conſtituti. Periurii nos accuſare non debent, qui in nos periuriſsimi extiterunt.

ART. XXXV.

Conuocando los Principes Chriſtianos para la conquiſta, como cauſa de la fé ſi bien por el eſtado preſente de Europa poco ſe hara pero ayudaria harto, que en los Rey-

Operæ item pretium foret, bellum quaſi ſacrum Luſitanis indicere; ad illudque Catholicos omnes populos palàm concitare. Et ſi verò, qui ſtatus eſt rerum, minùs hoc proceſſurum ſit, non tamen nihil ſanè proficier, Parochis, Concionatoribus, Epiſcopis præcipere, vt priuatis ac publicis colloquijs, creditos ſibi populos ad huiuſmodi expeditionem, quaſi ſacram, hortentur. Ac imprimis Imperatori Auſtriaco huiuſmodi Prouincia imponenda, vt ſuorum operâ totam Germaniam commoueat.

ANTIL. XXXV.

Ante paucas lineas hæreticos ad inferendum nobis bellum inuitarat: nunc Catholicos inuitat. Cuias sit? dixerit. Par pari relatum. Dixerat Nos ne Castellanis seruiremus, à Deo ad Mahometum defecturos? Nunc ille, vt seruire nos cogat Castellanis, ad Hæreticos trãsire non dubitat. Sed forte Fidem eiurauimus, & à Christo desciuimus quippe bellum huiusmodi sacrum vocat. Quanti Regem suum facit! Ergo ne cùm ab illo discessimus, à Deo quoque recessimus? Præstaret fœdus nobiscum ieere, eis necessarium, vtile nobis, Christianæ Reipubl. salutare; & coniunctis animis, collatis opibus arma in Turcas, Hæreticosque conuertere. Iam quòd Imperatorem ad societatem armorum vult pertrahere, non possum non dolere: qui sciam, tam in arcto esse, vt vix sit Princeps eo calamitosior. Ac ne calamitosissimum dicam, vnus obstat Castellæ Rex, quem magnum calamitates fecerunt.

nos de V. Magestast los Obispos, Parochos, y Predicadores exhorten a los pueblos para esta guerra, como causa de la fè: y la frequencia, y affecto con que se hiziere hara mucho fruto. Y el Emperador pudiera hazer lo mismo en Alemaña, en las Prouincias Catholicas.

ART. XXXVI.

Haud parum proficeret, opinor, discordias inter Ducem, ciuésque serere, diffidia & dissensiones fouere: nec enim deerit materies odiorum, operam in id dante mercatorum & negotiatorum externorum, quæ istic maxima est, turbâ. Atque vt res procedat, obtentu Gallici nominis, cui maximè genti fidunt, vtendum. Hæc species Belgis, Burgundisque imponenda; quò certiùs insidiari possint. Eò præcipuè cura intendenda, vt populus à Duce abalienetur, ad idque occasiones mouendæ, quæ suspectos illi populos, ac eum populis inuisum faciant. Quò fiet, vt aduersus eum plebs insurgat, ac ei tandem, eiusque familiæ necem machinetur. His aditus ad eius perniciem difficili negotio exitum dabit.

Pudieranse fomentar con gran calor desconfianças entre el Duque, y el Reyno ansina por los medios que V. Magestad tendra aun alli: como por via de mercantes, y contratantes forasteros con titulo de Franceses. Pueden alli tratar Flamencos, y Borgoñones, y para hazer el pueblo, y nobleza diffidentes del Duque se pudiera aparente mente mouer con el algun tratado, y introduzirlo en el Reyno, que si esto se diuulgare los mismos que le toman por cabeca de la rebelion le mataran a el, y a toda la familia. Y en tal caso las intrinsecas discordias, y diuisiones abriran camino à la iusticia de V. Magestad.

ANTIL. XXXVI.

Tentatum hoc, nec semel: ae ne hilum quidem profectum. Amor, qui custos est Principum, Regem seruauit. Diu est, quòd in corda receptus, viuit vitam omnium, nec tolli alienis insidijs, nec domesticâ fraude timet. Quid mercatores suspectos vult reddere? Omnia vendunt, emúntque præter fidem. Gallicum nomen, quod maximè fidum est, ne obtentui quidem proditioni esse poterit. Non est apta huic perfidiæ scenæ, tanta persona. Belgæ, Burgundique, nomine tantùm à Lusitanis differunt; re, amore, sensu conueniunt. Offensiones inter Regem & populum vt cieant, argumenta desunt, deeruntque in mutua concordiâ. Pax domi est, nec turbabit. Foris omne bellum, quo vincimus. Necem, quam Regi nostro, Regiæque familiæ machinatur, cælum in eundem priùs conuertat. Qui rimas discordię facit, quâ se inferat; latrocinium meditatur.

ART. XXXVII.

Señor los grādes males no tienen sino grādes remedios. Es necessario el hierro para preuenir males mortales. No se pueden apuntar a V. Magestad remedios blandos, quando la apostema pide cuchillo, y fuego. Portugal es vn cancro de la Monarchia, y si del quedare la menor raiz ha de dissipar el cuerpo della, V. Magestad no dilate el remedio. Es el maior rigor la maior caridad. Es el no tenerla la mayor conueniencia. El sepultar esta hidra en sus cenizas el mayor triunfo. La mayor fuerça de la Monarchia, sera biuir antes sin este brazo que tenerle contra a si.

Grauissimorum morborum, anceps, & periculosa curatio est; vt immergarur altiùs ferrum, vulnus hoc Lusitanum postulat. Lenta remedia, & lenia vis pestis iam grassantis eludet. Ferro, igni opus; ne serpat. Cancer est malignus Lusitaniâ. Hæsit Castellę visceribus, paulatim sese insinuabit, & si lentiùs agatur, aget radicem; & corpus istud Regni corrumpet. Hîc festinandum. Parcere perire est, morari amando mortem incitat. Quæ pietas videtur, crudelitatis nos accusat. Præstat hîc esse crudelem. Immanitate proficitur. Tollenda est hæc lærna, & in cineres redigenda. Tunc Hispanum vigebit imperium, cùm hoc Lusitaniæ membrum absciderit.

ANTIL. XXXVII.

Quo morbo Hispania laborarit, constat. Ambitione, auaritiâ, libidine dominandi. Huic occursum sectione, abscissâ Lusitaniâ. Argumentum in ipsum reuoluo. Si Lusitania, herpis, si cancer est: omninò præcidendus. Quî igitur trahere & adducere studet, vt corpori adhæreat, quò corrumpat. Lusitania auulsa, nec vitam adimit, nec amittit. Fortassis indignatur, quòd ipsa sponte sua cesserit, nec ferrum, nec ignem experta. Quid? quòd citra sumptum, citra laborem, compendiò fecit, ei gratulandum. Ne igitur prouocet mortem, dum Gangrænam istam, Phagędenamque sollicitat. Meliùs habebat Castella, antequam Lusitania accessisset. Meliùs Lusitania cum recessit. Vtrique sectione consultum. Si existimat fore, vt vigeat Hispania præcisâ Lusitaniâ, quid iungi eam sibi, copularique postulat? Quòd eam hydram appellet, nihil moror. Certè nullus apud Castellanos Hercules, *qui conficiat.*

ART. XXXVIII.

Vuestra Magestad no espere, ni crea mas de Los Portugueses de lo que vio en 60. años; no piense de perder aquel Pais el odio al dominio, sino plantado de otra gente ni de hazer caso desta sino la mezcla con la suya. El odio al dominio de V. Magestad es hereditario. La naturaleza no se vence con beneficios, y ella la vencio tantos como recibio de V. Magestad.

Anni sexaginta, tot Lusitanis imperauimus, abundè Majestati vestrę documenta præbeant, bene de ijs sperari non posse. Insitum genti in Castellanos odium, hæret intimè fibris, neruisque. Transijt in naturam. Quin ipsa tellus odium in visceribus concipit, & parit. Nisi extrahantur inde, aliòque auehantur, non deponent. Diuidere eos, & serere inter nostros oportet, vt gentile fastidium exuant. Obstinata in maleuolentiam natura, beneficijs non cedit. Quæ à te accepit, aduersus ea ingrata existit. Ira & gratiam omnem, & amorem excussit.

ANTIL. XXXVIII.

Diuturna pro studio libertatis seruitus, grauissima propter iniuriam fuit. Seruitum; at dolenter, & cum respectu ad libertatem. Documenta dedimus, natos nos esse libertati; non seruituti. Si gentile est odium, vitiosum non est, quòd innatum sit. Qui ergo deponi potest, si natura exui non potest? Vertamus solum, migremus in Castellam, certè non exuemus. Tantùm, si desierimus

esse Lusitani, ab odio desistemus. Castellanorum nobis societas fatalis extitit. Moniti à nostris parentibus sumus, tunc magis liberos, fortunatosque futuros, cùm minùs Castellanis amici simus. Amicitiæ obtentu ad imperium obrepunt. Odium nobis aduersus hoc libidinis venenum, Amuletum est. Quòd si telluri Lusitanicæ hac vis inest, ipsi Castellani, qui huc commigrant, hoc odium imbibent, seseque ipsos oderunt. Quòd grati & beneficiorum memores Lusitani sumus, nec, vt ait, rependimus: argumento est, nos non beneficia, sed iniurias accepisse.

Tanto puede la ingratitud, y la ira.

ART. XXXIX.

Nec ideo tamen Lusitanorum fidei erga Reges detraxero. Extiterunt olim, hodiè que extant non pauci, quos ob spectatissimam fidem dicere possis fidelitatis miracula. Illis ergo non modò non obtrecto; sed imparem me etiam laudando fateor. Ita enim fideles, iustique ciues sunt comparati, vt ad suorum se Principum fingant arbitrium, & cuncta ad eorum tum dignitatem, tum vtilitatem referant.

ANTIL. XXXIX.

Si eos, qui Ioannis partes secuti Lusitaniam cum eo vindicarunt, & in eius hodiè fide perseuerant, intelligis: rectè miracula & virtutis, & fidelitatis appellas. Si quos temeritas, aut inconstantia ad Regem Philippum traduxit, qui tamen sunt quam paucissimi; monstra eos & portenta dixerim. Quippe qui præter naturam, iura & amorem Patriæ peruerterunt, & à suorum se ciuium sensu, ac cœtu disiunxerunt. Hîc apud nos Rex, & Ciues, & Patria est. Nolim tantùm Principibus deferres. Colendi sunt, amandi, in oculis habendi, sed tamen Deo, Iustitiæ, imo & Patriæ posthabendi.

Portugueses ay que como monstruos de aquella nacion son exemplo de fidelidad, y estoy tan lexos de ofenderles en este escrito, que antes sè que me accusan de dimiouto. Porque la fidelidad no vè mas de lo que conuiene al Principe, que es el fin, y gloria del vassallo.

ART. XL.

Tam latè ius Regium patet, vt nullis circumscribatur limitibus; ac imprimis ad rebelles & domandos & puniendos omnia iusta Regibus, sint ac licita: atque adeo quidquid Majestas tua in Lusitanos statuat, quò in potestatem redigat: ius sanè erit, fasque.

XL.

Hæc ad Fidei censores pertinent. Ego etsi Theologus, Politici partes ago, sed Christiani; ideoque offendo, & doleo ista Catholico homini excidisse. Mihi, nisi hæc ad sacrosanctum illud Concilium deferrem, Religioni esset. Itaque defero & depono. Tantùm moneo, suos habere Castellam Machiauellos.

El jus de los Reyes, Señor, es muy amplo, y con Prouincias rebeldes no tiene limite, y en su recuperacion todos es justo y honesto à los Principes, y lo serà quanto V. Magestad dispusiere para conquistar Portugal, y tanto mas fructifero à la Monarchia, quanto sera mayor la breuedad.

ART. XLI.

Aque ayudaria mucho vna tregoa con Italia, y la misma platica fuera conueniente en Cataluña, y esto no causara, que Franceses tomen alli mayores fuerças: antes los Catalanes con la paz libres del tumulto militar boluerian los oios à la insolencia Francesa, y se fatigaran mas con ella, como tan repugnante a su natoral, experimentandole en el ocio? y es muy verisimil que se reduzga aquella Prouincia à meior partido, y reconosca su ruina, y miseria.

Non parùm res nostræ procederent, si belli in Italia, pactis inducijs, cessatio fieret; quòd si in Catalonia id quoque obtinere possimus, consultum Reipub. optimè foret. Quò fieret, vt opes Gallicæ isthic minuerentur, & Catalani infusâ per otium luce, quantis in tenebris versarentur, aspicerent, & Gallorum impotentiam fastidirent. Quibus inuiti pareant necesse est; quòd ab eorum ingenijs, moribusque abhorreant. Nec dubitandum, quin hac ratione Prouincia illa, eò vnde desciuerat, sponte redeat.

ANTIL. XLI.

Quas hîc inducias ingerat, non facile agnouerim: fortè cum Gallis, iisque victoribus paciscendum. Cedant Mediolano, Neapoli cedant. Vtrumque Gallo restituant. En quò tendant Pacis Castellanæ studia? sibi caueant Galli; Insidiosa Pax est, quæ specie pacis bellum molitur. Vires cessando reficere volunt, vt fortiùs bellum renouent; inducias Cataloniæ concedunt, & in otio occasiones dissidii à Gallis quærunt. Bellum Lusitanis indicunt, vt si eos Galli iuuare velint, inter vtrumque populum offensiones ac seditiones existant. Vbi Pax Gallis officit Pacem. Vbi Bellum nocet, Bellum suadet. Pergo, aduersum nos quicquam à Gallis processurum credere, insignis amentiæ est. Quòd ad Cataloniam attinet, ea in fide Galliæ est, optimosque Imperatores sortita, Castellanæ memoriam sæuitiæ refricat. Illius gentis cum Gallicâ, miram esse tum ingenii, tum legum, tum morum, tum linguæ consensionem, nemo præter Authorem, ignoret.

ART. XLII.

Y los Portugueses viendose poderosamente inuestir del poder de V. Magestad fluctuaran en su opinion, y attenderan con mayor calor à boluer partido, o a lo menos se abrirà camino a que broten entre ellos discordias, y que de vna parte el temor, y de otra las esperanzas produzgan aquella variedad de opiniones, que el Emperador Iuliano dixiara el mayor exercito para conquistar Reynos, y Prouin-

His ita compositis Lusitana expeditio conficietur. Quid ni? Lusitani cũ sibi tantam belli molem viderint imminere, animis cõsternati tumultuabuntur, & de deditione cogitabunt. Nisi dedantur, fluctuabunt opinionibus, dissentient studijs: vnde seditiones, factiones, turbæ existent, &c. res demum publica discordiâ dilabetur. His artibus plura regna, quàm validis armatorum copijs capi, expugnarique solere Iulianus Imperator Author fuit. Hàc ad Lusitani solij culmen Philippus II. ijt. Hæc ad redeundum impressa nepoti reliquit vestigia.

ART. XLII.

An qui ambiunt & ipsi sibi somnia fingunt? *Magna & splendida hîc Author mente concipit, spe præcipit. Re, opinor, non consequetur. Æstuare desiderio Lusitaniæ recuperandæ, nec quicquam armis perficere, argumentum infirmitatis est. Itaque ad tumultus & seditiones se conuertit. At non succedent: non est, quòd Lusitani tumultuentur, nec fluctuent: suo Regi adhærent, inter se nexi consistunt, non eos Castellanus veterator auellet. Idoneum profectò Authorem laudas Iulianum: transfu-*

gam, impium Christi desertorem. Num illum contra nos arm... ...ui cęlo hastam intorsit: His floribus suam istam Antilogiam, Anthilogiam reddit... apę. Bonis & honestis artibus Philippus Secundus Regnum iniit; sed malè instituta ratio imperandi, infelicem, quem nunc videmus, exitum habuit.

cias, y que en la succession de Portugal hizo tan ancho camino a su Aguelo de V. Magestad.

ART. XLIII.

Illud item non mediocriter profuerit; Episcopatus, Commendas (quas vocant) Magistratus, redituſque tum sacros, tum profanos certis destinare personis, eásque nominatim vocare, quæ cùm Regi sint intimæ, tum à nobis maximè alienæ. Hâc enim ratione suspicionibus & inuidiæ materies suppeditabitur, ac inde inter optimates, popularéſque offensiones existent; imo & ipsum Brigantiam, metus, ægritudo, diffidentiaque vexabunt. Qua in perturbatione, tumultúque rerum, Maiestati V. vindicandi regni potestas fiet.

Vaya oombrando las Encomiendas, Obispados, y Gouiernos, y mas Officios, de aquella Corona en los mismos sugetos, que oy se hallan en Portugal aunque seã los mas obstinados. Lo que no podrà dexar de causar grandes desconfianzas entre todos, y el pueblo rudo vendra abrotar contra la Nobleza, y Bergãza biuirà entre temor, y sospechas de sus mas obligados, y entre tan cierta confusion triunfarà el partido de V. Magestad.

ANTIL. XLIII.

Fallitur opinione Author. Hac via sola fuit, quâ perdere posset, nam quos instituit Episcopos, Magistratus, ij cum videant Castellanum imperio exutum, ac iure priuatum, ludificari se inani & ludicro beneficio credent. Perinde enim est Episcopatus & honores in Lusitania impartiri, ac si in Tongensi, Mindanensi, Dirapensi Regno Magistratus crearet. Ecquis autem ludibrio haberi se non putaret, qui à Rege Castellæ in alieno Regno, vbi ius non dicit, mandari sibi honores videret? Quod Regem nostrum per iniuriam, Brigantiam, appellas, impudentiæ, stuperique hominis dandum. Sed id nobis nomen iucundissimum accidit, quòd vti antea dixi, Regiæ familię, in qua Regni ius inerat, memoriam renouamus.

ART. XLIV.

Hoc meum de Lusitanici Regni recuperatione, Rex maximè, esto iudicium, quo meum Maiestati V. officium præstiti: summo tum studio, tum fide; scribente calamo, amore dictante, infuso in characteres corde. Si minùs quàm volui consecutus, ingenij, non cordis vitium erit; quòd cùm prolixè amet, errare affectu non potest. Faxit Deus, vt Maiestas V. incolumis, florénſque in annos plurimos viuat, ad Regni sui gloriam, & ad Ecclesiæ ornamentum.

Este es, Señor, mi pobre arbitrio, coo el qual cumplo con el orden de V. Magestad, y escriuo con la pluma lo que dicta vn corazon, que solo dessea la grandeza de su Rey, y Señor: y si errare, mis seruicios merecen à la clemencia de V. Magestad, lo attribuya

ANTIL. XLIV.

Si studium, si fidem, si amorem in Regem Authoris, non ego vehementer laudarem, iniurius sanè virtuti forem. Semper officii esse duxi, Regi quemque suo debitum

a falta de talento, no de voluntad. Nuestro Señor guarde la Catholica persona de V. Magestad, como la Christiandad, y sus vassallos auemos menester.

præstare. Ius non arctè, iniuriam deprecor. Recuperari Lusitania iustè ab Rege Castellæ, à quo iniustè occupata, non potest. Illud mihi facilè persuasero, amori eum in scribendo potiùs, quàm iuri studuisse. Detraxit ingenio, vt adderet affectui. Cui quòd intemperantiùs indulsit: minùs amantem recti, minùs studiosum iuris, minùs æquum se rerum æstimatorem ostendit. Incolumem quòd optat suum, florentémque Regem, id ego etiam opto, atque id vt eueniat, spero fore, vt depositâ regnandi latiùs quàm par est, libidine; cum Serenissimo Rege nostro Ioanne societatem ineat; vt collato studio, & coniunctis vtrinque viribus fidem domi tueri, & foris quàm longissimè propagare possint. Quâ viâ, *teste Augustino*, non ad imperium modò, sed ad immortalem etiam gloriam itur.

De Ciuit. Dei.

OBLATA INVECTIVÆ CASTELLANÆ IN SVA DIVISA capita, iuſta, plena, & ampla reſponſio.

ARTICVLVS PRIMVS.

QVAM mihi Prouinciam, litteris ad me datis Maieſtas veſtra impoſuit, circa recuperationem Luſitanici Regni, dicendi quæ ſentio; ſummo, quo teneor, obtemperandi Maieſtati veſtræ ſtudio, ſuſcipiam: cui ſi vt votis ego, ita & res euentu reſpondeat, tùm quòd meum eſt, tum quod eſt è re publica, efficiam.

CONFVTATIO PRIMA.

REctè. Initium laudo: quòd cùm vacat vitio, tùm illuſtre apparet. Fucum nobis, hâc primâ ſpecioſâ fronte obiectâ facit. Si caſu accidit, non admodùm laudabile eſt ab oſtio non aberrare: ſi conſultò effectum; non tam ſumus improuidi, vt primo ſtatim colori credamus. Ad rem propiùs. Conſultum ſe à Rege ſuo per litteras docet. Hoc vnum eſt in hoc opere, quod placere poſſit. *Sacrum enim, quiddam*, inquit Plato, *conſultatio eſt.* Hæc Regium nomen ſacratius reddit. Cùm *Conſiliari*, teſte Ariſtotele, *diuiniſſimum ſit.* Non ſe abiiciunt ad aures Reges, cum ſuos conſulunt: attolluntur ad aras cœleſtium. In rebus ad æternam ſalutem pertinentibus, à Religioſis hominibus conſilium petere, vis conſcientiæ iubet: in alijs ad Rempublicam ſpectantibus, viros prudentes conſulere, ratio ipſa Politices imperat. Nec id Regiæ quicquam Majeſtati detrahit. Nam vti affectuum moderatrix, & Regina voluntas, intellectus iudicio, motuique mentis obtemperat: ac ipſa vis intelligendi in arce animi poſita, à ſenſuum miniſterio, operâque dependet: ita ſûmus in Republica Rector, & Princeps ſuorum audire conſilia debet, eorumque ſæpe iudicijs regi. Itaque hac ratione author, Regi ſuo exiſtimationem, gratiamque conciliat: ne quid temerè ab eo videatur ſtatutum, quod conſultò ſuſceptum ſit.

Plato de Repub.

Ariſtot. in Rhet.

Ariſt. in Log. & Phiſ.

Et quidem, vti conſulere prudentis Regis eſt; ita & conſuli, ſubdito authoritatem creat. Regi dignitas, ſubdito gloria accedit. In Apocalypſi Rex ille Regum, alto locatus in ſolio, perſonam Regis cum dignitate agebat: circumſedente ſeniorum venerabili coronâ, qui cùm ætate, &

Apocal. 4.

canis maturum consilium, tùm diadematum fastigijs liberum iudicium
repræsentabant. *In capitibus eorum coronæ aureæ.* Igitur, & inter consiliarios
maiestatem suam Princeps maximus retinebat; & ipsi consiliarij eiusdem
Regiæ dignitatis participes erant. Ille consultando non modò Rex erat,
sed & Reges alios instituebat. Isti consiliando dignitatem ad se Regiam
deriuabant. Fortè præmium, liberi in dicenda sententia iudicij, corona
fuit. Regnare meretur, qui liberè consulit. Sed quorsùm idem ipse Deus,
Apocal. 1. ac Princeps alibi, dexteram stellis plenam exhibet: *In dextera eius stellas*
septem: Cùm præsertim obseruatum à me sit, stellas operas repræsentare,
Baruch 3. nec ad consilium, sed ad opus spectare. Nam *vocatæ*, inquit, *sunt, & di-*
xerunt, adsumus. Nempe ad parendum, ad imperata facienda. *Et luxerunt.*
Quare igitur Deus cum consultat, stellas non adhibet, adhibet cum ope-
ratur. Scilicet astra felicitatem significant, non industriam. Et verò fœli-
citas ad exequentes pertinet, industria, & studium ad consulentes: ad
consiliandum docti & industrij, ad patrandum fœlices eligantur, maxi-
mè cum stellæ suâ illâ luce nictante, & conuiuente adulatores signifi-
cent, quâ nulla maior pestis in consilijs est. Nisi fortè ideo in eodem li-
bro Apocalypseos intra paucas lineas, & capita senum, & stellarum ra-
dij inueniuntur, quia vbi matura consilia sunt, fœlices euentus non de-
sunt.

Huiusmodi optandi Regibus Consiliarij sunt. Longè hunc nostrum
dissimilem video. Lecto enim intentissimè scripto, moderationem in eo,
pietatem, prudentiam, iustitiamque desidero. Cæco quodam impetu
ducitur, nec tam iudicium fert, quàm præcipitat. Vnde fit, vt credam,
non eum Dei beneficio Regi Philippo ad custodiam imperij datum, sed
ad perniciem, ruinámque occulto Dei iudicio obuenisse. Et quemad-
modum olim Chusai Arachitæ prauis Consilijs Absalom perijt, ita &
2. Reg. 17. Regem Philippum huius peruerso iudicio periturum, si ei consen-
tiat, non despero. Nec enim maiore ad ruinam compendio, quàm per-
uerso consilio itur. Hac Deus ratione Reges punire solet.

Ergo hic ipse, Consiliarius de Recuperatione Lusitanici Regni consul-
tũ à Rege se suq affirmat. Quæ tandem hæc est recuperatio? si iure non
Allegat. iur. nititur, qui recuperatio dici potest? Vehementer hic errat. Debuit pri-
pro Sereniss. mùm ius asserere. Deinde recuperationem astruere: Vbi ius non est, nec
Dom. Ca- recuperatio est. Caruit titulo Philippus Secundus ad obtinendum: ca-
thar. ret quoque ad recuperandum Philippus Quartus. Quid ni? Pugnant ho-
Anonymus de iure succed. die auito iure ipsi nepotes. Iure Catharinæ Auiæ Serenissimæ, agit Rex
Parisiis. noster Ioannes. Iure Philippi Aui, Rex Philippus. Omnibus quatuor ti-
Velascus de iure Regis tulis (tot sunt enim) Catharina Philippum vicit. Primùm: ratione lineâ
Sereniss. Ioan IV. potioris. Erat enim in lineâ Eduardi Patris viri masculinâ, cuius quòd
Manifest. ad filia erat, in eâdem erat lineâ constituta. Cùm Philippus ad lineam Isa-
summ. Pon- bellæ matris feminæ, femininam pertineret; cuius quòd erat filius, in
tif. Vrbanum eâdem erat lineâ collocatus. Secundùm beneficio repræsentationis
VIII. Quod tum ius commune statuit; tum Lusitanicum proprium admittit.
Ius succeden- Itaque Catharina Eduardum Patrem virum, cum masculâ virtute repræ-
di ex Acad. sentabat: Philippo Isabellam matrem suam feminam cum defectu femi-
Conimbr. neo repræsentante. Non erat hæc masculæ dignitati par in hac iuris
Velasc. suos lege libellum Lusit. vindic.

scenã persona. Tertium: Iure agnationis: cùm Catharina sit agnata, Philippus cognatus: quòd hic sororis Filius sit, illa Fratris filia: atque adeò hæc agnata, ille cognatus tantùm. Quartùm: Virtute sãguinis: quòd Catharina stirpe, domo, patriâ, thoro Lusitana fuerit: Philippus genere, familiâ, gente, thalamo peregrinus: & si quam sanguinis Lusitani partem deriuabat, ea ex materno fonte descendens, haud multùm virium traheret; vnde non erat, vt quis eo nomine censeretur. Itaque Catharina ciuis, Philippus alienus, proindeque omni prorsus ad Regnum titulo, legum vi nostrarum, spoliandus.

Vide Panegyr. Apolo. Parisiens.

Iidem Authores.

Quatuor hæc Iuris capita, totidem ad Regnum capessendum linguis Catharinam vocabant, Philippum arcebant; vti à summis in omni litterarum doctrinâ viris, imò, & integris Academijs, magno consensu definitum est. Iure iam hodie in plausum, creato Rege Ioanne Quarto, transeunte. Quòd si olim quidam, aut in nostram venire Doctores cunctari, aut in oppositam abire sententiam visi sunt, næ id partim timore, partim verecundiâ fecerunt. Cùm alijs metus, ingruentis armorum vi Philippi, os obstruxerit: alijs insita in Regem reuerẽtia vsum vocis eripuerit, alijs adulãdi studiũ mentem ademerit; nulli certè, libera ferendæ sentẽtiæ potestas fuerit. *Silent enim*, Tullio teste, *leges inter arma. Deinde Adulatores cũ Fortuna Principis loquuntur, non cum Principe*, Authore Tacito. Nunc tamen compressis armis, remotâ cui erant obnoxij, dominatione, omnes vbique vnanimi consensu Philippum iniuriâ Regnum occupasse, legitimum penes Catharinam ius fuisse testantur.

Lege Alleg. ior. Anonym. Paris. Velasc. Anton. Sous. Macedum. Lositan. vindic. Manifesta Lusitana. Villareal.

Cicero pro Mil.

Tacit. 1. Hist. 23. tractatus id probant.

Nec verò quicquam Ioanni, Catharinæ nepoti, obfuerit, quò minùs eodem Auiæ iure gaudeat, causaque aduersus Philippum valeat illa iuris exceptio, qua res longo tempore alienata præscribi ab eo qui detinet, dicitur: vti aiunt Philippi Quarti quidam Patroni. Nam vt, inquiunt, Catharinæ ius esset, Ioanni esse non potuit, quòd Philippi longi temporis vsione Regnum vsucceperunt; atque adeo eius in se dominium vsucapione verterunt: quare Ioannes iure præscriptionis superatur. Verùm inani & ventoso tantùm titulo gloriantur: vti sunt fermè Castellanorum ingenia, (quod grauissimus noster Barrius scitè obseruat) nam nulla certè ratione præscriptio illos iuuare potest. Primùm, quia Philipporum possessio, vt dolo capta, ita & fraude continuata, atque adeò malâ fide nixa, & prorsus vitiata: itaque nullum iuris fructum afferre potuit. Secundùm, licet bona fides adfuisset: legitimi temporis vsura defuit; cum ad Regni præscriptionem anni centum exigantur: illa autem Philipporum præscriptio annorum 60. summam non excesserit, cùm anno 1580. inita sit, & anno 1640. desierit. Tertium quanquam fide idonea possessio, & iusta mensura temporis foret: nihil tamen ad ius proficeret, quòd Regnum præscriptionis legem excludat. Quod etsi indubitatum non sit, est tamen ab Authoribus maximè Castellanis receptum. A quibus id certè statuitur; illud vero à multis probatur. Restitutionis remedio locum relinqui. Quo sanè admisso fieri non potest, quo minùs Rex noster Ioannes iure postliminij vtatur. Omitto alias rationes afferre, quibus huiusmodi præscriptionis vis eluditur.

Rectè id Velasc. Anony. & Sousa. & Manif. ad P. Vrban. VIII.

Communis opinio Card. l. 2. § 2. Sousa in Caram. Anonym. Parisiens. coroll. … Ex Doctor. Parisiens.

Vide Velasc. p. 3 § 2. & manifest. oblat. Pap. Vrban VIII Demonst. 8. Apud Velasc.

Non item obstat, quod alij obesse dixerunt: Sacramenti Philippo à Ducibus Brigantinis, Regnoque dicti, religio. In quorum leges iurarunt, cùm Auus, tùm Pater Regis nostri, tùm Rex ipse noster Ioannes. Quî igitur potuit iusiurandum, quo nullum est sacratius vinculum, violare? At certè leue hoc est, ac futile argumentum. Nec enim omne quod fit iuramentum, Religionem inducit. Huiusmodi autem iuramentum, vtcunque illud tandem præstitum fuerit, firmum esse non potuit. Nam ab Rege Armato primùm, mox ab Regibus imperantibus, cogentibus, palàm extortum. Deinde quæ eius vis esse potuit, quod specie tantùm verum erat? Iuramentum enim ei Regi præstabatur, qui Rex vmbrâ, & specie tantùm erat. Itaque quasi in scenâ iurabatur, dum Rex ille personam ageret, Regis in numero habendum. Quare detracta persona iuramentum esse desijt. Quòd autem fuerit, personæ vis fuit. Personatum iuramentum huic tantum scenæ seruiebat. Seruire autem violentia coëgit. Præterea quî iure se iurando obligare vellent, qui eo maximè læderentur. Cùm accepta per ipsum iusiurandum iniuria homines à fide liberaret. Accedit, quod, & si verum, ac firmum iuramentum fuerit, tandiu certè fuerit, quandiu rectè, ac iure imperatum: vbi regnum in tyrannidem abijt, firmum iusiurandum esse desijt. Tandem. Quî iuramentum ligaret eos, quos Philippi insigniter fefellerunt? Nam ij etiam iurarunt in priuilegia populorum. Igitur si in ea periurissimi extiterunt; quâ ratione in leges suas & populi, & Duces Brigantiæ firmiter iurarent? Cùm *frangenti fidem, fidem esse frangendam* iura fateantur.

[Margin: Anonym. in append. Manif. ad Vrban. Demonstr. 9. Sousa Maced. Abbas Peren. Velasc p. 3.]

[Margin: Vide Anonym.]

[Margin: Lege ratiocinat R. P. Ioan. Mattos Assist. Societ. Iesv Romæ.]

[Margin: Vide Abul. in l. 1. Regum,]

Quò fit, vt nec Philippis ius ad possidendum fuerit: nec Ioanni ad vendicandum, ac recuperandum Regnum defuerit.

Quid? Quòd non modo quatuor adductis nominibus Philippus remouetur, sed nouo quoque titulo probabili excluditur; atque adeo quinque de causis Regni iure priuatur. Nã quòd ipse, non expectatâ, quæ ferenda erat destinatis iudicibus, sententiâ, contra optimatum iudicium, populariumque consensum; rescisso per iniuriam iure, fractis per impotentiam legibus, in Regnum violenter irrupit, omni se, si quod habebat, iure spoliauit. Quod & ei iam tùm obiectum, & postea aduersus ipsum demonstratum. Ex quo nouum aliud Regi nostro Serenissimo ius acquisitum, vindicandi Regnum, & asserendi. Cum quòd ille vi occuparit, huic liberare Regnum licuerit. Quare nouo quodam libertatis respectu ad Ioannem vindicem spectare cœpit: cùm præsertim violentia paulatim in tyrannidem versa florentissimi Regni statum deformarit.

[Margin: Vide omnes Authores Lusitanos. Capucinus. Gall. epist. ad Philip. II. Latè Velascus, & Manifesta,]

[Margin: Velasc. 2. p. in princip. & p. 3 Sanic.]

Igitur quo iure de recuperatione, (quo maximè Author vtitur verbo,) nunc agitur? An Regnum, quod vsurpauit iniuriâ, per vim Philippus recuperet? Eius est recuperare, qui quod suum erat, amisit: & qui recuperando vindicet, & statuat, non dejiciat. An Hispano Leoni rapaces exerenti vngues, & in stemma Lusitanicum injicienti, & contra quinque iuris titulos, totidem vulnera infligenti, recuperatio licebit? In quo stemmate salutares quinque Christi Seruatoris plagæ ipsius clementia impressit? Næ, non illa immanitas cruenta, humanitatem hanc roseam extinguet. Quòd si recuperandum dicit, quòd amissum sit. Sanè amissum; imò & perditum Regnum à Philippis Regibus malè administratâ

Repub. fatemur, recuperari posse, inficiamur. Quare ansam eos recuperandi dedisse, dum perdiderunt, concedimus. Recuperationem ab ijs fieri posse, negamus. Ab illisne, à quibus euersum est, Regnum recuperabitur? Plane ad eum recuperatio spectat; cui contra ius, fasque ademptum. Quemque author ipse, & institutor Regni Christus, in specie illa apud Oriquium, mirabili respectu suo designauit, & modo excusso Olisipone clauo, intento digito demonstrauit. Is est Rex noster Serenissimus Ioannes IV. quem iustis euntem passibus, Iustitia, & Virtus, & communis omnium consensus ordinum, ad solium deduxerunt. Chron. & Monarch. Anonym. Panf. in Append. & Paneg. Apoleg.

Quorsùm hîc ista recuperatio? Cùm sua seruare Philippus non possit, recuperet aliena? Cùm Gallo vbique victore, rerum possessione suarum exuitur; cùm ei detractâ iam Cataloniâ, Aragoniam conatur auferre; cùm in Belgio vexat, & torquet, cùm in Italiâ angit & affligit. Cùm Hollandus hostis vetus, & pertinax, in Europa, in America, in Asia, terrâ, marique vehementer expugnat: cùm nouus hostis, & internecinus Lusitanus, in Castellæ fines irrumpens agros vastat, oppida diripit, ac incêdit, præsidia dejicit, arces munitissimas occupat, & insidet: cùm apud Montigium collatis signis profligat; & ab Eluensi muro eum fœda strage repellit, & collectis triginta militum millibus, in eius viscera irruptionem parat, recuperationem Lusitanicam cogitat. Vellem de Nauarra, & Neapoli, Sicilia, Sardinia, Mediolano seruando cogitaret, quæ Gallus iustus hostis iure suo exigit. Vertat eò cogitationem, ne dum nostris oculos adjicit, sua amittat.

Quid? Planè recuperatio ista ambitio est. Fatali hac dominandi libidine, Hispania in præceps ijt. Præstaret aliqua dimittere, quàm plura acquirere. Porrò inexplebilis habendi cupiditas, Hispaniæ exitio fuit. Quod in animantibus fieri videmus, id & in Imperijs solet accidere. Animantes enim vel inediâ contabescunt, vel satietate opprimuntur. Iuxtà periculo est, saturitas & ieiunitas. Imperia sæpè magnitudine sua ruunt. Obruitur Rex succumbente capite oneri coronarum. Vti animantes infra terminum (*minimum quod non appellant*) decrescendo venientes, pereunt: atque vltra alium (*maximum quod sic vocant*) crescendo progredientes, intereunt; ita & Regna, si nimis minuendo extenuentur, contabescunt. Si vltra modum crescendo, augeantur, prorsùs opprimuntur. Hæc vna ratio salutis est ijs qui nimio plùs crescunt; *Minui*, Authore Plinio. *Cui nihil ad augendum fastigium superest, hic vno modo crescere potest, si se ipse submittat.* Nam secundum Cordubensem Vatem; *In se magna ruunt.* Quod in bellis vsu venit; turbâ militum, cum nimia, & confusa est, impediri aciem, & fluctuare; id accidere in politicis solet, magnitudine, cum nimia, & insolens est, imperium laborare. Ruit pondere Hispania suo, & incubuit sibi. Præcepit id animo, & voce edidit egregius Philippi Comminæi Commentator Vitrianus. *Authores*, inquit, *Sinæ sunt, Imperia quædam vltra modum aucta senescere, cuiusmodi Romanum fuit, quod sua sibi mole exitio fuit. Quo in discrimine versatur Hispanicum, quod cùm nimio plùs sit auctum, propè est, vt obruatur.* Quod si vaticinando non dixit, certè euentus vaticinium esse potuisse monstrauit. Quem ille videre cùm antè non posset,

Ex lib. Physico. Aristot.

Paneg. ad Traian.

Lucan.

In cap. 50.

potuit timere: & alibi prodidit timorem. Hoc ipsum non dubitauit Boccalinus, tectè tamen, & cautè prædicere: inductis in scenam Pastoribus Menalca, & Melibæo: cui felicem portendit exitum, quòd modicè diues sit; cùm Menalcæ ex eo quòd immodicè opulentus esset, exitium præmonstrasset. Aptissimè in Melibæo Christianissimum Galliarum Regem suo contentum, in Menalca Regem Hispaniæ, Regnorum voraginem repræsentauit. Quem acutè Catholicum, quòd Catholicôs imperare, id est, in vniuerso terrarum orbe, voluerit, appellatum dicunt.

Boccalin.

Cùm supremo vitæ suæ die Patriarcha Iacob filiis suis bona precaretur, Rubeno dixisse accepimus. *Non crescas.* Quî hoc, quæso, ad benedictionem pertineat; cùm malum quiddam sit, & in diris censeatur? Sane hîc maledictionem olet, etsi nomine benedictionis veniat. Sed ecce alius locus est, vbi videtur hoc ipsum *non crescere* ad benedictionem referri; nimirum Deut. 33. vbi Moyses singulas Tribus benedicens, ad Rubenum dixit. *Viuat Ruben, & non moriatur, & sit paruus in numero.* Planè bonum hîc aliquod apprecatur, quod & mihi persuadet Glossa, cum ait; *Ruben* hoc loco *Electorum à Deo, iustorumque personam* agere. *Significat*, inquit, *Ruben Electos.* In quos sanè maledictio cadere non potest. Quid ergo? conuertitur in bonum à Moyse, id quod in deterius Iacob acceperat? vel vtrobique benedictio erat, illa ipsa Ruben extenuatio, *Non crescas*; *Sis paruus in numero?* Vtcunque se habeat, pars esse apud Moysen benedictionis videtur; ideoque cum vitâ coniunctum. *Viuat Ruben*, perinde quasi ad vitam faciat. *Attenuari, decrescere*; ne vltra modum progrediendo interiret. Ne insolens interpretatio sit, Castellanum Imperium facit. Si enim illud minùs esset amplum, si se minùs extenderet, si se contraheret, si se intra terminos contineret, illud profectò etiamnùm staret. Quid? Extendi, & dilatari immodicè voluit: extra carceres euectum Aragoniam, Cataloniam, Nauarram, Neapolim, Siciliam, Sardiniam, Mediolanum, Lusitaniam, Indicam, tum Orientalem, tum Occidentalem ditionem, Oram Africæ maritimam occupauit: ferre magnitudinem suam non potuit, nutauit, procubuit. Vidit in se arboris illius Danielicæ, (cuius Nabuchodonosor gerebat imaginem) expressam fortunam. *Magna* inquit, *arbor, & fortis, & proceritas eius contingens Cælos: aspectus illius vsque ad terminos vniuersæ terræ; folia eius pulcherrima, fructus eius nimius.*

Genes. 49.

Deut. 33.

Gloss. hic.

Daniel. 4.

Hæc, si multiplici, & erratico brachiorum lapsu, procaci ramorû propagine, immodicâ frondium luxurie, ambitiosâ coronę pompâ Chaldaicam ex Assyria multò fusiorem, à magno Nabuchodonosore redditâ Monarchiam, repræsentabat; non dissimili, Hispanicam sub Magno, (sic vocât) Philippo ratione poterit adumbrare: quæ per tot Regna & Prouincias huiusce vniuersitatis dispersa & diffusa, immodicè luxuriauit. Huic igitur, cùm spes erat fore; vt maximè floreret, fructusque vberrimos pareret, securis est inflicta diuinitùs, quò exscinderetur, quasi dictâ in eam sententiâ. *Succidite arborem, & præcidite ramos eius.* In ludibrium fortunæ & mortalium documentû. Vtrumque in Monarchia experimur Hispanicâ. Stabat illa mirum in modum aucta, & terræ, cœlique ambitum æquare

Interpr. hic & Salia In Chronolog.

se iactabat cum illatâ bipenni succiditur. Ecce rami paulatim amputantur. Hinc Artesiæ Comitatus, & celeberrima Graueling æ & Dunquerquæ Regni Propugnacula, illinc Ruscinonis, inde Catalonensis Principatus: hinc Italiæ mediterranea & maritima pleraque præsidia, illinc Lusitaniæ Regnum, cum magna Africæ, Asiæ & Americæ parte præciditur. Et paulatim cadentibus ramis, viridi honore spoliatur, & gemente ad interiores ictus trunco, ruinam minitatur. Cùm enim inclinari & impelli cœpta sit, & ex illo, in quo erat locata, culmine deducta facilè inde ad terram deijcietur. Nam authore Liuio. *Regum Majestas difficilius à summo fastigio ad medium detrahitur, quam à mediis ad ima præcipitatur.* Dec. 4. lib. 4.

ARTICVLVS II.

QVam modo in Hispania & Hispanica ditione, ex abcissa Lusitania infœlicitatem experimur, eam importunæ Philippi II. Aui tui, in illud Regnum pietati, & immodicæ in populum indulgentiæ acceptam referimus.

CONFVTATIO II.

DVos hîc ego errores deprehendo. Alterum, quo à scopo veritatis aberrat; alterũ, quo à rectâ politices ratione deflectit. Pium fuisse in occupando, & administrando Lusitaniæ Regno Philippum affirmat, quod est à veritate alienum. Deinde eius Pietatem perniciem ei, Regnoque attulisse. Hoc quod proximum est, ad cõfundandum arripio. Ecquis vnquam pietatem, malorum & ruinę causam, & fontem ausus est dicere? Cùm pietas Regnorum omnium, Regumque custos sit? Quâ quæso fronte Author fatale quiddam, & exitium portendẽs, pietati attribuit? Nemo sanè pietate iacturam fecit. Non tam infamem, tam nobili virtuti, notam inurat. Pij cognomen clarissimum, & extra omnem inuidiam esse sciat. Noua & summa infœlicitas Castellanorum Regum fuerit, si quòd pij, miseri euaserint. Certè illud tanti Ludouicus Imperator fecit, vt cùm non posset patris Caroli magnitudinem æmulari, Pij cognomẽto æquare se posse crediderit. Paul. Æmil. Nisi tanta Pietatis dignitas esset, non tam sæpe Latinus Homerus pietatis laudem, suo quem instituebat Imperatori, Æneę quæsisset; quem pium vbique nominat, quòd hoc cum maximè titulo commendabat. Virgil. Inter. Cùmque eo iustiorem neminem, neminem fortiorem esse diceret.

Quo iustior alter
Non *fuit.* Æneid. 1.
Nec bello major armis.

Cumulum addere pietate voluit. *Pius Æneas.* Quo maximè cognomine Antoninus gloriatur. Hoc nomine homo immanissimus Marcus Antonius imponere se Romanis ciuibus posse credidit, cùm Lepidum, piissimum dixit: nam & eius molliuit inuidiam, & sibi conciliauit gratiam exaggeratâ insolentiùs pietate, vti Marcus Tullius obiecit. *Itaque non iam pios, sed piissimos quæris, & verbum quod in Latinâ linguâ nullum est, tu pro tua pietate nomen inducis.* Philip. 13. Tanta pietatis vis est; vt homo crudelissimus non

timuerit nouitate vocabuli aures offendere, imò & gratiam vel hac imagine pictæ pietatis conflare præsumpsit.

Quid ergo hîc Author pietatem Philippo vitio vertit? Potuitne tam amabili virtute inuidiam colligere? Potuit, quâ maximè salus paratur, eâ perniciem afferre? Si teste Aristotele, Rex *Pater* est: si Homero Authore *Pastor*, quî potest pietatem abjicere? cum Pater & Pastor pietate spectetur. Certè quòd hæc virtus vtramque in imperijs paginam faciat, eam imprimis exercendam Imperatori suo Claudianus proposuit.

Claud. de 4. Honor. Consul.

Sis pius imprimis.

Ille demum perfectus est Princeps, qui iustitiæ addit pietatem. Imò pietas compendium est. Dixerat olim vates Zacharias de Regum Rege, *Rex iustus & saluator.* Reddidit Matthæus, *Rex mansuetus.* Quî ita vertit? nam videtur minùs reddidisse. Duo, & quidem magna Propheta dixerat, vnum Euangelista reddit. *Mansuetus.* Rem teneo, Pietate compendiũ fecit. Tanti est esse mansuetum & pium, quanti esse iustum: idest omnium virtutum virum, quanti Seruatorem. Rectè itaque Augustus. *Pietate*, inquit, *& iustitia Principes Dii fiunt.* Vt pudeat Authorem: tam altè euexisse Augustum, tam se abiecisse. Eat igitur, & pietati detrahat. Nos Deus Rex pietate seruauit; Philippus pietate perdidit, ô iniuriam! Si pius, si Pater, si pastor foret, Rex idem iustus & perfectus esset. Cuiusmodi fuit Rex ille noster Ioãnes Secundus Perfecti Principis cognomine donatus, maximè, opinor, ob pietatem. Quippe qui Pelicanum, sic vocant, pullis incubãtem, & rostro pectus findentem, & infuso sanguine suscitantem, excogitatæ pietatis symbolum vsurpauit. Hoc si Philippus præstitisset, perfectus ille, numerisque omnibus absolutus Princeps extitisset. Hinc apparet: quàm à recta politices ratione Author aberret.

Vide interpretes.

Apud Sen. in Lud.

Vasconcell. Faria. Marisius Chron. Lusitana.

Nunc alterius eum erroris conuincamus. Falsò pietatem Philippo attribuit. In eo pietatem potissimùm desideramus. Imò & argumentum retorqueo. Quòd tam peruersè ille Rẽpubl. administrauit, pietati defuisse argumento est. Quomodo & ille in occupando regno se gesserit, agedùm videamus. Nec iniuriam Regi Philippo faciã; remoueam à virtute iniuriam. Non ille ad sceptrum ijt pietate: sed vi, sed immanitate, sed auaritiâ, sed impietate. Leges conculcauit, ius afflixit, armis irrupit, vi oppressit: corrupit muneribus, cepit donis, obsedit fraude, dolo circumuenit. Sunt ne ista à pietate profecta? Quid illa? non expectate sententiam iudicum; consensum ordinum, populique contemnere, legatos ad se Reipublicæ nomine missos aspernari, Apostolici legati authoritatem infringere: vereor ne non tàm sint pietatis, quàm impietatis indicia. Iam quæ in ipsa irruptione gesta sunt, barbaram sapiunt immanitatem. Dirutæ domus, violata monasteria, temerata templa, stupratas virgines, oppressas matronas, raptatos pueros, discerptos iuuenes: grauis illius tẽporis author scribit, vt reliqua taceam mitiora. Nec mihi Philippum quis excuset, eo inscio, & inuito hæc esse patrata. Cùm ille ad eam expeditionem crudelissimum hominem Ducem Toletanum Albensem elegerit: qui maximè sãguinem sitiret, & à Belgica strage recentem. Credamus homini Castellano ita de eo scribenti. *Dux* inquit, *Toletanus Albensis armatus in Lusitaniam irrupit, magnâ Procerum cęde, vt eorum ruinâ aditum sibi faceret.*

Capucin. Paris. in epist. ad Philippum Ann. 1582.

Victrian. in Commin.

Quid

Quid? quòd Rex ipse Philippus speciem nobis benignitatis obiecit, quò imponeret, & securiùs feriret? Ab eodem enim authore proditur, eum, cùm Olisiponem est ingressus, habitum mutasse, & Lusitanam personam quasi in scena egisse, magno Castellanorum risu, quòd viderent eum sub ouis pelle, lupi animum seruare. Num pietas ista fuit, simulare quo sæuiret tutius, pietatem? Quin illud etiam constat, & ego à viris grauissimis accepi, Religiosis, & sacris viris manus injicere, eosque in crucem agere trucem illum Ducem voluisse, sed deterritum ab Archiepiscopo Olisiponensi à concepto facinore destitisse. Hoc fortasse pietatis fuerit Religionem violare. Idem Vitrian

Sed Author ad ipsam administrandi Regni rationem videtur prouocare. Ita sanè comparatum est, vt quibus Imperiũ paratur artibus, ijsdem conseruetur. Igitur imperatum est nobis violenter, iniustè, immaniter: nullo iure occupatum est Regnum, summâ iniuriâ administratum. Nam id Philippo propositum fuisse videtur quòd Iulio ad summum rerum fastigium aspiranti; *Si ius violandum est, Regnandi gratia violandum est. Alijs rebus pietatem colas.* Quo apertè docuit, nõ esse à se seruatam pietatem. Igitur iugum nobis durissimum imposuit: arces præsidijs Castellanis insedit; cinxit domesticis obsidionibus ciuitates; Oppidis maritimis & portubus cõpedes armatas injecit. Liberũ in terras aditũ, in mare exitũ nullum reliquit: vi ius expressit; largitione fidem corrupit, potentiâ iustitiam obruit, quò enim iustitiâ peruenire non poterat, eò se potẽtiâ inferebat: contra quam docet Augustinus. *Iustitiam Potentia comitatur, non præit.* Et quàquàm speciem quandam liberalitatis objiciebat, ea ad fallendos animos inducta, quò populos contineret. Sed fallax illa, & fucata, non vera & solida. Nam pollicitationes magnificæ, dona ex nostro penu deprõpta. Itaque verbis Castellanis promissa fiebant, dona rebus Lusitanis. Quin, & quæ donata, non nisi in homines Philippicarum partium conferebantur. Reliquis nihil fermè donatum. Itaque illa suspecta largitio erat, ad priuatam vtilitatem suscepta. Omnia auaritiæ & ambitioni Hispanicæ seruiebant. Fraudi vis, violentiæ cupiditas, cupiditati impotentia adiuncta, fatale nobis imperium reddiderunt. Desinat ergo Anthor mirari, quòd firmum esse, & diuturnum non potuerit, *Non fit diuturna possessio, in quam quisque gladio inducitur. Et parta Imperia malè, malè gesta, malè retenta obruuntur.* Authore Liuio.

Suet. in Iulio.

August. 3. de Trinit.

Curtius.

Liuius.

ARTICVLVS TERTIVS. Pars prima.

NEmpè Lusitania armis occupata, specie tantùm domita fuit; re libera mansit, dominantis habitu fastuque retento: citrà egestatem opibus affluens; vltra libertatem ferox. Respublica florens, integra leges: intacta, & aucta Priuilegia.

CONFVTATIO TERTIA. *Pars prima.*

ID concedit, quo ne voto nos quidem maius fingere potuimus. Nam ait, nos Lusitanos, vel tum, cùm maximè domiti fuimus, sub

actos non fuisse: igitur nec in Castellanorũ potestatem venimus, & libertatem nostram retinuimus. Quòd si ex parte amisimus, inuiti amisimus. Quòd si inuiti, subditi esse non potuimus. Fatemur vi, metu, terrore ad obsequium, tanquam ad ergastulum compulsos. Imò hanc causam fuisse, cur illud breui finierit. *Nam metus, malus diuturnitatis est magister*, *Et violenta nemo imperia continuit diu.* Sed quid est, quòd ait, *Regnum nostrum armis fuisse occupatum?* Ea sunt hominis argumenta, quæ in causam maximè nostram faciant. Quo igitur iure Philippus possedit, & armis occupauit? Imò cecidit, si quod ius erat, cùm armatus irrupit. Dandum tamen est hominis feritati, quòd voluit, Regnum armis occupari, vt in nos Castellani, tanquam hostes sæuirent. At hoc ipso declarat, Regnum, Castellanorum proprium non esse. Ecquis enim in suos sæuire desiderat? Ecquis sua studet euertere? Vndique ille circumuenitur ac premitur, ac ne laborem laqueos ipse, & vincula suppeditat. Age verò illud quod offert arripiamus. Lusitaniam nomine tantùm & specie occupatam. Id maximè volumus, re liberam mansisse: nec nos animo paruisse. Ita corpore seruire coacti, non animis parere. Quod nostrum erat, non dedimus. Corda nobis detinuimus, Regibusque nostris reseruauimus. Quemadmodum & locuples scripsit author noster, Hector iure nũcupatus, & fatetur ex eo Caramuel scriptor alienus. Negant hi corda nos Philippis tradidisse. Imò & hoc ipsum Philippo secundo Regi tum cum inferebat arma Christophorus Moura purpuratorum facilè Princeps suggessit, *se cum Lusitanos subigebat, corpora tantùm non corda subigere.* Quî igitur imperarunt, cum amorem non conciliarent cordibus alienatis? O malè institutam imperandi rationem! Certè vel Absalom, perditus adolescens, veram ad imperium viam agnouit, & arripuit. Nam cùm primùm regnandi imperum cœpit, statim ad corda occupanda animum adiecit; *Alliciebat corda virorum Israël.* Seu iuxta Hebraicam veritatem *furabatur corda.* Tam felici euentu: vt omnem hisce studijs ad se populum traheret: ac omnino certè regnum obtineret, si consilia Amori responderent: cuius ingens ad conciliandos animos vis fuit. Quid? si hoc Ioabus prudens & cautus Imperator significare voluit, cùm in eiusdem Absalonis Cor hastam direxit, quasi vellet Imperij fontem exringuendo designare, vt quo ille maximè imperauit, euerteret. *Tulit tres lanceas, & infixit eas in corde Absalom.* Haud temerè, opinor hunc sibi scopum proposuit, quòd credidit, nisi cor extingueret, ius non adimere; cùm pars iuris maximè in corde, ob Amoris vim, consisteret. Quo ergo imperium parauerat, eo amitteret. Imò & ipse Absalom sibi hoc nomine Regni ius arrogauit, satisque sibi putauit ad Regis nomen vsurpandum, quòd in cordibus, per amorem, regnasset. Ideò sibi mortuo iussit monumentum erigi, in valle Regis, & inter cæterorum, vti existimo, Regum statuas collocari, vt Regem se fuisse indicaret: nam qui amorem populi collegerat, dignus erat, qui inter Reges censeretur. Atque hic erat titulus Absolonis. *Absolon Rex*: & si non re, certè Amore, atque adeo titulum Regis

Cit. Phil. 1. Senec. Trag.

Fr. Hect. Pint. Caramuel in suo Philippo. Faia in Epito.

2. Reg. 15.

2. Reg. 18.

Vide Lyr. & Abul. 2. Reg. 18.

meritus. Hac arte amoris conciliandi ad Regnum iit noster Ioannes, Iure, & amore suadente, ducente: non ille per strues cadauerum, per ruinas murorum irrupit armatus, vti Philippus: sed patefactis per amorem cordibus, amabilis, aditum inuenit. Amor muniit viam: Amor strauit. Eum non gemitus, sed plausus secutus. Itaque Philippus cadaueribus, Ioannes viuis hominibus imperauit; cum ibi animus inesse non possit, vbi cor deest; ibi deesse non possit, vbi cor, & Amor inest. Quàm propè periculo fuit amittendi Imperij florentissimi Ludouicus Rex Vndecimus, cum in eum Comes Coroloiensis, Dux Berriensis, & Britannicus, & Calaber conspirarunt, quòd ille apud suos gratiosus non esset: quemadmodum à Philippo Commineo, eiusque Commentatore accepimus, qui hoc inde elicit documentum, *Ratum*, inquit, *maneat inter Politicos, illum tantum in fide Principem populos continere, qui animos amore concilict.* Nec ego exempla congessero. Hispania & Gallia, ac imprimis Italia superiore sæculo multa exhibuit, Amore stare imperia, odio interire. Rectè Cleobulus: *Ille tutò regnat, qui beneuolentia stipatus regnat.* Nam Senecæ iudicio, *Vnum est regni inexpugnabile munimentum, Amor ciuium.* Philip. Com. Vitrianus. Apud. Lent. Cleobul. Seneca. De Clement.

Pergit, at ego insequor. Fateatur Philippum Regni statū florentē & inuenisse, & reliquisse. Quod multū ad rem nostram facit: nam quo ex culmine, in quod barathrum ceciderit, apparebit: vt quantùm ei tempore Philipporum detractum sit de dignitate, constet. Et quidem haud fallitur opinione. Quoniam dira illa in Africanis campis accepta clades, licet Sebastianum Regem eum Regni flore abstulerit, & opes nostras acciderit, nihil tamen de Regni statu mutauit. Prælio, non bello victi sumus. Illa fatalis quidem calamitas, sed intra aciem stetit. Vltrà progressa non est. Sauciatum Regnum fuit, non corruptum. Multum sanguinis fusum. Nihil contagij, pestisve contractum. Mare apertum; liberi portus; nauigatio expedita: commercium integrum, præsidia, classes intactæ, Regnum in tuto. Fulmen illud, non incendium fuit. Eo rami tacti, trunco illæso. Supellectilis iacturam, non bonorum fecimus. Itaque Regnum, vti ait, opulentum, florensque cùm inuentum, tùm relictū. Quale posteà in potestate Philipporum redditum sit, id nos certè magnopere dolemus, nam ex opulento in tenue, ex florenti in miserum, ex felici in calamitosū deuenit. Pudeat ergo Castellanos integrum & pulchrum Regnum accepisse: fœdum, deformatum, discerptumque reddidisse. Illud à veritate alienum; Nihil de prærogatiua, & Priuilegiis iuris nostri Philippū detraxisse. Quasi in leges nostras iurasset. Optandum id certè à nobis; ab eo præstandum, ac eò magis, quòd ille se promisit facturum: imo & stipulatio interuenit. At noluit fidem seruare, iusjurandum cum legibus violauit. Priuilegia partim sustulit, partim elusit. Quædam contemptu fregit, quædam astu violauit. Itaque quibusdam vim intulit, quibusdam ea glossemata addidit, quæ sensum adulterarunt: atque adeo libidini lex seruiebat. Egit fraudulenter, ac ex Maximiliani astutia, qui solebat jactare: *Non tam habēdam esse à Principibus legis, quam glossematis rationem.* Nihil igitur sanctum, integrum nihil, nihil inuiolatum Philippis extitit. Iura omnia corruperunt, procul- Zurita Tom. 5. lib. 5. c. 4.

carunt. Quòd si hæc imprimis Cataloniis, Dominum mutandi causa fuit, vt ipsi monumentis testantur. Quorum Author sic scribit: *Patrii iuris, gentiliumque legum violatio ad excutiendum Castellanum iugum, Catalonis iustâ & probabili sanè causâ, animos fecit.* Certè multò grauiores Lusitani causas habuerunt, nam omisso quòd legitimo se Principi crediderunt; si conferantur iniuriæ, multò Lusitani maiores, quàm Catalonij acceperunt. Quas si detrimentis Reipublicæ illatis adjicias: non tam ij culpandi sunt, quòd iugum abiecerint, quàm taxandi quòd non citiùs abiecerunt.

Vide Manifesta Cataloniæ

Et de illatis quidem damnis cùm alij ante me scripserint, dicere supersedeo: indicasse contentus scriptores. De Priuilegiis, legibusque corruptis, violatisque, præter ea, quæ à quibusdam tradita sunt, est, quòd obseruem. Iconem ingeniosè Lusitanus quidam Romæ excogitauit; in qua lapis erat incisus legibus Lusitanis, quotquot seruandas sibi Philippi proposuerunt: qui tamen rimas agens, & in partes sectus videbatur, proinde quasi inflictis ictibus gemeret, iisque quot accepissent leges vulnera, restaretur. Insigni planè, aptoque schemate: æquum enim erat vt lapides, quorum sensum in Christi Domini Crucifixi morte accepimus: ad Regni Lusitani à Christo Crucifixo instituti, injurias & cruciatus, doloris argumenta sui proderent. Quî igitur pacta & constitutiones nostras, legesque humanas seruasset, cùm iuramentum multo sacratius vinculum resciderit: atque adeò ne Deo quidem ipsi Fidem præstiterit? Vis tamen ambitionis, quæ vbi in animis dominatur rationis lumen obtundit, facit, quominus Fidem in Philippo defecisse miremur. Nam Maximilianus primus Imperator, prætextu reducendi Sfortias, aditum in Mediolanensem Principatum Carolo nepoti parauit. Carolus verò ipse non modò Sfortias, sed ipsum quoque Leonē, & Clementē Pontifices delusit. Ferdinandi verò Regis Catholici tenemus dolos & artes, quibus & Regnum Neapolitanū, primū Alphonso, & Federico ademit, mox Ludouico Gallorū Regi eripuit. Deinde Regno Nauarræ Regē Ioannē de la Brith spoliauit: tandē Ioannam Castellæ Principem Alphonso Lusitaniæ Regi desponsatam, hæreditate Regni exclusit. An non horum vestigiis insistens Philippus II, quorum sanguinem trahebat, ingenium referebat? Genio sanè indulsit, cum Galliarum regnum nobilissimum, in factiones certè diuisum, discerpere, & Partem ad se trahere studuit; cùm Lusitaniam vi occupauit, cùm Aragoniæ inuiolatum anteà ius corrupit, & constitutiones antiquissimas & vetustate ipsa sacrosanctas abrogauit. Eadem quasi fatalis perfidiæ vis Ferdinandum Regem Hungariæ adegit eò, vt Serenissimum Infantem Portugalliæ, Eduardum florentissimum iuuenem, in suis castris militantem, de se & Austriaca gente optimè meritum, hosti suo non modò tradiderit, sed quod multò fœdius est, auro, ac ne multo quidem, venditum, prodiderit. Hic sanè perfidię cumulus fuit. At ii de perfidia gloriari debent, vti Ferdinando Catholico accidit, qui iactare se solebat, quòd Regem Ludouicū Duodecimū, Regiæ ingenuitatis virum, decies in pactis fœderibusque feriendis fefellisset. Quid igitur miremur Philippum

Sousa. Velascus. Anonymus. Panegyr. Apolog. & Lositan. vind. Omnia Manifesta. Arbor à omæ incisa à R.P. Fr. Ludouico Coutigno Augustin.

Illesc. in vita Leonis X.

Paul Iouius. Idem Iouius. Apologia Francisci I. Reg. Galor. Hist. Losit. Resend. Vasconcel.

Hac de re legantur Antonius Monisius Carualgio in Francia Residentis munere functus, & Ludouicus Pereira Castrius apud Germanos Plenipotentiarius Lusitaniæ.

Secundum fregisse supra fidem? Peierauit. Adeo est verum illum qui mētiatur, peierasse consuesse? Fortasse Heroïbus istis Hispanis illorum sententia placuit, qui iudicant *Seruare fidem, non Principum, sed mercatorum esse:* cuius Authorem fuisse, aiunt, Mahometum Othomanum. Vitrian. in Commin. c. 37.

ARTICVLVS TERTIVS. Pars secunda.

NEmo Procerum loco motus. Inuiolata intactis sedibus nobilitas. Plebs indemnis: & quod caput est, popularibus ipsis Lusitanis rerum publicarum administratio relicta.

CONFVTATIO TERTIA. Pars secunda.

QVod laudi tribuendum, vitio v[illegible]t. Dolet quod Philippo gratulari debuerat. Iniustus vituperando: immanis dolendo. Cuius demum feritatis est, dolorem in sæuitiam vertere, delendo quod non sæuieris? Cuius insaniæ, virtutes Regias, pietatem, iustitiamque in turpia vitia torquere, vituperando quod laudare oportet? Præposterus hic sensus, argumento est, si Author Philippi temporibus viueret, suasurum aliam in Assyrios cum Israële, aut Iuda Babylonem transmigrationem: 4. Reg. imò vltra processurum, donec vastitatem & ruinam persuaderet. Non Math. 24. eò sanè sunt Pœni pregredi ausi, cum Hispanias occuparunt. Vindicarunt sibi magistratus, honores arrogarunt: sed loco populum non mouerunt. Authores Castellani. Importunæ pietati imputat, Dynastas, Optimates, domi quęque suæ reliquisse! Si pietas est, opportuna sit oportet. At cur pietas sit; quæ ipsissima iustitia est? Quo iure mouēdi loco optimates Lusitani? Cur ijs solum vertendum? Vult ne præiudicio illos suo, eò adigere, quò sunt supremi illius diei sentētiā, cum ad montes fugient, cogendi? Præstaret fortasse in montibus & speluncis inter feras degere, quàm immanissimi huius hominis arbitrio relinqui. Quod ab ijs scelus admissum, vt deportarentur? Aut quid tandem Regnum promeruit, vt Optimatum præsidio, tutelâque priuaretur? Nouum, scilicet, author, Coloniarum genus voluit instituere, in gentis perniciem & ruinam Regni. Dum nobiles relegari studet, Athenarum illud supplicium in regnum nostrum inducere statuit. Plut. Nec sanè deessent Timones, Aristides, Themistocles qui Ostracismo damnarētur. Norit Philippum, cùm eos loco non mouit, solerter ac prudenter egisse: nec tam illorum aut honori, aut vtilitati, quàm priuatis commodis consuluisse. Nam eos quin de suo donaret quicquam, eo quasi beneficio sibi obligabat? offendebat, si vertere solum cogeret: prætereà quas alias sedes, quos reditus assignaret? cùm necesse foret alijs adimere, quod ipsis donaret? Tandem neque Lusitani Hispanico in solo, nec Hispani in Lusitanico, tanquam alieno, contenti viuerent. Itaque domi suæ nobiles reliquisse, non honestum modò & vtile, sed necessarium etiam consilium fuit.

Iam id quod addit, *Plebs indemnis*, cui non stomachum faciat? Ergo

bone vir, opprimendus erat populus? vexandus, torquendus? O Barbari, ô Tyrâni vocem! Ecquis hoc vnquam, aut Sarmata, aut Scytha effutiit? Ne in Alosi hoc quidem sua Nero canere auderet. Nec ille opinor Tyrânus, qui vnum optabat populo Romano collum esse, quod ictu vno præcideret, tam atrocem ferret sententiam. Vt enim optando dixerit, certè nec consuluit, nec scripsit. Itaque ille iratus dixit ex tempore. Hic sedatus, & sui animi compos. O Trucem! ô immanem? Det mihi, quæso, ille Tyrannum, cui hæc doctrina placuerit? ne dum tradiderit? Certè ne Pheræus quidem Alexander, nec Dionysius, nec Phalaris, nec Marius, nec Sylla huiusmodi sunt artem professi. Nam, vt sæuitiæ fines transierint, intra suos se carceres continuerunt. Intra æmulos, & inimicos, & priuatos stetit crudelitas. Vltra in populum sæuire, est in omne hominum genus sæuire: ac illud velle delere. Torrentis more furentem militem, Cæsar voce illa repressit, *Parce ciuibus*. Tarquinius Regno pulsus, populi cæde abstinendum docuit, cùm decussis papauerum capitibus, Optimates tantùm designauit. Vexari populos, nec Christianæ, nec humanæ leges sinunt. Quàm prudenter Romani, ne irritarent plebem, ad communionem eam magistratuum, thorique admiserunt! Quod imperij vinculum fortius, quàm in populum Principis beneficentia, & populi in Principem beneuolentia? Nulla certior ad Imperium via, quam gratia apud populum. Lucius Tarquinius Priscus, & Valerius Publicola documento sint. Nisi hac arte pararetur Regnum, non iret è Saxo Tarpeîo præceps Manlius: non districtos per media pectora Spurius Cassius, & Spurius Melius enses exciperent: quos popularis aura ad sceptrum secundo flatu impellebat: ne peruenirent, gladij intercceperunt.

Suet. | Suet. | Plut. | Cæsar. Suet. | Plut. | Tit. Liuius. | Idem. Dionys. | Liuius. | Plut. | Tit Liu. | Dionys.

Quem tu opprimere velis populum, eum tu ad ruinam Principum disponis. Vixdum Pharao vexare populum cœpit, cùm & de eo liberando, & de Rege puniendo Deus cogitauit, causamque prodidit. *Vidi*, inquiens, *afflictionem populi mei*. Robohamum quid, nisi vexatio & afflictatio populi, parte Regni potiore priuauit? Postquam *respondit populo dura*, & illud iniecit. *Ego addam iugo vestro*, eius solium vacillauit. Tam est honesta populi causa; vt ad eam Christus mortem referri suam voluerit, *Vt vnus moriatur homo pro populo*. Cùm Deus vltor instabat, & intentabat ictum, populi iniecta mentio reprimebat. *Parce Domine, parce populo tuo*. Tam cum Deo populus est coniunctus, vt qui in gemitum cogat populum, gemere quodammodo Deum faciat. Nam si *vox populi, vox Dei*, cùm vox populi erumpit in gemitum, Deus illi quidem voce ingemiscit. Quod Reges Pastores sint, populum debent non opprimere, sed leuare, non vexare, sed fouere, non torquere, sed lenire. Iusta Principis vox, *Tondere pecus, non deglubere*. Cùm opprimuntur populi, cùm affliguntur, ad vindictam Deus prouocatur. Vt enim optimè Gregorius, *Subiecti à superbis Dominis oppressi, clamant ad Dominum contra eos*. Itaque non minùs se populo infestum exhibet author, cùm vexari eum, & opprimi cupit, quàm Regi suspectum; cùm ei vt torqueat, crucietque persuadet, dum enim illi tormentum, huic certè ruinam parat.

Exod. 3. | 3. Reg 12. | 2 Par. 10. | Ioan 11. | Ioel. 2. | Arist. lib. 6. | Suet. | Greg lib. 6. Moral.

Quòd superest, videamus. *Popularibus rerum publicarum administratio relicta.* Eò dicit, quòd ineptos ad Reipubl. administrationem Lusitanos iudicet: siue quod doleat præfuisse eos, perinde ac si Castellani præessent, non esset Lusitania à Castellæ Rege defectura. Sed in altero fallitur opinione; in altero spe deluditur. Nam peritissimos esse gerendæ Reipubl. Lusitanos vel ipsi documento sunt Castellani, in quos alteram Imperij Virgilio probati, exercuimus partem. Virgil. l. 6.

Debellare superbos.

Imo & alteram modò in bellis exercemus. *Parcere subiectis*: cùm abiectis armis, ad pedes nostros prostrati vitam orant. Ij nec bellare sciunt, nec parcere: cùm si contingat vincere, immaniter sæuiant. Atque vt oculi Authori dolerent, possem ire per Imperatores Africæ, Asiæ, Americæ, per Proreges Indiæ, qui sanè magistri huiusce Politicæ artis extiterunt. Sed longiùs ista sunt posita. Possem Clarissimos Reges nostros in medium afferre, quorum tam iustum faustumque Imperium fuit, vt nulla in eos vnquam turba seditione mota sit. Quòd Bozius, alienus & locuples author, non sine admirationis sensu obseruauit. Certè vt excellentes apud Castellanos, Legionenses, & Aragonenses imperij artibus Reges extiterint, nemo eorum Perfecti Principis cognomen meruit. Quod vni è nostris Regibus Ioanni Secundo Iure tributum. Sed argumenta quæro propiora. Illud hæret causæ & loco. An non hodie apud Castellanos Lusitani magistratus gerunt? nullus ferme est, vel domi clarus, vel foris splendidus, quin à Lusitanis administretur: ac ijs quidem Lusitanis, qui non studiosè electi, sed casu inter eos inuenti, & à nobis ad eos translati: vt obuius quisque Lusitanorum anxiè quæsito Castellano par fuerit. Ecce vnus in Germania, alter in Catalonia, tertius in Belgio, alius in Italia summæ nuper rerum præfecti, vt minora referre, quæ obeunt, munera omittam: quæ tot sunt, vt videatur homines honoribus, non honores hominibus defuisse: singulari Castellanorum beneficio, ne si plures inter eos Lusitani essent, omnes sibi honores præriperent. Itaque decipieos, si minùs ad regimen aptos Lusitanos putant, compertum esto.

Bosius. In eius vita.

Et verò egregiè item falluntur, si rentur, nisi Lusitani administrassent Rempubl. defecturam non fore Lusitaniam. Non id nunc disputo: an sit verum gessisse Rempubl. Lusitanos ? id tantùm ago, vt doceam, si Lusitanicè Imperium regeretur Lusitanú, non defecturam Lusitaniam: nam ideo sanè defecit: quòd Castellani, & maximè alieni Imperij formam pati non potuit. Vidit leges antiquas abrogari, conculcari: vidit ius vexari, rumpi, infringi: vidit constitutiones torqueri, adulterari, conuelli: vidit priuilegia minui, adimi, tolli: alienis se Dominis seruire intellexit: libertatem expectauit, iugum excussit: non excussura, nisi alienum sensisset: non sensura, si Lusitanum esse vidisset. Non hoc prudentem latuit Philippum: quo non est author, opinor, prudentior. Præuidit tandiu mãsuros esse in fide Lusitanos, quandiu patrium regimen haberent, mutaturos fidem, si mutarent. Retinere maluit formam Reipublicæ, vt eos in fide contineret. Agè verò; quî posset Lusitanicum corpus Castellano spiritu animari? Quî possent Lusitana Castellano cum capi-

te membra consistere? Nostrum ne, aut Castellano corde pectus, aut cerebro caput constaret? Certè nec artus Castellanum motum, nec aures Castellanam vocem ferre potuissent. Diuersitas ipsa linguæ animum offenderet, cor auerteret. Acerbum supplicij genus est peregrinæ linguæ gentis imperio subjici. Illud enim Deus populo minari solitus suo, si à recta viuendi ratione discessisset. *Adducet Dominus super te gentem, cuius linguam intelligere non possis.* Ac vt Prophetis metum, quem prædicandi conceperant, excuteret, admonebat, non ad populum *profundi sermonis, & ignotæ linguæ*, conciones habituros. Inest enim nescio quis peregrino sermoni horror, quo animi maximè percelluntur, & alienatur. Hinc apparet quā intēpestiuè author velit, Lusitanos diuersæ linguæ populo ita subjici, vt ab eo gubernentur. A quo enim quis abest sermone, & corde absit necesse est. Mira sanè cordis, linguæque interse ad animorū motus consensio. Ad Hebræos Paulus, penè ab inimicis circūuentus dicere pro rostris, causam agens suam, cùm vellet; vt eorum captaret beneuolentiam Hebraico vsus est idiomate, cùm paulò ante Græcè locutus esset, nec vti Syriacâ linguâ voluit, quanquam id temporis vsitatâ. Multò noster hic Author, quàm legatus ille Sennacheribi Assyriorum Monarchæ Rabsaces, minùs in Politicis vidit; qui cum ad deditionem Solymæos ciues hortari constitueret Hebraicè ad eos orationem habuit, quòd sciret quanti sit, ad conciliandos, flectendosque animos patriæ vocis sonus, cuius ingruentis in cor occulta vis, mentem prorsus expugnat. Quod quia Eliacim, vnus ex purpuratis Regis Ezechiæ prudenter timuit, intercessit, orans Rabsacem, ne Hebraico idiomate, sed Assyrio vteretur: proinde quasi aliena lingua ad persuadendum inepta omnino, & absurda esset. Verum non ille Rabsacen, virum sagacem, & cautum à sententia dimouit, qui quòd eâ ratione deditionem consequi speraret, *Clamauit voce magna Iudaicè.* Hac de causa institutum salubriter fuit à nostris Lusitanis, & à Castellanis Regibus receptum, vt Regia diplomata, & quæcumque à Regio senatu ad nos Marrito literæ Regis nomine mitterentur, Lusitanicis characteribus, & verbis scriptæ venirent: ne si Castellanus stylus esset, corda Lusitanorū auerteret, animosque offenderet. Quàm ergo sit Politicæ Artis ignarus Castellanus hic scriptor, vel hoc vno argumento appatet, quòd credidit Lusitanos, si Castellanis à quibus linguâ studijs moribusque maximè abhorrent, parerent, non esse ab ijs defecturos.

Deuter. 28.

Ezech. 3.

Actuum 21.

4. Reg. 18.

ARTICVLVS IV.

NOstris hominibus Hispanis, tanquam inertibus ac penè truncis ad omnes tum sacros, tum profanos honores aditus interdicti. Cautum lege: ne quem quis indipisceretur: eâ nos ceu Turcas, & Scythas longe à penatibus suis arcuerunt. Ita nostri honoribus priuati. Quo, propter Philippi incogitantiam, obrepente malo, tota Hispanici Imperii moles laborat.

CONFVTATIO IV.

CVius ne verba quidem cohærent, quomodo ratio constet? En quod proximè monueram. Cordi cum lingua conuenire: vt quid illud

illud sentiat, ista non supprimat: & affectu cordis lingua cicatur. Peruersus cordis sensus verba corrumpit. Priuatos magistratibus, exclusos honoribus Lusitanis Castellanos dicit, perinde quasi proprij Castellanorum essent. Nemo enim à quo est alienus, ab eo priuatur: nemo in quo ius non habet, ab eo exclusus dicitur. Aliud est negari honores; aliud, opinor, honoribus priuari. Aliud non admitti, aliud excludi. Nec linguæ tantùm error hic est, sed etiam rationis. Nisi forte ambitione & cupiditate acquiri ius putat. Hoc nomine Verres Euerriculum se Siciliæ fecit. Iam, quòd non admissi sint ad magistratus Castellani: non sequitur eos, tanquam indignos, cum ignominia repulsos. Nec enim nos eos tanquam sacros, & morte addictos homines arcuimus, sed veluti alienos, & peregrinos remouimus. Iure nostro, citra eorum iniuriam fecimus. Lex ita Lusitana iubet. Quæ de medio iure sumpta est. An non vetant leges ciuiles, & constitutiones Canonicæ ad honores, & magistratus admitti externos? Quæ omnes à fonte Diuini iuris deriuantur, nam ille Deuter. capite. 17. continetur. *Non poteris*, inquit, *alterius gentis hominem Regem facere, qui non sit frater tuus.* Ab hoc culmine, & authoritatis, & dignitatis ad alia tum testimonia, tum honores facta diuortia. Nam de Propheta, ait Deut. 17. *De gente tua, ac fratribus tuis suscitabit Dominus Deus tuus Prophetã*, Cùm præsertim alio loco Sacræ Paginæ, Iudicis munere aduenæ homini interdicatur. Ecce enim Genes. 19. dicitur. *Ingressus es vt aduena. Nunquid vt iudices?* Hoc ipsum antiquissimæ Gotthorum leges: hoc Toletana Concilia statuerunt. Nec in ijs, non quæ ex peregrinorum regimine oriuntur incommoda, referuntur. Ecquis igitur Lusitanam legem reprehendat, quòd caueat, ne cui externo, & aduenæ aditus pateat ad magistratum? Quin & in Castellæ Regnis, eadem lege sancitum, ne quis ad honores peregrinus obreperet. Hàc instauratâ seditiosos comprimere moderatores Hispaniæ Communitatum tempore voluerunt. Quid? quòd in Hungariâ Optimates Ioanni Sepusio Regnum tradere, quàm Ferdinando iusto hæredi maluerunt, quòd Sepusius indigena, & ciuis: Ferdinandus aduena esset. Majorem vim sanguini, quam iuri esse voluerunt. Hanc natura legem mortalibus indidit, vt ciuem alieno præferrent: adeò vt Deus Hebræis præscripserit, vt non modo Regem alienigenam, sed ne insititium etiam & proselytum crearent: atque adeo arctius esse regni cum sanguine, quam cum lege vinculum voluit. Nam cùm ad Religionem admitteret, à Regno exclusit. Quam periculosum sit rerum publicarum curam externis cõmittere, eosque ad magistratus vocare, debuit Author domesticæ calamitatis exemplo discere. An ignorat fatale illud Communitatum malum, ab hoc fonte fuisse profectum? Sanè quia Gevrius, & alij Belgarum optimates, præcipuos in Castella honores gesserunt, aliorum sunt animi exulcerati; donec in seditionem grauissimam erumperent.

Cicero in Ver.

L. in Eccles. C. de Episc. & Cler.

L. vnica C. ne liceat habi, l. 11.

C. obitum & c. Nullus. 61. dist. & C. Bonæ 2. vuer intelleximus de postus Præl.

Apud Caram. l. 5. d. 8. 7. 4. 3 2.

Concil. Tolet. 6.

Apud Molin. de Primog. l. 1 c. 2. n. 11.

C. Peregrina. vnaquæque C. 3. q. 6.

Vide Abul. in Exod. 21. 9. 88 & 23. Mar. 9. 90.

Ita Illesc. & Sandoual. in vita Caroli.

Quid? si iniusta sit Authorum querela? Nam certè non sunt ab honoribus, magistratibusque Castellani prohibiti: Obrepsere non errore nostro, sed astu suo; vi legibus factâ. Summos apud nos honores ges-

ſerunt. Paulatim ſeſe in Rempubl. inſinuarunt: in ſenatum, in Conſilia irrepſerunt: mox palàm admiſſi, tandem in Republ. dominati. Vidimus eos vectigalia, reditus, totam Regni ſubſtantiam moderari: vidimus à pleriſque, Luſitanici Sanguinis iure, opes ad Caſtellam noſtras deriuari: ſenſimus eos ceruicibus noſtris imminere. Omnia ad ſupremum Madriti Tribunal reuocata; nihil apud nos definitum. Itaque leges, & conſtitutiones ſpecie noſtræ erant, re Caſtellanæ: eò majore iniuria &dolore, quòd eas torquebant, & arbitrio formabant ſuo, vt prorſus adulteratæ Caſtellanorum nutui ſeruirent. Adſcribit: *Iniqua lege cautum ne quis indeptus.*

Pſal. 2. Exod. 32. Hem! cuſtodiam & obſeruantiam legum in iniuriam vertit, quaſi illa vis obligandi, iniuriam cuique faciat. Annon videt Deum quondam in virgâ ferreâ rexiſſe populos? Et igneo ſpiritus ſancti digito in lapidibus impreſſiſſe leges? Non meminit Romanos haſce in tabulis æreis incidere ſolere? Ecce Aaronis, quæ communis, item Moyſi Legiſlatoris ſummi, virga fuit, retentis in quos erupit, floribus, Crucem repræſentabat? Eo arguento, quòd qui voluerit legum florere obſeruantiâ, is nihil de cuſtodia Princeps remittat, imò ſupplicia violantibus intentet? Ineptit ſanè Author, dùm ait, Caſtellanos à nobis, cum ſunt ad cuſtodiam legum noſtrarum compulſi, Turcarum, & Scytharum loco habitos fuiſſe. Eo ne apud illos numero Religio eſt, vt qui Religioſos eos vult, is Turcas Scytaſue eſſe velit, Quid? Quod non tam ſumus inepti, vt id velimus, cùm nimis ſit Scytha frigidus, minùs Turca immanis, vt Caſtellanus ſit. Verùm ſi non regionibus, ſed ingeniis homines æſtimãtur: fieri fortaſſe poteſt, vt in Caſtella, ingenio Turcico homines, & Scythico ſint. Atque huiuſmodi ego Authorem, dicere non verebor, quippe qui hoc in ſuo, quòd improbamus, opere, ſæuitiâ, ferocitate, barbarie Turcam & Scytham agat. Quin, & ſi oculos ad Occidentales Indias referamus, aliquos ibi Caſtellanos inueniemus tam immanes, vt Authore Epiſcopo Chiapenſi multò in Chriſtianos minùs Turcæ, quàm ij in miſeros Indos ſæuierint. Quid adijciat attendamus. *Quapropter incogitantiam Philippi obrepente malo.*

(Margin: Vuolph. Rosin. Num 27. Ita Auguſtin. Vide ſtulens. — Epiſ. Chiapẽ. Infrà hac de re latè.)

Impudentis hominis vocem? Eò lubentiùs impudentem dico, quòd manifeſtam Philippo Regi ſuo Prudentiſſimo iniuriam facit. Non hac parte Philippus peccauit. Nec eum Prudentia defecit, ſed Iuſtitia, imò & metas prudentiæ tranſiit, & in aſtutiam, & fraudem degenerauit. Quo ei iure incogitantiam tribuit? Mihi hanc ego honoris in Rege vindicati gloriam vendico. An incautus, an imprudens Philippus? Rem non multò antè præuidit? non prouidit? Turpe Imperatori bellico eſt dicere: *Non putabam.* Quãtò Monarchæ turpius & fœdius? Nullâ maiore affici Rex iniuriâ poteſt, quàm cum ei incogitantia, & imprudentia tribuitur. Peccata quæ commiſſionis à Theologis dicuntur, fortaſſè ſunt in priuatis hominibus majora: In Regibus quæ omiſſionis appellantur: quòd tu Politicè, ac in omnibus qui præſunt, intellige. Nam quæ committuntur, vno tantum actu plerumquè conſummantur: hoc finiuntur: hoc pereunt. At quæ per imprudentiam admittuntur, ſolent

(Margin: Ex Apoptheg.)

secum multa, & grauia detrimenta trahere. Itaque in sacris litteris peccatum incogitantiæ commissum, Hirci sacrificio expiatum. Quid? quòd ipse Rex Dauid ad Deum conuersus *Delicta*, inquit, *iuuentutis meę, & ignorantias meas ne memineris*. Perinde ac delicta, tempori, ac ætati imputaret: ignorantias sibi, tanquam propria Principis peccata, tribueret. Rex ille noster, qui perfecti Principis cognomentum meruit, Ioannes secūdus vni ex intimis qui à tergo Regiæ in qua sedebat exedræ licentiùs incubuit, illud dixisse fertur. *Regem oculeum totum esse*. Mystica illa quatuor Animalia, reapse Cherubinos, apud Ezechielem Dei currum trahentes, oculis, ac manibus, (vt omittam cætera) plenos fuisse legimus; vt nequidagerent, quòd non præuiderent. Vna oculi, & manus ibant: nequid excideret: ne quid obreperet per incogitantiam. Ad hæc super ipsa tria Animalium quatuor vè corpora, Aquilæ facies eminebat. *Facies Aquilæ desuper ipsorum quatuor*, vt nihil de vigilantia detraheretur, imò verò vt duplicata vigilantia commendaretur: quam nunquam superfluam forè intelligeres.

Leuit. 4.
Psal. 24.
Resend. in eius vita.
Ezech. 1.

Ergo ne Rex Philippus improuidus? Regiam propè personam extinguit, qui Regem inducit improuidum. Eodem, quo cadauer numero, Princeps ignauus & somniculosus habendus. In hanc rem aptus ille est locus Regum, vbi refertur Dauid in campo Gabaa Hac hilla dormientem in castris Saülem Regem inuenisse: nam cùm eum Abisai Comes Dauidis arreptâ lanceâ vellet transfigere, obstitit Dauid, nec passus est eum qui somno sepultus erat, occidi. Fortè quòd credidit, qui somno deditus & ignauiæ Princeps erat, eum pro mortuo habendum. Itaque eum (Epamidondæ dictum est) vti inuenerat, reliquit. Nam cùm vita Principis sapientia, & vigilantia sit; qui eâ careat; vita destituatur necesse est. Quare hastam ei, scyphumque detraxit, tanquam spoliaret iacentem; secumque duxit, vt iustum de illo trophæum erigeret. Ex quo apertè constabit, quàm iniquus Philippo Regi Author sit, dum eum improuidum vocat, & negligentem: nec satis impendentia Reipub. mala prouidisse. Quæ sanè non alia meliùs ratione auerti, quàm eâ, quàm Philippus instituit, potuerunt: eam quòd Philippi alii nepotes peruerterunt, Regnum quoque euerterunt.

1. Reg. 23.
Apud Plutar.

Quod fatetur, Hispanici Imperij molem, abscissâ Lusitaniâ laborare, gratum nobis est, quod & verum sit, & maximum hosti dolorem afferat. Doleant iis oculi, dum vident illâ se columnâ deficiente corruere, quod nostræ certè magnitudinis argumentum est. Et quidem labare Hispanicum Imperium, ipsi hostes sentiunt. Lusitaniâ velut anima quædam per artus infusa, Hispaniæ ingens illud longè lateque diffusum corpus animabat. Ab ea vim, halitum, spiritum accipiebat. Animabat Hispaniam Lusitania opibus, & mercibus Orientis. Suas & exquisitas Iaponia, suas itē Sinica, & quidē præciosas regio mittebat. Quidquid Persis magnificum, quicquid nouum Æthiopia, quicquid opulentum Malaca, quicquid dulce ac variū Brasilia; quicquid Mina, Guinea, Angola, Congū, & Arsinaria Regio pretiosum & lautū suppeditat, in Hispanicū gremium inferebatur. Hùc Molucarū Cariophyllū insularum, hùc odoræ nuces, &

Vide Garr. & Goes. Maffæium. massæ Bandæ, hûc Sandalũ Timoris, hûc Canfora Bornei, hûc Adamantes Narsingæ, & Balagatis, hûc Carbunculi Pegûi, hûc pretiosæ Bengalæ vestes, hûc Calecaris vniones, & Piscariæ Margaritæ, hûc aurum Sofalæ obryzum influebat. Hispaniæ nostrorum sapientum consilia, virtus Imperatorum, robur militum, vis armorum, classes, armamenta, naualia, epibatæ, tormenta, commeatus, opes, diuitiæ, seruiebant. Hispaniæ stemmata Lusitana, & inuicta signa, quæ majores nostri in editissimis remotissimarum gentium montibus collocarunt, subijciebantur: quæ ventorum excepto flatu vndantia, festiuo sonitu excitato, dominanti plaudebant. His & aliis dum coniuncta Castellæ Lusitania fuit, prosperè fruebatur. Nunc cùm auulsa est Lusitania destituitur: atque adeò caret fructu amplissimo commercii opulentissimi, & gloria Imperii florentissimi. Amisit terestres copias, vires maritimas amisit, ornatissimas classes, reditus ditissimos, merces pretiosissimas, opes maximas. Amisit vrbes portuosissimas, sinus tutissimos, stationes fidissimas, insulas opportunissimas, arces munitissimas, præsidia firmissima: amisit commercia Atlantici, Oceani, Rubri Mediterranei maris: amisit liberam nauigationem sinus Anglici, Indici, Sinici, Iaponici, & totius Archipelagi Orientalis: Amisit Reges stipendiarios triginta duos, populos vectigales viginti, vrbes Regnorum capita, duas suprà quinquaginta, & vastissimum in omnem terrarum ambitum imperium ad octo leucarum millia diffusum: cuius nemo magnitudinem exactè sciat, nisi qui solis per cæli spatia instituti cursus, ineat rationem. An non tantæ mentis defectum Hispania sentiat? Certè hoc spiritu destituta animam agit, donec

Æneid. 2. efflet, & trunci more ingentis iaceat *sine nomine corpus*. Sepulchri fortasse indiga, quòd tam immane cadauer, sine Lusitani terra non capiat. Deque eo id quod de magno Pompeo Velleius dixit, vsurpari iure possit.

Velleius Patert. *In tantum sibi in illo discordante fortunâ, vt cui modo ad triumphum terra defuerat, deesset ad sepulturam.*

ARTICVLVS QVINTVS.

SAcræ nobis litteræ, ad quas velut cæleste speculum animi nostri faciem componi fas est, documento sunt, quæ ineundi, constituendique imperij optima ratio sit, Salmanasaris exemplo proposito. Qui occupato Israëlitico regno, non modo Regiæ stirpem gentis auulsit, sed & populum radicitùs extirpauit, decem integris in alienum solum translatis Tribubus, & in varias partes distractis, quæ ductis in solum, quod verterant è suâ gente Coloniis. Cum multò Salmanasari minùs in Hebræos, quàm Philippo in Lusitanos per ius liceret.

CONFVTATIO QVINTA.

IN hoc capite non tam Regis Regnique, quàm diuinarum litterarum vindicem ago. Quatum doctrina abutitur: cæco iracundiæ impetu ductus. Vt nobis perniciem machinetur, exempla immanitatis aduocat, & imitanda proponit, perinde ac liceat in nos, quidquid durum, & cru-

deleab alijs gestum est. Quin vel causas applicet, vel rationes inquirat. Ac primùm magnam ille sacris Scripturis iniuriam facit, dum sine vllo delectu exempla colligit; nec quid ea ad imitandú, quid ad cauendum proponat, discernit: nam si quidquid in sacris litteris continetur, imitandum est, næ nos cum Caïmo homicidæ; cum Achamo fures, cùm Dathane, & Abirone, contumaces, cum Giezi auari, cum Simone Simoniaci, & cum Iuda proditores erimus. Qua in re multò, quam Manichæi turpiùs errat author, necesse est. Cùm hi quæ à iustis & sanctis perperam facta sunt, non vituperanda dicerent, sed laudanda, hîc verò noster author, quæ impij, ac scelesti patrarunt, imitanda proponat. Nec sibi admodum constat. Nam speculum actionum nostrarú Scripturam vocat; quo se ipse redarguit. Cùm quos illud næuos, & vitia ostendit ea oporteat cauere, & emendare. Quantò Augustinus meliùs docet Sacri huius speculi vsum: *Vt quæ deformia, vitiosaque sint, fugiantur. Nec quæ illa commemorat, vitia necesse sit approbare.* D. August. contra Faustum.

Igitur Salmanasaris exemplo vult Reges Castellæ instrui, vt Regem Regnumque nostrum funditùs euertant, ac tollant; atque adeo Israëliticam illam transmigrationem renouent. Primùm Salmanasar Rex impius, ac idolorum cultor fuit. Præterea flagellum Dei, ad vlciscenda Israëlis peccata immissum. Ex quo sequitur nec quicquid gessit honestum fuisse; nec, vt fuerit, exemplo Philippis esse potuisse. Certè Chusan Rasathaim Assyrius, Iabin Chananæus, Oreb, Zeb, Zebee, Salmana, Madianitæ, & alij Principes Ammonitæ, Amorrhæi, & Philisthæi vltores, & vindices scelerum à Deo destinati: nec ideo tamen iusti; nam nisi immaniter, & impiè grassarentur; non eos Dominus posteà deleret. Iam quod & in flagellum electus sit, non eum sanè commendat. Nam quos Principes ad supplicia Deus destinauit, ij plerunque barbari, ac truces, & ad feritatem sæuitiamque comparati. Quibus idcirco non debuit Philippos Catholicos Reges assimilare. Nam puniri à Deo iustum quidem, & aliquando optandum: at instrumentum supplicij esse, id certe non optandum. Hieronymus sanè, & Augustinus quæstionarios etiam, & tortores Angelos, ne dum Principes horruerunt. Horum è numero fuit Salmanasar; cuius opera Deus Regem Osee, & populum Israëliticum deleuit, ob immania scelerum portenta, quæ à Ieroboamo authore Regni, & Idolorum cultore impijssimo per tot secula nefariè admiserant. Vti multò antè vaticinati fuerant Videntes, de quibus Dominus. Norint quantam Regibus suis iniuriam author irroget, dum eos similes Barbaro, & impio Regi facit. Quo & eos tortores, & suppliciorum ministros, non Principes legitimos fuisse docet: ac eò iniustiores, & iniquiores, quòd nos multò minùs certè, quàm quos per Salmanasarem punijt, nequiores; cùm ad impia illa, & nefaria scelerum monstra non deflexerimus. Quo fit, vt ij non iam Principibus truculentis, & immanibus, sed ipsis prauis Angelis, qui Cacodæmones sunt, similes euadant. De quibus Dauid ait. *Immissiones per Angelos malos.* Horum enim operâ vsus est Deus, in peccatis Iustorum hominum vindicandis: nec enim meminisse se, ait Augustinus, iustum quemquam, ni-

4. Reg. 17. 18 Vide Abul. & interpretes.

In lib. Iudic.

D. Hieron. D. August.

4. Reg. 17.

Psal. 77. D. Aug. qu. in Exod. & hic.

si per Cacodæmonem fuisse à Deo punitum. Debeant hoc mihi Castellani, Philippos Reges Catholicos ab hac iniuria vindicasse. Licet enim in nobis torquendis, atque vexandis ad crudelitatem deflexerint, in impietatem certè non deuenerunt.

4. Reg. Iam verò si velle pergat, vt quod Salmanasari in Israëlem licuit, id & Philippo in nos licuerit: & iuri, & pietati, & dignitati Regis sui detrahit. Nam nullum aliud Philippo ius, prætet quam tortoris relinquit. Cùm hàc tantùm ratione Salmanasar ius in Hebræorum populum habuerit. Deinde quod Salmanazari propter scelera illius populi licuit, Philippo in nos licere non potuit. Itaque si eâdem nos pœnâ plecteret, non modò læderet iustitiam, sed pietatem etiam violaret: cùm præsertim nullum à Deo vexandi nos, ac torquendi præceptum habuisset. Tandem si Salmanasaris instar, imperium in nos accepisset, illud certè non Principis, sed tortoris extitisset, atque adeo non Rex dignitate, sed Tyrannus immanitate habendus.

Est adhuc quod refutem. Ait Phlippum multò plus iuris in Lusitaniam, quam Salmanasarum in Samariam habuisse. Id nego. Nam Salmanasari Deus præcipiendo ius dedit ac de suo, idest, diuino dedit. Philippus nullum ius, præter iniuriam, habuit. Si quod enim erat, violentiâ, dolo, fraude, crudelitate, impotentiâ extinxit, imò contra ius fasque

Capucinus Gallus in Epist. ad Philippum II. tum humanum, tum diuinum, Regnum occupauit. Itaque rectè Capucinus ille. *Ius*, inquit, *armis vindicasti: Lusitaniam per vim & iniuriam occupasti, & vi intrusus ius omne amisisti. Ostio aberrasti; atrio tanquam fur & latro irrupisti.*

Tandem animaduerto authorem Salmanasaris nunc, & infrà Nabuchodonosoris exemplo adducto, ingenio suo, id est, truci indulsisse: sæuire in nos quippe pro sua humanitate proposuit. Itaque non sequitur exempla, sed trahit: & ad genium suum format, quò fruiat. Nam cum

4. Reg. à c. 15 ad finem. posset, aut Phulis, aut Theglatphalassaris, aut alterius Nabuchodonosoris, aut eiusdem alio tempore, aut Sennacheribi, qui multò in Hebræos minùs sæuierunt, exempla adducere, noluit vti nisi Salmanasaris, & Nabuchodonosoris, cùm immanissimi extiterunt. Ea enim ei tantùm placebat crudelitas, quæ summa esset, & nullum pietati locum relinqueret. Alia, quòd desideraret cumulum, immanitas; impar innatæ feritati: itaque illa placuit, quæ crudelissimi voti compotem faciebat.

ARTICVLVS SEXTVS.

Nec tamen materiem odii Assyrii tantam Hebræis sæuiendo dederant, quantam nostris Lusitani dederunt. Quippe qui ad rabiem ex ira versi, diris nos semper modis exagitarunt, nunc priuatis rebus insidiantur, publicis ruinam parant.

CONFVTATIO SEXTA.

Fallitur opinione, quòd existimat Hebræos ab Assyrijs propter accepta detrimenta fuisse, mulctatos. Nec enim eos Assyrij tam pri-

uaræ vindictæ studio, quàm iusto Dei imperio persecuti. Altiores habuit radices illa calamitas Hebræorum. Sceleribus Deum suis ad vltionem prouocarunt. Assyriorum manibus, vsus est. Supplicij author Deus: ij instrumenta. Itaque quemadmodum Iob cùm innocens esset, acceptas calamitates Deo authori referebat, *Manus Domini tetigit me*: quòd ille Cacodæmoni, inferre ad exercendam virtutem plagas, permittebat; ita, imò & multò potiori iure illata Hebræis damna, non Assyrijs, qui inferebant, sed Deo, qui iubebat, tribuenda sunt. Sed quid ille dicar, videamus. Tam est dicendi in felix, vt vel nolens errorē admittat. Illud vērè affirmat, & in eundem retorqueo: Hebræos multo minùs Assyrijs, quàm Lusitanos Castellanis nocuisse. Imo nihil Assyrijs Hebræi nocuerunt: quid? ne nocere quidem potuerunt. Sacri euoluantur libri, nusquam aduersus Assyrios cristas sustulisse Hebræos inuenietur. Potentiores Assyrij erāt, quàm vt sibi ab Hebræis timere possent. Aduersus eos ne hiscere quidem Hebræi audebant. Nunquam eos prælio vicerunt, nunquàm lacessiuerunt. Si quando Ægyptijs subsidio venire voluerunt, temeritatis pœnas dederunt. Nec id Deus vnquam, aut imperauit, aut tulit. Imò semper Assyrijs obnoxios Hebręos habere voluit, vt metu in officio contineret. Hinc illæ apud Isaïam minæ à Sargone: hinc illæ apud Ieremiam à Nabuchodonosore: hinc illæ apud Osee, & Ezechielem à copijs Regum Assyriorum: quibus populū à patrandis sceleribus deterrebant. Frequēter Assyrij Hebræorū vastare agros, vrbes diripere, incendere, copias delere, Reges capere, seruituti subjicere, plerumque vectigales & stipendiarios habere. Quæ facilè norit, qui legat susceptas à Phule Manahemi, Nabuchodonosore Iudithæ, Theglarphalassare Phaceē filij, Romeliæ, Salmanasar Osee, Sennacheribo Ezechiæ Regis temporibus, in Hebræos expeditiones. Hi verò non modò ijs pares esse non poterant, sed cum Ægyptijs etiam coniuncti inferiores se multò bellando senserunt: vti malo est suo Osee Rex Israël, & Iosias Iuda expertus. Ab Assyrijs tandem Regibus, capti Manasses, Ioachimus, Sedecias, vtrumque Hebræorum Regnum funditùs deletum, & populi in seruitutem abducti.

Iob 19.
Iob. 1.
Vide libros Regum. & Lyran. ib. & Abul. & Salian. & Torniel.
Reg. 4.
Isai.
Ierem.
Osee.
Ezechiel.
4. Reg. c. 15.
Vide Interpret. ibid.
4. Reg 15. 16. 17. ad finem.

Itaque verò est verius multò plus Castellanis nostros, quā Hebræos Assyrijs nocuisse. Cōstat non modò pares nos ijs bellādo, sed superiores etiā extitisse. Eorum sæpè fines transgressi, interiora armis peragrauimus, oppida munitissima expugnauimus, præsidia dejecimus, vrbes frequentissimas vi cepimus, mari quinquies, terra vicies, iusto eos pręlio profligauimus: copias attriuimus: opes accidimus: ad pacem iniquis etiam conditionibus accipiendam compulimus: vbique de ijs trophæa ereximus. Hæc Alphonso primo, hæc Tertio, hæc Quarto. Hæc Dionysio Rege. Hæc Ioanne secundo experti sumus. Semel, vt omittam alias Simancas vsque, ad ipsius penè (Vallisolleti vbi tunc Rex Fernandus cum Reginâ matre, ac tutotibus erat) portas armati, victoresque excurrimus: & terrore, quidquid libitum est, extorsimus. Iterum Castellam inuasimus, & maximam eius, quæ Vetus appellatur, partem occupauimus: Regnumque totum occuparemus: ni Castellani nos Principes, qui ad

Hist. Reg. Lusitan. Monarchia Lusit.
Brandan.
Brittus.
Vasconcel.
Faria.
Sousa Macedo.

imperium vocauerant, fefellissent. Fuit, cùm classe instructissimâ Hispalim, quam vrbem nauigauimus, obsedimus, pressimus, & menses vndecim arctissimâ obsidione vinctam tantùm non cepimus. Nec Ioannis adhuc Primi tempora commemoro, quæ fatalia Castellanis fuisse, vel ipsi fatentur, cum pertinaci vtrinque studio certatum: tam obstinatâ aduersus eos fortunâ, vt aliter pugnare non possent, nisi vincerentur: & in nostra potestate esse victoria, non in armorum arbitrio videretur. Duas, annis prope sexcentis, Romani funestissimas clades apud Alliam, Cannasque acceperunt: Castellani, annis multò paucioribus, quatuor ad Valdeuesium, ad Trancosum, ad Aliubarrotam, ad Valuerdium simillimas, sunt experti. Sanè qui gesta inter vtrumque populum bella conferat, natum ad domandam Hispani ferociam Lusitanum reperiet: ac nescio quo fato vidimus, non modo Hispano Gallum, sed Portugallũ etiam fatalem hostem contigisse. Quo apparet, victricem nos cum Gallico sanguine, quo maximè gloriamur, traxisse fortunam. Quòd? quòd nunc Rege Ioanne Quarto, vixdum recuperatâ libertate, languente adhuc ex casu in Castellanam ditionem, Regni corpore, bellum inferimus, agros vastamus, arces capimus, præsidia imponimus, vrbes oppugnamus: nullo hactenus oppido amisso. Multis hostium, ijsque munitissimis occupatis. At ne de tumultuaris prælijs, in quibus fermè victores sumus, dicam, nuper apud Montigium collatis vexillis, iniquo loco, alieno tempore pugnauimus: & haud dubiè superiores fuimus. Nam & equitem hostem arcuimus, peditem fudimus, ad Anam vsque fluuium fugientes persecuti, spolia legimus, saucios reduximus, imò occisorum cadauera Principum recognouimus, & in loco vbi pugnatum, quantum ad fidem victoriæ faciendam satis fuit, substitimus: quòd si pauciores nos Castellanos quam ij Lusitanos, cepimus: id argumento est, & nostros ardentiùs dimicasse, & suos liberiùs fugisse, & nostris maiorem cædendi, quàm capiendi curam fuisse: cum præsertim Castellanâ in regione recipiendi, in sua sese locus hosti foret: nostris non foret, quòd in alieno consisterent. Ne quid hîc ego de fœdissimâ strage, quâ ab Eluensibus muris Comes Terracutius repulsus est, commemorem: quòd paulò post de illa commodiùs sum dicturus.

Hist. Ioan. I.

Liuius D. 1. & 3.

Ioan. Baptista Birag. in Hist. Lusit.

F. Franciscus à S. August. in Enarrat. prælii Montigiens.

Lusitanorum virtuti, & fortunæ aduersus Castellanos, sociosque hostes bellicæ, illustre testimonium reddidit Gallorum Christianissimus Rex Carolus VIII. qui cùm armis occupato Neapolitano Regno, Europam pene totam famâ nominis sui, terroreque complesset, audiens Hispanos Reges, Austriacos Principes, Italos Populos, & reliquos penè omnes Europæ Dynastas, aduersum se vnanimi consensu coniurasse: respondit, *Satis sibi ad vincendum fore, vnum Lusitaniæ Regem, Ioannem Secundum: eo armorum socio, non modò à se Europam, sed totum terrarum orbem subactum iri.* Itaque libenter accipimus quod imprudens Author concedit, multò à nobis plura Castellanis damna illata, quàm Assyrij ab Hebræis acceperint. Reprehendimus tamen Authorem quòd putarit Hebræos Assyrijs quicquam nocere potuisse. Syros cum Assyrijs parùm in sacris litteris versatus confudit. Ergo errauit ille narrando, nos eius errorem in vsum nostrum conuertimus.

In vita Ioan. II. Faria. Macedo.

Redeamus

Redeamus eò vnde digressi. Fallitur, dum Syros eum Assyrijs confundit. Hostes Hebræorum proprij, ac perpetui Syri: quibus eum, vti finitimis, & paribus odia, & simultates exercebant. Cum his bellare, hos sæpe fundere, & profligare: quemadmodum & nos Castellanos attriuimus. Nec id ego longiùs persequar, quod sit notissimum, locos tantum indicem, & ad marginem reiiciam, vnde euentus petantur. Quod ad odium attinet, non negamus magno nobis odio Castellanos esse; ambigimus tamen, an nos ijs maiori simus. Quid ambigimus? multò nobis inimicitiores esse Castellanos fatemur: vt si quid nos in eos regerimus, prorsus reddamus: itaque eorum est odisse, nostrum respondere. Ad externorũ iudicia prouocemus. Author & quidem idoneus ille Gallus, qui de irruptione in Lusitaniam à Philippo II. facta libellum Gallicè scripsit, affirmat, multò maius esse Castellanorum in nos odium, quàm nostrum in Castellanos: causasque odij, & iniurias ab ijs nobis factas recenset. Philippi Comminei locupletis authoris, & Lipsij sententiâ maximi illustre testimonium esto. Is igitur in vita Caroli VIII. *Nulla Gens est, quæ magis inuisa Castellanis sit, quàm Lusitana, hanc illi odio persequuntur: hanc traducunt: hanc insectantur.* Idque non negat eius Commentator Vitrianus: imò eius rei rationem reddit, quæ in gloriam nostram cedit. Inuidiam scilicet, rabiemque ex eo conceptam, quòd videant se à nobis duabus ijs maximè rebus superari, quæ inter homines magni fieri solent, virtute foris apud hostes, amoribus domi apud feminas: cum nemo Lusitano promptiùs dimicet, nemo ardentiùs amet. Quin & afferre pergit virtutis exempla in præliis aduersus Castellanos edita, commemoratis apud Trancosium. & Aliubarrotam victoriis. *Quas Lusitani*, ait *multo minore numero militum, de Castellano hoste reportarunt: argumento, superiores illos animo, & virium magnitudine Castellanis esse.* Quod si hæ odij causæ sunt, næ illud nobis odium gloriæ fuerit.

3. & 4. Reg.

Lib. de la liberté de Portugal.

Philippus Commin.

Vitrianus.

Vide Marian

Verùm, demus nos odio habere Castellanos. Quid tum? iure ne, an iniuria odimus? Iustam ij nobis & amplam materiem odij dederunt, longe aliud istud, ab illo Dauidis & Christi Domini odio fuit. *O dio iniquo oderunt me. O dio habuerunt me gratis.* Hoc malè de nobis merendo meruerunt. Praua eorum opera, & peruersa odio habemus. Vitia, non homines odimus. Quæ August. doctrina est, à Dauide illo tradita versu. *Perfecto odio oderã illos.* Acceptas ab ijs iniurias referamus. Cõstabit, & quo nos ij sũt odio persecuti, & quò eorum iure facta oderimus. Vix dum ortum in cunis Lusitaniæ Regnum erat, cum illud sepelire Castellani in cunabulis statuerunt. Cum enim Henricus Burgundus Comes dotatam Lusitaniæ Comitatu Tharasiam, Regiam sponsam, à Patre Imperatore Alfonso VI. accepisset, eũque is Comitatus multò auctior, ereptis è Maurorum potestate multis & nobilissimis oppidis, ad Alfonsum Filium hæreditate venisset: ipseque Alfonsus eumdem, multò pluribus ademptis hosti locis locupletasset: eripere illi, tum Alfonsus VII. consobrinus, tum Ferdinandus huius Alfonsi filius, & nostri Alfonsi nepos, ac gener voluerunt: magna Alfonsi, maiori certè Ferdinandi iniquitate, quòd nostrum Alfonsum, institutũ iam, & Regem confirmatum Innocẽtij II.

D. August. hic.

Hist. Lusit. Brand. Brittus. Vasconcel. Sousa. Faria.

& Alexádri III. sentētiā de solio deturbare conatus fuerit. Sancio I. Rege Alfonsi I. filio Castellanorū copiæ Mauris mixtæ, in nostram Lusitaniā irruperunt. Quo animo: inita eum Mauro hoste societas, declarat. Aduersus Regem Alfonsum II. quòd se imparem fore vidit Rex Alphonsus Legionēsis, Vrgelensem Comitem prouocauit, vt cōiunctis cum Ferdinando Principe viribus, Lusitaniam deuastarent. Hoc velut insitum Castellanis in Lusitanos odium cum probè nosset Sancius II. Capello, cognomento: Regno iam Apostolicā sententiā spoliatus, in Castellam se recepit; & Ferdināldi Regis, illius qui sanctus est cognominatus, opem implorauit; apud quem nescio an minùs virtus, quàm innata in Lusitanos maleuolētia valuit; vt Mollinæ Infanti expeditionem in LusitaniæRegnū mandarit, quanquam pro sua pietate, vti certior de Pontificis sententiā factus fuit, à proposito destitit, & Infantem cum copijs reuocauit. Quid? quod Alfonsus item III. Bononiæ primùm Comes, qui à Rege Alfonso VII. Sapiente magnis fuit honoribus, & beneficijs cumulatus, Castellani tamen odij, & inuidiæ vim est, effectumque expertus. Graues enim illi, & importunæ intentatæ à Regni Primoribus lites super possessione Regni Algarbiēsis, euius ei partem donauerat Rex Alfonsus socer, multis nominibus debitam, quòd eum gener suus Alfonsus Lusitanus, aduersus iniuriam, & impotētiam Sancij Filij, qui Regnum patri ademerat, auxilium tulisset. Dionysio Regi, quantæ sunt à Sancio Auunculo & Ferdinando consobrino Castellæ Regibus, illatæ iniuriæ, ob quas ille iustā iracundiā ductus, in Castellam irrupit; ac & nullius obiectu hostis Simancas vsque septem à Vallisoleto milliari, vbi tum Regia, & Curia erat, peruenit, vnde armorum tonitrus Lusitanorum, ad aures Regis delati, Regis Matrem, Regiosque ministros ad veniam pacemque petendam coēgerunt. Hác odij facem Castellanis admouit Alfonsus Sancius, Nothus, Alfonsi IV. Lusitani Regis frater, ad vlciscendas, quas à fratre accepisse ferebat, iniurias. Itaque facilè populos in quamuis occasionem sæuiendi intentos concitauit: vnde haud dubiæ clades existerent, nisi Rex Aragoniæ Iaymius Regis Auunculus intercessisset. Iam quæ damna Alfonsus idem IV. bellando Castellanis intulit, ob iniquè vexatā afflictāq; Reginam Filiam Mariā, vti Castellani in nos odij argumenta sunt: ita & allatæ Castellano Regi, tū ad debellādos Saladēsi prælio Mauros, tū ad occupandā Algezirā suppetiæ, nostrum in eo Amorem testātur. Rege Henrico Notho, quanta vis Castellani esset odij, Regia vrbs Olisippo sensit: nec Hispalis eodem tempore minùs, quid Regis nostri Fernandi Pulchri arma classisque valerēt, experta est. Quod si Author ad Ioānis I. Augusti Regis tēpora respexit, cùm in Castellanos tū foris, tū domi maximè sæuitū: & velut intercurrēte turbine, duo illa atrocia præcipitati è turri Archiepiscopi Olisiponēsis, & dehonestatæ Abbatissæ Eborensis contigerunt, præterquam quòd ista furentis populi vesaniæ danda sunt: certè multa tum Castellani tetra factu, dictuq; fœda in nos admiserūt: vt enim omittam fracta iuris à Ioanne Castellæ Rege, legumque repagula, ruptaque amoris, & societatis vincula: Ioannem Principem Lusitanum apud se versantem, innoxium & indemnem ille in ergastulū detrusit, eique catenas iniecit; ne quid ad occu-

Iidem Authores.

pandum Lusitaniæ Regnum moliretur. Cuius imago, vt in vinculis erat, Principis,per totam Lusitanam circumlata,miros in populo affectus excitabat. Cuiusmodi proh dolor! egregij Principis nostri Eduardi contra fidem proditi, per infamiam venditi, per vim detenti, per iniuriam vincti memoria, nostrum hodie omnium animos exulcerat? Quid? quòd multò immaniora apud sanctũ Alexium in strenuos illos ciues, eorumque coniuges,ac liberos Castellani patrarunt:quæ apud Sarmatas,Gelonosque lecta, eos ad crudelitatem erudiant. Bene est tamen, quòd & tum Rex Castellæ Ioannes apud Aliubarrotan non prælio modò, sed bello turpiter victus, & nunc Comes Terracusius apud Eluas fœdè, & cum magna strage repulsus, immanitatis suæ pœnas dederunt.

Quantam nobis odij, irarumque segetem iustarum Castellani dederunt! cum Ioannam, Excellentem Dominam vulgo nuncupatam,hæreditario Regno spoliarunt, quod ei vt adimerent, Henrici Quarti Parentis thoros macularunt, quòd opinor, timuerunt, ne ad Regem nostrum Alphonsum V. qui eam sibi hac spe desponderat, Regnũ veniret. Nec minus in Regibus Catholicis, ministrisque Regijs desideramus,quã in reliquis,qui Regiæ Principis partes sunt secuti,perfidiam admiramur, paulò post enim ad hostes defecerunt: Regemque nostrum pro iure,pro virtute, pro honestate decertantem deseruerunt. Hinc illa Regis Alphonsi calamitas, qui belli tandem fructibus caruit. Licet prælio Taurensi victus non esset; nam vtroque tum Catholico Castellano, tum Serenissimo Lusitano pugna excedẽte, Ioannes Lusitaniæ Princeps pulso qui sibi obtigerat cornu, aciem instaurauit, ordines restituit, & fugiente Castellano loco se continuit, & victoris specie substitit, randiu, quantum satis esse Toletanus Archiepiscopus iudicauit. Qui nescio an maleuolo animo, tres tantùm horas sufficere, vt victoriæ fidem facerer, pronũtiauit:cũ Princeps,tres eo in loco dies manere statuisset:ne scilicet acer, & strenuus iuuenis totius ad se exercitus collectis reliquijs victoriã frueretur: & Castellano tandem Regno potiretur. Certè multò ille Annibale prudentiùs & fortiùs Castellanum occuparet imperium,si alter ei Maharbal contigisset: sed quòd Archiepiscopus Castellanus erat, punica fide suasit, quod Pænus Christiano Principi suasisset. Hist. Lusit. Liu. D. 3.

Nunquam tamen aliàs vehementiùs in nos Castellanorum odium incubuit, quàm his annis sexaginta, quibus eorum imperium ne‘an iugũ tulimus. Triumuiratum in nos sæuissimum Tres Philippi exercuerunt. Primùm legũ effracta repagula, iuris vincula rupta, priuilegia cõculcata, spes attritæ, vires accisæ, pecuniæ interuersæ, domus compilatæ, ærariũ exhaustum, nauigationes præcisæ, expeditiones sublatæ, commercia interrupta, pręsidia occupata, arces insessæ. Nihil nobis integrum, intactum nihil. Omnia quæ ad luxum, & apparatum pertinebant, auidissimè arripere, ne ijs quidem, quæ ad defensionem necessaria prorsus erant, abstinere, nudare classibus portus, tormentis litora, epibatis naues, remigibus triremes, frumentis horrea, rebus bellicis armamentaria: ea demum efficere, quæ ab hoste non timeremus; nempe ruinam ij, stragemque meditabantur: ne caput attollere vltrà possemus. Nisi fortè hac ratione

cædes, quas bellando intulimus vlcisci voluerunt.

Quid? Quòd & si nulla præter eorum superbiam, & impotentiam causa superesset, iusta sanè odii, & probata esset: hęc enim illis omnium penè gentium inuidiam concitauit. Suspicione, commune si sit odiũ, caret. Eamus quæso cogitatione per omnes Europæ populos: inquiramus ab eis, odione, an amore Castellanos prosequantur? Vereor vt hi periculum fieri hac de re velint; ne causæ, cur omnibus sint inuisi, patescant. Atque vti certum omnium in eos odium, ita qui plus oderint, incertum. Oderunt Castellanos Lusitani, oderunt Aragonii, Catalani oderunt: inuisi sunt Gallis, Anglis, Germanis, Italis: tam de Castellanorum inter se odio videntur certare, quàm de amore erga alios solent contendere. In tantam ex impotentia, & superbia inuidiam deuenerunt. Illud huiusce rei illustre documentum est, quòd Lusitanos nemo, cum eramus liberi, odio habuit; nemo armis lacessiuit, nemo bello est persecutus, ex quo tamen in eorum potestatem venimus, omnium in nos odium nationum, vimque experti sumus.

Præstringo illud *Rabiem Tartaream*. Itane verò, studium seruandi leges, tuendi iura, defendendi patriam, retinendi libertatem Rabies Tartarea nuncupatur? An etiam Collectorem Apostolicum, cui ministri Regis manus iniecerant, eorum furiis, iniuriisque eripere rabies fuit, furiarum faucibus inhalata? sanè quæ tunc à nobis piè, præclarèque pro Ecclesia Dei gesta, ea ad salutem, libertatemque nostram viam aperuerunt.

Cætera vt in transcursu. Putabam rabiem istam aliò deflexuram; nam si Tartarea, contra Deum, & Romanam esset Ecclesiam eruptura. Sed non id nobis imputatum: tãtùm aduersus se susceptum queritur bellum, perinde quasi, qui cum iis vel sua recuperando, tuendove bellet, in superos pugnet. O egregiam pietatem! Diri modi, qui sint prorsus ignoro, nisi quòd eos sæpè vicimus: at cùm vicimus, mitissimè nos egimus: victores fuimus, non vltores. Priuatis eorũ rebus quî insidiemur, qui aperto Marte in acie prouocamus? Romæ nihil contra eos fraude, ac dolo moliti sumus; redeat ad se, & quod nobis imputat, sibi imponat, Romæ quas adhibuit, adhibetque, conscius machinarum. Publicis eorum rebus ruinam parare, nobis, cùm iugum seruitutis excussimus, propositum certè non fuit: libertati nostræ consultum: non alienæ cladi litatum. Benè est tamen quod auulsâ Lusitaniâ, nutat Castellanum Imperium; imò, & ruinam minitatur, præsertim iniectâ Gallicâ securi, quâ tandem, nisi Pax interueniat, præcidetur: Furiale illud. *Politicis nostris rebus aduersatur.* En quò perducit Castellanos ambitio, & libido imperandi, vt execrentur quicquid eorum imperio aduersatur. Videndum an id sit à iure, aut iniuria profectum: non est is Christiano Principi scopus constitutus: Ratio imperandi: sed Dei cultus, & Religio, ex quâ sunt cætera spectanda. Frustra Dagonis simulachrum Arcę Dei in Ara societatem ambit: corruat, & adoret necesse est. Profana sacris longè postponenda. *Summa ratio*, vti est in sacris Parœmiis *pro Religione*. Augustino trado, cui magistro? instruendum: tum alibi, tũ ibi maximè, vbi eminet. *Felices*, ait, *di-*

Homil. 35. & Epist. 48. Lib. 5. de ciuit. c. 24.

cimus illos Imperatores, si iustè imperant, si suam potestatem ad Dei cultum, maiestati eius famulam faciunt.

ARTICVLVS SEPTIMVS.

DVrum, Lusitani, hominum genus. Beneficijs, donis, muneribus, vel indigni affecti, emolliri cum deberent, obdurauerunt. Non illos aurea Philippici Imperii felicitas tenuit, non prolixa indulgentis sceptri beneficentia deuinxit. Quod amore Castellani Reges meruerant, à Lusitanis odio retributum.

CONFVTATIO SEPTIMA.

DVrum quidem à stirpe genus: sed non indole, aut ingenio. Durum robore, & asperum bello, induratum armorum vsu. Oppugnatu difficile. Cætera mite, humanum, & come, & suauitatum plenum. Omnibus amabile, nemini inuisum. Accepisse priuatos quosdam beneficia à Castellanis Regibus, vti non negamus; ita hoc in magni beneficij loco ponendum inficiamur. Nam quidquid ijs donatum, de Regno Lusitaniæ, deque Regni bonis donatum Quid ergo mirum, si quod acceptum ab ijs, de nostro expensum? Deinde, si in quos beneficia collata, ij digni erant, Iustitiæ tribuendum. Si indigni, contra ius, fasque tributum; cùm quæ aliis merentibus iúre debebantur, immerentibus donarentur. Itaque non in laudem cedit, quod donatum à Regibus est, si collata in indignos beneficia sunt. Illud mihi tamen volo persuadere, quos honores contulerunt, dignis contulisse. At quod ille fatetur accipio. Immerentibus, indignis beneficia facta. Non pudet hoc de Regibus suis palàm dixisse: sanè vidimus præclaris functos honoribus, adulatores, delatores, quadruplatores, seditiosos, turbulentos, de fæce populi: & iisdem priuatos vidimus homines graues, honestos, opinione virtutis florentes. His vendebantur, quæ aliis donabãtur. Vtrum sit iniquius, non disputo. Donarine indignis, an dignis vendi: certè vtrumque iniustum. Sed donando indignis, dona prodiguntur, & infamantur: vendendo dignis, dona addicuntur, merita excluduntur. Qui indignos remunerat, ineptè prodigus: qui dignis vendit, sordidè auarus. Ille subtrahit merẽtibus, quod immeritis tribuit: hic emere merentes cogit, quod debitum est: & dum venditur quod meretur, aufertur quod est proprium, & vẽditur vti alienum. Ac vnâ bis actione peccatur. Tam gnauiter & strenuè Castellani delinquunt. Non satis est peccare semel, iuuat vsque frequenter peccare. Quare, hoc homine authore, maneat honores, & præmia à Regibus Philippis malè distributa. Quo, nescio an maius Principi dedecus affingi possit. Hinc turbari merita, confundi præmia, honores infamari. Cùm honesti, & frugi nollent magistratus gerere, quòd hominis sordidissimi administrabant. Quod vti rarum, & portento simile, Christi Domini mortem prænunciãs, obseruãt interpretes sacri, nempe addictas pretio Ecclesiasticas dignitates, id solenne temporibus his proximis esse fertur. Hæc tamen Fortunata vocat, & aurea. Ego felicia negarim, aurea

Vide Salmer. Iansen. Barrad. Toled.

concesserim quòd auro addicta, cùm auro omnia venderentur. Honores, Magistratus, Dignitates voci quasi præconis subiectæ sub hastâ sed in palatio tamen, quò honestior esset auctio vænibant, nec admissi tantùm; sed vocati, inquisiti: quos maximè Seuerus Alexander oderat. *Mercatores potestatum*. Ille dicebat. *Non patiar mercatores potestatum: necesse est enim, vt qui emit, vendat.* Castellani contrà. *Amamus mercatores potestatum; oportet enim vendere, vt suppetat vnde emamus.* Itaque non dignitatibus personæ, sed personis dignitates quæsitæ: ne quid rectè administraretur, honores gerentibus nihil congruebant. Non meritis ad summa homines ibant, sed saltu occupabant; non lentè tracti, repentè assumpti: non palàm ascendebant, sed furtim obrepebant. Quòd hominum licet nulli, volabant, sed gratiæ pennis nixi. Audiebatur inter Sanctos illa querela Narianzeni. *Vnius diei Sanctos facimus, ac sapientes esse videmus eos, qui nullâ sunt sapientiâ.*

Apud Lampr. & Lips.

Nazianz. in Orat. funeb. D. Basil.

Contrà quàm nos natura instituit, Castella conata. Paulatim à Natura ipsa formamur, gradatim nos ad summum deducit. Haud temerè est, quod lentè, ac cum pondere fit. Cùm quæ naturam imitatur ars, ea demùm sit perfecta: maluit tamen Politice Castellana à naturâ deuiare. Extulit de repente homines, impotens sui, insolens nostri, Deo infensa, cuius potentiam vsurpare ausa est: dum vti ille homines de integro creat, & inducit in rerum naturam: ita illa nullis institutos doribus vult ad omnem dignitatem accedere. At præceps illa præcipitium iis festinatione parat. Subitus ascensus ruinæ prælusit. Quàm diuersa illa apud scalam Iacobi Angelorum conditio! Alati volare qui poterant, & cœlo tritum per iter se credere, ire per gradus malebant, *Ascendentes*: vt meritis nixi, non temerè ferri, viderentur. Itaque detrahebant pennis, vt passibus adderent, eamque existimationem colligerent: non se casu, aut alieno fauore, sed propriâ virtute ad summa euasisse. Aliud molitus est Lucifer: saltu voluit fastigium obtinere, & violentiâ solium astris inserere, *Exaltabo solium meum*. Ideo traxit ruinam. *Cecidisti*. Nimirum quòd cùm manè oriebatur, tum lucis cumulo frui voluit. Beneficia honoresque priuatis collati, nisi è re publica sint, detrimento sunt. Quare collocando, beneficio sua ars est. Quæ Philippi effusè contulerunt, ruinam regno pararunt. Tam domi ob collocata malè beneficia, hostes, quàm si foris arma inferrent. Posito apud indignum beneficio iuxtà læditur, ac vulnere inflicto Respub. Imò & magis, si rem consideres læditur. Nam ex dolore vulnus agnoscitur, & sanatur. At beneficium, quòd dulcedine alliciat, superbiam creat indigno; digno, qui eodem caret dolorem afferr; & aliis merentibus spes præciditur. Indigno vinculum injicitur, & fit donantis mancipium. Vndè huic libertas, digno potestas obtinendi eripitur. Vertamus ad Lusitaniam oculos: nusquam nisi ruinarū signa videmus, cicatrices nouimus, quæ accepta vulnera testantur. Beneficiorum ne vestigia quidem super sunt. Eò Castellæ beneficia reciderunt.

Genes. 28.

Isai. 14.

Quid? Quòd quæ à nobis Castella accepit, ea sunt demùm beneficia appellanda? In eam quæ ex portoriis, decumis, tributis, aliisque

omnis generis vectigalibus pecuniam, veluti flumina corriuata, influebant. Illud celebre apud Madritum *Gallinarium. Secessum*, vulgò *Retiro*, dicere debui, nostra certè supellectili instructum. Vbi aulæa, peripetasmata, spondæ, petistomata, lecti, plutei, scrinia, vasa ex auro & argento cernebantur. Referta Curia Madritensis nostris margaritis, gemmis, annulis, torquibus, odoribus, aromatis, mercibus, citra maris tædia, præter nauigationum pericula. Illi mare nostrum, peregrinos pisces: prędia, pingues prouentus: horti, optimos fructus: campi, tenuissima lina: domus, supellectilem suppeditabant. Illi nostra industria pulcherrima arte facta: illi ars nostra voluptuaria, tragemata, bellariaque nectare, & ambrosiâ dulciora ministrabat. Dolet, & quidem vehementer, hodie illa Curia, quod hisce bonis careat; atque adeò quòd Author dolentiùs agat, imo & succenseat, condonamus: est enim iustus dolor, qui & nostris opibus, ac deliciis existimationem, famamque conciliat. Quæ enim amisisse intemperantiùs dolet, & maxima esse bona, dolendo testatur.

Pergo illam aurei temporis felicitatem expendere. Sanè, si quod sumus experti fateamur, ferrei tẽporis onera sensimus. Itaque tam infelix nobis Philippica illa ætas, quàm Saturnia felix fuit. At fortè Castellani infelicitatem nostram, felicitatem suam putant. Quod eximiùs certè in nos Amor facit. Conferamus capita, rationem ineamus. Cuius vel classis, vel portus, vel arcis, vel præsidii iacturam feceramus? Stabat integrum, intactumque Regnum, nullâ sui parte truncatum. Vbi Philippi occuparunt, luxati, frangi, ruere cæpit. Quâ domi, quâ foris, quâ mari, quâ terrâ turbatum, quassum. Amissę classes, profligati exercitus, emporia occupata, arces infessæ, præsidia dissipata, nauigatio intermissa, commercia sublata. Ire per plura non finit dolor: sunt qui latissimè scribant Authores. Non domestici modo, sed externi, ij oportet consulantur. At ne videar ex composito Authori contradicere, cum eo sanè consentio. Annuo duplicẽ nobis felicitatem eorum Imperium attulisse: alteram quòd ex iacturâ rerum quas amisimus, quantæ nostræ essent, intelleximus: alteram, quòd ex iis quæ sub eorum potestate passi sumus, didicimus seruitutis mala; atque adeo nouimus, quàm sit exitiale Castellano imperio subiacere. Quod superest. Si Amor in nos Castellanorum nullus fuit, nulla fuit gratia reddenda. Si ij nos maximè amoris prætextu oderunt, amare certè non debuimus, ne amori iniuriam faceremus.

Vide Velasc. Sousam Anonym. Paris. Lusitan. vindicat. Birag.

ARTICVLVS VIII.

Nabuchodonosor item, sacris iisdem vti in monumentis legitur, captis, ac expugnatis Solymis, habitatores cum domestica omnes supellectili Babylonem traduxit, vix præter capitè censos, & è fæce plebis infimos quosdam, honestè quoquam relicto.

CONFVTATIO VIII.

ATquinon minùs legitur Nabuchodonosorem, cùm primùm in Iudæam irrupit, Regnum non euertisse, Regique Ioachimo pepercisse, tantùm ei tributum imperasse. Imò & in hac ipsa, quâ de agit expeditione, vastato Regno, & translato Rege, ac Optimatibus, Regem tamen permisit Sedeciam; quo fruerentur. Quid? quòd qui & successit Euilmerodachus Ioachimum detentum indignè Babylone in vinculis, ergastulo eduxit, & in solium apud se recepit: nec è Regia quenquam Iuda sobole extinxit. Quo factum est, vt superstites ex ea Principes Cyrus Persarum Monarchiæ auctor, Solyma reuerti, Regnumque instaurari curauerit, Zorobabele Iudæi Sanguinis Principe Duce attributo Sed Authori nimirum nostro hæc mitiora exempla non placuerunt. Illa tantùm probauit, quæ immanitate excellunt.

4. Reg. 24. & 20.

1. Esdr. 2.

Illud verò attentè obseruandum. Velle illum nos similes Dei populo fore, snos alienis: quos nostri tortores facit, nec quid inde sequatur curat, nempè nos Dei amicos, se hostes & idololatras videri. Sed tanto ille, opinor, vindictæ studio tenetur, vt verear, ne Dæmonis loco, vt nos puniat, esse malit: quippè qui acerbissimè torquere soleat. Immortales certè à nobis Deo agendæ sunt gratiæ, quòd truculétum hunc hominem temporibus à Philippo Rege seiunxit, nam eâ si ætate vixisset, sui eum furoris impleffet: aliamque de nobis transmigrationem, Nabuchodonosoreæ similem instituisset. Quam olim vocem Mantuæ ciues. *Veteres migrate coloni* audierunt, ingeminaret, nosque patriâ exire compelleret. Quin imò vlteriùs cùm Nabuzardane ire pergeret, & Regnum funditùs dirueret: ne qua Imperij nostri memoria remaneret. At ne persistam in sententia facit, quod tam eum auarum puto: vt, ne alere, & nutrire tot exules cogeretur, transductione abstinendum duceret: vti enim conijcio, Nabuchodonosorem crudelitate vinceret, magnificentiâ non æquaret.

Virg. Ecl. 1.
4. Reg. 25.

Reliqua oportet breuiùs pendere. Ait: capite censis, & è fæce plebis inertes, & inutiles quosdam, solùm relictos. Hoc in nostros Lusitanos minime quadrat. Quippe qui hoc inertium, & in vtilium nomine venire non possint. Sunt enim Lusitani, omnium sanè Hispanorum, quicquid cornix Caramuelica obganniat, fortissimi. Authore enim Diodoro *Celtiberorum fortissimi habentur, qui dicuntur Lusitani.* Imò & inter cæteras gentes strenuissima creditur Lusitana. Id post vniuersum penè orbem lustratum, Ludouicus comperit Vartemanus Venetus: Ego, inquit, *vniuersum terrarum peragraui, multis sæpè bellis interfui, sed hac gente Lusitanorum fortiorem vidi neminem.* Iam de bellaci Lusitanorum ingenio, deque animi magnitudine, quâ maxime excellunt, eleganter Castellanus inquit scriptor. *Lusitanorum indoles excelsa planè, & militaris: altiora semper appetens, & ad summa quæque adspirans.* Et iterum. *Non vulgaris Lusitano virtus, sed excellens, & vltra modum.* Et rursum. *Lusitania spiritu & factu militari plena, ingentes animos gerit. Duci famâ, trahi gloriâ, immortalitati seruire insitum genti est.*

Caram. in Vlponf. ad Manifest Lusit.
Diodor. Siculus.
Vartemanus.
Vitrian.

riesi. Nemo Lusitanus abjectus, nemo iners, inutilis vè existit. Nec id Castellani, qui nimium sibi arrogant, fateri erubescent. Quiuis è Lusitanis, strenuissimo Castellanorum, destinari par in arena possit. Vltra Maffeius progreditur. *Lusitani, inquit, præferuido ingenio in prælium ruunt, & cum denis interdum singulos concurrisse, egregiam laudem, & decus existimant.* At ne illustres cum Castellanis illustribus conferam, hosce abjectos, & inertes quos vocat clarissimis Castellanis militibus opponamus. Constat in prælio Aliubarrotensi sex millia Lusitanos, maximam partem, rudes, & rusticanos: florentissimas Castellanorum copias, trium & triginta armatorum millia, nobilitatis florem, profligasse: adeo vt Castellani nostros cum risu & sanna, ceu despectos & capite censos traduceret: sed euentus, quam ij essent virtute, armisque nobiles demôstrauit. Pagani, agrestes, rusticani erant, sed optimis tamen & clarissimis ducibus, qui in Beira apud Trancosium exercitum Castellanum, ex Illustrissimis viris conflatum opibus, & copiis refertissimum, acie fuderunt. Illa Lusitanæ virtutis miracula septemdecim milites, qui à quadringentis equitibus Castellanis vndique obsessi in orbem pugnare coacti sint, eorumque tandem vim euaserunt, è domesticis Martini Vasqui Acunii seruis erant. Petr. Maffeij. Histor. Lusitan. Chron. Portugal. Marisus. Camon.

Quorum vnus, Coclite & Asinio, & Cincinnato major per medios se hostes iniiciens, obuios quosque contundens, & auertens, euasit, & periculo sociorum nuntiato, Nônium Aluarez Pereyram fatalem Castellanis Ducem, cum iusta manu comitibus in auxilium attulit, quo illi ex hostium sunt manibus liberati, & per strues cadauerum Castellanorum, triumphantium more in castra reducti. At vt omittamus vetera, & his vetustiora: quid opus est nisi recentia commemorare? Certè his annis proximis quinque, Regno asserto, vidimus Agricolas, & messores nostros in Castellanorum equitum turmas cum ipsis falcibus, & vomeribus irruentes, eosque ex equis deiicientes, dejectos occidêtes, & detractis spoliis, domum redeuntes, & quòd rudes equitandi essent, habenis equos reducentes: gaudente terrâ, passu laureato, triumphali incessu. Quid quæris? Ipsæ feminæ aduersus Castellanos Heroides extitisse comperimus, quos tam facile superarunt, ac si in feminas incidissent; non alio melius documento patet & fuisse olim, quæ septem extinxerit Castellanos, feminam, non alio quàm palâ furnariâ instrumento, quàm feminam ipsi per iocum Castellani appellarunt *la Forneira.* Recentes. Historiæ. typis cusæ. Biragus. Chron Regis Ioan. 1.

ARTICVLVS IX.

ATHalia Regina Iuda, cum animum ad occupandum regnum adiecit, de exscindenda Regia stirpe cogitauit, ne qua spes defectionis populo superesset.

CONFVTATIO. IX.

PRæclarum sanè exemplum. Æquius fuit ex Hircania tygridem, aut cautem è Caucaso, quàm è Iudæa Athaliam euocare. Apage sis hoc monstrum. Illam Achabi & Iezabelis geminam parentibus suis prolem, facem, & turbinem sui sæculi, animatam rupem, viuam cautem, 4. Reg. 11.

vt nulla inter feras, vixdum inter furias aliqua par sit. Illam inquam
2. Paral. 22. Athaliam, quæ non modo in aliena viscera grassata est, sed in vterum quoque suum sæuiit, & Ochosiæ filii animum pestifera educatione occidit: Vltra mortem matricida.

Quid non mortalia pectora cogis
Æneid. 3. *Sceptri Sacra fames?*

Interfectis crudelissimè nepotibus, è cruentis cadaueribus gradus fecit, vt ad solium conculcatâ pietate ascenderet. Medea, cùm maximè imma-
Fabulæ. nis, Absyrti fratris membra, quò moram insequendi parenti faceret, dis-
Cicero. pro leg. Manil. persit. Athalia, integra nepotum suorum cadauera copulauit, vt cumulo ex iis facto celerius Regnum capesseret. Et tamen documento eam vult esse imperandi, Auctor hic noster, eamque si posset ab inferis excitaret, quam Ioiada Pontifex Maximus ad inferos misit, vt maximam
2. Paral. 21. & 4 Reg. 11. ageret Furiarum: ac eiici è templo trucidandam imperauit, ne tam polluto sanguine temeraretur. Quid ergo Philippo suo imitandam proponit, cùm maximè detestanda sit? Si Philippi eodem iure sunt vsi, nullum certè Athaliæ ius fuit; cui sola vis ad sceptrum occupandum fuit. Si quod illa patrauit, exequeretur à Rege: degeneraret in feram. Adduci tamen ego non possum, vt credam fore, si Philippus aliis artibus regnare non posset, iis ad regnandum esse vsurum: atque adeo vt hominibus imperaret, humanitatem abiecturum. Quæ tandem imperandi ars est, vt inter homines regnes, hominem esse desinere?
Capucin. Gallus in Epist. ad Philip. 2. Vt Philippus cruentam, certè multo minùs cruentam ad sceptrum viam iniuit. Non deesse tamen, fateor, qui Author sit, nepotem suum Sebastianum Regem ad exitium ruentem impulisse, dum ei & subtraxit auxilia, & Xarifio hosti non obstitit, ne integris viribus nepotem exciperet. Sed hoc non tam impellentis, quàm permittentis fuit. Velim hac defunctorum Regum promereri gratiam ratione, eorum famæ consulendo,
Cicero. pro Manil. nequis traducat, quippe quorum *nomen* apud Ciceronem *sanctum*, *quòd Regium*, esse videatur.

Quòd si ex innata ferocia huiusmodi exemplis Author oblectatur, & ad genium mauult suũ Principes fingere, miror non intulisse Abimelechi
Iud. 10. tyranni exemplum, quem libido imperandi eò deduxit, vt fratres suos Gedeonis Parentis sui filios super vno lapide iugulauerit? Non aduocasse
Iud. 1. Adonibesechum, qui totidẽ Reges præcisis manuũ, pedumq; digitis mẽsæ suæ, quo immaniùs conuiuaretur, subiici imperabat? Nisi forte crudelitatem excusat, studio imperandi: atque adeo carere illos vult culpâ, qui imperii capessendi causâ, sæuiant. Igitur quotquot tyrannos Historiæ repræsentant, in theatrum producat. At ne in re tam obuia morer, excitet è tenebrosis immanitatis lustris Tulliam, quæ infami vecta carpeto in Ser-
Titus Liuius. D. 1. l. 1. uii Tullii Patris cadauer abiectum incurrit, & cùm pauentem ad atrox spectaculum aurigam, & aliò currum deflectere meditantem vidisset, quo ille flagello equos auertebat, capiti illiso mentem excussit; & quasi regeret currũ, equos ire vlteriùs reluctantes in cadauer impulit, vt ferreis illatis soleis speciem paterni corporis delerent, feruentes que rotas per frigidum cadauer deduxit, vt secti in partes corporis compago sol-

ueretur, obtundente interim collisorum ossium stridorem, citatarũ strepitu rotarum, nequis per aures ad animum pietatis sensus obreperet. Verùm fortassè, quòd amat feminas, vitia quoque amat feminarum: atque adeò immanitas ei feminea placet. Ergo aduocet Martias, Lucillas, Eudoxias, Martinas, Sophias, Messallinas quæ ambitione Imperii vltra feminas, id est, plusquam feræ sæuierunt. Si tyrannum sonuit vox illa, *Violetur ius, modò imperetur.* Cuius monstri hæc fuerit? *Imperium affectanti iuris nulla, pietatis nulla, nulla religionis habenda ratio est: per calcatam ad solium pietatem eundum.* Sueton in Cæsare. Theodoret. hic. Vide Abulensem.

Ne tamen iterum Author desipiat, audiat, quid hac de femina Theodoretus sentiat. *Athalia*, inquit, *vt impia & tyrannica voluit omne genus Dauidis tanquam pium, radicitus extinguere, vt arrepto imperio suam doceret impietatem.* An hic scopus Philipporum? Pudeat exempli: ac eò magis, quòd audit Lyram, qui in fontem digitum intendens, *Athalia enim*, inquit, *erat educata à parentibus idololatris.* Itaque, quam impietatem cum lacte imbiberat, cum sanguine instillare conabatur. Nec euadet, si dicat, nolle se his exemplis ad impietatem erudire; sed id tantùm velle, vt ratio parandi, & retinendi imperij probetur citrà impietatem; atque adeo, id quod in vitiis speciosum est, secernere, atque ad imitandum proponere. Nam hæc certè doctrina plena periculo est; cum eâ vitia, & peccata condecorentur, speciosaque reddantur: vnde fiet, vt ad illa patranda animi hominum excitentur, quòd aliqua videant parte splendescere. Nullum fermè peccatum est, cui tu aliquid laudis affingere non possis: cum quò est atrocius delictum, eò sæpe videatur speciosius. Nam qui turpibus est amoribus deditus, audacior solet esse in aggrediendo, & in donando profusior: qui furta, & rapinas exercet, plerunque cùm ingenio ad excogitandum, tum manu ad patrandum valet. Ad magna scelera præstanda, magnitudine quoque animi opus est. Quare, ne isthæc in sacram doctrinam methodus docendi obrepat, diligenter cauendum: ne videamur honestatis speciem præbere sceleribus, & stimulum peccantibus addere, quò liberiùs hoc prætextu in vitia ruant. Quæ certè Cacodæmonum ars est: idoneo teste Augustino. *Qui hac ratione*, inquit, *moliuntur, diuinam Authoritatem præbere sceleribus.* A quo eò est diligentiùs abstinendum, quòd homines priscæ superstitioni dediti, Diis quos colebant suis, vitia affingebant, ne inhonesta & turpiâ viderentur, atque adeo speciosa reddebant, quò liberiùs & laudabiliùs fierent. Ecquis enim non eâ patraret, quæ â Diis agi videret? Quare vitium in Religione transibat. De quo sanè queritur inter alios Cyprianus, cuius illa dolentis vox est. *Fiunt*, inquit, *miseris Religiosa delicta.* Duarum hic noster Author reus culparum agitur, excusandi peccata, & condecorandi delicta: quorum altero horror detrahitur peccato, altero stimulus additur peccanti. Lyra. August. cõtr. Faust. Cypr. epist. 1. l. 2.

ARTICVLVS X.

QVid? Quod IEHV Rex à Deo institutus totam Achabi familiam deleuit: nemine eius vel consanguineo, vel affine, vel cliente superstite relicto. Quin ne ipsis quidem sacerdotibus pepercit.

CONFVTATIO X.

ECce alium Regem Idololatram & impium! Fatale videtur Authori ne vnum quidem in sacris litteris Principem honestum, & recti amantem inuenire. Omnes, quotquot ei occurrunt, praui, scelesti, nefarii. Quod ipsum argumento est, suspectam eius esse doctrinam, quippe quæ
4. Reg. 9. & 10. scelestissimorum, tantùm exemplis probatur. Institutum quidem à Deo Iehu Regem non inficiamur: sed vt eo Authore de Achabo Rege impiissimo, eiusque tota stirpe, & clientela supplicium sumeret. Annon id antè Eliæ Prophetæ promissum à Deo, & prædictum? Itaque non, aut
3. Reg. 21. hæreditatis, aut sanguinis iure Regnum iniit; sed vltionis & vindictæ instrumentum à Deo assumptus, cuius flagellum foret. Quo locum nobis Auctor suspicandi facit, velle se Philippos suos tortorum numero haberi; vt in Lusitanos nostros sæuirent potius, quàm imperarent. Itaque vti Iehu in Israël, vti Hazael in Syriam, vti Nabuchodonosor in Iudam ad
4. Reg. 8. 4. Reg. 24. pœnam repetendam, ita Philippi in Lusitaniam missi. Qua item ratione Attila in Italiam venit. Quàm ille Regum suorum existimationi consulat, viderit: certè non probis & iustis Regibus confert. Quid verò vsurpat illud? *Totam Achabi familiam deleuit, nemine penè relicto.* Id iussu & præcepto Dei factum: nam aliter fieri qui posset? An & hoc fieri Philippo à supremo numine imperatum? Certè de huiusmodi præcepto non constat. Quòd si imperatum non est, præstari certè non potuit. Nisi fortè magno huic Theologo, aliud pro suo supercilio videatur. Iam verò illud.
4. Reg. 10. *Ne ipsis quidem sacerdotibus pepercit.* Quod per exaggerationem quandam dictum: non video quomodo cohæreat. Fateor enim eos sustulisse, sed fraude & dolo malo sustulisse comperio. Itaque vltrà crudelitatem menda-
D. August. lib. 1. contra mendac. dax, & mendacio factum corrupit: imo & mendacio colorem quendam Idololatriæ addidisse constat. Rem vrgeo. Quorsùm exaggeratio ista tendit? Occidit deditos idolorum cultui, Baali addictos. Quid ergo mirum? Si sacerdotes sancti ac religiosi essent, ac huiusmodi à Iehu tollerentur, admirationi tum, & exaggerationi locus esset. Fefellit eum, opinor, ipsa quâ Præceps fertur, in nos sæuiendi libido: vt eos iustos, piosque esse crederet. In triuio bonus Author errorum constituitur; in vnum è tribus, diuertat, oportet. Nam vel Rhetoricæ prorsus ignarus est, qui vbi non debuit, exaggerationem adhibet: vel Sacræ doctrinæ imperitus ac rudis, cùm Sacerdotes eos Baalis, non Dei fuisse ignoret: vel certè pietatis & religionis hostis, nam quos Religiosos &
Vide Glos. & Interpr. Sanctos putat, eorum à Iehu factam cædem probat. Imò & hoc exemplo Catholicum vult Principem ad immanitatem & sacrilegium erudire.

Quòd si huiusmodi exemplis delectatur. Domi habet quæ cum voluptate recolat, nam & olim in Hyppolitum Cardinalem manus Hispanorum iniecta, & bipennis in collum Carraffæ Cardinalis inflicta. Imò & Clemens VIII. Pontifex, Româ captâ, in angustias arctissimi loci contrusus. Paulus IV. armis appetitus, & vrbs armorum fulmine afflata. Vt omittam de cæde Sixti. V. Pontificis inquirere, ne Castellani

erubescant. Certè in Lusitaniâ Dux Albanus gulas Sacerdotum ad laqueos expetiuit. Sed hæc antiquiora sunt. Recentia fortè amabir. Vidit nuper Roma, cruenta duo spectacula. Alterum cùm tentauit Marchio Velezius in Lamecensem Episcopum inijcere manus: nec potuit. Alterum cùm Comes Ciruelius Priorem Cedofeitiensem Sacrilego ausu intercepit, & pulsauit. Sed benè est, quòd & Velezius Marchio suæ temeritatis, inhonestè fugiens, pœnas dedit, & quòd Ciruelius Priori occasionem infulæ habendæ, eâ iniuriâ, præbuit. Lamecensi Episcopo Triumphus: Priori episcopatus decretus.

ARTICVLVS XI.

Hæc nobis documenta sacræ Scripturæ præbent. Ad hanc legem formentur oportet, qui ad sceptrum nituntur: vt qui regium sanguinem trahunt, & regios spiritus gerunt: quique studia & fauorem populi secum afferunt, eos è medio tollant, omnemque rerum nouarum auidis ciuibus occasionem præcidant.

CONFVTATIO XI.

Miserè labitur infelix Magister. Natus ad corrumpendos peruersa doctrinâ animos, non bonis institutionibus imbuendos. Quid? quòd sacram doctrinam deprauat, ac ex eius floribus araneæ more virus elicit, vt venenum infundat. Manichæos & errando, & corrumpendo vincit. Hi iactabant sacram Historiam perniciosam esse, quòd praua narrando erudiret ad prauitatem. Quo sanè errabant, at minùs errando nocebant. Noster hic author existimat, quæcumque in sacris litteris exépla continentur, ad imitandum esse proposita, nec inter honesta, & turpia quicquam interesse existimat, quin omnia imitáda esse censeat. Quo fit, vt aut omne virtutis, vitijque discrimen tollat, aut putet vitia in sacris litteris quodammodo consecrari. Quorum alterum à ratione, alterum à Religione alienum. Vnde & animarum saluti perniciosior existit, cùm non modo ijs vitiosa, & turpia licere doceat, sed etiam specie quadam pietatis ad ea patranda inuitet. Hîc eum mihi sisto, & instituendum & castigandum. A loco Pauli regula doctrinæ petenda. *Omnis*, inquit, *scriptura, diuinitùs inspirata, vtilis est, ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in iustitia.* Eâ ratione interpretantur Patres, ac reliqui egregij Commẽtatores: vt ad honesta & sancta imitanda accẽdamur: à prauis, & turpibus deterreamur. Nam sanctis quidem, & iustis ante oculos exéplis positis docemur, & erudimur ad iustitiam. Iniustis & impijs à vitijs auertimur, & reuocamur: cùm visis eorũ, & successibus, & supplicijs arguamur, & corripiamur. Vnde *in iustitia* erudimur, siue, cùm à iustitia sanctè profecta imitamur: siue, cùm iniqua & turpia iustè à Deo vindicata auersamur. *Aliter*, inquit Rabbi Salomon, *esset in scripturis ordo peruersus.* In hanc præclarè mentem Ambrosius. *Patriarchæ instruunt non solùm docentes, sed etiam errantes*, id est, *docentes*, vt imitemur. *Errantes*, vt fugiamus. Vti enim appositè Augustinus. *Casus maiorum, est tremor minorum.* Quin &

Paul. ad Timoth. 3.

S. August l. 22. contra Faust.

S. Ambr. l. 3. in Luc. c. 1.

Chrysost. Ioan. 21.

Basil in Ezech. Reg.

Hieron. ad Paul.

Gregor. Nyssen. in vita Moysi.

Ambr. lib. 1. de Abrah c. 12.

hoc ipsum profani Authores tradiderunt, nam cum in Historijs & honesta, & turpia scribi oportere vidissent, obseruarunt ideo honesta prodi vt amplectamur: ideo turpia, vt detestemur. Eleganter Liuius. *Inde tibi quod imitere, capias: inde fœdum inceptu, fœdum exitu, quod vites.* Hoc sanè nomine à Marco Tullio Historia, *magistra vitæ* dicitur, quòd quemadmodum magister discipuli iustè facta commendat, & probat, commissa turpiter castigat, vt ad illa accendat, ab his auertat: ita & historia honesta ad imitandum, praua ad fugiendum proponit.

Liuius l. 1. D. 3.

Cicero.

Quare, si grauiter in humanâ historiâ peccaret ille, qui praua imitanda proponeret, multò certè ab eo grauiùs esset peccatum, qui quæ in diuinâ enarrantur historiâ, impia, & turpia, sequēda esse contenderet. Nam ille scelera tantùm adduceret, nec extolleret; at hic etiam commēdaret, & quasi consecraret. *Cùm*, teste Augustino, *ad scelesta illa & turpia perpetranda ab ipso cælo traduci videretur authoritas.*

August. cont. Faust.

Agè verò, an sint in diuinis litteris alia commodiora, & sanctiora exempla videamus: quæque Reges ad iustitiam, non ad tyrannidem: ad Pietatem, non ad crudelitatem: ad moderationem, non ad ambitionem erudiant. Dauid certè, à Deo in Regem electus, & Dei iussu à Samuele vnctus, reprobato iam Saule, mortem illius expectauit, nec se armis in Regnum inferre voluit. Quid? quòd eo iam apud Gelboense mōtes extincto, adhuc sustinuit, nec sine consensu populi, Iuda in Hebron primùm, mox Israël in Hebron item sceptrum sumere ausus est? Adeo, vt qui iam vnctus à Deo, eo non contentus, iterùm permissu populi vngeretur, perinde ac si ex illius consensu regnaret. Non minùs modestiæ documentum edidit cùm initio Iuda Regno, annos sex & dimidium se continuit, ne Regnum Israëlis occuparet; tantùm illud quòd ceperat Regnum armis strenuè defendens, nec in aliud sibi debitum manus injiciens, quòd Isbosethus Saulis filius in Israële imperabat, cui nullum sanè ius erat. Imò & eius cædem à Baana, & Rechab sæuissimè patratam indignè tulit, & morte parricidarū vindicauit. Nec omnino Rex, nisi petente, & cogente Decem Tribuum populo institui passus est. Illud hæret loco, & concinit. Quód suscepto & administrato Regno, Regij è Saulis familia sanguinis Principes, solij æmulos, non modo non insectatus, sed etiam humaniter complexus est: vti in Miphibosetho apparet, quem mensæ suæ adhibuit, & liberaliter habuit, & à calumnijs, dolisque Sibæ clientis infidi liberauit. Nec objicias, septem Saulis filios à Dauid è medio fuisse sublatos; cùm constet id à superis in gratiam Gabaonitarum, vltionemque Saülis perfidiæ supplicium constiturum: fame cælitus immissâ, voluntaris diuinæ argumento. Quare illa Dauidi cædes imputari nequit, qui ni eam patraret, impius in Deum existeret.

1. Reg. 16.
2. Reg. 1.
2. Reg. 5.
2. Reg 5.
2. Reg. 4.
2. Reg. 9.
2. Reg. 19.
2. Reg. 21.

Nescio vtrum sit aptius Roboami exemplum. Quippe qui Rex Iuda, & Israël cum esset, Regno ei, maximam partem, detracto, & in Ieroboamum translato, monitus est à Deo quiesceret, nec armis contra renderet, ac æmulum regnare permitteret. Quod ille sanè moderatè tulit, mirabili patientiæ documento. Id que ad posteros cum virtute transijt, nam ij Reges Israëlis æmulos, & à se discissos amore postea prosecuti, eos

3. Reg. 12.
3. Reg.

sæpè armis, opibusque aduersus hostes irruerunt, nec Regno exuere tentarunt.

Quantò ad Christianam institutionem accommodatiùs, illa moderati animi exempla afferre, quæ Abraham, Isaac & Iacob Patriarcharum lumina reliquerunt? Quàm se modestè, ac demissè cum nepote Lotho Genes.13. Abrahamus in diuisione terrarum, factâ ei optione, gessit? Quantâ moderatione cum Abimelecho egit Isaac, cedens possessione aquarum & Genes.26. puteorum, quos effoderat? Quorum se ad imaginem componens Iacob, Esau se fratri apud Manahemum submisit, Pacemque cum eo, Genes.32. quàm aut dissidium, aut prælium maluit. Nec hi tantùm, quòd à Deo electi Hebræi Populi Principes, atque adeò domestici, Ecclesiæ documento sint, sed alij quoque ab eo, & Religione, & genere alieni, mirabile temperatæ moderationis specimen præbuerunt. Ecce enim Cyrus I. Esdr. c.1 & & Darius, & Artaxerxes Hebræos captiuos, Patriæ cum ingentibus do- 6. & 7. nis restituerunt, Regnique recuperâdi potestatem fecerunt. Nonne Ionathæ Machabæo, quòd populum à seruitute liberasset, labentemque 1. Machab. 10. Rempublicam statuisset, Antiochi filius Rex Alexander Purpuram, & Coronam dono misit, eòque ad Regnum inuitauit? Nonne Simonem 1. Machab. 14. eiusdem Ionathæ fratrem Rex Demetrius, ob eandem caussam amplissimis honoribus affecit? vt alia omittam, & in sacris, & in profanis historijs contenta, moderationis exempla, quibus Author vti cum posset, noluit nisi ea exhibere, quæ ad ambitionem, & crudelitatem Principes formarent, & his infectos vitijs deformarent.

ARTICVLVS XII. XIII. & XIV.

XII.

Quos intimos & arbitros Philippus habebat, Purpurati; hoc ei consilium dabant, cùm de occupando Lusitaniæ Regno cogitabat: imminente iam profectione, bis, ad consilium vocati de eo deliberarunt.

XIII.

Lusitanicâ expeditione decretâ, & in Concilio propositâ, diuinitùs in hanc mentem à priuato quodam purpurato consultum: cuius literis mandata sententia, palàm, cum admiratione consessus audita, & cum plausu excepta, magnos foris clamores fecit. Extat, & teritur hodièque manibus Studiosorum.

XIV.

Dum de Lusitania deliberando, tempus trahitur, fatalis sibi Hispanus cunctator fuit. Quandiu ab Hollandico bello cessatum, bellum esse occasionem optimi quique Consiliarij monuerunt. Nec ego destiti vrgere, quod ex insito gentis in nos odio, & ingenitâ perfidiâ, quò esset simulata ista patientia erumptura, præuidebam. Ac in id vehementiùs incubui, cum anno ipso 1638. propè defectioni, rem Lusitanam esse intellexi.

CONFVTATIO XII. XIII. XIV.

§. I.

QVòd eodem recidunt hi tres, eâdem sunt omnes ratione confutandi. Summa illorum est: Lusitanorum similem Hebræorum in alias regiones transmigrationem fieri debuisse: Principibus, qui Regij essent sanguinis, omnino antè è medio sublatis, ne qua ijs Regis in posterum creandi spes superesset. Ecquis hoc vnquam aut Sesostris, aut Pheræus, aut Dionysius cogitauit? sanè in hunc hominem Seneca.

Plutarch.

Seneca Tragic.

Vt fiat tuus,
Vis esse nullum.

Barrius. D. 1. Couto. Maffæus.

4. Reg. 25.

Non sint Lusitani, modò nostri sint. Deportentur, tollantur, extinguantur, vt nos imperemus. Ita Barbari apud Armusiam. Cum quis imperium capiebat, æmulum sceptri ne quem haberet, omnes visu, admotâ candenti lamina, priuabat. Quod iam in Sedecia Rex Protobarbarus excogitarat, quem oculis erutis in carcerem coniecerat. Noster in eo humanior, quòd occidere malit, quàm viuos ad pœnam superesse. Nam Armusiani in Xenodochia coniecti, miserè vitam trahebant. Infamante ambitionem cruciatu. Noster acutiùs & vtiliùs remouet occidendo, ne pateat crudelitatis scena, & spectaculo ambitio redarguatur, quin & vtiliùs consulit, vt nemo supersit, quem necesse sit ali, atque adeò nullo impendio regnetur. Similes Authori Consiliarij illi fuerunt, quos ait idem suasisse Philippo, antequam Olisipone excederet. Quem Prudentem suo iudicio, & valentem consilio dixerim, sed alienis consilijs infirmum, ac debilem, nec enim sana latera habuit, quemadmodum vocat Consiliarios Bernardus. Cuius in Philippum quadrat sententia. *Ne se dixeris sanum dolentem latera.*

D. Bern. l. de Considerat.

Cur tantoperè inculcat genus hoc senatorum, & commendat crudelem eorum sententiam? Certè non eos D. Thomas ad concilium & senatum eligeret. Alios enim ille ad pietatem comparatos instituit. *Consiliarii*, inquit, *vulgus non spernant, pauperes ne grauent, ad honesta & gloriosa prouocent.* Similes illos legibus Seneca esse vult, qui citra odium puniant: & delicta, non homines insectentur. *Leges*, inquit, *ad puniendum non iracundiâ, sed æquitate ducuntur. His oportet similes eos esse qui præsunt.* Quas Pœnas nobis vult infligi, ex crudelis, & impij animi vulnera sunt, in vindictam illata: non medicamenta ad salutem adhibita. Ergo absurda, & præpostera ratio & imperandi, & consulendi: nam vti prudenter Aristoteles: *Penę in legibus institutę medicinę sunt.* Longissimè abest à iustitia istud excogitatum ad nostram perniciem damnum. Cùm teste D. Thoma; *Iniquum regimen sit, quod ordinatur ad onus & miseriam subditorum.* Sed vim, quæ præcipua Authoris est in c. 13. videamus.

D. Tho. de Regem Princip.

Seneca apud eumdem.

Aristot. Eth. c. 9.

D. Thom. de Regim. Princip. l. 2. c. 16.

§. 2. ad Art. XIII.

QVam hostili animo suscipiebat, aptè expeditionem vocat. En quo iure paludatus intrabat! Togam ius amat, vis paludamentum, & arma

& arma. Ergo vi agebat. Quod primùm inuasit, ius ipsum fuit. Legibus priùs quàm nobis bellum indixit. Occurrimus, intercessimus. Orotyriarcham Regni cum Episcopo misimus. Nihil profuimus. Capulo admota manus, vbi ius esset suum admonebat. Mutus, quod tyrāni voce clamant, *ius est in armis*, ingeminabat. Annon hæc ipsa quam afferebat vim, tyrannis? Politices magistrum appello: sic notantem. *Violentum vnius imperium, præter mores & leges.* At qui legibus auscultaret Philippus, qui imperare conabatur? *Voluit*, quod est in Plutarcho, *ipsis legibus imperare.* Iusti ea Principis vox fuit. *Principem senatui seruire debere, & vniuersis ciuibus.* Philippo aliud visum, quod omnia sibi addicta esse putabat. Consilia spreuit, intercessiones sustulit, ipsius Pontificis Riarij nobilissimi Legati orc monita contempsit. Professus hostem, cùm amicum profiteri se debuit. Dominati in iudicio, cum subjici oportebat, maluit. Quantò æqutus, si iustè regnum inibat, esset Paterno more corda subigere, & amando voluntates trahere. Hoc ipsum, quod vim adhibuit, terroremque intulit, & amorem excussit, non Regem se, non patrem, sed tyrannum declarauit. Itaque vsurpauit, non accepit Imperium. Inuasio illa non possessio fuit. Nemo enim inuitis & repugnantibus subditis possidet Regnum: ille verè possidet, qui amore corda conciliat. Hanc sibi ad sceptrum capessendum viam Dauid prudenter munijt. Cùm prorsus deleto apud Gelboë cum copijs Saüle, Regnum facilè occupare posset, quod ei alias iure diuino concessum: noluit armis, & vi grassari, quò amore & beneficijs poterat peruenire. Communi populi cladi indolescens, omnium suscepit affectus; solutus in lachrymas cor fletui impendit: ijs quasi igneis glandibus corda expugnauit. Ea illi fortasse mens fuit, cum defleta Saülis & Ionathæ cæde suis edixit. *Vt docerent filios Iuda arcum.* Quæ Amoris arma sunt: vt quanta sit huius in expugnando vis significaret: minus enim spicula, & mucrones ferrei, quàm sagittæ ex Amoris pharetra eductæ, & ex cordis arcu emissæ ad cōparanda imperia valere solēt.

Lipsi. in Polit.

Plut.

August.

Manifest.

Anony. Paris.

2. Reg. 1.

Ibid.

O quàm à Dauide Philippus diuersus! Sebastiano in Africa sublato, Henrico in Lusitania extincto, in luctu & sordibus erat Lusitania; dolor intimus, qui corda affecerat tenera illa, molliaque reddiderat. Poterat ijs Philippus condolescens amoris sigillum indere, quod fortè recipe-rent: sed maluit in ferrum imprimere, & lacerare. Cruorem elicuit, iram prouocauit. Cesserunt armis, sed obdurverunt. Ecquis vnquam gladio corda expugnet? Tum cum scuto maximè opus erat ad protegendum, gladio vsus Philippus, Patrem se negauit. *Hic enim scutum magis, quam gladium sumit*, vt tueatur. Hæc ars expugnandi. Quàm à Deo edoctus Iosue cum ei imperatum, vt infestatum læuæ clypeum attolleret, & in vrbem Hai intenderet. *Leua clypeum contra ciuitatem Hai.* Nulla ensis mentione facta: perinde quasi maior ad expugnandum scuto, quam gladio, vis esset. At stringere interdum ensem oportet. Fateor, sed satis fuerit proferre, & vel recondere, vel abjicere, vt videant acie intentatā subditi, quid possis, proiecto gladio, quantum ames. Idem paradigma Iosue objicitur. Aliàs enses exeruit, vrbes expugnaturus: sed exertos abiecit. *Iactando contra ciuitatis romphaas.* Igitur cùm appropinquabat ciuitatibus,

Iust Lipsi.

Iosue 8.

Eccles 48.

euaginabat gladium, nudum intentabat, fulmen ostendebat. Sed mox abijciebat, vibrasse contentus, ictu abstinebat, imò & acię delusâ pietati litabat. Aliter Philippus: clypeum remouebat, gladium admouebat. Occurrunt tamen Castellani. Voti compotem se fecit. Regnum obtinuit. Nimirum non quid vis possit, sed quid ius valeat, quærimus. *Honesta quædam scelera successus facit.* Non sunt res euentu pendendæ. *Prosperum sæpe ac felix scelus virtus vocatur.* Indignum virtutis est nomine, licet mentita virtutis specie blandiatur. Nunc ad illam Diuinitus, vt ait dictam, & omnium plausu exceptam sententiam. Oraculum iudicat: credo quòd in nostram perniciem. Sibyllæ tamen fore dubito, quod de illius ambigo veritate, etsi eo videatur Sibyllinum, quòd dignum est quod folijs ludibria ventis scribatur: nec venti deerunt, vbi flatus Castellanorum: itaquè ex eorum manibus facilè euolaret. Sanè si Author ille, huic nostro consentit, capitalis illa in nos sententia fuit. Quod illam sententiam mire commendat, facit more Hispanico, & Thrasonico, hyperbolicôs. Ita solent tenuissimas res exaggerando ridiculas reddere. Dandum est aliquid ioco in re tam seria quòd tam sit prolixa. Cũ Mardristi essem, qua die Corporis Christi sollennia aguntur, ac vt est loci consuetudo ante pompam ludicra, & ad risum plæbeculæ incitandum turpissimæ species feminæ, sed ornatæ, tamen præferrentur, (quæ Tarasca, vulgo appellatur) ridentibus effusè Lusitanis honestis qui aderant hominibus, miratus Castellanus quidam, nec ignobilis, intento in eam digito exclamauit. *O Rem profectò mirabilem! quid melius excogitari potuit. Dignissima Luce huius Regii oppidi Tarasca. O decus & ornamentum curiæ Hispanæ.* Cohibuerunt paulisper Lusitani risum, & ex ijs vnus hilarior respondit: Sanè *Bella est Tarasca. Sed vnica non est: acne sit, faciunt multa, quæ è fenestris eam intuentur.* Puduit suæ Castellanum sententiæ: ac eò magis, quod cæteri effusè riserunt. En quò hyperboles Castellanos deducunt. Affirmat *extare, & teri hodieque manibus multorum.* Id minùs certè miror. Aurum non erat, si foret, in quam primum manum incidisset, ab ea non dimitteretur. Tam tenaces auri manus sunt Castellanæ. Quid? quòd in nostram perniciem sententia dicta studiosè conscripta & intentissimè seruata: sic omnium manibus versabatur, quæ in omnium animis erat impressa: Inde illi fatales characteres in papyrum transcripti. Plura in nos pænarum genera in eorum fabricata pectoribus, quâm attramento repræsentata. Tyrannorum more agebant, quorum viscera immanitates continent, & quorum supplicia exhiberi possunt, animo expressa retinent. Quò illud ex Tacito verti poterit. *Si tyrannorum mentes recludantur, possint aspici laniatus & ictus.* Videat Author, dum sibi de huiusmodi immani senatusconsulto blanditur, ne in se suosque quadrare faciat Senecæ sententiam. *Quid,* inquit, *illud? Delectari sono catenarum, quocumque ventum, est, multum sanguinis effundere aspectu suo terrere & fugare. Quæ alia vita esset, si leones, ursique regnarent?*

Seneca Trag. — Virgil. l. 3. — Tacit. 6. Annal.

§. III. ad ART. XIV.

Fatalem sibi moram fuisse cum dolore testatur, quam nos cùm gaudio salutarem experti. Nempè nos Romanis: illi Pœnis similiores. Iniectam à Deo moram illud confirmat, quòd morandọ Hispa-

ni ratò iacturam fecerunt. Fecisse, cum nobis spatium ad excutiendum dederunt, argumento est Dei, Prouidentiam intercecisse: sanè vt id arripiam, & intorqueam, opinione, quâ maximè valere volunt, Prudentiæ ceciderunt. *Tractandum est enim ante factum, nam post factum sera retractatio est.* Et tamen retractat Author, cùm dolor ex amissa occasione solus superest. Imo & dolore in rabiem verso furit ac æstuat iracundiâ, vindictamque truci animo meditatur. Vltrà causam voluntatem sæuiendi retinet, contra quàm præcipit Seneca. *Oportet*, ait, *antè voluntas sæuiendi deficiat, quàm causa.* Ac eò iniustius sæuit, quòd ansam fatetur cunctando se dedisse. Sibi irasci, sibi succensere debuisset. Neque de pœnis irrogandis cogitare, ijs qui non læsimus; sed tantùm libertatis occasionem oblatam ab illis, arripuimus. Quantò satiùs esset, vel acceptas iniurias condonare? *Cum* nihil eodem Authore Seneca, *sit gloriosius Principe impunè læso.* Sed omnem honesti conscientiam author vult abjici, vt imperetur. Perinde ac si in sceptro Felicitas sita sit. *Væ coronæ superbiæ*, cecinit ne, an plaxit Isaias? Et *Domus quæ nimis locuples est, annullabitur à Domino.* Metem debuit cò vertere, quò res humanæ omnes tendunt, à quo procedunt, supremum Numen, ac serio secum reputare: Mutationes, ac declinationes Imperiorum in eius, esse potestate, *& per quem Reges regnant*, ab eo cùm attolli, tum dejici, tum deponi. Nec se melioris esse, quàm quâ vtuntur valetudine, conditionis: quæ vti fluxa, & caduca variè afficitur, & morborum varietate agitatur: ita & imperia non certa & constantia, sed fragilia, & incerta, non posse diu integra & firma consistere. Ne meliore Fortuna, quàm natura loco ponatur. Restituta sibi Lusitania fauente numine.

D. Thom. de Regi Princip.

Seneca Philosophus.

Idem Senecâ.

Isai. 28.

Ecclesi. 11.

Quodque mirum magis fuerit Canente classicum præter spem mentemque Harpyia illa librorum plagiaria infelici vate Cælenone Caramulicâ, qui hoc temporis excitatâ de iure in Lusitanicum Regnum quæstione, nos admonuit iniustitiæ Philipporum, & iuris Brigantini memoriam renouauit; ansamque præbuit nostra vindicandi, demonstrato in suo Demonstrato Philippo Regni Lusitanici Prædone. Quem hominem odisse, ac detestari debent Hispani, quòd eam ijs Camerinam mouerit, quæ totam Regiam conspurcauit; sed quid ille faceret, qui Harpyæ vicem gerebat cui

Caram in suo Philip. Demonst.

Fœdissima ventris
Proluuies.

Virgil Eneid. 3.

Quæ in stilum quoque peruasit, quo nullum in hisce aureis ob cultam latinitatem temporibus, inquinatius inueneris. Nescio quibus è latebris Ennius iste Pater (Abbas est enim) prouenerit, in cuius scriptis stercoris plurimum, auri nihil Virgilius si viueret, reperisset.

In vita Virgil.

ARTICVLVS XV. & XVI.

EO nos fatum, & fortuna nostra deduxit, vt timore præpediti, arma non expediremus, quibus secretę rebellionis fibrę præciderentur. Quæ cum erupit, attonitos magnitudine suâ deterruit. Nec enim maior accidere posset, si arma in Lusitaniam intulissemus. Sedentes nos & morantes occupauit, quę bellantibus forte non accidisset.

XVI.

VT sibi vim ad simulandum facerent Lusitani, non potuerunt insitum à natura in Castellanos odium, quin se proderet, continere. Hoc tantum inter eos discrimine, quòd qui nobis speciem fideiobiiciebant, ii iocò eadem, quæ alii seriò, iactabant.

CONFVTATIO XV. & XVI.

§. I. ad ART. XV.

OMissâ, de qua toties queritur, cunctatione, & quod ad nauseam vsque odium, inculcat, superest de deliberatione dicendum. Dolet, quòd arma non sint statim ad componendos motus expedita. At non satis se expedit consilio: nam si timor præpediebat manus, quî arma capere poterant? metu contrahente neruos animi, quî possint brachia explicari? Quod ius armis primùm quæsiuit, armis duxit Castellanus repe-
Prouerb. 31. tendum. Sanè, *Arma & gladii in via superbi.* Quid? non ille mihi piè, sed politicè arguendus. Arma tum parari cœpta, & bellum agitatum. At destitum, quod spes non foret vi proficiendi. Ergo non defuit consilium, sed vires defuerunt. Timendo igitur accidit, vt eueniret idipsum
Seneca. quod timebant, vt fides Senecæ dicto esset.

Multi ad fatum venere suum,
Dum fata timent.

Lucanus. &. egregiæ Lucani sententiæ,

Multos in summa pericula misit.
Venturi timor ipse mali.

Fatalis igitur suo vocabulo hic timor fuit. Quid ergo cótra Fatum quicquam, quæ est ipsa causarum rerumque sibi succedentium à diuinâ Pro-
Seneca de Prouid. uidentia instituta series, conabitur? Dei iubentis Imperium recognoscat. Nam *Est boni viri præbere se Fato*, ait Seneca. Quòd si arma tum, vti retur, expedirentur, non ipse voti compos, opinor, fieret. *Totidem nobis animæ-*
Virgil. Æneid. *que manusque.* In eandem veniret sortem, si timore excusso vim adhiberet. Non posset eludere Decreti superioris potestatem, siue hâc, siue il-
Liuius. lib. 8. lâc ingrueret, non euaderet. *Fugiendo*, inquit Liuius, *in media sæpe fata ruitur* Id mirandum, quòd salutaria hostium aduersus nos semper sunt consilia discussa. Tum arma decreta, & timore præpediente deposita. Deinde cùm Rex noster Ioannes esset salutatus, & Regnum vindicatum quies indicta, & arma amota, & in Cataloniam versa. Cùm maximè opus erat armis, arma omissa; cùm Pace opus, arma sumpta. Adeo vera

est illa præclara Velleii Paterculi sententia. *Cælum, cuius fortunam mutare constituit, consilia corrumpit.* Quâ ratione in sacris litteris Absolonis prospera est Fortunæ mutata, corrupto Achitophelis consilio. Vnde prudenter Dauid *Infatua*, aiebat, *Domine consilium Achitophelis.* Nam eo amoto salus constituta. Ac vti Achitophelis consilium celeritate nitebatur, & morâ eneruatum elanguit; ita & Castellanorum, quòd velocitate proficeret, cunctatione dissipatum. Itaque dum *consulendo tempus trahitur, inutilis cunctatio tempus consumebat.* Elapsa è manibus occasio delusit sequentes. Deinde clypeum post vulnera sumpserunt. Irridente suos conatus Europâ & sannâ abeuntes posticâ insectantes eo scommate. *Serò sapiunt Phryges.* Quid ergo arma valerent, non rectè administrata iudicio. Nescio quo pacto mens & manus sibi respondent, seque mutuo nexu copulant, vt vbi non est consilium, & arma deficiant, & rursum arma valeant, vbi consilium viget. Itaque cordatè Tullius. *Parua sunt foris arma, nisi consilium sit domi.* An non erat armatum Iouis cerebrum, cum ex eo Pallas armis omnibus instructa prosiliit? Præiudicium armorum fuit iudiciû galeatum. Nisi apud Troianos Polydamantes, & apud Græcos Nestores, non aut illis Hectores, aut his Achilles Aiacesue profuissent. Illa minoris sunt, quàm vt refutari latè mereantur. Deterritos Castellanorum animos subito nostræ aspectu libertatis non dubito, cum nos ipsi seruos fore æternùm sperarent. Tam seruitutis vincula contenderant. Illud mirari debuerunt, vnanimi consensu, summo silentio, incredibili celeritate rem tantam, tamque difficilem esse confectam: vt impulsa ea maiori, quàm pro humanâ virtute videretur. Itaque non secretæ rebellionis fibræ, sed manifesta libertatis signa apparuerunt. Prodidit se repente Lumen consilii & mentes quasi fulgure quodam præstrinxit. *Intonuit læuum*, & Ioannis ingeminato nomine, ceu tonitruo perculsi Castellani obstupuerunt.

Vellei. Patercul. l. 2.

2. Reg.

Tacit. l. 3. Histor.

Cicero in Officiis.

Lilius Gyrald.
Natalis Comes.
Homerus.

Æneid. 7.

Quod putat, si armis occuparet, non fore libertatem, longè fallitur opinione. Non is est Lusitanus, qui belli metu ab incœpto desistat. Contulimus sæpissimè cum Castellanis hostibus manus, victores plerunque, victi rarò discessimus. Paulò antè prælia numerauimus, victorias contulimus. Natum ad Castellanam ferociam retundendam Lusitanum monstrauimus.

Non potuit Lusitanus à dolore sibi temperare & questu abstinere: dolentis erat gemitus, non odio habentis fremitus. Sed in eam incidimus calamitatem, vt ne gemitus quidem liber esset. Crimini datum, naturæ dolentis remedium. Hoc quid aliud est, quàm culpare naturam? Refert ad odium, quod ad dolorem debuit. Eleganter aliàs ab idoneo Authore dictum. *Cumulum Castellanæ crudelitatis fuisse, cogi nos ad osculum ferientis manus: & vibrantis in capita ferri aciem adorare: adducere in risum vultum, cum ictus auertebat.* An non gemitum Deus, vel in brutâ & inerti animante iniustè pulsatâ miraculo probauit? Iniquo Asella ab iniquiori sessore Balaamo dolata fuisse, aperto in voces articulatas ore ingemuit naturę terminos egressa, cum Balaamus iuris trãsgressus: duplici documento. Altero summam misero iniuriam ademptâ querendi potestate fieri. Altero

Author. Panegyr. Apolog. pro Lusitania.

Num. 22.

qui vexat, eum plerumque iniustum: qui vexatur, innocentem fore. Cum vox mutæ animanti concessa ad questum à Deo sit, & illi Angelum videre licuerit, quem non licuerat Balaamo intueri. Quod si illud odium fuit, cur ei quæso Castellani causam dederunt? An non sciunt, ex veteri schemate. *Scribere in marmore læsum*? Hostium nos loco habuerunt: quid ergo amorem exigebant? Amaremus nimirum eos, quibus nos odio eramus! præsertim cum huiusmodi odium non priuatas personas, sed Rempub. nostram peteret. Nec nos homines, vti antea dixi, sed vitia hominum, auaritiam, libidinem, insolentiam insectabamur.

In schemate Pauli Iouii.

§. 2. ad ART. XVI.

INgemitum Author inuectus, nunc & in risum impingit. Quid hoc homine facias? nec lacrymis parcit: nec risui ignoscit. Ait Lusitanos omnes iugum auersari: argumento iniquum fuisse. Damnare cunctos: hoc discrimine, quòd qui verè ciues ij serio: qui Castellani sensus, ioco illud in nos imperium vituperabant. Vtrique opinor iure ac verè, nam:

Horat. in Art.
Plutarch.

Ridentem dicere verum
Quis vetat?

Serii cum Catone, Iocosi cum Tullio statum oppressæ Reipublicæ deplorabant. Damnare igitur omnes, nemo commendare. Ac nescio an magis debeamus facetis, quòd ij adulatores, nec tamen conuitio tacito abstinebant. Acuti, quòd administrationem Castellanicam in risum vertebant. *Turbam* hîc dicit eos qui cum Parriâ, ac Rege senserant, contemptu quodam, & fastidio Hispano. Sed primum moneo, si quis vnquam Rex ab optimatibus est constitutus, illum sanè Regem nostrum Ioannem extitisse: quem Primarij viri agnouerunt, excitarunt, inuitarunt, traxerunt, crearunt, salutarunt.

Reuocet quæso Author in mentem initia, progressus, euentus, fines Regni Lusitanici, illud à Deo institutum, auctum, confirmatum, directum, cognoscet. Quòd si illud in manus Castellanorum venit, Diuinâ Prouidentiâ, cuius causa in occulto est, factum. Non ideo tamen in eorum futurum erat perpetua potestate. Sexaginta annos alienum iugum tulimus, vti olim Hebræi, quibus nos sæpe confert, annos septuaginta seruitutem experti: atque adeo quemadmodum, hi posteà seruitute Deo dante exempti, ita & nos iugo liberati. Nec sanè desunt, qui existiment traditos in manus Castellanorum Lusitanos, vt ii à nobis Peccatorum pœnas repeterent: quas annos sexaginta lueremus. Quare quod Author tantoperè expetit, vt Hebræorum instar ab Athalia, Iehu, Nabuchodonosore vexemur, mulctemur, deportemur, occidamur, id antè sub Regibus suis Philippis factum cognorit, desinatque in posterum optare, quod abundè votis concessum est. Hactenus acerbè, & inhumaniter habiti pœnas dedimus, non est, quod nobis Salmanasares, Nabuchodonosoresque excitet, à quibus pereamus. Audiat Gallum scriptorem hac de re ita sentientem. *Ce que i'ay doncques à dire, c'est, que comme*

Daniel.
Ezech.

Libro de la liberté. de Portugal.

Dieu chastie, & abaisse les grands Estats & Monarchies, permettant à cause des pechez du Peuple, qu'il ait des Pharaons, Nabuchobonosors, Caligules, Nerons, Diocletians, qui luy seruent de Bourreaux, (Attila s'appellois le fleau de Dieu, & Tamerlan l'ire de Dieu,) il semble aussi qu'il ait permis que le Roy Philippe soit le Ministre & l'executeur de son courroux, & que par quelque secret iugement hors de toute apparence humaine, il n'ait encor voulu pour ceste fois permettre la deliurance du Portugal. id est, Sousa Macedo.

Quare illud, inquit, *sentio, quemadmodum Deus ad repetendas pro commissis à populo culpis iustissimas pœnas, solet permittere, vt in manus immanissimorum Principum incidant, à quibus torqueantur, cuiusmodi fuerunt Pharaones, Nabuchodonosores, Caligulæ, Nerones, Diocletiani, qui tortorum instar fuerunt. (Nam Attila se, & Tamerlanus flagella Dei esse dixerunt,) ita cum Portugalliam vellet ob peccata suppliciis afficere, Regem Philippum in eam armatum immisit, eique illam arcanâ iudicii sui ratione puniendam, vexandamque tradidisse.* Habeat sibi Author quod concupierat, fore nos Hebrææ genti suppliciorum genere similes: sed in eo voto destituatur, quòd non vltrà premendi simus, cum iam pænarum satis annis sexaginta dederimus, quòd à Deo erat tempus supplicii definitum. De cætero nihil laboro; nam nec nos Hebræis à lege Diuina deficientibus, nec Philippos tam trucibus, & iniquis Tyrannis æquum fuerit comparari. Illa minutius persequor. Belgicas inducias occasionem inferendi nobis belli esse voluit, quò liberius pugnare. Quam piè viderit; quam sagaciter, astutique modo deprehendimus: cùm solicitatis ad turpissimam Pacem Hollandis, quos rebelles anteà perfidosque dixerunt, eo se bello explicare volunt, vt in nos arma conuertant. Eò item consilio Catalanis concedunt inducias, vt inde deducto exercitu Lusitaniam totis viribus inuadant: hoc eos agitare; iam omnes perspectum exploratumque habent. Ac quid eo demum conentur intelligunt, vt si domare Lusitaniam possint, eam prorsus extinguant; & sibi commissam in Cataloniam concitent, & subacta Cataloniâ, omni collecto impetu in Hollandiam irruant; qua, vti putant, debellatâ, Gallum, Suedumque destinatum sibi hostem profligent: ac orbem iterum pernicioso bello inuoluant. Pacis communis prætextu bellum commune moliuntur. Caueant sibi Galli, ne in eos posteà bellum hæc insidiosa nubes detonet. Foueant socios, adsint fœderatis, iubeant in communis Pacis negotio ab omni prorsus bello abstinere. Pax non est, nisi omnia omnino arma ponantur. Id nobilissimi, sapientissimique Suedi probè intelligunt, quorum & altissima iudicia, & egregia facinora omnis Europa miratur. Norunt Castellanorum ingenia: auida imperandi, iacturæ impatientia, cupida vindicandi: simulandi perita: cuncta ad vtilitatem & gloriam referentia. Rerum se momentis accommodant, vt posteà fortunam suo arbitrio possint fingere eò semper, quò libido & cupiditas, & ambitio ducit per secretos astutiæ cuniculos emptura.

Nos in Oratione Pare natura. Pro pace monasteriensi ad Plenipotentiarios.

Quod nos odii & Perfidiæ Author arguat, minus id certè curamus. Quin & odii causas, iam suprà attulimus, & obiecta purgauimus; imò & in eos calumniam retorsimus. Perfidiæ notam nemo Lusitanis, nisi

Emman. Faria Sousa. Sousa Macedo. Vasconcel. in Delcrip. Lusitan.

abiecta fide iussit. Præiudicium fidei est sanguis Lusitanus. Nostro obsequio æstimanda fides, è nostra fide Principis ius spectandum. Ille verè ac iustè Princeps est, cui paremus, cui non obedimus, iniustus & iniquus. Id sufficiat interim: paulò post latiùs de fide Lusitanica dicturis. Quem sibi annum infelicem execratus, nos & amamus, & colimus & Sidereis Fastis inserimus. Eò anno primum libertatis impetum cepimus. Duce Ciuitate Eborensi, quæ quod Regum sedes anteà multorum à Conimbricâ, & Olysipone fuit, diuturnam seruitutem recusauit.

Anonymus Paris, cœpit & Append.

Ac vt eleganter Anonymus. *Prima ciuitatum Ebora Regia, quondam vrbs impellere Regnum capit* Itaque nobilitas Author, & Dux pulcherrimi facti. Hac certe ratione Ioannes IV. Primo Ioanne longè felicior. Nam huic maxima nobilium pars defuit, partes Castellani Regis secuta. Populi præcipuè studio Regnum iniit. Quem Aluarus Paez Senator Illustrissimus, Togatorumque amplissimus ei magnoperè cóciliauit. Imo & fluctuante adhuc Olisipone vrbe Principe, ac publico ad D. Dominici conuentu è media quidam plebe Penedus Romani spiritus vir, admotâ capulo manu, Regem eum renuntiari iussit, & obtinuit. Sanè in celeberrimo apud Aliubarrotam Prælio penè plures ex optimatibus in Castellæ partibus cecidisse, quàm in nostris victores manserunt. Vnus instar omnium Fulmen illud belli, & viua Laurus, Nonnus Aluares Pereira Regi nostro Ioanni fuit: nec tamen solus ille in partibus: sed alii quoque ex Acugnis, Paclecis, Meliis, Iupiis, Coëliis strenui, non admodum tamen multi steterunt.

Chron. Regis Ioan. Primi.

Anonymus. Sousa. Lositan. vindic.

Ioanni nostro IV. omnes penè Optimates fauerunt. Eorum consultatio, deliberatio, institutio, euocatio, ac totius rei confectio fuit. Vnanimes conspirarunt, & concordes adfuerunt, copulati patrarunt. Populo non ducente, sed sequente. At fuit de Primariis viris vnus annis, canisque venerabilis, qui stricto gladio fulguraret, eoque ad Parmam incusso per Aulam primùm Regiam, mox per Fora & Compita volitaret, & ad pulsum, Ioannis ingeminato nomine, ciuitatē ad studia libertatis excitaret. Itaque Rex Serenissimus noster Ioannes, à quibusdam. *Rex optimatium*, propter eximia ab iis officia præstita nuncupatus. Populi aliàs nobilitas, nunc Populus nobilitatis appendix fuit: Diuinâ Prouidentiâ factum, vt mutuæ, quæ inter Optimates Lusitanos esse, ob excelsa ingenia æmulationes, & offensiones solent, eæ omnino ne essent. Summa omnes cœpit, & animorum & sensuum concordia. Paucissimi à Rege defecerunt, quorum pars in Castellam concedens secessionis pœnas angustè & miserrimè viuentes luerunt, pars proditionis conuicta, palàm capitali supplicio sunt affecti. Quin & quos Madriti absentis nuntius salutati Regis occupauit, hi pene omnes, vnus post alium, partim occultè, partim obtenta facultate in Lusitaniam redierunt: hodieque summo studio redeunt.

Ioan. Baptist. Pitagus.

Iam verò si Turbæ nomine Populum, imo & Plebem intelligit, fatemur, eam Regem cùm semper ciuem, & è Regiâ Brigantina optasse, tum modo cum libentissimis animis accepisse. Atque id sanè argumentum fuerit Iuris Brigantini, quòd Lusitana plebs, quæ alienos, & maximè

ximè Castellanos Reges ferre nunquam potuit: cum summo sit studio amplexata, vt hic illa Paræmia vim habeat: *Vox populi, vox Dei.* Nec vero contemnendum, à turba celebrari, cum ea summo Regi Christo testimonium reddiderit, Principibus frementibus & indignantibus. Regi nostro, id à Deo donatum, vt & Principes turbæ, & turbæ Principibus consentirēt, omniumque vna mens, & vox esse videretur. Habuit ille ad plausum, quod teterrimus Imperator optabat ad immanitatem. *Vnam ceruicem, vnum guttur*, non quod ferro periret, sed quod aureo torque donaretur. Ac quemadmodum initio florescentis Ecclesiæ, *Multitudinis credentium erat cor vnum, & anima vna*, ita & Regno nostro ad gloriam renascente, omnibus sine discrimine aut status, aut dignitatis, vnus & idem fuit habitus animorum, vt eundem Ioannem Regem salutarent. Suetonius. Actor. 7.

ART. XVII.

PRima illa Portugallensium iam inde à primis temporibus, à Rege Hispano, Hispaniaque Regno continuata defectio, illi quæ Ieroboamo Rege contigit, gemina prorsus extitit: nec minùs quæ recens aduersus Majestatem V. rebellio facta est.

ART. XVIII.

NAm quemadmodum apud Iudæos populus, seruum Regem instituit, deserta Regiâ Dauidis sobole, ita & Lusitana gens priuato homini Regnum detulit; ex quo est Regni Iudäici ruina consecuta.

ART. XIX.

EVersus est ab illis rebellibus florentissimi Regni status, Religio deserta, iura conculcata, quibus nempe, auaritia pietatem excussit. Hæc, & alia atrociora iam tum Lusitani patrarunt, nunc eâdem vesaniâ patrant. Ac vt eam semel impietatem conceperunt, non verebuntur, si è re fuerit, Deum priuatis commodis posthabere.

CONFVTATIO XVII XVIII. XIX.

QVod hisce tribus articulis caput continetur, vnū id est inter reliqua, tum à veritate, tum à modestia, quæ veritatis Comes esse, & ab Historico repræsentari debet, prorsus alienum. In eo itaque nobis danda opera, vt eùm, quo iurè Regnum Lusitaniæ initum sit, constet; tum quâ iniuria noster hic Author, rebelles toties Lusitanos appellet, liquidò appareat. Ac primùm animaduerto; non modò deceptum circa humanas, id est, Historiam nostram: sed etiam in Diuinis litteris, perpe-

Pelhcer. Caramoel.

An. 1:39. Ag 1640.

ram inducto Ieroboami exemplo, turpiter errasse Authorem. Adeò veritas omnis, cum sempiterna nexa est veritate, vt qui semel contrà veritaté peccet, à Diuina item veritate deficiat. Nó negarim antè à duobus minutis autoribus, infelicissimisque Pellicerio, & Caramuele, vtroque Historiæ Thersite, hac in parte fuisse peccatum. Cùm iis in mentem venerit post annos ferme quingentos, (tot enim ab eo quo Alphonsus Henricius Regnum iniit, anno, ad cum, quo Ioannes Quartus Rex Adeodatus, postliminio accepit, annum, fluxerunt,) recepto & firmato Regno; recognito ab ipsismet Castellæ Regibus, à summis Pontificibus cùm primùm confirmato, tum posteà agnito, approbato, competto: Regiorum connubiorum interuentu, sanguine in omnes se Imperatorias Europæ, Regiasque Familias derinante, Imperio iisdem, quibus Solis cursus spatiis conficitur, per vniuersum orbem propagato, Fide togatâ primùm, deinde cum opus fuit, armatâ in extremas Triplicis barbariei ditiones inlatâ, Ecclesiâ vbique terrarum constitutâ: inueteratum, & sacrum Regum Lusitanorum ius leuiculis, imò & ridiculis ratiunculis conuellere. Quibus si detur locus, nullum sanè erit iustum legitimumque Imperium; quod in dubium vocari non possit: atque adeò necesse sit vt Hispanum ipsum quòd stabile putant esse Regnum, hac item ratione corruat. Pudeat igitur auctorem, qui haud paulò est grauior, cum hisce tytunculis sentire. Idque ego certis argumentis efficiam.

Authores infra citand.

Monat. Lusit. 3. Britto, & in Chron. Monat. Lusit.

Allegation. iur. pro Dom. Catharina. Velasc. Sosa.

Resend. De Antiquit. Lusit l 4, Sandoual. l. 6 monarch. Lusitan. 3. p. c. 12. & 13.

monarch. l. 8. c. 14.

Liber. Fidei Bracharensis.

§. Rebellionem appellat eam, quâ Rex Alphonsus Henricius apud Campos Orichios, instante prælio, fuit ab vniuerso exercitu salutatus, miram consensionem. Longe fallitur opinione. Nam vt rem altiùs repetamus. Lusitania, ab Alphonso Sexto Hispaniarum Rege cum Therasia filia in dotem Henrico Burgundico donata, & omnino eiusdemmet iuris effecta. Nam & Therasia, vti filia, hæres status futura: & Henrico illa quasi merces pro nauatâ strenuâ Regi contra Mauros operâ debebatur. Cùm præsertim è re ipsius Alphonsi, atque adeò totius Hispaniæ esset, strenuum Ducem ei Regni parti præesse, quâ Maurus hostis plurimum terrâ, marique pollebat, vt & inferentem se reprimeret, & repressum frangeret, & fractum propelleret. Accedebat quòd Therasia non ex adulterino thoro, quanquam incesto, nota, sed legitima nata, Regiam hæreditatem creuerat: vt potè quæ Ximeniæ Nunez, quam coniugem, non concubinam Rex duxerat, etsi innuptę ob consanguinitatem nuptiæ fuerint, filia erat. Itaque legitimo Lusitaniam titulo Henricus accepit. Cui magnum addidit momentum, qui posteà euentus ius Regnandi confirmauit. Mortuo Alphonso Sexto, inter Vrracam & Therasiam de integro Hispaniæ Regno occupando ortâ contentione, non minus Therasia quàm Vrraca ius suum armis repetiit. Nec vero hoc magis: quàm litis exitu Therasiæ titulus comprobatur. Nam constat Vrracam cum sorore ita conuenisse, vt cederet magnâ Regni Castellæ portione, quam cum Therasia accepisset, & Lusitaniæ suæ adiunxisset, à Reliqua Hispaniâ in posterum abstineret.

atque adeo suo soror vtraque cótenta regnaret: bellumque integris cum Mauro hoste viribus gereret. Tanta vis Therasico iuri, in vniuersam Hispaniam, vt prima ad Pacis leges Vrraca descenderit, nec ausa fuerit iustitiâ, armisvè se tueri: nec nisi dettactâ nobili Regni parte, imò & diuiso cum sorore Regno, transigere potuerit. At ne quis ambigat, extat præclarum, ac indubitatæ fidei monumentum, in Cartophylacio Bracharensi, quod huiusmodi pactum inter duas sorores Reginas repræsentat. (Offert. Fr. Anton. Brand. in Monarch. Lusit.)

Nec obiiciat quispiam: Lusitaniam non liberam, & integri iuris, sed obnoxiã, proindeque beneficiario more, cũque suo, vt aiunt, onere transisse. Non enim, id est verum, cum nullâ ratione probetur: sin exhibeant scriptum aliquod super ea re Castellani Authoris testimonium, (Monarch. Lusit. c. 9.) Certè, ne ipsi quidem maximè suspecti, illud ausi sunt obtrudere. Quòd si Alphonso Rege inter viuos agente, nullum omninò extitit: multò certè minùs eo mortuo esse potuit. Vnum id obstat quòd Comes Henricus ad Comitia à Rege Alphonso socero vocari solitus. Fateor sed id tum recentis donationis titulo, tum soceri iure fieri videbatur: Præterea iidem ipsi scriptores, qui hoc affirmant; inuitum eum iisse tradunt: & paulatim se ab ea lege exemisse. Compertum quidem est eo defuncto, nunquam ad illa fuisse vocatum. Quid? Quòd Henricus post mortem soceri, de occupandâ reliquâ Hispaniâ cogitauit? (D Roder. Archiep, Tolet. l. 7. c. 5. Monach. Lusit. l. 8. c. 9.) Multaque, nec ignobilia Galleciæ oppida armis cepit? Ac Legionensem vrbem, vt sibi Sacramentum diceret vi compellere voluit? & sanè exigeret, nisi intrà prædictum diem auxilium hosti adfuisset. Iam vero Henrico è rebus humanis sublato, Therasia coniux suo iure (Idem Auth.) vsa integrum retinuit, ac liberum principatum: auctum iis, quæ vir Henricus Mauro hosti oppida abstulerat. Quare iustè ac legitimè Filius Alphonsus Henricius Lusitaniam hæreditatem adiit: eamque omninò illibatam, nec aliqua ex parte alieno dominio corruptam.

Ad quem tamen, ne transeamus, facit graue quidem, & specie validum argumentum. Quî enim fieri potuit, vt Tharasia germana hæres Regni esset, quæ ex incesto connubio, atque adeò damnato à Gregorio Septimo procreata? Sic enim in eo diplomate. *Illicitum connubium, quod cum vxoris tuæ consanguinea inisti, penitus respue.* (Sandula. in Chron. Alphon. VI. An. 1080.) At non difficilè diluitur, quòd id temporis, liberi, qui ex huiusmodi connubiis nascebãtur, modò antequam diremptum sententiâ esset matrimonium, nascerentur, Regiâ hæreditate minimè excludi solebant. Quod cùm aliis, tum nobili Ferdinandi Tertij Sancti nuncupati, exemplo constat, (Chron. Castel.) qui cum Alphonsi & Berengariæ, quorum innuptræ fuerunt, atque adeo dissolutæ nupriæ, filius esset, Regnum tamen Hispaniæ hæreditario iure obtinuit. (Monarch. Lusit. l. 8. c. 13) Nihil interim tentato, An alio nomine iniuria obrepserit. Quam Gallicam nos quæstionem faciemus.

Itaque integro iure Lusitaniam Henricius Alphonsus accepit. Cui cùm ditioni non pauca Marius erepta oppida adiunxisset: eiusque postea Rex à suis vnanimi consensu salutaretur; quid quæso est, quòd il-

K ij

Anton. Paez Viegas. Anonymus. Paris. Macedo, Velascus. Faira.

la Regni institutio ab Authore, Rebellio, appelletur? Nam si eius Pater Henricus, si mater Therasia legitimè Comitatum illum integro ac illibato iure possederant, nec rebelles vnquam dicti fuerant: cur Filius Alphonsus arbitrii omnino sui Princeps, adiectâ ingenti portione, quam manu ab hoste vindicauerat, Rebellionis postulandus? Nisi fortè quòd Rex institutus, ideo Rebellis, ipse, & à quibus salutatus rebelles dicendi: At si ille Dominus, & sui arbitrii; si liberum Imperium, & nemini obnoxium: potuit & ille Rex dici, & à suis eo nomine salutari: cum nihil vel ad titulum, vel ad consensum populi, vel ad Imperii magnitudinem deesset. Hac enim ratione sunt Regna vbiuis gentium instituta. Certè Parens eius Henricus Lusitaniam liberam ac sui prorsus iuris habuit; vnde falli constat, qui Comitatus nomine accepisse tradunt, decepti Comitis, quo antea vtebatur titulo, qui non ei cum Lusitania, sed Lusitania potius cum eo obtigit. Quare occupatâ Lusitaniâ ille modò Comes, modò Dux, Princeps modò nuncupatus.

F Anton. Brand. l. 8. Monarch.

Quin imo illud vendicem. Etsi Lusitania tempore Henrici Parentis obnoxia Castellæ fuisset, eam non potuisse sub Alphonso Principe obstrictam esse. Nam cùm Alphonso Auo defuncto lis de Regni hæreditate orta esset, ea pars Lusitaniæ libera, & sui iuris communi consensu effecta est, adiectâ ingenti Gallecię, & Castellæ veteris parte, quæ tanquam appendix Lusitaniam sequebatur. Proindeque Alphonsus nemini obnoxiam Lusitaniam tenuit. Quòd autem eum posteà Alphonsus Septimus, consobrinus, bello persecutus: argumento non est ab eo Principatum Lusitaniæ iniustè vsurpari. Nam vti erant tenera illorum, id temporis, Regnorum initia, singuli Reges alter alteri Regnum eripere, & sibi vindicare conabantur. Itaque & Princeps noster Alphonsus bellum intulit Alphonso Septimo, atque adeò ab eodem est inuicem impetitus: cùm præsertim noster Alphonsus magnam Gallecia, & Castellæ veteris partem obtineret. Quare si quòd bellum ab Castellanis in Lusitanos illatum, Lusitaniam obnoxiam Castellæ dicere debemus: & illud fateri oportet Castellam Lusitaniæ obstrictam, quòd Princeps Alphonsus Castellanum Regem armis inuaserit;

Monarch. Lusit. An. 1036.

Erit qui opponat Alphonsum Henricium cùm ad Badaiocium à Fernando nepote, ac genero captus fuit, Regis iure exutum; saltem ab eo Regnum precariò, ac beneficii more accepisse, imperatumque ei, vt ad comitia vocatus veniret, cuius rei sanè indicium sit iuramentũ illud præstitũ, in fidem, quòd numquam deinceps equo, si peierare contingeret, veheretur. Quod cum præstare nollet, curru eum postea inuectum. Hæc tamen, quamquam vero nixa principio, quòd captum Alphonsum fuisse apud omnes costet, mera profectò cõmenta sunt. Nam neque Alphonso Regni quicquam Lusitani detractum: neque illud precariò datum: sed tantùm, restitui capta oppida imperatum: nec illud onus, Comitijs vt adesset, impositum: tantùm monitum bello deinceps abstineret. Nec ille recepit se, nisi Comitia frequentaret, equo non incessurum. Quòd si po-

Brit. Brand.

stea curru vehi solitus, luxati cruris, non sacramenti violati vitium fuit. Trium hic aut quatuor externorum fidem Authorum appellamus. Roderici imprimis Tolerani. Cuius hæc sunt concepta verba. *Rex Fernandus suis contentus Regi Portugalliæ sua remisit*: illud *sua* obseruet, qui neger proprij iuris Lusitaniam esse. *Tunc*, ait, *restituit Rex Alphonsus Limiam & Turonium. Dimissus ad propria est reuersus, nec propter læsionem tibiæ potuit postea militare officium exercere.* Irerùm propria vocat, quæ Rex multò antè institutus possederat. Deinde Chronici generalis adduco sententiam. *Ferdinandus suis retentis Alphonso sua concessit, terminisque imperii constitutis, dimisit Alphonsum, qui postea ex debilitato crure equitare non potuit.* Episcopi Tudensis hic sensus est. *De fractura cruris, non potuit equitare.* Consentit idoneus Auctor Rogerius Houedensis. *Dedit Alphonsus pro redemptione 25. oppida.* Quantæ virtutis Rex, qui tam breui tot, & tanta oppida vi occupauerat? Imò ne ipse quidem, qui Lusitanis infestus est, maximè Mariana, ausus est aliud affirmare. Rodec. l. 7. c. 23. Apud Monarch. Lusit. l. 11. c. 14. Chron Gener. Hispan. Episcop. Tudens Roger. Houeden.

Atque hic ego exultem, & Authorem irrideam, cum ipse Fernandus quum maximè vrgere Alphonsum, & spoliare Regno potuit, eum tamen Regem agnouit, & nil de Lusitania detrahere ausus, conscientiam suam prodidit, iuris Alphonsi obseruantissimus. Quod sanè fortissimum esse oportuit, cum recentissimum esset, & inter arma ob impotentiam imbecillum. Rodec. l. 7. c. 23.

Et verò liberum ac omnino iuris sui Principem Alphonsum nostrum fuisse eo constat, quòd cùm Alphonsus VII. consobrinus ob magnitudinem rerum gestarum, & amplitudinem Imperij, Imperatoris cognomen vellet induere, idque vt vrgeret, populos quorũ intra Hispaniam Dominus erat, numeraret, nullã prorsus de Lusitanis mẽtionem intulit. Quos certè non præteriret si iuris sui esse putaret. Marianam maximè liberum, nec amicum Lusitanis Authorem audiamus. *Alphonsus*, inquit, *Legione concilium haberi curat. In eo omnium, qui aderant, consensu Imperii nomen Regi decerni tur: qui Aragonios Vascones, Catalaunos, Galliæ partem, vectigales, beneficiariosque haberet, ei Augusti maiestatem conuenire.* Si vsquam, hic certè debuit Lusitania recenseri, cum subditi Populi, ac obnoxij Principis imperio ad ostentationis speciem numerati. Prætermissos igitur esse Lusitanos argumento est, alieni eos, atque adeò Alphonsi Henrici iuris fuisse. Idque iam tum annis antequam Regnum iniret, quatuor euenisse comperio. Mariana. l. 10. c 16. Ann. 1135.

Ecquis autem vel è nostris, vel è suis, vel ex alienis Author Regem Alphonsum non hîc, vbi maximè negar, legitimè institutum fatetur? Nostri certè, ac externi non hac in re tantum, sed in eo quoque consentiunt: Regi Christum Dominum Crucifixi se specie obtulisse, eique Regnum à suis deferendum prædixisse, quod eum accipere oporteret, alaciùs in hostem Maurum, quo cum commissurus erat prælium, pugnaturum. Deinde victorem fore, recepisse, & quæ ex Vulnerum, & Denariorum, queis venditus fuerat numero, compacturus erat stemmata, descripsisse. Quæ omnia, quòd ita posteà, vti sunt concepta oraculo acciderint, Religioni danda, non rebellioni tribuenda. Quibus etsi Castellani quidam Authores contradicant, non negant tamen, quin verè sit Rex Al-

phonsus institutus. Miraculo detrahunt, Imperio nihil demunt. Id nobis satis sit, nam quod nostri est iuris arripimus. Cætera Deo seruamus. Igitur Toletanus Archiepiscopus, *Alphonsus*, inquit, *in Portugallia primus sibi imposuit nomen Regis, & ab Eugenio Papa III. cui regnum suum constituit censuale, multa priuilegia impetrauit.* Eumque & posteros sæpe Reges appellat, & inter cæteros Hispaniæ recenset. Addo Marianam seuerum & durum, atque adeò idoneum Authorem. *Milites*, inquit, *bona spe pleni Alphonsum in castris, magnâ lętitię significatione Regem proclamarunt*: & mox, *Ex eo Regum Lusitanię insignia.* Deinde *Alphonsum Regem, eâ victoriâ clarum*: ac postea *Regem* appellat. Deque Lusitaniæ Regibus perinde ac de iustis, ac legitimis Regibus commemorat: nec quisquam siue illorum, siue recentiorum temporum scriptor hac de re quiequã dubitauit. Possem multos: instar omnium qui sit, Thomam Bosium, repræsentem. Hic igitur, *Alphonsus*, ait, *in Portugallia primus Regium nomen tulit, ac latissimè Regni illius confinia portendit.*

D. Rodeç. Tolet. l. 7. c. 6.

Marian. l. 10. c. 17.

Bosius de signis. Eccles.

Quod si Alphonsus Regnum iniustè & contra fas vsurpauit; ac illa Rebellio, non iustitia fuit, ab eoque Reges posteri, non Regium ius, sed tyrannidem acceperunt, & aut quod regnum præscribi nullo vnquã tẽpore, aut certè mala eũ fide vsucapi non potest, iniuriâ Regnũ tenuerũt, quid quæso tũ faciamus Sũmorum Pontificũ decretis, tũm Innocentij II. tũ Eugenij, tũ Alexandri III. qui eidem Alphonso Regnũ ratũ habuerũt? quid Diuo Bernardo, quid Theotonio, quid alijs viris sanctissimis, qui eũ Regem recognouerunt? Quid deinde toti Ecclesiæ respondebimus, quæ Lusitaniæ Reges iustos sẽper, ac legitimos habuit? Malè sibi, suisque rationibus consuluerunt ipsi Castellæ, & Aragoniæ Reges, qui cũ Lusitanis, sese matrimonij vinculo sociarunt. Quorum Ferdinandus Alphonsi VII. filius, ac nostri Alphonsi consobrinus recenti adhuc illius Rebellionis vulnere Vrracam eius filiam vxorem accepit? Non puto sanè eum, si Rex Alphonsus non esset, commissurum, vt Regios suos thalamos degeneri consorte inquinaret.

D. Rodet. Tolet. Mar an. Britt. Monatch. Lusitan.

Venio ad ea quæ addidit, in quibus & non mediocriter errauit. Ait, similem fuisse illam rebellionem ei, quæ à Iudaico populo facta est ad Ieroboamum Regem defectio, obiterque illã suggillat, quòd iniuriâ à domo Dauidis decem illæ Tribus discesserint. Igitur & in historiam diuinam peccat, & sui nobis peccati pœnas multiplici errore dat: vt non alio quã ipsomet tortore opus sit. Ignorat eam secessionem Israëlis à Iuda Deo Authore factam; Sacræ nos litteræ doceãt, non tam à populo susceptam rebellionem, quàm à Deo Salomoni ob idololatriam pœnam constitutam. Sic enim Deus. *Quia non custodisti pactum meum, & præcepta mea, quæ mandaui tibi, disrumpens scindam Regnum tuum, & dabo illud seruo tuo.* Nec Ieroboam propriâ se aut industriâ, aut operâ Regem fecit, sed diuinâ authoritate & mandatu Regnum occupauit. Nam ad eum Propheta oblato Pallio, Regni symbolo. *Tolle*, inquit, *tibi decem scissuras, hæc enim dicit Dominus Deus Israel. Ecce ego scindam Regnum de manu Salomonis, & dabo tibi decem Tribus.* Atque vti prædictum viuo Salomone, ita & mortuo Roboamo eius filio, Rege perfectũ. Deo arma Iudæ inhibente,

3. Reg. 11. n. 11. Vide Gloss. Lyran. & Abulen Salian. Torniel. & interpr.

Ibid. in 3.

& vetante, *Non bellabitis. A me enim factum est verbum hoc.*

Nunc, quas ipse erroris sui pœnas dederit, videamus. Primùm si illa Lusitani Populi Rebellio similis Israëliticæ fuit, profectò est à Deo instituta. Deinde qui esse similis potuit, cùm tanta causarum dissimilitudo fuerit? nam non puto Autorem velle idololatriæ, vel libidinis nefariæ crimina Alphonsum VII. Imperatorem admisisse, in quorum vindictam Deus illam Regni diuisionem, fieri iusserit. Cum præsertim sub Alphóso Magno, pars illa Regni scissa sit, & cum Therasiâ filiâ Henrico donata? Illud item non ferendum, Alphonsum nostrum ab eo, Ieroboamo comparari. Sed à quo suis Regibus tam est insignis facta iniuria, ei condonandum quòd nostris non pepercerit. Illud certè vel illo inuito habemus: sicut Ieroboamus iustè, & Deo tum auspice, tum authore Regnum Israëliticum inijt: ita & nostrum Alphonsum eiusdem Dei & auspicijs, & imperio Regnum obtinuisse. Nec de Ieroboamo dubitare debet, cùm paulo ante dixerit Iehu, qui Ioramo Achabi impij, impio filio successit, Regem à Deo institutum. Quod addit: Israëlitico Regno à Iudaïco auulso, istud corruisse: à sacra est veritate alienum. Nam etsi hac parte minutum: mansit diu, stetitque incolume, optimosque Reges habuit. Imò & priùs Israëliticum concidit, quàm Iudaïcum illud corruerit: istud que posteà fuit ad speciem saltem Imperij instauratum: Israëlitico nusquam deinceps, aut erecto, aut recuperato. Clausulam periodi non impugno, quod nolim detrahere iuri Magni Regis Philippi IV. quem ego Castellæ Regem esse non dubitem. Idque eo lubentiùs facio, quòd video Lusitaniæ non imperare. Cæterùm hæc est propria Hispanorum hæresis: aliorum, Regum iura infringere; vti nunc accidit Chifletio Hispani sensûs, & fastus Authori; qui institutis vindicijs, & arcanis euulgatis Galliæ sacrum ius conuellere, & ad Austriacos Principes deuoluere, Fide omni humanâ, diuinâque violatâ, impiè studuit. Sed eum iam assertor Gallicus aureo oblato libello refutauit. Nosque eum secundâ operis nostri parte strenuè refellemus: nec opus erit antiquissimam Cerdarum litem refricare.

Supra cap. 1. 4.

3. & 4 Reg.

ARTICVLVS XX.

IN iqui prorsus rerum æstimatores sunt, qui ob propagatam apud Indos Catholicam fidem, Lusitanos, Religiosos putant. Falluntur opinione. Nam quòd noua maria aperuerint, incognitas regiones explorauerint, alios ab orbe nostro diuisos populos extulerint, non Religione, sed auri cupiditate, fecerunt. Qui ibi animarum pronentus extiterunt, ij paucorum, id est, Religiosorum hominum operâ collecti: cæteris interim in diripiendis, expilandisque vrbibus, & regnis occupatis.

CONFVTATIO XX.

INualescit iam noster hic Author: cursus ipse scribendi flammas excitat; & faces admouet. Non dubitem, qui tam procax adulator est, quin & is insignis Calumniator existat. Vno & eodem fonte diuersa

ducunrur vitiorum diuortia. Mirum quod tam frigidum vnum, tam ardens alterum sit. Quid enim adulatione frigidius? Quid furore ardentius? At qui adulatur blandè, quî incitare acriter potest? Ea est vitiorum natura, vt cùm diuersa inter se sint, in perniciem conspirent. Vnum huic homini, debemus, quod non tectè, ac dissimulanter, sed apertè, ac palàm in nos inuehitur. Iunoni illi, non cum Venere in 4. libro, sed cum Æolo in 1. cum Alecto, in 7. Æneidos libro agente, planè similis. Argantem se ille nobis iracundiæ facibus inflammatum, non Alethen exhibet, blandum insidiatorem, qui dolo se, & astu insinuans virus infundat.

Virgil. l. 4. 7

Torquat Tassus.

Gran fabro di calunnie, adorne in modi
Nuoui, che sono accuse, è paion lodi.

Itaque incipit Author in Lusitanos inuehi, & furere: id ante furorem occupamus. Eum quinque sexve proximis capitibus insignes calumnias adornare, ac eas nobis infamiæ notas inurere, quibus non aliæ sint turpiores. Igitur conabimur eluere; obiecta ita refutando, vt appareat hæc ab nemine, nisi irato, ac furente obiici potuisse,

Et verò duo sunt huiusce ignei machinamenti cardines. Altero statuitur Lusitana Ambitio, altero Lusitana cupiditas; quibus tam eos obcæcari dicit, vt spretâ Religione, conculcatâ Pietate, Imperij tantùm, & opulentiæ rationem habeant. Atque adeò nihil ijs ante oculos obuersetur, nisi imperare, & ditescere. Ambitionem hoc maximè, & 25. capite: cupiditatem quatuor reliquis ad 25. exaggerat. Ac primùm si hoc de Castellanis suis diceret, esset fortasse qui, si mollius tamen diceret, crederet, cum non nemo ijs hoc obiecerit. Affirmanti de Lusitanis, nescio an ei quisquam fidem habeat. Adeò verum est, quibus quisque vitijs laborat, illa alijs solere objicere. Initio viam munit ad calumniam, idem vrgens Israelitici Regni exemplum. Cui Populo Lusitanum assimilat. Sed viam errore munit: dum ait, *Illas Tribus Rebelles Rempubl. turbasse, & priuatas rationes suas Deo anteposuisse*, nam vti proximè monuimus, illa Regni scissio, non populi sensu, sed Dei instituto patrata fuit. Itaque non illæ Tribus Rebelles, quod iugum excusserint, ad Ieroboamumque defecerint; imo nisi excuterent, & transirent, Deo Rebelles forent. Deinde quòd posteà illud est Regnum deformatum: culpæ Ieroboami Idola colentis, populoque imponentis tribuendum. Nec eæ solum Deum turpiter dereliquerunt; cùm & Iuda sæpè dereliquerit, ac non pauci eiusdem Regiæ Tribus Reges ad Idola deflexerint. Cuiusmodi fuisse legimus Achaz, Manassen, & Ammonem. Sed vt ei aditum ad calumniam demus. Quorsùm istud, quæso, exemplum? An Lusitani fidei desertores? Ijne cum Israëlitis Religionem eiurarunt? Fortè Alphonsus Rex Ieroboamo similis superstitione, idololatriâ ve extitit. Iam quod ait Lusitanos, *cùm à suo legitimo Principe iam olim violatâ pietate defecisse, tum paratos esse ad Deū ipsum deserendum, si id videant rebus suis conducere.* Quâ id fide, quâ pietate, quâ fronte dicit? nam vt verū sit, quod eos fecisse affirmat, quâ ratione facturos probabit? Cum quod futurum est, soli Deo, id præsertim quod humani est arbitrij, scire liceat. Quid sibi vendicet seriò considerет, ne se temerè projiciat. Deinde quid, quæso, impium Lusitani egerūt,

Lib. 4. Reg.

cum

cum excusso seruitutis iugo Regi se suo reddiderunt. An eos defecisse
putat, cum ad legitimum Regni hæredem redierunt, cùm id maximè an-
tea facere debuissent? quòd si minùs egerunt, eo certè fuit, quia oppres-
si omni genere seruitutis non potuerunt. Verius diceret, anteà defecisse
eos, cùm Philippo se Regi permiserunt, nunc à defectione discessisse,
cùm ad Ioannem IV: iustum Lusitanici Regni Dominum transierunt.
Sanè quod olim Tribus Israëliticæ erga Dauidem, id modò Lusitanos po-
pulos fecisse constat. Illæ enim desertâ Saülis domo ad Dauidem venien-
tes, illud vsurparunt. *Ecce nosos tuum, & caro tua sumus.* Perinde ac Saül 2. Reg. 5.
alieni sanguinis esset, quòd ex Regiâ Tribu non esset. Itaque ius san-
guinis in Dauide, ceu regnandi titulum quæsierunt. In Saülis domo Rex
ijs non erat, quòd sanguis Regius in eo non erat. Sic Lusitani in Regum
Castellæ familia Regem legitimum nullum agnouere: quòd ij Lusitani-
ci, & masculi sanguinis, atque adeò Lusitanicæ stirpis non erant. Rege
prorsus destituti videbantur, quòd Lusitanico carebant. Cùm perinde
sit Rege Ciue, ac omnino Rege carere. Sacer id Paraphrastæ Chaldaïci
textus insinuat: nam vbi Osee 3. dicitur: *Sedebunt sine Rege, sine Principe.* Osee. 3.
Ait Paraphrastes. *Sine Principe de domo Dauid*: ceu externus Princeps Rex Paraphras.
esse non posset. Chald.

Agè verò quàm pium eum, ac Religiosum quæsierunt? Sacris rebus
mirificè deditum: cantus Ecclesiastici, & amantem, & peritum: Diuæ
Virgini addictissimum: eius purissimæ Cóceptioni, sacramento dicto, & Hist. Lusit.
oblatâ pensione obnoxium. Dedicato ei Regno, Regiâque consecra- Monarch.
tâ in eius obsequium familiâ: solemnis per totam Lusitaniam indictis. Lusit.
Religiosissimum fidei defensorem, studiosissimum Propagatorem, iu- Faria.
stitiæ vindicem, Censorem morum, Iuris assertorem: cui Regnum ineun- Vasconcel.
ti Crucifixi Christi porrecta manus, miraculi instar, viam ad sceptrum Marif.
monstrauit. Qui Templa & sacratas ædes lugentes ob interdictos fideli- Sousa.
bus sacrorũ vsus, suo in Regiam ingressu recreauit, & aperuit, & peruias Macedo.
promptasque ad expedienda salutis instrumenta reddidit. Vt non aliâ,
quàm Pietatis ianuâ ad sceptrum isse videatur. Itaque piè illum ac iustè
Lusitani Regem salutarunt. Hoc obiter constituto, hominis os durissi-
mum obstruamus: & quanta fuerit Lusitani Populi primùm: mox Re-
gum Lusitaniæ Religio ostendamus.

§. I.

Primùm Religioni ac Pietati deditissimam esse Lusitanicam gentem,
cùm ipsum ad vtramque Dei beneficio factum ingenium, tùm mul-
ta ab vtraque profecta, eaque præclara opera demonstrant. Ingenio
Religioso, ac indoli Piæ testimonium reddit Fr. Hieronymus Roma- Hieronym.
nus, *Breui, ait, Sed dicam tamen, multùm, studio Pietatis Lusitani excellunt: ete-* Roman.
nim quòd attinet ad sacra ritè & operosè celebranda neminem ijs arbitror posse Caram. Res-
conferri. Confirmat Caramuel, cui maius affirmanti pondus inest, quòd ponf. l. 6. c.
est Lusitanis infensus. Hic ergo *Studium in Fidem, & Religionem, ô Lusi* 6.
tani, vestrum Orbis admiratur, quamquam alias aliis vos nominibus reprehendere Herrer. in
soleam, hoc certè Religionis & Pietatis, laudare vehementer debeo. Huc perti- Apolog.
net illud Herreræ Maldonati: *Gens Lusitana propagandæ Fidei gloriam sibi* Aula l. de magnit. Ma-
dnt. l. 4.

L

vendicauit. Facit & quod de gentis nostræ in pauperes pietate, Ægidius Gonzales Auila scripsit. *Nihil in vniuersa Christiana Republ. Pietatis Lusitaniæ monumentis clarius inuenitur.* Accedat quod omne ferat punctum, Beatissimi Patris Francisci Xauerij iudicium. *Lusitana*, inquit, *gens auida est Christianæ fidei amplificandæ.* Momenta testimonijs, acta adjiciunt. Proponamus.

Auila. Tursell. l. 1. Epist. Xauer. Epist. 8.

Non ego hîc de antiquitate in Lusitania Religionis, quo modo illa vel prima, vel in primis fidem Catholicam accepit, Primatum Hispaniarum obtinuerit: de que illis nascentis apud nos Ecclesię primordijs repetendo cômemorem: cùm ista summo potius Dei beneficio accepta, quã ope sint nostrâ comparata. Illa adduco: in quibus Lusitana industria Gratiæ diuinæ respondens collocata. Primùm Fides apud nos semper pura, & inuiolata: obseruantia erga sedem Apostolicam integra: Religio inconcussa. Hispaniam Arrianorum, Priscillianistarum, olim, famosæ Hæresum pestes corripuerunt: illæ vix Lusitaniam tentarunt. Imò & à nostris Episcopis Idacio Meridensi, & Itacio Lamecensi Priscillianus dãnatus, eiusque secta penè extincta. Quid? quòd studio impugnandæ hæresis, & Fidei puriùs retinendæ studio Paulus Orosius à Bracharensibus Patribus ad oraculũ illud diuinum Augustinum missus: vt quæ ab eo sacra responsa, acciperet, ea Lusitanæ Ecclesiæ seruarent. Minores aliæ, quæ tamen turbarunt Hispaniam, sectæ Cazalistarum, Constantinianorum, Illuminatorum, Castellanæ se Hispaniæ finibus continuerunt. Quo tempore feruebant schismata, Regnaque in factiones Ecclesiæ perniciosas scindebant, cùm traheret cæteram Hispaniam, tum Antipapa Clemens VII. Robertus Gebennensis, tum Benedictus XIII. Petrus ille Luna nomine suo satis, obstinationeque famosus: sola penè Lusitania legitimũ Pontificem recognouit, Vrbanum VI. eique fidissimè adhęsit: quin eam vnquam pæstilens schismatis aura perflarit.

Britto. l. 6. Mader Excel. Hispan. c. 6. & 7. Sosa Macedo in Flor. Hispan. c. 9. D. Roder. à Cugna. Archiep. lib. de Archiepisc. Brach.

Illescas Caton. Chron. Portugall.

Zorita. Pina. Anonym. Paris.

Nusquam certè vigilantiùs, ne ingruant hæreses excubatur: nusquam acerbiùs, si irrepant, in eas vindicatur. Tuta omnino Religio, & incorrupta apud Lusitanos habetur. Horrent, tremuntque Hæretici; & Iudæi Lusitanicæ Inquisitionis nomen, quòd istud tribunal integrè ac seuerè Fidei causas examinet, & si quid à quoquam delinquitur, non aut dissimulanter prætereitur, aut remissè vindicatur. Et quò meliùs Religioni consulatur, tria sunt in 3. Principibus ac Regijs vrbibus Olisipone, Conimbricæ, Eboræ Tribunalia constituta. Et Olisipone, vti in Arce Regni, pręter ordinariam Quæstionum de Fide Curiam, aliud supremum Concilium, quem penes summa est potestas, cuique aliæ Curiæ subijciuntur, sedem habet. Quod ex probatissimis viris omnique dotium genere instructissimis constare solet. Præside summo semper, & spectatissimo splendore sanguinis, amplitudine, virtute, litteratura viro, eoque Antistite præclarissimo, vt ex Ecclesiastica dignitate maiorei Tribunali honor & Religio habeatur. Hinc ad Indos Orientales, & Occidentales, ad Africæ, Asiæque Emporia, ad Insulas Oceano diffusas, Religionis Censores, Fideique vindices mittuntur. Prætereà Goæ, quæ Asiæ caput est, integra Inquisitionis, & flo-

& florens Curia est, vt vbi Arx Imperij, ibi & Propugnaculum Fidei reperiatur. Huiusmodi Sacra Inquisitionum Cócilia Reges nostri mirificè coluerunt, eaque magnis priuilegijs ornarunt. Ac imprimis Rex noster Serenissimus Ioannes IV. mira erga illa, & amoris, & obseruantiæ signa exhibuit. Vt ego mirer, detesterq; magnopere Caramuelis stuporem, qui ab eo sublatum Inquisitionis Tribunal stolidè affirmauit. Cum nemo ante illum Regum illud magis eo aut coluerit, aut ornauerit, aut protexerit. Sed benè est quòd Caramuel Religionis nostræ pœnas dedit, cũ eius liber, eiusdem, quem sugillat, Religiosissimi Regis mandatu, seriò recognitus ob suspectam doctrinam damnatus sacræ Inquisitionis iudicio, & omnino reprobatus sit: atque adeo ei luce, & foro interdictum: vt suo malo Caramuel vigere adhuc sacrosanctum illum Senatum doceretur. Caramuel in Responsione ad Manif. Portugalliæ.

Duo nobis ab inuidis objici hoc loco possunt. Alterum non esse primùm ab Lusitanis aut institutũ, aut acceptum Tribunal, sed ab Italis ad Hispanos, ab Hispanis ad nos emanasse. Alterũ multos inter nos Iudæos esse, atq; adeo malè hoc nomine apud omnes audire. Quibus ego ita respondeo. Alteri: primùm non admodum nos laborare, an authores fuerimus, vel ante alios acceperimus: modo constet eius à nobis optimè, vt nusquam melius instituta, seruari. Deinde vt Hispanos, qui eo se nomine iactare solent refutemus, sciant ij, illud se Lusitanis beneficium debere. Nam D. Beatrix à Sylua soror Beati Amadæi Lusitana, ex illustrissimâ Syluarum familia author fuit Ferdinando Regi Catholico, vt sacrum hoc in Hispania Tribunal institueret, ad idque à Deo monita per speciem fertur. Ita voluit Deus Opt. Max. vt quod ad tuendam religionem factũ cóciliũ, id non nisi Lusitanis auspicijs constitueretur. Quare Lusitanam mentem impulit, perindè ac fidei astruendæ aptius esset Lusitanum, quàm Castellanum instrumentum. Ac, ne quis inficiari testimonium possit, idoneus id ac externus prodit Author P. Fr. Franciscus Gonzaga, suo & nomine, & genere, & Religione, & dignitate celeberrimus. Atque hîc ego non omiserim Clarissimæ Fariarum Familiæ hoc nomine gratulari, cùm vni ex eius Heroïbus Legato Romæ clarissimo Antonio à Fariâ, tantum beneficium acceptum debeamus. Sousa. Gonzaga in Chron. Relig. D. Francisc Conuent. Concept. Tolet.

Alteri de Iudæis abundè satisfecerimus. Nam hi à Castella in Lusitaniam primùm venerunt, deindead illam magna pars redierunt. Prætereà id quis objiciat? cũ & Romæ, & in alijs Principibus Italiæ Vrbibus, nó modo occultè sed palàm Iudæi habitent, & sua ibi instituta colant? Tandem, qui in Lusitaniam sunt ingressi, eo certè animo sunt recepti: vt ad fidem Christianam erudirẽtur, & sacris postea initiarentur. Aliter neque à Pjjs admodum Regibus admitterentur, nec à Religioso populo tolerarentur: quin & ijs ingredientibus adhibita remedia, & pœnæ constitutæ. Quod autem non is, quem putarunt, euentus fuit, id sanè non illorum culpæ, sed diuinis iudicijs tribuendum. Illud certè obseruari debet: multos & piè & Religiosè viuere, si qui secus faxint, eos seuerissimè tractari, nec impunè delinquere. Et verò, vt tandem concludam. Tam hoc sanctissimo Tribunali Fidei cósultum est, vt ne quis in Lusitaniã error possit Garc. Resend. in vita Ioan. 2. c. 6. 8.

obrepere. Itaque dum illud integrum stet, stabit Deo auspice, inconcussa, & pura Religio. Cuius illud est, & Columna, & Asylum, & Ornamentum.

Age verò. Quanta est in Lusitania, erga superos Pietas! Quanta erga Pontifices obseruantia? Quæ diuinorum præceptorum custodia? quæ Ecclesiasticorum obseruatio? Qui sacrorum cultus? quæ in rem diuinam propensio? quæ solennitatum celebritas? quæ Templorum magnificentia? qui ornatus Altarium? quæ pompa? quæ supellex? Quæ frequentia? vt cùm in sacras ædes intraueris Paradisum ingredi te putes. Tanta odorum flagrantia, tanta luminum copia, tanta instrumentorum varietas, tanta vocum harmonia, tantus sacrorum apparatus, tantus ornatus splẽdorque Templorum! Iam verò in sacrosanctum Eucharistiæ mysterium, tanto amore & pietate Lusitani feruntur, vt inter cæteros Christianæ Reipub. populos emineãt. Nec abs re fuerit id nobili Clarissimi Martyris testimonio confirmare. Is est Abrahamus Georgius Maronita è Societate IESV, qui cum è Syriâ, Hispaniâ, in Lusitaniam venisset, vbi Badajocios fines exijt, & Eluenses, vbi incipit Lusitania, attigit, equo desilijt, & in terram pronus se dedit, eamque amantissimè osculatus profusis lacrymis!, *Veneror te*, inquit, *O felix Regio, quòd tanta Eucharistiam pietate colas.* Nec antè osculari terram desijt, quâm eam lacrymis irrigaret. Mox aliam sanguine pro Christo effuso, cui oppignerabat lacrymas, irrigaturus. Nec ego illud prætererim. Illustrissimas esse Eucharistiæ Sanctissimæ dicatas sodalitates: quæ certè Olisipone cùm multa sint, nescio an ulla ecclesia sancti Iuliani, clarior: cùm in eius partem sæpè Rex noster Serenissimus, & Princeps Regni hæres veniãt, qui & mensæ Sodalitii Præsides sũt, & solemnijs præsunt, quæ ibi splendidissima instituuntur. Ita D. Augustini consilio. *Maiestatem humanam Maiestati Dei Eucharisticæ famulam faciunt.*

D. August. l. 5. de Ciuit.

Iam vero Religiosarum apud Lusitanos familiarum, quæ sanctimonia? quæ virtus? quæ obseruantia? quæ studia? quæ scientia? Monialium quàm seuera disciplina! quàm intenta custodia! quàm sancta exercitia! Feminarum quanta honestas! quàm rarus è domo exitus? quanta domi occupatio! quanta in incessu, & sermone moderatio! Ecclesiastici ordinis quæ maiestas? Nusquam tu reperias ampliori potestate, illustriores sanguine, virtute clariores, scientijs ornatiores. Vt in Lusitania Episcopi Principes Ecclesiæ esse videantur.

Sed de Episcopis aliàs. Ad religiones venio. Earum in Lusitaniâ authoritas summa, reuerentia erga eas maxima. Penè omnes Regis auspicijs, & operâ euocatæ. Omnes à Rege protectæ, & ornatæ, amplissimis priuilegijs, reditibus copiosissimis. Ad eas tamquam ad præsidia confugere soliti reges: apud eas monumenta Imperij, victoriarum insignia, manubias hostium collocare. Primi omnium nos in Hispania Lusitani religiosos viros excepimus. Loruaniensis Conuẽtus omnium sanè in Hispania Benedictini Ordinis antiquissimus, noster est, idemque Palmarum de Mauro hoste particeps fuit. Monachorũ id tẽporis Religiosæ vitæ argumẽto non alio vti velim, quã quòd Mauri eos humaniter, ac reuerẽter habebant, nec vnquã de eorũ cænobio euertendo cogitarũt. Quid dẽ Ci-

Monarch. Lusit.

Bern. Brittus

ſterciẽſis Ordinis in Luſitania progreſſibus cõmemorẽ? Qui viuo adhuc Bernardo Parẽte tam floruit apud nos, ac in Burgundia vbi natus erat viguit. Nullũ Hiſpaniarũ Prouincia antiquius S. Ioãnis Taroucæ cœnobio; nullum magnificentius Alcobatienſi eiuſdem Ordinis Monaſterium habuit. Quod quidem Clarauallenſi, & numero, & virtute, & exemplo Religioſorum par fuiſſe legitur. Vna re diſſimile, magnificentiæ ac redituum amplitudine, quo ſanè Clareuallenſe ſuperauit. Iam Regularium Canonicorum, à Tello & Theotonio viris ſanctiſſimis in Luſitaniam inuectus Ordo nuſquã meliùs, quàm in Luſitania collocatus. Nam vnum eorum ſanctæ Crucis Conimbricæ magnificentiſſimum Cœnobium, cuiuis aliarum gentium inſigni, fortiter oppoſuerim: ne quid de Oliſiponenſi dicam, quòd ei penè par ad ſummam Luſitanæ Pietatis gloriam conſurgit. Pergo. Tres, quatuor vè nobiliſſimi Ordines, Luſitanos Authores habuerunt. Vnus eſto ſanctiſſimæ Trinitatis, quem diuino monitu inſtituit, & primus rexit P. Ioannes à Matta: quem tum cognomen, tum nomen primi ab eo erecti, (is fuit *domus Luſitaniæ*, in Regione Prouinciã) Conuentus, Luſitanum teſtatur. Idque idonei Authores tradiderunt. Quamquam illum ego non tam Authorem dixerim, quàm Dei Authoris à quo *ſolo & ſummo*, Ordo ille inſtitutus, præcipuum inſtrumentũ. Alter eſt in Italia celeberrimus Amadæorum, Authore Beato Amadæo Luſitano, anteà IoanneSyluio, clariſſima Syluarum & Meneſiorum ſtirpe genito, Fratre Portalegrenſis Primi Comitis D. Didaci Syluii. Quæ Domus, quod nomen auſpicatiſſimum ſemper Luſitaniæ fuit, hodiéque fauſtum & felix habetur. Ecquis ignorat Hoſpitalem illum, & plenum admirandæ Charitatis officiis Ordinem, Fratrum Ioannis à Deo, non ab eo Luſitano homine inſtitutum? Addo illum à ſanctiſſima femina, ſiue is Ordo ſit, ſiue Ordinis inſtauratio, D. Beatrice Syluiâ, Beati Amadæi digniſſima ſorore conditum; qui Conceptionis in Caſtella appellatur. Adeò Luſitana Pietas, & Religio in Hiſpania enituit, quam tamen Author Hiſpanus conatur obſcurare.

Idem Author.

Fr. Bernard à S. Antonio.

Souſa. in Excellent.

Gil. Gonzal. de Auila de magnit. Madrit. l. 4.

Edouard. Nonnius.

Souſa Maced. in Excellent.

Iuuat hîc eum opportunè monere, domeſtica monumenta conſulat; vt norit, quanta Hiſpania à Luſitanis ornamenta Religionis acceperit. Et quidem mirum ſit, eius Ordinis, qui authorem habuit Hiſpanum, primum in Hiſpania Prouincialem fuiſſe Luſitanum. Compertum eſt enim à D. Dominico Guzmanico, datum Caſtellanum Hiſpaniæ Prouinciæ Præpoſitum P. Fr. Suerium, ſiue vt alii malunt, Gomezium planè Luſitanum. Quid? quòd qui Primus è Societate Ieſu in Hiſpania Prouincialem egit, is fuit P. Emmanuel Lopezius Luſitanus. Et ſanè decuit, cum Caſtellana Societas, Colonia Luſitanicæ fuerit ab ea deducta. Quanquàm parentem habuerit Cantabrum Diuum Ignatium. Verùm non id mirum videri Hiſpanis debet, quòd tam in Luſitaniâ feliciter Religioſi Ordines prouenerint: apto & ſub acto ad pietatẽ ingenio Luſitanorum. Atque vt aliis exemplis abſtineam. Duos hic tantum Ordines, ſed ex præcipuis, commemorare volo, quorum incrementa, & ornamenta maxima Luſitaniæ debentur. Alter eſt Seraphicus, alter Ieſuiticus. Ille vixdum inſtitutus clariſſima in Luſitania habuit domicilia, & quinque illa Mar-

Fr. Ludouic. à Souſa in Hiſt. Ord. Luſitan.

Orlandin. in Hiſt. ſocietatis Ieſu.

Historia Franciscana Portugal. tyrum lumina, Marrochij dicunt Regiis viua hospitiis, mox defuncta Regiis excepta brachiis, & inde ad magnifica sepulchra ad sanctæ Crucis deducta: & paulò post Diuinis honoribus donata vidit. Deinde alteram Familiæ spem D. Antonium, Testamenti Arcam, Oraculum spiritus Sancti, & in Primum Theologiæ Magistrum, & in Diuinum Concionatorem, & Thaumaturgum Italiæ Lusitanum accepit. Vt alios omittam Septenses Martyres, & primos illos Indiarum Apostolos, ac Episcopos, ex hoc Illustrissimo Ordine institutos: nam de iis posteà sermo redibit. Iam verò Societas Iesu antè in Lusitania concepta, quàm Romæ nata. Nondum enim ea confirmata (quæ Religionibus natalia sunt) cùm Olisipone Regio afflatu animari cæpta est: nec enim potuit ille felicissimus partus, sine ope Lusitaniæ Obstetricis in lucem emitti. Itaque ante

Hist. Societatis. afflatum Lusitaniæ, Italia ventrem gessit, parturiit, sed expectauit illius opem, vt pareret. Nec obstretricis tantùm Lusitania, sed & nutricis vices egit. Lactata Regiis Papillis Solium pro cunis habuit, educta inter Sceptra, & Coronas repsit; Regali excepta gremio ad summam gloriam adoleuit. Ac vt fœtum esse suum Lusitania significaret, nomen ei à partu recenti indidit, Apostolicæ; eiusque ibi tantùm filii Apostoli nominati. In familiam mox Regiam accepta destinatâ illi, & in Lusitania, & in omni Lusitanicâ, toto orbe terrarum fusa, ditione, amplissimâ hæreditate, non alibi priùs, quàm apud nos formam, speciemque pulchritudinis

Macedo. Sousa. habuit. In Lusitania ei Olysiponensis D. Antonii Prima Domus: Conimbricense Primum Collegium: Lusitania ipsa Prima Prouincia, Prouincilis Primus Simon Rodericius Lusitanus fuit. Eodemque momento, &

Maffeius. Tursellinus. confirmata Domi, & foris dilatata misso ad Indos Orientales clarissimo Sole Xauerio; cuius lux per illam vastissimam barbararum gentium, diffusa caliginem, eximium Fidei, eximium Ecclesiæ, eximium Lusita-

Iidem. niæ splendorem attulit. Quæ & ab ipso Xauerio testimonium accepit, insitæ Pietatis, innatæ Religionis: cui certè ingens sit piaculum refragari.

Locus hic esto ei virtuti, quæ Charitati in Deum coniuncta, & ab ea proficiscitur, & ad eam rursum dirigitur, ac Religioni maximè adhæres-cit. Ea verò est in Pauperes, ac miseros, ac omni oppressos malorum genere commiseratio. Huius tu officia apud Lusitanos demirere: quorum proprium est Misericordiæ Sodalitium, quo nullum ad releuandas proximorum miserias accõmodatius: nec eas tantùm quæ corpore definiuntur, sed etiá quæ ad Animos, tum immersos cęno, tum liberos à concretione mortali: atque adeo Carnis vinculis exolutos pertinẽt. Quibus sodalitiis, nulla vrbs, nullumuè frequentius oppidum caret. Omnia penè certis, ac ex communi sumptis reditibus constant: qui sæpe augentur legatis morientium, & viuorum Symbolis: quæ conferunt Piæ ac Religiosæ Personæ: sodalium nemo infecti, suspectivè sanguinis cooptarur. Reliquorũ nulla est exceptio, imo summa tum nobiliũ tum Plebeiorum cõmunio: vt ea quam appellant Sacra mẽsa Eucharisticá imitetur; ad quam sicut omnes sine discrimine admittuntur, ita & in illa ex æquo tum nobiles, tum opifices collocantur. Omnes dant vni operam Charitati, quæ

quòd neminem excipit, ita & debuit ab iis, qui nullum gradum excludunt, exerceri. Hoc proprium solius Lusitaniæ institutum, excogitatum à Religiosissima Regina Eleonora, Ioannis II. Perfecti Regis vxore: & in ipsa Principe vrbe Olisipone primùm, deinde in aliis vrbibus Lusitaniæ collocatum. Quod à Regibus postea succedentibus mirè & amplificatum, & celebratum. Imo & ij inter sodales recenseri solent, & hoc sibi non patiuntur nomine, quemquam fratrum subiici: tam eos Religio pia deiicit, vt velint subditos pares habere: quò oculi doleant nostro huic impostori, qui ambitionis studio ait: Diuina à Lusitanis contemni. Nec mihi temperem, quin sententiam verè Piam, atque adeo dignam Philippo Secundo hîc adscribam. Olisipone cùm esset, duo cum sodales Misericordiæ conuenerunt, monentes, quanti ea Sodalitas à Lusitanis Regibus olim fieret, eumque eâ inuitantes. Quos ille eùm primùm habitu Regis accepisset, vbi quid vellent agnouit, Maiestatem deposuit, ac cum iis quasi cum fratribus agere cœpit, nec osculari manum permisit. *Quòd*, inquit, *iam Frater è Rege vestro factus, huiusmodi obsequium non feram*. Scio in Hispania, Italia, Gallia, Germaniâ, non deesse Sanctissima Collegia, quæ sint huiusmodi Pietatis operibus dedicata. Sed nullum sanè cum nostro Misericordiæ sodalitio poterit, opinor, nec splendore sodalium, nec amplitudine domorum, nec magnitudine redituum, nec munerum varietate comparari: vti Auila Regius Hispaniarum Historicus attestatur. De Xenodochiis, & Orphanotrophiis, de Sacris Gynecæis, aliisque eiusdem modi ad opera Pietatis, non commemorem, quòd vti multa, & magnifica sunt, cum aliis sunt nationibus communia. Id tantùm dixerim: Serenissimam Principem Ioannam Philippi Secundi sororem, nuptam Ioanni Principi Lusitano, cum Madritum in Hispaniam rediisset, exemplo eorum quæ in Lusitania viderat Xenodochiorum, aliud amplissimum Madriti erexisse, quasi ad Pietatem in Lusitania erudita. Hæc vniuersim: nunc stylum ad singula referemus.

Resendius. Gres. Vasconcel. Faria.

Sousa.

Gil. Gonzal. de Auila. Grandez. de Madrid.

A Regibus incipiendum. Atque vt eò mentem intendamus, quò Author æmulus calumniando deduxit, id ratiocinando agemus, vt appareat: Lusitanos opes, ac vires Imperii ad Religionis ac Pietatis, cùm tutelam, tum ornamentum contulisse; atque adeò non minorem Religionis, quàm Imperii rationem habuisse. Idque commemorando magis, quàm narrando exequemur. Igitur Princeps ille Regum Author Henricus Burgundius, Regius Burgundiæ, & Galliæ sanguis, initia Lusitanico Imperio sacra posuit: cum in Hispania aduersus Maurios strenuam Alphonso Magno Sexto operam nauans ab eo, & Therasiam Filiam, & partem, quæ tum erat libera, Lusitaniæ in dotem accepit. Quam mox auxitaliis è Maurorum potestate oppidis ereptis. Cumque ijs frui, vti mercede suæ virtutis, posset, ceu illud imperium obstrictum Religioni, ipse que Dux potius Ecclesiæ iuratus, quàm Dominus Principatus foret, sacram Hierosolyma expeditionem suscepit, eòque se opesque suas omnes contulit, vnusque duodecim Heroum, ad illud Bellum ab Vrbano Secundo, ob notam eius pietatem, ac famam designatorum

Fr. Sammart. Emmanuel. Fiita. Vasconcel. monarch. Lusita. Bretto Chron. Lusit. Marissus.

extitit. In quo cùm multa præclara gessisset, nullum aliud præmiũ, aut spolium secum attulit, præter sacras Crucis, & Spineæ Coronæ, ac Lanceæ, & Calcei Beatissimæ Virginis reliquias, quibus eodẽ pio studio adiunxit alias, quas ab Imperatore Constantinopolitano, Alexio comparauit. Eas ille tum Bracharæ, tum Portu, tum Conimbricæ, tum Lamæci, tum Visæi, quas maximè illustrauit Ecclesias, collocauit, Nec, dum vixit, Maurico bello abstinuit; quò Lusitaniam Christianam redderet: donec quinque suprà viginti de Mauris illustris victoriis, multisque de manubiis, ac spoliis, Templis, ac cœnobiis erectis, ad vrbem Astorgam, quã obsidebat, in armis obiit. An non Religionis ac Pietatis assertor magis, quam Author Imperii Henricus fuit? Qui ei successit, Parente tanto major Alphonsus, eius vereor vt possim, vel in transcursu præstita in Religionem officia recensere. Sacrum & Religiosum huiusmodi Regem esse oportuit. Nam & cùm lustrali Baptismi aqua tinctus est ab Energumeno, qui tum aderat, Diabolus excussus: & paulò pòst cum ipse inutilis, ac penè truncus retortis in terga pedibus, & costis adhærentibus natus esset, Diuæ Virginis Carquerensis monitu, ac ope; eo est corporis vitio, ad summam vsque agilitatem, liberatus. Ergo ante pubertatem Imperator, sacrum contra Mauros domesticos bellum suscepit, ac eos Lusitaniâ propè exegit. Primam, quam iis eripuit pulcherrimam vrbem, Leiriam, Deo integram, factâ Sanctæ Crucis Cænobio donatione dedicauit. Scalabim inexpugnabile oppidum, arcem Mauricæ insolentiæ adortus, vouit, si eo potiretur, quicquid à montis editissimi cacumine oculorum coniectu designaret, omne id Cisterciensi, quod agitabat animo, Alcobatia dicitur, Monasterio, dono daturum. Adfuit voto, cuius implorabat opem, Bernardus. Capta Scalabis, Monasterium erectũ, reditus assignati. Expugnatâ Olisipone in loco, quem tenuerat, Cœnobium Canonicorum Regularium constituit. Aliud, alio, in quo externæ auxiliares copiæ constiterant, Martyrum nomine, Templum erectum. Atque vti terribilem Mauris, ita amicam, & familiarem superis Lusitaniam fecit. Centum & quinquaginta exædificatis Templis, quibus nos ille Cœlo reddidit propiores. Omnium magnificentissimũ, Sanctæ Crucis Canonicorũ Regularium, extruxit: Conimbricæ decus, & Regni ornamentum: quod tam ille locupletauit, vt cum ex eius reditibus, duo Episcopatus, Leiriensis, & Ameensis, & Conimbricensis Academia, maximam partem, constent: vix detrimentum sentiatur. Nec tam pro Religione Alphonsus, quàm pro ipso Religio pugnabat. Eius victoriæ fidem excedunt: nisi auxiliarium superum ope, quâ & victoriæ nixæ, nitatur. Innumerabiles Pœnorum, ac Hispanorum Maurorum copias, minimum sexcenta millia, à quindecim minoribus Regulis, Regibus quinque, Ismario Imperatore Regio in aciem eductas, exercitu modico, ad decem militum millia, quî posset, nisi Authore & Duce Christo, qui ei Crucifixus apparuit, ad internecionem propè delere? An non pro eo superi apud Palmelam, cùm equitibus septuaginta, & paucis sagittariis stipatus, Badoiocij Regem, quatuor equitum sexaginta Peditum millia ducentem, aggressus, deuicit, è cœlo pugnabant?

Iidem Autores. — *Brittus. Macedo. Faria Vasconsel. Mansius.* — *Faria.* — *Britt. Anton. Sousa Faria. Maris. Monarch. Lusitan. Eduard. nun. Zon.*

bant? Nonne diuina fuit illa virtus, quâ semel apud Scalabim Alboiacquium Hispalitanum Regem, eiusque copias innumerabiles, senex octogenatius fudit? Quâ iterum Aben Iacobum Miramamolinum vniuersâ pene in aciem conductâ Africâ Scalabim rursus obsidentem fractum iam à Sancio Filio, coniunctis paternis cum eo copiis nonagenarius debellauit? Non tu illi alium facilè parem inuenias, præter Iosuam. Hic vnum & triginta Reges vno minus, Alphonsus confecit; stare fecit ille solem: Hic stupere ac tremere. Non eum Dauidi minùs similem dixeris: quem inter hostes foris armis fulminantem, inter Leuitas domi sacris operantem, accepimus, egregio Pietatis documento. Quod de Alphonso quoque proditur. Nam qui perpetuo Mauros bello insectabatur, cùm ex acie domum redibat, in Monasterium Sanctæ Crucis, se recipere, & habitu ad Religionem composito Chorum adire, & inter cæteros Canonicos censeri, eum iis orare, psallere, & pensa Horarum reddere commemoratur. Ac quemadmodum Dauid, deposito Regio cultu, Ephod sacrâ Leuitarum veste indutus, arcæ Testamenti operatus est: ita noster Alphonsus, abiectis Regalibus insignibus, candidam ministrantium sacris vestem induere, & hoc habitu Diuinæ rei operam dare solitus. Nec alio ille Paludamento Imperatorem sese, pugnans in acie ostentabat, quàm superiniectâ Armis candidâ huiusmodi veste, quâ inter cæteros, majus quiddam humano, noscitabatur: credente hoste, non cùm homine se, sed cum Cælite pugnare. Tam ille Religionis amans, vt vbi minùs Religionis munera obiri possent, ibi ipse Religiosissimè bellaret: atque adeo Religionem habitu profiteretur. Hunc igitur, qui & Regnum à Deo accepit, & Regnans pro Deo aduersus Mauros dimicauit, & inter dimicandum Religioni operam dabat, ij nuntium remitteret, studio imperandi? cùm ideò ille imperium acceperit, & administrarit, vt Religionem defenderet, vt non ab illo Pietas Regno, sed Regnum Pietati subiiceretur.

Margin notes: Iosue. 10. — 2. Reg. — Ex Archiuio Sanctæ Crucis Commentarie. — Auctores Lusit.

Tandem, quàm procul erat ab Ambitionis studio, qui Regnum à se partum, auctum, amplificatum Religioni propè consecrauit. Constat enim eum sponte sua Pontificiæ Sedi se, sua, Regumque posterorum studia libenter obtulisse, & huiusmodi ingenuam pietatem destinatâ ei quotannis, quadam quasi Pensione, significauit. Non quo Regnum liberum, & iuris omnino sui, obnoxium Pontificibus faceret; sed vt esset hoc Religionis suæ testimonium singulare: non vt detraheret iuri, sed vt adderet Pietati. Quâ ratione & Clodoueum Regem Francorum Principem, Primumque Christianum, & Ramirum Aragonium legimus Coronam sibi debitam Pontifici Romano detulisse: non quò ius infringeret sed quò Religionem stabiliret. Nec solùm Clodoueum & Ramirum, imò & alios Aragoniæ & Angliæ Reges integri, nec vlla ratione fracti iuris Dominos, Regna item sua summis Pontificibus, Pietatis ergo deuinxisse comperimus. Nec vnâ Religionis specie contentus Alphonsus, aliam exhibuit: Regno iterū Diuæ Virgini Clareuallensi, constitutâ aliâ solenni pensione, ob summam in san-

Margin notes: Monarch Lusit. l. 10. c. 10. & 11. — Baron. Spondan. — Monarch. Lusit l. 10. c. 12.

ctissimam Dei Genitricem reuerentiam, & in Diuum Bernardum obseruantiam dedicato. Quo ille duplicato Pietatis exemplo, & Religionis suæ opinionem, & iuris vim confirmauit. Nam cùm Clareuallensi Ecclesiæ Regnum deuinxit, satis expressit nihil sibi de summa in id potestate detraxisse, imò tam sui iuris esse, postquam Romanæ Sedi consecrauerat, ac anteà, cùm non minùs liceret ei Dedicatum offerre, quàm ante dedicationem licuisset. Nec ei exempla domesticorum Regum defuerunt; cùm Ferdinandus, & Alphonsus Sextus eius Filius, Atauus, Auusque Alphonsi Regnum Hispaniæ Monasterio Cluniacensi, constitutâ in annos singulos certâ auri portione addixerint: vt nemo eum, nec militari virtute, nec Religiosâ Pietate superaret.

Monacal. Lusit. l. 10. c. 12. Petr. Abbas Cluniacens.

Agè verò stylum & acuamus in aliis Regibus, & premamus. Ambitionisnè studio ductus Sancius Primus, Alphonsi Proles, suscepto totâ penè Hispaniâ, cum Saracenis bello, vitam toties in aperta discrimina coniecit? An cum Hispalim vsque, bellici torrentis more, armatus excucurrit, & Arcem illam Mauritani Imperii inuasit, Regemque Hispalitanum, eductis in aciem armatorum copiis, aditu prohibentem illato gradu impulit, & in fugam compulit, & Trianæ Portâ in suburbia inuectus, omnia ferro flammâque populatus, cruentos sanguinis riuos, vitreo Bætis attoniti alueo intulit, & vndantia Crucis vexilla turrium apicibus imposuit, ambitioni, non Religioni litauit? Cùm Maurum hostem apud Pacem, Iuliam, & Palmelam, & Scalabim fudit, de superis nihil cogitauit? Miramomolimum fœdè suâ ipsius manu vulneratum, cùm in Tagum adegisset, eumque vndarum vorticibus abreptum mori coëgisset, cupidini dominandi seruiebat? Quis tam erit impudens, qui neget Diuinâ prouidentiâ factum esse, vt Classis externorum militum, quæ in Syriam sacro suscepto bello nauigabat, Olysiponem appelleret: & inde, communicato cum Rege cõsilio, ad Algarbiensem oram deducta, Syluensem vrbem præcipuam mari obsideret, dum Rex Sancius terrâ vrgebat, quò illa à Maurorum imperio liberata Christianæ ditioni redderetur? Certè tanti fieri solita illa Maurorum è Lusitania expulsio, vt sacri illi, & Christo deuoti milites perinde putarent, arma in Lusitania sua, ac an Syria collocare. Mentiri oportet authorem, si inficietur cùm captis Hierosolymis à Saladino Hierosolymitanum renouatum est bellum, Religioso se animo ad id Sancium comparasse, ac pio studio, magnas eò & copias, & opes auxilio, subsidioque misisse, & sacros Hospitalis milites ad illud alacriùs suscipiendum multis muneribus affecisse, aliisque præclaris præmiis inuitasse.

Chron. Lusit. Faria Epist. Vasconcel. Marisius.

Iidem. Auctores.

Nec Alphonsus Tertius, etsi liberalitate aliquantùm, Religione degenerauit. Cui fidem Superi fecere, duplici compulsâ in Lusitaniam Peregrinâ Classe, cuius ope & Alcazarem maritimum, & munitissimum oppidum vi expugnauit, & pulsis Mahometanis, in ditionem accepit. Sacram huiusmodi expeditionẽ reddidit Dux Lusitanus Infulatus, Mat-

Chron. Reg. Lusit.

thæus Episcopus Olisiponensis; à quo ea est eùm confecta, tùm consecrata. Nec, nisi Diuinâ ope, tantum oppidum captum videri possit: cùm centum Barbarorum millia, quatuor auspicio Regum, suppetias obsessis attulerint: quibus cum acie pugnatum. Anceps prælium fuit. Sed haud dubiâ nostrorum victoriâ, nullus Regum viuus euasit. Hostium triginta millia ceciderunt. Oppidum victoriam secutum. Cœlum cupiditati non militat. En iterùm, ac sæpe Regis Alphonsi copiis adfuit. Eluensem vrbem Reges duo Mauri arctâ obsidione cinxerant, circumfusos campos armatis implerant, eum Rex cœlesti impulsu dissipatis hostium cuneis victor vrbem seruauit, & in eius muro Trophæum constituit, minorene, an majore gloria? quòd nemo hostium respexit. Tam intenti fugæ, vt sensus alio diuerti non posset. Eiusdem sunt Regiæ Pietatis monumenta, Serpa, & Moura nobilissima Lusitaniæ Transtaganæ oppida, cum ingenti Maurorum clade propugnata, & repulso hoste in tutum accepta. Et in Castella vestigia Religionis impressa: Rege Badajocio, & facilè fuso, & fœdè fugato. Quid? quòd ab illo iusta pro Hierosolymis adornata, & expedita classis, de eius nos pietate non sinit ambigere. Eâ ad Religionem velificauit.

Far a. Vasconcel.

Monar. Lusit. Sousa Macedo.

Sancij Secundi in tantâ mollitiè animi, & remissione curarum, robusta, & intenta Pietatis cura fuit. Hanc puerilis vestitus ætatis significauit in speciem habitus Augustiniani conformatus: vnde ei Capello cognomen. Hinc & animi habitus religiosus in multa signa Pietatis erupit. Nam Toleti, vbi Regno pulsus, quietè, ac Religiosè, vixit: thesauros regios, quos secum duxerat, in Templis cùm erigendis, tum ornandis impendit, & quòd egregiè hospitalis erat, Beatus ei Lazarus non semel viuenti apparuit, recepitque morienti adfuturum, eùm mortem quoque prædixisset. Nec inermis Pietas fuit. *Adeò Fortes creantur Fortibus.* In Lusitania Ægitaniam anteà euersam magnis sumptibus instaurauit. Ad Aleazarem, innumeram Maurorum multitudinem, oppidum capere molientem strenuè profligauit: nec eo regnante ausi sunt hostes rem Christianam Armis turbare. Tam eius vigilans Custos Sancius, vt cæteris penè Regni negotijs indormiens, vni Dei causæ inuigilauerit.

Faria. Monar. Lusit. Maris. Vasconsel. Faria Monarch. Lusit.

In Alphonso Tertio magnitudo animi cum Religione certauit. Expeditionem ille Hierosolymitanam Heroüm eius temporis vnicam, & iustissimam curam, Comes Boloniæ adornabat; cùm ad Lusitanicum sceptrum euocatus. Quem pium animi, contra Saracenos exteros, impetum ceperat, eum aduersus domesticos religiosè conuertit. Sed cum intra Lusitaniam, nulli iam superessent: qui in proxima Regione, id est, Algarbiensi habitabant, persequi bello statuit. Eos iam anteà Sancius tentarat, & propria hæc Lusitanorum Regum Prouincia erat. Ergo vt Crucis arma eò inferret: coniunxit cum Pelajo Corta Inuicto Imperatore, Lusitano, sed Castellanis auspiciis bellum gerente, copias, & Pharum Principem vrbem adortus tanta vi oppugnauit, vt ad deditionem compulerit. Hic

Monarch. Lusit. Sousa Macedo.

Religiosa Regis virtus enituit; Nam cum Mauri negarent, se, non nisi Regi, clam, & paucis comitato, esse permissuros, ille incredibili animi magnitudine, ausus est oppidum, decem tantùm assumptis sociis, intrare. Nec ei ex Religionis studio periculum, sed ex periculo apud Deum meritum, apud suos gloria fuit. Cùm anxiis omnibus, ac euentum expectantibus, ipse è turri sublimis Claues vrbis præferens læto se, & alacri vultu ostendit, & trophæum suis diu eminuit omnibus spectantibus: nec vti Capaneus infensus Superis, fulmine feriendus: sed vti Gottifredus, gratus Cælestibus Laureâ coronandus. Ibi sydera sibi obnoxia reddidit, vt incredibili felicitate, cætera Regni illius oppida caperet, & Mauros omninò exigeret, Religione assertâ, Fide firmata, Pietate constitutâ, cui illustrem coronidem imposuit, cùm Romæ, apud Pontificem Immaculatæ Virginis Conceptionis causam agi nomine suo iussit, ac eâ super re diploma Prærogatiuæ impetrauit.

Stat. Thebai. Tassus. Paul. Æmil. Faria. Vasconcel.

Dionysio nemo fortasse Regum domi iustior, foris fortior, & in administranda Repub. felicior. Rerum in Hispania arbiter, grauissimas super Regni hæreditate lites suo iudiciò composuit. Religionis certè studiis non defuit, quæ publicam Regum curam postulant. Illud eminet quòd cùm domi hostis, quò cùm bellaret, impius deesset, foris eum in Africâ quærere constituit. Quanto sensu Pietatis! vt qui nostra occuparat, sua amitteret, & à quo Christiana Regna temerata, is sua Mahometana, Cruce Lusitanicâ consecratâ, conspiceret. Igitur Ordinem militarem Iesu Christi, Sacrâ insignitum Cruce purpureâ, albo intercurrente, instituit: amplissimis reditibus à se assignatis, Priuilegiis à Pontifice maximo obtentis, quem sacro illi contra Mahometanos bello destinauit. Quo ille, quasi viuo Propugnaculo, & hostem arcuit, & Fidem muniuit. Eo penè omnis Lusitana nobilitas censetur. Alium illustrissimum Diui Iacobi, qui ad Lusitanos è Castella fluxerat, eique tanquam membrum adhærebat, ne sub alieno capite consisteret, sibi que ex integro redditum, meliùs administraretur, à Castellano imperio, authoritate Pontificis exemit, suique iuris effecit. Quin & quòd bellorum, ei occasio cùm Fidei hostibus defuit: aliis cum iis pugnaturis suppetias attulit. Itaque Ferdinando Quarto Regi Granatensem expeditionem aggredienti validas, & copias militum, & opes misit: quibus hostium viribus par esset. Mirificæ Pietatis fuit insigne illud Monialium, quo nullum in Hispaniâ magnificentius, Monasterium erigere, cui Diuo Dionysio nomen indidit, in quo voluit sepulchrum sibi, Regibus que Posteris, imitatione Gallorum Regum, collocare. Ad domesticam demùm Pietatem ab vxore sanctissima Elisabetha Aragonia eruditus, voluptatibus, quibus se iuuenis dederat, nuntium remisit, vitamque sanctiorem instituit. Quam curæ superis esse, euentus ille monstrauit, cum venationi intentus, & à suis procul auectus, in vrsum immanem incidit; à quo cùm appetitus, ægrè quanquam strenuè se defenderet; ope S. Ludouici Tolosatis, cuius in mentem venerat, seruatus est. Beneficij accepti memoriam, nouo Pietatis erecti ibi Templi monumento consecrauit.

Hist. Lusit. Matis. Macedo. Faria. Vasconcel.

Chron. D. Francisci.

Insigne inter alia Religiosæ pietatis exemplum, Alphonsus IV. Ferox appellatus, quod in Rem nostram est aptissimum, præbuit. Rogatus ab Alponso XI. Genero, ac nepote Castellæ Rege, quo cum acre anteà bellum, iustumque gesserat, vt aduersus Marrochij & Granatæ Reges, qui superiores viribus imminebant, opem sibi ferret: quam salutarem fore ex detrimentis ab eo illatis intelligebat, ac id timidè quòd ferocem animum irritarat, atque adeò interuentu Reginæ Filiæ postularet: cùm posset Alphonsus, aut omnino quiescere, aut auxiliares suorum manus mittere, quòd vidisset Rem Christianam in angusto esse, cum ea maluit periclitari. Itaque delecto militum robore ex omnium ordinum Flore collecto, ipse aleam belli subijt, seque Genero vltrò coniunxit. Is, quòd innumerabilis Saracenorum multitudo campos occupabat, ferro decernere nolebat: paciscique cum hoste turpiter, Tariffà ei concessâ, cogitabat. Verùm Alphonsus studio Religionis accensus intercessit, clamans, *Non eo se animo Lusitaniâ cum flore bellicosæ iuuentutis, Mauricis assuetæ victoriis egressum, vt proditâ re Christianâ, ad inhonestum fœdus descenderet.* Ita in prælium itum. In quo Alphonsus delecto sibi validiore hoste Granatensi Mauro, tam strenuam nauauit operam, vt magnâ affectum clade profligarit, profligatum in Marrochianos ambiguo cum Castellanis marte dimicantes impulerit: ipsique acriùs insistens vtrosque loco mouerit, & in fugam verterit. Atque aperiente se ab ea parte victoriâ, pronam, eam, & integram Castellano reddidit. Constat eum ante se frustum illo die sanctissimæ Crucis, hastæ præfixum, instar vexilli prætulisse, ac iniri certamen iussisse: eo versu Psalmi: *Exurgat Deus & dissipentur inimici eius.* Quo quasi tonitru terrens, in eos deinde fulminauit. Hęc illa ad Saladum nobilis pugna, in paucis memoranda.

Mariana. Vasconcel. Faria. Mans. Vide Fariam.

Petro Regi Optimo (Seuerus is Iuris assertor, & scelerum vindex extitit) à superis singulare Pietatis testimonium redditum. Ei animam agenti, Bartholomæus Apostolus animos addens apparuit. Mortuus iterùm vitæ restitutus, quantum fuit satis ad delictum, quod memoriâ viuo exciderat, cõfessione expiandum. Eius morti, concusso ac turbato cælo, anxia, & cursus inscia sydera indoluerunt. Hoc à superis, illud à mortalibus: *Regem eum, Petrum extitisse: qui aut nunquam nasci: aut nunquam mori debuisset.* Nam si, opinor, non nasceretur, non esset locus iacturæ, si non moreretur, desiderio locus non esset.

Vasconcel. Faria. Hist. Reg. Lusitan. Faria. Sousa.

Omisso Ferdinando ad Ioannem I. huius nominis Regem gradum facio. Hic vti Alphonso Henrico virtute par: ita & Religione similis fuit. Ille Author, hic assertor Regni, magna Pietatis documẽta dederunt. Hic sanè Regnum ab iniuriâ defendit, Castellanum hostem & pietate, & virtute vicit, Fortunamque in potestate habuit, quòd Religionem coleret. Eò quippe tempore Põtificia sedes magnis Antipaparum motibus quassabatur, cùm magna pars Europæ Vrbani VI. Iusti & veri Pontificis partibus aduersa, schismati studeret. Ac Hispania imprimis, quæ Antipapis impẽsè fauebat. Lusitania tamen Petræ Apostolicæ adhærẽs, nunquam à Religione, vel per imprudentiam defecit. Itaque cum Castellano non minùs causâ Pietatis, quàm Regni ab eo pugnatum. Vnde

Eius Chronicon. Illesc. in VI. in Vrbano VI. Ciacon. Bzouius Spondan.

opinor, euenit, vt perpetuò Ioannes noster victor existeret. Constat in
Faria. Sousa. illo ad Aliubarrotam prælio, in quo sex Lusitanorum millia, tria & triginta Castellanorum deleuerunt, nostros pro Religione ac Pontifice, tanquam fideles aduersus Castellanos, ceu schismaticos, pugnarese ante pugnam professos. Palma Pietati obnoxia, nostras, atque adeo Dei partes secuta. Ac quò maior fides sit, cælum à nobis stetisse, Authores sunt Ca-
Saauedra. stellani Ioannem Castellæ Regem, ideo amisisse victoriam, quòd Templa ædesque sacras vasis aureis, & argenteis, & reliquâ supellectili ad bellicos vsus spoliasset. Quare inquinatas manus victoriam effugisse, puras amasse. Liberato & constituto Regno, cùm eo frui, & vitâ pacatè & tutò ac gloriosè posset, maluit in obsequium fidei, Regni opibus vti, & vitam in discrimina belli conjicere. Iniecta ei diuinitùs mens: vt in Africam expeditione susceptâ, arcem Mauritaniæ Septam vrbem expugnaret, & clauem illam Maurici Imperij, hosti eriperet, quâ ille vsus, aditum sibi in Hispaniam fecerat. Ita primus iniuriam nomini Christiano illatam vindicauit. Primus omnium Regum Hispanorum classem eduxit, & maria armatus sulcauit. Ferunt eum à Beatissima Virgine Maria gladium per speciem accepisse, quo pugnare Angelis hortantibus
Faria. Sousa iubebatur. Cui res argumento est, quòd ante pugnam solitus semper, quibus indui debebat armis, ea anteatam D. Virginis ponere, & quasi ab ea sibi donata sumere: ijsque tanquam sacris corpus munire. Acce-
Ludou Marm Carnai. de Rebus Afric. 4. dit aliud momentum, quòd cùm Rex nihil prorsus cogitans, de Septensi expeditione, bellico more magnis sumptibus solemnia instituere, velletque palàm tres filios, Eduardum, Petrum, & Henricum Equites prisco ritu cæremonijsque inaugurare, monitus est à viro egregiè Pio, apparatus; & impensas eas omnes in Punicum bellum transferre. Cuius ille consilio, quòd à superis esse videbatur, alacriter paruit. Tresque ipsos Principes filios aleæ ancipitis belli secum ipse commisit: ac Religioni deuouit. Igitur & dies quoque vota confirmat: Is fuit D. Iacobo Apostolo Hispaniarum Patrono sacer. Quo Classis in Africam soluit. Nec pauit insolens nauium, Lusitanicæ classis pondus mare: nam illud sacrosanctæ Eucharistiæ, quæ in Prætoria Pyxis vehebatur, mansuetum & morigerum reddidit. Attonito ad nouæ Pietatis monumentum pelago, aëreque mollissimis flatibus Lusitanæ Religioni blandiente. Quid ergo mirum, si Septa vrbs, quamquam expugnatu difficillima videretur, in potestatem Ioannis venerit? nec tamen facilè cessit, ne quis putaret citrà periculum nostros Religioni militasse. Pura Fides sanguine martyrum, militumque pro Christo pugnantium delectatur. Nec expugnata tantum
Ea Virgil.l.4. vrbs est, sed retenta, & frenum illud in os Barbariei Mauritanæ coniectum, audaciam repressit, ferociam cohibuit Africa, vt & hoc quoque reponam, lupata *Mordet adhuc, & frena ferox spumantia mandit.*

Vasconcel. Marif. Ac nec excutit, nec proficit. Non ei Togatæ Pietatis monumenta defuerunt. Erectis Templis, instructis altaribus, sacrâ supellectili auctâ, votis amplissimis redditis. Præcipuum opus fecit, Monasterium in loco victoriæ de Castellanis partæ, quod à Prælio Batagliam dixit. Cuius Templum, quòd magnificentissimum vidit nobilis quidam ex Italia Pere-

grinus, Salomonis Templum appellauit. Diui Ioannis Euangelistæ Ordinem in regnum admisit. Aquilam Euangelicam Aquila militaris, quo Pyrrhus cognomine gaudere solitus, inuitauit. Tempora ipsa profanâ supputatione temerata piè censuit, Erâ Cæsaris in natales Christi annos commutatâ. Faria.

Eduardo calamitates statum quidem Regni deformarunt, Religionis studio non detraxerunt. Eò Eugenium Pontificem, cuius partes piè strenuéque defendit, promeruit, vt Regibus Portugalliæ, proprio Gallorum Regum Priuilegio vti liceret, idest, sacro se oleo inungendi & solemni ritu consecrandi. A quo id etiam impetrauit, vt Cruciatæ prærogatiuis frueretur, quod tam huic salutari Crucis signo deditus erat, vt diceret, *Tum maximè gloriosos Principes fore, cùm se is coronati submitterent, salutem omnium à cruce; Regnorum gloriam à crucis veneratione, cultuque pendere.* Demùm, quantæ Religionis fuit? Infantes Fratres Henricum, ac Fernandum Tingim cogitantes, opibus, viribusque iuuare, & capto à Mauris Fernando Fratri modis omnibus libertatem procurare, eo tantùm excepto, qui restitutâ Septâ Religioni periculum creabat. Itaque hinc Pietate in Fratrem, illinc Religione in Deum animum incessente, mortuus, victimam se Religionis, ac pietatis professus, vtrique ex æquo litauit. Eius Chron. Faria. Vasconcell.

Alphonsum V. cui præclara in Africa, Africani nomen, Tertio à Scipionibus fecerunt, Religiosa Pietas in cælum extulit. Nemo illo sanctiùs arma tractauit. Nemo Fidei hostes acriùs insectatus: nemo Rem Catholicam fortiùs defendit. A Callisto III inter cæteros Europæ Principes, belli, quod adornabat, sacri, Imperator delectus, Crucem alacer accepit, milites conduxit, exercitum sub signis habuit, & quo sacratius esset bellum; pecuniam ipsam in stipendium assignatam consecrauit. Tùm primùm Lusitania eos nummos vidit, quos à cruce Cruciatos appellant, quibus nullæ aliæ celebriores sunt monetæ, quòd minor apud Lusitanos pretij, quàm Religionis ratio habeatur. Sed intercedente Pôtificis morte, omniū aliorum Principum studia refrixerunt. Idem in Alphonso animi ardor, materiem belli, non studium mutauit. Ergo Africam cogitauit. Tingis post Septam insignis Fessensis Regni vrbs, Generoso Regi oppugnanda occurrit. Non eo tamen consilio, vt Tingim aggrederetur, sed vt paulatim circumacta oppida expugnando, vires hostium minueret, ac demum Tingi potiretur. Quare ingenti ducentarum nauium Classe Alcazarem Ceguerium expugnat. Expugnatum consecrat, & Beatissimæ Virgini Mariæ tutelâ protegit. Regem deinde Fessensem fera suis auxilia ferentem prouocat, ac terret. Suisque Ducibus frangendum reliquit: nam eum posteà nostri, Duce Eduardo Menesio magni nominis Imperatore, cui Arcis commissa cura fuerat, in fugam compulerunt. Regem Religio in Tingim stimulabat. Bis in eam impetus factus: luctatum cùm ventis, ac procellis, nusquam cessatum. Anafen insigne oppidum à Ferdinando Infante auspicijs Regijs expugnatum. Arx illa deinde, munitissima vrbs, cruentâ victoriâ capta: egregiè in primis dimicante Principe Ioanne Regni hærede, qui socius paterni periculi, animi æmulus fuit. Huius aspectum Tingis ferre non potuit: citrà Eius Chron. Vasconcel. Faria. Eò speculatum præmissus Stephanus à Gama Sinensis Arcis Præfectus Aulicus Ferdinandi Putauit: is prona omnia reddidit.

Sousa. pugnam se dedidit. Receptæ Episcopus datus è Diui Augustini familiâ, Augustini filius, vt qui in ea olim vrbe Episcopatum gesserat: nunc è
Maris. superis restitutum sibi gratularetur. Id summæ Pietatis in Deum, & studij in Fidem fuerit, quòd cùm Arzillâ expugnatâ Ioannem filium Principem Equestri ordine in Mezquitta iam dedicata donaret, & in conspectu omnium Cadauer D. Ioannis Coutinij Marialuæ Comitis fortissimi bellatoris, multis confossum vulneribus iaceret, intento in illud digito lacrymantibus oculis ad Filium Rex: *Vtinam superi ô fili huic te Duci extincto similem faciant.* Quò docuit, quanti apud se foret studium Religionis tuendæ: cùm non statu Principem, sed virtute cum periculo voluerit æstimari.

Resend. in eius vita. Ioannis II. inter multa domestica Religiosæ Pietatis (nam externa modò, quòd alterius sunt loci, non vrgeo) duo triave sunt, quæ Authoris hostis impositas nobis calumnias abundè refutent. Nam qui ani-
Vasconcell mus ab ambitione liberior esse potuit, quàm Ioannis, qui Rex, Patris in Gallia tum agentis, iussu, mandatuque institutus, & ritè Scalabi inauguratus, eidem paulo post in Lusitaniam redeunti Regnum singulari Pietatis officio restituit? Inaudito, & Castellanis præcipuè incredibili exemplo: apud quos filij Regnantibus (vti Sancius Alphonso) iustè Parentibus, violato iure, conculcatâ pietate sceptrum abstulerunt. Certauit eum paterna pietate ius, & cupido regnandi: sed victoria pietati cessit. Fuitque deinde ijs inter ius, & amorem in filium, qui transuersos agere Parentes solet: nec tamen apud Ioannem Amor Iuri detraxit. Mortuo Alphonso è casu equi, ad Tagum, filio vnico Regni hærede, iure Patruelis frater Emmanuel ad sceptrum vocatus. Sed ei se ex aduerso Charitas in filium, etsi Nothum, illustrissima matre natum, Georgium vehementer opposuit. Mollitie affectus vim iuris frangebat. Insinuauit se in paternum pectus, ac penè expugnarat. Tentatus Pontifex, an vel-
Vasconcel. let annuere: nec deerant stimuli assentatorum. Permisit se Ioannes affectui, sed non cessit. Admonitus à Regina, & optimatibus iuris Emmanuelis, statim resilijt: mentemque abiecit: ac siquid amando deliquerat, pudore compensauit: vincente olim Ius proprium Pietate in Patrem: nunc Iure Charitatem in Filium superante, tantò maiore victoriâ, quantò ille vehementiùs amore correptus. Quàm procul ab ambitione, tam propè Religioni fuit. Sacris initiatos, ac deditos Superis viros, infra Regem, qui à cæteris penè suprà Regem coli studuit, venera-
Faria. ri solitus. Diuinis rebus maximè deditus. Beatissimæ Virgini summè addictus: à qua etiam beneficium singulare accepit. Nam semel è Templo Nazarenæ Virginis (celeberrimum illud in Lusitaniâ Pietatis monumentum est) manè nubilo Cœlo egressus, equum itineris inscius eò adegit, quâ se Rupes in mare projicit dolosò à tellure recessu, audaci in Pelagus procursu, cuius in imminentem rupem, vastissimus trecentarum vlnarum suspectus visum propè extinguit. Erat in metâ, vix spatio ad reducendum equum relicto, cùm monitus à socio periculi, equum freno continuit, adduxit, deflexit, & in tutum recepit. Quid mirum, si ei diuinitùs seruata, quam Deo, ac Patriæ reddebat, vita?

Notum

Notum eius ad Pietatem compositum symbolum, Pelicanus obunco sibi pectus rostro perfodiens, profuso vitalia sanguine Pullis impertiēs, eo lemmate. *Pro lege. Pro Grege.* Religiosum animum Cælum excepit. Terram cepit Religio, ne cadauer exederet. Hodièque incorruptam animi integritatem testatur, odoris fragrantiâ sensus, sensu miraculi conuincente.

In Emmanuelem, quem Fortunæ, cum Sylla filium, & Polycratis geminum appellarunt, tot Religionis, ac Pietatis exempla confluunt: vt se mutuo incursu propellant. Quid? si externis, aditum, faceremus: Ioannis II. sacro sepulchro, nescio an sacratiores Emmanuelis cunæ successerint? Die Corpori Christi sacro, solēni pompâ, fores domus, vbi enixa mater, obeunte, auspicatò natus, præiudiciū Religionis tulit. Sphæra adolescenti, à Ioāne Rege Patruele in stemma data, inscripta, *Spera in Deo*, epigraphe: peruniuersum orbem diffusum Regnum, cum à superis ei præter humanam spem donandum, tum ab eo superis Religiosè reddendum portendit. Itaque & Regnum ei Salmanticæ, quasi in astris legeret, Astrologus prædixerat. Ergo lacteam Regnandi viam tenuit. Solemnia Visitantis Virginis, & Custodis Angeli instituit. Sacram Misericordiæ sodalitatem mirè auxit, domo constitutâ, Templo amplificato, reditibus amplissimis assignatis. Ordinem Christi nouo splendore Regium planè reddidit. Maurorū reliquias Regno expulit. Iudæos qui è Castella venerant Christiania sacris imbuit, Templa quinquaginta erexit de integro: plurima refecit: non pauca amplificauit. Ac imprimis Bethlemicum ad Tagi ostium, cū cænobio D. Hieronymo cōsecrato, & Thomariense Christi Ordini dedicatum. Vtrumque amplissimum, & cum Europæ maximis comparandum. Sacram Eucharistiam, natales suos ei addictos recolens, mire coluit. Tres illos sacratiores Hebdomadæ maioris dies ad aram prostratus precibus insumebat. Non ille Pandoræ Pyxidem in Regnum intulit: cum primum Indiarum aurum in sacram Pyxidem contulit, pro seruanda Eucharistia fabricatam. De quo postea sermo redibit. Imò ex ea aurei imperij venas in Regnum deriuauit. Pauperum & miserorū perfugiū, & asylū fuit. Miseriarum venationem exercebat, vt subueniret. Omnibus Franciscani Ordinis Fratribus suis sumptibus vestes donabat. Et in monetis religiosus. Cruce insigni impressâ, & primis ingentis pretij summo Pontifici dono missis, vt nouū aurum cōsecraret, & thesauros suos Petri Clauibus subiiceret. Nec domi tātùm pietas se continuit: foris emanauit, & in Arcem Religionis Romam peruasit. Egit sæpè cùm Romano Pontifice Emmanuel vt caueret, ne vitia sacram illam Curiam deformarent; daretque operam vt sanctimonia, & puritas morum sanctitudini loci responderet. Vnde constat quàm seuerè licentiam suorū coërceret, qui tam diligenter alienorū disciplinā morū curabat, quàq; sibi esset intentus, qui in aliorū defectus excubabat. Illud ad rē propiùs, quod eum remotiorem ab ambitione ostendit. Turbante Hispaniâ & indignè dominatum Belgarum, qui Carolo assidebant ferente, factiosi, quorum magna nec cōtemnendā pars erat, & respectare libertatem cæperat, Emmanuelem Regem sollicitarunt, vt ad Regnum illud occupandum animum adjiceret. Nec res temerè erat: florente tum maximè Lusitaniâ armis, viris, opibusque. Hispaniâ contrà scissâ, fractâ, debilitatâ. Ducibus impigris opem suam Lusitano pollicentibus. Prona erant

Vasconcel.
Matiſius.
Faria.
Goezius.
Chron. Lusit.

omnia. Vna voluntas Emmanuelis defuit. Ea rem discussit. Imò & saluti Carolo Principi fuit. Nam arma solicitata in authores defectionis conuertit, quò & illos oppressit, & reliquos in fide continuit, Regnumque Carolo morigerum reddidit. Quàm diuersus ab ijs, qui seditionibus domesticis, tanquam occasioni rei gerendæ intenti, Galliam tentarunt, Portugalliam inuaserunt.

Ioannes III. Emmanuelis proles germana, ob Religionem domi constitutam, auctam, ornatam, Numa Christianus meritò appellatus. Palatium, domesticâ ex Pauli Apostoli doctrina Ecclesiá rerũ Diuinarũ officijs reddidit. Curas maiores Pietati, minores Politicæ impendit. Sacrũ Inquisitionis Tribunal induxit. Religiosos Ordines censuit, & veteri nitori restituit. Ecclesiasticam ditionem tribus Episcopatibus auxit. Portalegrij, Leiriæ, Mirandæ. Eboræ Archiepiscopalem, pro Episcopali sedem posuit. In Africam: in Asiam Episcopos idoneos, maiore studio & impendio quàm Imperatores misit. Patriarchas Æthiopiæ procurauit, & suis sumptibus expediuit. Templa non parua, eaque magnifica posuit. Thomarense caput illustrissimi Iesv Christi Ordinis caput esse iussit. Et insigne ei Templũ Diuæ à luce Virginis attribuit. Duæ sanctissimæ Seraphicæ Familiæ ad seuerioré disciplinã Prouinciæ, eius auspicijs traductæ Pietatis, & Arrabidæ: quæ Paradisi Seminaria, imò & è Cælo ad nos ductæ coloniæ dici possunt. Atque his ille nobilem Pietatem, sed aliâ laude gloriosam fecit. Euocatâ, Româ, nouâ illâ, sed veteris instructâ, cùm scientiæ, tum virtutis ornamentis Societate Iesv, & in Lusitaniam vix dum ortâ, inuectâ, vt inter Regios apices adolesceret, ad Religionis, & amplitudinis præmia erudita. Cui ille iuuẽtutem instituendam commisit: vt quemadmodũ illa tenera adhuc, & recens, à cunis ab Rege, Regnoque Lusitano excepta, & educata fuerat, ita in tenera illa ætate erudiẽda, præceptisq. cõformanda operam locans, à Ioãne acceptũ beneficium compensaret. Itaque Conimbricæ magnificentissimo Collegio erecto, minores ab reliqua Academia aulas Philosophiæ, ac triũ linguarum scholas, moderandas tradidit. Propugnacula in Societate tria Religioni ac Fidei, Tribus ædificatis amplissimis: Conimbricæ in Europâ, Goæ in Asia, Bahiæ in America Collegijs parauit. Arce apud Diuum Rochum Olisipone in domo Professa insigni admodum constitutâ. Nec maiorem ille donando, quàm dolendo Pietatis sensum ostendit. Solemnibus Missarum Officijs coram Rege, ac Regia curia impius quidam in sacrosanctam, cùm in altum euehebatur, Hostiam manus iniecit, & repentè abstulit, & mirâ celeritate euanuit. Attonitos omnes rei atrocitas tenuit. Rex tantum ex ea dolorem cepit, vt aulam reuersus in luctu, & sordibus iacuerit, & multis pòst diebus in lucem atratus prodierit, & supplicatione indictâ nudis in eâ pedibus incesserit. I, nunc Castellane, & verbis Ioannis Regis *virtutem illude superbis.*

Andrad. Vasconcel. Maris. Faria. Hist. Lusit.

Virgil. l. 11.

Sebastiano Regi citiùs tu sphæram Fortunæ, quàm clauam Religionis extorsetis. Eâ ille Hæreseos, & infidelitatis monstra contundere cogitauit. Nempe altas in eius animo radices Pietas egerat, à teneris insita, Societatis Patrum, quos amabat vnicè, institutis. Horror ei læthalis culpæ tantus, quantus Ludouico IX. Galliæ fuisse dicitur: Charitate in Deum sic exarsit, vt quòd per minora incendium illud opera prodire non pote-

rat, erumperet in eas flammas, quibus posteà conflagrauit. Itaque diuinũ Horarum Canonicarum officium recitare, Piaculares Virginis globulos percurrere, quotidie rei Sacræ, bis Sabbathis interesse, esuriales ferias ritè peragere, expiare singulis hebdomadis animum; cælesti Pane refici, sacram Eucharistiam cùm palàm expositam, tùm ægrotis per plateas delatam, summa veneratione comitari; Pupillorum orbitati, Viduarum solitudini, Pauperum necessitatibus subuenire, parua ei pro magnitudine Amoris videbantur. Nec illa satis, Templa ponere, Aras struere, Delubra instaurare, Cænobia reficere: nouem Collegia Societati per totum dispersa Orbem assignare. Maiora molitus, flagrabat desiderio Mahometanam perfidiam extinguendi, Sacrũ bellũ meditatus, Pio se V. Pontifici alacriter obtulerat, à quo cum propter obseruantiam, cultumque in Apostolicam sedem *obsequentissimus Filius*, dici vellet, ab eo *Defensor Fidei*, meruit appellari. Faces huius, quo ardebat, ignis in alios Principes conjecit: cùmque à connubio maximè abhorreret; ea tantùm ratione admisit, si Rex Galliæ Carolus arma, & opes Gallicas in Mauros verteret, pactus ducturum se Margaritam eius sororem, cuius tamen anteà sæpè oblatos thalamos reiecisset. Sed eo cõsilio discusso, & ardore crescente, in Africanam ipse expeditionẽ incubuit. Bis cruda ætate profectus nodos omnes, moras[q]; ab omniũ penè ordinũ lectissimis viris oppositas igne illo sacro consumpsit; & quòd primâ vice Crucem victricem senserat, acriùs secundâ inuectus, se, & suas opes in præceps dedit. Religionis profectò victima, non ambitionis, Aræ, non sceptro deuota, cuius ille iacturam fecit, vt Fidem mactaret. Vasconcel. Faria. Sousa.

In Henrico ab ineunte ætate sacris dedito, ac per omnes sacri Ordinis gradus ad Pietatis culmen nitente, mirum non est Religionis studia palmam tulisse. Assueta Rei diuinæ manus sanctius reddidit sceptrũ, & Coronam mitra sacrauit, & Cardinalitia purpura Regiam erudijt ad Pietatẽ. Itaque Religiosè regnauit, & calamitosissimâ illâ tẽpestate se ipsum populo impendit, communique saluti litauit: Sacerdos, antequam Regnum iniret, initio Sacrificium. Ad quod anteà piè prælus erat, cum orto domo in Regia incendio, & immaniter grassante, cũ nemo domesticorum Effigiem Crucifixi Christi, quàm allambebat ignis iam iã voraturus eriperet ipse maioribus accẽsus flãmis in ignẽ se coniecit: & sui oblitus, omnes in Crucifixum curas intendit, eumque arreptum incendio exemit, eò maiore gloria, quò certiore periculo. Extat in Eborensi Societatis IESV Collegio tantæ Pietatis monumentum, cui maxima, tum, & posteà ingenia immortales versus dedicarunt. Laborarenè potuit vitio ambitionis, qui vitam suam Religiosè prodigebat. Vasconcel. Marif. Faria. Sousa.

Hãc se Pietatis viâ Reges nostri Regno inferebant, eâ se superis reddebant. Hæc oportuit insistere vestigia eum, qui Lusitaniæ imperaret. Castellani certè Reges, alioqui egregiè Pij multa deleuerant, nam cum externi ab alieno solo venirent, nec satis illis perspectum iter, nec vestigia explorata, nec passus idonei; quòd si qua imprimebãt, ea certè transeuntium obiter, ac leuiter, non manentium altè impressa vestigia, Religione minimè constitutã euanescebant. Propiùs nos afflare Pietas debuit

Experimur. Hanc Rex noster Ioannes Sereniſſimus, expreſſis in ſe cum accepto Regio ſanguine exemplis repræſentauit. Rebus diuinis, & Officijs Eccleſiaſticis intentus, domi, foriſque Alphonſum Henricium, Eduardum, Emmanuelem, Ioannem, Sebaſtianum que imitatur. Canribus ſacris ita delectatur, vt non modò eos libenter audiat, ſed quâ pollet, vſque ad admirationem, muſicarum rerum ſcientiâ, Dauidis inſtar, hymnos ſciẽtiſſimè componat, quorum harmoniâ templa reſonent. Dionyſio & Petro Regi ſimilis, de quibus legimus eodem ſtudio fuiſſe delectatos: ſed eo noſter eminet, quòd ſuam illam muſicorum numerorum peririam ſacris terminis ita definit, vt in profanos euagari campos non patiatur. Euchariſtiam ſic colit, vt quoties ea coràm exponitur, ipſe accepto in comitem Principe, vectoriæ Vmbellæ contos in Pompâ deducat, Emmanuelis, & Ioannis, Sebaſtianique pietate reſtituta. Eo item celebrandus, quòd numquam vllo in templo ab ingreſſu ad exitum caput obtegit. Hoc nomine Euchariſticæ venerationis Ioanni I. & II. meritò comparandus. Mirâ in B. Virginem obſeruanriâ Reges omnes, erga Conceptionem Immaculatam Alphonſum Regem III. expreſſit. Quam ſibi Regnoque ſuo Patronam, vti olim Aſſumptam Virginem Eduardus, adoptauit. Triduo ante eius feſtum diem, Oliſiponem ad ſceptrum capiendum ingreſſus, primam de eius Conceptione ab Concionatore Franciſcano, qui eam maximè ordo propugnat in Æde Regiâ excepit auribus. Paulò infra octauam Rex publicè inauguratus, ſalutatuſque.

Oculi teſtes

Tandem hoc anno 1646. ſe omnino ei, Regnumque deuouit. Tutelarem Regiæ Familiæ, & Luſitaniæ, iuratis in Immaculatæ Conceptionis defenſionem tribus Regni Ordinibus, vt qui ſibi Sacramentum Fidei dixerãt, ij & Virgini Conceptæ dicerent; iuſſis prætereà eadem iuramẽti Religione teneri, Omnibus Regni ciuitatibus, Conimbricẽſi Academiâ præeũte. Cautũ ne quis Cathedram Conimbricenſem aſcenderet, niſi priùs defenſum iri à ſe Puritatem Immaculatæ Virginis Conceptionis iuraret. Cui ille ſe ſtipendiarium, obnoxiùmque eſſe voluit, deſtinatâ Virgini Cõceptæ, quæ in Odæo Brigantinæ Villauizoſæ ſitæ Domus colitur, aureâ penſione. Hâc lege ſceptrum ad poſteros tranſmittendum. Huiuſmodi Pietatis ſpecie Authorem Regni Alphonſum referens: vt quemadmodum ab illo vectigale Clareuallenſi Virgini Regnum factum, ita ab Ioanne Villauitioſenſi obnoxium redderetur. Quare Ioãnem non minùs iuris, quàm Pietatis Luſitanorum Regum hæredem habemus. Imò ipſa nos Religio, ſi nulla nos eius teneret memoria, iuris Regij admoneret.

Monarch. Luſit. Brittus.

Dignam hîc ego, ex peregrino Authore Thoma Boſio clauſulam apponam, eaque hanc de Regum Pietate ratiocinationem aptè concludam. *Plerique*, inquit, *omnes iſti Portugalliæ Reges, cum tot ſæculis regnarint, omnibus Iuſtitiæ, & Religionis ornamentis, & laudibus excelluerunt.* Sanè, quâ ſum, vel mediocri eruditione, lectis omnium penè Europæ nationum Annalibus, id auſim, nec temerè affirmare, nullos hac integritate animi, hoc ſtudio Pietatis, hoc cultu Religionis aliarum gentium Reges Luſitanis Regibus præſtitiſſe: vix vllos cum ijs exactè eo comparandos: non quòd defuerint inter eos multi pares, ſed quòd non omnes eâ laude excellue-

Thom. Boſius de ſign. Eccleſ. ſign. 91.

rint: cùm nemo illa Lusitanus caruerit. Hispanos hîc ego, si Authori similis esse vellem, propositis ambitionis profundissimæ exemplis, pudorem afferre possem, sed præstat abstinere, nec enim alios inuito, sed meos à calumnia vindico. Satis sint ea, quæ iis, quos maximè Religiosos esse putant, Ferdinando Catholico, Carolo Quinto, & Philippo Secundo Iouius, & Guiciardinus, Boccalinus, & alii Italorum scriptores objecerunt. Quæque summus Rex Galliæ Franciscus, in Apologetica pro se contra Carolum scripta Epistolâ, eleganter, ac verè commemorauit. Nunc ad priuata Ciuium exempla veniamus, & impudentis hominis audaciam refutemus.

CONFVTATIO. XX. *Pars secunda.*

TAntâ nos ambitione laborare putat, vt proprij cupidine Imperij, (nec enim liberi Regis dominatu esse volumus) à Christo ad Turcas deficiamus. Qui nunquam à Regibus nostris defecimus, vt regnis & oblatis, & partis frueremur? Summâ sciat Author, & Religionis imprimis, & Fidei in Reges curâ Lusitanis fuisse, nec à se vllum inuentum tot inter Duces, Imperatores, Proreges, qui Regnandi libidine, vel in superos impium, vel in Regem se, infidum præstaret. Pauca seligam è multis quæ poterant æquo fortasse iure memorari. Illud primùm animaduerto: mirum esse, quòd cùm Imperij Lusitanici ditio, tam latè pateat, & iisdem quibus Sol spatiis terminetur: tamque remotè à Regio conspectu versarentur, nemo Lusitanus ausus fuerit, partem aliquam sibi Imperij decerpere; cùm tot fuerint aliarum gentium Imperatores, qui Regna ambierint, & integra vendicare tentarint. Quin eos vel pudor, cuius è propinquo; vel Reuerentia cuius è longinquo, major esse vis solet, deterruerit. Historias tu omnes inoffenso, qui Superos, qui Reges amas, pede, vt aiunt, decurras. Non tu hic immania illa Noui orbis Pizarrorum portenta, bellaque inde orta ciuilia, tot Ducum & copiarum strage cumulata: non funesta & violatâ Fide tetra exempla: non illa intra Hispaniam è Communitatum factionibus orta incendia ciuium sanguine alta, & restincta inuenias: Nullius Imperatoris nutantem, dubiumque inter fidem, libidinemque imperandi, & in vtramque partem momenta pendentem animum, cuiusmodi fuit Dauali Piscarii, cuius saltem aures eo crimine calluerunt. Neminem vel leuiter hac suspicione tinctum, & ob eam rem in examen vocatum, quod insonti Magno Consaluo accidisse legimus, reperias. Ne Sancium hic ego & Henrieum, quorum ille Patri, & nepoti ex Fratre, hic Fratri legitime regnātibus sceptrū immaniter extorserunt, cruentasque Tragœdias excitarunt, commemorem. Nam non modo labe, sed ne suspicione quidem Perfidiæ vnquam laborauimus. Puta semper, ac nitida Fides, tum in Deum, tum in Reges nostra extitit, *& albo velata Panno.* Nullius Proditoris sanguine inquinata. Id cum multi Lusitani, tum externi non pauci, tum Castellani quidam memoria mandarunt. Tres eligo, quorum testimonio rem confirmem. Vnus sit Lusitanus, sed incorruptæ Fidei Ioannes Barrius. *Aliis quidem gentibus Fides, sed ea aliunde insita: Lusitanis omnino ingenita. Itaque ijs omnes*

Paul. Iouius. Guicciard. Illescas. Iouius in eius vita & Historiis.

Horatius.

Barr. D. 4. l. 6.

Bos de Sign. Eccl. l. 8. c. 1. & lib. 10. Sig. 90. c. 9. n. 12. *aliæ nationes cedunt.* Alter Bosius: *Catholicis hoc Lusitanis ab orbis exordio diuinitus concessum est, vt nunquam Reges suos communi decreto constitutos, armis petierint.*

Saauedra. Emprес. Polis 36. Tertius Saauedra. *Incredibili Reges suos amore Lusitani persequuntur, nunquam aut eos districto gladio, aut conuitio impetierunt. Quod si vnum alteri contigit præponere, id eo fuit, quòd cum ambo Lusitani essent, postpositus Regnum libidini postponebat.*

Quare, quòd ait Author, Lusitanos ne Imperio Castellano subiaceant, omnia tentaturos, ipsum argumento est, legitimos Reges Castellæ non esse, nec vnquam anteà fuisse. Si enim iusti & legitimi hæredes essent, iis profectò Lusitani paruissent. Quin id animaduerti maximè oportet, Lusitanos nunquam iustum & legitimum Castellanorum in se ius dominandi agnouisse: atque adeo semper eos, qui iis adhærerent, perfidiæ appellasse. Ita vt Lusitana fides Lusitano iuri responderet, Castellano resisteret. Quare cum de Regno disceptatum inter Castellanum, Lusitanumque, qui partium Castellæ erant, Proditores, qui Lusitaniæ, Ciues dici solebant. Quod iam olim Ioanne Primo Castellæ, cùm Ioanne Primo Lusitaniæ de sceptro Lusitano contendentibus historici obseruarunt.

Ludouicus Camonius. Et acutè notauit Princeps Carminum Camonius, cuius illa spectata, nec admodum quibusdam perspecta sententia.

Dizeilhe que tambem dos Portugueses.
Alguns tredores ouue algumas vezes.

id est, *Dicite nonnullos Lusi de sanguine læso*
Numine, perfidiæ scelus admisisse nefandum.

Quippe qui insectatur eos qui in castris Castellanis erant, & aduersus Ioannem, Patriamque pugnabant: quos idcirco Sertorio, Coriolano, Catilinæ comparat: quia quemadmodum hi contra Patriam arma sumpserant, ita & illi armis Patriam oppugnabant. Illud etiam Poëtæ Lusitani fidem commendat, quod nihil inter Sertorium, Coriolanum, & Catilinam distinguat, omnesque apud inferos perfidiæ pænas dare affirmet, cùm tamen multùm Catilina sit à duobus dissimilis, quòd hi iniuriis irritati speciosiùs arma in patriam sumpserint, ille libidine ac furore ruinam Patriæ impiè molitus fuerit. Tam enim puram apud se Fidei ideam formauerant, vt nihil interesse putaret, iure ne, an iniuria quis Patriam oppugnaret, cùm nulla omnino ratione esset Patria oppugnanda: atque adeo aut nulla cuiquam à Patria inferri iniuria posset, aut si posset, ea non esset armis repetenda, sed omnino Patriæ condonanda. Nec obieceris: cùm Philippo Secundo Regnum se dedidit, aut omnes Proditores fuisse, aut eius ad regnandum legitimum fuisse. Nam illam Philippus obedientiam vi extorsit, expressit armis ab inuitis, quod à voluntariis obtinere non potuit, iugum impositum, non imperium acceptum. Colla subacta, non corda. Tempori, non viro cesserunt. Monitus Philippus à Christophoro Moura perito Politices, gnaroque Lusitanicæ indolis viro, *Ne sauiret in Lusitanos, quos ferrum irritaret potius, quàm frangeret, sed eos metu contineret, nam mentes deterrere, corda certè trahere non posse, quæ à Castellanis erant aliena.* Id que euentus recens monstrauit, ex-

Faria. P. 4. c. 19. Epitome.

cusso iugo, acceptâ libertate; cordibus ad Brigantinam Domum, vbi erat ius Regium, & Amor reseruatus, & suo erupturus tempore, redeuntibus. De quibus vel hostis Caramuel negat ad Philippos inclinari potuisse. Ita Lusitanorum corpora, quæ vi tracta imperio seruiebant Castellana: Animi, qui Amore ducti, in arce libertatis manebant Lusitani. Itaque truncus, & Cadauer Regni, erat in Philipporum potestate, mens, Animusque apud Brigantinos Principes viuebat. Reuixit integra Lusitania, cùm se reddidit Ioanni Lusitano. Quæ in huiusmodi corpus membra non redeunt, ea sunt à fide aliena, & Perfidiæ mancipata. Caram. in Philippo Demonstr.

His, quæ oportuit, animaduersis: hostis calumniis propiùs occurramus. *Turcas*, ait, *nos futuros citiùs quàm Castellanis pareamus*. Retorqueo. Tanta nobis est Religionis, & Fidei vis; vt ne in Castellanos quidem, qui nos Turcis obiiciunt, vt deleant, Turcas inuadere sinamus. Afferam, cuius pudeat, exemplum appositû. Alphonso Quinto Lusitaniæ Rege bellum cum Ferdinando Catholico gerente, Septa præcipua Mauritaniæ Arx, à Pœnis obsessa, captâ Castellani occasione, eandem obsidione cinxerunt. Ita diuisis copiis sub inde vrbs expugnati cæpta, media inter vtrosque Castellanos Mauros que. Impigrè resistête Duce Rodericio Mêdez Riberio, Mauri, de expugnatione desperantes, in Castellanos, qui in acie erant, arma conuertere statuerût, rati satis sibi fore, si quòd sæuire in nostros non possent, in Christianos sæuirent. Pronum hoc sibi per Ducem Lusitanum fore putarunt, quòd ab hoste Castellano vrgeretur. Itaque propositum illi, vt liceret per ipsum, aut à se Castellanos, aut coniunctis secum viribus ab vtrisque debellari. Ita se obsidionem soluturos. Quin, si nostri Castellani essent, id contra nos imputarent, non dubita. Nostris id permittere Religio fuit. Itaque obsideri cum periculo fortunarum, ac vitæ, quàm cum iniuria Christiani nominis deleri hostem Catholicum maluerunt. Norit Author quàm propè à Turcis Castellani, qui cum iis arma coniunxerant, vt nos expugnarent; quàm procul Lusitani à Turcis, qui ne ab iis Castellani delerentur, suo cum præsenti discrimine, obstiterunt. Pupillam oculi tangit, qui Religioni Lusitanæ scrupulum obiicit. Eam illi semper Fortunis, Imperio, vitæ antepos uerunt. Satis de Regibus; ad aliôs digredi oportet. Nec ego hîc Martyrum Cathalogum texam. Sacratior hic est, quàm in rem Politicam veniat titulus. Pauca, quæque rei hæreant, delecta referam. Chron Regis Alphonsi V. Marinos. Dial. 4. c. 9. Soza Maced. c. 13. n. 1.

Infans Ferdinandus apud Tingim captus, præs, & obses copiarum esse voluit, pactâ interim vrbe Septâ Arce Catholicâ, ea lege, vt si rediret in Maurorum potestatem, libertati Infans redderetur. Cùm verò restitutâ Mauris ciuitate fidem periclitari opus esset, ab iisque omnes aliæ conditiones reiicerentur, diu in Regio Senatu deliberatum, quid agendum in tanta rerum angustiâ foret. Ac plerisque eò inclinantibus vt Infantis libertati consuleretur, ipse contra se pro Christianæ Reipublicæ salute iudicauit: maluitque in ergastulo inter ærumnas, & tormenta mori, quam Religioni periculum creare. Lusitanicæ Fidei gloriam, clarissimo exitu, qui virtutis militaris viuus auxerat in cœlum extulit, Heros Vasconcel. Lima Marinus. Faria. Sousa. Couto.

illustrissimus Christophorus à Gama Orientalis Iasonis Vasci à Gama
Faria. filius, acceptam à Parente explorati Auroræ Thalami laudem effuso roseo sanguine ornaturus. Hic eximio ætatis Flore, sed collecto victoria-
Vasconcele. rum vltra ætatem fructu, à Fratre Indiarum tum Prorege Stephano Gama, Æthiopico Imperatori Claudio Christianam fidem Ritu Græco profitenti quòd spes erat fore, vt Romanam amplecteretur, auxilio mis-
Sousa. sus, cùm Mauros hostes bis victor fregisset, tertio ab iis prælio captus, Religioni Catholicæ testimonium reddidit. Ductus ad Gradametum Regem Maurorum, cuius copias, & victor anteà profligatat, & tum victus
Ex Epistol. Patr. Societat. attriuerat, admiratione suæ illum & virtutis, & famæ, & formæ impleuit. Igitur hic odio deposito trahere iuuenem in suas & Mahometis partes studuit. Illecebris, lenociniis, connubio Regiæ feminæ proposito primùm pellicere, mox diuitiis, opibusque inescare: demum factâ potentiæ, & imperij spe oppugnare. Erecto semper & animo, & vultu, Gamæ similis, Christophorus iusti tenax propositi stetit. Quin vbi vidit vlterius Gradametum persuadendo tendere, seueris eum verbis increpuit. Summa fuit. *Pudori sibi esse hac de re tentari; præstare mortem pati, quàm illa audire, eo se sanguine genitum, vt nihil turpè: eâ Religione, vt nihil impium committere debeat: non à suo se Rege ad alienum, à Christo multo minus ad Mahometam defecturum.* Quo respõso Barbarus Rex irritatus distinctũ acinacẽ totis viribus in collũ deiecit. E capite in terrã ex ictu prolapso salientis aquæ Fons ebulliit, feruore sanguinis: quẽ visa est tellus, cum reciperet, aquis cõpensare. En Lusitani, non vt imperent Turcis aggregantur, sed ne apud Turcas imperent, vitam profundunt, & inter Martyres recensentur.

Non fumum è luce, sed lucem è fumo bombardarum, quâ Lusitanum nomen illustrauit Tormentarius quidam Magister Malacæ dedit.
Sosa in Excel. In hostium ille manus inciderat, qui quòd artis peritissimum suo malo
Barr. senserant, magnis stipendiis inuitarunt, vt eam in Lusitanos conuerteret; nec defuit pugnæ occasio, in qua cùm eius opera vti vellent, ac ille constanter negasset in Catholicos pilas emissurum, super ipsa, quam compellebant explodere, Bombarda immaniter trucidarunt. Non hic opinor ad Barbaros aut Turcas imperandi ductus libidine desciuisset. Eiusdem studij, sed clarioris est operæ, sequens exemplum. In prima illa Diensi obsidione, vbi virtutis miracula Duce Antonio Sylueria à no-
Barrius. stris Lusitanis edita, illud etiam Religiosæ fortitudinis facinus patratum. Oppugnato summa vi ac demum occupato à Turcis, quodam Arcis no-
Couto. stræ Propugnaculo, septem ægrè milites euasere. Ij constipati cesserant, nec recedebant. Ecce tibi alacres Turcæ, & capto Propugnaculo gloriosi, vexillo nostro, quod Crucem præferebat, deiecto, suum in eius locum inferunt, & magnis clamoribus attollunt. Indignum septem Lusitani facinus iniquissimè ferentes, exarserunt studio iniuriæ Cruci illatæ
Maris. vlciscendæ. Duce Ioanne Pirezio qui omnes ætate anteibat, repentè exiliunt, & illato gradu hostes remouent, vexillum Turcicum deiiciunt, Christianum reponunt. Stupere primùm Turcæ, & ex impetu, ac euentu maiorem militum manum esse putantes, cedere, terga dare, & locum prorsus nudatum relinquere, mox in se reuersi, vt viderunt hostium paucitatem,

paucitatem, refectis animis, viribusque in eos irruunt, & multitudine obrutos fugant, Cruce auulsâ, Lunam inserunt. Nec iam de victoria inter se, sed de Religione certare. Hoc Lusitani acrius inflammati rursum egressi Crucem restituunt. Quater hinc inde vexilla extracta, & imposita. Donec à tanta multitudine oppressi nostri, vnus post alium confecti vulneribus cecidere. Tum & Crux solo prolapsa inter cadauera iacuit, ac vti steterat eorum beneficio, in eorum gratiam cadentium procubuit. Iacta paulò pôst in subiectum mare corpora, cum æstu recedente in pelagus retrahi debuissent, contra vim resorbentium fluctuum, aduerso æstu illata, & in æstuarium recepta: molli flexu ad littus Arci nostræ proximum, sunt exposita. Inde manibus suorum reuerenter accepta, victoriæ secum futuræ pignora attulerunt. Siste hîc mihi quæso Authorem, & roga. Vtrum ad Turcas defecturi viui essent, qui ne mortui quidem ad eos accedere voluerunt. Sed abstinere hîc, ac stylum continere oportet, ne apud Indos patrata aduocemus. Quæ suo loco reseruamus. Nunc aliquot Fidei erga Reges & Patriam exempla proponamus. Difficiliùs hic erit pauca, quòd delectu est, vbi multa delecta, opus; quàm multa commemorare. Maffeius. Couto. Barrius.

CONFVTATIO. XIX.

Pars tertia.

PRimùm esto Antiquius & heroïci tẽporis. Alphonso V. Castellæ Rege Bermudi filio magnis iniuriis lacessitus Comes Froyla Vermuzius contra eius Purpuratos arma sumpserat, eos que acie vicerat. Quare atrociore in eum odio stimulati fictis criminibus Regi Alphonso suspectum reddiderunt. Ille non rebellandi consilio, sed se tuendi copias armauit. Paulò pôst quid moliretur apparuit: nam cum Rex Ouiedum vrbem à Mauris occupatam, recipere vellet, eique exercitum admouisset, Froyla Regii periculi monitus, suas eò continuo copias duxit. Timuerunt sibi à nouo hoste Calumniatores, qui Regi aderant, & qui persuadere voluerant Froylam eo animo aduentare, vt à tergo Regias copias adoriretur; eoque nomine in inuidiam vocarunt. Verùm Rex calũnias prudenti responso discussit. *Non eum esse ducem Froylam dictitans, qui à tergo proditoris more hostem inuaderet.* Diuinasse Regem euentus probauit. Froyla coniunctis suis cum Rege copiis vrbem oppugnauit, nec destitit donec vi cepit, & Regi tradidit; relato inde Fidei præmio quòd oculos eo in certamine amisit, professus cariorem sibi oculis fidei gloriam fuisse: ac in posterum pro oculis fidem fore. Alterum par, vel aliquantò Superior Heros Rodericus Froiazius Comes exhibet. Is Garciæ Lusitaniæ Regi, contra Sancium Castellæ aderat: & victis ad Colliimbriã hostiũ copiis, Regem Garciam Scalabim vsque comitatus, ibi rursus cum Sancio fratrẽ pertinaciter insectãte, paruâ admodũ sed Lusitana manu vix obductis quæ multa acceperat, vulneribus, pugnare cogitur. Aderãt vtriq; Brittus. Faria. Iidem Auth.

Reges: nũquam acrius dimicatũ. Sed Froiacio se magna vi per hostiũ cuneos inferente, Regium Castellanorum vexillum deiectum, Rex Sancius strenuè resistens, in Froiacii potestatem venit. Qui cùm deficere se omninò exhausto per vetera recrudescentia, & per noua illata vulnera sanguine, sentiret; vt ante mortem suprema Fidei officia redderet; Garziam Regem appellari iussit, & Sancio in manus tradito ter rogauit, an in Potestate haberet? & accepto à Garcia responso, & habere, & non nisi à Froiazio habere. *Benè est*, inquit, *lætus morior, quòd te victoriæ compotem relinquo.* Deinde super scutum se projiciens, galeâ capiti suppositâ, gladio retento, spirante martium quiddam vultu, & vltimo per osculum Capulo in Crucis modum conformato halitu reddito, gloriosè occubuit.

Sousa maced.

Nec his posteriora exempla cesserunt. Araducæ Rex Alphonsus Henricius multarum iam in tenerâ ætate, Palmarum Imperator, à Castellæ Rege patruele suo, quem aciè paulò ante vicerat, arctissima obsidione tenebatur. Regis sui vicem doluit Egas Monisius, ac vt obsidionem solueret, nodo se Pactionis, Regis alumni nomine, sed inhonesto tamen obstrinxit, recipiens Alphonsum pactis staturum. Is liberatus, & fœderis inscius datam ab Ega fidem præstare noluit. Ergo, dependendum Monisio, in quo Rex defecerat. Ratus suam vnius vitam Fidei pretium non æquare, vxoris, & liberorum addere voluit. Illos omnes secum Toletum ducit, & coram Castellæ Rege reum se cum comitatu, restibus in collum inductis sistit: & fidei victimam profitetur. Si valeat crimen Sanguine pensari. Sed quem aspectus ille non moueret? Indoluit Rex spectaculo, & noxam leuioris perfidiæ, maximæ fidei condonauit. Quàm in Regem suum fidus, qui vel perfidiâ illi profecit!

Æduardus Nonnius. Britt. Brandan. Faria. Maris. Mariana.

Duo illa Sancij II. Regis tempore celebrata fidei miracula, piaculum esset silentio præterire. Eo Regno exacto, & Toletũ compulso, Alphonsus Comes Bononiæ Regnum suscepit. Obstinatæ in Sanciũ fidei, quòd ei Sacramentum receptis Arcibus dixerant, Præfecti duo litare periculo suo maluerunt. Alter Cerolicensis, alter Conimbricensis Præpositus. In Cerolicensem priùs Alphonsus mouit. Obsedit, nec expugnauit munitissimam in paucis Arcem, naturâ, situ, arte, addito Præsidij inuicti robore inexpugnabilem. Spe capiundæ per vim, Præfectus, omnino deiecit, vir summæ cùm virtutis, tum fidei Ferdinandus Paciecus. Morâ frangere lentæ obsidionis constantiam Ducis, & fame præsidiariorum animos debilitare Rex statuit. Diu obsidio tenuit. Diuturnitas penuriam, penuria famem attulit. Propè periculo Dux erat, cùm semel coronam muri obambulans, & in subiectum fluuium, qui muros præterfluuit, Mondam oculos conjiciens, vidit Aquilam arrepto ac suspenso vnguibus pisce in Arcem destinato volatu venienté: mox cùm superasti tisset, remisso vnguium nexu piscem demisisse: ac inde celerrimè aufugisse. Nouitate re attonitus, piscem inquiri iussit. Recognouit delicatissimum, & ad cupedias natum, ex illis qui Saxites, seu Truttæ appellantur. Casu in consilium verso, munus Regi obsidenti adornat, &

Monarch. Lusitana. Vasconcel. Faria. Marisius.

adiecto Pane, qui forte supererat, filiolo suo tradit cum mandatis deferendum. Summa erat: Regi se benè velle: monere ne tempus frustra, & vires terat: sibi satis non ad necessitatem modò, sed advoluptatem fore, id ex munere oblato perspectum. Peruasit Regi, continuò obsidione solutâ Conimbricam concessit.

Conimbricæ nouum constantis fidei miraculum reperit. Arcem Regni Primariam Martino Freitæ Rex Sancius, viro impigro commendarat. Datâ hic fide receperat, cōpararat se ad obsidionem. Hanc quòd diuturnam esse putabat, commeatuum vim magnam in Arcem intulit. Nec opinio fefellit. Adest Alphonsus, vrget, & vbi nihil apertâ vi proficere sensit, lentè obsider, nec aut fefellit prouidum: aut fregit constantem. Interim mortuum Toleti Sancium fama sparsit. Ea vsus Alphonsus suadet deditionem. Sacramētum morte Regis solutum dictitans. Sed Freitæ sacratior fides. Renuntiat: vanis famæ rumoribus minus se fidere. Ergo Toletum abit. Comperto Sancium decessisse: adit sepultum: sarcophago aperto: cadauere recognito, Claues vrbis quas gerebat eius manibus tradit. *Quas à te viuo mi Rex*, inquit, *Claues dicto tibi Sacramento accepi, mortuo dolens reddo. A quo iterum recipio, & me fide exoluo. Vtinam vti mortuo fidem, ita & vitam præstare possem. Nec ego, deinceps aut è meis quisquam Præfecturam illius Arcis gerer: nedum mutamus Dominos, mutare fidem videamur.* Redditis lacrymis Conimbricam rediit. Alphonso expectanti claues tradidit. Is miratus fidem, habere iussit, ille constanter renuit. Nec passus est quenquam suorum vti receperat, accipere. Primus vltrà mortem fidus fidem hereditariam fecit. Lege posteris impositâ: ne quis Præfecturam à Rege acciperet, quoscum mortales naturâ ediderit, fidem quoque in illos mutabilem reddiderit, quæ æterna esse deberet.

Faria. Mariana. Macedo. Monarch. Lusit.

Non impar in Africa specimen Fidei summus Imperator, Author clarissimæ domus Tarouquensium Comitum, Comes ipse Viannæ Eduardus Menesius præbuit. Nam Alphonso Quinto Rege longiùs quàm par erat in Maurorum fines è Septa vrbe excurrente, ac circum se vndique Mauris Equitibus fundentibus penè circumuento: ille in extremis pugnans impetum hostium sustinuit, ac vt ne ad Regem perueniret, oppositu suo effecit, eumque ingruentem nouo copiarum auctu multitudinem arcere vix posset, Regem adiit, & vt sibi consuleret, monuit: iret porrò, gradum contenderet; seque eriperet. Id vt liceret, Mauris se obiecit, & tanta vi impulit, vt turbaret attonitos virtutis miraculo. Et quidem quantum satis fuit ad locandum in tuto Regem vixit, nam vix dum ille euaserat, cùm Eduardus fessus magis, quàm victus moribundus in arma procubuit. Animus cum fide redditus cadauer fidei hæres reliquit. Nam ipsum diu obex, & mora mirantibus fuit, in idque ita fæuitum, vt minutatim discerptum perierit, solo digito ad sepulchrum posteà reperto. Ille superfuit, vt tantę virtutis index maneret. Scalabi apud D. Francisci seruatur.

Hist. Alph. V. c. 35. August. Emman. in vit Eduard.

Egregie Fidei respondit Fariarum familia nobilissima. Captus à Castellanis in prælio Nonnius Gonzalus à Faria Arcis nominis sui Prefectus: Reliquerat vicarium, sui filium. Illum quò ad dedendam Arcem cōpellerent

Eduard. Non. D. Leon. in vit. Ferdinan.

Anton. Sousa Maced. c. 14.

Parenrem muris vinctũ applicuerunt. Eò se Nonnius duci iusserat, de filio quòd adolescens erat, ne traderet solicitus: simulans velle se deditionem ei suadere. Aliud moliebatur Lusitani nominis memor. Id que re præstitit. Nam cùm filium coram adesse iussisset. *Ea tibi fides*, inquir, *seruanda, pro qua mihi statim subeunda mors est. Quem tibi viuus Arcem tradideram, moriens testamento lego. Tu ne trade tui meique memor. Ego sanguine lito Fidei, vt tu Religiosè colas. Turpe erit Paternam Arcem tradere manibus parricidarum.* Hæc dicentem Castellani hostes interfecerunt: & nouum nobis in Faria Regulum, nouum Guzmanium reliquerunt.

Didac. de Couto. D. 6. l. 6. c. 4. Corte Real. in 1. obsid. Dien Sousa l 14. n. 8. Excel. 1.

Illustre documentum è Correarum illustri sanguine Antonius dedit. In secunda Diensi obsidione strenuè pugnans in Maurorum manus deuenit. Hi cum ex eo scire cuperent, quid in Arce apud nostros ageretur, in quo statu res essent vt in suos vsus dicta converterent. Nihil ille omnino prodere voluit: ne fidem conremeraret, neuè suis noceret. Itaque silentium morte dependit, quod viuus mortuum se tacendo reddiderat: nec enim ab eo plusquàm à cadauere interrogando elicuerunt.

Anton. Souf. Fr. Anton. Roman. Eduard non. in Descrip. Afric.

Ac vti vno exemplo multa includamus. Ecquis ignorat Sebastiano Rege Africam meditante, quicumque ei se socios addiderunt, certæ se morti deuouisse? Quam tamen nemo est, quòd Rex præibat, deprecatus. Quod si qui restiterunt ij non suo damno, sed Regis & Reipublicæ Lusitanæ commoti restiterunt. Puderet vitæ, Rege ad mortem eunte, quam fides amabilem, honestamque reddebat. Non enim quî viuant, Lusitani, sed quàm honestè viuant attendunt.

Ioan. Barr. D 4 l 9 c. 20 Andr. l. 3 c. 36. Maffi. l. 10 Soola in Excellent c 9. Epist. 7. c. 10.

Coronidem non alius huic capiti, quàm Antonius Galuanus, vir in paucis memorabilis, de quo se Lusitania alumno gloriari possit, repudiatã coronã imponat. Nullum aptius ad redarguendum Authorem, ambitionem nostram criminantem exemplum. Ternatensibus apud Molucas in factiones diuisis, aliis Cachili Aeirio, aliis Tabariiæ Regnum illud pro studio partium deferentibus, cum in apertum bellum eruptura esser discordia, Primores deliberarunt de Regno Antonio Galuano Lusitanicæ Arcis Præfecto tribuendo: vt is arbitrii sui faceret: sin Rex esse noller, saltẽ Regnum vice Regis administraret. At ille summæ fidei ac Integritatis vir, & ab studio ambitionis maximè alienus oblatum imperium recusauit. Imo iis persuasit, vt Regem Cachilum Aerium reciperent, ne qua iis occasio, si Tabariiam absentem salutarent, sui rursum rentandi daretur. Admirantibus, inquir Ioannes Barrius, Mauris, hominis continentiam, cuius animus tam à cupiditate procul aberat, vt quod negarum summo pere expetunt alii, ille oblatum recusaret. Dum hoc Author seriò ex-

D. Alphons. Mend. Patriar Æthiop. in orat. ad Philip. Reg. apud P. Vasconcel.

pendit, & secum apud Indos Pizarrorum & Caruaialium & Almagrorum memoriam refricat; clausulam appono sententiã idonei Authoris Patriarchæ Æthiopiæ D. Alphonsi Mendesii omnis litteraturæ viri, quam in oratione coram Rege Philippo Tertio habita Eboræ sacrarũ litterarũ Professor hisce verbis expressit. *Fidei in Deum pedisequa est fides erga Regem, quæ sic eluxit semper in Lusitanis, vt nihil suprà possit excogitari, Pro tempore sufficiat illud præconium Belgici hominis, sed Salmanticensis Professors, & diligentis-*

simi Chronicôn Hispanorum contextoris. Quænam gens, inquit, toto reperietur orbe Regi suo obsequētior, quàm Hispani, quos cùm quotidie Reges sui in remotissimas regiones, & alio, vt ille ait, sole calentes ad expugnandos barbaros mittant, eâ accinguntur alacritate, quasi sine puluere & sanguine rem essent domi gesturi. Cuius rei meo quidem iudicio, meritò palmariam sibi laudem vindicant Lusitani, adeò Regi suo dediti, quasi ex vnius vita, vita penderet omnium. Hi fuistis, hi credebamini Lusitani, neque vnquam hæc opinio de vobis apud exteros obsoleuit. Sed qui vtramque Indiam conferat, is sanè cum sæpè à Castellanis ambitione peccatum inueniat: nostram omnem huiusmodi laudē esse fateatur. Atq; adeò rectè, Camonium Poëtam Principem cecinisse iudicabit: sic enim ille Iasonis Lusitani, Vasquij à Gama, viri omnino Palmarij ore

Ludouic. Cam. Cant. 5. Oct. 71. & 72.

Cres tu que se este nosso aiuntamento
De solda dos nam fora Lusitano
Que durara elle tanto obediente
Por ventura a seu Rey e a seu Regente?
Cres tu que ia nam foram leuantados
Contra seu Capitam se os resistira,
Fazendose Piratas obrigados
Da desespera, sam, da Fome, da ira,
Grandemente por certo estam prouados
Pois que nenhum trabalho grande os tira
Daquella Portuguesa alta excellencia
De lealdade firme è obediencia.

Quæ ita ego reddiderim:

Non alijs tam certa Fides. Ni Lysia genti
Corda forent, minor obsequii reuerentia, Regis
Cura minor. Dux Imperii si frena teneret
Arctiùs, & rigidis in vota obstaret habenis,
Eximeret se irata iugo: maria omnia classe
Cingeret infestâ; faceretque cruenta rapinam:
Victa labore, fame, stimulante cupidinis igne;
Est Lysiis innata Fides: non mole laborum
Frangitur, haud vllis cedit superata periclis,
Fluxa nec aduersis, nec debilitata secundis.

CONFVTATIONIS XX.

Pars tertia ad illa verba.

FAlluntur opinione. Lusitani non Religione, sed auri cupiditate fecerunt. Quì ibi animarum prouentus extiterunt, ij paucorum, id est, Religiosorum hominum operâ collecti: cæteris interim in diripendis, expilandisque vrbibus, & regnis occupatis.

PRoximè Ambitiosos Lusitanos dixerat, nunc Auaros. Ambitione ductos Religionem Imperio posthabuisse affirmarat: nūc cupiditate

illectos opes Fidei antepoſuiſſe affirmat. Capitale eſt, quod quatuor hiſce capitibus continetur. Fidei apud Indos propagandæ ſtudiũ, quo maximè Luſitani excelluerunt; cupiditate infamat. Apoſtolorum munus Iudaicæ crumenæ addicit. Calumniæ illud debemus: quòd occaſionem præbet veritatis vindicandæ. Quæ quòd latiſſimè patet, eius ſunt argumenta diuidenda. Ad primum caput. Finem Regum noſtrorum ſanctum & pium, ac omnino, à Religionis ſtudio, non à cupiditate profectum. Ad eundem ſcopum Proreges & Imperatores noſtros Impetando adminiſtrandoque Rempubl. præclaris adductis exemplis collimaſſe probabimus. Ad ſecundum. Liberos ab auaritiâ noſtrorum animos fuiſſe, & veræ laudis, quæ tum ex Pietate, tum virtute petitur amantes, multa vbique monumenta reliquiſſe monſtrabimus. Ad tertium. Miſſa per Euangelicæ Prædicationis campos ſtyli falce ſegetes metemus: fructuſque ex operarum labore collectos palàm omnino faciemus. Tandem ad quartum. Quo Authori oculi doleant, quàm diſſimiles Caſtellani fuerint Luſitanis, in ſuis ad Indos expeditionibus: adductis, ſuperbiæ, cupiditatis, libidinis Caſtellanicæ, ex eorummet hiſtorijs depromptis exemplis, latè oſtendemus; adeò vt nos Author, ad ſuorum imaginem formaſſe, ac è ſuo æſtimaſſe ingenio, moribuſque videatur. Agè verò ab illo incipiamus.

Vana opinion. *Falluntur opinione.*

CAPVT PRIMVM.

In Epiſtol. O Calumniam! ô impudentiam! ô effrontem audaciam! verè Tullius: *Qui ſemel verecundiæ fines tranſierit, eum oportet eſſe grauiter impudentem.* Improbum os; quòd iſta effutijt. Vanam opinionem appellat homo vaniſſimus, cui vniuerſus orbis momentum addidit. Vt ſit ventoſiſſimè Hiſpanus, non poterit ventorum omnium collecto flatu, hanc, quam appellat vanitatem, diſſipare: nemo certè Author eſt Luſitanus Italus, Gallus, Belga, Germanus, imo & Hiſpanus, vno verbo externus, qui Luſitanorum Religioni calculum non adjiciat; vt aceruus hinc Mercurialis exiſtat. Vnus neſcio quo è gurguſtio Caſtellanus prodijt, qui inficiaretur, & vanitatem, quæ maximè veritas eſt diceret. Nolo ciues meos, quos ſuſpectos putet, numerare. Quamquam qui ſuſpecti eſſe poſſint, cùm ſuæ quibuſque gentis authoribus, dum propria referunt, ſit credendum. Sin neque Græcis, neque Romanis, imò ne Hiſpanis quidem ſcriptoribus, de ſuis ſcribentibus fides habenda. Objicerem ego Barrios, Goezios, Andradios, Coutos, Oſorios, Vaſconcelios, Freitas, Ferreiras, Liſboas, Souſas, Mariſios, Farias, Lucenas, Guerreiros, Tellios, Reſendios, Pintos, & pleroſque alios ſummæ fidei Luſitanos Authores, quibus propoſitum fuit: Religionem, ac Pietatem cum Propagandæ Fidei ſtudio coniunctam Luſitanæ gentis, aut ex integro, aut ex parte ſcribere, & clariſſima illius exempla commemorare. Nam quibus ea, quæſo, notiora, quàm ijs qui ſuorum geſta ciuium noſſe debebant, & apud quos ea pattata, quæ tradebant? Prætereo tamen hoſce, ne ſuſpicionis ab

Authore infesto appellentur. Num fidem abroget Bosijs, Maffæijs, Orlandinis, Tursellinis, Genebrardis, Sacchinis, Spondanis, Iouijs, Boteris, Trigautijs, Vvitflietis, aliisque quamplurimis externis scriptoribus, qui hoc ipsum, quod Lusitani, memoriæ prodiderunt? & hanc propriam gentis Lusitanæ laudem esse dixerunt? Euangelium disseminare, Fidem propagare, superstitionem abolere, Crucis vexillum in barbararum fastigijs turriū collocare. Sed nolo nisi suos illi Castellanos objicere. Quid ijs faciet, cum illustre omnes de Religione, ac Pietate nostrâ testimonium reddiderint? Imo, ex ijs quidam illam sic extollant, vt nemo Lusitanus altiùs exaggeret. Itaque Ribadeneiræ, Romano, Herreræ, Auilæ, Marianæ, Guzmanno, Carauaialio, Herreræ, Maderæ, Caramuelio, & non paucis alijs, diem dicat; quòd tam luculenter de rebus à nobis piè, ac Religiosè, & in Africa, & in Indiâ, gestis scripserint. Sanè, opinor, veritatis dicendæ studio hanc Prouinciam susceperunt. An mentiuntur? Sed cur ego parcè? Sunt qui huic nostræ gentis Religioni, & dilatandæ Fidei studio, non pauca sacræ Scripturæ testimonia suffragari existiment, vt Lusitana Pietas, non modo publicam fidem, sed diuinam quodammodò sibi authoritatem suffragantem habeat. Locos Dauidis, Isaiæ, Ioannis de Lusitanorum sacris ad imbuendos Religione infidelium animos expeditionibus idoneè capiunt, explicantque Clarissimi scripturam interpretes, Genebrardus, Viegas, Mendoza, Rebellus, Benedictus Fernandius, alijque complures. Quid? quòd huiusmodi Prouinciam susceptum iri à nostris, & ab Apostolo Thoma, iam inde ab exordio nascentis apud Indos Ecclesiæ prædictum; & à Christo Domino Crucifixo Regnum Lusitanicum Alphonso Henrico Regum Authore tradente, confirmatum; & miraculis, & testimonijs certissimis constare creditur. Non inficior aliarum gentium Reges, multùm vbique pro Religione, pro Fide tuenda, & propaganda laborasse. Sed id mihi assumo, nullius gentis Reges foris apud exteras barbaras nationes, aut priùs hanc Religiosam prouinciam suscepisse, aut puriùs gessisse, aut incorruptibilius administrasse. Barr. Couto. Osor. Vasconcel. Faria. Sousa. Lucena. Auila.

Agè verò, quantò sit in Lusitania pro Animarum salute suscepta expeditio antiquior Castellanicâ exactè monstremus. Igitur anno à Christo nato 1415. ab Henrico Infante Ioannis I. Filio Eduardi Regis fratre initium explorandi nouas orbis alterius plagas factum; cùm anno 1492. 77. post annos, auspicijs Regum Catholicorum Christophorus Columbus nauigationem suam inchoauerit. Tantò annorum spatio Lusitanica nostra Castellanicam illam antecessit. Itaque ab eo anno 1415. ad annum 1463. quo anno Henricus Infans est mortuus Lusitani Atlantico Oceano superato, Guineam, Ialophum, Caput Viride inuenerant: quidquid à Ganaria ad montes Leoninos Promontorio, 370. Leucarū spatio emēsi Fidei vexilla in Barbaras gentes intulerant. Azorias insuper insulas explorarant, & Canarias à Ioanne Betancurtio Gallo inuestigatas, & Henrico Infanti venditas Lusitanicæ ditionis fecerant: etsi hæ posteà, ne litibus ansa cum Hispaniæ Regibus daretur, ijs sunt à nostris concessæ. Infantis morte, studia promouendæ expeditionis apud Regem Alphon- Ioann. Barr. D. 1. l. 1. Maris. Faria. Sousa. Maced. Chron. Regis Eduardi.

sum, qui alijs & bellis, & curis distinebatur, paulùm frixerunt, sed non idcircò nauigario interrupta: nam & Fortunatæ insulæ magnam partem, & aurea illa Minæ seges, & D. Catharinæ Promótorium eo sunt Rege inuenta, & celebrata. Cum Ioanne Secundo studia reuixerunt. Itaque & terrâ noua Regna Congi, & Benij, & mari noua Promontoria Padronis, & D. Augustini, Lusitaniæ ditioni accesserunt. Deinde latissimè excursum, ad illud vsque terribile tempestatibus, naufragijs infame, situ horridum, magnitudine portentosum, visu horribile, auditu asperum, Tormentorum Caput, quasi duorũ orbium limitem, magnæ totius Europæ admiratione peruentum. Cuius horrorem vt tolleret Rex Ioannes benè ominato nomine, Bonæ Spei, Promontorium, appellauit, Eoque spem fecit, vlteriorem orbem illo superato, quàm primùm esse aperiendum. Æthiopia tum & Preteiannes studiosissimè à Ioanne conquisiri: nec inanis labor, qui ad intimos vsque Indos terra penetrauit: & de illo Abyssinorum Imperatore multa, scituque digna Europæ retulit. Huic Regi Ioanni Christophorus se Columbus obtulit ad Occidentales Indos aperiendos Ducem, paucis ante Regis decessum annis, cùm iam Orientalis Indiæ Portas tot insulis repertis, tot portubus inuentis, tot littoribus exploratis, tot Promontorijs superatis, emensâ tot à penè Africâ Lusitani pulsarent.

Nec minus alterius in Mauritaniam expeditionis authores fuerunt Lusitani: quam primi omnium rentarunt. Illam, etsi aliâ Indiam versus, posteriorem narrando fecerim; ea causa fuit quòd author his capitibus, de ea potissimum loqui videtur. Sed Punica Prouincia prima nostra est. Omnium primi, qui minùs eramus propiores, aggressi Africam sumus. Herculea illa claustra rupimus, & aurea illa mala decerpsimus. Eodem igitur anno quo Henricus animo expeditionem in vlteriorem Africam ceperat, Rex Ioannes I. Punicam adornauit: quam gloriosè susceptam feliciter confecit Septâ expugnatâ. Tum primùm Atlanticum mare Christianæ classis pondus sensit, & insolens nauium sacrarũ pelagus, inhorruit & resilijt, sed rostrorum acutis cuspidibus stimulatũ, strauit vndas, & vel spumas agens frenum momordit, sed accepit. Eò minùs puduit, quòd à Lusitanis domitum, natis ad elementorum ferociam cohibendam. Nihil dum cogitante de Punica Prouincia, reliquâ Hispaniâ, iam re Lusitani expeditionem confecerant. Ita Castellani primi Mauros admiserunt, vltimi excluserunt. Lusitani qui vltimi perniciem illam senserunt, primi repulerunt: & iniuriam vlti in eos impetu facto, à quibus domiti fuerant, domuerunt.

Sed iam ad illud gradum faciamus, quod Author incusat. Ac quo animo huiusmodi in externas gentes expeditiones susceperunt, videamus. De Punica primum agendum: Constat Ioannem, & eiectis Hispania Mauris eosdem in Africa bello persequi: ijsque redeundi in Hispaniam iter omninò præcludere voluisse, eumque hostem Fidei destinatum suos intra fines cohibere. Idque miraculo (quod suprà retuli) comprobatur. Nam nisi hæc ei mens iniecta diuinitùs, non eum Diua Virgo gladio ab Angelo accepto donaret, qui esset prauo animi studio inquinãdus.

Nec

Nec ego miraculo rem persuadere, quod negari facilè possit, volo, sed ipso Regis testimonio in Senatu de re illa deliberantis. *Primùm: hanc ego mihi Prouinciam non imponam, nisi priùs constet an grata Deo futura sit, nec enim ex ea fructus, aut opum aut gloriæ decerptum iri volo. In hanc sententiam senatusconsultum factum. Decretum è re diuina fore: atque adeo suscepta expeditio*, inquir Chronicon. O purum, & alienum à cupiditate animum! quem temerè author infamat. Ignorat nempe, eumdem Regem Ioannem authorem Castellanis Principibus fuisse, vt Regnum Granatense è Maurorum potestate eriperent. Proindeque primum, eius belli posteà moti, impulsum, Lusitanum fuisse. Eodem, quo Pater animo, Africanum bellum ad Tingim, Infantes Filij susceperunt; quod infeliciter gestum nepos Alphonsus Rex V. sacratius voto, & felicius euentu reddidit. Nã cũ Hierosolymitana expeditio, quæ viuo Callisto impetum ceperat, eius morte elanguisset, arma in eam opesque comparatas Alphonsus in Africam conuertit: & multa eaque insignia oppida, inter quæ Tingis Vrbs præcipua Mauritaniæ Tingitanæ hostibus ademit, & ademptam Fidei reddidit, Punicâ illa regione Christianis sacris lustratâ. Ter eò armatus inuasit, ter victor in acie stetit, ter in patriam redijt triumphalis. Tam sanctè vbique bellauit, vt illud de eius bellis Paræmiæ instar iactaretur. *Lusitanos Dei prælia, Deum Lusitanorum prælia præliari.* Nec dubium sit, quin quo animo ceptum, eodem sit Punicum bellum gestum. Certè de Infante Ferdinando Alphonsi Fratre constat, Pietate in Fidem motum, arma in eam regionem intulisse, ibique vrbem Anafem expugnasse. Quibus, quæ posteà accesserunt, eiusdem sunt Religionis monumenta.

Idem Chron. 3. p. cap. 6.

Chron. Al. phonsi c. 18. Pontifice. Faria. Vasconcel. Sousa. Macedo. Maria.

Vasconcel.

Hist. Alph. Mattsius. Faria.

Ad caput redeamus. Qui norit Henricum Infantem Indicæ huius expeditionis ab Africæ littoribus Authorem, huic sanè perspectum fuerit sanctum eius ac pium, in ea excogitanda propositum. Vir sanè extitit à sæcularibus curis remotus, secessus amans, deditus sacris, in superos pius, in pauperes liberalis, purus moribus, integer vitâ, quam vt ad cælestem normam componeret, astris operam dedit, illibato virginitatis Flore seruato: re, ac opinione sanctus. Igitur quem libido non cepit, auaritia inquinaret? Testimonia tamen afferamus. Igitur Ioannes Barrius grauissimus Indicarũ rerũ scriptor. *Henricus ait Patri suo superstes infidelium certus hostis, ijs quasi par destinatus ob studium Fidei Catholicæ amplificandę: stimulabat ingentis animi virum ipsa Christi militię, quàm gerebat Præfectura, vt eius nomen inter barbaras nationes dilataret*: infrà, *Deo cui placuerat gentibus in tenebris & vmbra mortis, tot annos sedentibus lucem oriri, aditum aperiente, vt Religioso huic Principi negatam tot ante illum Regibus propagandæ Fidei gloriam concederet. Et sanè decuit, vt qui animo & corpore incorruptus, in eius mentem hæc de purâ Fide amplificandâ cogitatio veniret, vt purissimo vasi Christi nominis oleum infunderetur.* Momentum addat Petrus Maffæius, qui nihil Henrico antiquius fuisse ait: *quàm Rectam Religionem in omnes partes extendere.* Quin & fama est ei hanc explorandi ignotas regiones mentem à Deo per speciem iniectam. Fidem sanè proposito faciunt Crucium erecta

Barr. D. 1. L. 1. c. ap. 2.

Maff. l. 1. Hist.

Osor. Barr. partim in Rupibus, partim incisa truncis arborum monumenta: & illa celebris vbique insculpta inscriptio. *Talent de bien faire*, quæ quòd Gallica, Christianissima est habenda.

Atque vt omittam Alphonsum, Ioannes II. de quo paulò ante præ-
Vide Boter. iudicium Pietatis fecimus, eximijs ornatur laudibus, tum à Resendio,
Bar. D. 1. l. 3. cap. 12. cum à Maffæio, tum à Barrio, cuius ego testimonio primùm vti volo: quod sanè luculentissimum est. Igitur. *Tria, eaque præclara huic Regi Ioanni accepta debemus. Primùm quòd Dei gloriam mirè amplificauit. Quę enim maior afferri Supremo Numini potuit, quàm huiusce Principis operâ in remotissimis orbis regionibus, in densissima barbarie, quò numquam Christi fama peruenit, locari templa, erigi altaria, peragi sacra mysteria, diuina officia celebrari, vbique Seruatoris nomen inuocari, Sacerdotes, Episcopos, Concionatores institui, ex eisdem, qui paulò antè errorum tenebris immersi, lucem Euangelicam non agnouerant.*
Resend. in vit. Ioan. c. 60. Nec ille hoc tantùm, sed & alia eiusmodi vastumper opus, sparsa exhibet. Resendij illa sententia est, *Rex Minę expeditionem suscepit, non tam vt aurum cogeret, quàm vt Fidem amplificaret.* Maffæius de eodem, vti solet, eleganter. *Erat*, inquit, *in eo Rege acerrimum propagandæ Fidei studium.* Con-
Maff. l. 2. cinit optimus Poëta Emmanuel Pimenta apud Vasconcellium clausulâ pulcherrimi Epigrammatis.

Vasconcel. in Ioan. 2.

Quę Regna ingrederis bello, vel classe, repentè
Occupat Imperio nobiliore Fides.
Quàm tibi, plus Fidei dilatas Regna, recedit
Impietas, intrant numina vera Dei.
Optat Religio totum tibi subdere mundum,
Vt quę subdiderit Rex tibi regna regat.
Vince inuicte Heros regna omnia: nec mora: vinces
Victa tibi victor corpora, corda Deo.

Emmanueli Regi iniuriam facerem, si authorũ testimonia, quasi monumenta eius Religioni adiecturus adducerem. Id enim perinde esset, ac si
Boterus. Osorius. Maffæius. stellis Solem illustrare voluissem. Tantùm libet proponere habitam ab eo palàm ad Vasquium Gamam, summum sanè omni laudum genere Heroëm, quem primũ ad Indicam Expeditionem delegerat, & comites, concionem: adhibito eiusdem Vasquij conceptis ad Regis mentem verbis Sacramento. Quò appareat, quo animo, & Rex imperarit, & Dux imperata effecerit: Igitur ita apud Barrium Emmanuel. *Inito singulari diuini numinis beneficio à me Regno, statui, tum vt ne à maioribus meis degenerarem, tum vt vobis, ac vniuersæ Reipub. consulerem, primùm Regis officia, quâ Pace, quâ bello exactè præstare: deinde Regni vires, opesque augere quibus & tueri fortiùs meos; & remunerare largiùs possem. Huic ego menti & illud cogitando adieci, oportere, quando exactis iam dudum ab Lusitaniâ, & in Africa compressis Saracenis Maurico bello abstinendũ, Indicam expeditionem vrgere, & ignotas ad Orientem regiones aperire, & barbaris illis gentibus ab Ecclesiæ vsu, communioneque remotis lucem Euangelii inferre. Quo sanè spero fore, vt non modo Christi Domini Fides, nostrâ ibi opera, efflorescat, verum etiam ditio Lusitanica longiùs propagetur. Itaque huiusmodi classem instrui & adornari iussi,*

& adornari iussit. Cui Vasquium Gamam spectatum mihi & probatum virum, summæ fidei, & non vulgaris virtutis præfeci. Quem recipio ea in Dei cultū meique obsequium præstiturum, quibus, benè, nos speremus, de illo ad salusem, & de me ille ad præmia amplissima quibus donetur. Delectos ei ac Fidos socios dedi, nullo temerè designato. Hos ego tuæ ô Vasqui tutelæ, Fideique commendo, eosque vt tuis obsemperent iussis, seriò præcipio: vt initâ omnes societate, magnâ concordiâ, quæ è Dei, Regisque vestri re fuerins vnanimes parretis. Tum Vasquius genibus Regis aduolutus, vexillum Christi, militaris ordinis Crucee insigne, à Regis, admoto priùs oseulo, manu aeeepit: & elarâ voce. *Ego, inquit, Vasquius à Gama, à Regiâ Maiestate tuâ Indicæ expeditionis Imperator designatus, sacramento dicto recipio, huiusmodi à se Rege, ac Domino mihi traditum Crucis vexillum Indicis à me regionibus, vel fremente Mauro, vel ringense Turcâ, vel furente infideli, inferendum: atque adeo non collectum, sed expansum coram Fidei hostibus exponendum: meque pro eius defensione ac gloria morti deuouendum, vt me visa, priusquam illi vel leuis inferasur iniuria, deficiat. Caterùm nihil quod officii erga te mei esse duxerim, Rex optime, prætermittam.* Quid quæso illa eoneione, quid isto saeramento Religiosius potuit inueniri?

Piaculum esset omittere quid de Emmanuelis pietate reuerso ex India Gama Barrius ipse seribat, Ergo, *Rex ait, Emmanuel vti apprimè Catholicus, ac pius, quique sua omnia Deo referebat, ingentes gratiarum significationes exhibebat cum diuinis laudibus coniunctas: quippe qui nosset, Deum claustra illa Indica sibi aperuisse, quibus & Christi in aures nomen, & Fides in corda infidelium peruaderet: eaque ratione tot animarum millia demonum subdita potestati à seruitute liberata, in æternę salutis partem venirens. Quare toto Regno sacrificia fieri, pompas duci, solemnia instituti, conciones haberi imperauit.* Ita reditus ex India pius Religiosum aditum confirmauit. Pondus huic Emmanuelis, & Vasquij actioni adiiciunt, data ab eodem Rege Petraluarez Capralio, seeundo ad Indias duci misso, ad salutem animarum comparata doeumenta: quæ etsi minùs à Barrio prolixe narrentur, vel in eompendium redacta, expressam imaginem Religionis exhibent. Non dum reeenseo, quos ille Euangelij præcones, quos Episcopos, quibus expensis, quibus ornamentis, quibus sacris instructos misit. Nam ea non Emmanuelis solùm, nec huius propria loci sunt. Illud aduerto, quòd & verè, & ornatè narrat Maffæius. Deliberatum inter senatores Regios vtrum præstaret Indieam expeditionem omittere, an vrgere; cum in vtramque partem momenta rationum, ac non pauca, nee eontemnenda pro omittenda nauigatione afferrentur. *Plus*, inquit Maffæius, *apud Regem Fidei propagandæ studio incensum, honestas & pietas, quàm metus, & diffidentia valuere.*

Barr. D.1.l.5. c. 1.

Idem. Barr. Osorius.

Bar. l.4. Maffæi. l. 1.

Qui ei Ioannes sueeessit Tertius, cæteris Parente fortasse minor, at Religionis amplifieandæ studio & operâ, imo & fructu superior extitit, vt qui de Emmanuele non dubitet, minus certè de Ioāne dubitare possit. Non ego huius sum Author sententiæ, sed Societatis grauissimus

P. Vasconcellius, cuius hic ego iudicium elegantissimè expressum transscripserim. *Si quis*, inquit, *Lusitaniæ fines egressus, quà maximè patet vniuersus terrarum orbis, mentis oculos curiosius extenderit in Orientalem Asiam, in superiorem Æthiopiam, nouumque in Orbem, ac reliquos Lusitani Imperii tractus, facili negotio intelliget, latiùs Euangelicæ tubæ sonum, & cælestium præconum voces in remotiores terrarum fines penetrasse, Ioannis Serenissimi industriâ, & labore, quam laureata felicissimi Emmanuelis vexilla victriciaque potentissimarum legionum attigerint, & vltra paternos, quâ mundo terminus obstitisse videbatur, limites, Euangelii signa transtulisse. Et ne quis fortasse oratoriè dictum putet. Ioanne Rege anno 1542. Sanctissimæ Fidei lux variis in insulis regnisque à nostris semotis feliciter exorta est. Japponensibus præsertim, ignotis antea insulis, internuntio Beato Xauerio Societatis* Iesv, *illarum, sicut multarum gentium Apostolo, Molucenses non tam Garyophillo, odoriferisque aromatis, quam ob discordiam inter Europæos olim, & nunc celebres, Ioanni acceptum referunt primum Euangelii præconium. Quibus in insulis priusquam natura concederet, duodecim Reges Regiasque eorum familias & clientes sacro baptismate lustratos in Christi Domini verba iurasse vidit, incredibili perfusus gaudio, dirutis, & solo æquatis inanium Deorum Phanis. Legendæ per otium litteræ quas ad Indiæ Proreges exarabat: quibus nihil sibi antiquius Christianæ Religionis studio omnibus perspectum esse cupiebat. Atque vt ab infelicibus vepretis ad florida Ecclesiæ pascua superstitionibus imbuti adducerentur, postulatis libenter annuebat, & munera non vulgaria impertiebatur. Tum demùm se illarum gentium, fore Regem asseuerans, cum illic Christifides abolitis pristinæ ignorantiæ erroribus gloriosè triumpharet, eòque suos conatus, & labores fauente cælo tendere.*

Hæc re à Ioanne viuo repræsentata, in eius ortu antè præcepit, & prædixit, infelix alioqui vates Caramuel, qui sordidum aliàs stylum sumpra ex argumento Luce nitidum reddidit. Ita ille, *Exoriebatur*, inquit, *fulgor qui Orientales tenebras radiis Fidei, diuinitùs illuminaret: fulmen, quod idola dirueret: procella, quę Saracenas classes deuastaret: Oriebatur tamen qui diuulgaret Euangelium & terminos Imperii propagaret.* Extat apud Maffæium Ioannis III. epistola Almerini scripta, qua egregia, amplificeandæ Fidei studia eminent, & pulcherrima ad Euangelium disseminandum Proregibus, ac Ducibus documenta traduntur. Quam è Lusitano in latinum sermonem stylo nitido ac florido conuersam repræsentat. Ac ne multa cumulem huiusce in Ioannem laudis argumenta, vna Societas Iesv abundè facit. Quæ quòd ad salutem orbis nata, ab eo est tantopepere expetita. Hanc enim reptantem adhuc per Cardinalium subsellia Romæ, legati sui isthic Illustrissimi D. Ferdinandi Martini Mascaregniæ (cuius nominis Astro & tum feliciter orta, & deinceps maximè adulta Societas) operâ in Lusitaniæ, ac Indiarum apices eduxit: eamque gratiæ plumis indutam, alisque beneuolentiæ protectam ad sacram illam animorum vbique expeditionem susceptam immisit. Tanto animi ignei feruore, vt è decem, tot erant, Patribus, quibus tum nixa Ignatio Authore Societas, septem ille sibi postularet: admirante Pietatem Ignatio, & bellè conquerente, quòd studio excolendi

Caramuel in suo Philippo.
Maffæius.
Vasconcel.
Orlandin.
Ribadeneira.
Guerreiro.
Tollez.
Faria.

suos, minùs intenderit alienis. Proindè pœnas darer intentati Pij Latrocinii, duobus tantùm sociis acceptis. Sed illi, si minùs Latrocinium successit, maior certè vsura fuit, cùm hi duo Occidenti, & Orienti fænori dati incredibilem animorum quæstum fecerint. Andrada. Sousa. Lucena.

Sebastiani Regis quantum fuerit Religionis, & tuendæ, & amplificandæ studium, cùm ex aliis, tum ex eo imprimis apparet, quòd illâ semper apud Deum oratione vsus à puero, quam ego ipse eius manu exaratam vidi, *Domine, oro vt me studiosissimum Fidei tuæ propagandæ facere digneris.* Eam ille apud Patres Societatis, à quibus ad omnem virtutem imbutus, didicerat. Tanto animi ardore concepto, vt Regni sui opes, & vires omnes, imo & vitam ipse suam in apertum discrimen coniiceret, cùm constet eius in bello Mauris inferendo, mentem non aliam fuisse, quàm Mahometi nomen extinguere, Christi apud eas gentes celebrare, & sacra Romana Punicis Arcibus inferre. Hoc ei nomine *Defensoris Fidei* cognomen donare Pius V. Pontifex voluit, id que induceret, nisi *obsequentissimus Ecclesiæ Filius* dici maluisset. Non abstineam testimonio ei à Patre Vasconcellio reddito, qui, quòd eum probè nosse potuit, maximam fidem meretur. *Certè*, inquit, *iam inde à puero Maurorum omnium, & præcipuè Turcarum perniciem meditabatur, ne aliis fides, quàm totius orbis terrarum terminis clauderetur.* Vasconcel. In Collegio. D. Antonii Olisiponen. sis. Sousa Maced. Vasconcel. in eius vita.

Henrici Cardinalis, non tam Regnum, quàm Regni labentis exitus fuit. Sed ante ille egregium specimen dederat studii, & Amoris in Fidei progressus & ornamenta; cùm præsertim Societatem Iesu natam ad animorum salutem impensè dilexerit, & coluerit. Erectis ei multis, & nobilissimis, auctis penè omnibus, & locupletatis Collegiis, ac imprimis Eborensi amplissimo, ac penè Conimbricensis æmulo, quod alterum ab hoc seminarium ad Indos conuertendos, instituit, nimirum, verba sunt Vasconcellij, *audierat*, imo & norat *homines illius Societatis ex propria instituti sui ratione ad iuuandos proximos esse formatos, nullum itaque de iis bene merendi finem fecit.* Vasconcel. in vit. Henr.

Nec ego negem Philippos Reges, hoc ardore accensos Religionis item studio propagandæ fuisse. Meos vindico, non vitupero alienos. Nec interim de Rege nostro Ioanne IIII. mentionem facere instituo, cum suus ei posteà locus sit dandus.

Et quoniam singulis Regibus sua testimonia reddidimus, operæ pretium erit, vnum & commune omnibus afferre, & nos inde ad Imperatores, ducesque conuertere. Igitur Guzmanus Societatis Iesu, luculentus scriptor Castellanus huiusmodi eos Elogio commendat. *Sapiens ac prouidens supremum numen cor tetigit Emmanuelis Regis, & aliorum post eum Regum vt magno ardore Indicam expeditionem, & susciperent, & vrgerent, quòd incredibili studio tenerentur Fidem Catholicam propagandi, & Christianis sacris Ethnicos imbuendi. Decretum quippe à supremo numine erat eorum Religione, ac virtute Lusitanorum Ducum, vt in ad Ecclesiam iis in regionibus ædificandam: nam aperto armis ad illam barbariem aditu, & stratâ victoriis viâ poterat Euangelica ibi lex promulgari, & salus animorum promoueri. Ea propter omnia iis prona, subditaque superi reddebant, vt pro illis Cœlum militare videretur.* Et alibi ap- Guzman. l. 1. c. 5.

P iij

Ibid. Vide Boterũ. Aulam. Romanum. Feitas. Maffeium.

positè, Idem Author: *Reges*, inquit, *Portugalliæ pluris Indorum salutem, quàm Indiarum opes faciebant*. Addam Guzmano nobilem è Societate socium, Blasium Viegam Sacrarum litterarum insignem Eboræ Professorem, qui eruditos in Apocalypsin commentarios edidit. Is ergo: *In exteris*, ait, *sibi nationibus subigendis Lusitani Reges non tam Imperij sui, quam Religionis propagādæ studio ducebantur, nec suis in terra marique copiis, tam sibi, quàm Christo militabant.* Claudat agmen Mariana ex eadem familiâ, sed non admodum sensu & affectu in nos socius: quòd nostris vbique detrectet, naturâ eum asperiore semper in censuram ducente, & nostra genio Castellano ac genuino obtodente. Hîc tamen veritati victus manus dedit, nec potuit huiusmodi laudem obtrectationis nebulis obscurare. Igitur cùm miserum ob domesticas seditiones Hispaniarum rerum statum descripsisset, ad Lusitaniam conuerso stylo. *Extrema*, inquit, *ad solis occasum Lusitania diuturnę Pacis bonis omnibus & felicitate florebat domi, foris conspicua, Imperii fines ad remotissimas gentes proferre, Euangeliique lucem ad postremos orbis terrarum fines accendere, ad ipsosque adeo Indos penetrare cogitabat.* Claudat harmonia suauissimi Poëtæ Camonii idonei omnino testis chorum, & testimonio, Religioso fidei propagandæ studio nostrorum Regum reddito, plausum exciret. Igitur initio Principis sui Poëmatis, Propositione conceptâ Indicæ expeditionis: sic canit.

Marian.l.26. c.17.

Camon.Can. 1.Oct.2.

E tambem as memorias gloriosas
Daquelles Reis, que foram dilatando
A Fee, eo Imperio, eas terras viciosas,
D'Africa, è de Asia andaram deuastando.

Quem nos eâ, quàm auspicatò Parisiis inchoamus, versione, sic reddimus.

Nec minus illorum Regum monumenta per orbem
Didita, queis Fidei sceptrique extendere fines
Cura fuit: Libyæ atque Asiæ regionibus altam
Luxuriem, rigido placuit compescere ferro.

Vbi obserua prius fidei, quam Imperii rationem habuisse: concinit sibi paulò post ad Regem Sebastianum conuersus.

Bantu.1.Oct. 6.

E vos è bem nacida segurasa.
Da Lusitana antiga liberdade:
E nam menos certissima Esperansa.
Do augmento da pequena Christandade
Vos ô nouo temor da Maura lasnea,
Marauilha fatal da nossa idade
Dada ao mundo por Deos, que todo o mande
Para do mundo à Deos dar parte grande.

idest,

Tuque adeo benè nata fides, & firma salutis
Anchora, libertas quâ pristina Lusa recumbit:
Nec minus exiguæ spes ô certissima gentis
Christiadum, fidei natos auctura, trementis
Terror Afri, Mauræ que nouus timor additus hasta,

Et nostri fato soboles mirabilis aeui,
Missa orbi à superis; toto vt dominetur in orbe,
Rursus vt ad verum redeat pars magna Tonantem.

En quò Imperii Lusitani rationes tetenderint: imo & à Deo institutum illud fuit, vt orbes illos remotissimos, & alio Sole calentes ad sui cultum, obsequiumque perduceret. Itaque datum nostris Regibus imperium, vt ad Deum qui dederat, eius fructus rediret. Atque hæc sint satis, ad calumniam Authoris, quòd ad Reges attinet, refutandam.

Quanta fuerint Proregum, Prefectorum, Imperatorum, Ducum Lusitanorum in propaganda & amplificanda Fide studia, monstratur.

CAPVT SECVNDVM.

Ad Art. XXI.

Ibi vberrimi salutis prouentus, vbi auri seges votis respondebat: ibi cultus animarum nullus, vbi vsuræ spes deficeret. Aurum fidei facem lucebat.

NVsquam in aliarum gentium histor[illegible] [illegible]miliores Regibus moderatores Prouinciarum, Ducesque exercituum, quàm in Lusitanorum monumentis reperias. Vti iis animo, & Amore, & fide coniuncti, ita & virtutum exemplis, & pietatis operibus copulati, nec magis Pacis, bellique artibus imperium, quàm Religionis studiis Euangelium promouerunt. *Ac primi illi quidem*, ait Mariana *Indiæ moderatores, omnes cogitationes suas ad Fidei propagationem, & Christi nominis gloriam dirigebant: neque eos vllũ ab ea mente periculum deterrebat.* Et quidem ab Iasone nostro incipiendum. Ioan. Maria. Vasco nimirum illo Gama, qui primus Orientalem Indiam aperuit: ac in Solis cunabulis vexillum Crucis Sanctissimæ collocauit. Is ergo lustrato priùs, & munito Sacris mysteriis animo, Duce Beatissima Virgine, ac Raphaële comite Angelo nauigationem instituit. Melindi proposita Virginis Sanctissimæ imagine rudes infidelium animos ad salutem erudiuit. Osorius. Mans. Faria. Deinde coram Calecuti Imperatore testatus se ab Emmanuele Rege suo in Indicas regiones missum, non vt opes fluxas, fragilesque pararet, sed vt iis veras Fidei Euangelicæ diuitias inferret; nec sui, sed Christi nominis gloriam in ea sibi expeditione, proposuisse, atque adeò Regnum ad eos Cœlorum afferre potius, aquã eorum imperia affectare. Itaque ex Imperatore Concionator effectus, studium fidei Christianæ amplificandæ significauit. Nec minor illius iam Archithalassi Orientis pietas extitit, nam & infantes iure belli in naui Calecutana captos sacro fonte expiari fecit, & Cocini veteres Sancti Thomæ discipulos Christianis mysteriis Bar. D. 1. l. 6. imbutos in tutelam accepit, & totam illam Indiæ partem Catholicis documentis, vti in transcursu fieri poterat, instituit. Sed nihil illius Religionem æquè extollit, ac Ioannis Tertii de eo iudicium, qui inito post mortuum Emmanuelem Regno, illum primùm à se delectum Indiarum Proregem ad Orientem misit, nam Religiosissimus ille Rex, & qui ma-

xime de amplificando Christi nomine cogitabat, non alium sibi eligendum ad id muneris aptiorem fore putauit, quàm eum, cuius anteà & in
Maffæius. Osorius. apetienda, & confirmanda India Religiosissima studia eluxissent. Illi primùm debent Auroræ illi rosei thalami Aris erectis, mysteriis institutis, purissimo Immaculati Agni Sanguine irrorati.

Eodem Cœlesti flatu, & sidereo aspectu vsus Petrus Aluarez Capralis, cùm terram ante incognitam explorasset, Sanctæ Crucis dici voluit; vt quod maximè animo voluebat nomen, in quam primùm appulerat, Regionem, eo illam nobilitaret. Et excensione factâ sacro Sanctæ Missæ
Barr. & Maffæius. Osorius. mysterio operam dedit, eique primitias illas nauigationis suæ dedicauit. Ad Indos appulsus, nihil antiquius habuit, quàm in Galecutano Regno, vbi Maurorum vis ingens, & barbaries inculta, & ferox, Fidei se vehementius opponebat, Euangelium annuntiaret, missis ad id Religiosis Seraphici Ordinis nostri, qui alacriter susceptâ Prouinciâ plagarum notas gloriosissimas retulerunt. Ac ipse moderatori Classis Caprali eo nomine magnum periculum creatum; quod ille doluit, non ad Martyrii palmam peruenisse.

Alphonsi Albuquercii, vti summa virtus bellica apud Indos, & maxima Religionis cura fuit. Nemo arma peritiùs tractauit, nemo fortiùs
Osorius. Comment. mouit, nemo longiùs intulit, nemo Rem Diuinam impensiùs voluit,
Barr. D. 1. l. 7. studiosiùs prorexit, latiùs propagauit. Primus Cocini Arcem Diuo Iacobo, cui addictissimus, erat indito ei Apostolico nomine dedicauit.
Albuquerius. Primus Ecclesiam Diui Bartholomæi titulo erexit. *Illud in tanto Imperatore, Deo*, inquit *Barrius, prouidente, vt qui futurus Author secularis Imperii: is & Romanæ Ecclesiæ fundamenta poneret.* Hoc ille signo pietatis priuatus adhuc, & trium tantum nauium Dux ad maiora opera Religionis prælusit. Ad-
In Com. li. 1. didit & aliud Coulani, qua in ciuitate Christianorum S. Thomæ reliquiæ superstites erant, quos ille erroribus purgatos ad Catholicam fidem traduxit, eosque in patrocinium acceptos, & ab iniuria protexit, & honoribus cumulauit. Quantam Christi nomini gloriam attulit, illud Cruce militari distinctum vexillum, quod ductâ prius solemni per Armusium pompâ, in arce illius Emporii magno Mahometanorum gemitu collocatum fuit, cùm ille in India Imperatoris munere fungeretur. Quantam intentatæ illę supremo Armusici Regni moderatori Coieatari minæ, ob solicitatam Paucorum à Christo fidelium defectionem,
Comment. l. 2. c. 12. quo ille tutam deinde ab hostium incursu Religionem præstitit. Sed nulla certè maior, quàm, cùm Goâ Principe Indiarum vrbe expugnatâ, militares nostrorum copias ingredientes Crux aurea præcedebat: cui possessio totius in eo Emporio Orientis tradebatur, cui que se Albuquercius militare profitebatur. Quod posteà præstitit cū verbo datis ad Ismaëlem Persiæ Sophimum litteris, quibus eum ad bellum Ægyptis, Turcisque inferendum prouocabat, suamque in Christum Fidem, & Pietatem significabat: tum re maximè cum & Goæ, & Malacæ Aras erexit, Fana purgauit, Christianis præceptis imbui, & lustrari aquis salutaribus ethnicos præcepit: vt non solum Imperium, sed Ecclesiam etiam condere videretur. Eò eum prouexit diuinus quidam Fidei ardor, vt trecentis

stipatus

stipatus velocissimis Equitibus Mecam vsque decurrere, & impium Mahometis Mausolæum euertere, ossa infamia eruere, & in conspectu Saracenorum comburere, & cineres, in ludibrium, aut ventorum flatibus, aut aquarum vorticibus dissipandos tradere. Ac eo sanè consilio sæpe in Sinus Persici, & Rubri maris angustias expeditiones adornauit. Tantumque armis terrorem Saracenis attulit, vt magnopere timerent euersum iri ab eo præcipua perfidiæ suæ, & recuperatum salutis nostræ apud Solyma, monumenta: quare omnes in eum Reges Principes que Infidelium incitati, commune tam strenuo, & Pio hosti bellum decreuerunt. Maffeius. Com. p. 4. Barr. Dec. 1. l. 8.

In Francisco Almeida magnitudo animi, & singulare quoddam Christianæ Pietatis studium ex æquo certarunt, vtriusque insigne specimen præbuit in Granatensi bello; in quo Religiosa & strenua apud Ferdinandum Catholicum posuit rudimenta. Nam ex prouocatione Maurum Equitem ferocientem & scommata in Regem, & Patriam, & Fidem Catholicam iacientem, hoc maximè quo pugnauit sacratiùs, nomine, aggressus occidit. Itaque posteà ad Indos missus, primusque Orientis Prorex inauguratus, in quam primùm ciuitatem incurrit (eâ Quiloa fuit) Cruce prælatâ victor penetrauit. Hanc vlterius expugnatis Mombazæ, Onoris, Anciadiuæ, Baticalæ, Pananç, Dabulis arcibus intulit. Ille Cocini apud Trimumparam Regem, ac Curiam professus se ac reliquos Duces Lusitanos, non tam studio augendi imperij, quàm amplificandę Fidei Christianæ, cuius illi præcepta à Thoma, & si vetustate abolita, conseruabant, ab Rege Emmanuele missos: cuius mens erat, eorum animos iugo Dæmonis oppressos omnino liberare, & ad æternæ salutis portum deducere. Ille vitam primùm Egregii bellatoris Laurentii Almeidæ filii, mox suam in aperta discrimina conieceit; ac nuntio accepto cruentæ, sed admodum gloriosæ filii mortis, quâ nulla honestior apud Indos extitit, ad Deum conuersus, non sibi esse dolendum, imo lætandum quòd pro Fide, pro Rege, pro Patria Laurentius occubuisset. Ille Turcarum & Rumium Mirhoreno Duce, infinitis Maurorum nauigiis stipatam classem, magnitudine animi admirabili aggressus, militibus affirmauit: se studio imprimis Fidei defendendæ, & Mahometicæ sectæ extirpandæ, deinde Regi suo obsequendi, & cædis Laurentii filii vlciscendæ, in hostem inuadere; nec sibi grauem fore pugnando mortem, quæ Martyrio similis existeret. Hunc tu animum, hanc mentem, hunc Spiritum ausis Author calumniando deturpare? Quid Laurentius Filius? Is in atrocissimo nauali contra Turcas gesto prælio, cum eius nauis in vadis hæsisset, ac cæteris elabentibus, sola cum vniuersa classe pugnaret inuicto animo totam belli molem sustinuit, donec excussâ maiori è vasto tormento pilâ, femur discerptum. Ex quo cum corruisset, integro animo malo se applicari iussit, vt stantis habitum retineret, & sublatis in cœlum manibus supremas ad Deum curas conuertit, eique immortales gratias egit, quòd pro tuenda aduersus internecinos Christiani nominis hostes Fide, mori contingeret. Eo se dolore confici; quòd non

Resendius in Ioan. 2. Barr. D. 1. l. 8. Barr. Matis. Faria. Sousa. Maffeius. Barr. Maffei. Osorius. Faria. Camonius.

Q

posset Socios Religionis causam defendentes, ad extremum vsque Spiritum iuuare. Sed non diu dolori superfuit, cùm alter immanis globus â latere nutantem excipiens, pectora, visceraque fœdissimo ictu disrupit: cadente prono in solum cadauere, adhuc ferociæ vestigia retinente: animo ad superos triumphali volatu abeunte. Huic nobili Fidei victimæ insultare Author si velit, impudentiæ arguetur.

Osorius.

Paulus Iouius Barr. D. 2. l. 1. Tristani Acugnæ eò lubentiùs recordor, quòd ille Romæ cognitus, & Summo Pontifici Leoni X. gratus, ob delatas Indiarum primitias extitit. Eius cùm alia, tum illud præcipuè facinus religionis propagandæ studium commendat, quòd in oppugnatione Pananæ, vt filium Nonnium Acugnam Martis tum pullum, deinde æmulum, ad pugnam ciendam accenderet, monuit inferendæ in summam Arcem Crucis: eoque stimulo animos addidit, vt mira ibi ille cum Laurentio Almeida opera perpetraret.

Ire per omnes scribendo Moderatores Indiæ non possumus. Delectu inter optimos vti, difficile est: sed quoniam clariora Pietatis monumenta extant, quorum ijs temporum rerumque momenta occasiones obtulerant, eos, nec omnino omnes, commemorabimus. Insigne profectò Religionis specimen præbuit Didacus Lopes Sequeira ad oram Æthiopiæ, cùm eam in conspectu Abassinorum erectis Altaribus, sacris institutis, solennibus pompis actis in summam Fidei nostræ gloriam consecrauit: legatumque Matthæum Preteioannis, anteà ad Emmanuelem ab eodem missum recognouit, & alium, id est, Rodericum Limiam cum legatione Religiosissima expediuit, & Barnagazium Insulæ Mazuæ Præfectû, cæterosque incolas Christi nomen agnoscentes ardore Romanæ fidei recipiendæ impleuit. Eduardi Menesij pia in conquirendo S. Thomæ Apostoli sarcohiago, & Ecclesia illa Christiana, è cineribus eruendâ, & in lucem Catholicam protrahendâ sedula cura, ostendit, quàm illi feruens desiderium amplificandi Christi nominis fuerit.

Osorius. Barrius.

Iidem Auth.

Henrico Menesio, etsi viuendi limites arcti contigerint, in quibus tamen ille orbem virtutis confecit, non defecerunt à puero Religiosissimi animi argumenta; nam acerrimus Mahometanæ sectæ, tum in Africa inter Pænos, tum in India inter Calecutanos hostis extitit, eosque bellici instar fulminis fregit, & comminuit: vt ad eorum perniciem natus videretur. Nec alia in Lupo Vaz Sampayo altero belli fulmine non suppeditant. Nonnius Acugna in tanta rerum mole, & victoriarum copia mira fuit, circa D. Thomæ Corpus Christianorum eius & nominis Reliquias diligentia: quâ non minorem dilatandi Imperij, quàm propagandæ fidei habitam à se rationem testatus.

Barrius. Osorius.

Garciam Norogniam commendant qui primi Indicam Ecclesiam Episcopi tenuerunt, quos ille cum illustrissimo virorum sacrarum comitatu Goam inuexit, ijs que & domicilia, & reditus ex præscripto Ioannis Tertij Regis assignauit. Nec minus eâ quâ Rebelles à Christi fide Christianos, qui ad eum Diensi Arce obsidione liberatâ venerant, ad eandem fidem reuocari iussit, ijsque eo nomine magna beneficia contulit.

Andrada. Couto.

Clariùs se Stephani Gamæ Religionis studium prodidit. Hoc quoque similis Heroi Patri. Nam ab eo primùm Institutum Goæ ad imbuendos sacris pueros seminarium, Michaele Vaz viro impigro, & gnauo Ecclesiæ Dei cultore præfecto: à quo magna animorum emolumenta profecta. Illique fausto sydere, nomen Collegij Sanctæ Fidei imposuit. Sed hoc in Toga, citrà periculũ. Illa eminent, quæ à Paludato & ancipiti cùm sui, tum suorũ discrimine sunt patrata. Huiusmodi fuit celeberrima in Erythræum mare, Suezium vsque, & vltrà ad vsque Sinæ montem expeditio, armis & fide gloriosa: quã Stephanus Zuaquenũ Mahometanum Regulũ, qui tyrannide inductâ Christianos exegerat, vltus Christi iniuriã, ferro edomuit. Vrbem Aleorium euertit. Totum Religioni, ob preces Religiosorum hominum, qui sanctissimæ Virgini Catharinæ in Sina mõte dicati viuunt, singulari pietate condonauit. Ac in eius Templo Diuinis mysteriis interfuit, plaudente Christo sonitu Bombardarum: explicatis eo loco Crucis vndantis lætitiâ vexillis, quò nunquam Europæi milites Catholici anteâ peruenissent. Sed nescio an illustrius Religiosissimi animi specimen dederit, cùm Regi Abassinorum Claudio suppetias ab se cõtra Mahometanos alios que Christiani nominis hostes petenti, Christophorum Gamam summæ virtutis adolescentem, quem vnicè amabat, auxilio misit, nec Amor in fratrem, qui periculum imminens fideliter prænuntiabat, ardori propagandæ Fidei obstitit, quominùs eum præsenti diserimini objiceret. Quo non aliâ ille se ratione, nisi martyrio explicauit.

Couto. Andrada.

Ita Couto.

Marisius. Andrada. Vasconcel.

Martinum Alphonsum Sousam clarissimum pariter, ac felicissimum Sanctissimus Pater Franciscus Xauerius, & ipsa Iesu Societas in Indos ab eo delata reddiderunt. Quem ille Orienti ex Occidenre destinatum à Deo Solem, Goam cùm intulisset, nouam amplificatæ in vltimos vniuersi fines Euangelicæ Fidei gloriam reportauit. Eam auxit Emmanuelis Molucentis Regis mors fortunatissima, qui Catholicè moriens Regnum illud Regi Portugalliæ, vt illud Catholicum seruaret, testamento legauit, ratus Mahometanæ sectæ fore, si cuiquam è gentilibus suis redderetur. Illustrauit Episcopi Albuquercij Franciscani prouidentia singularis, à quo ciuitas Goa optimis institutis erudita, & in Paræcias distributa, formam Catholicæ, & benè moratæ vrbis accepit. Ipso moderatore Alphonso, egregia hæc Pietatis opera, multis, nec obscuris Religiosi animi officijs prosequente.

Lucena. Tellez. Orlandius. Maffeius.

Inductâ in Orientem Societate, non tam est opus Moderatorum, ac Proregum in Religione promouendâ studia declarare. Ea enim clarissima Familia magnam curarum in se partem deriuauit, & Præfectorum Indiæ mandatis obsecuta, Euangelium longè latéque armis semper, & opibus instructa Regiis, propagauit. Eminent tamen qui magis bellicis artibus excellunt, nam Crux non timidè, sed strenuè gradum in illos fidei hostes inferebat. Ioannes Castrius, Ludouicus Attaydius, Constantinus Brigantius, tres maximi in eo Oriente Heroës, Rem Diuinam miris modis auxerunt, & Religionem summo studio amplificarunt. Nec iis dissimiles Capralis Mascare-

Vide Andrad. & Couto.

Historia Societ Guerreiro.

gnius, Norognia, Barrettus, Mendoza, Cotignius, Saldagna, Albuquercius, Tauora, aliique complures, quorum eximia in Ecclesiam Indicam beneficia constant. Vnum è multis eligam, in quo morer. Is esto Franciscus à Gama vir illius familiæ, in vtroque & Occidentali, & Orientali Imperio splendidissimæ Prorex ac primi Indiarum Herculis Pronepos, cuius insignia in Religionem Catholicam studia extitere. Hic Apostolicum illius ætatis virum Alexium Menesium Archiepiscopum Goensem nactus, eo vsus est plurimum ad religionis causam agendam. Eo Prorege, illa celeberrima animarum salutis expeditio suscepta, quâ Lustrata omnis Malabarium Christiana Prouincia, & ad Catholicam veritatem reuocata. Quam & si Archiepiscopus ipse suscepit, Gamâ certè & suadente, & iuuante, & difficultates omnino tollente confecit. Itaque nullis sumptibus pepercit, nullis aut Priuilegiis, aut beneficiis abstinuit, eamque omni ratione promouit. Prætereà Regem Trauancorii Lusitanorum amicitiam, societatemque optantem; atque legatum in id ipsum mittentem iis conditionibus excepit, quibus Religio nitebatur. Nempe vt Fidem liberè in tota sua ditione prædicari fineret, erigi templa, Sacra peragi, res diuinas celebrari permitteret, ne quid detrimenti Christianis afferri pateretur. Qua item lege Gundrensem Regem operâ Alexii Meneseii in fidem accepit, donato ei vexillo, quod & præmium esset, & testimonium, pactæ secundum Christum societatis. Non ei Minori gloriæ fuit vidisse Goæ, Abadaxanum Principem Tamurlani abnepotem, eiuratâ superstitione Fidei Sacramentis lustratum: matrimonio ritu Christiano iunctum, & Olysiponem, vt Scythicum Diadema Pontificiis pedibus subiiceret cogitantem.

Couto D. 12. à Diui villa Real, in lucē editus aut prius Excellentissimi D. D. Vasquiis Ludouici Gamæ Marchionis Nisensis, Legati apud Regem Christianissimum Extraordinarii.

Atque hæc de Proregibus satis. Aliorum tanta est copia: vt difficilius sit deligere, quos omittas, quàm, quos eligas. Nemo tamen, opinor, quenquam Antonio Galuano, præponere audebit, Molucarum Insularum moderatori: qui Apostoli, & Imperatoris æquè munus gessit. Is subactis iusto bello Molucis animum ad æternam incolis, & vicinis insularum illarum Populis salutem procurandam adiecit. Igitur cùm ipse in Molucis perse, tum aliorum operâ ipse Euangelicam iis doctrinam prædicauit. Ac primùm Ternate (caput Regni illius nominis ciuitas est,) seminariū suis sumptibus erexit, in quo selectissimi magistri Pueros erudirent: & maximam gentis illius partem Christianis mysteriis imbuit. Inde ad Celebes & Mazacares, & Morum Duces, ac Prædicatores misit, qui & Fidem annuntiarent verbis, & armis protegerent: vnde magnus est animarum fructus secutus. Quem posteà suo loco commemorabimus. *Nihil illi*, ait Barrius, *Religione, & animorum salute antiquius: omnia huic curæ Regia negotia postponebat.* Eum strenuè iuuerunt Ferdinandus Vinagrius, Franciscus Castrius, Didacus Lopezius, insignes & Duces, & Predicatores. *Quòd si apud illos populos Antonii Galuani Præfectura durasset, vix apud illos Idololatria reperiretur.* Qua sententiâ Barrius Caput 21. noni libri Decadis 4. concludit. Didaci Pereriæ illius magni Xauerij Parroni ne? an Clientis? studiosissimi certè assectæ, nota ipsius Sanctissimi Patris testimonio Religio est: quam priuatis suis rationibus ante posuit. Bernardini Sosæ

Couto. Maffæius. Marisius. Sousa Maced.

apud Molucas, secūdum Galuanū, præclara Pietatis studia in cōuertendis ad Fidem Ethnicis eluxerunt. Ægidius Fernandez Caruallius Pandarane, Apostolica munera pie gessit: nec minùs, in Molucis Religiosa Antonij Payuæ opera enituit, Andræas Furtadus Mendoza, clarissimus Imperator Cugnaliū acerrimo Piratarum Duce, & Christianorum flagello victo, & in potestatem accepto, ante Crucifixi Domini nostri effigiem prostratus fidem lacrymis Pietati suæ, & studio in Religionem fecit: non se nisi tuendæ, & vindicandæ Fidei animo, illud cum hoste bellum, & suscepisse, & gessisse testatus. Mirabilis sane ardor Iordanis Freitas in propaganda Religione fuit, cuius faces Tabarijam Ternati Regem inflămarunt, vt abiecto Idolorum cultu Christo se aggregaret. Quo sanè Regis Lusitani Ioannis III. gratiam inijt, & in suum, quo eiectus erat Regnum à Nuno Acugnia restitutus. Neque vero hîc de Christophoro Gama, & socijs mentionem facere instituo, quos studium Fidei tum tuendæ, tum dilatandæ in certam necem compulit; quòd de ijs aliàs sim locutus. Sanè quæ nuper apud Iaponios clarissimus, & opulentissimus vir Sebastianus Macedo ardens Religionis Catholicæ amore præstitit, ijs nostræ aures hodieque calent. Is enim causa Fidei protegendæ, & Christi nominis amplificandi opes suas, fortunasque omnes impendit, & custodiæ datus, vinctus IESV, nihili à se reliqua præter Christum gemmam pretiosissimam fieri testatus est.

Iacob. Cotto à Villa Real. in lucem editus D. 2. l. 4. *Barr. Couto. Maffæus. Guerreius.* *Ex litter. Annunt. Petr. Societ. IESV*

Huc pertinent illata à nostris hominibus, Pœnis in Africa, Mauris in Æthiopia, & India, Turcis in mari Erythræo, Persicoque sinu, & toto Oriente quò influxerant bella. Hoc animo tria illa Reges nostri Punici littoris Propugnacula Septam, Tingim Mazaganum & occuparunt, & tenuerunt. Eodem Azrillam Anafen, Zafinum, Azamorium, aliaque multa Mediterranea oppida Maurusia expugnarunt, & campos illos ad Fezij & Marrochij portas victorijs peragrarunt, eosque suo sanguine pingues reddiderūt, vt Religionem nostram tutam ab ea quâ maximè timēdum erat parte, securamque redderent. Hoc studio tot maria emensi, tot Promontoria superarunt, tot oras legerunt, tot portus tenuerunt, tot insulas aperuerunt, tot regiones explorarunt, tot gentium linguas nouerunt, tot populorum mores sustinuerunt, tot bella cum Saracenis, Mahometanis, Infidelibusque gesserunt. Non modò cum hominibus, ferisque, sed cum Syrtibus, cum vadis, cum scopulis, cum fluctibus, cum ventis, cum elementis omnibus dimicarūt. Vnum ijs propositum, Crucis vexillum in mediam barbariem inferre, & Christi nomen amplificare: id per tela, per enses, per vndas, per ignes conati, omni metu deposito, omni contempto periculo, nullo mortis genere formidato. Id sibi à Religiosissimis Regibus commendatum Proreges, Moderatoresque Indiatum, in publicis cum earum partium Regibus Dynastisque professi. Id apud Zamorinum, Vasquius, Gama, id apud Cocini Regem Franciscus Almeida, id apud Calecuti Imperatorem Petrus Aluarez Capralis, id apud Hidalcanum, & Armucianum, & Malacensem Regem Albuquerrius, id apud Moluccenses Principes Antonius Galuanus sunt testati. Ac ne quis temerè dictum putet, volo hic partem orationis ab Iasone nostro

Historia Regum Lusitanorum Vasconcel. Faria. Maris. *Ioan. Bar. Osor. Maffæius. Goezius.*

Ioan. Barr. D. 1. l. 5. Maffæius. Osor. Damia Goes. Vasquio Gama ad Zamorinum hac de re habitæ, vti Ioannes Barrius scribit, attexere, ex qua constet, quid sibi Lusitaniæ Reges in huiusmodi expeditione proposuerint. Igitur ita Gama. *Rex & Dominus meus Emmanuel hanc explorandi Indicas regiones Prouinciam suscepit, studio amplificandi nominis* IESV *Christi, & gloriæ Dei augendæ. Ac illud tantùm ex illis, quæ inuestigamus nationibus, voluit, vt rectam ad salutem æternam viam agnoscant, eamque salutaribus imbutæ præceptis, quæ doctrinâ Catholicæ Fidei continentur omnino consequantur. Nec enim auidus est, aut opum, aut mercium vestrarum, aut proferendi Imperii cupidus, sed vestræ tantùm salutis studiosus. Non ob id tamen commercia, & fœdera vobiscum inire contemnit, quæ illi summâ fide integra, & inuiolata seruabit.*

Maffæius. Vaiconcel. Nos suprà c. 1. hic. Huic orationi consentiunt Regia, quæ ab Lusitaniæ Regibus dabantur Imperatoribus suis diplomata, in quibus ijs seriò mandabant, vt nihil Fide tuendâ, & dilatandâ antiquius haberent. Formam non hîc reddo quòd eam Maffæius in litteris Ioannis Regis Tertij, à se latinè factis, initidè repræsentat: sed afferre tamen operæ pretium duco, exemplum litterarum: quibus Reges nostri Priuilegium fœderis ac societatis Indiarum Regibus concedebant; vt ex positis in ijs conditionibus appareat, quantam ij Religionis amplificandæ rationem habuerint. Etsi verò verbum verbo non reddam, sententiæ nihil detraxero. Igitur.

Did. Couto. D 12. l. 3. *N. Rex Portugalliæ notum & manifestum omnibus facio, cum officii mei maximè esse sciam* IESV *Christi in omnes partes Fidem extendere, quod ego hactenus in meæ ditionis Regnis præstare studui exemplo meorum ante me Regum: cùmque norim Pacem & amicitiam cum Regibus, & Dynastis Indiarum vtilem fore ad sanctum Euangelium prædicandum, & mysteria eorum populis tradenda, placere mihi Regem N. in meam vel societatem, vel fidem accipere quæ inter nos inita ad posteros quoque nostros perueniat, eique prærogatiuas omnes priuilegiaque socii nominis Lusitani conferre, & in Amicitiæ signum vexillum Regium meum tradere: iubeo verò Imperatoribus ac militibus meis, vt eum cùm opus fuerit, armis iuuent, eiusque subditos omnino indemnes præstent, & quibuscumque possint, eos honoribus cumulent. Modo tamen ij huiusmodi leges accipiant.*

Prędicandi Euangelium libera potestas esto.
Ne vnquam Christianis sacris imbui vetanto.
Ne quo anteà gaudebant honore Christiani priuantor.
Ecclesias & Altaria erigi permittunto.
Prope Templa nostra, infidelium delubra ne ędificantor.
Quicumque Rei ad Ecclesias nostras confugerint eos ne extrahunto.
Illi qui ab accepta Religione nostra defecerint puniuntor.

Hæc summa. Tota sanè Catholica, & Religiosa, qua nihil tu sanctius dixeris. Quid hic noster Calumniator? Pudeat illum suæ impudentiæ. Pudorem augere volo, adductis auctoribus nobilissimis, qui hoc quod infamat, amplificandæ apud exteras gentes Fidei studium idoneis testimonijs confirmant. Quæ, volo, toti nostræ sint communia nationi.

Boter. Relat. vniuers. P. 3. l. 2. Primus esto Ioannes Boterus Italus & nobilis scriptor. *Lusitani infinitis expensis, & immensis laboribus aperire studio Religionis aditum in Æthiopiam voluerunt, & Pretem illum Ioannem ad Romanam Fidem reducere, deinde omni ope*

tentarunt: Principes Guineæ, & Mileguetti Christianis mysteriis initiare, & maiori certè felicitate Regem Cõgi, & Principes Angolæ sacris institutis imbuere. Deinde missis in Oceani Atlantici insulas Coloniis, & sui nominis laudem, & Ecclesiæ gloriam propagarunt, & superato postea Bonæ Spei Promontorio, Mahometanę se strenue sectæ oppòsuerunt. Non sine admirabili Religionis suæ famâ.

Hæc de Africana spirituali expeditione, Boterus: quàm ille in eo libro per multa capita magnâ Regum Imperatorũque nostrorũ commẽdatione prosequitur: ac multa eorum quæ supra diximus eleganter commemorat. Indicæ Religionis progressus latissimè enarrat. Ideòque nos repræsentare non possumus: tantùm iuuat quædam fideliter delecta, excerpere. *Eminebat*, inquit, *in Lusitanis vehemens propagandæ Fidei studium:* Et rursum, *Extenderant Lusitani ad Orientem Imperium, ditionem auxerant, & pariter propagauerant Fidem, dilatauerant Religionem, erecta nostra Templa, Idolorum delubra euersa. Patres Franciscani, ac Iesuitæ æmulatione pia accensi vineam Christi Domini excolebant, Regibus Portugalliæ liberaliter inuitantibus, & abundè prouidentibus, nullisque sumptibus in gratiam Euangelii parcentibus, Collegia, Seminaria, Conuentus que fundantibus, quo maior animorũ fructus existeret.* Deinde, *Tota Goensis ciuitas à Patribus primum Franciscanis, & Dominicanis ac Iesuitis ad Catholicam est fidem perducta.* Tres præcipuè Moderatores nomino, quos hoc maximè vult nomine commẽdari. Nimirum Acugnam, Stephanum Gamam, Constantinum Brigantium. Ac de Rege quidem Ioanne Tertio ita: *Rex Ioannes omnem operam nauabat, ne quid excolentibus vineam Domini deesset, opes huc omnes viresque conferebat.* Reliquis, quæ multa sunt huiusmodi abstineo.

Alterum testimonium esto P. Guzmani Authoris incorrupti. *Maiestas*, inquit, *diuina ad Religionem amplificandam, vti voluit Lusitanis Catholicis Regibus, & Imperatoribus Lusitanis à quibus Christi nomen ad vltimas Orbis metas prolatum.* Tertium Caramuelis esto, hominis adipalis quidem styli, sed mordacis dictionis. *Non est ô Lusitani*, ait, *qui vestrum in disseminando Euangelio studium possit vituperare, cùm illud tam sit omnibus notum, ac exploratum, vt Luce meridiana clarius videatur.* Addo & illud illustre Galli Authoris, in libro quem de Indicis rebus scripsit Domini Vvithflieti, qui eum narrationem de Oriẽtali Indica expeditione Lusitanorum absoluisset, ita subiungit. *Magnâ certè Lusitanorum gloriâ, Infidelium isthæc conuersio fit: à quibus, & Religio, & Pietas in suo robore integra conseruantur, & quorum in dies studio Fides nostra incredibili animarum fructu ad salutem æternam magis efflorescit.* Cõsonant Romani, Ribadeneiræ, Orlãdini, Sacchinique sentẽtiæ clarissimis verbis expressæ, nec minùs Bosij, & Spondani, & Tursellini, & Maffæi, & aliorũ plurium, qui huic Lusitanorum existimationi calculos adiecerunt. Vnus tamen instar omnium esto Author, Franciscus Xauerius Orientis Apostolus, cuius nemo possit authoritatem eleuare. Igitur ille *Lusitana gens vsque eò est auida Christianæ Fidei amplificandę, vt si nihil aliud, certè tam pium eorum studium, ac tam propensa erga Societatem nostram voluntas huc pertrahere deberet.*

Imposita Auaritiæ & cupiditatis Genti Lusitanæ ab Authore calumnia, adductis magnificentiæ Regum Lusitanorum exemplis confutatur.

CAPVT TERTIVM.

Ad eumdem Art.

QVæ intemperiæ Authorem tenuerint nescio, vt Auaritiam toties, & cupiditatem Lusitanæ genti obijciat. Transuersum furor cum ac dolor egit, vt quo minimé inter omnes Europæ populos vitio laboramus, & Hispani maximè inficiuntur, illud nobis impudenter affingat: & quod indignè ferendum, purum in dilatanda per orbis vniuersitatem Religione animum, hac turpitudinis notâ audeat infamare. Itaque is mihi ita cõfutandus, vt suæ illum impudentiæ pœniteat, & quod multis capitibus cõtra nos effutit, vno huiusmodi capite refellamus, & hanc malorũ Lærnã Herculeâ veritatis clauâ cõtundamus. Locos indico: in quibus nos insimulat cupiditatis & auaritiæ. Ne illos posteà opus sit refutare facto hic omnium compendio. Articulis septem, vt Hydram omnino referat à 20. nempe ad 27. hanc calumniam inculcat. Ei nos ita occurrimus pressâ magis, & concisâ dictione: neruis potius, quàm sanguine constante.

Regum à Fonte Comite Henrico ordiamur. Is confectæ Hierosolymitanæ expeditionis, cùm alij amplissima, nullum aliud præmium retulit, præter sacras Crucis, & Coronæ spineæ, & Lanceæ Christi Domini & Calcei Diuæ Virginis Reliquias, eisque, & alijs quas ab Alexio Constantinopolitano pretio redemit, piè opulẽtus in Lusitaniam redijt: maiora sacrarijs, in eatũ cultũ erectis, impẽdia facturus filius Alphonsus. Cẽtũ quinquaginta exædificatis Tẽplis, Tribus præter alia sumptuosissimis Cænobijs: Sanctæ Crucis Conimbricensis, sanctæ Mariæ Alcobatiẽsis, sãcti Vincentij Olisiponensis: integris donatis ciuitatibus, & quicquid ex altissimo montis verticee circumactu corporis oculis designauit, eo vni ex cænobijs vna vice, concesso, annuis pensionibus alterã Sedi Apostolicæ, altera Diuæ Virgini Clareuallensi assignatis, duobus ordinibus militaribus institutis: multis diuitijs in Templarios, & Hospitalarios Hierosolymis agẽtes milites liberaliter in perpetuùm legatis, dimidio penè Regno in Sacros reditus attributo, Alexander Catholicus iure videatur.

Sancij Primi par fuit Patris Alphonsi magnificentiæ liberalitas. Ille expeditionem cõtra Saladinũ susceptã, magnis opibus Tẽpli & Sancti Ioannis Ordinibus donatis, strenuè iuuit. Ordini sancti Iacobi ampla oppida Alcazarium, Palmelam, Almadam, Arrudam; Auisij, Alpedrizium, Alcanedium, Iurumenam; Templariorum integram vrbem Ægitaniensem assignauit. Cœnobio Sanctæ Crucis opulẽtum Castrum, Aluorium concessit, & censum Regium, cui obstrictum erat, prorsus remisit. Alcobatiæ Castellum Abenecimum, Ottam & Ceisam, Sedeliúque; Salzedæ, piscosas, inter Armamanum, & Panoias Durij venas.

Monarch. Lusit. Faria. Vasconcel.

Iidem Authores.

Monarch. Lusit. Faria.

Bourij

Bourij & Moreruelæ Lusitano illi, huic Legionensi Monasterio multa & amplissima prædia attribuit. Ecclesiæ maiori Conimbricensi. Tauarede oppidum: Lamecẽsi Canellas: Portuensi Gondamarium: Diuæ Senhorinhæ magnam nobilis Interamnensis Regionis partem donauit, omissis interim alijs: testamento omnibus penè Lusitani Regni Cœnobiis, & Ecclesijs magnifica legata mandauit: ac inter ea magnam sedi Apostolicæ auri vim religiosè legauit. Xenodochia duo, alterũ Scalabi pro captiuis, ipse instituit; alterum Collmbriæ pro infectis, Alcobatiensi Abbati, datis ad expensas reditibus, erigi imperauit. Tam profusum in donando Regem Artaxerxem tu Longimanum possis appellare.

Sancio Secundo, non minus in donando effusa, quàm in regendo remissa manus. Ab eo Aliustrelium, Cezimbra, Mertola, & Afflajarra Pennæ, Cacellam, Ayamontium iusta oppida, aliàque minuta, ac demum Tauira, nobilis in Regno Algarbiensi vrbis Ordini sancti Iacobi donata. Ab illo Monasteria Scalabitanum, Olisiponense, Portuense, Dominicanæ familiæ antiquissima ædificata. Ab eodem nobile oppidum Arronches sanctæ Crucis Cœnobio Conimbricensi, sanctæ Mariæ Aguiarij Castellum mendum: Sedi Portuensi Marachilium summâ liberalitate concessum. Moriens multa Cænobijs, & Ecclesijs, Pauperibusque legauit, ac summo Pontifici mille marcos deferri mandauit. Quem sanè Regem hac excipere in nota communi Author deberet, cùm ille in Castellam ingentes thesauros secum Lusitania detuleri, eosque in beneficium Castellanorum impenderit, nihilque dum vixit à Castellanis Regibus postulauerit, imò & eos opibus suis iuuerit, & mortuus Toleti maiorem Ecclesiam, & minores per Regnum alias locupletauerit. Monarch. Lusit. Faria.

Alphonsus eius Frater nomine Tertius, etsi eo viuus minus fuerit liberalis: moriens certè Par, imò & superior extitit: nam quod obseruat Eruditissimus P. Doctor Brandanus tot ab eo sunt Vniuersis penè Regni Ordinibus, Cœnobijs, Xenodochijs, Ecclesijs, & tanta legata, vt fidem res illa excedere videatur. Nec ei viuo monumenta liberalitatis defuerunt. Satis sit Albuferia Magistro Auisiensis Ordinis donata, & Monasteriũ sancti Cucufatis Regulariũ Diui Vincẽtij Olisipone Canonicorũ Conuentui concessum, & celeberrimũ illud Diuæ Claræ Monialiũ Scalabitanum Cœnobium, magnis ab eo Rege sumptibus ædificatum. D. Anton. Brand. in Monarch. l. 15. c. 48.

Dionysio prætermisso (causa infra apparebit) ad Alphonsum IV. transeo. Quem miror minùs Authori notum, cùm Regi Alphonso suo auxilium cõtra Saracenos tulerit, & insignem operam in Saladensi prælio, in quo primas virtutis, & inclinatæ primùm ad nos victoriæ gloriam meruit, strenuè nauauerit. Qui singulare magni, & ab omni cupiditate alieni animi specimen præbuit, cùm nihil ex spoliorũ ante se proiecto cumulo, præter Principem Regis Sulmensæ filiũ, quem in acie manu ipse ceperat & vexilla Mauris ablata, monumẽta quæ forent victoriæ, sibi vendicarit. Excelsæ indolis argumẽto, quòd dimisso mox Principe magnã, quã illius Pater ad redimendũ filium miserat, summã Pecuniæ, condonauit. Ita bis Alphonsus de Auaritia triũphauit. Velim hoc mihi Author debeat, quòd eum sic erudiã, ve non perpetuo stylo offendã. Quare Regem Petrũ liberalem vt ostendã Vasconcel. Faria. Vasconcel.

Vasconcellii apud eũ elegantibus vti periodis iuuat, nihil motis verbis, ordine tamen mutato. *Ingenio ita liberali, & ad conferenda beneficia procliui fuit, vt illo die minimè se Regem fuisse diceret, qui nullo collato beneficio elapsus esset. Aliquando sibi cingulum laxari iussit, vt brachia liberiùs ad donandum extendere posset. Damnatorũ diuitias ærario numquam addixit: sed in Duces & optimè de Regno meritos viros distribuendas curauit: 1 lebem nouis vectigalibus, & stipendiis nullatenũs oppressit: imò admonitus aliquando vt Regiis, quos à maioribus acceperat, thesauris aliquam accessionem faceret, illum laude dignissimum Regem se arbitrari respondit, qui cum à maioribus acceptas diuitias tueatur, Regiis se vectigalibus alat, citra populi iniuriam.*

Auaritiæ calumniam omnem vnus eluere potest enormi sua prodigalitate Ferdinandus, vt vitium non modo virtute, sed alio extremo opposito vitio euertatur, atque adeò aliquid gloriæ vitio debeamus. Qui gurges, aut quæ Syrtis plura deglutiuit, quã huiusce Regis prodigalitas euomuit? Adsit hîc Author, & admiretur, quòd tam effusus in Castellanos fuerit. Deficiente ad se à Rege Castellæ, Ferdinando Castrij Comiti oppida quindecim iuris perpetui donauit. Ferdinando Alphonso Zamoræo duodeviginti: Mendezio, Ruiz Cabræ, quinque: Alphonso Fernando Cerdæ septem: Aluaro Mendezio Caceres sex: Petro Alphonso Gironio tria nobilissima: Duo Alonso Gonzales Valderrabanos: Ioanni Alphonso Baezæ tria: Alphõso Perezio quatuor: alijsque integros Comitatus, & Principatus, vt Regno se exuere videretur. Sed oportebat tanti Castellanam fidem mercari. Hanc illi vendidit Alonsus Moxica equis triginta, mulis totidem, triginta thoracibus, triginta millibus argenti pondo, quatuor cantherijs, aulçis pretiosissimis onustis, quæ vna ei Rex vice donauit. Parua sunt hæc; illud maius, quòd Romanum, imò quod Ægyptium sapit. Pacta sibi in thalamũ Eleonora Aragonij Regis filia, vt eã in societatem thori inuitaret, septem ei ornatissimas triremes misit, armamentis omnibus, è serico arte mirabili confectis, cui & vna Cleopatræ, & altera Caligulæ inuidere potuerunt. Addidit munus Coronam auream gemmis distinctam pretiosissimis, sumptus, & pretij incredibilis. Dona ex auro elaborato plurima, & rudis ac impoliti duo millia trecenta quatuor auri pondo, vt ex ijs in sumptus futuræ sponsæ nummi cuderentur. Quid quæso aut Helenæ à Paride, aut Cleopatræ à Iulio, vel Antonio maius offerri potuit? nec ego non vltrà Authorem vrgeam: & impellam eo exemplo, quod & pudorem afferat, & fidem excedat. Ferdinandus hic Rex è Regijs, quos tunc Lusitani Reges instituebant, thesauris auri facti infectique octingenta millia pondo, & argenti, quòd aiunt marcos, quadringenta millia extraxit; quæ intra breues menses donando consumpsit: vt nulla fuerit vorago, quæ plura absorpserit, quã Fernandus effuderit, nec ego laudi tribuo, sed calumniam diluo, & os Authori obstruo. Certè inter eos Principes, qui portenta luxus, & prodigalitatis censentur, Fernandus poterit numerari.

Ioannis Primi non magis contracta in pugnum, ob duritiem ad bella manus, quàm dilatata in palmam ob munificentiam ad dona extitit. Infantibus quibus abundàuit Filijs ea cõtulit, quæ admirationem afferunt. Quæ instituit ad eos equites inaugurandos solemnia, ea, quòd maximis erant sumptibus perficienda, in Dei gloriam Septensi expeditione suscepta

Marginal notes: Chron. Lusit. — Vasconcel. — Faria. — Marif. — Plutarch. Homer. Sueton. — Zurata in eius vita.

suscepta sunt traducta. Ordo ab illo Diui Euangelistæ Ioannis, in Regnum adductus, & multa Cœnobia, templaque ædificata, & magnis aucta reditibus incredibilis eius magnificentiæ argumēta præbent. Quorum Princeps illud, quod à Bataglia dicitur, victoriæ de Castellanis ad Aliubarrotam monumentū, nouū orbis miraculū dici possit. Classis qua Septam est aggressus, ea tanta, tamque ornata, vt ei non minorem virtutis ob victoriam, quàm munificentiæ ob apparatū existimationem attulerit. Faria. Maris. H ſt. Lusit.

Eduardus, & si Parente suo minus felix, dotibus certè non impar, eius etiam est magnificentiam cōsecutus. Bis specimen, & quidem præclarū illius præbuit. Semel, cùm ad Conciliū Basileæ Regis nomine legauit Comitem Ourensem, & Episcopū Portuensem, eo ornatu, & pōpa, vt Reges eos quiuis esse putaret. Iterū eū Eleonora Romam ad Federicum Imperatorem futura vxor missa, comitatu & habitu triumphantis, stupente ad illius splendorem Italiâ, quæ quod mater amplitudinis esse solet, rarò in alijs magna admiratur, etsi eo mortuo ista acciderint. Reg. Faria. Maris. Vasconcel.

In Alphonso Rege huius nominis V. præter ea quæ ad expeditionem Hierosolymitanam, quàm adornauit, & tot Africanas, quas summa cum laude expeditiones confecit, & institutum à gladio sacrum ordinem, clarissima profusæ largitatis signa eminent. Donando magnam Regni sui partem impendit. In captiuis redimendis tantos sumptus fecit, vt Redēptor Captiuorum vulgo diceretur. Hæc munifici: illud liberi omninò ab auaritia animi argumentū, Moleixequio Regi Fezensi ingētem auri vim, pro vxoribus & Filio Septæ apud nos in custodia detentis, prolixè offerēti, respondit non sibi aurum cordi esse, redderet sibi ossa Patrui sui Ferdinandi, quæ Fezi deposita seruabantur. His captiui permutati. Quo ostendit non se cupiditatis stimulis incitari, sed duci officijs Pietatis. Pina. Faria. P. Vasconc.

Qui sequuntur, eorū quòd liberalitas ad Fidei in exteros gentes propagatione spectat, Reges, in aliū sunt chorum seruandi: & nobis retrò acies oculorum vertenda. Vbi duo Reges intacti omnino, ac prętermissi manent Alphonsus Rex Secundus, & Dionysius. Data eos operâ omisimus, vt varietate aliqua opus conditemus. Nam Alphonsum nobis Author in auaritiæ exemplum posset obiicere. Dionysio nos obiecto confutare obiectam ab Authore calumniam possemus.

Igitur Alphonsus Secundus Auarus maximè, & cupidus videri debet, qui Regios fratres & sorores suas donatis à Parente Sancio oppidis, opibusque spoliare tentauit, iisque hoc nomine lites intendit, ac bellum intulit. Verùm quod acutè aliqui antè me obseruarunt, non id Alphonsus studio cupiditatis, sed vel indignatione, quòd Pater Sancius eius ingenio diffisus tanta liberis legauerat, vel dolore secti in tot hæreditates Regni, atq; adeò imminuti, cū maximè ob circuniectos vndique Mauros augere oportebat, conabatur, quemadmodū ex ijs, quę postcà suscepit, gessitque bella facilè perspicitur. Cū ille externas appulsas in Lusitaniā classes, lautè magnificè que exceperit vnâ naufragio liberarit, tot oppida hostiū ceperit, tot sua munierit, toties Maurorum in acie copias vicerit. Semel ingentem maximis sumptibus classem in anchoris paratam habuerit ad expeditionem Hierosolymitanam suscipiendam, quam tum Pontifex, & Chri- Eduard. Nonnius. Monarch. Lusit. Faria.

stiani Europæ Principes adornabant. Quibus ille sanè auaritiæ notam, aut vitauit, aut deleuit.

Hist. Lusit. Vt tamen in Secundo Alphonso,& in alio quopiam vitium cupiditatis inesset, abundè illud largitate,& munificētiâ Dionysius suâ compensaret. Qui eam donando famam collegit, vt illis, quibus floruit temporibus, Lusitanus Alexander diceretur,& quæ eum sunt postea consecuti is quicumque liberalitate excelleret, alter Dionysius audiret. Hic ergo non inter suos modò exædificatis Templis, erectâ Academiâ, excitato militari, eoque splendidissimo Christi ordine, tum mandatis honoribus, tum redditis præmijs, tum solutis stipendijs amplissimis, sed etiam inter externos, atque adeò Castellanos, cuius est gentis Author, admiranda liberalitatis exempla reliquit. Regi Aragoniæ Iaymio, cuius sororem in matrimonio habebat, Decem mille auri pondo mutuò postulanti, viginti millia dono dedit. Ferdinandus Rex Castellæ ad magnas rei nummariæ angustias redactus centum mille aureis indigebat. Id vt resciuit Dionysius hanc summam liberaliter impertiit, ac vtrique multa quæ pignori offerebant, oppida remisit. Ioannem Patruum, Ramonem Cardenam qui ad se deplorato rerū suarum statu miseri cōfugerant,& excepit, & ditauit. Ioannem Laram olim sibi infensum, quem habebat in vinculis, timentem supplicio affici, magnis affectum muneribus liberalitet dimisit. Sed nusquam aliàs eius se magnificentia clariùs prodidit, quàm cùm electus à Benedicto XI. inter Ferdinandum Castellæ Regem, & Alphonsum Cerdam Regni competitorem arbiter, in Castellam,& Aragoniam est profectus. Nam omisso apparatu, ornatuque Comitatus, qui sanè stuporem Hispanis attulit, vtrumque Regem haud dubiè splendore vicit; eosque, ac Reginas multis, ac pretiosissimis donis affecit, nullusque fermè in vtraque aula purpuratus, quem aliquo insigni munere donovè non ornauerit. Nec opus erat petere; ipse inuitabat,& animos ad petendum omnibus faciebat. Illud quidem memorandum. Cum iam in procinctu esset ad reditum, accessit ad eum quidam subtristi,& subrancido vultu. Causam rogatus respondit: *E tot millium numero, solum se manere indonatum.* Importunè visus obrepere, sed Regi etiam exhaustis opibus opportuna fuit occasio. Argentea ei mensa, cui accumbere prandens solebat, sola supererat: hanc subridens querulo donauit. Accipiendo ille se, vti petendo, Castellanum ostendit: non accepturus, si Lusitanus esset, quēadmodūm nec Rex donaturus, nisi Lusitanus fuisset: minus ille Regi debuit, quàm Rex illi, quòd huic maiori voluptati fuit donare, quam illi donari. Quem tu Dionysio conferas quære, ego non Authori alium, si hæc legat quàm istam paginā tortorem dabo. Sciat ille hanc esse viri integerrimi,& liberi maximè ingenij scriptoris nostri sententiam. *Propriam Regem Lusitanorum virtutem esse, Liberalem munificentiam.* Inter quos multi ad gloriam largitatis flatu: Dionysius tempestate nauigauit.

Vasconcel. | Mariana. | Faria. | Sousa. Maced. | Histor. Castel. | Mariana. Zurita. | Emmanuel. Faria de Sousa in Dionysio.

Brittus. Brandam. Regius Lusitaniæ sanguis in venis Regiæ stirpis Principum ebulliebat. Pronus in sumptus,& magnificentiæ opera admiranda. Tres illæ sorores Sancij Primi Filiæ, quasi ex contentione, amplissima monasteria cre-

xerunt. Therasia Regina Legionensis Loruani vetustissimum templum instaurauit, & locupletauit. Mafalda Castellæ, nouum Aroucæ, & amplissimum instituit. Sancia innupta virgo celebre, & primum in Lusitania Cœnobium, viuo adhuc Patre Seraphico, Franciscanorum Fratrum erexit: & aliud non minùs sumptuosum monialium, vti duæ sorores Reginæ, propè Conimbricam, Cellas vocant, ædificauit. Harum Soror ex adulterino thalamo Constantia, insigne Diui Francisci Monasterium Conimbricense inchoatum, magnis sumptibus absoluit. Chron. Ioan. 1. Portugal. Regis.

Quatuor his Clarissimis sororibus, quinque posteà Fratres Ioannis Primi Principes filij iisdem liberalitatis Religiosæ studiis responderunt. Petrus, Henricus, Ioannes, Ferdinandus, legitimi; & nothus Alphonsus Comes Barcellensis, quorum omnium opes in sacras expeditiones summa cùm & fidei, & munificentiæ gloriâ expensæ. Quos imitatus Princeps Ferdinandus Eduardi filius, à quo in Africam ductus exercitus, & Anafe opulenta ciuitas expugnata. Instar multorum esse possit Infans Maria Emmanuelis Regis filia, quæ cùm ditissima Princeps esset, diuitias penè omnes suas in monasteria, & Xenodochia, & Parthenia gynecæa collocauit. Extat præclarum Diuæ Virginis à Luce propè Olisiponem Cœnobium, eximiæ eius magnificentiæ monumentum. Chron. Eduardi Portugaliæ Regis. Goes. Andra. Vasconcel.

Infinitum esset omnia Lusitanæ liberalitatis argumẽta percurrere. Quæ magis sunt propria vrgeamus: nec adhuc sacra, & quæ ad Indos pertinent decerpo. Si Author in vitam Ioannis Secundi incidisset, legissetque ea, quibus nuptias Alphonsi Principis filij, & Isabellæ Regum Catholicorum filiæ Ioannes celebrauit, næ illi pudor ne, an admiratio vocem in calumniam pronam, in laudem conuertisset. Nam certè, quantum ego legendo assequi potui, post Romanam majestatem, nihil vsquam vel ludorum apparatu, vel spectaculorum varietate, vel conuiuiorum lautitiâ, vel vestium elegantiâ, vel armorum ornatu, vel excogitatis ad omnem voluptatem artibus par memini reperire. Vt Eborensis id temporis ciuitas, cum Romana, cùm maximè floruit, vrbe certasse videatur. Quid? quòd illa celebritas in natalibus Ioannis Principis Regis Ioannis Tertij filij instituta, equestribus potissimum exercitationibus florens tanti splendoris fuit, vt quòd fidem propè excesserit, ad fabulosa Tabulæ, vt aiunt, Rotundæ facinora pertinere, illius Author libri comminiscatur. Huc pertinet illud Sebastiani Regis impendium, à quo in equi generosi, quem amabat, phaleras, integri ex auro millionis summa expensa. Cuius cùm vidisset Palatium, & cum Madrittensi Alexandrinus Cardinalis contulisset: fassus ingenuè fuit; Philippi sibi Palatium Romæ nascentis curiam, Romuleo cùm horrebat culmo: Sebastiani Romæ augustæ, solido cùm vigebat auro, Regiam visam fuisse. Quòd ille non tam propter collectas opes, quàm in hospitis obsequium effusas, dixisse comperio. Resend. Faria. Vasconcel. Liber. Tabul. Rotund. 2. p. Ex manuscri. ptis fide dignis.

Multa liberalitatis in Castellanos, vix vllum Castellanorum Regum in Lusitanos, monumentum extare.

CAPVT QVARTVM.

Ad Art. XXII.

REdditâ Hispaniæ, vnde exciderat, Lusitaniâ, cùm Majestas Vestra Indicum, studio reducendi ad Ecclesiam hereticos, bellum intermisisset: à Lusitanis item est religiosa animorum expeditio omissa; quique anteà armati fidem promouerant, togati ne latum quidem vnguem protulerunt. Ex quo apparet non tam studio Religionis propagandæ, quam cupiditatis explendæ, arma iis gentibus intulisse, nam vbi opportuniùs prædicari Euangelium pacis potuit, quàm vbi pax aurea blandiebatur, & nullus armorum sonitus obstrepebat?

VT erubescat, si quis ei tamen est pudor, bonus hic Author huiusmodi caput instituo, breue quidem, sed ad eius audaciam retundendam accommodatum! A condito Regno Lusitano, (nam non illius ab initio à Castella nos accepisse radicem inficior, quòd non tam sum, vti Author est impudens, ingratus) sæpius à Regibus nostris in Castellanis insignia beneficia profecta. Imminente Prælio illo celeberrimo, ad Nauas Tolosæ, quod contra Saracenos à tribus Castellæ, Aragoniæ, & Nauarræ Regibus gestum, Alphonsus Portugalliæ Rex Secundus ornatissimam Equitum alam & firmissimam peditum phalangem auxilio misit, qui multum ad victoriam momenti attulerunt. Eorum certè insignis opera in expugnatione Vbedæ fuit, quæ morte Gomesii Ramires, apud nos Templariorum Magistri, stetit. Nec est quòd Marian.a, aliique objiciant. Nam ex grauissimis monumentis constat ab Alphonso huiusmodi fuisse copias expeditas: adeo vt Platina sibi persuaserit Regem quoque ipsum iusto cum exercitu adfuisse. Sed nos vti adfuisse eum negamus, ita & ab illo missum auxilium statuimus.

Monarch. Lusit. 4. p. l. 13 Faira. Sousa. Pina. Noder. Plat. Maria. Platina in Innoc. 3.

Susceptá Hispalensi à Rege Ferdinando Sancto expeditione non defuit in structissimâ acie Lusitanus Alphonsi Tertij auspiciis exercitus, qui è flore nobilitatis constabat, atque adeo primas virtutis, eâ in obsidione tulerunt, vti ex iis quę optimi narrant Authores apparet, ac ex eo quòd eorum operâ Infans Alphonsus Ferdinandi Regis ipsius filius pręsenti mortis periculo liberatus.

Eduard. Non. Fr. Anton. Brandou. Faira. Petrus Com. Portugal.

Regi Alphonso Sapienti dicto, à filio Sancio bellis appetito ac penè oppresso Rex noster Alphonsus Tertius gener strenuè adfuit, missis suppetias trecentis selectissimis Equitibus, & magna vi opum ad stipendia, aliis, quos conduxerat Sapiens persoluenda, eique prætereà rei familiaris angustia laboranti, Regni Algarbiorum vsum ex integro fructum legauit, quo posset tenuem substantiam confirmare.

Monarch. Lusit. Eduard. Non. Sousa. Faira.

Alphonsi IV. Notasatis & celebrata apud Saladum auxilii, & victoriæ fama: nec non captæ posteà Algeziræ gloria, quam nostri Authores laudibus extulerunt.

Eduard. Non. Monar. Lusit. Faira. Mar. Faria.

Dionysij nunquam obscura, clarissima semper magnificentia fuit. Ferdinandum Regem Castellæ Quartum Legionensi & Aragonio bello implicitum, copiis, commeatu, opibus iuuit. Nec destitit, quin eum inductâ pace belli periculo explicasset. Eique rursùm contra Mauros piè bellanti septigentorum equitum alam subsidio misit, magnâ vi auri & argenti additâ, quâ inuitare alios, suosque alere liberaliter posset. Maris. Faria. Sousa. Eduard von. Vasconcel.

A Rege nostrate Petro, Castellanus Petrus, aduersus Aragonios, semel iustæ decem triremum classis auxilium acceperat. Iterum redintegrato bello eadem classis à Lusitano missa, animi magnitudinem declarauit. Eduard. non. Far Sousa. maced.

Premebatur acri bello, ab Infantibus Aragoniis illato, Rex Ioannes Secundus Castellæ, Petro Alphonsi V. tum Pueri Patruo Regnum Lusitaniæ administrante, opem ab eo postulauit Castellanus: nec distulit Petrus quin Regis nomine exercitus duos ornatissimos, alterum, Eduardo Menesio Africano in paucis claro Imperatore, alterum Petro filio Regni Comitestabili mitteret eo mandatu vt apud illum essent, dum bellum existeret, quo eorum operâ deuictis Infantibus confecto, in Lusitaniam redierunt. Hi l. Lusit in Alphonso. V. Sousa.

Ioannes Secundus etiam tum, cùm maximè infestos in Castellâ Principes, & alienos, id est Reges ipsos Catholicos habuit: eos magnis opibus iuuit ad Malagam expugnandam: nam cùm ii ad ipsum legationem pro subsidio, quo maximè egebant, misissent, nec admodum sperarent quod irritarant iniuriis, vt ille votis annueret, tam pronum postulationibus inuenerunt, vt non modò, quæ petebant liberaliter donaret, sed etiam alia offerret adijciens paratum esse se, ad majora, cùm pro Fidei propagatione aduersus Mauros pugnarent auxilia mittenda. Resend c 6. Sousa maced.

Emmanuelis Regis satis commendata est ab ipsis Castellanis scriptoribus in Carolum Imperatorem V. turbulentis Communitatum temporibus magnificentia, quâ & à coniuratis oblatas opes recusauit, & suas Imperatori detulit, quibus ille fultus Regnum conseruauit, omnino certè amissurus, nisi Emmanuelis copiæ, opesque adfuissent. Faria. Sousa.

Idem tantus Imperator redactus in angustias rei pecuniariæ, à Ioanne Tertio, non semel ingentem auri summam obligatâ ad soluendum fide postulauit, eamque liberaliter accepit. Imò & ille ius quod ei aut nullum, aut certè exiguum & debile in Molucas insulas, à nobis paulò ante & inuentas, & possessas trecentis aureorum, quibus indigebat, millibus Ioanni Tertio vendidit, qui repræsentauit pecuniam, non quòd de iure suo dubitaret, sed vt eo titulo inopiæ Imperatoris honestiùs succurreret. Quanti fuerit impendii missum ab eodem Ioanne Rege Imperatori Carolo ad expugnandum Tunetum subsidium, testatur iusta viginti quatuor nauium classis, & incredibilis magnitudinis Rostrata quę ducentis tormentis instructa stupori nostris, Mauris exitio fuit, id satis quod in ea Classe Ludouicus infans Regis Frater flore militum comitatus vehebatur. Andrada. Marinus.

Itaque vix vllus apud nos Rex, à quo Castellæ Reges non opes, subsidiaque acceperint: nostrûm vix vllus reperietur, quem Castellani vel

opibus donarint, vel auxilio iuuerint. Nam si quæ ab Alphonso Sapiente, (de quo tamen non admodū cōstat) Dionysio Regi, sunt remissa, prætereas nihil tu certè in Historiis acceptū à Castellæ Regibus inuenies. Vnū tantùm, quod præterire non debeo, exemplum; Patrum nostrorum memoriâ, liberalitatis erga nos Castellanæ, & indigentiæ nostræ reperio. Cùm Rex noster Sebastianus, Africanâ temerè susceptâ expeditione, opem à Philippo Secundo petiit, & obtinuit. Nec sanè inficior, sed in eo primùm obseruo: negari illud potius quàm ferri, auxilium, præstitisse; nam eo certè ruens in exitium Princeps impelli videbatur: detinendus, si subtraheretur: secundum, tenue illud admodum, & infirmum fuisse, specie quidem auxilium, re fortasse astus, vt illi ad fiduciam satis videretur, ad vitandam cladem satis non esset. Tandem: mirum id ac portentosum, quòd vnicum à Castellanis acceptum, quodcumque illud d^a^nùm fuerit, auxilium, nobis nihil profuerit, imò nos in certissimam cladem, exitiumque compulerit. Ignota sunt ista Authori, à quo Annales ne ab ipso quidem limine salutati.

Capucin. Gallus in Epist. ad Philippum. Liber Fuora. Vellaco.

Quàm liberi ab Auaritia, & cupiditate Lusitani, Regum nostrorum in susceptis expeditionibus exemplis demonstratur.

CAPVT QVINTVM.

AD Hipothesin accedamus. Multa proximè dicta de Religionis ac Fidei propagandæ studio huc facere poterant, sed non opus est illa aduocare. Nam sunt nobis exempla propiora, iisque abundamus.

Constat imprimis Infantem Henricum nauigationis nostræ Authorem, non studio parandi imperii, aut congerendi auri, eam suscepisse; cùm res tum esset aleæ, & periculi plena; ad quam ineundam magnis sūptibus opus esset. Sanè in eâ reditus omnes suos Infans collocauit, nec ex ea quicquam præter Dei gloriam, & fidei suæ laudem reportauit. Barrius certè Author idoneus testatur, Infanti Religioni fuisse Præfecturâ, & reditibus Ordinis Iesu Christi militaris frui, quin eos pro Christo expenderet. Ac eo animo Punicam primùm, deinde Indicam expeditionem tantis sumptibus faciendam suscepisse. Itaque, quòd magnæ initio impensæ fieri videbatur insimulatus Prodigalitatis Infans, & penè ab incæpto reuocatus. Hac ei ratione summus Pontifex Martinus primùm V. mox Eugenius. IV. expeditionis iura illius confirmarunt, ac ne quid externus ex ea quisquam Princeps decerperet, quòd magnis erat instituta sumptibus, imperarunt. Fratri verò Henrico Petrus Infans Regni vicarius, hoc nomine expensarum, multa de Regio iure, ne ære obrueretur alieno, remisit. Quo vterque munificum se, & liberalem, auaritiâ conculcatâ ostendit. Et quidem Infanti illud Barrius testimonium mortuo reddidit. *Munificum eum, & liberalem, ad sumptus faciendos pronum, & ad magna cum dispendio audenda propensum.*

Barrius. D. 1. c. 2.

Barr. D. 1. l. 1. c. vlt.

Ioannes

Ioannes Secundus excelsa indole, ingenio magno, animo amplo Rex illustria in vrgenda expeditione munificentiæ argumenta edidit. Arcem cum Ecclesia magnis in Guineâ sumptibus ædificari, Cui Sancto Georgio nomen inditum, & Caramansam Regem, eiusque asseclas, & cliétes donis exquisitissimis affici imperauit. Ille CazutamRegis Congani legatum lautè excepit, lustrali tinctum aqua amplè remunerauit, ac omnibus donatis sociis opulentum in Patriam remisit. Illè Hugatum Ducem Beniensis Regis splendidis affectum muneribus ad fidem Catholicam inuitauit, Regique, à quo missus amplissima dona, cum mandatis, vt Idololatriam eiuraret, proposuit: quibus ille tamen acceptis & perfidiam suam, & Ioannis magnificam pietatem probauit. Ille Bemohimum Ialophi Principem aurum, & dona exquisita, vt opem sibi contra hostes afferret offerentem, quòd nullam spem Religionis nostræ amplectendæ faciebat, repulit: deinde victum eum & fugatum ad se suscipiendæ Fidei animo veniétem Palmelæ magnificè habuit: exceptum honorificè, magnificè donatum ad Baptismum perduxit institutis solemniis, & ludis editis apparatissimis. Eumque iam Christianum cum ingenti classe, & valida militum manu suis stipendiis in Regnum dimisit, nullis sumptibus parcens, vt is fidem nostram retineret, & inter suos propagaret. Ille Manicongi pueros ad se cum regijs mandatis missos Christianis mysteriis imbutos, & vestibus pretiosissimis ornatos redire in Patriam compulit, vt eâ specie alios ad fidem nostram pertraherent. Quod & obtinuit. Nam expedito legato significauit Rex velle se Christianam Religioné profiteri. Ergo Rex Sacerdotes è Sancti Francisci familiâ, sacris ornamentis, & omni ad mysteria diuina celebranda apparatu instructos, magnis expensis dimisit. Classem ornatissimam cum militum, si opus esset, strenua manu, subsidio misit: in qua ad Ecclesiam, Arasque erigendas, quæ possent esse vsui, ac insuper multa varii generis dona portabantur. Quibus effectum, vt Patruus primùm Regis, deinde Rex ipse, ac filii, tandem Regina Christianis sacris initiarétur. Nec militũ opera desiderata, nam eorum auxilio Rex hostes, quibus cum ei bellum erat, debellauit. Et quidem is attonitos amplitudine donorum, & splendore rerum, & magnitudine expensarum in hæc verba fertur erupisse. *Dignus hic certè Ioannes Rex est, qui in omnes alios Reges dominetur.* Id Ioannis maximè commendat Christianam munificentiam, quòd nullis sumptibus pepercit, vt Æthiopiam penetraret, Preteioannem illum, famâ in Europa satis cognitum, sed obscurâ, luci demum redderet, & ad Ecclesiæ Romanæ gremium reduceret, nec enim mari contentus inquisisse, terrâ longissimo circuitu, sumptu incredibili iussit inquiri. Duo huiusmodi expeditionem susceperunt Payua, & Couillanus, vterque orbe emenso in Indiam penetrauit. Payuâ tandem Memphi mortuo. Couillanus Æthiopiam, & Preteioannem illum optatissimum primus omnium explorauit. Cumulum adiicio. Certè quod primum ex Minâ aurum Ioannes accepit: ex eo Calices in vsum Altarium fieri imperauit. Primitiis opulentiæ mox futuræ Deo Optimo Maximo dedicatis.

Emmanuele Rege, quemadmodum nemo principum augustior, &

Rescend. in eius vita. Barr. lib. 2.

Rescend in vita Ioan. Vide Vvaffæt Gallum Authorem.

Rescend. in vita Ioan. 157.

Barr. Boter.

Goes.

Vasconcel. Faria. Vuit. Cliet. Sousa.
fortunatior, ita nemo eo Rex & magnificentior, & splendidior, in iis præsertim, quæ ad Indos, spectant. Hanc prouinciam Sphæra ei, ab Ioanne Secundo in Symbolum donara, multò antè portenderat. Suscepit ingenti animo, refragante magnâ procerum parte, insolentiâ maris & magnitudine sumptuum deterritâ: promouit alacriter, confecit feliciter.

Bar D.1. l.4. Mans. Lucena. Vasconcel Goes.
Quo anno Indiam aperuit, recepto ad se Olisiponem domitore illo maris Vasquio Gamâ, Bethlemici Templi fabricam inchoauit: ac ex Sacello Ecclesiam, ex ædicula Cænobiũ reddidit, ei que quos ex Indieâ nauigatione fructus capiebat, piè cõsecrabat: cum quicquid ad se ex spoliis, manubisq. rediret, & vicesimam Regii census partem illi Monasterio addixisset. Auri Orientalis Flores Quiloæ Regio è tributo à magno illo Vasquio

Ioan Barr. l.6 Sousa. Faria. Vasconcel Mansius
Gama Iasone nostro collectos, & ad se Olisiponem adductos, institutâ pompâ, solemni ritu, magna celebritate diuæ Virgini in eodem Bethlemico Templo dedicauit, & ex eo (auri enim magna vis erat) Pyxidem in Sacræ Eucharistiæ custodiam fieri imperauit. Quanto ille impendio Orientem Episcopis, magistris, concionatoribus, Collegiis, seminariis, Cœnobiis, Xenodochiis, parthenonibus, Ecclesiis, Templis, impleuit? Quibus sumptibus, ædes sacras instruxit, auxit, locupletauit, ornauit, & sacrâ supellectili, variisque ad Diuina peragenda mysteria cumulauit?

Goes.
Quantis expensis in Punicâ Regione Parochias instituit, templa que posuit, vt tum nostri sacris mysteriis fruerentur, cum Pæni vectigales Chri-

Boterus.
stianis præceptis imbuerentur? Quantâ munificentiâ ille non modò priuilegiis decerpendi, quædam ex Ecclesiasticis reditibus sibi ad sacra bella à Pontifice factis abstinuit, sed etiã si quas antea ecclesiastici pẽsiones Regibus soluebant, iis omnes, remisit: & populum magna ex parte vectigalibus liberauit? Quo in loco liberalitatis ponendum illud, quòd mercium ex India adductarũ portiones, certas & constantes, omnibus penè Regni sui Religiosis Familiis assignauit, ac iis finibus, quòd angusti essẽt, non contentus, in multas Galliæ, Castellæ, Italiæ, Germaniæ, Belgij, Prouincias importauit, vt per singula monasteria distribuerentur. Itaque suas ille opes Ecclesiæ obnoxias reddebat. Ac vti cum Sole imperiũ, ita & splendorem beneficentiâ communicabat: & vbi ditione minus, certè largitate excellebat. Templum Sancti Iacobi in Hispaniâ, Loretanæ Virginis in Italia, Diuæ Catharinæ in Sinensi monte, Hierosolymitana monumenta in Syria multis, & pretiosissimis donis ornauit. Aureos ignoti ponderis nũmos ex Indico, & Libyco auro cusos Romano censui addixit. Illa fuit nobilis gloriæ accessio, cùm Tristanum Acugnam Heroëm, & in Europâ, & in Indiâ celeberrimum Romam ad Leonem Pontificem legatũ misit egregio, & ad summã elegantiam instructo comitatu, cum ornamento sacro, plane Attalico, non auro modo, sed vnionibus gemmisque rigente, ac toreumatis, omnisque generis vasis ad Rem Diuinam

Ciaconius. Paul. Iou. in Elog Tristan. Acugna. & in ib. Histor.
pertinẽtibus, & exquisitis, alijs donis, addito Elephanto & Rhinocerote, vt admirationem voluptate condiret. Cui etsi Rhinoceros in mari demersus defuerit, Elephas certè mira ad ingenium arte, & industriâ accedente, abundè suffecit. Cuius legationis cùm alij idonei Authores, tum præcipue Paulus Iouius, qui aderat, meminit: qui cùm non admodum

rebus Lusitanis, ob repulsam cupiditatis causâ acceptam studeat, non sibi potuit temperare, quin & eleganter describeret, & vehementer exaggeraret. Sanè constat nullum vel anteâ, vel posteâ magnificentius, & sumptuosius vna vice munus Pontifici donatum.

Ioannes Tertius Patri Emmanueli geminus magnificentiâ extitisse, Andrada. eius exempla legenti videatur. Testatus cùm animum appulisset ad Religiosos Ordines, quorum amans maximè fuit, quòd ex iis aliorum salus pendebat, & non deessent, qui eum sumptuum magnitudine obiectâ à Vasconcel. proposito reuocarent, non modo se ea facturum impendia, sed ad exhauriendos omnes Regios thesauros, imo & omnem Regiæ domus substantiam impendendam paratum, vt inde animatum profectus existeret. Marifius. Ab eo quas Emmanuel Religiosis familjis intra, & extra Regnum merces donabat, & cõfirmatæ, & nouę item adiectæ. Ampliora in OriẽteSeminaria, Collegiâ que instituit: & reditus copiosiores assignauit. Sæpè hominibus ex India venientibus, & non paucâ sibi vectigalia subtrahentibus, sciens, prudens que remisit. Ingenti onerariâ naui in Portu Olisiponensi Maffeius. casu ambustâ, & magno in Regiam conuentu facto rogauit, Regia ne illa, an priuatâ nauis esset, audito Regiam esse, iussit, neturbarent sibi tantùm illam periisse atque adeò æquiore animo esse. Tunc non fore, si aliena esset. Nec sibi tamen animos, nec opes ad sarciendam alterius Orlandin. iacturam deesse. Proregibus & Imperatoribus apud Pænos, & Indos suis Sacchin. illud semper in mandatis dabat: Rei Christianissimæ imprimis curam habetent, nummariæ illi post haberent. Neophytos magnis muneribus affici, & ab omni iniuria defendere, imperabat. Tutos eos & honestos fore iubebat, expensas nihil motatus. Illatas iis iniurias acerbè vindicabat. Omni ope Rem Catholicam promouebat. Religiosos Ordines amplificauit, ornauit, auxit. Episcopatus instituit nouos, & Patriarcharum Æthiopiæ inuexit, magnis sumptibus vsus, in sacros apparatus. Sed quid ego illa commemoro? Vna huic Regi Societas Iesu, quod alias tetigi, magnificentiæ fidem facit. Eam vnicè dilexit, protexit, locupletauit. Domo Professa Olisipone amplissimâ erectâ: Goensi, & Bayiensi Collegiis institutis ac imprimis Conimbricensi: quod voluit esse, & virtutis, & scientiæ nobile theatrum, & viuum operariorum Euangelii seminarium, quo nullum in Europa, vel magnificentius, vel ornatius, vel opulentius inuenitur. In quo aliquando septuaginta supra ducentos, in quibus & ego (nunquam beatior) alumni vixerunt. Itaque Regina Catholica, Margarita Austriaca Societati addictissima, cùm vellet Collegium Salmanticæ sumptuosum, & Regio nomine dignum ponere, atque ad id varia exẽplaria inquiri iuberet, solum Conimbricense dignum ideâ suâ duxit, fassa, si id æmulari posset voti se compotem, demùm futuram. tantam vim donorum, & munerum ex illo fonte magnificentiæ in omnes partes, Romanam præsertim Ecclesiam, deriuabat, vt Pontifex ipse palàm diceret. *Se, & omnes, qui id temporis erant, Principes ab vno Ioanne Tertio magnificentiâ, & Pietate superari.* Vasconcel.

Gueiter. Guzman. Tollez. Turfellin.

Duo nobis supersunt, alterum Henrico Cardinali, alterum Sebastiano reddenda testimonia. Vtrique, & si alia item suppetant Societas argu- Hist. Societ.

Vasconcel. Guerrerius

menta suppeditat. Ei Henricus in Lusitaniâ Eboræ amplum cum iusta Academia,& Seminario Collegium erexit: Conimbricensi penè par, æmulumque. Sebastiano lacrymę Societatis famam liberalitatis conciliant. Constat enim eo ex Africa desiderato, cùm is nuntius vniuersam Societatem peruasisset, omnes illum publicis lacrymis eluxisse, quòd eum in ætatis flore extinctum esse Regem dolerent, qui vix adultus nouem societati Collegia posuisset.

Relicta à Proregibus, Imperatoribus, Ciuibus Lusitanis, Piæ liberalitatis monumenta proponuntur.

CAPVT SEXTVM.

MIxta hæc & sine delectu erunt, nec tamen aut temerè inuecta, aut præposterè collocata. Eò semper defixo stili obtutu, quò nos Calumnia Authoris perducit: vt & Lusitanos munificos naturâ, & minimè auaros, & Pietatis studia cupiditatis affectibus anteposuisse appareat.

Signum tollat Petrus Infans: Alphonsi Regis Primi Portugalliæ Frater ne, an Propinquus? Hic obsessâ Olisipone Præfecti Arcis Filiam cum lectissimis feminis, & mundo muliebri, vrbe metu futuræ expugnationis exeuntem, ceperat. Nobilis procus, cui ea penè desponsa, Maurus resciuit. Amabat, tunc deperiit. Ocyor aura Fulminis aduolauit, regique Alphonso se dedidit, libertate non primùm amissa, addita captiuitate professus non posse illam dimidiatam seruire, integram se velle reddere seruitutem. Miratus amorem Alphonsus ad Fratrem, cuius erat præda remisit. Ille accepit, audiitque libenter, ac vt fidem Mauri vltra Punicam, virtute Christiana vinceret, repudiatis, quæ prolixè Proeus offerebat, virginem ei, cum spoliis in dotem, reddidit. Alexandro, & Scipione superior, quòd illi gloriæ, noster Pietatis causâ fecit.

Bern. Britus. Sousa. Plutarch.

Par propè Eduardi Menesij Regij item sanguinis Ducis specimen magnificentiæ fuit, qui captum iure belli iuuenem Xequij Primarij filium, spreto ingenti, quo eum pater redimere volebat pretio gratis dimisit. Ducenta aureorum millia, quibus Vrimutiraię perduellis vitam eius vxor redimere tentabat, respuit Albuquercius. Ignoto auri argentique pondere Bala Hazenus Maurus Henrici Menesij pectus expugnare parauit, quò se morti cui iustè addictus eriperet: sed inuicti animi integritatem corrumpere non potuit.

August. Emman. in eius vita l. 4. Sousa.

Alterius illa sunt generis, sed similia. Eduardum Paciecum Pereriam partis insignibus de Zamorino victoriis, Rex Cocini, in cuius gratiam Paciecus militauerat, donis ingentibus remunerabat, & tantùm coronam non offerebat. Pacieco nullæ omnino opes, nulla munera placuerunt: Solâ nominis contentus gloriâ, stemmata sibi à Rege concinnata in famæ monumenta accepit, æternitatis æmulus, non cupiditatis mancipium.

Damian. Goes. Maffæius. Osorius.

Tres illi Heroes splendore Sanguinis, & animi magnitudine pares

Franciscus Almeida, Ioannes Castrius, Ludouicus Taydius, cùm ob strenuam nauatam operam, Primus Granatæ, à Ferdinando Rege: Secundus in Africa, à Duce Imperatoris Caroli, Tertius in Germania ab eodemmet Carolo Imperatore magnis præmijs afficerentur, ea omnino repudiarunt, nec ex ijs expeditionibus præter vulnera, honestatis, & virtutis argumenta retulerunt. Ac ne comitati deessent, eo se excusarunt quòd dicerent eum se Regem habere, à quo & militare iussi, & benè soliti sperare. In vita Almeidæ. Castrii. Taydii.

Illustre imprimis Martini Alphonsi Sosæ penè impuberis exemplum extitit. Brigantiæ, cùm apud Patrem virum amplissimum esset, & ab eo Magnus ille Imperator Consaluus Fernandez Cordoua, illàc transiens magnificè esset exceptus, grati animi significationem Consaluus vt præberet, Bacchatum gemmis torquem in Pueri collum iniecit. Hic tamen modestè indignans subtraxit. Intellexit, vnde generosa illa repulsa existeret: Torquem retinuit, & gladium sibi detraxit, eumque Puero tradens. *Accipe, inquit, generose Puer, dignum tui animi magnitudine munus: eo tu te ad magna patranda accinge victor cupiditatis, & de quolibet minore hoste victor futurus.* Couto. D. 5.

Ex opulentissimâ præda, & ditissimis spolijs Imperatoribus nostris quicquã decerpere Religió fuit: Nati ad vincẽdam auaritiã, ad cõpescendam cupiditatem à suis Regibus instituti. Nam quemadmodum de IV. Alphonso scripsimus, eum ex Saladensi prælio nihil præter vexilla militaria retulisse, ita præclari in Africa Eduardus, & Ioannes Menesij, Coutinij, Ataydij, Loureyrj, Barrigæ, & in Asia, Acugnæ, Castrij, Taydij, Sampaij, Mascaregniæ, Syluериæ, Imperarores, ex ingenti spoliorum cumulo prærer quædam victoriæ cum periculo monumenta, nihil omnino attingebant. Itaque ex maxima Dabulis, & Pananis prædâ Almeida Prorex subridens sagittam sibi delegit. Patri Par Laurentius captâ apud Ciaulum classe onerariarum, nihil præter partũm ex victoria laborem, nomenque retinuit. Id Albuquercio, Armusiæ, id Goæ, id Malacæ contigit. Id Sampayo apud Calecutum, & Porcam. Id Georgio Menesio in Maluco, & Banda. Id Petro Mascaregniæ, Bintani, & Pami. Id Nonnio Acugnæ Chale, Bazaimi, Dij. Id Henrico Menesio Pananij, Couleti. Id tribus in Cambayco ditissimo Imperio inuictis Ducibus Antonio, Hectori, Didaco Syluerijs. Non possum numerum inire, turbat multitudo, & copia narranti nocet. Barr. Couto. Maffeius. Faria. Sousa. Vasconcel. Matifius.

Non aliena modò nostri non expetebant; oblata recusabant. Legatorum, qui ad eos solemni illarum gẽtium more munera deferebant, audiebantur verba, dona vel rejiciebantur, vel si accipi oportebat, Regi seruabantur, vt ad eum mitterentur. Quòd Vasquium primum ante omnes Gamam fecisse legimus, qui vti Indiæ aperiendæ author, ita & Luxuriæ Indicæ castigator fuit. Eum alij secuti Heroes Henricus Menesius, Nonnius Acugna, Ioannes Castrius, Ludouicus Taydius, ac inter omnes Albulquercius: à quibus opulentæ ex legatorum muneribus Gazæ, in Lusitaniam ad Reges suos missæ sunt. Non his contenta finibus Lusitana integritas, adiecit de suo donare, vt munificentiæ in mili- Barr. Osor. Couto.

tari opere specimen præbere. Legatos, à quibus nihil sibi omninò accepe-
Goesius. rant, donis de re sua domesticâ remunerabant. Milites ad facinora pa-
Barr. rranda, propositis de suo præmijs inuitabant. Quemadmodum in Africa Ioannes Menesius ad Arzillam, Henricus item Menesius ad Calecutũ Franciscus Almeida ad Dabulem, & sæpè aliàs fecisse memorantur.

Age verò, eat cogitatione mecum per omnes & Principes, & Duces, aut Africanos, aut Indicos, reperiat eos penè omnes, inde pauperes reuertisse. Ita vbi occasio peccandi, ijs resipiscendi ansa cum admiratione virtutis erat. Vnde cogendum aurum, & opes colligendæ, inde pauperies existebat. Effundebant sua, vbi adjicere accessione poterant. Itaque nostri homines non necessitate, sed voluntate ab omni se cupiditate, continuerunt. Plurimas tu alibi, ac in Castellâ præcipuè adventitiarum aliundè opum accessione familias institutas, & ad summum splendorem perductas inuenies: in Lusitania multas ob sumptus in Oriente factos ex ditissimis pauperes factas, vix vllam è paupere in opulentam euasisse comperies. Neque tu mihi Gamarum obieceris. Quæ amplissima esse in Lusitania commemoratur. Nam ea sanè magna & illustria principia habuit, cum Stephanus Gama, Vasquij Magni Pater, Sinensis Arcis Præfectus Ferdinando Infanti Regis Emmanuelis Patri in paucis carus, & Purpuratus imprimis illustris fuerit: atq; adeò ad Anafen dissimulato habitu explorandam ab eodem qui expugnare volebat præmissus: quem
Hist. Regis Alphonsi IV. multis spectatum rebus Ioannes Secundus, veræ nobilitatis, & virtutis censor ad suscipiendam Indicam expeditionem delegerat, ad quam ille
Resend. se se magnis impendiis præparabat. Iam verò Vasquius qui huiusce clarissimæ domus amplificator potiùs, quàm Author extitit, omnia incrementa Regibus debuit. Itaque non aut cupiditatis, aut quæstus artibus ad amplissimam dignitatẽ, sed Regio beneficio, in eamque paulatim: ac per quosdam veluti virtutis gradus ascendit: vt meritis consecutus videretur. Et quidem illud apertæ Indiæ facinus, Lusitaniam gloriæ, orbem admirationis impleuit. Cuius quòd in partem venire voluit Emmanuel,
Barrius. stemmata Regia Lusitana, Gamarum Clypeo gentilitio inseri imperauit. Quasi eam gloriam armorum permutatione mercaretur: seu vt eam
Osorius. non alio quam Regio nomine dignam iudicaret, atque adeò qui eam
Maffæius. parasset Regum familiæ inserendum. Nec ille primùm Comes, & Ar-
Goesius. chithalasus est renuntiatus, sed posteà cùm iam titulos meruisset, &
Manfius iterum nouo obsequio meritutus. Sanè ita se in aperiẽda primùm, deinde in administranda India Vasquius gessit, vt nulla vnquam sinistra cupiditatis suspicione laborarit. Homo naturâ munificus & liberalis, multa magnificentiæ, & largitatis monumenta reliquit. Gamarum propè hereditaria hæc animi integri, & magnifici virtus fuit. Stephanus Gama, Vasquij filius Indiam cum imperio moderatus, tam se auaritia aliẽnum ostẽdit: vt fassus sit multò ditiorem ad eius clauum accessisse, quàm recessit.
Couto. Quare in Lusitaniam reuersus quòd non ei præmia responderent, Venetias concesit: vnde posteà rogatu Caroli V. Imperatoris Olisiponem redijt, sua illa apud Indos moderatione gloriosus. Splendidior iacturâ quàm esset si quæstum fecisset. Recens adhuc fama Francisci Gamæ, Vasquij

Pronepotis Vidigueriæ Comitis, & Archithalassi Orientis bis Indiarum Proregis celebratur: à quo gentilitiæ apud Indos integritatis, & munificentiæ nobilia exempla edita. Cùm comperisset hostes è Septentrione populos in Indiam appulisse, quibus cum bellum gerendum esset: alacriter eam prouinciam, in qua magni erant sumptus futuri, suscepit: illud identidem iactans, *se non ad parandas opes, & colligendas diuitias in Orientem, sed ad Fidem tuendam, propagandamque, hostesque Christiani & Lusitani nominis profligandos venisse.* Nota eiusdem est liberalitas in excipiendo legato Sophini, & in Europam Romam, indeque Madritum mittendo, nullâ impendij habita ratione. Nec minus celebrata, secundâ Indiarum administratione Religioni liberalitas adiuncta. Cocinum appulsus, & certior factus Religiosas familias, quæ instituendis, in Catholica Fide pueris operam dabant, quòd demenso & stato victu carerent, ab eo munere abstinuisse: statim quòd vidit Regium non superesse, de suo statim penu quo abundarent, prouidit. Quare mirum non est eum ære magno alieno obrutum decessisse. Hæc extremis hisce ac ferreis temporibus quæ cùm alij, tum præcipuè Andræas Furtadus, Cugnalis importunissimi, & sæuissimi hostis domitor, inaurauit. Nam hic spreto Cugnalis auro, militibus à præda reuocatis, Zamorino à muneribus accipiendis, quibus oculos adiecerat deterrito, non minus de hoste, quàm de auaritia, & cupiditate triumphauit. Couto. D.12. Idem l.1.c.12. Barrius. Osorius. Maffæius. Camonius. Faria.

Sed ad illa Heroïca redeamus. Proprium Lusitanorum in Regionibus illis opulentissimis specimen frugalitatis præbere, & luxum domesticum animi hostem vincere. Secum parcè, cum alijs liberaliter agere. Solemne ijs opulentiam parsimonia priuatâ, auaritiam munificentiâ publicâ castigare. Ire dites, redire pauperes gloriæ datũ. Primus omnium Prorex Almeida, tam sibi parcus vt ne vnũ quidem teruncium, vel ex munere, vel ex præda vnquam decerpserit, tam in alios liberalis, vt eo sit apud Regem Emmanuelem nomine insimulatus: quod cum inaudisset, occurrit, si rata Rex quæ dederat stipẽdia habere nollet, paratum se esse, re sua familiari dependere. Igitur non opulentus Indiâ cessit, & vt hæc eum pauperem emisit, ita nudum Proh dolor! Africum littus excepit. Magnus Alburquercius maximæ Orientis, & locupletissimæ partis domitor non vt ille alius

Spoliis Orientis onustus. Virg.l.1.

Sed vacuus Goam receptus: cuius illud habemus egregiæ inter cætera, piæ frugalitatis exẽpla, quòd expugnatâ Malacâ Emporio celeberrimo, cùm naufragium fecisset, relictis pretiosissimis, quas educere posset, gemmis; infantulam mediâ luctantem morte, iniectâ manu eripuit: vt tot opibus pietati litaret. Quid? cum mortem iam in visceribus, in Goensi ipso portu, haberet: nihil ex tam diuturno imperio Blasio Albuquercio filio, quod legaret, præter breuissimam ad Regem Emmanuelem epistolam, habuit: eamque vix amicorum precibus extortam. Horũ secutus vestigia Nonnius Acugna: qui cùm Indico imperio annos integros decem præfuisset, ac in reditu in naui mortuus esset, nihil retulisse cõperitur præter monetas aureas quinque; quas ipse Regi se suo testamento Ioan. Barr. D.2. Comment. Albuquer.

legasse compertum est; quòd non alio animo accepisset. Quid? quòd
Couto. Ioannes Castrius, in summo rerum Indicarum discrimine; cùm magnâ
Faria. pecuniarum copia opus esset; nec, quid daret pignori, domi haberet.
Sousa. pilos barbæ, quam promissam gestare solitus auulsit, & oppignerauit.
Quàm Absoloni dissimilis? hic capillos quæstui dabat, & ciuium fortu-
2. Reg. 14. nas crinibus addicebat, Ioannes hic noster pilis pignori obligatis Rem-
publicâ liberabat. In tanta diem suũ obiisse paupertate fertur, vt, quod
non essent funeri faciendo pecuniæ, sumptu publico funeraretur. Eo
mortuo aperto scrinio, tres infimæ notæ monetæ, cùm cilicio, & flagro
cædẽdo corpori apto inuẽtæ, perinde ac vellet cilicio paupertatem suam
extremá testari, addito flagro, vt luxum eo flagellare velle videretur. Eo-
dẽque istos iure, eos recensere possem, quorũ aliquos suprà memoraui
nihilo certe priscis, illis tum Romæ, tum Græciæ miraculis Fabricijs, Epa-
minondis, Agesilais inferiores. Vnum hîc præterire piaculum esset
Constantini Brigantij natum in rem nostram exemplum. Hic enim, cũ
inter bellica spolia, Elephanti cuiusdam apud Indos fatalis, dentem
cepisset: cui diuini ab idololatris honores tributi: illumque omnino
abolere statuisset: ne qua superstitionis occasio superesset; intercesse-
runt illius gentis Dynastæ, ac ingenti auri summâ dentem redimere ten-
tarunt: sed inuictus Brigantij animus aurum respuit: ac in eorum, opũq;
cõspectu in mortariũ dentẽ conjici, moli, ac in cineres redigi imperauit:
vno ictu, duplici idololatriâ præcisâ superstitionis, & cupiditatis. Ea re
quidem Moysen æmulatus, à quo, qui ex aureis feminarum armillis &
torquibus conflatus erat, idololatriæ occasio, vitulus: igni consum-
ptus, & in cineres redactus est. Nec minoris opus virtutis fuit, aurum
temnere, ne idolum fieret, quàm factum ex auro idolum euertere: cum
in idolo aurum ipsum minùs, pecuniæ amissa specie valeret, extrà ido-
lum, aurum per se valentius ad expugnandos animos esset: nemo enim
dubitet, quantò sit potentius aurum, quàm quęlibet idoli forma
ad hominum mentes capiendas. Nam in idolo vnius tantùm idolo-
latriæ genus, in auro omnia continentur. Quare iure D. Paulus *Aua-*
Coloss. 3. *ritiam simulacrorum seruitutem*, appellauit, quod qui auro seruit, is omni
se hoc pretio idololatriæ addictum profitetur.

Barrius. Comminus Authorem aggredior, & illato gradu statione dejicio.
Maffæius. Auri ne cupidi Bernardinus Sousa, Franciscus Castrius in Molucis, An-
tonius Payuius, in Mazacaribus, Ægydius Fernandes, Pandarane, qui
opes suas omnes in Fide propaganda collocarunt? Priuatis commodis
Turcellin. seruiebant, tres ille Christiani Heroës, Michaël Vazius, Iacobus Borba,
Vascus Annes dum Goæ Seminaria, & Collegia erigebant, in ijs que
Lucena. Pueros Christianis institutis eruditos suis, & quidem copiosis rediti-
bus sustentabant? Xauerio refragetur oportet, qui neget Iacobum Pere-
rium magnam rei suæ familiaris ob studium Religionis acturam fecisse,
quem constat, eiusdem Apostoli testimonio, causâ se se in Iaponiam, Si
namque ducendi magna detrimenta perpessum, quæ ille haud dubiè
vitasset, si ab eo proposito destitisset. Fuit ne ab orbe condito Im-
perator, qui aut arma ardentiùs intulerit, aut Imperium ambitiosiùs
dilatauerit,

dilatauerit, aut opes auidius côquisierit, quàm Antonius Galuanus salutem Molucensium quos inter Lusitanam præfecturam gerebat populorum procurauit? In omnes se facies vertit, vt illos ad Christi Fidem conuerteret. Huic studio curas, vires, opes, officia, dedicauit. Diuitias cùm huc omnes suas contulisset; & suprà septuaginta millia aureorum donasset, Abacum quoque ornatissimum, & domesticam supellectilem pretiosissimam impendit. Vidit illa regio voci Præconis subjici Christiani Imperatoris bona, vt verba Christi omnes audirent. Hasta erecta, vt Crux statueretur, Auctio facta, vt Religio augeretur.

Ecquis igitur tam sit effrons, qui affirmet, Lusitanos cùm in Guineam, Ialophum, Congum, Tongam, Monòmotapam, Æthiopiam, Morum, Meliaporium, Trauancorium, & alias incultas & barbaras Regiones ardentes Fidei studio Crucem Christi Domini inferebant eos diuitias tantùm, opesque cogitasse? vbi, vbi gentium maiora Romana Fides incrementa, quàm in Iaponijs insulis habuit? Quid quæso inde Lusitani præter rosei guttas sanguinis retulerunt? An cum lectissimus adolescẽs Christophorus Gama Æthiopicam aduersus Mahometanos Reges pro Christiano Imperatore suscepit expeditionem, cupiditatis stimulis agitabatur? Non pro Fide opes prodigeret, qui vitam profudit? Rotantem super Turcarum capita ensis fulmen, Laurentij Almeidæ manum, non ardor Fidei, sed turpis lucri cupido impelleret? Ergo magnus ille Albuquercius cùm præclara illa duo facinora, Nili fluenta auertere, ac Ægyptum infructuosam prorsus, & sterilem reddere, & Mahometis infame Mausolæum demoliri, & nefanda ossa comburere, vasto, & celso animo voluebat, de turpi aliquo lucello angustè, & abiectè cogitabat? Pudeat igitur Authorem in tanta rerum luce caligare. Nec ego alias ab eo expetam pœnas, quàm legenda huiusmodi exempla obtrudere, quæ liuidos inuidia oculos splendore suo præstringent. Nec enim dubito quin veluti noctua ipso lumine torqueatur.

Iidem Authores.

Couto. Vasconcel.

Maffæius. Osor. Barr.

Non auri, argenti ve cupidine Lusitanos, sed Honoris & Gloriæ studio magna in susceptis expeditionibus, & mira patrasse.

CAPVT SEXTVM.

ASsertâ Lusitanorum, quòd caput esse debuit, Religione, virtutem quoque militarem à calumnia vindicemus. Vtrique Author iniuriam fecit: nam qui auaros homines, & cupidos facit, eorum animos abjicit, & turpi seruitio libidinis addicit. Et quidem religionem apertè author impugnat, virtuti minus perspicuè, sed tamen haud obscurè detrahit, cùm de gloria militari nihil omnino, de cupidine diuitiarum multa commemorat: & sæpè alias in huiusmodi inuectiua virtuti, & fortitudini Lusitanæ obtrectat. Non mihi tamen propositum est bellicæ Fortitudinis vndique exempla colligere: vel ex ijs eminentia deligere: cùm omnia censere infinitum: aliqua excerpere iniustum esset; tot enim sunt illa vt iniri numerus non possit, tam illustria, vt ex æquo videantur

contendere: atque adeo qui vnum alteri offendat? Quare illa mihi adducenda sunt, quæ causæ, & loco hæreant, quibusque probentur, ea studia laudis & gloriæ, quæ Lusitanos ad ardua aggrediendæ impulerunt. Nam ex eo excelso esse, & exaggerato illos animo, ad diuitiarum vsque, mortisque contemptum liquido apparebit.

Et quidem mihi iin omnium penè ab orbe condito gentium historijs annalibusque versato, quod non impudenter affirmo, illud sanè compertum est, nulli earum tot, tamque illustria militaris virtutis, exempla contigisse. Non negârim: si è toto Reipublicæ spectentur, bello, & opibus, & Imperio multas æquè, ac fortasse magis Lusitanis valuisse, sed id mihi vendico, si singularum facinora pendantur, non modò vllam nostris superiores, sed ne pares quidem protulisse. Itaque illud excipio potentiam & disciplinam, alibi æqualem, & fortasse maiorem inueniri. Quæ sanè ad publicum spectant ijs abstineo: illud suscipio ardorem militum, vimque militâdi, & bellica facta, quæ priuata sunt, ea Lusitanis superiora contigisse: nec ego hac de re dubitem, cum quouis alterius nationis homine disputando contendere. Priscis olim Lacedæmonijs qui primas inter Græcos militaris fortitudinis tulerunt, cõtemptus mortis, & ardor animi: Macedonibus magnanimitas, & constantia. Atheniensibus astus & vigor. Pœnis vis, & dolus, Romanis solida virtus, inuicta patientia, inuiolata disciplina fuit. Ad nostros veniamus: Persis nobilis, & libera extra dolum, & astum fortitudo. Turcis par, sed cauta, & astutiæ mista virtus. Hungaris viuidus, & celer animi vigor, non admodum tamen certus & constans; Anglis impetus similis: sed firmior & constantior. Germanis vis constans, & plena neruis, sed lenta & morosa. Heluetijs densum, & stipatum robur, sui tenax, sed vix liberum, & non satis explicatum. Hollandis callida, & sagax, nunquam se deserens fortitudo. Suedis alta mens, ardens spiritus, ferox animus, firma constantia. Gallis igneus ardor, viuus impetus, summa alacritas, mortis contemptus, inuicta generositas, virtus animó magis similis, quàm corpori. Italis cocta, & matura iudicio, & consistens disciplina, non fluctuans, non nutans. Fortitudo Hispanis, excelsus & erectus animi & corporis status, moderatus impetus, certa constantia, inuicta patientia. Lusitani, (absit verbo inuidia) mistum quiddam & temperatum ex diuersis virtutibus ingeniũ, vniuersas propè omnes militares virtutes reddit. Ardẽt, fulgurant, cũ inuadunt, fulminant, cùm feriunt, nec aut terrentur multitudine, aut copiis obruuntur: ardorem constantia, alacritatem vi, agilitatem fortitudine, virtutem perseuerantia temperant, stimulis honoris acti mortem contemnunt, pudet vinci, & pro gloria dimicant, omnes alias cogitationes in bello, præter vnius gloriæ memoriam abjiciunt. Hæc illis pro anima cùm pugnam ineunt. Itaque singuli strenuissimè, & pro se quisque mira patrat. Vnde fit, vt minus ordines seruet, nec enim ille generosus animi impetus, & viuus calor, qui se summà, & maximè liberâ vi effundit, leges patitur, nec prudentiæ limitibus coërcetur. Compendio dicam: Impetus Gallorum ijs est, & constantia Hispanorum:

Hispanorum: mixtúque Lusitanum ex Gallico, & Hispanico ingenio dixeris, quòd si disciplinæ patiens esset, insuperabilem omnino fore. Alibi æquos tu Lusitanis Duces, militibus pares non inuenies. Iudicium exempla confirment.

Primus sit Aluari Nonnij Pererij illius, qui postea Castellanorum, vt ait Camonius, Flagellum fuit. Hic paruâ manu numerosæ Castellanorum Equitum alæ occurrerat: suis cedentibus, vnus ille substitit, & totam incumbentis hostis molem sustinuit: Deinde crescente cum periculo ardore, equo in confertos incitato, obuios quosq; agés in mediam aciem peruenit, quam etiam perrupit, ac dissipauit, donec iactis in eum eminus telis, ac verutis equus suffossus, & prolapsus, Nonnium resupinatum ruinâ oppressit. Casus audaciam hosti, & accedendi propiùs ansam dedit, sed Fortuna virtuti non defuit. Reliquo oppresso corpore dextrũ brachium liberum, ac expeditum Nonnio relictum. Eo vsus, tamdiu se defendit, & hostem arcuit, donec comites confirmati opem tulerunt, & hoste pulso victorem in vrbem cum admiratione virtutis retulerunt. An non tu illud brachium fulmen dixeris? & Nonnium nouum Iouem de terra tonantem? Quære in fabulis parem, nam in historijs certè non inuenies.

Camonius. H ſt. Lusit. Sosa Maced. Faria Sosa.

Simile inter Lusitanos reperies. In Africa Lupus Barriga à Mauris circumuentus corporis sui, ne elaberetur, viginti quinque custodes habuit. Is captâ occasione, vnum exijs occidit, occisum equo deturbauit, & in eum insiliens, arreptâ hastâ parmâque in cæteros impetum fecit, eosque partim conficiens, partim vulnerans profligauit: seque ad suos lentè, ac eos quandoque prouocans recepit.

Barr.

Maius apud Indos virtutis specimen præbuit Laurentius Almeida, incredibilis virtutis adolescens. Acto nauigio in turritam Mauricam nauem, quâ milites quadringenti vehebantur, ferreâ iniectâ manu prehendit, momento se in eam coniecit; & iactu hastæ vnum occidit, mox educto gladio, & inserto scuto omnes aggressus, quosdam ictibus perfodiés, quosdam pulsibus clypei agens compulit in puppim: ibique turbantes, sibique innexos, & implicatos maiore vi inuasit, donec nauem, vacuâ hostibus plenam sui reddidit. Quantis ille viribus polleret aliàs apparuit. In sũmo prælij ardore machæra ingenti, quâ ambabus manibus regebat, strenuè rem agenti Laurentio, Nayrius quidam, magni vir animi, insidias tetéderat. Inter rum alienis cædibus, vt interciperet, parmâ obtectus subsedit, captato se tempore intulit, & subitò erectus detecto capite tepenrino ictu crura secare voluit. Consuluit sibi Laurentius, & subductis momento pedibus, elatam, vti gerebat, machæram, in eiusdem se attollentis Nayrii caput vi tanta deiecit, vt diffisso capite, colloque in duas partes dissecto ad medium vsque pectus vulnus altissimè ad ductum descenderit: pendulo, & in vtram partem caderet dubio corpore, pariter in vtramque discisso humero inclinante.

Camon. Sousa Maced. Faria Goezius. Maffæius. Barr. Macedo. Osor.

Almeidæ miles, Ducis morte irritatus captâ naui, deditionis nomen indignatus in carchesium, quasi Arcem ascendens, coniectus eò, quæ potuit raptim colligere armis, etsi glande iam traiectus, & læuâ amputa-

Idem Authores. Faria.

tâ, eâ corporis parte inutilis dextrâ vsus sesquibiduum hosti restitit, & desuper fulminauit, irritati hostes in eum tanquam scopum ictus destinarunt, sed frustrà: illo semper obstinatè repugnâte. Donec armis defectus, & ab Imperatore illius vicem dolente, & virtutem admirâte persuasus ei se non tanquam hosti dedidit, sed tamquam amico reconciliauit.

Similem tu Scæuæ, an Dentato dixeris, Ferdinandum illum Baldayam Lusitanum apud Molucas Nauarchum, qui Castellanis, tum eo
Couto D. 4. l. 2. c. 18. mari potentibus, paruulû eius nauigiû oppugnantibus, atque adeò multitudine superantibus, fortiter se opposuit: eosque cû magna clade repulit, solusque in certamine persistens, multa & grauia vulnera constanter tulit, præsectis cruribus in genua se dedit, & in eo habitu corporis depugnauit: donec ei præcisæ manus, vsum armorum abstulerunt. At spiritu adhuc inuictus dedere se noluit, & lingua ipsa hostes impetens, qua ratione poterat, dimicauit. Tandem sanguine omni, halituque consumpto expirauit. Cuius mox cædem Georgius Menesius egregiè vltus fuit, capta ciuitate Tidorensi, & Arce expugnatâ, & Castellano præsidio deiecto.

Non tu duo belli fulmina Andradios fratres merito appelles? qui soli paruâ in scaphâ, concitati in se nauigij impetum eludentes, in illud se
Matis. Dial. 4. intulerunt, & pulsis epibatis occuparunt? Hidalcano qui præsens aderat, indignante & totam contra eos classem magnis clamoribus immittête.
Sousa. Maced. Nec eo Fratres deterriti vniuersis hostibus pares molê belli sustinuerût, nauigium tutati, contemptâ armorum procellâ, quæ in eos vndique sæuiebat. Diu ea pugna tenuit. Sed cassso hostium furore, nostri, & naui, &
Goes. Barrius palmâ potiti: tanto Hidalcani stupore, vt clamauerit. *A se, illis duobus Fratribus sociis, vniuersum Orientem subactum iri.*

Antiquius illud, sed non minus illustre. In Aliubartotensi prælio (Allijs Cannisque Hispanis) Vasquius Martinus Melius ad occidendum, vel capiendum manu sua Castellæ Regem iuramento adactus, cum per totam aciem volitans quæritabat. Rex sibi amissâ victoriâ fugâ consuluerat. Fugientem conspicatus Melius, admotis equo calcaribus insecutus,
Hist. Ioan. I Lusit. manum iniecit euadenti: & in solum ex equo deiecit: deiectum gladio interficere paranti, occurrerunt equitum turmæ, Regis sui vicem dolentes, impetu facto, auerterunt, equum que Lusitano suffoderunt. Pedes ille nouam inijt pugnam, & rotato gladio globum hostium disiecit. Sed mox coeuntes, atque alij alijs superuenientes Lusitanum armis obruerunt.

Aluari Vazij Almadæ par facies cadentis fuit. Hic magna hostium strage editâ cum audisset Imperatorem cui militabat, cuique se deuouerat iuramento, superstitem mortuo non fore, cecidisse, tentorium suû adiens & cibo se reficiens, rursum in hostem exijt, & certus mori in confertissi-
Chron Alphons. V. Matis. mos se iniecit, ibique dimicans, strues cadauerum fecit. Nemo eum comminus aggredi, telis, contis, verutis impetere, nec ille cedere, sed contra ire, & cædes addere. Demùm fatigatus, & vix trahens animam super cumulos se occisorû iniecit, & dimissis armis, apertisque brachijs hostem vt se cæderet inuitauit. *Accedite*, inquit, *tuti, ne timete, iam linquor*

animo, sitim vestri in me odii, meo sanguine satiate. Metus fidem excussit, antequam quisquam appropinquaret efflauit animam, ne ab alio, quàm à se vinceretur.

Hectoris Syluerię, Troiano paris Imperatoris, miles Franciscus Godinius sociis in naues redeuntibus, solus in littore hostibus cinctus mansit: vt se explicauit, Equitem obuium propiorem hastâ excepit, transfossum deturbauit, in equum saltu se injecit: instante alio, gyro facto se subduxit, è solo hastam iacentem extulit, eâ que in Maurum inuectus eum transfixit, & iniectâ in eius equum manu, prehendit, & cum spoliis ad suos se recepit, nauigio, triumphale pondus, gemitu attestante. Fr. Anton. Roman. 1. p. l. 3. c. 24. Couto.

Non minor Gasparis Carualij virtus fuit. In Malabaricam nauim gladio armatus, scuto tectus insiliit; vnum omnes id ausum petierunt, ille omnium instar, omnes ferire, cædere, impellere, fugare, decem occisis, nauim occupauit, & suæ virtutis impleuit.

Solitariæ virtuti sociati roboris exemplum adiungamus. Tres apud Septam vrbem milites in acie morti deuoti in densam Maurorum alam equos adegerunt, & tantâ vi pugnarunt, vt eam omnino per rumperent, ruptam dissiparent, tres que, veluti fulmina campum incenderent: ardere adhuc in fumante sanguine calidam aciem putares. Marisius. Augustin. Emmah.

Quis animus ei Lusitano erat, quem cum glãdes ferreæ, in ardore prælij defecissent, ne ab ictu cessaret, missa in os manu, dentem extraxit, & in fistulam conjecit, quauis pila ferreâ duriorem: certè non ille nisi illato pugno euelleret, nec opus esset igni animo ardorem ministrante. Barr. Maffæius. Faria. Maris. Sousa maced.

Qui spiritus Ioanni Emmanueli, cum in Diensi obsidionę primus in muri coronam euadens pinnam manu dexterâ tenuit: eâ que amputatâ, læuam iniecit, illâ que rursum præcisa, cubitis nixus, mento apprehendit, & capite truncato adhuc visus est inniti trunco, & conari. Maris. Cortereal. Sousa maced.

Quis ardor illi, qui scaphâ cum aliis quatuor sociis vectus, ac in ea solus relictus à tribus hostium nauibus impetitus, non modo eas non timuit, sed etiam prætoriam apprehendit, & quòd non erat ferrea, manum suam iniecit, & dimicauit, donec socii peruenerunt, quorum ope, naui potitus est, ferreâ ad tenendum, fulmineâ ad feriendum manu. Goesius. Barrius. Marisius.

Quę magnanimitas ei? qui Ciauli, feruente obsidionis impulsu, ardente oppugnatione, imbre glandium crepitante, nimbo missilium se effundente ad muri se fenestellam, altera manu clypeum, altera facem accensam tenente, applicuit, vt si quid occultè moliretur hostis, inspiceret. Et quamquam destinatis eum hostes ictibus impeterent, iterum ac tertiò rediit, nec desisteret, nisi omnia antè explorasset. Periculi, ac virtutis testimonium ei duodecim infixa clypeo veruta reddiderũt, & Sceuam illum hæc & Fagiolanum alterum significarunt. Pharus cæteris virtutis esse potuit. Quis impetus illi? qui solus in aperto campo iustam hostium phalangem inuasit, eos que vociferans tonitruo primùm vocis exterruit, mox gladij fulmine vulnerauit, quibusdam occisis, reliquos impulit, ac penè vicerat, ni ad se redeuntes vnici militis, quam multorum esse putabant, vim animaduertissent. Quare in eum versi Couto. D. 7. l. 10.

omni armorum genere ptesserunt. Ille instar Leonis telis vndique irritati, fremere, indignari, furere, saltu huc illuc agi, ictus decutere, vulnera ingeminare, & acto in orbem gladio circumstantes ferire. Diu restitit, sed exhausto sanguine vires defecerunt. Itaque moribundus in arma procubuit; eo habitu ad Ducem hostium delatus, ipsius imperio cæsus Christianę Fidei victima fuit.

Andrada. Faria. Couto. Sousa.

Quæ vires corporis, & animi alteri? quem cùm iam tædium conficiendi in atroci prælio hostes cepisset, nouamque pugnæ rationem pro voluptate vellet inire, abiecto scuto, prodigiosæ staturæ Maurum hostem cingulo prehendit, & læua in altum facilè excussit, eoque pro clypeo vsus, quà densior erat acies, se coniecit, tantò majorem stragem edens, quantò meliùs à Mauro tectus: nec diu tamen eum vice scuti habere voluit: telum ex eo, incusso ad hostes corpore: seu arietem mole illatâ fecit, quo plurimos prostrauit. Ergo aciem fortitudinis suæ spectaculo theatrum reddidit.

Couto D. 6.

Delectus vitio laboro. Quod primùm occurrit, vindico. In secunda Diensi obsidione Iacobus Anaya Cotinus vt morem Mazcatenio Imperatori gereret, scire quid apud hostes rei ageretur, optanti, arce egressus, galeâ à socio mutuò acceptâ, in campum descendit: abditus in insidiis fuit tandiu, donec duo ex hostibus transierunt, in quos cum repente insiliisset, vnum hastâ transfixit, alterum arripuit, & frustrà repugnantem sustulit, & in arcem detulit, & ante Imperatorem demisit. Monitus à socio galeam reddere, ad se rediens, vt vidit ex subito incursu cecidisse, rursum descendit, galeam inuentam retulit, & restituit.

Guerrer in expedit Bra ulua.

Herculem hunc, recens alius comitatur Bahiensi in expeditione: Franciscus à Faro illustris tum miles, nunc Comes Odemirensis. Eruptione ab Hollandis in nostros factâ ardens animo ingruenti se hosti obiecit, & inter eos insignem vastâ corporaturâ Militem conspicatus, eum inuasit, & cùm occidere posset, maluit seruare, ac in castra deducere. Ergo cinxit, & pressit arctè, & altè sustulit, ceu Hercules Antæum, siue Agyllea Tydeus repugnantis primùm vim brachiorum impressu, deinde vigorem succussu, denium halitum nexu eripuit & inertem, & brutam corporis molem in castra intulit, nec sensit pondus, nisi cum solo impactum sonitum reddidit.

Sousa maced. Statius.

Roderici nos hic euentus Syluij, monuit, à quo olim Ferox & validus Turca brachiis tantâ vi exceptus, vt cùm armatus esset, ferrum ei per pectus, costasque adegerit, & diffractis ossibus, & crepantibus laniatum in terram atietauerit. Armis, quæ aliàs saluti esse solent, exitium afferentibus.

Nec mirùm: arma cedere Lusitanis, quibus robur & æs triplex circa pectus inest. Iam olim Castellani sensere: cùm in Curia, coram Rege & Aulicis illud Lusitanæ virtutis miraculum, Didacus Ribeiro contracto ludicro pedestri cum validissimo Castellanorum, rudibus, vti mos est, & hebetibus gladiis certamine, elato in altum brachio, tanto impetu in armatum hostem ensem deiecit, vt contusam galeam in cranium impegerit, illoque ex impulsu disrupto cerebrum cum sanie mistum, per stricturas galeæ diffractæ excusserit.

Arma Lusitani, quod de Romanis tradit Cicero, in membris numerant, oneri alijs, nostris vsui sunt. Quid? si alarum instar eos arma eleuant, & sursum agunt? Idem Riberius documento sit: qui in eadem scena toto die bellando consumpto, supremo illo inuictæ fortitudinis facinore edito, vt erat armis onustus, præ victoriâ gestiens in altum exiliit, eo nisu, vt propè fenestram vbi Rex scenæ incumbebat accederet, illumque afflatu nitentis corporis impulerit, tantò ipsius stupore, vt clamauerit: plus sibi admirationis saltando alacriter Riberium, quàm cædendo fortiter attulisse.

Hoccine est pro diuitiis, & auaritiæ studio pugnare? Nihil tam Lusitanis propositum, quàm secundum Deum, nomen & gloriam comparare, nam quod de Principe tradit Politicus & Catholicus Magister *Alendum esse gloria*, id sibi Lusitani vendicarunt. Humanum id est, sed generosum, sed excelso animo dignum: neque nos præcipuum huiusmodi in pugnando finem dicimus, sed Religionis tuendæ, & propagandæ studium: huic tamen magnitudinem quoque animi auidam laudis & gloriæ accessisse. Id omnino inficiamur, vili eos & ignobili cupiditatis, & auaritiæ stimulo paruisse. Atque vt rem propius vrgeamus. Amarunt, certè & emerunt pericula Lusitani. Imo diuitias militari gloria dedicarunt. D. Thom. de Regimin Principis.

Hominis minime bellicosi, imo & mercatoris exemplum esto palmarium. Garciæ Rodericij, qui cùm è Farensi vrbe, in Tauitensem merces, casque copiosas comportaret, certior factus paucos Lusitanos à magna Maurorum multitudine oppugnari, pueris abire cum mercimoniis iussis, eo mandatu, vt eas inter se, si mori sibi contingeret, partirentur: arreptis armis solus ad eos se contulit, fassus malle se inter eos pugnantes gloriosè vitam profundere, quàm turpiter quæstuosam vitam agere. Itaque iis se immiscuit, animos fecit, sed quòd sex tantum erant, non diu resistere hosti copiosissimo potuerunt, maiori nostri mercatoris laude, quòd certissimæ se neci deuouisset. Histor. Lusit. Marisius.

Nobilius, id est fortasse, quamquam recentius. Adolescentes duo è Lusitania commendati litteris Dium venerant. Duci eas reddiderant, eo temporis articulo, quo ille hostem è propugnaculo dejicere statuebat. Plena periculosæ aleæ res erat. Lectis tamen litteris recepit, si viuus rediret, officio suo non defuturum. Adolescentes occuparunt, eò se commendari illi voluisse, non vt opes sibi, aut diuitiæ aggregarentur, sed vt occasiones militaris gloriæ fierent, &, quoniam ea oppugnandi hostem apta videbatur, postulare se ab eo primùm sibi locum, datâ ad subeundum murum scalâ concederet. quo ille se omni in posterum officio exolueret. Miratus animum Dux, vtrumque amplexus, voti compores fecit. Euentus is fuit. Cùm muro scalam admouere pararent, excussa è maiori tormento pila vtrumque cum eadem, quam applicabant scalâ discerpsit, miserando ne an glorioso casu? certè laude, & admiratione prosequendo.

Nobilissimum illustrissimi bellatoris Ademum vrbs facinus exhibet. Oppugnatum eam Albuquercio Duce Lusitani ierant. Munitissimam inuenerunt, nihilò tamen seciùs vrgebant. Euasetant in muri coronam Goesius Commen. Albuquer.

quidam: cæteris subeundi ardor scalas diffregerat. Ergo incumbentibus Mauris fermè omnes qui ascenderant, cesserunt, hortante idipsum Albuquercio. Aliud visum Gaspari Sosæ, cui cùm funis ad exscendendum præberetur, indignatus maluit honestè occumbere, quàm ignominiosè descendere. Itaque detracto, quem gerebat aureo, & gemmis clarissimis distincto torque. *Abi*, inquit, *tibi consule, hoc te præmiò ad salutem inuito. Regi meo renuntia: me, quem eius nomine occupaui, locum non deserere, imo & ex eo gradum vltrà inferre.* Ergo è muro in medios hostes saltu se coniecit, vbi multis prius interfectis cecidit, eò honestiùs, quòd se auro antè exonerarat, & quasi pretio solitariam mortem emerat.

Virg. l. 9. Militare decus nostri non diuitijs solum, sed valetudini etiam ante ponunt. Lusitanus *vita benè credit emi quo tendit honorem.* Calayate (ea Armusii Regni ciuitas maritima est,) excitata in nostros seditione, certum ijs exitum imminebat, itaque cedentibus in naues quò sibi consulerent, hostes instare, vim afferre, & penè interclusos opprimere. Ecce tibi Iacobus Ferdinandus Beja impiger nauarchus, quem acutus lecto morbus affixerat, ac eo die sanguinem miserat, oblitus priuati periculi, Sociorum memor. *Arma amens fremit, arma thoro tectisque requirit*, inuentis lecto exilit, & seminudus hostes armatos aggressus, momento debellat: nescio an stupore attonitos, quòd eo habitu Iacobum ab inferis excitatum crediderint. Ille perinde choleram purgasset, lecto se reddidit.

Par suæ specimen virtutis exhibuit, apud Calecutum Ioannes Limius, cùm eidem Arci Præfectus esset. Nam cùm arctissimâ obsidione ab Imperatore Zamorino cincta esset, nec nisi ægerrimè commeatus, & armorũ subsidia obsessis afferri possent: necesse erat eruptione factâ hostem sæpius arcere. Quòd cùm semel eius consobrinus impiger adolescens Vascus Limius septuaginta stipatus militibus fecisset: ac, licet egregie pugnans, in magno discrimine versaretur: audito tumultu Ioannes, qui luxato ex ictu globi tormento excussi crure in lecto iacebat, continere se non potuit, quin exiliret, & quod domo exire non poterat, fenestram imminentem littori vbi pugnabatur occupauit, & inde scloppeto, tam peritè rem gessit, vt in quos destinabat ictus promptissimis hostiũ interterfectis, magnum victoriæ momentum attulerit. Etsi ex agitatione animi, corporisque recrudescente vulnere, quod à suis auerterat exitium, in se penè conuerterit.

Huc pertinet, quod eidem apud Diensem vrbem contigisse narratur. Cùm eâ de oppugnãdâ ageretur, excitatâ de propiore loco inter nauarchos, ceu inter periculorũ cãdidatus contentione, Ioannes naui admotâ, primum locum occupauit. Sed æmulatione accensus Christophorus Sousa vltrà progressus, secundum Ioannem à primo fecit. Quòd cum Gonzalus Louleus vidisset, eadem gloriæ cupiditate accensus, vtrumque prægressus Principem locum occupauit. Non tulit Ioannes, & ardens cupiditate gloriæ, naui suàvelis remisque intentissimis concitatâ loco vtrumque exclusit, eò que se intulit, vbi præsens vitæ discrimen inijt, nam allisa eo impetu scopulo nauis, dissolutâ est compage discerpta, epibatis in vado

vado ac ipso in primis nauarcho, destitutis, qui ægrè tandem in tutum recepti.

Erat ne illi militi (Ferdinandus is fuit Penteadius) auri & vitæ cura, qui grauiter excusso, ex impactu tormentariæ pilæ, & alliso capiti saxo saucius, ad chirurgum veniens, vidensque curandis aliis occupatum, ne interim otiosus esset? ad certamen rediit, Vnde grauiori accepto vulnere, cùm ad eundem Chirurgum reuerteretur, necvacantē inueniret, tertiùm ad pugnam iit, & relato ex eo tertio, sed grauissimo vulnere, ad Chirurgum à sociis ductus, vt curaretur; Professus se sponte suâ ad pericula: ad remedia inuitum trahi. Barr. Couto. Matis.

Par Ludouico Almeidæ vitæ contemptus fuit. Duobus affectus vulneribus cum elabi posset, sustinuit: & duos hostes se anxiè quærentes, ad necem cum vidisset, eos opperiens interfecit, alios què instātes auertens galeâ contusâ, clypeo perforato, armis perruptis, crure debilitato, corpore affecto, luxato quē, hastâ per axillam immissâ, pectore transfosso, truncus, quàm vir verius, à suis seruatus, in viuum fortitudinis monumentum.

Quod de Heroibus olim Poëtæ *Arma decent* Lusitanis hæret, quòd iis ea innata, & corpus ipsum armis constare, ceu membris videatur. Illud iis accommodo, quod aliàs dixi.

--- Natiuo horrescere ferro
Membra putes, rigido que artus constare metallo.
Armatum sic arma decent, tam pulcher in ære
Stat solido: non pondus inest. Ceu membra moueret,
Arma mouet.

Sanè Ternatensis Rex Boleysius Lusitanos ferreos homines appellabat, eoque nomine ab antiquissimo oraculo designatos fuisse apud Molocenses compertum.

Heros ille noster Petrus Menesius Author magnæ Domus Villarealēsis, & Ducum Caminensium, quem annos duos suprà viginti contra Saracenos in Affrica bellare comperimus, Loricam quam semel induit, nunquam exuit, eam neque vigilans detraxit, neque dormiens deposuit, indiuiduam comitem corpori addixit, & assuetudine vnum è membris fecit. Nouum hoc Romanis indumentum defuit, quod togæ, & prætextæ adderent. Quam procul à mollitie, qui tam duriter & vestiebatur, & cubabat? Certè non posset non à fartis mollissimâ plumâ culcitris abhorrere. Goesius.

Nescio an sit sequens exemplum accommodatius? Gaspar Diaz apud Armusiam saltu in nauim hostium iniectus, dextram primò incursu ex vulnere amisit. Ea vti erat apprehenso gladio armata in nauem incidit; nec amputata gladium dimisit. Videres manum iacentem à reliquo auulsam corpore, gladio tamen hærentē, quem premeret, & versaret illa suo adhuc calore feruens, & sanguine ebulliente viuax: quasi ferrum pro anima esset. Certè animus priùs manum abscissam quàm ferrum deseruit. En vti armis non modò Lusitani induuntur, sed etiam animantur. Macedo.

Addo momentum. In obsidione Diensi contra propugnaculum miles hastam in hostem intenderat, eâque complures transfixerat,

Barr. Couto.

itati extrahere tentarunt; cùmque ille proximè feriendo accederet, fuerunt, qui è muro, in hastam manus injicerent, conati eripere; sed quòd auelli tam facilè membra non possunt, extrahere non potuerunt. Leuarunt in altum hærentem hastæ, & commissum ei corpus in aere suspensum videres: nec eâ auulsa: indè cum eâ in terram dimissus.

Igitur Lusitanis, armis ad tuenda corpora opus non est, quòd membris armantur. Adduco lepidum, & iocosum in te graui exemplum: Phtysi laborans miles Arzillensi testudines optabat, quòd ei morbo salutares sunt. Erat in hostico Lacus, & remedium: nec propè; vi & cum periculo quętendum. Salus multorum, vnius ægroti valetudine vilior. Duodecim se ad id milites obtulerunt. Equis, armis expeditis portis exierunt, & nemine hostium obuio ad lacum accesserunt: viderat hostis, sed armatos, & prudentes aggredi noluerat. Quid agerent obseruauit. Illi remedio quętendo intenti sibi principio consuluerant; deinde cum viderent nihil in proximo, aut moueri, aut turbari, laxatâ custodiâ remiserunt curas. Et quòd feruentior erat æstus, non armis modo se, sed vestibus etiam spoliarunt, ac se in lacum nudi miserunt, & verso in leuamentum periculo natarunt: natantibus superueniunt hostes & clamore sublato circumsistunt. Ii non malo attoniti, sed cauti, è lacu exilientes, equos nudi, nudos, & infrenatos insiliunt, & arreptis, quas in lacus ripa defixerant, hastis, in hostem irruunt. Pauor, admiratio, tumultus vulnera arcuerunt, via in oppidum aperta. Hanc arripuerunt: hoste in sectante, in quem quandoque conuersis equis irruebant, & gyro sæpe facto eludebant. Itaque eo longiùs acto, salui omnes & incolumes in oppidum eo habitu ingressi totum lætitia, & plausu: imò & risu impleuerunt.

Goezius. Mans.

Doleo non posse me omnia inuictæ virtutis monumenta colligere, Vnum eligo, & aliam viam instituo. Limes hic esto ad fixam Antonii Castrii victricem manum. Indico. Huic aduersus hostes strenuissimè pugnanti, hasta quodammodo fatalis fuit, nam eâ quadraginta milites interfecit; itaque nemine cum eo congredi auso, eminus sagittis impetere cœperunt. Accidit, vt manus quibus mouebat trabalem hastam sagitta confixæ eidem hastæ remanerent, quas cum non posset extrahere à feriendo destitit. Hac ratione locus hosti eius occidendi factus. Moriens sibi Trophæum fuit: hastam euellere hostes non curarunt: suo est ille sepultus triumpho. Veræ virtutis effigies immortalitati donanda.

Couto. D. 4.

Satis hæc ad calumniam retundendam, sed non ad cōmendandam militarem nostrorū virtutem. Quę hactenus probata, ea inter priuatā militū sphæram stetit. Quid si ad Duces, ad obsidiones & Prælia, tum naualia, tum terrestria extenderemus? Namquem tu in acie Frorazio, & Vermisio antiquis Ducibus parem dederis? Quem Laurentiō Viegæ, quem Egæ, quem Mendio Monisiis? quem Amayæ cognomento Bellatori, quem Roupinio similem exhibueris? Pelaio Correæ nostro Iosuē, Didaco Riberio fulmini nostro, Ioanni Melio nostrarum partium Aqui-

læ,quem æquipares? Excute Annales non elicies: quem Ioanni Roderico Saa, tum mari, tum terrâ victori conferas. Antonio Vasquio Almadæ, Mendetio Roderico Vasconcello, Martino Vasquio Acugniæ, Aluaro Vasco Almadæ, Ægidio Ferdinando Eluensi, quos tu destines aduersarios? Quid ego commemorem in Africa Menesios, Coutinios, Ataidios, Barrigas, Lourerios, Mascaregnas Noronios, Pezanias, Francas, & alios viua fulmina, tela animata, certissima Maurorum exitia. Ad Indos ire non audeam, ne iniuriam delectu faciam. Nam Indiarum moderatores, & Duces ex composito à Deo facti videntur, vt ex æquo inter se de virtute pugnarent. Vasquio Gama quis animosior? Almeida quis constantior? Albuquercio quis ardentior? Sampaio quis ferocior? Henrico Menesio, quis feruidior? Nonnio Acugnâ, quis peritior? Garcia Noronia, quis prudentior? Stephano Gama quis fortior? Martino Alphonso Sosa, quis bellicosior? Ioanne Castrio, quis acrior? Ludouico Ataydio, quis pugnacior? Cæteros Capralios, Mascarognios, Mendocios, Tauoras, Barretos, Coutinios, Albuquercios, Azeuedos vno verbo commendem, si eos priorum virtutem consecutos affirmem: memorent alij terrâ, marique victorias, nos certè numerum inire non possumus. Duces Castellanis contigerunt, nos abundauimus. Indica maria feruent Ducum nostrorum palmis, ac trophæis. Eminent, Sylueriæ, Saldagniæ, Acugnij, Limij, Melij, Gamæ, Andradij, Macedij, Attaydij, Veigæ, Noroniæ, Syluæ, Furtadi, Fariæ, Mascarenij. Duæ illæ belli Lusitanici procellæ, quas hostium naues depresserunt? Freire, & Botelius. quorum ille inter multos fortitudinis in aduersis: hic & virtutis, & felicitatis inuictæ primas tulit. Dolent adhuc illa Orientis maria extinctum Botelium Ducem, quem domitorem sibi fore gloriabantur. At quòd victor ceciderit, Fortunę minus indignantur.

Nec inficias ierim Castellanis optimos Imperatores contigisse. Sed id tamen animaduerto plurimos externos, & peregrinos extitisse. Nã Colũnios, Gonzagas, Borbonios, Lanoyos, Piscarios, Vastios, Stipicianos, Farnesios, Spinulas, Aurias, Franispergos, quorum maximæ partæ & virtute, & prudentiâ victoriæ, aliarum gentium Imperatores fuisse constat. Quid? quòd hisce annis sexaginta, quibus ij nobis imperarunt, nostris plurimùm, & Ducibus copiis vsi magnã imperio suo accessionem fecerunt? Imo & proximis tẽporibus nostrorum apud eos opera enituit. Nonnè in Germania noster Philippus Syluius, Heros clarissimus, inuicti se Gustaui Adolphi ad Franquendalium copiis opposuit, & cedente ei reliquâ tum Castellâ, tum Germaniâ restitit animosus, & torrentem illum victoriarum auertit? Quem Imperatorum illo aut peritiorem, aut fortiorem aut constantiorem habuerunt? Cuius sanè iactura communibus est lachrymis deploranda. Quanto in pretio apud ipsos fuit ille in Belgio Polemarchus Antunius, qui multos ad summam rei militantis gloriam Duces instituit? Propero. Præfectos hodieque, & terrestribus copiis, & maritimis videmus eos Lusitanos, quos aut casus aut consilium in Castellam auexit. Vnus mihi satis est Britus, quo vno stat in Catalonia Res Castellana; etsi pudeat eum contra Gallos,

Vide Iouium Guicciard. Sandoual.

quos vnicè diligimus, Lusitanum bellare.

Lusitanorum id proprium fuit. Nullos externos Duces, milites nullos Europæos admittere: ipsi imperare, ipsi ordines ducere, ipsi militare, ne quid peregrini de militari laude decerperent. Quòd si inire Castellani Ducum numerum velint, & delectos cum nostris comparare, vereor, vt & numero obruantur, & gloria superentur. Et quidem, vt illos occupemus, quos validè possunt obiicere. Magno Consaluo, Magnum Albuquercium, Antonio Leiuæ, Ludouicum Attaydium, strenuè opponemus. Reliquos non ij ausint obijcere. Nam quem parem Nonnio Aluares Perreira, quem Petro Menesio, quem Infanti Henrico, quem Francisco Almeidæ, quem Eduardo Menesio, quem Nonnio Acugnæ, quem Petro Mascarenio, quem Ludouico Vazæo Sampayo, quem Ioanni Castrio, quē Henrico Menesio, parem destinent? Iam verò quis cum Eduardo Pacieco Lusitano Achille conferendus? Cuius militaris virtus fabulosi cuiuspiam Herois laudem æquiparat. Nec ego Antonii Galuani, Georgij Menesij, Hectoris Sylueriæ, Didaci Sylueriæ, Ioannis Mascarenij, Antonij Sylueriæ, Vasci Ferdinandi Cæsaris, Georgij Mascarenij, Antonij Saldaniæ, Constantini Saa palmas commemoro. Quin & adhuc obsidionibus abstineo. De quibus id dicere non verebor. Obsidionales coronas Lusitanorum proprias, ob clarissima in iis edita facinora fuisse: nusquam maiora virtutis miracula mueneris. Percurre Annalium monumenta, Dienses obsidiones duas, Ciaulenses totidem, Goensem vnam, Malacenses tres, Calecutenses duas, Marzaganensem vnam, Mozambiquiensem alteram lentè considera: periclitari in tot, tamque præclaris virtutis operibus fidem comperies. Omnibus sanè illarum eo tempore Arcium Præfectis, erigi statuæ, & in Lararijs præstantissimorum Regum collocari possent, si multi Francisco I. Christianissimo Galliarum Regi, veræ virtutis æstimatori, qui eam Antonio Sylueriç posuit, similes extitissent.

[Margin: Vide African. & Indicas Hector.]

[Margin: Vide Bar. Cout Maffæi. Maris. Osorium. Goesium. Andradam. Couto.]

Vrgetur idem Lusitanicæ virtutis argumentum: & cùm admirandam eam, tum maximè Religiosam fuisse apparet.

CAPVT SEPTIMVM.

[Margin: Damian Goesius de mori. Æthiop.]

Vera illa, & apposita in rem nostram ab Helena Regina Æthiopiæ, Regis Dauidis matre scripta litteris, ad Emmanuelem Regem Portugalliæ sententiâ. *Lusitanorum apud Indos rei bellicæ opera miraculo esse, quam fidei propiora: neque humanâ manu, sed Diuinâ virtute patrata videri.* Quod sanè non ad exaggerationem tantùm, sed ad veritatem quoque accommodatum, vti mox exemplis Diuinæ nobis opis allatis, patebit.

Nulla sanè major animi magnitudo, quàm cum efferato mari, ventis furiosissimis, procellis fœdissimis luctari. Vnde tantoperè Poë-

tæ Argonautas illos primos & admirantur, & detestantur. Igitur Lusitanis nostris.

Robur & æs triplex
Circa pectus erat, qui fragiles truci
Commisere rates mari. Horat. l. 1.

Cum illud rude, ac brutum, ac nauiū insolens insueto oneri nauiū iratū furebat. Cùm præsertim nostra illa maria ob vastam nauigationem, ob breuia, & Syrtes, ob vada non explorata, ob immania audaci proiectu Promontoria, multò cæteris periculosiora æstimentur. Eam tamen vastitatem sæpè emensi omnes iustis nauigijs, & vnus Iacobus Botellius paruo lembo ausus est trajicere, qui diu in memoriam admirandæ audaciæ suspensus palàm fuit, donec temporis iniuriâ perijt. Nec nobis hac quisquam parte conferendus, quemadmod ū posteà contrà Castellanos probabimus, certè Bartholomæica nostra, primū: Mox Gamica nauigatio orbem attonitum periculi nouitate reliquit. Quare grauissimus Italorum scriptor, *insanam*, eam appellauit. Ac ne quis nobis objiceret Columbicam, (quæ tamen nostra est) Magallanica effecit, ipsâ ni fallor longe & vastior, & periculosior. Ex qua qui redijt Canus orbem primus circumnauigauit. Iam verò Americus Vespucius authore Emmanuele Rege nostro, Americanam expeditionem Lusitanam reddidit: pari quodammodo Americo: Columbo, & Magallano pari relato. Itaque rectè nostros homines doctissimus vir Theophylus suâ illâ celebri apud Paulum Tertium oratione, *Domitores maris* appellauit. Barr. Couto. Marifius Macedo. Paul Iouius. Boterus.

Nec terrâ minùs Lusitani peregrinando fortiores. Indicam, & Æthiopicam regiones per vastissimas solitudines, per montium aspera, per rupium scabra, per vallium ima, per syluarum impedita, per saltuum occulta, per fluminū flexuosa, per gentium immania, per terrarum varia, per barbarorum insidiosa explorarunt. Tot vnus actis antè sæculis inuentus est Paulus Venetus, qui huiusmodi expeditionem, faciliore tamen compendio susciperet, cùm multi è nostris vno seculo multo maiores circuitus confecerint. Payua & Couillanus, ac demum Tenrerius Conimbricensis, qui & omnes peregrinationis periodos scripto mandauit, attestantur. Paul Venet. Goesius. Barrius. Couto. Marifius.

Et quidem non cum hominibus tantùm nostri, sed cum feris quoque bellarūt, easque sibi ad certamen destinatas confecerunt. Tygrides Brasilicas, Leones Punicos, Elephantos Indicos, quæ isthic feræ validiores esse solent, pares delegerunt. Quid? notis, & communibus non contenti, noua & incognita monstra, more Herculis prouocarunt. Cuiusmodi fuit Draco ille, Regni Sindici vastator, quem omnes incolæ exhorrescebant, & Tartareum fœtum putabant: mirandâ crassitie quintam stadij partem occupabat: quocumque ibat, animata terrere, fugare, occidere: inanima vastare, comminuere, delere. Hunc igitur Gaspar Montarroius in arena parem delegit, seque illi scuto, & gladio, ne eminus impeteret, armatus composuit. Indignatus audaciam hostis, horrendo sibilo classicum cecinit, quo deterrere voluit, eo incitauit. Impetum acriùs fecit, & attollentem sese, & cærula colla tumentem Couto. Ex veteri manuscr.

ictu immani excepit, quem ille grauiter ferens, vlcisci, reductâ, & excussâ caudâ parauit, sed cautus Lusitanus elusit, & ingeminato vulnere confecit. Porrectus, dolore mortis virus euomuit, aëremque vicinũ infecit, herbas extinxit, & diem luridum reddidit: Lusitano non nocuit, qui ceu nihil omnino grande patrasset, abierat. Sed latere non potuit; ad eum enim incolæ insigni pompâ venerunt, tantùm non adorantes: quin & eum magnis & superstitiosis honoribus affecerunt. Hunc tu Theseo & Alcidæ Heroëm adnumera.

Maiorem quàm pro humanâ virtutem Heroïbus Lusitanis fuisse, non vnius autoris, nec domestici sentẽtia fuit. Id de nostris apud Pænos iactare solitus Xequius nobilissimus Marsoquius, *Inuicti*, aiebat, *omnino Lusitani: quibus insita diuina quędam, & occulta vis: cui humanæ vires pares esse non possint.* Idipsum Potentissimus, Orientis Rex Nizamalucus de nostris apud Indos Ducibus seriò affirmabat. *Eos esse Lusitanos, quos vis nulla mortalis posset frangere. Itaque Diuinâ ad superandos eos opus fore.* Calculum addidit Camonius.

Augustin. Emmanuel. in vita Eduardi Menesii. l. 1. n. 23.

Resend l. de Antiquit. Lusitani.

Em perigos è guerras esforçados
Mais do que prometia a forsa humana.
Bello egregii, fortesque periclis
Grandior humanâ virtus quibus obtigit, omnem
Et victura fidem.

Camonius cantu 1. octaua 2.

Quis credat Simonem à Sousa Galuanum vnica naui Septuaginta classiariis classem totidem nauium & quatuor hostium millibus instructam diem solidum sustinuisse? Quis Lupum Mezquittam è lembo in nauim ducentorum Maurorum cum sociorum exiguâ manu insiliisse, eamque occupasse? Quis Ferdinandum Serranum celoce paucis ornatâ militibus integræ & iustæ Bintani Regis classis instructissimæ dies quindecim impetum, vimque tulisse, seque perdensissimam nauigiorum syluam ad Regis vsque, qui ponti ciuitatis incumbebat, conspectum intulisse, fugasse, vicisse hostem, & viginti affectum vulneribus viuis suæ fortitudinis testimonijs triumphali ad suos plausu rediisse? Ecquis non admiretur Henricum de Macedo nauim vnam, aduersus ingẽtem Achenorum classem decem horas pugnãdo defendisse, liberumque inde & semimortuũ, nauì ita quassatâ & dissolutâ, vt vix hærerent tabulæ, recessisse? Quem non in stuporem inducat Michaëlis Ayalæ virtus, cuius in scapham qua quindecim socij vehebantur, cùm multa Malabarium nauigia irruerent, & pugnare in orbem cogerent, toto die bellando insumpto, ipse tandem alijs depressis, alijs fugatis, saluus, & victor euasit.

Couto D. 4. l. 2.

Couto ibidem.

Idem lib. 8.

Fidem sanè excedunt, quæ Franciscus Almeida in Mirhocenum & Dabulum patrauit. Quæ Albuquercius, Armusiæ, Goæ, Malacæ edidit. Quæ Henricus Menesius apud Pananem, Couletem, & Calecutiũ. Quæ Petrus Mascarenius Bintani. Quæ ad Bacanorium Lupus Vas Sampaius & ad Porcam. Quæ Nonnius ad Chalcsium, Bazaimum, Dium. Quæ Stephanus & Paulus Gama fratres Malacæ. Quæ Georgius Menesius Batocij: Quæ Antonius Correa Baharemi. Quæ tria illa belli fulmina Hector, Antonius, Didacus Sylueriæ in Malabarico, Cambayco, ac penè toto

Orientalis Indiæ mari. Quæ Martinus Alphonsus Sosa apud Repelinum, Ceitauacam, Colanũ. Quæ Antonius Saldacinia apud Cambaiam. Quæ Christophorus Gama apud Æthiopas. Quæ Andræas Furtadus in Cugnalem. Quæ Antonius Sylueria Dij. Quæ Ludouicus Freire de Andrada Ciauli. Quæ Ioannes Mascarenia Dij, Franciscus Mascarenia Ciauli. Quæ Armusiæ Rodericus Freire, quæ Malacæ, & apud Acenum, Nonnius Aluarez Botelius, Ceilani, Constantinus Saa. Ea certè sunt miraculo, quàm verò propiora. Nec dum ego illa summa, quæque citra opem vimque diuinam patrari non potuerunt. Cuiusmodi illa sunt quæ Eduardus Paciecus aduersus Zamorinum, eiusque innumerabiles terra marique copias perpetrauit.

Quî enim humanis viribus fieri posset, vt paruâ octoginta Lusitanorum manu, paucis auxiliaribus indigenis, veriùs vmbris quàm viris, quinquaginta millia hostium in nostros terra marique inuecta, copijs terrestribus, scloppetis, lanceis, sagittis, verutis, ensibus armatis: naualibus tormentis, ignium excogitatis inuentis, turritarumque machinarum super tabulata nauium eminentium apparatu metuendis. Hæc tamen omnia nostri virtute dissiparunt, septies hoste repulso, Zamorino primum bombardæ tonitru, qui proximè ipsum glandem eiecerat, territo, mox fugato: tredecim suorum millibus, partim quos ferrum absumpserat, partim quos varij bellorum casus abstulerant, desideratis. Eum non immeritò Princeps Poëta Camonius Achillem Lusitanum, & magnum Pacicum appellat.

O gram Pacheco, Achilles Lusitano. Camon.

Magnus

Paciecus, portans & nomen, & omen Achillis.

Par penè Pacieco, Antonius, Galuanus, Molucensis, Arcis Præfectus fuit. Coniuratis in eum omnium Insularum Regibus, collecto numerosissimo exercitu, bellũ ei paucis militibus Lusitanis, multò paucioribus socijs stipato illato. Non modo vincendi: sed ne euadendi quidem spes erat. Externus ille, ab India diuisus arce intuta suorũ exiguo numero, vix centum & viginti: fluxâ auxiliariorium, & ambiguâ fide, minus ducentis, aduersus octo Reges, & quinquaginta militum millia quî posset, vel in acie dimicare, vel in arce defendi? Sed cœpta spe de superũ ob egregiam in eos pietatem, ope, in aciem copias eduxit. Animos ei superi fecerunt, congressus fudit, ac in fugam compulit, nec destitit, donec Regiâ vrbe, & Arce potitus in eius turritis apicibus Trophæum Crucis collocauit. Cuius beneficio vicisse argumentum sit, quòd neminem suorum amiserit. Couto. Maris. Maffæius. Faria.

Admiranda in obsidione Diensi ab Antonio primùm Sylueria, & socijs, ac deinde in secunda, ab Ioanne Mascarenio, & comitibus contra Turcas, & Cambaios facinora, citra opem, auxiliumque diuinum patrari certè non potuerunt: nec illa in Ciaulensibus, Malacensibus, Goësibus, Calecutensibus, Marzaganicis, quòd paria sunt, Sine Numinis & auspiciis, & virtute gesta. Vnde tanta animi, & corporis fortitudo feminis in Diensibus obsidionibus, vt arma virili animo tractarent, & suos

ad pugnam accenderent & iuuarent, & hostes, cùm opus esset strenuè propulsarent. Earum cum aliàs, tum in hisce obsidionibus tanta virtus militaris fuit, vt satis sint, quæ illius documenta dederunt, ad calumnias Authoris refutandas. Satis nota & celebrata Isabellæ Vegæ memoria, quæ collecto, quibus ipsa præerat feminarum globo, arma militibus omnis generis ministrabat, & in eorum sæpe locum pugnãdo veniebat. Nec minus certè clara Annæ Fernandiæ, cui cum muros ad accendẽdos nostros circumeunti oblatus expirãs è vulnere lethali accepto filius vnicus fuisset, rupem se dolori exhibuit, & receptum placidè in vlnas, & agentem animam consolata, cum mortuum vidisset, deseruit, & in murum reuersa militari officio se reddidit. Illustrissima extitit Barbaræ Fernãdiæ, quæ eidem intenta operi, cum in filium, cui ex ictu pilæ immanis viscera rupta, incidisset, mirabili constantia, vitalia manibus tenuit, ne effluerent, & tandiu inter brachia materna fouit: donec expirarit: nullo matris ad dolores, & mortem reddito gemitu: quem cum reliquisset, pugnantes non deseruit, addito ad maius constantiæ specimen exemplo: nam proximo die, alter qui ei supererat filius, simili est fato abreptus, quin tamen illi duplicata iactura, etsi dolorem auxerit; de constantia quicquam detraxisset.

Quid? quòd in secunda obsidione Isabella item Fernandia femineam aciem duxit? & sæpè viris deficientibus substituit feminas. Quatum vna ingruẽtes temerè per occultum ostium Turcas accepto venabulo repulit, repulsos sustinuit, & longiùs egit, ac superuenientibus nostris militibus omninò fugauit. Nec mirum, cùm Zafini quòd arctissima obsidio, esset, nec milites ad propugnandum sufficerent, feminæ adlectæ tam fortiter, & strenuè rem gesserint, vt nullum in feriendo, & propellendo hosti discrimen inter viros & feminas, ex Maurorum confessione fuerit: ita & vrbs seruata, & obsidio soluta. Nec opus erat feminas prouocari. Ipsæ se ad pericula inuitabant, quemadmodum Zafini accidit cæso in acie per suam negligentiam clarissimo Imperatore Nonnio Gonzalues Attaidio: cuius cùm allata ad vrbem cædes esset, & qui cum eo interfecti fuerant propugnatorum fortissimos cecidisse, aduentate Mauros, & capiendæ ciuitatis occasionem pulcherrimam nactos eò copias omnes, & machinas admouere. Deliberatà morte ferociores feminæ ad arma primùm, deinde ad portas, & mænia cucurrerunt, ac partitis inter se stationibus hostem propulsarunt, attonitum, & suspensum præsidij subiti nouitate.

Sousa Maced

Nec minùs de ignauia mulieres, quàm de auaritia, triumpharunt: vt & in feminis abundè sit, quo Authoris calumnias depellamus. Ioanni Castrio magno illi Indiarum moderatori, & primo de Indico hoste explicatis iusta acie vexillis triumphatori, in summa Regiarum facultatum penuria subsidium à Goensibus ciuibus enixe postulanti, neque satis pecuniarum pro re (ea erat Diensis arcis instauratio) è symbolis colligenti, feminæ mundo suo muliebri oblato, nullo ne annulo quidem ad ornatum relicto, satis fecerunt: cùmque postea ille rependeret, indignè tulerunt: iactantes non à se eo animo aurum donatum, vt redderetur.

Couto. Parallel. Lusit. Faria. Sousa.

Patatas

paratas esse se in Regis sui, Reipubl. que usum, non modo supellectili spoliari, sed & filios quoque vendere, ne aut tu Romanas, aut Carthaginenses Lusitanis feminas anteponas. Plutarch.

Mira sunt hæc, sed intra naturæ vires, & terminos continentur. Aggrediamur ea, quæ diuinæ sunt potentiæ argumenta: & ultra vim opemque humanam euecta altioris ordinis esse videtur. Igitur Crux illa purpurea Alphonso Albuquercio; in cælo oblata, quam ille prouolutus in genua, effusus in lacrymas adorauit, diuinæ erga nos Prouidentiæ, & signum, & pignus extitit. Tremor ille horrentis Pelagi, & nimbi citra nubes effusio, quo prodigio Vascus à Gama in Indiam Prorex exceptus, naturæ omnino vires superasse visa sunt. De quibus nos inferius dicemus. Illa Conchyliorum subita ad Arcem Cananorij, ad singulare famis obsessorum remedium, & procax inundatio, è cælo excitata, non ambigitur. Fierine casu, arte ve humanâ potuit, vt glandes ferreæ è tormẽtis excussæ in pectora nostrorum impactæ, vel resilirent, vel mollescerẽt? quemadmodum & apud Dium & Ciaulum legimus accidisse. Testis miraculi fuerit Parma illa Ioannis Homem, Almeidæ militis, quæ immanem ferream pilam cerea sibi blanditie adulantem sensit. Cum sagittę ex arcubus summâ vi emissæ in medio cursu tenore mutato in hostem, qui intorserat conuersæ redibant, & inlata cuspide feriebant, nonne superna vi retro agebantur? & à nostris in aduersarios exitium conuertebant. Quod Camonius egregijs versibus expressit. Ioan. Barr. Osor. Maffæius. Comment. Albuq. Barr. D. 3. Maffeius.

Alli verâm as setas stridentes
Reciprocarse, a ponta no ar virando
Contra quem as tirou, que Deos peleia
Por quem defende à Fee da madre Igreia. Camonius Canto 10. octaua 40.

Quæ sic vel annumero, vel appendo.

Aspicient illic stridentes ire sagittas
Arcubus emissas, medioque reflectere cursu
Spicula, & auersum iacientis figere pectus.
Sic Deus è superis pugnantibus arma ministrat,
Qui Fidei leges, sacrataque iura tuentur. Nostra versio

Arma certè nostra, sæpè Cælites auxiliares Religiosa ope sua probarunt. Semel Diua Virgo adesse, bis Iacobus Apostolus, ter Thomas, sæpè Angeli visi sunt: nostris & prælijs, & expeditionibus sacrum sanctissimus Xauerius momentum attulit: & arma nostra in Christianorum defensionem inuitauit. Tanta Religionis Lusitanæ apud hostes opinio erat, vt cùm vellent in summo vitæ, aut fortunarum periculo eorum arma, aut sistere, aut auertere, Crucis signum redderent, & proponerent: cuius aspectu, vel in maiore ardore prælij motum iri Lusitanos, & à cæde temperaturos credebant. Priuatæ sępè, imò & communes Reipubl. illatæ aliquando iniurię à nostris condonatæ. Si qua in Religionem, Ecclesiamque redundabat: de ea iusta semper vindicta sumi solita. Quemadmodum apud Pandaranam Iasanapa- Barr. Olorius. Maris. Vasconcel.

X

lanis apud Molucas insulas Trophæa ereximus, erexissent. Conferant Castellani hostes hostibus, armis arma, prælia prælijs, comperient se in vmbratiles pugnas, in puerilia terriculamenta, in fæminas non in viros incidisse. Quo scommate nos eos veriùs, quàm Macedonem Alexandrum Alexander Epirotes, pungemus. Proferat similem Emmanueli Cerdæ, qui sagittæ fronti infixæ alatum frustum diem solidum pugnās auellere noluit, & non indecoro sanguine sordidus sibi de vulnere blandiebatur. Excitet in virtutis theatrum parem Paulo Gamæ, Vasquij Magni Filio, qui cùm in media morte teneretur in cantū cygnæo more prorupit: quasi inuitaret. Quem mox leonem hostis expertus, & si telis obruerit, ei sanguine parentauit.

Iam verò si Religio, si miracula spectentur, Authorem vel muta elementa iure nostro vocalia refutabunt. Horruitne quenquam illorum pauidū, & subsidit mare? Tremuere ne illos Religione tacti fluctus? Acta in Crucem nubes pænas vnquam motæ tempestatis pendit? Gestiens ne in cuiusquam aduentum Tellus bruti ponderis oblita subsiljit? Tormētarius ignis cuiquam sic blanditus obstupuit, vt nimis instar obriguerit? Ferreæ pilæ in medio aëre sibi occurrentes mutuo incussō collisæ bellanti cuiquam plausum cirrà noxam fecerunt? Huiusmodi & alia non minus mira in nostris annalibus sæpè reperiuntur. Itaque de hostibus viribus nostris, de elementis ope diuinâ triumphauimus.

Duos hic ego de aquarum elemento Triumphatores afferre volo, floridius descripto triumpho, vt amæno diuerticulo lectorem fatigatum exhilarem. Alter Gammarum Principis esto: alter Tauorarum. Quæ hodie duæ Clarissimæ familiæ in vnum Ramum florētissimum Vascum Lusium à Gama Nisæ Marchionem, à Consilijs status Regis Serenissimi Portugalliæ Ioannis Quarti, eiusdemq; in Galliâ extraordinarium Legatum cuius hic liber auspicijs in lucem prodit, nescio an maiore arborum, an rami gloria confluxerunt. Primus Gama, quòd ad Oriētem Solem de Oceano triumphum duxit, in lucem prodeat. Vasquium igitur Gamam. Quem primùm Indicę expeditionis Authorem mare senserat: paulò pòst Imperatorem (Admiralium vocant) Oceani Oriens admiratus, ac demū Proregis titulo decoratum suspexit. Tunc tertiùm in Indiam cū Imperio nauigantem inferente se violētiùs in vndarùm cumulos Prætoriæ nauis rostro, totū ab imis sedibus excitū mare tremuit, arietātibus inter se fluctibus, & mutuo se incursu collidentibus: siue ille metus ingruentis Principis, siue festiuus salientis in plausum pelagi motus fuit; siue quod vero propiùs puto, mare ipsum triumphali pondere superbū, concepto vētosæ gloriæ flatu, turgidum intumuit & quærente exitū spiritu insolita est excitata commotio. Certè miraculo datum: vitreum, ac fluidum elementū, atque adeo tremoris expers, arcano perculsum ictu cōtremuisse. Quin Cælum quoque ipsum, nullo intercurrente turbine, nulla agitatione aëris, nulla expressione nubium, in imbres solutum, ingentem aquarum in subiectam classem vim immisit: vt non expressa ex aëre pluuia, sed vel astrorum occulta quædam influxio, vel superum nectarea irro-

Ioan. Bart. Maffæus. Hist. Lusit. Matfius.

Iidem Authores.

ratio esset. Sanè non eluuies illa terrentis Cæli, sed benigna amantis, & indulgentis effusio fuit; nisi velimus sudantis ex nimio in Vascum, & pro Vasco affectu, quasi ex arcanis arteriarum receptaculis fluxum extitisse. Ex illo à Gamis in omnia maria acceptum Imperium. Nullum prorsus Fretum iugum repulit, ab Heroïbus Gamici sanguinis impositum. Alijs immorigerum se, ac refractarium præbere, intumescere, insolescere; indignari, furere, debacchari. Gamis parere, subjici, succollare, eorum arbitrio fingi, nutui seruire, supercilio temperare.

Hinc illa per iocum ab eodem Vasquium dicta sententia, qua mari illudere solitus: *Reliquis ad Indos nauigantibus naui, sibi & Gamis canistro tantùm opus esse.* Quin & illud quoque de illo fertur. Brumali tempore cum domi suæ esset, siqua fœda existeret tempestas, ventis furiosa, imbribus horrida, tonitribus metuēda: dicere solere: *Quàm nunc vellem, Tormētoso Capiti ad nauigare, cùm hac & isthic tempestate luctari, meque strenuè inimico Promontorio opponere, ac ei vsus huiusmodi ventorum sibilo, & tonitruorum fragore, & procellarum murmure tanquam victo insultare.*

Gamarum Principis in Oceano succedat, & si multò antiquius Principis Tauorarum in fluuio inuictæ fortitudinis exemplum. Celebratur nostrorum annalium Monumentis illud Theodonis Tauoræ profectum à virtute prodigium. Ardore hic Maurum hostem in aduersa Tauoræ fluminis ripa procaciter exultātem, & Rausendo fratri acriter instantem, armis insequendi accensus, vitrearum, quas intercurrens alueus affetebat, morarum impatiens: cū pons non esset, qui ripas iungeret, nec ille, opinor (tam æstuabat) ponte vteretur: quod volatu non potuit, natatu consequi decreuit. Itaque non magis hosti, quàm fluuio infensus insertâ in læuam Parmâ, & exerto dexterâ gladio, fulmineam intentans aciem, è summo Ripæ margine, fluuio minitabundus incubuit. Diriguisse metu amnem, stupuisse vndas crederes, & imminentis gladij ictum sensisse. Tumultuari, turbari, confundi, conglobari. Eò plus ardere Tauora, ac vt lentas illas liquentis crystalli moras, & tortuosos vorticosi gurgitis nodos præcideret, vt erat, armatus, & minax in flumen se coniecit. Horrere primùm, ac detrectare armatum pondus vndæ, mox admirari, demum amare: gaudente alueo, laureato clypeo, fulguranti gladio, triumphali natatore. Molliter illum excepit, comiter sustulit, constanter sustinuit; nec solido opus: cum bellicorum, quos decens ira fecerat, spirituum copia deorsum ferri corpus non fineret. Circa ipsum glomerari vndæ, non iam frigidæ, sed feruentes ardore tangendi; alias alijs incumbere, ac propellere, cupidæ accedendi, ac ipso concursu, & incursu spumas agere, & argenti crusto inducto certum in fluido lectū formare, nec non & superfusâ aspergine irrorare, & quasi candicantibus è soluta crystallo lilijs aspergere, ludentibus interim circa ensem alijs, & micare in aquis fulgur illud mirantibus; alijs lenocinantibus clypeo, & crystallino in eum impactu, mirabili Herois virtuti plaudentibus. Ibant solutæ, accedebant liquidæ, hærebant solidæ, ne possent auelli; & in clypei partem venirent. Incubabat fluuio illustrissimus ado-

Bernard. Brit- tus in Monarch. Lusit.

lescens triumphantis more magis, quàm natantis, & quasi ardens bellico furore Carbunculus argenteo inclusus circulo ferebatur. Hoc habitu & intrà fluuium pugnauit, & in alteram ripam egressus eum hosti terrorem incussit, vt solo aspectu fugaret. Egit auersos stupor; miraculo datum, igneum è flumine fulmen prodiisse. Ille non minus erga fluuium gratus, quam aduersus hostes fortis cognomen sibi ex eo Tauoræ accepit, & stemma clypeo suo formauit. In quo tres tortuosæ vndulatarum spiratum fasciæ conspiciuntur. *Et vtrumque tum nomen, tum stemma gentile fecit*, ad facinoris gloriam, ad familiæ immortalitatem.

Ecquis ad hæc virtutis Lusitanæ prodigia non obstupescat? Plaudent ei idonea grauium Authorum testimonia. Puto huiusmodi esse Hispanos & inficias non iturũ Ioannem de Pina primùm audiat. *Fortissimi, ac planè heroës Lusitani virtutis miracula ediderunt, cum admiratione & pauore gentium remotissimarum: apud quos diuinos propè honores meruerunt. Eorum Palma ac Trophæa vtrumque orbem fama impleuerunt. Nec mirum cum stella Martia in Lusitania præcipue dominetur. Itaque iis Duces ac milites obtigerunt, qui omnibus aliis nationibus horrori esse potuerunt.* Deinde nobilem scriptorem Ægydium Gonzales de Auila *Lusitani portentosis facinoribus, armorum, & nauigationum operâ orbes alios extulerunt: vexilla, & Trophæa sui nominis in solis cunabulis collocarunt. Cuius sanè radiis illustrata militaris eorum gloria noua Fama ora solicitat, quod vetera satis esse non possint.* Breuius, sed nescio an neruosius diuinum illud Hortensij ingenium nostros commendauit. *Lusitani vni ac primi omnium bellando fecerunt, vt re ipsa, ac verè gesta, ob magnitudinem, ficta esse viderentur, quòd vltrà fidem essent.* Quòd anteà nescio an grauiore consessu Romæ coram Pontifice, & Purpuratis Patribus occuparat Theophylus in pulcherrimâ de Lusitanis expeditionibus oratione. Res inquit *gestæ Lusitanorum eiusmodi sunt vt non solum digna scitu, sed omni laude superiores sint: atque adeo à nemine ignorari debeant.* Boterus id ipsum sæpe inculcat. Ibi eminet vbi sic, ac in rem propius. *Nullius vis profectò nationis vehementior, & acrior in bellis impetus, quàm Lusitanæ gentis est, ea maximè ardore, & impulsu valet: eius nauigationes, & facinora vbique terrarum patrata, verisimilia magis ob amplitudinem, quàm vera ob fidem apparent. Tam eâ in confinio fictionis posita: quòd admiranda, & quasi humanis maiora.* Alibi eos Alexandro, & Macedonibus anteponit, quòd multò paucioribus copiis Orientem multò fortioribus instructum militibus domuerint, & adiicit. *Nec enim cum infirmo & debili, inermi ve hoste, sed cum validissimis Persarum, & Turcarum, & Mamaluchorum copiis, omni armorum genere munitis dimicarunt.* Vartemanum hic ego Venetum, & Bohemum, Metelium, Morizonium, Teuetum, Bosium, Resendium, Barrium, Brittum, Coutum, Fariam, Vasconcellium, Sosam possem adducere, sed abstineo authoritatibus: ac illud tandem afferre statuo. Clarissimum apud Indos Ducem dicere solere. *Vnam Lusitanorum gentem Heroicam esse.* Regem verò militari laude præstantissimum. *Viros eos & masculæ omnino virtutis omnes fore qui Lusitani nascerentur.* Demum illustrissimum alium Imperatorem. *Lusitanos natos ad arma, palmam omnibus aliis præripuisse.* Nec defuit qui scribere auderet. *Lusitanos à nulla vi mortali, domari: qua domentur: eam oppertere immortalem ac Diuinam fore.* Ac vt jucun-

Ioannes Dina dedicat. Mar. Var. Fortum.

Ægyd Gonzal. Auila Grandez. de Madrid. l. 4.

Sousa. Donninius. Macedo. Couto. D. 7.

dum huic capiti exitum demus, suauissimis Camonji versibus clausulam imponamus. Hic de Lusitanis primùm

Camon. Cant.1.oct 3.

Cessem do Sabio Grego, edo Troiano
As nauegacoens grandes, que fizeram.
Calese de Alexandre, é de Traiano,
A fama das vitorias, que tiueram.
Que eu canto o Peito illustre Lusitano,
A quem Neptuno, è Marte obedeceram:
Cesse tudo, o que a Musa antiga canta
Que outro valor mais alto se leuanta.

Perinde ac si Latinè diceret.

Ex nostra versione.

Errores igitur sileant sapientis Vlyssi,
Troiani que Ducis, longis ambagibus acti.
Cedat Alexandri, Traianique inclyta factis
Gloria, Palmarum quamuis cumulata Tropheis.
Namque ego commemoro Lusæ fortissima gentis
Pectora, Neptunus cui subdita iura Tridentis
Detulit, abiectamque minor Mars obtulit hastam.
Conticeant, quæcunque olim cecinere Camenæ,
Altior hinc Superos se gloria tollit in axes.

Rursum Poëta sui similis eleganter.

Idem Cam. Oct.11.

Ouui que nam vereis com vans fassanhas
Fantasticas, fingidas, fabulosas.
Louuar os vossos, como nas estranhas
Musas de engrandecerse deseiosas.
As verdadeiras vossas sam tamanhas
Qui excedem as sonbadas, fabulosas,
Que excedem Rodamonte, eo vam Rugeiro
E Orlando indaque fora verdadeiro.

Id ego sic conatus.

Ex eadem versione

Auribus excipies non somnia vana, nec Artis
Ficta dolis, & tincta hilari mendacia fuco.
Qualia finxerunt plectro ludente Camenæ,
Quas decoris stimulauit amor, laudisque cupido.
Extant vera Ducum fortissima facta tuorum
Omnia vt exuperent, quæ fingere docta Poësis:
Queis Rodamontes, Orlandi, & ficta Rugerus
Nomina (vera forent licet armis fulmina,) cedunt.

Hanc ego offam ciuis oblatranti ex inuidiâ Cerbero obiecerim, vt soporem.

AD EOSDEM ARTICVLOS CONTINVATA RESPONSIO.

Religionis apud exteras Lusitanæ ditionis gentes, *Initia, progressus, incrementa proponuntur.*

DVo hîc animaduerti oportet. Alterum Catholicæ Ecclesiæ, atque adeo summi Pontificis ius esse Fidei per vniuersum terrarum orbem disseminandæ; â Christo Domino donatum: idque tam latè patere quanta est huius ce vniuersitatis magnitudo. Id supponendum mihi potiùs, quòd nobilissimum & celebre, quàm monstrandum. Alterum ratione opus, & modo esse, vt hoc iure citrà iniuriam vtatur Catholica Ecclesia. Nam neque fas est vi omnino primùm & armis cogere, sed blandè & comiter, proindeque amanter inuitare: nec inuadere aliena regna, iisque possessores spoliare, vt Euangelium iis posteâ prædicetur. Hoc enim esset & ius naturæ violare, & gentium iura peruertere. Quemadmodum enim non licet hominem liberum mancipium reddere nolentem, vt Christianus fiat; ita & multo minùs licebit Regnum, aut Rempublicā eo nomine arbitrij sui facere. Verùm si qui propositâ Fide renuât, & in eos arma expediant, vel Sacra mysteria iniuriis afficiant: tunc licere vim adhibere, & bellum inferre, ac omnino domare, edomitosque ad Fidem conuertere, omnium Theologorum sententia est. Hac enim ratione non tam fit iniuria quam propulsatur. Idque intellige apud eos infideles, qui rudes ac Idololatræ, innocui nobis, nec à Fide nostra defecerunt, nec eam armis oppugnarunt. Nam in Mahometanos, & alios Christiani nominis hostes multo plus licet, quàm in illos, de quibus proximè diximus, infideles. Id quatenus futurum sit, non est huius vel loci, vel temporis, vel argumenti definire. In eo vituperamus Authorem, quòd gladium Fidem appellet. *Espada de la feé*, quod si verum esset oporteret, vbique gladio vti, & armis agere, contrà quàm nos à Sacris Canonibus instituti. Fortasse delusus eo loco Pauli vbi dicit. *Verbum Dei gladium esse*: Fidem gladium esse existimauit. Sed hallucinatus omnino fuit. Cùm verbum ipsū Dei ipsa prædicatio sit, atque adeò *spiritualis*, & alterius vsus *pertingens ad diuisionem animæ*, vti spiritus animi arbiter & motor. At Fides à quo verbum illud imperatur, & regitur, Scuto quàm gladio similior habetur. Vndè Paulus *Scutum Fidei* dixit. Quod ea non tam ad feriendum, quam ad protegendum comparetur. Amoris, & tutela, non vis & cædium magistra. Nam Ecclesia Catholica mater est, à quâ sanè vulnera, inuasiones, rapinæ, & cætera, quæ arma comitari, & consequi solent, prorsus aliena existimantur.

Caiet. 22. p. 10. a. 8. Mai. d. 44 q. c. Sot. d. 5. q. vn. a. 10. Vict. Rel. d. Indis. 2. p. n. 9. Suarez. de Fide d. 18. l. 1.

D. August. contra Peul

Et quidem in hac Progagandæ Fidei prouincia, non modo Religiosi in suscipienda, sed & felices Lusitani in obtinenda fuerunt. Nā in eas in-

Persarum, & Turcarum commercio vtebantur: atque adeò erant iis erroribus implicatæ. Vndè factum vt maiore in aduehenda, & prædicanda Fide iure agere, & faciliùs arma inferre possemus: cùm Mauri obsisterent, nosque depellerent, & iniuriis mysteria sacra afficerent. Quâ certè occasione Castellani apud Indos suos caruerunt, ac proinde minus religiosè vti mox apparebit, se euangelizando gesserunt. Hoc idcirco animaduertere volui, vt appareret Lusitanos, cùm studia & iura dilatãdæ Religionis summa essent, ne hac quidem parte peccare admodum potuisse, idque Dei beneficio accidisse. Cæterum: cùm nec id ante apertam Indiam compertum sit, & iam tum Fides esset multis in insulis, & regionibus prædicata, à Maurorum peste liberis, & commercio alienis, opus erit ostendere, quàm purè & sanctè à nobis eâ prouincia suscepta, & administrata.

Episcopus Chiapens. Chron. Sãcti Francisci 4. p. & Sancti Dominici.

Id melius constare non poterit, quàm ex Regis monitis solemni diplomate contentis, quibus Proreges ac moderatores Prouinciarum instirui ad Rempublicã gerendam solent. Extant huiusce rei multa vnum omnium instar sit, quod ab Rege Emmanuele Petrus Aluarez Capralis apertâ iam India secundus à Vasco Gama Imperator accepit. Eo cætera æstimentur. Id ex Authore grauissimo, ac summæ fidei, & authoritatis Ioanne Barrio decerptum repræsento, Igitur *Præcipuum ad institutionem Capralis litterarum caput erat, id quod ad Euangelij prædicationem spectabat: nimirum, vt primùm ad eas gentes Religiosos, quos habebat in comitatu, commendatos viros, ad prędicandum mitteret: nec alia ratione vel contra Mauros, vel Idololatras antè arma sumeret. Sed expectaret, & quiesceret, gladio seculari recondito. Iuberet Prædicatores Dei Ecclesiæ nomine orare, monere eos, vt relicto Idolorum cultu, & Mahometis sectâ, Iesu Christi Fidem amplecterentur, vt nobiscum per communionem Fidei, & Charitatis vnum corpus in Ecclesia Dei forent, cùm omnes & à Deo conditi, & à Filio Dei redempti, ad æternam salutem essemus. Quem Christum Seruatorem ab orbis molitione per tot secula, tot que modis figuratum, tot Prophetiis prædictum, & tot rationibus promissum fuisse constabat, eumque iam aduenisse palàm erat, eumque à nobis, iis salutis & vitæ caput, & fontem annuntiari. Atque ad id probandum, & iis persuadendum, tradita à sacris Canonibus doctrina, & institutione vterentur, si verò contingeret, vt illi non mouerentur, & obstinati erroribus suis adhærerent, Fidem oblatam, Pacem que respuerent, societatem, commercia, de iure gentium licita, inire nollent, quo vinculo animi hominum & ad salutem æternam, & ad vitam instituendam copulantur, tunc iis bellum denuntiarent, ac inferrent.*

Ioannes Bar. D. 1. l. 4. c. 1. Maffæius. Osorius. Guzman.

Ex hoc apparet quanta Religione, iustitia quanta Reges nostri Fidem promouerint. Id ab Henrico Infante Authore expeditionis, id à Ioanne Secundo ante Emmanuelem factum constat. Id post Emmanuelem à Ioanne Tertio, ac cæteris posteris Regibus religiosissimè seruatum comperimus; nec ab eâ institutione ausus est quisquam moderator recedere. Ad id persuadendum non alio opus est argumento, quam quòd & de Religione mandatum, & Lusitanis mandatum esset.

Boterus. Ribaden. Guzman. Roman. Vasconcel. Barrius.

Factis tamen rem hanc, & euentu probemus. Sanè in ora Africæ Punicæ bellum cum Mauris initio expeditionis egimus: qui vt hostes Fidei armis premendi: non tamen, non idcirco multi ex iis quibus imperabant

bant gentibus ad Ecclesiam sunt Catholicam magnis muneribus, ac donis perducti: Canariæ deinde insulæ, quas ab Maciotto Betancurtio Ioannis Exploratoris filio Henricus Infans pretio emerat, vbi Pagani rudes, & Idololatræ erant, primùm sunt sacris lustratæ; nullo belli nubilo intercurrente. Paulo post cum ii qui suis ritibus obstinati adhæserant, neophytos acerbè insectarentur; necesse fuit ad eos liberandos arma expedire, Antonio Gonzaluez viro & nobili, & impigro Impetatore. Atque hi primùm gladii in barbarorum capita iustissimè districti fulgurarunt. *Atque hoc Ducibus ac Præfectis*, ait Barrius, *ab Henrico Infante magnoperè commendatum, ne ante Crucem arma inferrent: à ferro temperarent, verbo Dei pacificè operam darent.* Ioanne Secundo Rege in omnes penè Guineæ, Benini, & Congi, ac citerioris Æthiopiæ regiones sine armis penetratum. Portæ spontè ab incolis apertæ, oppida reserata. Erecta Regum, & Ducum consensu Templa, & Altaria, Prędicatores admissi, auditique: citrà sanguinē Baptismi Aqua inuecta. Quas ibi auspiciis, & armis Ioānis, illius gētis Reges victorias de hostibus reportarunt, eæ fidei ac Christiani iuris asserti nomine gloriosæ: vti patta de Mundequetibus populis ab Rege Alphonso Congensi Trophæa testantur. Iam verò illa operosa ab eodem Rege Ioanne ad Pretiannem, ac vlteriorem Æthiopiam explorandam suscepta expeditio, eà sanè togata, & à togatis hominibus gesta, mitem, ac Religiosum Ioānis animum prodidit. Qui cùm natura & ingenio bellicosus, & ardens esset, in propaganda Fide ita se gessit, vt omnem animi ardorem contentionemque, remiserit & ad Pacem quam Christus vel recens natus commendauit geniumque, & mores retulerit.

Pina. | Barri. D.1.l.1. c.14. | Resend. | Barri. | Boter.

Primi qui ad Sofalam & Melindem Vasco Gama Authore Religionis nostræ sacra mysteria audierunt, benignè, & comiter, imò & lautè accepti Christi nomen hilaritate, plausuque communi celebrarunt, & nostros è cælo ad se missos iudicarunt. Calecuti nihil antiquius habuit, quàm bellicum Mauris occasiones præcidere, & rationem Fidei suæ tranquillè exponere, ac eam esse mentem Regis Emmanuelis declarare, vt mutuâ pace, & commercio libero vterentur, ac si qui Christianis institutis imbui vellent, ijs liceret ad Ecclesiam aggregari, qui nollent ijs, ne qua vis fieret, quòd liberi nati essent, nec vlla cogi ratione possent ad Religionem, quæ cum amore Dei nitatur, & Pace, & Charitate continetur. Eandem inijt agendi rationem Petraluarez Capralis apud Zamorinum, ad quem Pacificam, & ornatissimam misit legationem, ac deinde Patrem Fr. Henricum Franciscanæ Familiæ pium ac eruditum concionatorem in vrbem Calecutanam introduxit, à quo & Brachmanus magni nominis Christianis imbutus mysterijs, & huius posteà opera Rex Cocini nostrarum partium effectus.

Barr. | Osor. | Maffæius. | Maffæius.

Prima bella in Oriente, cum Mauris apud Calecutum suscepta. Hic primùm rubuit roseus Lusitanorum sanguis, vt in Fidei incrementa efflorescerer: nam ipse ille Dei minister Henricus ingenti vulnere accepto littus illud barbarum sacto sanguine irrigauit. Nusquam contra

Barr. D. 1. l. 1. contra inermes & insontes Ethnicos initio pugnatum. Cum hoste Mahometano, eoque nobis vbique insidiante, imo & Fidei odio armis palam oppugnante res erat: ad versus Indigenas arma nunquam, nisi ab iis iniuriis prouocati, mouimus. Cùm cessabant, cum quiescebant, neque ensium ictus, nec telorum vulnera nostrorum experti. Tum solùm cùm vel à Mauris impulsi, vel Mauris immisti arma inferebant Lusitani ferri aciem senserunt. Non ad inuadendos hostes gladii, sed ad Maris. tuendos nos, & nostri nominis socios euaginati. Itaque iis primis apertæ Indiæ temporibus Zamorinum Imperatorem hostem habuimus, quòd Maffei. Mahometanis addictus, cum iis & sentiebat, & coniurabat. Cocini, & Cananorii Reges minus certè opibus viribusque pollentes, in societatem accepimus, fœdere cum iis percusso armis proteximus: commeatu, classe, opibus iuuimus. Vbi periclitabatur Fides, eò arma conuertere: non potentiæ, sed Religionis rationem habere, Ducibus nostris propo- Barrius D. 1. situm. Principi Bemohimo Rex Ioannes Secundus ante quàm Christianus esse vellet, auxilium aduersus hostes petenti negauit, arma subtraxit quòd titulus Religionis defuisset. Paulo post cum Christo aggregari vellet, eo nomine opem tulit, classem, copias, diuitias misit. Professus non alio se studio duci, quàm Fidei & tuendæ, & propagandæ. Eodem animo Christianam D. Thomæ gentem contra Zamorinum nostri sæpe magnis opibus protexerunt. Eodem Socotorinos aduersus Mauros Partaquenses Duce Tristano Acugna & Albuquercio defenderũt. Eodem Paráuatum gentem, inopem sanè, sed egregiè Catholicam à Badagarum praeferocis, & opulenti populi iugo liberarunt. Eodem Manarenses à Iafanapatanis, Pandaranos à Turcis, & Abassinis, Momoyenses ab incursibus Mahometanorum pyratarum tutos reddiderunt. Quot bella in Congo Alphonsus & Petrus illius gentis Reges Emmanuelis Regis: Franciscus, & Iacobus Ioannis Tertij: Aluarus Pater & Filius Sebastiani, & Henrici Lusitanorum Regum auspiciis, auxiliis, & contra infideles, barbarosque gesserunt! Quoties Ternatensibus, & Mazacarensibus Christianis, Imperatores nostri Galuanus, & Menesius contra Saracenos adfuerunt? Æthiopum Imperatoribus semper cùm opus fuit militari, P. Petr. Moreion. & spirituali auxilio præstò fuimus. Recalent adhuc campi sanguine Illustrissimi Imperatoris, ac Martyris Christophori Gamæ, & albent os- P. Guzman. sibus militum, quos secum aduersus Gradaametum, & Radaganam hostes, & Mahometanos duxit. Nos proscriptos vbique in India, & eiectos Ioan. Bar. Mansius. patria ob Fidem Catholicam gremio nóstro excepimus: quemadmodum Couto D. 12. experti sunt Dynastæ illi Iaponiorum à Taycosama immaniter vexati, & Excusa supplicibus Excellẽt. bonis omnibus spoliati, qui in sinum sunt nostrum coniecti, & à March. de laboribus, ærumnis, ac miseriis recreati. A nobis Tabariia Molucensium Nisa Vasci. Rex Goæ sacris Christianis imbutus, cum iustis copiis in Regnum quo Lusii Gamæ exutus fuerat, & magnis honoribus remissus. Iisdem exceptus proxi- indust. Ducis. Villareal. Cõsulis Lusitanorũ in Gallia. mis temporibus à Prorege Francisco de Gama eadem in ciuitate Abadaxamus Princeps Tamerlani abnepos, postquam Augustinianorum Patrum opera Mahomete abiurato, Christo Sacramentum dixerat

cus & vxor, quo in Fide mansit, & opes assignatæ, & nauis quâ in Lusitaniam veniret, cum commeatibus constituta.

Igitur non auri, argenti ve studio suscepta huiusmodi Sacra prouincia. An in Iaponia aureæ segetes: vbi maximè cruentæ prouenerunt? An in Æthiopia, vbi nostri ad vitam tolerandam aratro terram scindebant? An in Monomotapa, & Legna Promontorio inter rudes, ac inertes barbaros, qui ne victu quidem humano vtuntur? An apud Morenses, Celebenses, & Mazacarios, quos ab omni cultu alienos opus erat ad humanitatem formare, & à quorum côuersione Xaueriuum amicissimi homines deterrebant? Certè Conganos Reges, ac Æthiopicos Imperatores tandiu fouimus, ac proteximus, quandiu ij Ecclesiæ adhæserunt: vbi primùm sunt auulsi, & à nobis sunt deserti. Quemadmodum & Regi Iacobo Congano, & Imperatori Adamo Æthiopico accidisse comperimus. Guzmanus. Orlandinus. Guerretius. Barr. Couto Maffe us. Mariaus. Faria.

Initia Religionis ab hoc studio Religioso profecta, vbique præclara memorantur: In Guinea, Hesperidum insulis, Congo, Iolopho, Benymo, Capite Viridi, & reliquâ Africæ parte à Religiosis hominibus constituta. Primi omnium & in Africam, & in Indiam Seraphicæ Familiæ nostræ Patres missi: quod cùm à cupiditate, & auaritia maximè alieni, ad excolēdos animos aptiores videbantur. Itaque omnium primi Episcopi Indiarum inaugurati: tres huius Ordinis Goenses Episcopi: qui alter alteri superstites mortuo successerunt. Seminaria in præcipuis vrbibus instituta. Caput omnium in Oriente, ac princeps extitit Goensē à tribus viris pietate insignibus susceptum, & excultum. Michaele Vaz, Didaco Borba, Cosmo Anez. Ex eo alia tamquam diuortia, in campos Indicæ Ecclesiæ facta. Prædicatorum familia Franciscanam secuta, nomini suo prouentu fidem fecit, & facem Dominici Parentis Soli Orienti aucto splendore addidit. Augustiniani Patres, vt aquilæ, eodem conuolarunt; & destitutos fidei alis miseros illos Indorum populos plumis sacræ doctrinæ vestierunt. Iam verò Societate Iesu in Orientem inuecta tanta religionis lux oborta, vt nouus animis Sol oriretur, & nocte recedente dies solidus existeret. Præcipua lumina, Gaspar Barzęus Armuziæ, Torrius, Gagus, Vilela, Almeida in Iaponia, Sylueria in Monomotapa, Ouiedus in Æthiopia, Ricius apud Sinas, Hieronymus Xauerius inter Mogorios Anchieta in Brasilia, Barreria in Guinea radiis fidei micuerunt. Inter quos, velut inter ignes luna minores, Xauerius splenduit, à quó tota India Religiosis fuit passibus ne? an Trophæis peragrata? Cui se postea nouum & clarissimū sydus addidit illustrissimus Alexius Menesius, Goensis Archiepiscopus, cuius beneficio Catholica Religio, & veteri nitori restituta, & nouis splendoribus illustrata. Nec verò Martyrum sanguis defuit, quo sacra illa fidei germina irrigata vberiùs prouenirent: nusquam enim tu alios, aut plures, aut clariores ab instituta in exteros orbes nauigatione reperies: vt ego cogitatione confectum à nobis expeditionis orbem percurrens, & inueniens vbique rubra effusi sanguinis monumenta, non verear illud Lyrici deflexo leuiter carmine in rem meam conuertere. Barrius. D. 1. Ororius. Ioan. Boter. Vuitflict. Eius Histor. Couto D. 12.

Horat. l. 1. Ode 1.

Quis non sacrato sanguine pinguior
Campus, sepulchris nobile prælium
Testatur, effusumque venis
Lysiacum recolit cruorem?
Qui gurges, aut quę flumina sanguine
Non tincta nostro? Quod mare Lysiæ
Non decolorauerę cædes?
Quæ caret ora cruore nostro?

Vasconcel. Marrochiis eminent Simon Freitas, & Dominicus Gouea. Mazagani Dominicus Torres. Armusiæ Roderius Botus. Ciauli Ioannes Rebellus. Apud Morum, Ioannes Vasæus, Siami Fr. Hyeronimus à Cruce. In Malauari, Augustinus à Rosario. In Moscouia, Fr. Nicolaus Melo. In Piscaria P. Ludouicus Mendez. In Brasilia Pater Petrus Correa. Ternate P. Alphonsus Castrius. In Monomotapa P. Gonzalus Sylueria. Salsete Franciscus Aranea. Iauæ P. Georgius Fernandius. Dabuli P. Vincentius Aluarez. In Iaponia. P. Ioannes Baptista. In ipso mari Atlantico P. Ignatius Azeuedius caput extollit. Non quod non sint aut hi cum socijs, aut non alii plerique solitarii mactati, sed quòd nolo nisi in transcursu quosdam è Principibus recensere, quòd non tam Martyrum quàm Prouinciarum in eam rationem. Vnus lentius & accuratius spectandus in Æthyopia, illustris sanguine, specie elegans, ætatis flore vernans, virtute militari præstans, rebus gestis clarissimus Christophorus Gama, qui pro Christo impeditum multiplici laureâ caput dedit, non minùs fortiter, multò feliciùs, quàm hostium capita abstulerat. Fuit hoc Regij Acinacis impius & cruentus Labor. Abscissum à corpore Fidei hæsit. Proiecto humi trunco vicinarum arborum trunci, quasi ad eos transiret doloris sensus, inde luerunt. Sanguineâ Iaponiæ segete abstineo, quòd non licet properanti omnium Religionem demessos ibi pro Christo Flores colligere: & fasciculum Sanguinis sponso concinnare.

Ribaden.

Progressus initiis, responderunt. Nusquam Lætiores animorum segetes ad Paradisi gaudia germinarunt. Pleni sunt omnes historicorum nostrorum libri, plena annalium externorum monumenta. Vbertatis id argumentum esto: quòd vel ipsi Castellani non pauci Authores, ei ingenia sua scribendo dedicarunt, & cum suppeterent propria, nostra litteris tradere maluerunt. Maius monumentum inde sumitur, ex illa veluti contentione orta inter exterarum gentium Religiosos, & Apostolicos viros, qui de huiusmodi expeditione suscipienda certabant, ad eam que vt admitterentur omnem lapidem mouebant: quoniam maiore cum animorum salutis fructu locatum iri à se operam sperabant. De nostris Indiis Germani, Galli, Itali, Belgæ, Castellani ipsi cogitabant. Omnes ad id potestatem sibi fieri, magnis precibus orare: eò animum, eò cogitationem dirigere: eò curas omnes, studiaque intendere. Sua omittere, ad nostra anhelare, beatos se, si destinari eo contingeret, prædicare. Itaque & multæ, & probatæ messis, nullum maius indicium, quàm tot vndique ad eam, tamque gnauos operarios confluere.

Prouentus & fructus ratio initi sanè ob fœcunditatem non potest. Duo tantùm afferre placet argumenta, quibus quàm latè exuberarit Religio manifestè probemus. Alterum ex conuersione Regum petitur. Nam cùm eorum, & maiestas augustior, & exemplum fortiùs, cum & quanta Crucis Christi gloria, tum & quantus animorum fructus extiterit, liquido apparebit. Id itaque exactè præsto. In Africâ, Bemohimi rex vnus, Guineæ alter, Ialophi vnus, Congi octo. Angolæ duo. Orensis vnus: Leonensis alter, Inambanæ vnus, Monomotapæ Imperator vnus: Duo vlterioris Æthiopiæ Imperatores, à schismate ad gremium Romanæ Ecclesiæ traducti. In Asia Maliduensis, Triquinamalensis, Momoyensis, Tanorensis, Bachanensis, Timorensis, Ternatensis, Solorien-sis, Macazarensis, Sianensis, Sanguinensis, Soliganensis, Pimilitanensis, Caziminensis. Huc spectant Iaponiorum egregiæ, tum Fidei, tum constantiæ Reges. Bungensis, Tosensis, Tambensis, Bugensis Figensis, Gotensis, Duo Ariminenses, duo Omurēses. Tam breui annorum curriculo quadraginta Regias Coronas, tria Imperialia Diademata Lusitani Pontificis Romani pedibus subiecerunt. Quanta ecclesiæ accessione doceat Iaponiensis, quæ cùm floruit trecenta Christianorum millia recensuit. Ex Botero. Barr. Godinio. Mansios. Vasconcel. Lucena. Guzman. Romano. Tursellino.

Alterum esto illud, quòd ex vnius hominis Sanctissimi, & Indiarum post Thomam maximi Apostoli Francisci Xauerij, Euangelicâ prædicatione desumitur. Nam ea vna plures homines Christo aggregauit, quàm omnes huius, imo & superioris temporis hæretici disiunxerunt. Quod, quia mirabile, ac suprà fidem esse videtur, mei non esse id iudicij fateor, sed externi & grauissimi Authoris Bosij, cuius hîc conceptis verbis sententiam repræsento. *Vniuersi*, inquit, *Hæretici ab Ecclesiæ constitutione, per tot secula, per annos mille quingentos & amplius, haud traduxere ad hæreses suas, tot gentes, aut idololatras, aut alioquin à Christi cultu alienas: quot vnus Xauerius ad cultum Christi annis vndecim, tot enim fuit in Indiis vir iste admirandus. Putaram hîc de nationum tantum, & populorum diuersitate agere, quorum cum plurimæ in Asia differentiæ sint, poterat id facilius & credi, & suaderi. At pergit vlterius addere. Quis itaque numeret quot hæreticorum millia fuere, à Magi Simonis defectione, vsque ad hunc annum? Et his tanta in re præstas vnus Xauerius: plures gentes, plures homines Christiani cultus priùs inimicas, annis vndecim Christo adiunxit, quàm innumera inimicorum millia ex omni gente, & natione, è toto orbe terrarum per annos mille quingentos. Quis hîc non obstupescat?* Hoc vno certè tanti, & à suspicione alieni authoris, huiusce Castellani calumniæ refutantur. Bosius de signis Eccles. sig. 20.

Idem Propagatæ à Lusitanis Fidei argumentum vrgetur, & illustratur.

ID mihi ego initio vendico. Nullum esse, imo nec olim fortasse, Imperium, ne Romanum quidem fuisse, quod longiùs, latiusque paruerit, quàm Lusitanicum, nec ob id potentius illud, ac opulentius esse dixerim. Aliud enim est extendi & dilatari, quod spatia & terminos designat; aliud valere ac posse, quod opes ac vires indicat. Id iam ante me

ipsius obseruauit: ac ego collato Galliarum cum Hispaniarum Regno contra Chiffletium libro sum proximo tacturus. Nemo enim opinor, negarit multò fusiùs ab Hispano, quàm à Gallo imperari, & nemo non dubitet, imò & non nemo affirmet Gallicum Hispano imperium esse potentius. Quare nihil alijs detraxero, sed Fidei gloriæ hac meâ breuiter confirmatâ sententiâ non nihil addidero. Igitur Lusitania Solis æmula iisdem quibus ille spatij cursum peragit, & suum imperij orbem confecit. Quod nescio an melius quisquam, & venustius Camonio insigni vate dixerit, conuerso ad Sebastianum Regem carmine.

Camonius Cant 1, oct.

Vos soberano Rey cuio alto Imperio
O Sol logo em nacendo vè primeiro
Vè tambem no meio do Hemisferio
E quando dece o deixa derradeiro.

Idest

Tu Rex Magne, Oriens cuius Sol aspicit ingens
Imperium, primùm cùm limite surgit Eoo.
Quod que etiam medio sublimis ab axe tuetur,
Et prono extremum cùm decidit orbe relinquit.

Cuius exaggeratam & Poëticam venâ, aureo Latino Vascócelius magni iudicij, & prisci nitoris scriptor, & nitido Castellano stylo, acris vir ingenij, & maturæ mentis author Antonius Monisius Carualius post alios vetustiores clariùs expresserunt. Ego non tam Imperij, quàm Religionis propagatæ ratione habitâ breuiter affirmem. Eos, ora Punicâ Arcibus occupatâ, mari Atlantico emenso, insulis per illud sparsis, & relictâ ad læuam Mauritaniâ, totâ vlteriore Libya, quâ mari lustratâ, quâ terrâ penetratâ, Capite Arsinario, Guinea, Pilelumnis, Gazimba, & Promontorijs intrâ, & sub Æquatore constitutis; mox vltra ad Cancri Tropicum recedentibus vtraque Æthiopia, insulis vastis, & Aromata Capite, Persici, & Arabici Freti sinubus emẽsis qua Asiæ cõmittitur in barbaras, ac efferas nationes Crucis vexilla intulisse. Deinde India quàm latè intra Indum, & Gangem protenditur peragratâ in Auream Chersonessum, & Samatram, innumerabilesque immensi illius Archipelagi insulas, ad Molucas vsque, & Lequios, vltimamque Iaponiam, & rursum Sinicum Imperium, Tartaricoque proximas Regno regiones, inuentis nusquam antea cognitis Cattaii Regnis, iterumque ad Occidentales Indos flexu deducto, Brasilia, Maragnone, alijsque vastissimis incultæ barbariæ, Americæ terris, immani vniuersi penè orbis facto circuitu subactis, Fidem Christianam, diffusis vndequaq; radijs, Solis æmulam reddidisse. Quo apparet nullam esse vniuersitatis huiusce terrarum partem, in quam nostri Religionis studio non peruaserint: adeò vt in ipsam, quam Castellani maximè suam dicũt, Americam nostri penè cùm ipsis ingressi, & nomen illi ab Americo Vespucio, fecerint, & luce Fidei illustrarint. Itaq; aliqua nobis pars est, qua Castellani abstinuerint, id est Asiâ ad Orientem; nulla Castellanorum quàm nos etiam non excoluerimus, quemadmodum America cuius nos in partem conuersionis venimus, multò antequam Lusitania à Philippo Secundo occuparetur. Quod singulari prouidentia

Maris.
Barr.
Goes.
Couto.
Boter Relat. p. 4 l. 3.

factum ait Boterus, vt hac ratione Deus Lusitanorum Religionem remuneraret.

Et verò patent, huiusce nostri laboris, & prouentus, & fructus quorum Sedes ipsa Romana testis est. In ea luce orbis, arceque rerum, præclara nostræ in promouendâ Religione industriæ ac operæ monumenta sunt visa, & idonea nobis à sacro Cardinalium Senatu, & à Pontificibus testimonia reddita. Vidit Curia illa Romana Henricum Principem Congi, Alphonsi Regis Filium primitias illius gentis Pontificiæ Sedi dedicantem: & paulo pòst Episcopum Regij sanguinis infulatum caput Petri pedibus submittentem. Vidit magni illius Preteiannis, cuius fama implebat orbis vniuersitatem Zagazabum Legatum ornatu splendidissimo donis exquisitis instructum, vasti illius Imperij sceptrum offerẽtem, diademâtum coronæ amplissimæ apicem ad terram deijcientem. Vidit Iapones Principes trium Regum potentissimorum Bungi, Arimæ, Omuræ nomine maiestatis fastigia inclinantes, & iuri se Pontificio subdentes. Vidit aliàs sæpè illius Orientis decora regalia, contempto fastu, Piscatoris annulo oscula imprimere, & scabellum Pontificiorum pedum inimicitijs depositis adorare. Goesius. Boterus. Osorius. Vasconcel. Guerreiro. Hist. Lusit. Guzmanus.

Nescio an sit fortius, certè est multò gloriosius propagatæ ac defensæ Fidei Catholicæ argumẽtum, terror nominis Lusitani Mauris, Turcis, ac omnibus Christi nominis hostibus illatus. Qui nos odio Religionis acerbissimo insectari vbique, & insidijs petere, & bello soliti. Eos enim nobis destinauimus, quod ingruenti se Cruci opponebant. Itaq; perpetuò ij nobiscum, nosque cùm ijs bellauimus; nec tam pro ditione, quàm pro Religione bellum erat. Et sanè constat, inquit Barrius, qui à nostris interficiebantur Turcas, eos martyrum loco à suis haberi, atque adeo ijs diuinos honores decerni. Vnde perspicitur quæ nobiscum foret causa bellandi. Quòd si à Turcis sacrum illud bellum existimatum: quid nobis Catholicis videatur, nisi & Dei causa susceptum, & qui in eo ceciderunt martyrij quodammodo palmam meruisse? Igitur stabilitâ à nobis, & dilatatâ Fide, Mahometanâ superstitione cadente, Mauri ad Turcarum maximos, & potentissimos Principes confugerunt: missâ primùm ad Sulthanum Ægypti (is tum Campson ille Algauri summus Imperator) legatione, omnium, qui in India Maurorum erant nomine, cum insigni querela de nostris hominibus, quòd Mahometanum nomen, sectamque extinguerent, & suam inducerent, ac propagarent. Nec Campson quieuit: imo tanto ardore negotium suscepit, vt aduocato viro Religioso, natione Hispano, famâ noto, Præposito Monachis Sanctæ Catharinæ Sinaitæ Fratre Mauro, eoque minis deterrito, legationem ad summum Pontificem, Alexander tum erat VI. cum litteris fastu, & tumore plenis adornauit. Nec alium quàm eumdem Maurum Legatum esse voluit. Romam hic cum venisset, & litteras palam legisset legationemque exposuisset, & minas Campsonis retulisset, quarũ summa erat, nisi Emmanuel bello, & Indica nauigatione penitus abstineret, Hierosolymitana sacra se omnia monumenta, cũ magna Seruatoris Christi iniuria euersurum: Pontificem, & sacratum illum senatũ tanta admira- Couto. Osor in vita Emmanuel.

Faria. Matisius. Sosa Maced. Vasconcel.

tione ac terrore impleuit, vt idem Maurus ad Emmanuelem Regem missus sit, cum mandatis Pontificis, precibusque Patrum vt Sulthano morem gerere vellet. At Emmanuel, qui vti prudens, & magnanimus, nec ignorabat, quo illa tenderent, nec timebat, quæ minabatur, ita se gessit, vt & Pontificem timore liberaret, & sacros illos senatores confirmaret, & Maurum omnes que doceret, nihil motum iri à Sulthano, qui ingentes ex inita ad illos sacratissimos locos ex omnibus Christiani Imperij partibus peregrinatione diuitias colligebat: recipereque se nullum inde detrimentum Catholicæ rei fore; eo in timore Campsonem versari, ne Mahometis sepulchrum dirueretur. Satisque suam imbecillitatem illum ostendere, dum quod armis extorquere non poterat, precariâ vellet legatione obtinere.

Comment. Albuquerc. Barr. Faria.

Nec solus Sulthanus hanc prouinciam egit. Persa Ismaël Sophymus famâ celeberrimus Alphonsum Albuquercium alia legatione tentauit, vt à bello item Mauris, quos in tutelam acceperat, inferendo desisteret. Cui ille obiectis telis, ensibus, tormentis, omniumque armorum genere respondit: ac ita & fastum excussit, & timorem.

Osorius. Goes Maffei. Cout Andrada. Maffæius. Faria.

Omissis Legationibus, quòd nullus ex ijs fructus extitisset, ad arma ventum. Hinc Inde paratæ classes: nostris Cæli semper, cui pugnatū ope vincentibus, de que Turcis triumphantibus. Prima & ornatissima Classis Mirhoceno acerrimo Duce, Mâmaluchis fortissimis barbarorum plena, à Prorege Indiarum Primo Francisco Almeida, cum alia copiosissima Maurorum subsidiaria classe victa, & dissipata. Secunda Solymano Baxaa Imperatore Dium ab obsidendam arcem missa classis Turcarum, cum flore lectissimo Genizarorum militū, cùm copias exposuisset, & muris admouisset, ab Antonio Sylueria fortissimo Imperatore repulsa, ac penè in fugam acta. Deinde promptissimis suorum desideratis impetum nostrorum, quos ingenti classe Garcia Norogna Prorex vehebat turpissimè euasit. Tertiam similem oppugnatum rursum Diësem Arcem venientem Ioannes Mascaregnias, pari virtute sustinuit, ac fregit; sed refectam, & obsidionem coniunctis cum Cambayco Rege copijs arcis vrgētem Ioānes Castrius aperto marte, collatis signis profligauit: Quartam potentissimam, & strenuissimis militibus, peritissimis epibatis instructissimam, Solymano Præfecto, Fernandus Menesius, Moderatoris Alphonsi Noronij filius tanta strage affecit, vt è viginti quinque triremibus, & magno numero rostratarum, vix duæ Solymano ad fugam superessent: cui truncatum posteà à Turca caput, ingentem de clade acceptа dolorem significauit, vt alias minores victorias prætercam quas alij Duces, & Nauarchi nostri reportarunt. Certè de ijs multa, Martinus Alphonsus Sosa, Antonius Saldana, Hector, & Iacobus Sylueria Ægydius Fernandez Carualius, alijque complures Trophæa erexerunt. Inter quæ illud præcipuum, quòd à magno Nonnio Acugna de Turcarum classe apud Bazaimum collocatum. Quid? quod à Regibus Lusitanis imperatum sæpè, vt Rubri maris fauces ingrederemur, & ijs superatis Suezicos, Giddicos que portus inuaderemus, ac ijs seu naues Turcicas, seu ad illas fabricādas materiem, & ornandas armamenta incenderemus.

Id

Id magno ausu ab Albuquercio primùm, deinde à Lupo Soarez Albergaria, Didaco Lopez Sequeira tentatum. Posteà verò eam expeditionem adornanti Garcia Noronia, & occupante morte, & rem exturbante, Stephanus Gama, qui ei successerat, suscepit, & promouit, atque adeò Suezium vsque penetrauit, & totam illam oram maritimam tormentis verberauit, nec destitit donec in Sina monte vexilla poneret. Fatales nos quodammodo Turcis hostes fuisse, illud ostendit; quod classis illa prima auspicijs Campsonis Algauri comparata Lusitani ferri aciem in Italico mari sensit. Nam cùm materies & armamenta è Venetorum tertis empta pretio exportarentur, incidit in eas naues Andreas Amaralius Baylius Lusitanus, Dux apprimè fortis Maltensis qui eius Religionis paucas, sed instructissimas triremes ducebat, & cùm Turcicas esse comperisset, aggressus, partim depressit, partim cœpit: omnes disiecit: paucis euadentibus. Deo ita prouidente, vt contra Lusitanos parata classis Lusitanâ virtute frangeretur. Nec mirum quòd sibi tam à nobis Turca, ac Mahometani omnes timerent, cum Rex Emmanuel Pontificem, & cæteros Europæ Christianos Principes legationibus, litteris, donis sollicitaret, vt coniunctis animis, ac viribus Turcam, communem hostem aggrederentur. Itaque quod optare se Paulus Iouius affirmat, dato ad id optimo consilio, sed præterito eius Authore Emmanuele Lusitano (quam gentem grauis ille scriptor, sua sæpe laude fraudare solet, quod non ei calamum Ioannes Rex Tertius voluerit inaurare, quòd turpe omnino putaret postulari à se aurum, vt quæ ferro patrarant Lusitani, auri mercede scriberentur. Ne auro emere fidem historia videretur. Quo sanè Iouius & Regiam munificentiam offendit, cum non antè occupare postulando, quod scribendo obtineret, nec aureum alioqui stylum cupiditate corrumpere debuisset) id manet diuina Prouidentia actum esse, vt Turcarum gens à qua tot Christiano populo clades inflictæ, à qua fortissimæ Europæ nationes sæpè terra, marique attritæ, à qua toties de bellicosissimis Catholicarum Regionum populis erecta Trophæa, nullam omnino de Lusitanis victoriam apud Indos hactenus reportaret: imò quoties nobiscum signa contulit victa rursus, & profligata ignominiosè fugam ceperit. Atque hoc ipsum Ianizarij mirati, cùm in littus Diense descendentis, & pleni sui apertis, & reductis ad vtrumque latus, ac commissis cingulo tunicarum alis, vt altiùs cingerentur expeditiùsque pugnarent, aciem illam suam turbinatis fascijs turritam, cristatis apicibus fastigiatam, & mobilibus plurimis vndantem, acinacum fulgore micantem, pilorum vmbrâ horrentem, scloppetorum fulminibus tonantem explicuerunt, ac solita arrogantia nostros oppugnarunt, rati solo aspectu famâque expugnaturos. Sed vana spe delusi, cùm non modò eminùs peti, sed cominùs vrgeri se à nostris, impelli, fodi hastis pectora, truncari ensibus capita, horrendis ictibus amputari membra, cædi, laniari, quosdam semineces terrâ volui, quosdam moribundos natare sanguine, alios expirantes pedibus conculcari, alios per

Osorius. Comment. Albuquerc. Barrius. Couto. Sosa Maced. Vasconcel. Barr. D. 2. Paul. Iouius. in fine Hist. Ioan. Barr. D. 1. l. 8. Ioan. Barr. D. 4. Cout. Maffei. Coutinius.

Gouto. aëra volitantes discerpi, tunicarum apparatus sanguine infici, decuti plumas, cristas dejici, turbinata fastigia deturbari, aciem fluctuare, solui, dissipari, omnia igni, ferroque absumi vidissent, tum demum suo malo senserunt, apud se agnos, apud nostros leones reperiri. Quo nomine Lusitani

Barr. in Oriente ab Hidalcano, & Nizamaluco maximis Regibus, summis Imperatoribus soliti appellari. Itaque mirandum non est quòd à nostris tam sit, & defensa, & propagata Religio, eum hinc tam lenes ac pij erga Christianos, inde tam terribiles ac feroces contra Fidei hostes se exhiberent, vt nemo Christianos humaniùs, nemo Mahometanos asperiùs tractaret.

Hanc esse Lusitanorum Regum & Ducum in profligandis Fidei hostibus mentem, constat ex Epistola Ioannis Tertij ad Ioannem Castrium datâ: cuius vnam, in qua vis est, sententiam, vti vertit Maffæius,

Maffæius. reddo. *Quò intelligant omnes nihil mihi esse antiquius, quàm vt omni ex parte integri, incolumesque seruentur, qui à Dæmonum castris ad Christiana signa transierint.*

Sed exemplorum & ratiocinationis satis. Venio ad testimonia vt proximè dicta confirmem, & ab Authore obiecta refutem: quo fiet vt illum pudeat dixisse; Vanam omnino, & inanem existimationem, ex Religione propagata Lusitanos apud exteras nationes collegisse. Nec ego Authores solitarios, & priuatos, sed qui fidem publicam faciant primùm adduxero. Legationes, tum illam quàm ad Ioannem Secundum Rex Congi misit, tum quam idem Rex ad Emmanuelem Regem, tum quæ missa à Rege Alphonso Congano Romam ad Pontificem Ma-

Resend. ximum Leonem X. tum quam expediuit Æthiopiæ Imperator, & Olisi-

Ioan. Barr. ponem ad Regem, & Romam ad Papam, tum præcipuè quæ suscepta

Ioan Boter. est à Iaponiensibus Principibus in Europam, si sibi Author proponat, agnoscet profectò, quanto Christianæ Reipublicæ emolumento Lusita-

Guzman. Roman. ni in prædicando Euangelio laborarint. Deinde Epistolas Regum Conganorum, & Angolanorum ad Regem Ioannem Tertium, & Sebastia-

Goes. num, & Henricum, ac illam præcipuè quam Albertus Pius Carpensis,

Osor. Maximiliani Imperatoris Legatus, quo tempore Tristanus Aeugna in-

Maffæius. signe illud munus Pótifici Leoni detulit, ad eúdem de Lusitanorum apud

Paul Iouin. Ciacon. Indos rebus gestis scripsit, objiciam: quas si legat, non aliud testimonium luculentius desideret. Quòd si adhuc ire dubitando pergit, acci-

Torsellin. Lucena. piat quæso libellum Epistolarum Beatissimi Patris, & Iaponiorum Apostoli Francisci Xauerij, ac in ijs ea inueniet, quibus certè refragari non audeat. Et ne euadere possit, aditum obstruo orationibus habitis Romæ

Andrada. in laudem Religionis, ac virtutis nostrorum, quoties legationes illæ quas suprà memorauimus, institutæ. Quæ eùm omnes sint legendæ, tum illa vnicè, quàm dixit coram Paulo III. Pontifice maximo Theophylus Augustinianus, cùm Diensi capta vrbe, & Arce erecta Rex Portugalliæ Ioãnes III. eius felicissimi nuncij gaudio Romanam Curiam perfudisset: ad illumque celebrandum Pontifex Solemnem pompam instituisset, in qua nostrorum de Religione apud exteras gentes, tum latè propagata, tum strenuè defensâ, exaggeratæ altiùs laudes continentur:

nentur: cui maximus & assensus, & plausus à sacro illo Cardinalium cõ-
sessu factus, maiorem quodammodo humano testimonio fidem facit, & Couto D. 4. l.
Authoris calumnias abundè confutat. Eam hic ego afferre nolui, quòd
apud alios Authores nostros integra inuenitur, contentus illos citare, si Sousa maced.
quis legendi studio ducatur. Accessit me Parisijs ista festinatò scriben-
tem latina exemplaria reperire non potuisse: atque adeo operæ pretium
facturum me non putaui, si eam cum latinè scriberem, alio quam esset
stylo importunè repræsentatem, & germanam dictionis formam cor-
rumperem.

Priuata, sed grauia, & quibus tantum insit authoritatis pondus, vt &
Author succumbat afferre placet: quò appareat huiusmodi de Lusitano-
rum Propagãdæ Fidei studio, non vanam, sed sacram haberi opinionem.
Primùm ab initio Euangelicæ legis post Christi Anastasim dispersis per Ioan. Barr.
orbem Apostolis prædicatæ, prædictum ab vno ex ijs, Diuo Thoma, Lu- Ioan Boter.
sitanos fore ad idem opus à Spiritu sancto cum Paulo & Barnaba se- Couto.
gregandos. Constat enim cùm apud Indos in Prouincia Malabarica Faria.
versaretur, & Euangelio operam daret, Templum condidisse, & ante illud Vasconcel.
Crucem erexisse, eo loco, qui tum à mari plurimùm esset remotus: ac in Lucena.
eam intento digito, affirmasse, cùm ad eam Crucem mare paulatim al- Romanus.
lambendo accessisset, venturos, eiusdem quam tradebat Fidei homines
sibi similes, qui eandem prorsus doctrinam Euangelizando docerent. Monarch.
Idque tum cùm eo loci penetrarunt Lusitani, accidisse, indigenæ, qui Lusit.
in eam erant curam intenti obseruarunt. Et quidem huic vaticinio, aliud
non minùs celebre, ac admirabile respõdit, ex cortina Oriquiẽsis campi
vbi Christus Dominus specie Crucifixi Alphonso Regum nostrorum Pa-
renti, & Regni Authori recepit fore suos nepotes, ac posteros Reges
maximos Fidei, & nominis Christiani apud exteras & barbaras gentes
propagatores, idque à se, & anteà constitutum, & tum declaratum. *Vo-
lo enim*, inquit, *in te, & semine tuo Imperium mihi stabilire, vt deferatur nomen
meum in exteras gentes*, quemadmodum in ea quæ habetur de illo euentu Brittus.
historia multis, & magnis argumentis probata, cui insertum, ipsum con- Catam.
ceptis ijsdem Alphonsi verbis testimonium vidimus, continetur. Vnde
collato vno cum altero, & primo Diui Thomæ, & secundo Christi Do-
mini oraculo certissima Fide constare debet Lusitanos à Deo, ad
id munus esse delectos: in illudque Religiosè ac piè & studiosè incu-
buisse.

Nec vero desunt, qui multò antè in veteri Testamento idem præ-
nuntiatum esse vendicent, & confirment. Plurimos enim sacrarum lit-
terarum de futura Euangelica Prędicatione locos ad Lusitanos trahunt:
de que ijs aptisimè interpretantur illud Isaiæ. *Ite Angeli veloces, ad gen-* Isai. 18. n. 8.
tem conuulsam & dilaceratam. Ad Lusitanos pertinere probat, P. Ferdi- Rebel. de
nandus Rebellus Primarius Theologiæ in Eborensi Academia magister. obligat. Iust.
Idem versat argumentum, & summâ, quâ solet, eruditione confirmat, 2. p. l. 1 8 q. 22. l. 3.
ac illustrat, viuũ illud Sacrarũ litterarũ Oraculũ P. Franciscus Mendoza.
Eiusdem adductis & hoc, & alijs non paucis Scripturæ locis sunt sentẽtiæ

Patres Societatis, quorum cum proprium salutem animarum procurare, tum & quidē ea, & de illius ministris loci agunt, eos capere & interpretari, cuiusmodi sunt P. Benedictus Fernandius, P. Blasius Viegas, aliique insignes Societatis Authores Lusitani. Ac ne eo nomine suspecti habeantur, addiderim aliquot alienos. Vnus esto Leo Castrius grauis, & doctus interpres, qui Lusitanæ gentis in propaganda religione studium vehementer laudans, de illis intelligit illud Isaiæ vaticinium, *Afferent filios suos in vlnis*: & eum locum in eorum laudem vertisset, & non parum commendasset: quasi par tanto argumento (quâ modestiâ) non esset, addidit: *Maiore ad id buccina opus esse*. Alter Bosius, qui cuius numeri Author sit, eruditissima eius signa demonstrant. A quo multi sacrarum litterarum loci de amplificanda à Lusitanis Catholicâ per exterarum gentium Imperia Fide scitè, & appositè admodum explicantur. Tertius Genebrardus satis famâ, & super æthera notus. Hîc tum alibi, tum præcipuè in Psal. 67. exponens illum versiculum. *Qui ascendit super Cælum Cæli ad Orientem*: & conferens cum eo Apocal. loco *Angelus effudit phialam suam*, n. 12. c. 16. Vtrumque de futura extremis Ecclesiæ temporibus Catholicæ Fidei propagatione interpretatur. Ac inter alia: *Cui*, inquit, *mysterio Portugallenses, & Hispani in suis ad illos populos nauigationibus, & conuersionibus inseruiunt*. Vbi obseruādum primum nostris locum dedisse, quem iure obtinuerint, tum, quod tempore anteccesserint, tum quod & studio, & labore, & fructū primas tulerint.

Benedict. Fer. din. in Genes. Viegas in Apocal.

Leo Castr.

Thom. Bos. de signif. to. 1. & 2. vide sign. 84. & 87.

Genebrad. Psalm. 67.

Hoc ego ante argumento Lusitanorum meorum gloriam confirmaram: cum incidi posteà in commētarios eruditissimos docti, & ingeniosi viri Emmanuelis Faria Sousa, in Camonium, in quibus inueni eandem sententiam & expressam, & probatam. Quem ego Authorem magni faceio, pluris facturus, si de se modestiùs sentiret, de Patria minùs quereretur. Amori, & immortalitati, non mercedi, aut præmio, seruiendum. Quod certè omnes, qui caremus, & officij fructu, & conscientiæ nostræ testimonio frui debemus; quod si dolendum sit, de fortuna potiùs nostra, vel de iniuria temporis, vel de priuati alicuius hominis inuidia cum queramur, de Patria certè queri non possumus.

Emmanuel. Faria Sousa. Comment. in Camonium.

Vt coronidem huic capiti imponam: ad Regem nostrum Serenissimum Ioannem IV. Promissum, stylum conuerto. Nam ille vti legitimus Lusitanorum Regum nepos ac hæres, non minus sanguinem quàm Pietatem hæreditario iure accepit. Et quidem hoc se nomine dilatatæ Religionis ita commendat, vt si minùs iustitiæ titulis claresceret, hæc argumenta Pietatis legitimum fore Lusitaniæ Regem ac Dominum declararent. Ab illo, intermortua Philipporum interregno Indica expeditio, suscitata. Cum de dimittendo Indiarum Imperio Madriti agitabatur, ille confirmare, & amplificare decreuit. Eo curas intendere, naues, & copias mittere, nobilitatis ad eam ineundam nauigationem studia accendere, Euangelicos Prædicatores expedire, Martyres protegere, Infideles ad Fidei gremium conuocare, Crucis vbique vexillum erigere. Cui Pietati nescio, an Deus Optimus Max. præluxerit accensis Martyrum facibus: cum quarto ante quam Regnum iniret mense Lega-

tis quatuor Lusitanis, quadraginta septem socijs stipatis in Iaponia Martyrij Palma feliciter obuenerit. Perinde ac Deus Roseam sacro illo sanguine viam Ioanni ad sceptrum vadenti, muniret. Accepto Regni gubernaculo non minus Respublica iustam manum, quàm Religio agnouit. Fides ipsa noua germina emisit, in ampliores fructus eruptura: Ecclesia sibi Orientali Lusitanum Regem gratulante. Constat, (& est Author idoneus) eo Rege salutato, Timore nobili insula Reginam Menam, & Filium hæredem Regni Principem, cum tota penè Curia Christo nomen dedisse. Nec vnum satis sceptrum nascenti gloriæ fuit. Regina item Lifaï, & Rex Manubai eiuratis superstitionibus Fidem sunt Catholicam amplexi. Refloruit apud Indos, apud Afros reuixit eodem Rege Christiana Religio. Suscepta, & commendata annis proximis à Pontifice Maximo Cappuccinis Fratribus expeditio, anno 1643. auspicijs, & opibus Regis est nostri confecta. Eò missi quatuor viri Sanctissimi, quibus & Olisipone, & in mari, & in Brasilia, quò, ad soluendum inde in Congum, opus fuit appellere, quæcumque vsui forent Regia magnificentia donata, certante cum liberalitate modestiâ, nec enim ab ijs, nisi quibus carere non poterant, accepta: rem præcipuè tam piam ac Religiosam vrgente Serenissima Regina Lusitaniæ, in quam cum omnes, tum corporis, tum animi dotes confluxerint, omnesque de primatu contendant, Religio tamen & Pietas videntur eminere.

Fr. Anton. de Angelis Dominicanus

Extat apud Monsium de Caruaglio in aureo libello Francia interessada. Demonstr. 3.

In amplificanda Religione multò Castellanis Lusitanos præstitisse, & quæ afficta nostris Auaritiæ, & cupiditatis, vera Castellanorum vitia fuisse: quo tota huiusmodi ratiocinatio concluditur.

Non mihi Regum Catholicorum Religioni detrahere, dum Lusitana Castellanis antefero, est animus; nam ij certè vr alijs tum domi, tum foris, Pacis & belli artibus, ita pietatis imprimis studijs floruerunt. Itaque nec inter se eos conferam, ne ex collatione inuidia oriatur, nec si quid minus aut iustè, aut piè à Ducibus, ac militibus factum, eius culpam Regibus attribuam, ne alienam culpam præstare innoxij videantur. Tam volo vt honori Regio consulatur. Vnum tamen animaduerto: multũ hac in re nostros Castellanis Reges pręstitisse, quòd Castellani multis, & grauibus in Europa bellis cum varijs, & potentissimis hostibus districti, & in nouis Regnis parandis occupati minùs certè, quàm Lusitani Propagandæ Religioni, & amplificandæ fidei studuerunt. Vnde necesse fuit, vt quædam principiò irreperent, & posteà inualescerent, quæ cupiditatem acuerent, auaritiam alerent, crudelitatem inducerent, detrimentum indigenis, Castellanis dedecus, & infamiam afferrent. Quod sanè grauiter queritur Episcopus ille Chiapensis, eo nomine Ferdinandum Catholicum incusans, quòd minùs & ista prouiderit, & plus æquo Imperatoribus suis indulserit. Neque solus Ferdinandus huius criminis, sed tum Carolus, tum Philippi posteà: sed minus acriter appellandi.

Episcopus Chiapensis tribus hac de re libellis, & Chron. S. Francisci p. 4. & Histor. S. Dominici.

Primùm statuo quodiam antea obseruaram. Authores huiusce sacræ expeditionis Lusitanos fuisse, cum anno 1515. eam susceperint; Castellani non nisi anno 1592. inchoauerint. Deinde duos arguo erroris authores. Alterum Caramuelem, qui ait, à Columbo initam in nouum orbem nauigationem, antequam nos Tormentosum Caput, & vltra positas regiones aperiremus, alterum Herreram, qui affirmat Brasiliam ante Petrùm Aluarez Capralium inuentam à Castellano homine fuisse. Quod sanè vtrumque à veritate alienum: nam neque priùs Caprali quisquam Brasiliam explorauit, vti omnium autorum confessione constat, neque Columbus ante inuentum Caput Tormentosum nauigationem suscepit. Primum eo vltra authoritatem argumento suadetur. Quòd si priùs Brasilia à Castellano inuenta esset, foret ea Castellanæ ditionis, cum pars noui Orbis sit, atque adeo non sinerent à Lusitanis possideri. Qui sanè ita possedimus, vt nunquam ea de re ne leuis quidem controuersia mota sit, nec tu id, opinor, nisi apud Herreram commentum inuenias. Alterum supputando, & conferendo tempora liquidò apparet. nam anno 1581. Tormentosum Caput Bartholomæus Dies aperuit, anno vero 1592. Nouum orbem Columbus explorauit. Caramuelem errasse minùs miror, quòd eius simus Lusitani legendis erroribus assueti: quorum multis in historiis Dux Emanuel Villareal acutus, & peritus huius æui scriptor deprehendit, & confutauit: & in iure & facto non paucos Doctor Antonius Sosa Macedo magni nominis, & summæ eruditionis Author reperit, & refellit: aliquot in Theologia, & quidem graues duo præstantissimi in Lusitaniâ Theologi P. Simon Aluarez, & P. Nonnius Acugna, alter Prouincialis, alter Assistens Romæ, de mandatu sanctæ Inquisitionis obseruarunt, & ad sacrum illud Tribunal detulerunt: à quo Caramuelis Philippo Demonstrato luce interdictum: vt norit Caramuel quanto cum iure, tantò anteà, Franciscus Macedus huiusmodi errorem arguerit, cui si tum auscultaret non suspectus hodie de Fide, & veritate Author haberetur.

Id cõstat tum ex nostris, tum ex Castellanis Hist.

Caram. in resp ad Man Lusit. fol. 69.

Herrera. Histor. Indic.

Ioan Barr. D. 1. l. 3. c. 4. v. 11.

Rescendius. Maffei.

Dux Villar. in suo Anticaramuele.

Anno. 1642.

In Anonym. Parisiis cuso in Appendice.

Illud certè nobis magnæ gloriæ esse debet, quod cum de diuidendo in duas partes orbe ab Alexandro VI. Pontifice ad controuersiam inter Ioannem Secundum, & Ferdinandum Catholicum ortâ ageretur, vt alter Orientalem, alter Occidentalem plagam sui iuris faceret, optio primùm data Ioanni, quod prærogatiua temporis excelleret. Imo & momentum addiderim: Christophorum Columbum à nostris de illa nauigatione certiorem factum, & ad eam institutum. Nam cum inter nos in insula Materiæ esset, nautæ quidam è nostris eo appulerunt, qui incerta nauigatione vsi, ventis obsequentes ad eas fuerant regiones tempestate delati. Quas eum designarent, ac eos mente Columbus, vti erat acutus, & sagax retineret, sibi persuasit fieri nauigando posse, vt aperiret. Eo animo Olisiponem venit, Ioannique se obtulit, à quo tamen teiectus ad Ferdinandum abiit, qui excepit, ac expediuit. Quod non nisi certâ numinis Prouidentiâ factum est, nec enim Lusitani toti pares orbi ob paucitatem esse poteramus: & multò meliùs consulendum erat tot animorum æternæ saluti, si diuisa imperia forent, abundante in vtraque

Barr. Vasconcel. Faria.

gente operariorum multitudine, qua opus erat, ad ingentem illam Ethnicismi segetem Euangelicâ falce metendam.

Et quidem fateor vtrobique magno Fidei amplificandæ studio ab vtrisque laboratum: cum par propè fuerit Religiosorum hominum & pietas, & indústria, & in Occidentalibus Indiis eorumdem fermè Ordinum alumni illi vineæ excolendæ operam dederint, eamque non pauci sanctissimi Martyres suo sanguine irrigauerint: & ingentes animorum fructus extiterint. Itaque de Ecclesiastici Ordinis tum Pastoribus, tum Cóncionatoribus, & magistris nihil mihi propositum est dicere, sed tantùm gratias haberi à me iis, quòd tam strenuè ac pie in Christi vineâ laborauerint. De Imperatoribus ac Ducibus, deque seculari, vt aiunt, imperio sermo est. Ac illud assumo: quæ Author vitia nobis affingit, ea suis vere obiicere potuisse.

Ac primùm de Columbo, aliis que Americæ exploratorum Principibus constat, mercatorum potius, quàm Imperatorum Personam gessisse. Nam Columbus vbi accessit Cypango & Cibao nominatis, quasi inquireret, suspicionem Indis fecit Auri ab se, & Argenti fodinas inquiri: atque adeo ab iis illò est deductus: ita primus cupiditatis aditus fuit. De Pizzarris, & Almagris Historia Incarum tradit, instar pauperum militum Peruânam Prouinciam animo parandi diuitias penetrasse, idque ex militari concione Tumpis à Petro Candiensi Francisci Pizzarri exploratore, spe acquirendarum diuitiarum socios adhortante habitâ manifestè deducitur. Idem de Velazquiis, & Bermudiis apud Mexicanos, eius Regni produnt Historiæ. Ferdinandus Cortesius, licet clarissimus posteà Imperator, non alio quâ mercatoris studio, ac propè habitu ad Indos iit. Author rerum ab eo gestarum narrat: Duas ei propositas vitæ rationes, vel militandi sub Magno Duce Consaluo in Italiâ, vel cum Nicolao Ouando ad Indos nauigandi. Huc eum cupiditate opum inclinasse: eò eum venisset quæstui operam dedisse; ac in Diuo Dominico annos quinque mercaturam exercuisse. Ducem posteà institutum, id sibi proposuisse. *Pergere, opes inquirere, auro se onerare.* Nec animum euentus non probauit. Ecce enim Cortesius bellum Zempoallanum & Tlascallanum suscepit: ac Motezumæ primùm vincula iniecit, deinde mortem intulit, vt illorum populorum opes acquireret, & tum illius, tum aliorum Mexicanorum Principum thesauros expilaret. Id que re præstitit, nam, & ingentem auri summam à Motezuma postulauit, & quòd minùs votis respondebat, eo interfecto domos duas, & Regiam amplissimam aulam, quæ plenæ auro erant, incredibili cupiditate exhausit. Vndè tantæ illi opes fuerunt, vt bis in Hispaniam auro & gemmis onustus redierit. Ac ne munere quo propter criminationes priuari timebat, demoueretur, naues opibus plenas, ceu machinas admouit, quibus integra Tribunalia expugnauit. Vidit natantem Occidentalis Indiæ gazam mare Punicum, & apertis faucibus ingentes illas opes deuorauit, cùm ad Algerium scopulis allisa Cortesii insignis triremis voraginè cupiditatis expressit, quam immensa vndarum vorago liguriit: Cauente sibi tamen, & in communi naufragio, cùm leui tabula opus erat, auro se

Ioan Barrius. D. l. 1.

Histor. Mexicana. c. 1.

Illesc in vita Leonis X. l. 6. c. 8.

Histor. mexic. c. 2.

aç gemmis Cortesio, quibus linteum quo se cinxerat impleuerat, onerante, quod mare tamen indignans non tulit, nam eo vel soluto, vel rupto opes disiecit, & demersit: eo posteà miserrimè iacturam duorum Smaragdorum immensi inter cætera pretij deplorante. Ita quo nullum præstantiorem apud Indos Ducem Castellani habuerunt, is cupiditati victus succubuit. Nescio an magis laborarint eodem vitio. Certè turpiùs se Pizarri, ac socij inquinarunt. Cum tot Principes, Regesque, eorũ opibus inhiantes crudelissimè interfecerint. Ac inter eos ditissimũ Atabalipam, qui quòd insidiari sibi diuitiarum cupiditate videret, vt mortem euaderet, millionibus quinque auri redimere vitam voluit. Satis esset fortasse pretij, sed libidini pastus non satis. Sed quòd eo viuo aliquid reliquum futurum erat, vt & illud tollerent, vitam ei eripere maluerunt. Nec aliã, tum eius primùm vinciendi, tum demũ occidendi causam fuisse Author illius gentis idoneus testatur. *Eo enim*, inquit, *in potestatem Rege redacto, penes se omnes Peruani Regni thesauros esse credebant.* Quòd grauissimus nostri temporis, & probarissimus, Hispanisque addictissimus Scriptor detestatur. Eruditum ab auaritia ferrum per colla Principum vagabatur, sine horrore Sanguinis effusi, quod auri colorem studio cupiditatis referebat: lenocinante oculis futurarum ex illo vulnere splendore bractearum. Depasta ferri insanientis acies totam Incarum Principum stirpem; nec furere desiit, donec cæso Huascaro, & Tupacio Amarucio nouissimis illius gentis Principibus stetit, non satiatâ libidine, sed substractâ materie crudelitatis. Eadem auri, argentique libido seditiones, & turbas, mox prælia inter Hispanos ipsos excitauit, Pizarris Almagros commisit, & quos paupertas concordes animos aut inuenerat, aut fecerat, opulentia discordes & hostes reddidit. Imò & quod horribile dictu est, à Rege suo Catholico deficere voluerunt; quin & contra eum sumptis armis rebellarunt. Quique Reges sustulerât, Reges agere decreuerunt, & non in opes modo, sed & in Coronas & sceptra inuaserunt. Hinc illa Pizzarrorum, Caruaialij, & Gironis pestifera rebellio, quæ aduersus Catholicum Regem gliscens per Moderatorum & Prætorum insignia ferro, ignique grassata magnas in iis Prouinciis Tragædias excitauit. Sed eas & animus horret commemorare, & calamus scribere. Satiùs fuerit horrida, efferaque Auaritiæ, & immanitatis spectacula alienâ manu repræsentare, adductis Authorum & quidem Castellanorum locis, in quibus illa exempla referuntur, mutato tamen vernaculo in Latinum stylo, ac quo maiori fides vertenti sit, notare in margine locos, vt & conferre inter se quis possit, & respondere sibi deprehendat.

Garcilass. Inca. l. c 33.

Iustus lipsius. in notis ad li. 2. Polit.

Herrera. Hist. Incar.

Quo studio primi illi Americæ Exploratores regiones illas penetrarint, & lustrarint ex Episcopo Chiapensi audiamus. *Ab aperto nouo orbe ad annum 1542. cum ista scribo, nulla ratio habita est prædicandæ Fidei ab Hispanis Ducibus, seu nihili interincolas, & bestias interesset, quinimo & Prædicatores suos Religioso Prædicandi officio prohibuerunt, nimirum quòd putabant Fidei Christianæ professionem acquirendis diuitiis, quibus studebant, impedimento fore.* Et alibi. *Cum Hispani pecuniis illis in Regionibus inhient, & ibi maximè ferueat & dominetur*

Episcopus Chiap. in Euersione Ind. Occide. n 47.

Idẽ in Supp. Schiauo Ind. n libert. Præt n. 13.

miner . cupiditas, si Indorum dominentur. Finis suprà dictus, idest, conuertendi ad Fidem obtineri non potuit: nec enim Indi Euangelii Doctrinam vnquam audient, aut Christiani fient, cum directè, ac datâ operâ Hispani Prædicationē impediant, & vt nulla omnino sit contendant. Clarius illic. *Hispani Indis ita vtuntur, vt nihil aliud ex illis velint, nisi aurum & opes, quas cupiunt, & sibi tanquam Finem proponunt.* Idem ibidem, n. 7. Quo loco latè mala auaritiæ exaggerat, & cupiditatem Hispanicam, caussam euersionis Indiarum esse confirmat, & addit. *Feruet habendi libido, & minoris sit Deus quam aurum. Auarus enim, & cæcus cupiditate, cuiusmodi sunt omnes Hispani apud Indos, nihil aliud nisi diuitias quærit.* Adiicio. *Dolent Hispani quod Indi Christiani fiant, nam eo dicunt sapientiores fieri, atque adeo minus ad seruiendum aptos. Itaque eos b stiarum loco habere volunt. Sed cum iis immaniùs, quam cum bestiis agunt.* Idem in 1. part. supplicis Indiarum. Huc pertinet. *Ponunt Hispani impedimentum oppressis ac miseris Indis in suscipienda Fide.* Facit illud. *Omnia ad opes ac diuitias Hispani referunt, omnem ad id lapidem mouent, siue inde labor, siue mors Indis sequitur, modo diuites sint, non curant.* Ib. 108. Grauius hoc. *Excubant intenti Hispani, & cum vident Indos in Ecclesia esse diuinis mysteriis intentos, in eos inuadunt, capiunt, ligant, & quo volunt, ducunt, Religiosos vero qui eos instruebant, se opponentes arcent, & aliquando insectantur, & vulneribus afficiunt.* Ibi vero vehementer, cupiditatem exaggerat, vbi ait. *Caussa damnationis tot millium Christianarum animarum sola fuit libido auri, in quo finis omnium constitutus. Incredibilis enim, & insatiabilis illa Hispaniæ cupido extitit, qua maior non potuit reperiri.* Id in coniuncta, & dest. Indiar.

En quò perduxit auaritia Castellanum, & tamen hic nobis insultat, & cupiditate infamat. Trado eum suis authoribus castigandum: videat, quò auri libido præcipitauit. *Primi illi Indiarum Imperatores grauissimo iugo incolas oppresserunt. Quorum sanè immanitates ob diuitiarum studium eiusmodi fuerunt, vt vnus eorum sociis militibus suis, igni incenderit, terrarum feracissimarum spatium ad leucas quingentas. Alij in diuersas Prouincias abierunt, vastando agros, oppida, ciuitates, occidendo quoscumque obuios habebant Reges, Reginas, Caciquios, Dynastas viuos comburendo. Omnes sine Baptismo, sine notitia Fidei interfecti, cum nemo esset qui ad salutem instrueret, nam ij primi Exploratores auro tantum eruendo intenti erant ac illud vt colligerent non modo montium, sed hominum viscera effodiebant.* Chron. Diu Francisc. 4. p. Hist. D. Dominici. Horrorem incutiunt sequentia. *Ab anno 1510, quo Florida inuenta, ad annum 1538. quatuor in eam expeditiones susceptæ, nulla secundo euentu, puniente Deo earum authores, quorum finis erat opes ac, urere, diuitias congregare, omni diuino, & humano iure conculcato. Latrocinabantur prætextu Euangelii: perinde ac lex Christi mortem, non vitam & pacem afferret, in omnes Indos crudeliter sæuiebant.* Chron. l. to c. 53. Illa fortasse maiorem. *Tot latrocinia, tot immanitates, tot cædes extiterunt, vt multa Regna integra euerterentur, circa Mexicum plusquam milliones quatuor hominum occisi in Regno Nacu, & Honduras suprà duo milliones interfecti: & in aliis similiter debacchati. Fuit Dux qui Regem quendā & Caziques eiusdem viuos combussit, quod non ei immensa quædam auri pondera dono dederant.* Paulo post. *Indos plurimos hastis transfigebant, non paucos vastis & ferocibus Canibus laniandos obiiciebant. Caziques & Dynastas ignibus vrebant, vt & terrorem Indis incuterent: & sibi aurum compararent. Erant in Castris velut fora & macella in quibus carnes palàm humanæ vendebantur, At coram Duce ipso Castellano infātes tenelli discerpebātur, vt assis igni*

amicos & hospites ad se venientes lautius, & delicatius exciperent: & quod aiebant
Lib. 1. c. 53. *gratissimum esse gustui manuum saporèm, eas homini ad id ipsum mortuo præcidebāt,*
& in mensam pro cupediis inferebant. Eiusdem furfuris sunt illa. Ingressi in
oppida Hispani inopinatò ad aurum eripiendum; itaque Indos subito
interficere, domos diripere, supellectilem tollere: in vulnere volupta-
tem quærere: ac ex contentione feriendo ludere. *Quisnam esset, qui*
vna ictu medium Indum, medium secaret. Infantulos ab vberibus matrum auel-
lebant: & saxis allisos lacerabant; imo & erectis patibulis duodecim tre-
decim ve, totidem in iis Indos suspendebant, notato numero in memoriam duode-
cim Apostolorum, & Christi Domini Seruatoris: ac vt lentior cruciatus esset, ignem
In Hist. euer- *pedibus subiiciebant, vt ambusti expirarent.* Redeat Episcopus Chiapensis.
sionis Indiar. *Persuasum Indis est Hispanos tanta auri cupidine laborare, vt si Dæmones auro a-*
bundarent, bellum cum iis ab Hispanis esset gerendum. Quid? quod sæpe ad acqui-
rendas diuitias Christo renuntiarunt, eiusque nomen ac Fidem auro vendiderint?
Idem Ibidem. *Fuit moderator, qui quod ei arcam auro plenam, cui inhiabat, Indi non dederant*
magnam Prouinciæ illius partem ferro ignique vastauit, innumerabili hominum mul-
titudine, vel vulnerata vel occisa. Alibi ita scribit. *Solebant Præfecti Hispani*
Caciquibus imperare, vt certam auri summam sibi afferrent, quod si non obtinebant,
In liberali *violentas iis, & subditis Indis manus afferebant: ac loco auri Indos captiuos dari sibi*
pretenia. *postulabant: quibus stigmata impressa, vt inde aliò exportarentur. Igitur iis tanquam*
nummis vtebantur: nam Ludo res subiiciebant, & in vnum iactum quingenti,
eoque plures Indi veniebant. Acciditque, vt singulis Cascis singuli Iuuenes ele-
Chron. l. 2. *gantissimi mutarentur.* Locum Chronicis faciamus. *Tanta erat Alea-*
c. 46. *rum tyrannis, vt vno iactu trecenti, quadringenti, quingenti Indi exponeren-*
tur; aliquando euenit, vt equa vnica octoginta Indorum numero vendere-
tur.

Ac vt manifestius appareat, quanta vis huiusce Castellanæ cupidita-
tis fuerit: breuiter cum Episcopo Chiapensi per illas immensas vastissimi
Episcop. orbis Prouincias cogitatione eamus, & summam quandam cædium fa-
Chiap. lib. de eius. Indiar ciamus: & cruenta auaritiæ monumenta intueamur. *In insula Hispaniola*
p. c. n. 10. 11. *vbi erant tres circiter hominum milliones hoc anno 1542. vix ducenti reperiuntur. Insu-*
12. *læ Cuba, Iamaycæ, Sancti Ioannis, Lucayenses & Graciosenses olim populosissimæ*
hodiè pene desertæ, ac solitariæ, omnibus penè incolis ferro Hispanico absumptis.
Ne de aliis ad duo millia leucarum porrectis insulis: in quibus vix vlla persona repe-
ritur. Ad continentem transeamus. *Nicaraguæ è tot myriadibus reliqui sunt*
Idem eo titu- *homines quatuor millia. Noua Hispania cùm abundaret incolis, amissis quatuor*
lo n. 5. *hominum millionibus, vidua orbitatem suam deplorat: hos penè omnes Hispani oc-*
ciderunt.

Cochucelę in nobili ciuitate Indorum, millia quinque in atrio magnæ domus ad obse-
quium parata subito incursu interfecta: & centum viri Primarii combusti: cantan-
In titulo noua *te interim aliam Neronis Alosin Duce Hispano, Nerone multo immaniore. Tepeacæ*
Hispania. n. *in vrbe nobiliori, maior hac, & crudelior cædes fuit. Mexici (Caput Regni &*
10. 11. 12. *immensa prope ciuitas est) cum vellent Motezumæ in vinculis à Castellanis detento*
solatium aliquod Indi afferre, illustrissimi illius gentis pueri choreas instituerunt (Arie-
tas vocant.) Duo circiter millia de Flore nobilitatis in turmas diuisi salta-
bant, in eos districtis ensibus Hispani irruentes miserandam cædem edide-

runt: extinctam nobilissimi sanguinis sobolem Indi hodièque lamentantur. Perrexit Ib. n. 10.
tyrannica illa contagio ire in Regnum Panucum populosissimum, quod cùm omni-
no infecit, tum euertit. Nec destitum: corripuit eadem pestis Prouinciam Curupe-
quiam & Ipilcingam, & Colimiam: nec satis strages, & cades exaggerari pos-
sunt. Guatimalæ præter alia, illud insignis crudelitatis fuit. Cùm beni- In eo titulo
gnè exciperentur, à primoribus Aurum postularunt, audito non esse n. 40.
feracem eius fructus illam regionem omnes viuos ignibus tradiderunt.
Huius Prouinciæ gubernator immanissimus extitit, nec ei fratres immanitate cede-
bant: ad quatuor hominum milliones eo imperante occisi. Quod aurum in eá Prouincia N 11. & 14.
non erat, magnam inde captiuorum vim eduxit: in quibus Dynastæ ingenuus puer filius,
cui stigmata impressa, & vincula iniecta. Eum ego hisce oculis vidi. Inaudita sunt im-
manitates, quas in Regno Xucatani exercuit Moderator, alios vendidit, alios oc-
cidit, & vt aurum cogeret, seruos vilissimis rebus commutauit, vno equo centum Ib. n. 6.
homines permutauit. In Prouincia sanctæ Marthæ Dynastis accerbissima sup-
plicia constituta, quòd aurum non proderent, quadraginta leucarum spatia vasta- Ex litter. illius
ta. Illius Episcopus grauiter de barbara immanitate apud Cæsarem conque- Episcop. 20.
stus sic scripsit: *Nisi à te, Cæsar, quam primum serpenti malo occurritur, tota* Mai. Anni.
huiusmodi Prouincia peribit, & paulo infra. Norit ex his Maiestas vestra hic non 1542. ibid. n. 8. & 9.
versari Christianos, sed Dæmones, non Dei aut Regis subditos, sed proditores, qui
à Deo, ac Rege defecerunt.

Non possumus ire per omnia. Et angor animo, & commoueor: ita vt Ex Chiap &
progredi vix præ dolore possim. Sed sunt quibus ne abstineam, insti- Hist. S. Fran.
tuta huius ratio operis facit. Studio cupiditatis, & furore auaritiæ præter & sanct Do-
memoratos anteà Motezumam & Atabalipam, Reges Guacanaguariũ, min.
Caonabum, Bogotam, Mechuacanum; Reginas Anacaonem, Higuana-
mam, & innumeros Dynastas, ac Principes crudelissimè trucidarunt.
Regis Mechoacani, & Bogotæ enarranda cædes est, *Mechoacamum,*
quòd fama erat diuitiis abundare stipiti alligarunt, prunas admouerunt, puro Chiap. eo ti-
oleo plantas: ad alendum calorem inungente ex aduerso armatus ballistâ intentâ, & tulo. n. 6.
directo in eius cor veruto, à latere alter horrendum Canem in eum incitans. Ita eum Chron. S.
terrore & cruciatu ad aperiendos, si quos habebat thesauros cogebant: tandem cum Francis.
nihil extorquerent, Fratri Franciscano traditus; sed in eo statu, vt inter eius brachia
expiraret. Regi Bogotæ nescio, an crudelior cædes contigerit? *Hunc,*
postquam ab eo magnificè excepti, & multis opibus donati, in quibus auri ingentia
infecti pondera, & illustres Smaragdi Præfecti Castellani iussu milites in vincula de-
truserunt: & quòd ingentes, quos imprudenter habere se dixerat thesauros, non
dabat, ventrem ignibus lentis vstularunt, & soleis ferreis tanquam equum calcea-
runt, & additis aliis cruciatibus immaniter occiderunt. En crudelitas coniun- Chron. Ib.
cta cupidini: Impietatem admistam videamus. *Idola Indis adimebant, non* c. 17.
vt frangerent, aut comburerent, sed vt ea illis iterum pretio venderent, ac Deos ca-
riùs emptos studiosiùs colerent. Fuit, ait Episcopus Chiapensis, *qui quòd sciret à*
Religiosis concionatoribus idola omnia Indis certæ Prouinciæ esse erepta, aliunde Lib. de libert. prætent.
magnam idolorum copiam importauit, vt ea Indi emerent, & materiam idolo-
latrandi haberent. Et alibi idem vrgens argumentum. *Insurgunt contra Re-* De euers. Ind.
ligiosos Indi, quod videant Idolis suis consumptis alia de nouo inuehi, & clamant,
iniustè & fraudulenter secum egisse: nam sibi opus non esse Diis alienis, ac pretio

emptis cum proprios Deos & alienis meliores haberent. Concludit, *videant Hispani, an minùs Ieroboamo deliquerint, qui vitulis aureis propositis peccare fecit Israel, vel vtrum peccando, Iudam æquauerint an excesserint.* Quo nominis Christi existimationem deduxerint doceant iidem Authores. *Indi sibi persuasum habebant, Deum qui ab Hispanis colebatur, ipsum esse Aurum: quòd ita amabant, vt omnibus rebus, & communi Indorum saluti anteponerent.* Consensit Chiapensis. *Eò res est deducta, vt Hispanorum Deus non nisi aurum esse crederetur.* Horrui eum istud scripsi: tremisco, cum adscribo. *Dictum semel à Casiquio: Hispani mortem nobis afferunt, propter aurum: quod eorum Deus est, & eo indicato clamauit. Hic est Deus Christianorum. Eum tamen postea Christiani captum, viuum ignibus lente combusserunt. Vidit, & ad eum accessit, vir Religiosus, ac eum iam morientem voluit ad Fidem Christi conuertere: cælo illum inuitauit. At ille rogans vtrum in cælum Christiani irent? audito, ire, respondit malle se ad Inferos mitti cum Diabolis, quam cum talibus Christianis in cælum ascendere.* Hoc magis mirum, quòd præpositos Indis homines Diabolos appellabant. *Sed quid miramur,* inquit Chronicon, cùm *audito Christiani nomine Diabolum immanissimum Indi intelligerent.* Momentum illud addit Impietati. *Suspendio sibi exitum é tot miseriis Indi quærebant: passim obtorta laqueo gula mortem prouocabant. Vt eos ab hoc proposito deterrerent, acutè excogitatum ab Hispanis, velle se etiam cum iis suspendi, ac eos comitari. Eo terrore desistebant, ne ab Hispanis etiam post mortem in alio seculo punirentur.* Nullam ad hasce horribiles immanitates causam Indos dedisse constat, solius cupiditatis impetus & vis fuit, quæ ad euertendas illas amplissimas & opulentissimas gétis incitauit. *Oues,* inquit Chiapensis *mitissimæ Indi sunt: amabiles: insontes, iuris naturalis vt plurimum obseruantes. Hispani in eos sine vlla causa seu Tigrides, & leones sæuiunt, imo ne Diabolum quidem puto sæuire immanius potuisse.* Quid quod illud humanâ maius malitiâ excogitarunt, Indos, non esse homines sed bestias, atque adeo vsu omnino rationis carere: ac proinde Doctrinæ Christianæ incapaces. *Quæ sanè,* ait Chiapensis *impudens hæresis est. Ac vtinam* concludit, *quo minus in eos sæuirent saltem suarum bestiarum loco haberent.* Alibi pergit dicere *nullum est apud Maiestatem vestram*, ad Imperatorem scribit, *auri granum, quod non sanguinis Indici guttâ constet, Ideo,* ait, *nullum ex inexhaustis thesauris Indiarum fructum vidimus. Hispania miserrima est, & magna inopia laborat. Punienti huiusmodi iniustitias Deo: si licite opibus daretur opera, puto non defuturas.* Illud quod adiungo Castellani seriò considerent. *Timeo,* inquit, *atque hoc ipsum audiui à grauissimis viris, ne Deus Hispaniam acerbe puniat, ac propter euersas Indias euertat. Si enim propter violatam Cauæ pudicitiam ferunt Hispaniam euersam fuisse, quanto maiora sunt apud Indos peccata commissa?*

Hist. Dom. & D. Fran.

In vtroque libro.

Chron. l. 2. c. 4.

Chap. in lib. de euers. Indiar.

Chron D. Franc. l. 2. c. 17.

Lib. de Præt. libert.

Idem ibid.

Idem in vtroque libro.

Et quoniam aliquando accepi à Castellanis eleuari fidem Chiapensis episcopi solere, idcirco volui, & Historias Diui Francisci, & Diui Dominici afferre, quas qui legat multò fortasse plura, quàm in eo Authore inueniet. Sanè qui eos tractatus Italico idiomate donauit Marcus Ginamus non modo iis fidem adhibuit, sed & inde elicuit documenta in rem nata nostram. Quæ quia elegantissimè Italicâ linguâ, quæ parum differt à latina, quamque ego vehementer, & amo, & colo scripta sunt,

nolo traducere: sed suo illustrata nitore repræsentare.

Vederanno i Sommi Pontefici, come sotto il pretesto delle giuste concessioni, da loro predecessori fatte alli Rè di Castiglia, accioche procurassero la conuersione de gli Indiani alla fede di Christo, per riempire le sedie vacanti del Cielo, siano state precipitate migliaia, e millioni d'anime nel baratro dell'Inferno. Marc. Ginam. in tract. Hist. euers. Indiar. in Prologo ad Lector.

Impareranno coloro, che persuadono i Prencipi à volere, con gli esserciti, e con l'armi, tirar per forza i popoli alla religione Christiana, quanto sia perniciosa questa loro dottrina. E che non i soldati, ma i predicatori deuono essere destinati, per chiamare gli huomini alla fede.

Conosceranno i Cattolici Rè di Spagna, in che modo sia stato acquistato alla corona loro quello, che vien chiamato il Mundo nuouo: E quanto ingiusta, e crudelmente fossero distrutti i Prencipi, & i popoli naturali di quel paese; cose, che da moderni Scrittori, ò vengono in gran parte taciute, ò molto diuerse dal vero sono raccontate. Comprenderanno ancora facilmente questo secreto, e non creduto misterio, che le ricchezze dell'Indie sono state quelle, che, per giusto giuditio di Dio, hanno impouerita, e sempre più vanno impouerendo la Spagna: onde da quel tempo in quà la corona reale hà contratto tanti debiti, che auanzano forse quel gran numero di millioni, che in tanti anni hà riceuuto dalle flotte; e quello, ch'annualmente hora ne riceue, è spesso sempre mai molto tempo prima, che giunga.

Non sia alcuno, che si scandalizi per sentir ad ogni passo à dire; Gli scelerati Christiani ammazzano, distruggono, abbruggiano, rubbano, assassinano, ò cose tali, quasi che ciò sia detto in onta, ò dispreggio della Christiana religione; perche l'auttore pijssimo, e religiosissimo non hebbe giamai tal pensiero; ma solamente di detestare le pessime operationi di quei tristi, solo di nome Christiani, che, contra tutte le leggi della Santa Christianità, distrussero quei paesi dell' Indie.

At ne quis tamen Hispani supercilij obstinate neget, & Ginnamo fidem abroget, quòd testimonijs Episcopi nitatur, nec ab eo sit author diuersus, imò ne author quidem sit: audiat Theologos duos grauissimos Hispanos clarissimæ Familiæ Dominicanæ, Lumina scientiarum, & columina virtutum Petrum, Ledesmam, & Bañez, ac eorum iudicio acquiescat. Et quamquam Ledesma Hispanice scripserit, Bañez latinè, non idcirco Ledesmæ sententiam in latinũ vertam, sed Hispanicè proponam, cũ eam ita Latinis verbis Bañez expresserit, vt non suæ author sententiæ, sed alienæ interpres videatur. Igitur sic Ledesma. *Si a vn Christiano le pregũta vn infiel: Si es Christiano? no por aborrecimiento de la Religion, sino de la nacion, no pecca mortalmente el Christiano callando, o diziendo que no es Christiano. Pongo este exemplo. En las Indias los Indios aborrecian grandemente à los Españoles por el mal trato que les hazian: a los quales llamauan Christianos, de tal suerte, que el nombre de Español, o de Christiano era infame acerca de los Indios: en el tal caso, si vn Christiano Religioso entrara a predicar el Euangelio, y le preguntaran si era Christiano podria callar, y aun podria negar que era Christiano. La razon es clara: porque el nombre de Christiano, en el tal caso, no era nombre de Religioso, sino de homicida, y de ladron, por lo qual negando ser Christiano solamente negaua ser homicida, y ladron, y no negaua la Religion Christiana.* Ita Ledesma, Bañez sic & suam promit, & illius reddit sententiam. *Cum quis interrogatur ab infideli etiam publica authoritate: An sit Christianus? non tamen interrogatur in odium fidei, sed* P. Petrus Ledesma in sum. 2. p. tract. 1. conc. 7.

quia infidelis vult inuestigare nationem, aut alios mores, tunc Christianus potest tacere, imo aliquando absque mendacio negare se esse Christianum. V. g. quando olim Occidentales Indi odio habebant Hispanos propter illorum crudelitatem, & scelera, quæ admiserunt in illis regionibus: significabant autem Hispanos nomine Christianorum: tunc si quis Religiosus pergeret ad illos, interrogabant illum; Es ne Christianus? quibus prudenter, vel non responderet, vel negaret se Christianum esse: eò quòd apud illos hoc nomine intelligebatur homo rapax, homicida, atque crudelis.

Hem quò Rem Christianam Hispani apud Indos adduxerunt, nec tamen puduit Authorem Indias nostras nobis objicere. Sed parce homini in vtrorúmque historijs minus versato. Nec idcirco tamen venia dignus, cùm non debuerit, quæ non norat, criminari. Sciat quæ nobis affinxit vitia, suæ gentis esse, cuius propria libido illa opum, & cupiditas diuitiarum fuit. Hispani exossarunt montes, exdorsuarunt rupes, exenterarunt cautes, euiscerarunt saxa, scrutati fibras, rimati venas recedentis præ horrore in occultas latebras Telluris, vt auri argentique fodinas inuestigarent. Lumen ijs inuisum per cryptas, subterraneosque meatus secretissimis naturæ indignantis recessibus infuderunt. Quò duritiem cautiũ emollirent, sanguine miserorum irrigarunt: ne ex cauatarum rupium pendulæ minæ ruinam traherent, Indicorum cadauerum strues apposuerunt; vt sepultum aurum eruerent, viua Indorum corpora infoderunt. Nec eo contenti in hominum visceribus auri venas inuestigarunt. An non idcirco Regi Bogotæ lentis semiustulato ignibus faces admouerunt, vt si minus eo terrore auri ab eo confessionem exprimerent, in extis ardentibus accensis flammis ramenta conquirerent, vel saltem initijs ad crepitantium stridorem viscerum responsa quærerent. Atque vbi ex supliciorum immanitate Indi, homines esse mortui desierunt, ibi Hispani feræ esse viui cæperunt. Quid? quòd gurgites appetendo, voragines colligendo, ijdem Syrtes perdendo, Scopuli prodigendo extiterunt: certante in cōcordiam turpissimam discordi vitio, Auaritia & Prodigalitate! In popinis opes ligurire, in ganeis effundere, in lustris dissipare, oppida, iactibus talorum committere, Populos subijcere arbitrio alearum! Quin ipsa imprudentes nepotes furti, prodigalitas arguebat, nec enim tam temerè prodigerent, quæ propria esse putarent. Vnum cupiditati gratulandum: quod eâ Pauli diuino testimonio momentum additum. Huius

Coloss. 3. est, nec admodum perspicua, facilisque sententia. *Auaritia est simulachrorum seruitus.* Castellanorum scelere factum, vt ne quis de intellectu ambigeret. Ablata Indis Idola vt pro ijs aurum exigerent. Auri studio Idololatriam prouocabant. Nescio vtri peiores? Qui emebant, vt redimerent, vt redēpta colerent. An qui redimi cogebant vt adorarentur? Certè grauius peccasse opinor, qui Indis Idololatriam, eâ commutatione pretiosam reddebant. Miseriores Indi qui emere instrumenta damnationis coacti, vt & hic corpora impensis pecuniæ, & apud inferos animi cultũ idololatriæ perirent. Quantum delictum, vt lucrum auri esset, iacturam Dei fieri? An hos formabat Author Lusitanos cum hæc scribebat? Fortè de suo illos ingenio æstimabat: somniabat. Porrò euigilet, & collatis exemplis, quàm sint diuersi agnoscat. Quas ij nostri opes, (nam

eas habuisse, nec mediocres fatemur) Africâ, Asiâ, Americâque edomitâ pararût; illæ integra fide, illæsâ iustitiâ, & incorruptà æquitate collectæ. Intra humanitatem, extrà iniuriam. Opum apud nos fontes, vsus permutatio, commercium, vincula Societatis humanæ. Spolia, manubiæ hostium, vectigalia, tributa, dona, munera, iure gentium illa permissa, hæc sponte propria donata. Omnia præter vim, gemitum, & querelas. Si quid peccatum, humanitati dandum est, quòd & nos Lusitani homines sumus. At Paulo obtemperatum dicenti: *Tentatio vos non apprehendat nisi humana*. Itaque intra humanitatem peccatum, suis se terminis cupiditas continuit: non ad superstitionem, aut idololatriam transijt. Si quem stimulabat acriùs auaritia, si cui diuitiarum cupido calcaria admouebat, eum Religio, ac Fides temperantiæ freno continebat. Vix Iustitiæ, numquam Fidei cupiditas detraxit. Nulli auro manus iniecta, nisi quod in Idolum superstitio finxerat, latrocinio verso in pietatem: quæ formam in auro damnabat. Empta idola ne essent, non vendita ne iterum essent. Alba inter nos, & pura Fides nullis auaritiæ sordibus inquinata. Ob integritatem, ob iustitiam, ob fidem, ob mansuetudinem, ob suauitatem morum nostri amabile Christi nomen fecerunt. Nemo Christianus esse horruit, ne Lusitanus videretur. Itaque à nostris iam tum de auaritia & idololatria: à nobis eorum beneficio de mendacijs & calumnijs triumphatum. Atque hic ego conuersa ad Reges & Moderatores Lusitanos, ore Diui Leonis Pontificis, oratione concludam. *Sic in Propaganda Fide laborastis: Vt non solùm Regium, & Martium: sed etiam sacerdotalem animum fuisse gaudeamus: si quidem per Imperiales, & Martiales curas piißimam solicitudinem Christianæ Religionis habuistis.* D. Leo Ep. 7. ad Theod.

ARTICVLVS XXVII. ad XXX.

Breuis responsio.

NOn oportet his articulis respondendo morari cum omnes ij in eodem argumento cupiditatis versentur, abundéque sint superiùs confutati. Illud animaduerto tribus rationibus Authori visum posse Lusitaniam recuperari, donis, bello, terrore censurarum: has cùm sibi proposuisset, ac explicasset, ad alias progressus est, quòd eæ non satis sibi fore viderentur. Et quidem de prima, quæ donando initur, ratio recuperandi; apparet nihil prodesse, cùm ex dictis constet Lusitanorum animos pecunijs, nec corrumpi, nec expugnari. Iam verò alia pars, si subigantur expedire, vt in Castellam transferantur, & Castellani in Lusitaniam transeant, noua transmigratione inuectâ, qui modus articulo 28. & 29. continetur, id & iam supra refelli, & nunc nihil attinet refutare, cum spes sit fore, vt numquam Castellæ subjiciamur. Itaque dum liberi, & nostri iuris sumus, nolumus, vel respondendo seruitutis meminisse.

Cæterùm misceri hac, quam suadet, ratione Regna Portugalliæ, & Castellæ adynaton quidem videri potest. Nam si euentus rerum pendamus, inueniemus, numquam postquam semel sunt auulsa coire in vnum Re-

gnum potuiſſe. Diuinâ ita Prouidentiâ agente, vt cum proxima erat
Steph Zurita. coeundi occaſio,tolleretur. Nam primùm Rex Ioannes Caſtellæ I.titulo
Vaſconcel. Beatricis vxoris Ferdinandi Filiæ inire Regnum noſtrum voluit. Sed
Faria. ingenti cum clade repulſam tulit:Deinde cùm Regi noſtro Ioanni I.dua-
Chron Ioan. rum,ſed ex diuerſa matre ſororum, in thalamum à Patente Ioáne Lanca-
Mariſius. ſtrio optio fieret,reiectâ Catharinâ, quod Caſtellana: Philippam, quod
prorſus Anglica elegit, iactans nolle ſe iure ad Caſtellæ Regnum inuo-
lui. Præterea cum Ioanna Henrici IV. filia quàm vulgo Excellentem
Dominam appellatunt,ductâ in vxorem Alphonſus Rex noſter V.Coro-
Hiſt Alphonſi V. nam Caſtellæ ambiret, pulſus, ac exturbatus ſpe poſſidendi Regni ſe ſui
finibus continuit. Quid? quod Ioannes Rex Secundus, cum Principi
Alphonſo Filio, Iſabellam Principem, ac hęredem Regum Catholico-
Mariana. rum filiam connubio iunxiſſet, vix inito matrimonio Principem filium
amiſit: Illud certè mirabiliùs, quòd ducta eadem Iſabella, ac ex ea Mi-
Reſend. chaele ſuſcepto filio: cum eo nomine Emmanuel Rex Luſitaniæ Toleti
Goezius. Rex, ac eius filius Michaël Princeps Caſtellæ iuramento dicti eſſent,
morte & filij & coniugis res tota diſiecta,præiudicium fecit Prouidentiæ
Dei, ne Regna illa in vnum coirent vetantis. Quod ſi obijcias Philippum
Secundum, & poſteros atque adeò ſexaginta hos quibus Caſtella im-
perauit annos facile reſponderim, ne tum quidem fuiſſe Regna miſta
& confuſa, cùm manſerit Luſitania ſuis legibus, ac inſtitutis integra, &
munita,& tuta: atque adeò ſeparata,licet enim vna eſſet Perſona Philip-
pi, duplicis tamen Regis munus agebat, aliterque Luſitanis, aliter Ca-
ſtellanis imperitabat,cùm noſtra priuilegia ſeruare teneretur.Qua ratio-
Allegat. Iur. pro Dom. Cathar Appen. Anonym.Souſa ne Prophetiæ quædam,non fore vnquam Luſitanicum Regnum Caſtel-
læ committendum, explicantur. Quas inter eminet illa ſanctiſſima P. N
Franciſci cuius in Luſitanos amor ſingularis, in quem mira Luſitano-
P. Franciſcus Brand. rum obſeruantia fuit:cum ipſe primos ad nos ſuos futuros martyres mi-
ſerit, & nos Africæ, Aſiæque primos eius Filios Prædicatores, Epiſco-
poſque fecerimus. Eam referunt incorrupti Authores, & nos ex ijs in
Appendice noſtra verſauimus.Summa erat. *Regnum Luſitaniæ ſemper à Ca-
ſtellæ Regno ſeparatum, ac ſui iuris & arbitrii futurum.* Cuius cum Fides Phi-
lipporum tempore ruere quibuſdam videretur, atque adeo eſſent qui
P Lucas Vvading. in Annal. ordinis Seraphici. An.17. prædictum negarent, noſtri quidam Authores, imo & Pater Lucas Vva-
dingus Ordinis noſtri,ac huius ætatis inſignis Hiſtoricus occurrebant,
& prædictum, & verè prædictum ſtare enim adhuc cum Regno verita-
tem Prophetiæ. Nam, non recepiſſe Seraphicum vatem Regnum, nun-
quam ſubdendum Regi Caſtellæ, ſed numquam ius ſuum amiſſurum,
numquam Regno Caſtellæ committendum, & commiſcendum, cum
aliud ſit ſubijci; quod vim notat, & ſtatum: aliud ius perdere, & Regi-
men amittere, atque adeo ſtatu Regni deijci.Quòd certè Luſitaniæ non
accidit, ne tum quidem cùm ſubiectum Philippis fuit: nam ſemper reti-
nuit Iuris, & Regni formam, ac proinde manſit integrum & ſeparatum.
Imò & illud magnoperè rem confirmat, quòd cum Caſtella voluit nos
ſibi committi, & violato iure, ruptiſque legibus commiſceri, vocatis
Madritum nobiliſſimis viris, adſcitis copijs, coniunctis naualibus,
accepto

accepto Imperio, & Principibus suis communicato, priuilegijs sublatis, adeo vt de redigendo in Prouinciæ formam Regno ageretur: tum illud à Castella dissilijt, & Domino se suo reddidit. Regem eum, & agnouerunt, & salutarũt, qui iure suo frueretur, & Regni iura defenderet. Eo certè maxima Prophetijs fides conciliata, vt enim earum veritas staret Regnum fuit Regi suo restitutum.

Atque hoc ipsum cùm ego anteà in Panegyri & Appendice, tum postea Author manifesti Olisiponensis Latini obseruauimus, tum Regnum Lusitaniæ esse restitutum, cum ea de esse cæperunt, quæ à superis erant huic Regno promissa, quæ ne omnino deessent, necesse fuit Regni statum mutari. Hac ratione intelligendus est Author manifesti, cum ait, *Deficiente Fidei propagatione defecisse Regum nostrorum intentionem, & quod à Christo declaratum fuit in fundatione Regni.* Id enim voluit: tunc à Castella Regnum auulsum, cum illud ab institutionis lege recedere cogebatur: nam rum necesse erat auelli, cum à suo fine cadebat: tunc enim constabat esse sub alieno domino, cùm Christi promissio frustrabatur. Nam cum ista frustrari non posset sub Regibus Lusitanis, argumenrum erat cùm eius effectus deerat, Reges Lusitanos defuisse. Quod cum satis perspicuè, & appositè dictum esset, nescio quæ Caramuelem intemperiæ tenuerunt, vt dictũ Authoris traduceret, & in aliũ præposterũ sensum detorqueret, & in frigidas, ineptias abiret. Desipit sæpè Caramuel, & quòd in Lusitania damnatus est, ob temerè contra Theologiam, & Ecclesiam dicta, rimas quærit, quibus errores nostris imponat. Ait hæresim inesse sententiæ, quòd ex ea sequatur Christum mentitum: & perinde ac quisquam dubitare de Christi veritate posset, conatur multis persuadere Christum non potuisse menriri. O bellam rem! Vellem, vt Caramuel lecta intelligeret, nam hac ratione omitteret se, suosque lectores hisce intemperijs macerare.

Faltou elle frustrando seo principal intentodos nossos Reis eo que Christo declarou na fundaçam desta Coroa.

Caram. in Ioannem Demonstra. Præfat. ad Lector. Theolog.

ART. XXX. ad XXXIV.

Secundum, quòd suadeam, &c. Tertium quod & caput.

CAPVT PRIMVM.

HÆc est altera recuperandi ratio. Armis domare. Sed benè est quòd timidè proponit, & occupat, quòd suam imbecillitatem sentit. Timidius diceret, si adderet, & nostram fortitudinem, Fidemque experiri. Astutè ne infirmum Imperium videretur, dilatationem excusat. Sed mox astutia deprehenditur, cum ad Hollandos & Anglos confugit, ac eorum vult nos ope, subsidioque opprimere. Quo se nobis imparem fatetur. Addit prætereà imbecilles fore nos, si commercium intercludatur, & nobis transmarini reditus, ac vtilitates deficiant. Tunc enim nos ne in biénium quidem bellũ ducturos. Duo hic mihi agẽda sunt. Leui brachio, sed fortibus neruis. Primùm ostendo non posse nos à se domari. Qui Annalium nostrorum monumenta legat, & cum Hispanis conferat, reperiet rarò ab ijs nos victos, illos sæpè à nobis esse superatos.

Resend. in vita Ioan. Vasconcel. Chron. Alph. V. Faria. Sosa Maced. Anonym. Pasis in Apeud.

At ne superiùs à me dicta repetam. Vnnm obseruo, alterum enarro. Illud fuerit: nos cum vicimus: & multò minores copias habuisse, & certissimas reportasse victorias, vt constiterit omnibus virtute nos illis præcelluisse, & haud dubiè superasse. Castellanos cùm semel ambigua pugna nobiscum dimicarunt, se iactasse de victoria & quasi vicissent triumphasse. Quo maximè virtutem nostram militarem commendarunt, cum non vinci à nobis, victoriæ loco haberent. Rem narro summa cum fide, nec odio, aut amore, sed tãtum studio veritatis ductus. Prælium illud quod à Tauro vrbe, Tauri dicitur ambiguum sanè & dubio exitu habetur Non ego de bello, idest, de summâ rerũ loquor, quâ certè Castellani superiores extiterunt. Sed de prælio mihi sermo est. Illud igitur statuo, satis dubiè fuisse pugnatum, sed tandem victoriam nostram fuisse. Nam antè prælium, & Rex Alphonsus cum Ioanne Principe Filio copias partitus, duas hosti acies opposuerat, à quo etiam copiæ in alias diuisæ, & nostris ex aduerso objectæ. Et cùm Ferdinãdus Rex Catholicus adesset, ac ei Rex se noster opponeret, noluit ille in aciem descendere, quòd mallet euentum prælij, expectare, quam experiri. Commisso prælio, eo que tum acri, tum cruento Principis Ioannis acies aduersam impulit, & fugauit: tam manifesta specie victoriæ, vt Rex Ferdinandus rebus suis diffisus præiudicio de reliqui prælij euentu facto fugam arripuerit, & campo cesserit. Instante pulsis Principe, & victoriâ vtente. Interim acies Regia vbi pugnabat Alphonsus par hosti non fuit, & Marte alternante vicem, fugam iniuit. Ita vno in campo hâc Lusitani fugere Castellani instare, illâc fugere Castellani, instare Lusitani. Ambiguo exitu, dubio euentu. Qui sic tamen cõpositus. Castellana acies vt erat, & fugiendo disiecta, & fugãdo dissipata, & numero militũ abundãs, nec absente Rege magnus Imperator qui regeret, coire non potuit, nec certo in loco consistere. Quod Lusitana potuit, nã nec lõgè processerãt, nec copiæ tantæ erant, & Princeps aderat, ad quem se colligerent, & ille classico vocabat. Quare & locum in campo occupauit, & in eo instructam aciem tenuit, nec nostros deseruit, animo pugnam redintegrãdi, & hostem vincendij: In hanc spem erectus in armis stetit, & multos hostiũ vagantes, in quibus & Comitem Aluadelistensem Ferdinandi Regis patruum intercepit. Illucescente die cum se ad pugnam cõpararet, hostem non inuenit, qui ea nocte campo excesserat. Cumque ad faciendam victoriæ fidẽ dies, adhuc in eo loco tres manere vellet, quod solet ex militari disciplina victoriæ argumentum esse: Toletanus Archiepiscopus intercessit, eumque à sententia demouit. Satis esse dictitans, *Tres horas nullo scilicet hoste præsenti, consistere, ne dum vnam in hostico noctem, & bonam diei partem consumpsisse.* Cui ille acquieuit, & sublatis vexillis, agminibus instructis abijt. Quod igitur victoria penes Ioannem Principem fuerit duo inter alia sunt argumenta. Vnũ ipsius Ferdinandi Regis Catholici testimoniũ, cuius cum Historiographus hoc præliũ scripsisset, & partẽ victoriæ laudẽ Principi Ioãni dedisset, eo nomine apud Regẽ accusatus, perinde ac eum suo honore fraudasset. Quare vocatum iussit coram se, & delatoribus legere, quæ de illo prælio scripserat. Quem cum audisset, ac verum

Resend. in vita Ioan. II. c. 1. Ferreyra. Faria. Vasconcel. Sousa. Tursellin. Lucena. Andrada.

esse, quod de victore Principe audierat, comperisset, probauit, & ratum id esse imperauit; imò & palàm Historiographum commendauit, quòd sine odio, & amore iudicasset: fassusque est Principem illius prælij palmam tulisse, quando vtroque Rege acie expedéte solus integris seruatis ordinibus, & instructo agmine remansisset. Aliud esto summi viri, & clarissimi Imperatoris Comitis Aluade Listei, qui cũ captus esset, ad eum lato & hilari vultu, *Gloriare, inquit, optime Princeps, quòd tam te hodie strenuè fortemque gessisti, vt eam sis laudem, qua vix vllus ante te alius maiorem meruit consecutus. Nam & oppositam tibi aciem fugasti, & tuos collegisti, & in campo perstitisti.* Quin & illud iactatũ vulgò inter Castellanos adiungò qui more suo aiebant: *Ni pullus adesset, Gallus perisset*: quo Ioannem sibi ad victoriam obstitisse fassi sunt: vti olim de Metello Sertorius fertur, alio tamen schemate, dixisse. Quæ cum constent, nescio qua fide Castellani quidam scriptores, non modo victores suos ferant, sed nostris item insultent, & dicterijs incessant. Sin dicant, an aliquod ex ea pugna monumentum victoriæ secum tulerint. Cum vexillum nostrum Regium nos ijs abstulerimus, ac penes nos manserit, ne illos vel dimidiatæ victoriæ argumento vterentur. Certè & si Princeps noster in acie non maneret, sed vti, & illi campo cederet, ambigua esset habenda victoria, cùm vna ex parte Rex Alphonsus victus, ex altera Ioannes Princeps victor existeret: nec minoris erat Principis, quàm Regis acies, cum Orientem plures, quàm Occidentem Solem adorent. Sed Castellani scriptores quòd viderunt Regem nostrum Alphonsum de spe Castellæ Regni occupandi decidisse Ferdinandum deinceps Regem fuisse: inde coniecerunt victum in eo prælio fuisse: cum deberent inter prælium, bellumque distinguere. Aliud enim est bello, aliud prælio vinci. Sed minùs fortasse latini sunt, quàm vt ista intelligant. Annibal eos doceat, apud Zamam à Scipione superatus, *fussus, non modo prælio se, sed bello victum*, quid inter vtrumque intersit. Posse verò aliquem prælio vicere, ac bello vinci discant ex Bruto, qui partitus cum Cassio copias, cum Augusto & Antonio diuisas item copias habentibus, simili ratione, ac eodem euentu pugnauit, nam à se victus Augustus, ab Antonio Cassius superatus. Penes quos tamen Respublica, atque adeo totius belli summa cùm mansisset, nemo tamen negat, Brutum superiorem eo in prælio Augusto fuisse. Quod certè eruditissimum, Vatem nostrum non latuit, cum huiusmodi pugnam versibus pulcherrimus describens canit.

Resend in vita Ioannis. Vasconcel. Faira. Mariana. Chron. Alphonsi. Resend. in vita Ioannis. Faira. Vasconcel. Plutarch. in Pompeio. T. t. Liuius D. 3. Plutarch. in Brutto. Sueton. in Augusto.

Sahiose em fim do trance perigoso
Com fronte, nam toruada, mas serena
Desbaratado o Pay sanguinolento
Mas ficou duuidoso, o vencimento.
Porque o filho sublimee soberano
Gentil, forte, animoso Caualeiro
Nos contrarios fazendo imenso dano
Todo hum dia ficou no campo inteiro.
Desta arte foy vencido Octauiamo
E Antonio vencedor seu companheiro
Quando da quelles que Cesar matarani

Camon. Cant. 4. 8. 58. & 59.

Nos Philippicos campos se vingaram.

Euasit tamen inuicta discrimina pugnæ
Turbata non mente pater, sed fronte serenâ
Quanquam acie victus, patratâ & cæde cruentus.
Sed tamen ambiguo victoria Marte pependit.
Martia nam patris soboles generosa propago
Fortis eques, celsus que animo, speciosus in armis
Ense metens, sternens geminatis cædibus hostem
Signatâ quàm longa dies statione remansit.
Non secus Augustus dubio certamine victus
Terga dedit, sociusque Antonius impulit hostem:
Dum coniuratos olim videre Philippi
Pro cæso meritas pendentes Cæsare pœnas

Alterum futuræ nostræ de Castellanis victoriæ argumentum esto: oraculum illud Reginæ Isabellæ Catholicæ ore prolatum. Quæ cùm audisset adornari à Ioanne Secundo Portugalliæ aduersus se bellum, ac de euentu variè coram disceptaretur, ac essent qui dicerent victum iri Ioannem: quòd apud Castellanos essent multò maiores copiæ: illa respôdit. *Fateor: sed nihil id sanè ad victoriam refert, nam nostri subditi sunt, Lusitani Filij.* Quò significauit, quid inter vtrumque Regem interesset, cùm Lusitanus & amaret, & redamaretur vti Pater; Castellanus, vti Rex timeretur, ac proinde minùs pro eius salute dimicaturi Castellani, quàm Lusitani essent. Sanè Amor vires addit, & incendit animum, nec periculû timet, nec mortem perhorrescit. Domi sunt exempla. In prælio enim Aliubarrotêsi præcipua, & validissima acies Amicorum, & Amantium dicta, magnum momentum ad victoriam attulit. Hac ratione ductus Lycurgus Patriam suam Lacedæmonem nullo meliùs muro, quàm virorum pectoribus defensum iri, putauit: vbi corda igne amoris accensa flagrabant.

Resend.

Chron. Ioan. Primi.

Plutarch.

Huius erga Ioannem IV. Regem nostrum multa, & illustria Lusitani indicia dedimus, vniuerso ei Regno momêto citra tumultum obtemperante, nulla non aut vrbe, aut oppido, aut arce traditâ: collatis ad munitiones, ad præsidia, ad copias, ad classes, ad tormenta, ad bellica opera quibus & ad tuendum Regnum, & ad arcendum hostem opus erat abundè pecunijs. Suscepto alacriter, bello fortiter gesto, feliciter confecto: captis non paucis hostium oppidis, vbique hoste triumphato. Itaque non miror belli rationes explicare nolle, quòd videat à nobis victum iri si acie dimicetur. Subducamus quæso exactè rationes. Prodeant, afferant, quam palmam ab liberata Lusitania à nostris in acie reportarunt? Quod oppidum ceperunt? Quod Trophæum de nobis erexerunt? Age verò quæ & quanta à nobis sint patrata, prætereundo numeremus.

Ac primùm in Beyra Prouincia Oppidum Elges, & Gardonis Arx præter alia minora capta & euersa, vsque Alcantaram, & ciuitatem Rodericum victricibus copijs excursum. In Vltramontana Prouincia non pauca sunt victoriarum nostrarum monumenta. In Regione Interamnensi vexillis nostris conspicua cernitur, Saluaterra Castellanorum anteà Arx

nunc nostri iuris armatum præsidium. In Prouinciam Transtaganam belliea se tempestas effudit.

In segetem veluti cum flamma furentibus Austris
Incidit. Virgil.l. 2.

Circa Badaiozium sæuiit. Plurima oppida munitissima capta, euersa. Valuerde, Telena, Albufeira, Chelia, Almendralium, Turris, Higuera Vargas. Duo maioris momenti retenta, & infessa præsidia: Villanoua, & Alconchelium; Scopuli Castellæ ab eâ parte obiecti: ne Fortuna Castellana liberâ vnquam nauigatione velificetur. In aciem ventum à sæpè leuibus præliis, in iis superiores fuimus. Ex euentu vnius, quo explicatis vexillis concursum, & pugnatum, iudicium esto reliquorum. Apud Montigium collatis viribus pugnatum, qui exitus pugnæ fuerit ego aliàs descripsi summâ fide, quæ nobis victoriam attribuit. Nec reperam quę ante narraui. Deinde cum Hostis vetus Imperator & Sagax callide se muris Eluensibus cum valido exercitu applicuisset, fœdissima strage inde repulsus didicit suo malo, non esse irritandos Lusitanos Leones, nec eos minus acie solutos, ac liberos, quàm in præsidiis detentos in hostem sæuire. Nec ij se intra carceres continuerunt, sed vbi tuba sonuit erupuerunt, & Castellanos aggressi terga, vertere coëgerunt. Supersunt hodie cumuli effossæ ad tumulos telluris.

Campique ingentes ossibus albent. Virgil. l 12.

Nec enim omnia sepeliri cadauera potuerunt. Strenuissimi nobis milites sunt bellis Flandricis, Catalonicis, Germanicis, Brasilicis, Punicis assueti, periti militiæ, vsu indurati. Duces habemus clarissimos, multarum palmarum veteres Imperatores: Cæsarem tu in Matthia Albuquercio, Comite Alegretensi, Pompeium in Comite Castelmillorensi, Scipionem in Aluaro Abranchio, Marcellum in Ferdinando Tellio Menesio, Annibalem in Ioanne Mendesio Vasconcellio, Fabium in Comite Obidensi, Æmilianum in Comite Marescallo, Papyrium in Martino Alphonso Mellio, Camillum in Francisco Melio Orothyarcha, Pyrrhum in Ioanne Costa, Duillium in Georgio Melio, Temistoclem in Andrea Tellio, Alcibiadem in Ioanne Menesio, Lucullum in Ioanne Soza, Lysandrum in Roderico Figueredio; Sertorium in Sancio Emmanuelio, Fabricium in Francisco Sampayo. Tres Horatios, in illis tribus belli procellis Roderico Castrio, Francisco Melio, Antonio Castrio, vt alios omittam, inuenies. His Ducibus, his copiis, his præsidiis non modo nihil à Castellanis timemus, sed iis timori ac exitio fore nos deinceps speramus: cum præsertim vnanimi omnes consensu, & Regem nostrum, & Patriam tueamur.

CAPVT. II.

SAgaces & astutos esse Hispanos nemo iure inficiatur. Nec ego fortes & militares viros, & disciplinę obseruantes negauero, proindeque multâ in bellis, & præclara confecisse. Cum vi minus, quod agitant, consequi se posse sperant, astu, & dolo vtuntur, ne voto fraudentur. Lysander Hispanus est, *vulpinam pellem assumit, cum deficit Leonina.* Apud eos Plutarch. in Apophte.

maximè celebratur illa Chorœbi apud Virgilium sententia.

Virg. l. 2. ---- *Dolus, an virtus quis in hoste requirat?*

Cùm igitur perspiciant, non posse armis à se Lusitanos debellari, excogitatæ prudentiæ ratione conantur machinas adhibere, Hollandis, Anglisque sibi conciliatis, & aduersus nos concitatis. Patuit hoc arcanò consilio astutia Hispanorum; quæ hactenus occulta in Monasteriensi conuentu se prodidit. Cùm ex hoc fonte illæ contentiones de nobis à Pace excludendis ortæ fuerint. Atque hinc documenta sumere debent ij quibus cum pacē voluerũt habere Hispani, quàm insidiosa illa futura sit, cum tantùm conentur, communi se bello explicare, vt integris viribus vnum hostem conficiant, eoque confecto, alios conuerso belli orbe aggrediantur, & frangant. Itaque aliena manu pugnare student, & extra periculum contra nos bellare, vt debellatis, minore negotio eos qui nos debellarunt, profligent. Id nos multò ante præuidimus, & legatis in omnes partes missis præcauere curauimus. Hollandos, quos primùm nominat, plurimi certè facimus, & de iis bene meremur; nam quæ aduersus eos bella suscepimus auspiciis Castellæ, cum iuris nostri non eramus, & imperata & gesta. Antè, cum Lusitani, amauimus, fouimus, coluimus, Maximiliano Augusto Flandriæ Comiti Rex noster Ioannes Secundus ingentem auri summam bis ad subleuãdas rei familiaris angustias donauit, ne amicissimi Populi tributorum onere grauarentur. Sebastiani Regis nostri constat munificentiæ exemplum, cum Auranio Principi Guillielmo Nassau Moderatori Prouinciarum Vnitarum, nauem mercibus onustam permisit, ex qua ille auri millione deducto Rempublicam recreauit: dolente ac indignante Philippo quòd Sebastianus Lusitanus ac nepos Guillielmo opem tulisset. Posteà vindicato Regno egimus de fœdere, de Pace, & si quid in Brasilia secus gestum est, id certè inscio Rege nostro euenisse constat: atque de sarciendis damnis serio agitatum: dante ad id operam tùm Excellentissimo Domino Vasquio Ludouico Gama Marchione de Nisa Extraordinario nunc in Gallia Legato, tum Excellentissimo Domino Francisco Andrada Leitam in Hollandia Legato, tum Excellentissimo Domino Francisco Sousa Coutinio Andrada in Angliam cum legatione abeunte, eodem in Hollandia munere functo, quorum singularia in his rebus componendis studia fuerunt. Nec enim amicissimos populos lædere, aut re aliqua vel leuissima offendere volumus. Quin & quanti eorum amicitiam faciamus, id certè indicat, quod vix dum salutato Rege, & liberato Regno decretâ in Gallias legatione, aliam ad eos destinauimus: nec ab eâ desistimus, eamque vrgemus. Legatumque assignauimus Franciscum Sosam Coutinium, virum tum claritate sanguinis, tum ingenii acumine, tum iudicij grauitate, tum rerum vsu, tum suauitate morum præstantem: à quo nulla sunt in Hollandos iuris, & beneuolentiæ officia prætermissa. Quare nihil certè à populis, & excelsæ indolis, & magni animi, & insignis prudentiæ, & exactæ politices timere magnoperè debemus.

Iam verò Angli, vtinam ij prospero rerum statu vterentur, vt vel contra nos auxilium & opem ferre possent: nec enim dubitaremus, modò

florenres essent, ab iis damna accipere, quod tantus nostrûm in eos est amor, vt mallemus ab iis per porentiam pati, quàm eos per imporentiam ita frangi, vt damnum inferre non possinr. Sed *dabit Deus his quoque finem.* Lucem Rebus Anglicis afferri, cirò speramus: ad idque nos quicquid valemus offerimus. Quod autem conetur Hispanus Anglicam gentem in nos concitare cuius tandem imprudentiæ est? An nescir nostros Lusitaniæ Reges Anglico Sanguine à Philippâ Lancastriâ ducto maximè gloriari? Quam Ioannes Rex I. Catharinâ Petri Regis Castellæ filiâ contemptâ connubio copulauit. Ignorat: Ioanni Parenri Lancastrio Ioannem nostrum adfuisse, cum Regnum ille Castellæ reperebat, & coniunctos nostrorum, Anglorum que exercitus Hispaniam deuastasse? Meminisse debuerat, iam olim instituro Regno classes Anglicas primam Regibus nostris opem rulisse: eorumque auxilio Alphonsum, Olisiponem, Sancium, Syluensem ciuitatem cepisse. Nunquam certe nobis opis egentibus auxilia Anglica defuerunr. Marthæus Episcopus Lusitanus Alcazarem vt expugnarer, Anglica est Classe adiutus. Rex Ferdinandus Pulcher ad bellum aduersus Castellanos gerendum inuictas Anglorum copias auxiliares habuir, ducibus Oecononе, & Edmundo Regii Sanguinis Principibus. Illud ego condonarim, quod occultius est, latuisse eum tanti à Regibus nostris Anglici Regni decora æstimara, vt omnes penè à Ioanne Primo ad Sebastianum Ordinis Iarretariæ insignibus decorari voluerinr. Imò & inter eos fuerir, qui oblatum ab Imperatore Sacri Velleris decus eo nomine repudiarer, quod dicerer Anglo se decore præuentum. Cuius tam amanres fuerunr Lusitani, vt summi Duces eo maximè honestari titulo expeterent. Quo Infanres Petrus Dux Collimbriæ Lusitaniæ Moderaror, & Henricus Eduardi Regis fratres insigniti. Quid? quòd quorum per feminam Lancastriam Sanguinem traximus, eorum nos feminas acie defendimus, Celeberrimum est illud ex prouocatione Londini inter duodecim Lusitanos, Anglosque equites contractum certamen, quo nostri superiores, & decoris feminei vindices extiterunt. Quod à Camonio vare nitidissimè descriptum omnium nationum plausu celebrarur. Qui ab eo idcirco, & propter alia summæ fortitudinis opera Paribus Franciæ, fabulosæ virtutis Heroibus comparantur. Camon. Cant. 6.

Pois polos doze Pares darnos quero Canto. 1.
Os doze de Inglaterra, eo seu Magrisso
--- Parium duodena in fulmina contra
Opponam totidem, quos Anglia vidit in armis
Ardentes Equites, & fortia corda Magrissi.

Imo & nos Castellanis in bello farale Sancti Georgii nomen opposuimus, quod is Anglorum Parronus, eoque tanquam tonitru hostes dererreretur. Quare desinant Castellani in nos solicitare eos quos amicos semper & socios habuimus. Quique si contra nos veniant, in sua viscera arma conuertent. Incident cum in nos incurrent, in Lancastrios, in Almadas, in Rolinios, aliosque sui sanguinis clarissimos Proceres, & in Lusitaniâ cum Anglis bellare se arte Castellana sentient.

Verum & has nos astutias olim præuertimus, cum pulcherrima in Angliam missa legatione animos cognati populi conciliauimus, ad id que summi & illustrissimi viri Antonii Almadæ Anglici & sanguinis, & splendoris Dynastæ, legati Extraordinarii opera vsi sumus, in quo cum multæ essent, & togatæ, & militaris virtutis ornamenta, tum præcipue Amor in patriam, & in Regem studium eminebat, quibus ille stimulis actus Rempublicam Lusitanam apud Anglos firmiter stabiliuit. Iuuante iam tum strenuè Antonio Sousa Macedo acerrimo ingenio, mirâ eruditione, studio inuicto, prudentiâ singulari viro, cui nihil defuit ad omne dignitatis fastigium obtinendum: nam eum splendor generis, & animi virtutes, & corporis dotes omnibus numeris absolutum reddunt, quare merito à Rege nostro Ioanne Prolegatus in Anglia institutus: nec mirum cum ipse Clarissimo & Sapientissimo Parente natus ab eo degenerare non debuerit. Nam *non Imbellem feroces*

Horatius. *Progenerant Aquilæ Columbam.*

Ab illo igitur hostium machinamenta disiecta, ne quid aduersus nos, iis intenti Castellani mouere potuissent.

Remotus loco est Articulus 43. sed sensu proximus, atque adeo huc trahendus; vt eodem styli tenore tractetur.

ARTICVL. XLIII.

NOn parùm res nostræ procederent, si belli in Italia, pactis inducijs, cessatio fieret? quòd si in Catalonia id quoque obtinere posiemus, consultum Reipub. optimè foret. Quò fieret, vt opes Gallicæ istbic minuerentur, & Catalani infusâ per otium luce, quantis in tenebris versarentur, aspicerent, & Gallorum impotentiam fastidirent. Quibus inuiti pareant necesse est. Quòd ab eorum ingenijo moribusque abhorreant. Nec dubitandum, quin hac ratione Prouincia illa, eò vnde desciuerat, sponte redeat.

DEerat votis & astui Italia. De Germania non admodum laborat: suam putat. Quo iure videat. Mihi non constat, qui sciam Imperatorem iustum & Religiosum dolere, quod arma in Turcam communem Ecclesiæ hostem non conuertantur. Italos igitur Principes in nos conatur incitare. At quos Principes? Fortasse Venetos. At ii nunquam nisi iustè arma sumpserunt. Pacem Catholicam suadent, non discordiã fouent. Clarissima illa Respublica Propugnaculi Ecclesiæ vicem agit, Turcis se opponit; Arma Iustitiæ ac Pietati sacrat. Lusitaniæ infensa esse non debet, quòd libertatis Venetiis Asylum, & iuris constitutũ. Deinde ea nos oppugnabit Respublica, cui nos olim auxilio fuimus? Excidet ne illius potentissimæ Classis memoria, quam Rex noster Alphonsus V. Tur-

Chron. Regis Alph. V. Guerrer. câ Venetis stragẽ minitante Duce Martino Menesio Eduardi magni Comitis Vianensis filio subsidio misit? Non reuocabũt in memoriã expeditionem contra Turcas à Rege Alphõso V. hortatu Callixti III. adornatam? Non veniet in mentem Tristani Acugnæ Lusitani Imperatoris à

Goes.

Guerrer. Pontifice Leone X. aduersus perfidos Turcas Ducis designati? Abiicient

Sebastiani

Sebastiani Regis conatus, qui se Pio V. Pontifici ad classem ingentem in Mahometanorum exitium parandam, & illustrissimam Venetorum Rempub. iuuandam obtulit? atque suo ad id exemplo Reges Europæ alios inuitauit? quid? quod recentis exempli recordari debent, cum anno superiore ad primum aduentantis & imminentis Venetis Turcæ nuncium, auxilium nec contemnendum nomine Regis nostri Lusitani ab Excellētissimo D. Vasquio Lusio Gama Archithalasso Orientis Comite Vdigueriæ, nunc Nisę Marchione Parisiis Extraordinario Legato oblatum fuit, quo amor in eam illustrissimam Rempub. declaratus? Et quidē aptè à Gamâ istud subsidium procuratum, quòd eius familiæ Heros Clarissimus Stephanus Gama Indiarum Prorex cum ex India in Lusitaniam remearet, & in alieno solo subsidium sibi quæsisset, Venetias concessit, vbi aliquandiu iucundissime vixit, & vndè amplissimis inuitatus honoribus rediit in Patriam. Tandem non latet Venetos collato nos cū illis studio Turcas in India terra marique acerrimo bello oppugnasse? Quare Venetis minimè diffidimus? Pergo ad Parmenses ire. An hos inuitabit? Cognati sunt, socij, domestici, Amici, quorum nos maximè amore tenemur. Sed Hetruriæ Magnos Duces facile erit in nos incendere. At ij nobis Charissimi, eos semper & amauimus, & coluimus. Nihil magis in Lusitania cantatum, quàm nomen Mediceorum. Magni inter nos Cosmi, Laurentij, Petri, Ioannis, Cosmi, Francisci, Fernandi, Leonis, Clementis, aliorumque eiusdem familiæ Principum, tum Pacis magnifica, tum belli fortia opera celebrantur. Iam vero Sabaudos quòd maximè libero sunt ingenio, & Gallorum similes, non commouebunt, cum præsertim in eam Illustrissimam Domum Regius Lusitaniæ sanguis à Beatrice Emmanuelis Regis filia influxerit.

Guerrer. Monisius.

Couto.

Ad Gallos tandem in quod intentus excubabam venit: Ac primùm obseruo Catalonios etiam velle adiungere, & cum iis fœdera percutere. Solosque Gallos & Lusitanos excludere, quo satis declarat eos tantum hostium numero habere. Gratulandum est ei, quòd Gallis nos coniungat, & putet in eadem naui esse, tamque nos illis amore & fœdere sociatos, vt vna sit vtrorumque sors futura. Deinde animaduerto quibus cum inducias vult pacisci, eos nobis hostes fieri posse putare. Quod ipsum Gallorum amicitiæ, & societatis argumentum est, nam quod non eos ad fœdus inuitet, eò est, quod fore nobis aliquando hostes desperat.

Et quidem rectè iudicat, nam cum Sancta semper fuerint Gallis fœderis & societatis iura, ex quo nos ad ea Restituto Regno admiserunt, sacro illo se vinculo ligarunt. Cuius quanta apud Gallos vis esse debeat insigni eorum cum laude aliàs perorando dixi, nec nunc opinor, melius dicere potero. Igitur sic. *Ac primum agitur in hac causa gloria nominis vestri, cuius tam estis studio feruentes, vt nulla eam sinatis labe maculari. Et quanquam per omnia virtutum genera vagetur: illam mihi quæ propria loci est vendico, iuratam sociis fidem seruandi, eosque indemnes illæsosque præstandi. Hæc apud vos integra semper, intaminataque viguit. Hoc vos nomine inter omnes totius Europæ nationes celebramini. Vos Andegauenses Principes aduersus Aragonios; vos Venetos aduersus Germanos, vos Estenses aduersus Pontifices: vos Venetos, vos Florentinos, vos Mediolanenses, vos Mantuanos, vos Treuirenses, vos Cleuenses aduersus Germanos,*

vos Belgas, vos Catalonios, vos miseros & oppressos quosque populos aduersus Hispanos strenuè defēdistis. Nec modo salutem sociorum rationibus vestris, sed saluti aliquãdo vestræ antepofuistis: acriusque & ardẽtius pro iis, quàm pro vobis bellastis. Neminem hactenus fœderis vobiscum icti pœnituit. Quò maior nobis est Lusitanis fiducia, datam amicitiæ fidem ratam sanctamque semper fore, nec vllis vnquam artibus solutum iri. Nequaquam committetis, vt simus primi Lusitani, quos doleat Societatem cum Gallis iniisse.

Atque hic ego mentem Authoris probo, & iudicio acquiesco: quod credidit non posse semel cum Gallis initam dissolui societatem. Contendamus vincula addito amore. Summa certè in Gallis est fides, in Lutanis maxima vis Amoris. Qui titulus nobilissimam gentem, ad seruandam fidem commouebit. Id à me olim vehementius dictum recolo, & hic adscribo, vt meus hac de re tota in Gallorum gloriam sensus appareat. *Fortissimum Illustrissimi Galli ab amore in vos nostro argumentum ducitur, ne contractæ nobiscum à vobis societatis vinculum disrumpatur. Lusitanis in vos Amor videtur ingenitus.*

Vt non alio melius argumento liqueat Authorem Portugallici Regni Gallum esse: & Regnum ipsum à Gallia Portugalliam dici, quàm quod nos Lusitani tam ex animo Gallos amemus. Nullum à nostris vobiscum bellum susceptum. Mota in nos Hispania, semper quieuimus. Ad fuimus Hispanis contra Mauros, Turcas, Hæreticos, opem tulimus, auxilia dedimus, aduersus Gallos nunquam bellauimus. Rogati à Carolo, à Philippo II. vt arma in Galliam inferremus, negauimus in eos quos amaremus, bellaturos. Mutum hoc tamen argumentum est. Illa voce habent. Alphonsus Quintus Rex noster in magno rerum suarum discrimine Ludouici XI. Regis vestri studiis affuit, & apud Burgundiæ Ducẽ cognatum suum sequestrum se Pacis, eiusdem Regis exhibuit, & grauissimis rationibus suis rem Gallicam ante posuit. In Carolũ Regem vestrũ Octauũ quòd Neapolitanum Regnum armis occuparat, Italiamque totam victor peragrarat, eamque terroris implerat, vniuersa Europa infensis animis coniurarat. Solus Ioannes Secundus Rex Lusitanus Gallicos sensus retinuit, opes, arma, copias obtulit, & tantùm animi Regi Carolo addidit, vt profiteretur, nihil eâ se Principum coniuratione commoueri, modo Rex Ioannes sibi adhæreret, Parem vtrumque Vniuerso orbi hostem esse. Iam vero inter Franciscum & Carolum Reges nostri Emmanuel, & Ioannes Tertius se se non semel interponere, & dirimere bellum studuerunt, insignemque operam in confirmanda Pace, quam fecerant posuerunt. Quid Sebastianus? Nonne Carolo IX. strenue se se ingruentibus insolenter hæreticis opponenti, adiutorem se præbuit, & fortem fidelemque socium fore promisit? Rupit huiusce amoris vinculũ Hispano cum hoste societas: & hoc ipsum innatæ Argumẽtum Charitatis fuit: quod tum solũ hostes fuimus, cum sub Hispanis fuimus, atque adeò liberi non fuimus; nec enim liber amoris voluntarii affectus, nisi à liberis exercere potuit. Inerat tamen illa charitas, sed occulta, sed compressa, quæ ruptis tandem seruitutis vinculis vehementiùs erupit. Vbi primùm liberi Lusitanique, Rege nostro Ioanne legitimo, iustoque esse

cepimus, ad nos sponte nostra rediimus, cohæsimus, hodieque adhæremus. Sociati fœdere, coniuncti fide, copulati voluntate, studia nostra, sensus, animos, opes, arma coniunximus, quicquid opis est nostræ impendimus, & commune bellum gerimus, & Hispanum hostem arcemus. Militum manum auxiliarem misimus, & maiore hostes terrâ marique vi prememus. Cumque excusso à nobis iugo, libertate nostra interim frui, quod ab Hispano quies esset, vel oppresso, vestris bellis, vel distracto possemus, maluimus vestræ vtilitati, quam quieti nostræ consulere. Itaque primi bellum mouimus, & arma in Hispanos intulimus: & vix ab onere seruitutis respirantes, cùm vires & opes interim reficere possemus amore vestri ducti bellum suscepimus; & sustinemus. Classem item nostram, ornatam, instructã, egregio DUCE, impigris epibatis, strenuis militibus auxiliarem misimus, & maiora in dies auxilia mittémus: nullo certè officiorum genere ad AMOREM vestrum procurandum abstinemus: vobis foris milites, domi scriptores nostri operam nauant: & securitati in præsens, & inposterum gloriæ consulentes. Atque hæc ab amore profecta causa eo vehementior est & fortior, quòd vos nostro Amori tam bene respondetis, vt nusquam à nobis melius collocatus Amor esse videatur. Quare cum mutuo nos Amor vinculo copulet, id que mutua benefacta contendant: nemo eum audeat hostis dissoluere.

Nulla significatio amoris prætermissa. Quòd vidimus agi de existimatione vestrâ, & fædere nostro recentem adhuc exnauigatione in patriam Comitem Vidigueriæ Vascum Luisium à Gama legatum antè apud Regem ac Reginam Christianissimam iterum Parisios misit Serenissimus Rex noster Ioannes: nec alium designare Extraordinariũ legatum voluit, quòd intellexit vobis gratum & fuisse & fore: cum ipse splendore Sanguinis Solem, Ingenij acumine Aquilam, maturitate iudicij Catonem, referat. Corculum, ob prudentiam: Flos propter elegantiam: Deliciæ ob Amorem, Thesaurus ob eximias cum animi, tum corporis dotes, Alexander ob magnificentiam: apud omnes audiat, quibus ille virtutibus Marchionis titulum, honoresque prometuit. Cui illud singulare ab Eminẽtissimo Cardinali Mazarino in familiari, sed serio de Pace Monasteriensi congressu dictum. *Remitteret paulum intentas animi curas, ac sibi persuasum haberet, in agendis iis negotiis magnum momentum eius legati personam allaturam, cuius tanta habenda ratio erat, vt cùm propter serenissimi Regis Portugalliæ amorem & reuerentiam res essent illæ componẽdæ, multum certè iuuaret tanti, ac tam gratiosi legati præsentia, cui aliqua ex parte gratificandum.* Quo sane ad addendam dignitatem legationi, nihil exaggeratius dici potuit.

Hoc ex fonte processit prima illa vixdnm restituto Regno; & salutato Ioanne IV. Promisso Rege nosto, & instituta, & missa ad Christianissimum Regem Legatio: ad quem nos tanquam ad Parentem confugimus, iuris amicum, æquitatis assertorem. Legati ij destinati, qui Gallia-rum amantes, & Rei Gallicæ studiosi, Franciscus Melius natalium splendore clarissimus, iudicij maturitate, grauitate morum prudentiâ, fide spectatus, Regni Orothyarcha: & Antonius Coëllius à Caruaglio nobilissimâ prosapiâ, egregiâ indole, excelso animo, studio

in Regem, & amore in patriam singulari. Quibus additus comes est Christophorus Suarez de Abreu clarus sanguine, acri ingenio, prudentiâ summâ, gratiâ tantâ, vt vulgò inter Gallos. *Alter Mazzarinus Lusitanus* audiret. Laude profectò exaggeratâ; cum id temporis Mazzarinus qui nunc Eminentissimus Cardinalis est, in ore omnium ob præclara in rem Galliam studia versaretur. Ita eos qui apud nos summo in pretio habiti eos Galliç destinauimus. Quæ causa inter cæteras fuit: illi viro extra omnem fortunæ, & inuidiæ ictum posito, quo nescio an vllum anteà maius viderit, aut posteà Respublica lumen videbit ætas Eminentissimo Cardinali Richelio, Res Lusitanas tuendi & promouendi. Nec minùs post Ludouici XIII. mortem rebus nostris Gallia consuluit. imo Reginæ Christianissimæ, qua nulla illustrior Heroina extitit, cui summa omnia & Fidei, & Virtutis ornamenta debet orbis, illius cum stupore amplitudinis admirator, Reipub. nostræ status tantæ curæ fuit, vt in eâ reuixisse veterum Lusitanorum Regum studia viderentur. Nam non possent maiore illi affectu negotia nostra, quàm Regina suscipere. Nec ambigimus, quin Christianissimus Rex Ludouicus XIIII. Adeodatus, qui ad summam gloriam adolescit, eosdem cum Regio sanguine affectus suscipiat, cum præsertim, videat Lusitanorum rem maximæ Gallicis rebus vtilitati fore. Nam id certè nobis propositum sic amare Gallos, vt rationes eorum nostris commodis anteponamus.

Atque hic eos monere oportet, videant quò artes Hispanicæ tendant. Nam ex hoc articulo constat, eos id moliri vt Catalonios à Gallis disjungant; in id enim semper intenti excubant, vt præcipuum Gallum, & fatalem hostem quacumque ratione possint, eâ frangant, & debellent. Itaque cum inducias Cataloniis concedunt, eo tendunt, vt gens illa pacis tempore offensionum, & discordiæ cum Gallis occasiones habeat, quod putent *Gallica*, sic aiunt, *insolentiâ*, factum iri, vt Catalonij irritentur, & ab iis deficiant. Hac ratione bellum cum Lusitanis esse volunt, vt cùm Galli ad eos iuuandos, eo arma & copias ducant, ex mutuâ gentis generosæ æmulatione contentiones existant, in ciuile bellum erupturæ. Sed benè est, quòd hæc omnia Galli, vti sunt acuti multò antè præuenerunt, & rebus suis optime consulentes artes omnes Hispanicas eluserunt. Alios illi: ego hunc mihi destinatum parem conficio; & illius hoc in articulo imprudentiam arguo, quòd Gallorum Imperium insolens, ac impotens appellat, cùm Galli mitissimè imperare soleant, omnibus amabiles, ob hilaritatem, & humanitatem, & magnificentiam quibus certè virtutibus, inter cæteras gentes commendantur. Miror Authorem carpere Imperium Gallorum in Catalonia ausum fuisse: vbi Hispani tam attociter, ac immaniter imperarunt, vt ex recentibus hac de re Cataloniorum scriptis narrationibus apparet. Sed illorum mos est quibus laborant vitia, aliis affingere. Quare cum vbique insolentes ac superbi audiant, Gallos qui ab eo maximè vitio abhorrent, pergunt insolentes, & arrogantes appellare.

Illud quoque non omittendum: Suedorum nullam hic mentionē fecisse, quo nos maximè nomine Suedis gratias non modo agimus, sed ha-

bemus, quòd videat tam nos ijs caros esse, vt huiusmodi cōtractę amicitiæ vinculum non possit vlla ratione dissolui. Eorum sanè Serenissimæ Reginæ deuinctam Lusitaniam fore profitemur, cum tam de nobis bene merita sit, vt quæ illius in nos officia præclara constant, nulla vnquam sint obliuione delenda. Nec debuit in ea, quæ tot animi, & corporis imò & fortunæ bonis abundat, ac in excelso sita est opinionis fastigio, magnitudo hæc animi in sustinenda æquitate, & iustitia desiderari. Sanè fœlicitatis fuit, ad eam legatum mittere eum, quem omnia nobilitatis, prudentiæ, gratiæ, ornamenta commendant Franciscus Sosa Coutinius, quem honoris causa sæpè nomino: à quo sunt Regia negotia summa dexteritate, & fide agitata. Dante operam Secretario tum, nunc Prolegato in Gallia dignissimo Antonio Monisio Caruaglio, qui vir magnum & ibi, & hic rebus Lusitanis momentum attulit. Hic quàm sit acer ingenio, maturus iudicio, spectatus prudentia, moribus suauis, beneuolentia gratiosus, quibus suam ille nobilitatem commendat, nullo meliùs argumento apparuit, quàm quod de ipso testimonium protulit Regina Galliæ Christianissima, cuius ille maximè iudicio debet gloriari. Cum enim eum discedens in Lusitaniam Excellentissimus D. D. Vascus Luisius à Gama Prolegatum relinqueret, eumque secum ad Reginam duxisset, significassetque eum vice sui manere: læto ac hilari vultu Regina. *Non poterat*, inquit, *à Rege alius vel hic institui, vel è Lusitania mitti Prolegatus, qui Monisio, & Regi, & mihi gratior foret.* His ciuibus qui hosce animos Patriæ conciliant, multum Respubl. debet, nosque Suedis debere volumus, quorum sanè ac Gallorum societate dum fruimur, quod semper futurum spero, nullæ nos aut hostium artes, aut vires poterunt conturbare. Dabimus operam, damusque, vt eos numquam initæ nobiscum amicitiæ, fœderisve pœniteat.

ARTICVLVS XXXIV. & XXXV.

Tertium quòd & caput est. Exorandus summus Pontifex: vt rubente dexterâ Ecclesiastica fulmina in Brigantiam, rebellesque Brigantinos, & regnum totum iaculetur, ac dicto in peruersos anathemate, omnibus salutis subsidiis interdicat.

Operæ item pretium foret, bellum quasi sacrum Lusitanis indicere; ad illudque Catholicos omnes populos palàm concitare. Et si verò, qui status est rerum, minùs hoc processurum sit, non tamen nihil sanè proficiet. Parochis, Concionatoribus, Episcopis præcipere, vt priuatis ac publicis colloquijs, creditos sibi populos ad huiusmodi expeditionem, quasi sacram hortentur. Ac imprimis Imperatori Austriaco huiusmodi Prouincia imponenda, vt suorum operâ totam Germaniam commoueat.

NVsquam grauiùs peccatum ab Authore. Cuius id demùm impudētiæ est tranquillum ac serenum Romanæ Ecclesiæ Cælum turbare, illudque odij sui nubibus obducere? An mitis illa Pastoris, & Piscatoris manus rubescet concepto iracundiæ Castellanæ igne, & fulmina intorquebit? Sanè si nostra, & Regis nostri, quæ communis est omnium, causa spectetur, nectaris, & Ambrosiæ imbribus è superis irriganda, non fulminibus ferienda. Si ius nostrum hac in opella sua Author impugnasset, excusari impudentia aliqua ratione posset, sed cum ne verbum quidam hac de re fecerit, quæ illi fulmina prouocandi causa esse poterit? Deinde mecum agat, & si vir est, contendat. Censura vt imponatur & culpa, & pertinacia præcedat oportet. Vindicandi Regni iusta, licita, & honesta actio fuit. Igitur nulla fuit causa damnandi. Valebat Rex noster iure Lineæ, Repræsentationis, Agnationis, Popularitatis. Id nos latissimè ex Conimbricensis Academiæ doctoribus in libro de Iure succedendi, Anonymi titulo probatum dedimus, & à multis confirmatum hodie videmus. Accessit mirus omnium ordinum, Ioannem Serenissimum Regem nostrum ius suum repetere cogentium, consensus. Tutus iure, tractus amore, coactus precibus populorum, Regnum postliminiò vendicauit. Comitijs palàm recognitus, confirmatus: Rempubl. administrauit. Quid quæso defuit vel ad iustitiam, vel ad prudentiam, vel ad honestatem? imò & illud addidero. In eo rerum statu non modo iustam, sed etiam necessariam illam omnino actionem fuisse. Constat enim seriò eo tum tempore agi de Duce Brigantino prætextu muneris speciosi, sed ab eius amplitudine alieni patriâ extrahendo, & de statu deturbando; quin & suspicio erat, cædem ei Castellanos Principes machinari. Nam id inter alia mandatum, scriptum in grauissimo Regiæ manus Autographo inuenitur. Quòd lubet Hispanicè dare, & mox latinè reddere. *Coulos Duques de Bragança se tratara con disimulacion y color de beneuolentia procurãdo despues extinquirlos a ellos, y a sus parientes.* Id est *Cum Ducibus Brigantinis cautè oportet agere, præstat beneuole & humaniter eos habere: vt postea tum ii, tum eorum consanguinei tutiùs extinguantur.* Cum præsertim Eborenses illæ turbæ præcessissent, quæ magnoperè Castellam, turbarunt, & Caramuelicam Furiam ad Classicum illud turpe canendum excitarunt. Itaque haud dubiè Brigantinus. Princeps in periculo versabatur. Quod sanè cùm vidisset, vt erat altissimâ prudentiâ, Heroïna vxor, monuit coniugem, vt sibi consuleret, & quando alia ad euadendum non supererat, Regij iuris stratam tanto anteà, & tum munitam, viam arriperet. Cuius Reginæ graue consilium multum certè momenti ad causam Serenissimi Regis nostri secum affert, quod ea cùm ingenij acumine, tum iudicij pondere, tum maximè pietate in Deum, & rerum diuinarum cultu ac conscientiæ puritate excellat. Vnde credendum non est ab illa quicquam quod vel à iure, vel ab honestate alienum esset, se suscipiendum, aut Regi vt susciperet, suadendum. Quid ergo censuras hic Author prouocat, vbi nulla nulla subest causa censurarum? Nam si ius non defuit, si honestas adfuit,

Anonym. lib. de Iure Succed.

Ex Archiuo Comitis Palatini. Vide Manifest. Lusit.

Caram in suo Phil. Præd. Demonst.

Anonym in Append. ad lib de iur. succed.

si consensus, si impulsus, si approbatio vniuersi Regni interfuit, si necessitas exegit, si aliter neque sibi, neque Regno consulere, nec se periculo imminenti explicare potuit, re eò iam deductâ, vt sibi & Regno, quòd illa intentarat, pereundum esset, si Regi Hispano subesset: quid cōmissum culpæ, vt cælesti à Pontifice fulmine feriretur? Certè mihi Theologo, ac Theologiæ Artiumque Magistro, rem istam cui adfui, & cuius multò antea conscius & impulsor fui, seriò, & scholastico supercilio cōsideranti illud videri solet, non modo Regem nostrum Promissum Ioannem nihil vendicando Regnum deliquisse, imò & in eo statu rerum nisi vendicasset, peccare potuisse, cum & sibi Domuique suæ Augustissimæ consulere teneretur, & Regno cui iam ob dissensiones Eborenses, aliasque priuatas ministrorum cupiditates ruina pararetur. Deinde quâ ratione Regni totius ac imprimis Religiosi, ac Pij communis, & admirabilis consensus omnium ordinum, conspiratione incredibili, id optantium, desiderantium, hortantium, approbantium damnari poterit? Præsertim cùm ea quæ & antè, & posteà, & in ipsa rei gestæ patratione mira acciderunt, ea ostendant non sine diuino numine rem tantam, tamque arduam patrari potuisse. De quo cum alij, stylo vernaculo, nosque ante omnes in Gallia Latino, duo viri doctissimi integris tomis egerunt, Franciscus Vaz de Gouea Velascus huius æui litterarium oraculum, nomine Regni Prouinciâ susceptâ: & Antonius Sosa Macedo quem aliâs & modicè laudauimus, & frequenter citauimus. Si quis tamen velit ista cum voluptate nosse; legat is, aureum de Lusitania vindicata libellum; quo nullus politiùs hac ætate scriptus in lucem prodijt: tam est ob acumen acer: ob iudicium grauis, tam dictione floridus, tam stylo nitidus, tam densus sententijs, tam stipatus argumentis, tam munitus iure, tam plenus affectibus, vt mirum sit in tam breui opusculo omnes penè, tum iuris neruos, tum Eloquentiæ flores inueniri. Cuius Author, etsi nomen subtrahere modestiæ causâ, quàm proferre maluerit, Ego non sinam in occulto manere, non tam vt ei famam conciliem, quàm vt eius nomine monumentum Rei patratæ, & iustitiæ, & authoritatis adjiciam. Is est Illustrissimus D. D. Emmanuel à Cugna sacris Regijs Præfectus, Eluensis Episcopus, nunc Archiepiscopus Olisiponensis designatus, quo nomine audito monemur quantus sit ille, tum splendore natalium, tum magnitudine scientiæ, tum ornamentis virtutum, vt quod ille commendat, id certè vituperari non debeat. Lusitania vindicata.

Atque hic ego certe non possum non grauiter de Castellanis quibusdam Authoribus queri, qui hoc nomine vindicati Regni, tot & tāta in nos conuitia iactant, tot opprobrijs afficiunt, tot dicteria congerunt, tot calumnias imponunt, nulloque maledicti genere abstinent. Et quamquam minutulos quosdam Authores puta Caramueles, & Pelliceres, non admodū curem, doleo tamen ijs à Principibus eam dari ansam nostra rodendi. Ac indignor ijs se adiunxisse grauem & doctum virum Laynium Augustinianū, de quo ego certe melius opinabar, quàm vt credere
m posse in tot ineptias abire. Nam præter alia quæ Regi nostro imponit In Antel. Apologet.

tyrannidis, superstitionis, infidelitatis crimina: ait sustulisse Tribunal Inquisitionis, ac potestatem eligendæ Religionis (libertatem dicunt conscientiæ) fecisse. Quam ille à Caramuele hausit veritatem, etsi hic postea mendacij conuictus id à se dictum negarit. An putat Illustrissimos doctissimos sanctissimosque Episcopos, Religiosos Ordines, Principes viros, Dynastas, Duces, Marchiones, Comites, Barones, Senatores grauissimos, Academias præclarissimas, populum Religiosissimum tam Dei timorem, & vim conscientiæ abiecisse, vt rem iniustam & impiá vnquam perpetrarent? Hoccine credendum de Lusitania? legant quæso non dico priuata scripta, sed communia illa Comitiorum decreta à summo illo & claritate sanguinis, & ingenij acumine, & iudicij pondere, & prudentiæ maturitate, & animi magnitudine, & rerum magnarum experientiâ viro D. Sebastiano Cæsare Menesio Portuensi designato Episcopo, de Regis mandato cópósita & in stylum redacta, quanto cum iure tota illa res sit gesta liquidò aparebit. Susciperet ne huiusmodi Romæ apud Vrbanum Pontificem agendam causam eximius ille Episcopus D. Michael de Portugal in quo cum Regio sanguine doctrina, cum doctrina iudicium, cum iudicio virtus certabat? Ageretne hanc Prouinciam D. Pantaleo Rodericius Pacice in quem cum nobilitate, omnia ingenii, prudentiæ, scientiæ, & pietatis ornamenta confluxerunt. Quem Episcopum Eluensem electum ad omnia honorum fastigia natum putamus, à quo pulcherrimũ scriptũ opusculum nomine Manifesti, & summo Pontifici Vrbano donatum. Quid? quod ille prôh dolor! Paulo post cum ingenti nostrâ, tum non mediocri totius Christianæ Reipub. iacturâ extinctus omnium concursu virtutum spectabilis Heros D. Rodericus à Cugna præcipuus huiusce regni Lusitani recuperationis impulsor, & autor extitit? Huius eximij viri tanta apud omnes existimatio est, vt quod ille non modo suaserit, sed approbarit, iustum, & rectum videatur. In quem cum deblaterat Caramuël, facit quod solet, fingit, somniat, debacchatur.

Vide Comitia Lusitana in fine Chronici Regis Eduardi, & Alphonsi V.

Pergo, vidimus olim in Lusitania Sancium Secundum Regem Capellum appellatum, quod negligens, & remissus in administrando Regno esset, eo amotum Pontificis sententiâ, & in eius locum Alphonsum Tertium subrogatum. Constat id ex c. Grandi. Quod si iustus ac legitimus Rex idem, ciuis & Lusitanus quod minus esset vigilans, & rectus censuris coactus est regno cedere, & alteri dare: quî fieri potest vt Ioannes Promissus, qui Regnum suo iure de consensu vniuersi Regni, ne à Philippo IV. intruso antea, & tunc maximè negligenti ac remisso, alieno & peregrino Rege corruptum ac dissipatum corrueret, postliminiò védicauit, sit censuris puniendus, cum is esset ad liberandum Lusitaniam compellendus? Dent veniam Hispani: si vter duorum Philippus & Ioannes censura feriendus, & Regni gubernaculo Lusitani priuandus, certè Philippus potius, quàm Ioannes, cum hic Alphonso, ille Sancio similis fuerit, feriendus & priuandus. Nec tu objicias: quemadmodum olim de Sancio Pontifex à nobis consultus, vt deponeretur, & substitueretur Alphonsus, ita & modo consuli Pontificem ad abrogandum Philippo

C. Grande de suppl. neglig. Prælat. Chron. Reg. Lusit. Monarch. Lusit. Vasconcel. Faria. Matts.

Philippo sceptrum, Ioannique tradendum debuisse. Nam longè diuersa ratio est. Primùm, quia Sancius iustus omnino ac legitimus Rex erat, nec poterat ei viuo Alphonsus præferri. Cui, nisi per fratris negligentiam, & iniuriam locus ad solium non patebat. Vtrum autem hæc satis esset, iudicandum à Pontifice, cui arbitrium populus dederat. Deinde, quia tum temporis licuit per Regem ad summi Pontificis Tribunal accedere, & sententiam ab eo latam sequi: nec in Rege vis tanta vt impediret, nec tantus timor in populo, vt non auderet Pontifici obedire. Præterea, Regnum tum maximè diuisum in factiones erat, aliis probantibus Regem, aliis improbantibus: itaque vt dissidiū tolleretur, oportebat sacrum Pontificis Oraculum adhiberi. Tandem nullum erat exéplum, quod doceret, timendum fore, ne Rex à Pontifice monitus non pareret. Vnde ansa omnis dubitandi de euentu rei tollebatur, cum constaret, quidquid a Pontifice statutū, id prorsus amplectendum. Quorum nunc omnium nulla omnino ratio subsistebat. Non prima: quia in Philippo IV. ius non erat, in Ioanne erat: ac proinde hic citra cōsultationem regnum vindicare poterat, quod ius ad illud postliminij haberet. Non secunda, quia per Regem Philippum non licebat hac de re agi, imo & leuissima concepta suspicio, Ioanni cædis, Regno ruinæ, occasionem afferret. Quod sane effectu patuit. Nam si instituto iam Rege, & salutato, & recepto, & confirmato, & agnito Ioanne; potuit Rex Philippus impedire Romæ, quominus eius legatus reciperetur, eique paratæ insidiæ, & vis intentata, quam nisi singulari virtute repulisset, planè perisset: quid non posset Rex ille contra priuatos moliri, qui ei vti Domino parebant? Tertia, quòd nulla prorsus inter Lusitanos dissidia, nullæ contentiones, nulla discordia. Omnium vna vox, vnus sensus, vna concordia: & omnis consultandi causa sublata. Vltima, quòd recens erat memoria exempli Philippi II. Regis, qui in tam dubia causa citatis cōpetitoribus, monitus à Regni legatis, prohibitus à Cardinale Riario, sciens ac prudens, grauissimos Theologos Castellanos Spernens, qui non ei licere ante sētentiam arma parare affirmabant, maluit vim moliri, quàm iuri auscultare. Quo quis non deterreretur, non ab omni spe decideret: Cum præsertim paulò post videret receptum eundem, & agnitum Regem Philippum in Romana Curia à Pontifice, qui eius potentiam pertimescebat.

Monarch. Lusit.

Vasquez. Manifest. ad Papa Vrban. Omnia manifesta.

Et verò gratulandum Authori, quòd implorato Pontificis auxilio ansam nobis dedit, noua quadam ratione Regis nostri ius confirmandi. Ab eo enim quæro. Si pars Regni Lusitani de Regis Sancij administratione apud Pontificem conquesta, potuit obtinere, vt illi Imperium abrogaretur, cur non erit satis totius Regni consensus ad persuadendum Pontifici contra Philippum, quod aduersus Sancium paucorum conspiratio impetrauit? vtinam id nobis agi Romæ in Curia per Castellanum liceret. Nam certè nec maius ius Philippo, nec minor iniuria, quàm Sancio erat. Deinde non meminit Author Chilpericum regno, cuius erat legitimus hęres, exutū, & Pipinum in solio collocatum: si ius examinet, multò maius habebat in Galliam Chilpericus, quàm Philippus in Portugalliam, & multò minus Pipino in Galliam, quàm in Por-

Chron. Franciæ Spondan. an. 751. Petr Biblioth. tom. 3. Collect.

tugalliam Ioanni erat. Cur igitur Pontificem appellat, qui si iudex esse vellet, Ioanni certè Regnum adiudicaret?

Quòd si vel ante initum Regnum Ioanni nostro ius erat à Pontifice confirmandum. Quid post possessionem dicendum? An esset à Pontifice deturbandus à solio, in quo erat ab eo reponendus? Non is Pontificiæ Sedis mos fuit. Imo id solenne, vt in ius exempla transierint, Possessorem Regni quæcumque lis incideret, conseruare, manu tenere, confirmare. Et quidem iure, cum melior sit conditio possidentis. An ista Pontificum consuetudo fuerit? videamus. Pius II. in causa Regni Pannonici cùm Imperator Fredericus apud eum ageret contra Regem Matthiam qui Regnum possidebat, respondit. *Iniquam esse querelam, quando mos esset Apostolicæ Sedis, eum Regem appellare, qui Regnum teneret.* Eadem ratione antè dixerat Zacharias cum Aduersus Pipinum lites orirentur. *Pipinum Galliarum possessione frui, atque adeo non esse eá deturbandum.* Vt eius rationem Pontifices, cum eorum suffragio starē volebant dissentientes alioquin Principes, habuerint. Ecce enim Romæ receptus, ac recognitus Manfredus, deiecto & eiecto Conradino in Regnum Siciliæ intrusus. Eadem ratione Ludouicus Hungarus Ioannæ filiæ legitimæ Caroli Secundi præpositus. Carolus Octauus, Ferdinandum Secundum deiecerat, & quòd tenebat sceptrum, Rex Neapolis Romæ audiit; nec minus Ludouicus Duodecimus: dum possedit. Idem acciderat olim Desiderio Regi Longobardorum contra Aistulphum, & Paleologo contra Principem filium Theodori Imperatoris. Quid quæris? domi habet Author exempla, quæ doceant quanta sit vis possessionis, vel iniustæ; cuiusmodi nostra non est. An non Henricus II. nothus occiso Petro Rege legitimo contra filiam hæredem Constantiam, solius possessionis colore Rex confirmatus? Nonne Ferdinandus Catholicus, victo Aragonio Federico, & Ludouico Duodecimo, Regni Neapolitani titulum in Curia obtinuit, & ab eo, qui posteà Castellæ Reges progeniti, Reges Neapolitani, & recognoscuntur, & confirmantur? Quid Philippus Secundus? mox, vt Regnum Portugalliæ vsurpauit, eo titulo possessionis nixus ratum illud Romæ habuit. Alio contra Authorem, & Caramuelem, & Pellicerium, vtor argumento. Quod ad hominem solent (ego retortum dixerim) appellare. Aiunt, Regem nostrum Alphonsum Henricium, intrusum in Lusitaniæ Regnum fuisse. Arripio & retorqueo. Hic tamen ab Innocentio Secundo, & Alexandro Tertio Rex confirmatus. Quo quæso titulo, eorum sententiâ, nisi quòd possidebat? Igitur à Pontificibus ratio possessionis habetur. Quare Rex noster Ioannes (præterquam quòd legitimus hæres regni sit) eo nomine quod possedit, Philippo est IV. apud Pontificem præferendus. Quòd si Castellani desistere nollent, & iure apud Innocentiũ agere vellent, is vti doctissimus respódere posset, quod Pius olim II Legatis Renati Neapolitani Regni possessione exuri fertur respondisse: *Vos Regno caruistis, & tandiu carebitis, donec vires adsint quibus hostem possitis eiicere.* At Castellani iure nolunt, nisi cum viribus destituuntur, & legibus vti; nec postulant, vt de causa cognoscat Pontifex, sed vt iustè possidentem damnet, & fulmine percellat. Si hic Author

Hist. Pii II. l. 2. Cucon.

Ex Chron. Regnor.

Turcel. Baron.

Spondan. Illescas.

Caram in suo Philippo in Manifesto Pellicerio in in Manif. Monarch. Lusit. 3. p.

Platina l. 2.

Caramuel esset, hac sane ratione abstineret, quod sentiat Pontificem in Regnis, quæ non sunt Pontificiæ ditionis, nihil omnino posse iurisdictionis, aut tollere, aut conferre. Itaque cum Regnum Lusitanum Alphonso Henrico ratum habuit, nihil ei iuris attulisse, tantùm indulgentias Regias cótulisse. Idemque cũ Alphonso Tertio, cùm Sancio excluso Regnum inire iussit, egisse: vt Alphonsus nihil præter maiores indulgentias retulerit. Vnde sequitur Sancium eas indulgentias amisisse, ijsque à summo Pontifice esse priuatum: quòd si ita est, quid molitur Philippus, si à Pontifice solas indulgentias obtinebit? Frustra fatigatur author in adeundo Pontifice, cum Caramuele authore, nec Ioannes ab eo nisi indulgentiis p[illegible]ari, nec ab eodem Philippus nisi indulgentias lucrari possit. Rectè igitur fecisse, Aurelius, Mauregatus, rectè Henricus, rectè Sancius, rectè Berengaria Castellæ Reges, cùm Regnum illud Alphonso, Petro, & Constantiæ, Alphonso Sapienti, Blancæ, iustis, vel hæredibus vel possessoribus, citrà authoritatem Pontificiam, sed sola vi & armis eripuerunt, quòd fortasse cum magistro Caramuele sentiebãt Pontificem nihil omnino donare præter maiores, aut maiores indulgentias posse. Quarum illi desiderio non admodum tenebantur. Puto enim eos deuincire sibi, & ligare imperij vinculis subditos, non se absoluere peccatorum nexibus voluisse. Quantò imprudentior his fuit Rex Ferdinandus Catholicus, qui Regnum Nauarræ summi Pontificis nutu, & iussu accepit; nec animaduertit non posse se eâ donatione quicquam, nisi maiora suffragia comparare? Itaque desinat noster hic author appellare Pontificem, cùm eum doceat suæ gentis famosus author Caramuel, nihil illum inde præter suffragia, & indulgentias consecuturum. Chron. Castel. Mariana. Paul. Ionius. Guicciard.

§.

Diuidamus caput ne aciem legentis offendamus. Sacrum instituit bellum bellus hic Author ore profano. Putabam cùm audiui sacrum contra Turcas, vel Mauros, Hæreticos Paganosrè susceptum. Mirabarque classicum à Castellano, non à Gallo cani, quod nusquam legerim Castellanum quemquam Regem Hierosolymitanam expeditionem suscepisse: constetq; omniũ, quæ suscepta sũt, paucis Galliæ Reges, nulli Gallos Duces defuisse. Sed vbi comperi non aut adesse, aut vocari Gallos, sensi, nec fore sacrum, nec nisi Lusitanum bellum fore. Itaque, si superis placet, Lusitani Turcarum loco, & numero apud Hispanos sumus: dum eorum liberi iugo sumus. Certè Deum non mutauimus, cum iugum excussimus. Nisi, tanti est deficere à Philippo, quanti à Deo deficere. Quod dicturum non arbitror Christianum Authorem. At forte schismatici sumus, quòd diuersi sanè, non à Fide Catholica, sed à iugo Catholico sumus alieni, nec ideo tamen Christi iugum detrectauimus. Verùm esto. Impij, scelerati, schismatici à Castellanis habeamur, cur aduersus nos Schismaticos, & ab Ecclesia diuisos inuitat? Cur non Gallos Christianissimos prouocat? cum Germanos, Anglos, Hollandosque solicitat? Cum hos, quos annis proximis detestari solitus castris suis adiungit, quo nomine nos Lusitanos insectatur? numquam à nobis Antipapæ propugnati: imo & cum

à Castellanis defensi & Papæ oppugnati, strenuè nos Ecclesiasticã causã defendimus, & in Aliubarrota Trophæa ereximus. A Lusitano condito Regno bellum nullum impium gessimus: Cardinalem nullum pulsauimus, nullum iugulauimus, nullum Pontificem in vinculis habuimus, nulli minas intentauimus, nullius curiam sanguine expleuimus, nullam egregiam victoriam impietatis nomine amisimus. Ceresolam animo recolant, & quid de accepta ad illam clade Vastius senserit serio expendant, & quòd vnus ijs tunc esset cum Fidei hostibus armorum sensus contra Gallos, victos se, ac deletos esse comperient. Itaque nobis gratulandum, quòd nos cum Gallis Fortuna coniunxit, vt ab ijs Castellani, apud Ceresolam: à nobis apud Aliubarrotam Fidei causa sint omnino superari. Ecclesiam Matrem contra nos, obsequentissimos Filios inuitat? An commouebit? Eam nos coluimus, defendimus, proteximus, amplificauimus, illustrauimus, obsequijs, officijsque deuinximus. Hoc nomine bello insectabitur? Reuocet quæso in memoriã ea quæ superiùs latè de Religione Regum, & Regni Lusitaniæ diximus, ac huius suæ vel temeritatis, vel impudentiæ pœnitebit. Primi omnium ex Hispania Mauros exegimus. Primi in Africam Crucem intulimus. Primi barbaris gentibus euangelium prædicauimus. Primi diademata, & sceptra Regum infidelium sacris Pontificum pedibus subiecimus. Arma nostra Ecclesiæ Principes addicta sibi, & obnoxia semper habuerunt. Alexander IV. Pontifex Alphonsum Regem Tertium litteris ad bellum Mauris inferendum incitauit. Quod ipse suscepit alacriter, & confecit feliciter. Rex Alphonsus Quintus à Calixto Tertio ad sumendam, quòd aiunt, Cruciatam inuitatus, ac eius Prouinciæ Dux & Author effectus ingentes copias terrâ, marique collegit, quibus postea comitatus Pænos est aggressus, de quibus multis & victorijs partis, & oppidis captis gloriosè triumphauit. Emmanuel Rex legatione ornatissima instituta, quàm suscepit Tristatus Acugna, tribus egregijs adolescentibus filijs, & magna nobilium virorum corona stipatus Leonem Pontificem X. ad concordiam, & pacem publicam inter Catholicos Europæ Principes stabiliendam, & bellum acerrimum Fidei hostibus indicendum, & Romanam Curiam ad pristinum decus, morumque sanctimoniam reuocandam excitauit. Eique Tristanum Acugnam spectatum virtute, & clarissimum Indicis victorijs virum, Imperatorem ingentis Classis obtulit. Nec Pontifex detrectauit, ac eum Ducem expeditionis sacræ designauit. Videat Author aduersus quos tum Reges, tum ciues Ecclesiæ arma concitare conetur. Ignorat Emmanuelem id semper animo agitasse, vt infame illud Mahometis Mausolæum exscinderet, & sacrosanctum Christi Domini Seruatoris sepulchrum assereret. Atque vt primam illam Prouinciam solus suscipiebat: ita & hanc secundam sociatis cum reliquis Christianis Principibus copijs, & opibus, conficere statuebat. Ad eamque sæpè tum Legationibus, tum litteris Romanum Imperatorem, Regem Gallum, Hispanum, & Alexandrum Sextum Papam est adhortatus. Qua de re qui huiusmodi Legationem obijt, Eduardus Gal-

Paul. Iouin.

Monarch. Lusit.

Chron. Regis Alphonsi V.

Goes.

Guerreius.

Barrius. Marifius.

Osorius. Maffei.

uanus paræneticam orationem scripsisse traditur. Quin ipse quoque Presbiter Ioannes Abassinorum Rex, qui eodem tenebatur studio magnis ab eo est promissis inuitatus. Sed, ô pudor! rem tantam Religionis ac pietatis plenam, priuatis cupiditatibus suis Christiani Principes postponere maluerunt. Quod & noster Ioannes Barrius egregius scriptor in Annalibus, & Ludouicus Camonius celeberrimus Vates in Lusiadis, & Paulus Iouius disertissimus Author in suis Historiis lamentantur. Non minoris gloriæ, & officii in Ecclesiam fuit susceptam olim ab Innocentio IV. inuestigandi celeberrimum illum Regem Preteiannem expeditionem iam penè omissam vrgere: nam ea tanti habita à Pontifice; vt institutâ ad magnum Tartariæ Canem anno 1246. cum Dominicanis Fratribus legatione, cum enixe rogarit, vt & bello Preteiannem persequi nollet, & sineret Christianis sacris imbui, quin & ipsum Tartarum ad suscipienda Fidei nostræ mysteria inuitauit. Hanc igitur Reges nostri magnis sumptibus promouerunt, & quòd primùm putarunt Preteianem illum fama notum, ipsum Æthiopiæ Imperatorem esse, ad eum plurimas legationes instituerunt, donec eo inuento, tum opem, & subsidia, tum Prædicatores, Patriarchas, Episcoposque miserunt. Deinde quod maior esse videbatur Preteiannis & fama, & potentia, & alterius quàm Æthiopiæ Regionis Dominus, atque adeo Cattaij magni Rex esse videbatur, nouis studiis, & impendiis est conquisitus. Eâ præcipuè à Patribus Iesuitis susceptâ prouincia, qui multũ in explorando Cattayo operæ posuerunt. Nec irrita ea fuit. Nam etsi Regna illa vastissima, in quæ inciderunt Cattayum esse non constet, certè inuentæ sunt isthic multæ & nobiles Christianorum Reliquiæ, quas fouere, & Catholicis ritibus instituere Optimi illi Patres summo, vti solent, studio pergunt, vt siue hic, siue ille Preteiannes sit, à nobis ille demum inuentus, ac institutus. Quanto studio Rex Ioannes III. Clementis. VII. calamitates subleuauit, ei que Carolum V. Imperatorem reconciliauit? Quâ tâ Pietate sua Paulo III. ad tuendam Ecclesiam contra hæreticos, & ad propagandam inter Ethnicos, officia obtulit? Celebratur hodieque Sebastiani Regis Religio; quâ cùm à connubio maxime abhorreret Pio tamen V. ei suadenti, vt Margaritam Valesiam vxorem duceret, omnino annuit, modò & Galliæ Rex sacræ contra Mahometanos militię nomen daret, & Tridentinum Concilium in Galliam introduceret.

Bar. D 3. l. 1. Camon. Cantu. 7. Ioan. Barr. Osorius. Maffæius. Barr. Couto. Lucena. Maffei. Guzman. Roman. Ex epist. Patr. Societ. Andrada. Vasconcel. Faria. Marsius.

Monuit Concilii Tridentini nomen, vt huius maximè in Romanos Pontifices obsequij à Regibus Lusitanis prælliti meminissem. Igitur constantiensi Concilio indicto, à Ioanne I. Rege eò missus Heros id temporis Lusitaniç maximus, Aluares Gõzaluezi Attaydius primus Attouguiæ Comes, quæ vna è Principibus Lusitanici Regni familia est, eo comitatu & apparatu, vt admirationem cæterarum gentium Legatis intulerit, cuius Pietati, & magnificentiæ, illustre ad Clarissimæ prosapiæ nominis gloriam, Cardinales testimonium reddiderunt. Nec minor in Basileæ Concilio Religiosæ famę à nobis fructus collectus? nam cùm alij non pauci, & magni Europæ Principes Eugenio se IV. Pontifici opponerent, nec Ferrariam & Florentiam, quò Pontifex spretâ Basileâ Concilium indi-

Chr. Ioan. 1.

xerat ire vellent, & Basileense vrgerent Conciliabulum, Rex noster Eduardus strenuè Pontificis Eugenij partes egit, & Ferrariam legatos misit excellentissimum Comitem Ourensem ex fratre nepotem, & Episcopum Conimbricensem, doctissimosque Theologos qui partim amplitudine sua, partim splendore, partim doctrina tantos Eugenio animos fecerunt, vt æmulos vicerit, Basileensi conciliabulo intercesserit, eique Authoritatem ademerit, & Imperatorem Paleologum, Patriarchamque Constantinopolitanum, ac Græcæ Ecclesiæ Principes ad meliorem frugem reduxerit, & Pontificiam dignitaté, tutam integramque seruauerit. Quo nomine regi Eduardo ingentes ab eodem actæ Pontifice sunt gratiæ: insigni Eugenij beneuolentiæ argumento, quod Eduardo potestatem fecit, se suosque deinceps nepotes Reges sacro, vti Christianissimi solent, oleo inungendi, adeoque consecrandi. Quod antea priuilegium Petrus Infans, Dux Conimbriæ, dum Romæ esset, à Pontifice consecutus fuerat: sed eo tamen Reges nostri beneficio vti, cum frui possent, noluerunt. Forte vt ne Regibus Galliæ, quos singulari prosequuntur studio, gloriæ aliquid detraherent, maluerunt que eo carere, quâm decerpendo minuere.

Chron. Eduardi. Vasconcel. Faria.

Chron. regis Eduar

Chron. Regum Istor.

Et quidem constat summos iis temporibus Pontifices multũ Lusitanorum nostrorum in causis Fidei grauissimis operâ vsos fuisse: cum ad Emmanuelem Paleologum in Romanam Ecclesiam inserendum Martinus V. ei legatum miserit Petrum Fonsecam Cardinalem Sancti Angeli Lusitanum: ac Eugenius ad Ioannem Paleologum Portuensem Episcopum Antonium Martinium, & Patrem Fr. Ioannem Thomam Augustinianum & ob admirabilem rerum omnium scientiam Augustinum alterum appellatum, vtrumque Lusitanũ, cum legato Cardinali socios expedierit, & Portuensem Episcopum de Romana sede cùm anteà, tum in eâ legatione optimè meritum Cardinalitia purpura donauerit.

Itaque desinat Author Pontifices summos, & Ecclesiasticos Ordines aduersus nos, Regesque nostros concitare, cum de iis potius sit sperandũ, vt beneficiis, & priuilegiis prosequantur, quam bellis & anathematis insectentur. Qui nostris Regibus sacrum de Cælo ad vngendum caput oleum, manu lenissima Pontifex deduxit.

Horat.

Non rubente
Dexterâ sacras iaculatus arces
Fulmina mittet.

Resendius. A quo accepimus in Ioanne Secundo Rege, candidæ Pacis insigne vexillum, Cruce distinctum, Constantini Magni exemplo victori lauro ambiendum, non ab eo.

Virgil. *Belli signum Romæ ponetur in Arce.*

Eò que præsertim Pontifice: quem nos magnoperè, & amamus, & colimus: quique Innocentius idest Innocens Agnus ob mansuetudinem, & anteà Pamphilius ob collectam omnium gratiam nuncupatus.

ART. XXXVIII. ad XXXX.

Responsio.

Acutus hic est Author, sed ad insidiandum. Vt possit Regem nostrum è medio tollere, omnem lapidem mouet, *omniaque arma aduocat.* Auro primùm, deinde armis, tandem fraude appetit. Vt si minus illud procedat, alterum prosit.

Hos aditus, iamque hos aditus, omnemque pererrat
Vndique circuitum. Virgil. l. 11.

Ne qua elabi Rex noster possit. Verum non efficier, irriti conatus omnes erunt: dolore demum miserimè contabescet. Scrutatus intimè fibras Politices, audiit illud Sallustij. *Concordia res paruæ crescunt: discordia maximæ dilabuntur.* Recoluit & illud Liuij. *Discordia venenum vrbis.* Nouit Platonis sententiam. *Nihil perniciosius ciuitati, quàm diuisio, nihil vtilius, quàm vnio.* Di dicit ex Vegetio. *Sapientis esse serere causas discordiæ.* Cùmque mentem ad Lusitani Regni statum retulisset, vidisset concordia & amore nixum, vnanimi omnium Ordinum consensu rem patratam, magnâ animorum consensione Remp. geri, & stare, amari Regem à suis, ac cum eo omnes, & inter se omnes arctissimo concordiæ vinculo contineri, nec posse solui, tam benè colligatam Rempubl. nisi consensio illa, concordiaque tollatur; rationem incidendi vinculi studiosè quæsiuit, vt eo rupto tota illa colligatio solueretur. At en prorsus Homericam imitatus, & Discordiam Ariosticam. In eo capita multa insumit, varias artes adhibet, animo dolis fœcundo, & dissensionis studio inquiete. Eandem ac de Gallis, de nostris hominibus existimationem habet: neutros nisi à se ipsis posse superari. Iam olim turbas in Gallia excitarunt, vt factionum studia accenderent, & inuictam Gallorum virtutem, quam armis non poterant, suapte vi frangerent. Id sibi persuasum habet, quemadmodum non nisi ab Adamãte Adamas inciditur, ita Gallum non nisi à Gallo, Lusitanum non nisi à Lusitano frangi, vincique. Quod quidem Philippo Secundo Rege, nostro sunt malo experti, cùm diuiso in factiones populo Regnum occuparunt. Id itaque struit, id molitur, vt serat causas discordiæ, & victoriam metat. Sed longè fallitur opinione. Tam enim sumus Amore copulati, vt nulla vi illud sit concordiæ vinculum disrumpendum. Nostra Lusitana Respublica Fide maximè & Charitate continetur. Si qui minus fideles erant, aut conscientia in Castellam compulit, aut iustitia in Lusitaniâ extinxit. Tuta sunt latera Regis nostri fidissimis ministris sociata: corpora sua opponentibus ne ferro pateat Regium corpus: si quod intorqueat vesanus furor spiculum, pectora seu clypeos obiicient, quibus, aut excipiant, aut refutent. Nec de Regis tantum vita, quæ nostrâ cuique nostrûm carior est, sed de Regis etiam dignitate, & statu loquor, vti administrationem Reipub. significat: nam eâ certè prudentiâ, iure, amore, æquitate, fide, concordiâ continetur. Consilium Status, vt ab eo incipiamus, quod est summum in administranda Repub. præsidium, iis viris constat, quos qui nouit illorum similes pu-

Sallust. Liuius. Plato. de Repub. Vegetius. Homerus. Ariostus. Liuius l. 9. Plutarch.

tet, quos Cyneas Reges in Curia appellauit, tam sunt Regis amantes, tam obseruantes recti, tam veritatis studiosi, tam integri, tam incorrupti, tam certi constantisque iudicii, vt facti ad imperium videantur. Ita se nihilominùs demittunt, vt Regiâ coram majestate se contrahant, sibi detrahant, & ad modestiam compositi solius iudicij libertatem retineant. Eoque in Reipub. bonum consulant. Non priuatis rationibus ducti, sed communi vtilitate. Omnes excelso animo, summa fide, rerum experientia maxima, è flore nobilitatis collecti, sed quibus insit prudentiæ fructus maturus. Eiusdem rationis cætera Tribunalia sunt. Quorum illud quod Palatij dicitur, & summa quæque iustitiæ cum dignitate munia moderatur, ad quod grauissimæ de Republica quæstiones spectant, illud magnis, tum scientiâ, tum amplitudine viris constat ad ardua illa negotia expedienda comparatis. Præside eo quem omnia nobilitatis, & dignitatis, & prudentiæ ornamenta commendant. Iam verò Belli, quòd vocant, consilium eo nihil tu vigilantius, expeditius nihil inuenies. Quam dicunt Conscientiæ mensam, ea veluti Eucharistica puritatem indicat, & Regis conscientiam scrutatur ac expiar, vt si quid debiti contrahitur, solui curet, in iisque præsertim versatur, quæ ad sacros Ordines militares pertinent examinandis, & prouidendis. Quid ego de Prætorio iuris, tum criminalis, tum ciuilis duplicato consilio commemorem, in quibus Astræa ipsa recens à superis videtur habitare. Atque adeo sæpè in illud Rex noster se confert, vt iustitiam suâ præsentiâ confirmet. Mitto alia atque eo venio, vbi cardo & neruus Rerum publicarũ nititur, Tribunal Regij patrimonij, ac census, cui sanè hodie præsunt, duo excellentes omnibus & generis, & iudicii, & integritatis, & prudentiæ, & experientiæ dotibus Heroes sanè clarissimi, quibus nulli, aut Regi fideliores, aut gratiores inuenientur. Qui autem hisce conciliis Secretarij assidere solent, ij amantes patriæ, & communis vtilitatis maxime studiosi. Inter quos eminet vnus qui ob Fariarum illustrem sanguinem, multarumque rerum collectam notitiam, & acumen ingenij, & in negotiis, tum agendis dexteritatem, tum conficiendis felicitatem, admirationi, & inuidiæ esse possit.

Non possumus omnia expendere, ne vel transeundo quidem commemorare. Sed piaculum esset præterire, quos habeat Rex noster Legatos, quàm sibi fideles, quàm perspectos, quàm probatos! quanta prudentia, quanto vsu rerum! quantâ peritiâ, quantâ dexteritate! Quæ summa certè instituti Regni felicitas est. Ac quod de aliis iam dixi, quanti illi quæso sunt viri, qui Monasterij summis de Communi Pace cõsiliis Plenipotentiarij assistunt? Quorum alter Franciscus Andradius Leitam stirpis nobilissimæ, omnes sanè virtutes, quibus ad legationem obeundam opus est, complectitur. Acumen ad inuestigandum, iudicium ad expendendum, prudentiam ad prouidendum, facilitatem in agendo, constantiam in vrgendo, felicitatem in conficiendo. Qui ab asserto Regno strenuissimè tribus obitis legationibus pro Patria ac Rege laborat: quin vlli vnquam labori sumptuivè pepercit: & nostrám vbique Rempublicam maximè promouit. Alter Ludouicus Pereyra Castrius familiæ splendidissimæ,

dissime, ingenio acerrimo, iudicio grauissimo, scientia maxima, eloquentia præstanti, gratia singulari; expeditione incredibili, qui Perfecti Legati numeros omnes continet, & cum dignitate repræsentat.

Et verò qui huiusmodi legationum ad exteros Principes susceptarum negotia, & summa totius Reipub. consilia, Statum appellant, Secretarij nomine versat, ac explicat: illum ego insigni Diuini Numinis beneficio nobis donatum fuisse arbitror. Nam in eo cum vigilantia fides, cum Integritate scientia, cum humanitate grauitas, cum pondere acumen, cum prudentia vsus, cum experientia gratia certat. In quo cum omnes, & nobilitatis, & scientiæ, & virtutis ornamenta sint, tres potissimum dotes spectandæ; singularis amor in Regem, summa in administrandis rebus integritas, incredibilis erga omnes comitas, & beneuolentia, quibus ille tam de Rege, ac Patria benè meritus est, vt ab omni sit posteritate cum singulari nominis gloria celebrandus. Itaque nec domi seditio, nec foris negligentia timenda: tuta omni ex parte fides, munita integritas, vigilans amor, nusquam turbæ, nusquam proditiones, nusquam laxata, aut remissa custodia animorũ. Non vllam Rex noster vim, aut institutus adhibuit, aut receptus attulit: amor incitauit, beneuolentia suscepit, gratia comitatur, diu imperabit, & quandiu nos Lusitani erimus imperabit. *Cum firmissimum Imperium sit, quo obedientes gaudent.* Illud Rex noster consecutus, vt *subditi non illum, sed pro illo timeant.* Quod ille magnus huius æui Politicus ex summo alterius ætatis Politico desũpsit. Id ex Taciti cortina didicimus, eum demum fore diuturnum Regem, qui *apud hostes metum quærat: Amorem apud Populares.* Illo Rex noster, Deo dante, foris de vi, domi de proditione triumphabit. Liu. l. 8. Lips. in Pol. Tacit. l. 11.

ART. XXXX.

TAm latè ius Regium patet, vt nullis circumscribatur limitibus; ac imprimis ad rebelles & domandos & puniendos omnia iusta Regibus sint, ac licita: atque adeo quidquid Maiestas tua in Lusitanos statuat, quò in potestatem redigat: ius sanè erit, fasque.

ET si ab Authore in Lusitanos acrius se, & acerbius inuehente, tum Rex meus Promissus Ioannes, tum omnes Regni ordines, tum inter eos ego, sum appetitus; nollem tamen eum hoc nomine insimulare, quòd Catholicum desidero: ac vereor opinionem hic Catholici cum fronte Politici amittat. Non ego hic de Ambitione Hispanorum Regum sum acturus, nec, vtrum istius Authoris sententiam secuti imperando fuerint, examinem, cum eos Catholicos fuisse sciam, nec audeam eorum Pietati, aut Religioni detrahere: neque hac in re crediderim vel Boccallino, vel Ruano, vel Cassano, vel Paulo Iouio, imo ne summo quidem Regi Gallorũ Fràcisco, multa huiusmodi Carolo Imperatori Quinto, numeratò adductis exemplis obiicienti, nam & si Neapolitanum, & Siculum Regnum consanguineis eripi, Mediolanum Aurelianensi-

bus adimi, Nauarram Albrethis auferri durissimum olim, nunc retineri iniurum videatur, specie tamen aliqua iuris à Catholicis illa Regibus Regna occupata, certè Religioni, & Pietati, non grauis admodum illata iniuria. Quod autem à Carolo V. inita cum Hérico contra datam Pontifici fidem, iam hæretico, societas sit, & Lutherani in aciem admissi, & quod asperius fuerit Solymano Turcarum Imperatori ferocissimo, Germaniam nudatam defensoribus inuadendam relinquere, vt in Galliam arma, & vires conuerteret, eius vitæ Authores, vtcumque excusant, & sanè quædam de Rege Francisco suspiciones, qui vetus, & pertinax hostis fuerat, causam aliquam præbuerunt. Itaque nihil læsa Regia Catholicorum Principum maiestate, Authoris pergo irreligiosi, imprudentiam ne dicam & an impudentiam reprehendere. Hispano fastu Regiam potestatem nullis prorsus vult terminis definiri. Imperij proferendi libidine, quem ne Romani quidem loco mouere potuerunt Terminum, impellit, ne limes ambitioni positus videatur. Fateor equidem amplum esse ius Regium, latéque admodum patere: nec de quo alii quæstionem mouere solent ambigo, qui sint Regnorum Dominia c non administratione solùm, sed iustâ, & liberâ potestate vtantur.

At illud ferre non possum, ita extendi, vt nullis terminis circumscribatur. Nam ecquis dubitet suo se limite definiri; suis spatiis contineris, nec extra iuris carceres posse vagari? Nec quòd latiùs quisquam imperet idcirco beatiùs regnabit. Imò & minus beatè viuet qui regnet imperiosius. Rectè Diuus Thomas obseruat: non modo subdi, sed imperare Peccati nostri effectum esse. Itaque qui auidius Regnare, qui latius dominari velit, delicto se magis obnoxium profitetur. *Potestas*, inquit, *terrena vnius hominis super alios, non est res naturæ, sed sequela culpæ: non enim mandatum est homini, vt praeesset homini, sed irrationali naturæ.* Naturaliter *æquitas est inter homines, non prælatio.* Quod si dominatio, etiam cum iusta est, arguit radicem peccati, quid faciemus ei, quæ iuris effractis repagulis legem, vimque humanæ societatis disrumpit? Nam si omnia licent imperanti, Templa diruat, Aras euertat, Sacerdotes tollat, innocentes occidat, legum arbitrium omne sibi arroget, iura diuina, humanaque conuellat. Sane in Catalonia occupanda, vel potius vindicanda huius sententiæ Castellani fuisse videntur. Ea enim ibi gesserunt, quæ ne Athila quidem & Cisca, vel si quis alius crudelior extitit tyrannus, patrare auderet. Stupratas virgines, corruptas matronas, violata monasteria, euersa Templa, temerata sacraria, raptatos pueros, laceratos infantes, discerptos iuuenes, id certè minus moror, quòd & aliàs factum legi. Verum in sanctissimas Christi seruatoris, & Beatissimæ Virginis, aliorumque Diuorum Imagines sæuire, eas vulnerare, mutilare, discerpere, iugulare: hoc sanè horreo, ac detestor. Iam verò sacrosanctam Eucharistiam subiecto igni incendere: Sacerdotes vestibus sacris indutos, Diuinis rebus operantes, imo & eorum furori Sacramentum ipsum sanctissimum opponentes despicere, ferire, sternere, cuius tandem immanitatis, & impietatis fuerit? Litteræ nos diuinæ docent. Voracissimum ignis elementum, viso

D. Thom. de erud. Prin.

Aarone Pontifice ritè induto, sacris operādante, sese in officio continuisse, cessisse, ardoris vim omnem aliò auertisse, Castellanorum incendia irarum eò prorupisse, vt non iam vmbratile sacrificium, sed ne ipsum quidem sacrificio contentum Numen horruerit, comperimus. Crucifixi Domini nostri effigiem, quâ nihil est Christiano Sacratius, vesano impetu mediam vno ictu secuerunt: exprobrante crudelitatem illam, militum apud Crucem, non iam insolentiâ, sed præ huiusmodi immanitate modestiâ: cum inconsutili veste integrâ, & sorti commissâ iactarunt. *Non scindamus eam*, quòd à vulnere deterrerentur. At nostri milites impiè fortiores eò sunt progressi, vt vltra vestem auderent: & Christum ipsum vulnerarent, Impudenter iactantes. *Scindamus eum*. Itaque vestis, militaris crudelitatis limes fuit. Immanitatis Hispanæ nullus terminus extitit: nimirum illa militum insolentia non ex libidine orta imperandi, atque adeo intra suos se carceres continebat. At Hispanorum quòd ex imperij nata cupiditate nullis circumscripta terminis vagabatur. Videat Author, an suo iudicio, summa ratio sit pro imperio, an pro Religione, & vtrum Religio sceptro, an sceptrum Religioni seruire debeat? Ioan. 19. In tract. var. Catal.

Quid? quòd ne Politicæ quidem rationibus ista sententia congruit? Cùm officia Reipublicæ doceant, tam moderatè imperio vtendum, vt non quid quisque possit, quid vè libeat, sed quid deceat, expediatque, inspiciendum, & præstandum sit. Vndè illud satis celebratum *Summo iure vtere moderatè*. Ita Principem instituit Gregorius. *Ne finat in subditos, quod potestatis est fieri, sed quod aequum est custodiri*. Quid Seneca? Euripides. D. Gregor. apud D. Thomam. de Regim. Prin. Sen. in Troad.

Minime decet libere cui multum licet.

Adeo vt ipsi detrahendum sit iuri, ne totum se effundat. Est enim & hic locus alteri sententiæ *summum ius summa iniuria*. Si enim velis vim iuris omnem exerere, subditos omnino conficies. Rectè Plutarchus. *Ad iustitiam exercendam, vtile est nonnunquam & quòd iustum est prætermittere*. Qua in Repub. Author ista didicerit nescio, nam neque in Christiana, neque in Politicâ huiusmodi doctrina traditur. Plutarch. apud Lips. in Polit.

Itaque rectè, opinor, egi cùm in breui refutatione hanc sententiam minus certè refutaui, eamque Sacro Inquisitionis Consilio examinandam reliqui. Hæc si nostra esset, in eam Castellana ingenia inuolarent, efferrent vnguibus, commóstrarent, nosque manifestæ hæreseos cópellarent. Qui solent verba intorquēdo, mutilando, addendo sententias nostras Catholicas, pias, religiosas corrūpere, vt earum adulterato sensu, nos calumniis onerare possint. Qua in re nimius, & ineptus est Caramuel, qui cum sæpe labatur in errores: illis quòd liberari nequeat, similes nobis conatur imponere. In cuius ego hominis opellā, cum ista scriberem Parisiis incidi (nec enim datā operā huiusmodi Authorem legerem.) Quam Ioannes Brigantinus demonstratus inscripsit: in qua & me, & alios Authores Lusitanos, si placet superis, hæresis labe aspergit. Caram. in Ioan. Demo.

Quem cum legissem nescio an magis riserim, an succensuerim. ibi præsertim vbi mihi errores conabatur impingere. Cudisse in se fabam

citò sentiet. Faciam pæniteat: recipio ei, fore vt omnia illius commenta refutem. Licet Herculis instar Augiæ stabulum repurgare aggrediar. Iam eũ verberauit acriter Dux Villareal suo illo aureo libello Anticaramuel, quem si videat, sui pudeat, quod in exacta ætate Orbilium inuenerit. Vnum laudo in Caramuele, quòd meum secutus iudicium, alienâ linguâ loquitur, vt eius stylum ferre possemus. Alterum animaduerto: Caramuelem insignem huiusce æui esse plagiarium, cùm quicquid de iure Regni Lusitaniei scripsit ex libro Allegationum à Doctoribus Conimbricensibus pro Serenissima Domina D. Catharina adductarum desumpserit, quem quòd vidit Lusitanicè scriptum, putauit tutò posse transferre. Sed faciam suscepto consilio, vt furta eius pateant, quæ, cum illum librum latio donaui, deprehendi. Quidquid verò defacto tradidit, id penè omne ex Monarchia Lusitana P. Fr. Antonij Brandam, & ex Anacephalosibus R.P. Antonij Vasconcellij, & Marisij, decerpserit: paucis additis, in quibus miserè sæpe labitur: quæ ego sanè non dicerem, nisi ille nobis fucum facere vellet, & imponere, perinde ac illa omnia ex arcanis quibusdam adytis essent deprompta. Sed hæc aliàs.

Dux & Consul Lusitaniæ Villareal in suo Anticaramuele Liber allegationum olim in Lusitania typis mandatus, & anno 1641. Parisiis à me Latine conuersus. Brandan in Monarch. Vasconcel. Marisius.

Quod huic maximè loco hæret, vindico. Affinem esse Authori errando Caramuelem. Nam Author ius Regium diuinum propè facit, dum immensum quodammodo reddit, & nullis prorsus limitibus circumscriptum. Caramuel vero Philippo Regi Secundo Hypostaticum ius attribuit: ait enim in eo *Duas Portugalliæ, & Castellæ coronas hypostaticè esse vnitas.* Hoc primùm in Philippo Demonstrato dixerat. Monui ne diceret. Perrexit affirmare in Ioanne Demonstrato, vbi rursum affirmat in Philippo Quarto Regnum Hispaniæ, ac Flandriæ Comitatum hypostaticè vniri: contéditq; *naturas* sic vocat *morales, & iurisdictiones, officia, & dignitates multas in vna sæpe personâ hypostaticè vniri.* Hæc tantum mihi examinanda assumo: nam quæ de vnionibus Hypostaticis intra Deũ, & intra hominem quemlibet, alterius sunt loci, & ad inquisitionis Tribunal pertinent. Nunc breuiter dicam. Si inter Personalitates diuinas, & naturam diuinam vnio hypostatica intercedit, sequitur dari veram in Deo compositionem, atque adeo plusquam formaliter personalitatem à naturâ distingui, & aliquid vltrà personalitatem, & naturam reale, ac positiuum distinctumque inter Deum inueniri, quæ certè sunt omnia à recto Fidei sensu aliena.

Caram. in Philip demonstrat.

Caram. in Ioanne demõstrato Prologo ad lectoré Theologum.

Vide Theologos in tractatu de Trinitate, & de Essentia Dei

Quòd autem arguat Caramuel, ex eo quod me inducat dicentem vnam tantum vnionem esse hypostaticam, sequi vnam tantum esse in Deo hypostasim, eã certè turpis argumentatio est; cùm constet tres in Deo ad intra hypostases esse, & vnionem vnam hypostaticam ad extrà: nec teneamur tot quot sunt hypostases vniones totidem inducere: nam Caramuel ipse admittit, tres tantùm in Deo hypostases, & quatuor vniones hypostaticas admittit, tres ad intrà, & vnam ad extrà. Prætereà tres hypostases nemo in Deo negat, siuè formaliter, siuè virtute à naturâ distinctas, nemo tamen hactenus, quod sciam, vniones inter naturam diuinam & hypostasim inuexit,

Caramuel in Prologo ad lectorem Theologicũ.

Caramuel ibid.

Lege Suar. & Vasq.

cum si formalis sit distinctio, non sit opus vnione; si virtualis, vnio esse non possit. Sed quod incredibile aliquis putet ab homine Theologo ista effutiri, ac existimet, sicut mihi Caramuel errores affingit, sic à me quoque eos illi imputari: volo hîc totam eius ratiocinationem conceptis verbis inserere. Igitur.

Ne solus Manifestationis Author suis erroribus in fidei nostræ incurreret capita, prodiit in lucem Franciscus Macedus, & paucculis multa complexus lineis, quæ ma la æquè, vel peiora hæresi iamiam impugnatâ. In appendice libri, cui præscriptus ab ipso titulus, De iure succedendi in Regnum Lusitaniæ, *probaturus Caramuelem obtusi ignorantisque ingenij virum, argumento vtitur, quod ponderari opus.* Argumento sit, *inquit*, quòd cùm vnam tantùm agnoscant Theologi hypostaticam vnionem, *& hanc*, in Verbo incarnato, ille tertio quoque verbo in rebus humanis hypostaticas vniones inueniat. Et tamen bonus vir) *ita mente captos appellari, apud Hispanos in vsu*) & videri, & dici Theologus amat. *Vna igitur duntaxat hypostatica vnio, & erroneum dicere, multas esse; ergò vna solùm in orbe toto hypostasis, & hæc in Christo; etenim si multæ, suis omnes naturis deberent esse vnitæ, ac proinde forent hypostaticæ vniones non paucæ.* Caram. in Ioan. Demonstr.

Pro antecedenti errorem Macedi statuo, illaturus inde, Deum non esse trinum vnumque. Arguo hunc inmodum. Vna solum hypostasis, solùm vna hypostatica vnio reperitur in naturâ rerum, nempe quæ in Christo; tres ergo in Diuinis hypostases non dantur. *Consequentia necessaria, & simul hæretica. De primo impossibile dubitari, secundum iam in Europâ nimis ratum probatumque. Negatum id olim à Sabellio, Patripassianis, & Abaylardo; at verò tam certum nunc, tres esse diuinas hypostases Diuinitati hypostaticè vnitas, vt ne vnus eâ de re ambigat hæreticus.*

Hæc Caramuel. Nunc mihi gratulor esse Lutetiæ, vbi Sorbona Theologicum Oraculum, & lapis lydius Theologiæ. Ad illam prôuoco, & Caramuelem defero. Quid ille, quid ego senserim examinet. Ego vnam tantum Hypostaticam vnionem inter personam Verbi, & naturam humanam agnosco, eamque veram & germanam esse vnionem affirmo. Caramuel nunc ait: intra Deum esse tres vniones hypostaticas singularum Personarũ cum Diuina natura. Ita vt Pater vniatur Hypostaticè naturæ Diuinæ, & Filius eidem alia vnione, & Spiritus Sanctus alia: atque adeo sint tres personæ in Deo, & tres item vniones mediç inter Deum, & Personas. Satis esset hoc proponere, vt error appareret; at vrgendus Caramuel, & in angustias redigendus. Quæro ex te, mi Caramuel, quam putes esse inter naturam diuinam, & Personalitates distinctionem? Existimo te communem probaturum sententiam, virtute tantum, seu ratione solâ, *ratiocinatam*, vocant distingui. Quæ igitur vnio intercedit inter vtranque? Cum ne distinctio quidem intercedat? Hanc ego si sequar sententiam, rectè vniones negem; imo & adynaton esse, poni vniones huiusmodi vendicem. Qui ergo hæreseos me appellas, & cum Gilberto dicis sentire, cùm communis schola sentiat nullam esse vnionem posse, vbi nulla omnino est reapse distinctio. At quòd sim è Franciscanâ Familiâ putas, me non eâ virtuali distinctione contentum maiorem positurum, atque adeo formalem, qua Personalitas Diuina verè citra

operationem intellectus à natura distinguatur. Primùm, mi Theologe, quoniam *bonus vir* dici non amas, non hîc de mea, sed de tua sententiâ agimus, & quid tu sentias examinamus. Deinde, cum ego illa scripseram de vnione hypostatica, Iesuita eram; ac proinde cum communi sententia virtualem putabam. Tandem fateor, mihi hodie subtilis Scoti mentem placere, & tunc admodum placuisse. Quid tum? An idcirco dicturus dari re ipsa vniones inter Naturam, & Personalitatem? Apagesis commentum. Melius de Deo Scotistæ sentimus. Distinctionem formalem inducimus, quòd tam diuersa de naturâ & relatione, quæ diuersos signent conceptus, prædicara videmus: compositionem remouemus. Quæ, si vnio intercederet, omnino esset admittenda. Itaque damus distingui, vniri negamus. Cum vnio inter extrema realiter distincta detur, ex quibus compositio resultet: nos vero cum negemus realiter velut extrema realia distingui, vnionem tollimus, ne compositionem admittamus. Tu quid sentias videris, nam si nobiscum mauis, oporter vniones tollas; quod si admittis, videas in errorem te Gilberti, non me, incidere. Nec enim, quòd non admittam vniones, dico esse separatas à naturâ personas, sed tam ijs adhærere, vt vnione opus non sit. Tu qui ais esse vnitas, fateris esse extrema vnita, inter quæ realis esse distinctio debet, maior formali: atque adeo cum Gilberto sentis, realiter à natura diuidi, ac separari.

Quid? quod non ego inte scientiam Theologiæ, sed Dialecticæ, quoque desidero. Nam quæ huiusmodi est argumentario. *Vna est duntaxat hypostatica vnio, ergo vna solum in orbe hypostasis*? Perinde quasi nihil inter hypostasim & vnionem intersit. Deinde quæ est argumentatio ex vnione ad extra, ad hypostases ad intra? Certè vnâ istâ argumentatione fieret, vt omnes Personæ haberent naturas sibi hypostaticè vnitas. Nam vnio hypostatica quæ datur, est Verbi ad humanitatem, non Verbi ad diuinitatem, ergo si hinc colligis, quot sunt vniones tot fore hypostases, & si vna sit tantum vnio hypostatica, vnam fore Personam, cum illa vnio, vnde id colligis ad aliam naturam sit, necesse est colligas, si aut Patris, aut Spiritus Sancti Persona, non assumpserunt alias naturas, eas hypostases non esse, quod non vti Persona Filij hypostatice naturas terminarunt. Non minus ineptè arguis, cum deducis, me quòd negem esse vnitas Personas naturæ, realiter eas separare, cum ideo negem vnitas, quòd non sint realiter distinctę, atque adeo non egeant vnione: cum sint reapse idem, cum formali tantū, quæ non est capax vnionis, distinctione. Nam ego admitto inter personam Diuinam Verbi, & naturam humanā vnionē quas scio esse realiter distinctas: inter Verbum & Naturā Diuinam cū nego vnionem, idcirco nego, quia non admitto realem distinctionē.

Iam vero, id quod ais. *Quæram ex Macedo An homo ipse humaneque speciei indiuiduum sit? procul dubio affirmaturus; in ipsa igitur Macedi substantia humanitas, subsistentiaque hypostatice vnitæ sunt, adeoque in eodem etiam ipsa est hypostatica vnio*, absurdissimum est. Oro te, Caramuel, re consulas, & dicas, quid tua sit subsistentia? modus ne an negatio? Si negatio, non vnitur naturæ: si modus, adhærescit per se naturæ, nulla igitur est in re hypostatica vnio: nisi velis esse realiter destinctas naturam & subsi-

ſtentiam;atque adeo vti extrema realia,ſeparata poſſe conſiſtere.

Sed quid hoc homine faciamus? Qui affirmat *ſubſiſtentias eſſe & materias, & naturas morales*, & concludit. *Dum multæ iuriſdictiones perſonæ vni ſunt, hypoſtatica inter ſe vnione iunguntur naturæ morales multæ, officia multa, dignitaſque.* Vnde iam ſequitur & naturale, & morale idem eſſe, & multa entia rationis, cuiuſmodi ſunt iſtiuſmodi dignitates, & tituli, hypoſtatice vniti. O egregiam philoſophandi rationem! ô eximiam erga vnionem Hypoſtaticam reuerentiam! Quo ratiocinationem concludit, *Ignarus horum Macedus.* Libenter audio, cum & omnes iſta ante me Theologi ignorarint: ac tu primus & ſolus excogitaris.

Sed quid ego?

Iamiam efficaci do manus ſcientiæ. Horat.

Ignoſce mea Canidia, mi Caramuel. Ex te volo diſcere. Noua ſunt iſta. Placent. A te accipio. Quæcumque à Regibus, & à priuatis hominibus poſſidentur, ea omnia cum iis hypoſtatice vniti. Doce nunc me quæſo argumentari, ac ex huiuſmodi Principio concluſionem elicere. Circa te Doctorem meum, mea ex tua Doctrina argumentatio verſabitur. *Omne id quod ab homine poſſidetur, hypoſtatice cum eo vnitur; Atqui Canis poſſidetur à Caramuele, Ergo Canis cum Caramuele hypoſtatice vnitur.* Eſt ni fallor, in Darij figura Syllogimus. Eamus, ſi placet, ad alterum ſyllogiſmum: *Prædicata eorum quæ hypoſtaticè vniuntur, communicantur, ſed Caramuel, & Canis hypoſtaticè vniuntur, ergo eorum prædicata communicantur.* Et hic rectè in eadem figura concludit. Bellè, pulchrè, ſcitè, eleganter: hinc enim conſtat te Caramuelem latrare, & Canem tuum ridere. Siſtamus hic oportet, dum te latrantem audio, & rideo. Tantum oro, gratias mihi age, quod in Cane, non in Arcadiæ pecude exemplum poſuerim. Nemo mihi quæſo ſuccenſeat, quod huc Caramuelem adduxerim: nam me Hieronymus defendit, qui cum non pauca dictu aſpera in Ruffinũ dixiſſet, eo excuſatur, quod qui ſibi hęreſeos crimen impegerat, non mollius haberi debuiſſet, ne dum remiſſius ageret, æquiore animo ferre hæreſeos notã videretur. D. Hieron. in Ruffin.

Ne viuam, ni bellus eſt homo Caramuel, ac cum illo ego delicias facio. Docet acutè ac lepidè Pontifices inſtituere *Reges indulgentiarum* cum Reges aliquos confirmant. Hæc eius doctrina eſt. Nam admittens Alphonſum Tertium Portugalliæ Regem fuiſſe ab Alexandro IV. confirmatum, dicit ab eo fuiſſe Regem Gratiarum & Indulgentiarum, atque adeo Regem ſpiritualem. Nunc ſcite deſidero. Quiſnam ſit iſte Rex gratiarum & Indulgentiarum, atque adeo Rex ſpiritualis? Ipſe Caramuel docet quem libet homunculum poſſe illas indulgentias obtinere, & Abbates & Conuentus quoſcumque poſſe Miſſas & ſuffragia debita Regibus, aliis de ſe bene meritis hominibus concedere. Quò fiet vt iam ipſe Caramuel poſſit ſuos famulos Reges inſtituere. Imo quicumque Indulgentiam omnino plenariam impetrat, eum prorſus Regem eſſe hac ſententia nemo dubitet. Sed illud mouet: cur maiores indulgentiæ Regibus, quàm aliis debeantur? nam perſonarum apud Deum non eſt acceptio: ac exiſtimo fieri poſſe vt pauperrimus quis maioribus indulgentiis dignus ſit, quàm Rex potentiſſimus, nec ego addicerem indulgentias ſecularibus dignitatibus. Deinde credi- Caramuel in Philip. & in lom. de monſtrato. Caram. in Philip.

***

derim Regem Alphonsum tum Primum, tum Tertium, nihil tum cum confirmari sibi Portugalliæ Regnum petebant, de remissione pœnarum, ac proinde de Purgatorio cogitasse. Præterea, cur Sancius istiusmodi Iubilæis, aut gratiis priuatus fuit? Forte iustior erat, & sanctior Fratre Alphonso, imo potuit fieri, vt esset in gratia Sancius, Alphonsus in peccato. Quid tum? amisit indulgentias Sancius, & Alphonsus lucratus est? Ad hæc cum quis moritur, si ei iubilæum concedatur plenissimum, & tot ei missæ destinentur, quot Regibus dici solent, nonne Rex instituitur? Iam ergo multos possumus eo beneficio, post mortem, Caramuele autore, Reges creare. Imo si hoc verum sit, omnes ij qui Romæ Imperij Coronam acceperunt, nil aliud præter quasdam Indulgentias Imperatorias retulerunt.

Hæc eò dico, non quod Caramuelis sententiam sequar, sed vt demonstrem, quæ illi posita absurda sequantur. Quibus illius scripta abundant, ac nusquã maiora quàm vbi aliis conatur errores affingere. Quem moneo, ne velit truncare aliena, vt monstra efficiat. Citet integros, ac cum fide locos, ne adulteret, ne mutilet, ne corrumpat. Sanè nullũ eorũ quos è meis scriptis deprompsit locum fideliter citauit, sed truncos, & mutilos ingenio suo adduxit, vt calumniam posset imponere, ac fucum legentibus faceret. Sed quid dicat ille, quid sentiat, non id magnopere curandũ, cum fateatur ipse quòd hodie viuat, quòd valeat, acceptum se fabulæ debere. Narrat, cùm ægrotasset, & ægrotus in aureum summi, & nobilitate, & doctrinâ viri Antonij Sousa Macedi libellum (à quo Caramuel vapulat) incidisset, & de quodam commentitio Equite celeberrimo à Ceruantes Hispano homine, ad irridenda huiusmodi cõmenta excogitato, illo scilicet Quixote de la Mancha mentionẽ fieri vidisset, & sibi admodum lecta placuissent, librum à Ceruantes editum legendi desiderio exarsisse, ac diligenter inquisisse, & accuratissime legisse: ac eâ se lectione tantopere delectatũ, vt omnino morbum expulerit: & sanitatem receperit. O egregiam hominis Pietatem! His ille superis vitam debet. Hoc miraculo morbo liberatus. Itaque Manchego illi pro Caramuele vota reddenda. At vellẽ ex Caramuele scire, vtri magis debeat sanitatẽ: Quixotione, An Sancio Pansæ? vt nos eo doceat, cui maiores agere gratias debeamus, quòd tantum nobis virum incolumem restituerit. Sed de eo non admodum constare poterit, cum dubium sit, vtrum magis referat bonus Caramuel, Quixotium ne? an Pansam? cum vtrumque ex æquo referre videatur. Certè opus ei erit aliquas indulgentias impetrare, vt illo se crimine purget quod admisit, cum illis spectris pro sanitate obtinenda litauit. Illud monuerim: non minus Caramueli Quixotium & Pansam debere, quòd ea ille in libris quos edidit, siue de Philosophia siue de Historia, siue de Politicis commenta opinionum habeat, quæ Quixotianis & Pansanis gestis similia sint, adeo vt in eo antequam Quixotium legeret, alium Quixotium inuenire possemus. Nisi quòd in Caramuele & insanaQuixotij & inepta Pansæ reperimus, & neutrum in eo desideramus.

Redeamus eò vnde digressi. Docebat nos Caramuel nouos quosdam Reges existere beneficio indulgentiarum. Vti accidisse narrat Carolo Archiduci Austriæ. (Bella res est, & Caramuelica) Qui Rex in sepulchrum

pulchrum illatus est. O rem miram! Ita Caramuel: *Obiit nuper Madriti Carolus Archidux Austriæ, & declaratur vt Rex Monasticus à varijs Religionibus. Ex vi istius declarationis singuli Religiosi tenebantur tot sacrificia pro illo offerre quot pro Regibus Hispanis assolent.* Me miserum! Madriti eram, & has pro eo missas nō obtuli: nec me solū puto, sed multos alios in læsæ maiestatis huiusmodi crimen incurrisse. At ego contra Caramuelem argumētor, & finio. Primū: quæro quis nā sit iste Rex Monastieus, & vtrū in Purgatorio huiusmodi Reges sint? Deinde si homines isti, qui Regijs indulgentijs affecti, ac Reges Monastici, vt Carolus esse declarātur, reuiuiscant, erūt ne Reges appellandi? nec tātùm de suscitatis quæro, Si Caramuel, quòd est Abbas, in suo Monasterio seruis suis indulgentias Regū proprias procurarit, puta Iubilæum plenissimum, peto ab eo: vtrum omnes isti famuli Regia sint majestate compellandi? Et quidem de sententia Caramuelis videtur affirmandum: nam Alphonsus Primus, & Tertius, Lusitaniæ Reges ob solas indulgentias, cùm nihil aliud à Pontificibus acciperent, Reges habiri & communiter appellati. Hæc concoquat interim Caramuel, dum ego huiusmodi librum, & concinno, & cudo: quo perfecto, in arenam descendam, & Troilum imparem, ac infelicem amissis armis, resupinum, versâ hastâ inscribentem puluerem, Caramuelem esse monstrabo. Virgil. Æneid. 1.

Ad ART. VLTIMVM

Responsio & primæ huiusce partis

CONCLVSIO.

QVod Author Regi se suo morigerum, & obsequentem ostendit non possum, vt aliàs dixi, vehementer commendare: nec dubito, quin ipse rectum, quā de re consultus fuit, iudicium ferre voluerit. Sed cùm illum sibi tantùm scopum proposuerit, quem initio significauit, recuperationem Lusitanieam, ac in ea sententia sit nihil non licere Regibus amissa vindicare conantibus, subditosque id tantùm quod ad Regum suorum rationes spectat inspicere curareque oportere, minùs & iuri, & honestati, quàm vtilitati consuluit. Aliter certè sensisset, si altiùs mentem attolleret, & diuinæ legis præcepta expendisset. Itaque Religionis, ac iustitiæ, humanitatis, & clementiæ rationem habuisset, nec cū pietate pudorem quoque abiecisset. Summa ratio pro Religione: nam, vt ait Ambrosius. *Nihil maius Religione, nihil sublimius Fide.* Dei cultus & gloria Regi ante oculos proponenda, cum *Regis cor in manu Domini*: vt ab eo & incitetur, & moueatur in obsequium supremi, & omnia coercentis & moderantis Dei, cuius illa vox est. *Per me Reges regnant, per me Principes imperant.* Recolenda illa Tullij sententia erat: *Religioni parendum*, cui etsi à Fide alieno illa placuerat. Æquum erat, vt eam sibi institutionis ideam author proponeret, quæ ad Religionem, non ad cupiditatem formata: nec licere putaret omnia, imperium ambienti. Hoc Augustinus eum docere potuit: cum *Rex*, inquit, *malit cupiditatibus prauis, quam populis imperare.* Beneficentia Authori, non crudelitas suadenda. Vt enim Ambr. epist. ad Valentin. Prouerb. 21. Cicero. lib. 2. de Diuinit.

Ff

Seneca: *Imperium melius custoditur beneficiis, quàm armis* : cum tamen non modo arma suadeat, vimque incendat, sed ad immanissima quæque patranda impellat: nam ille demum Rex est, & amabilis & iucundus, *Qui cum ciuibus, quasi parens cum liberis viuit.* Ac *remissiùs imperanti meliùs paretur.* Qua sibi ratione conciliet voluntates, à quo illæ minis terroribusque alienantur? Discat ex Augustino. *Qui præest, eum debere potius amari à subditis, quàm timeri.* Vehementer errauit, dum voluit ad iracundiam, ad cædem, ad stragem Regem suum prouocare. Cum authore Seneca. *Erret, qui existimet, ibi tutum esse Regem, vbi nihil à Rege tutum est.* Ego certè ni Philippum & Authorem nossem, existimarem hîc Phalarim aliquem à Perillo instrui ad immanitatem.

Seneca de breuit vitæ.

1 lin. ad Trajan.

Seneca de Clement.

D. August. apud D. Th. de erudit. Princip.

Et verò si Author succenset, ac indignatur, quòd videt Hispaniæ suæ Regem, Lusitaniæ Regno, Cataloniæ Principatu, alijsque Prouincijs spoliatum, accisis opibus, attritis viribus, indies minui, & ab illo maiestatis fastigio paulatim decidere, paulùm ille quæso ab his humanis, quæ temporum orbe caduca voluuntur, ad illa cœlestia quæ mortalis concretionis expertia, æterna consistunt, oculos attollat, reputetque secum, illa obnoxia esse fortunæ, & eâdem quâ nos homines lege teneri, vt quemadmodum nos & nascimur, & senescimus, & morimur, ita & imperia incipere, declinare, & ruere. Ac, vt olim Tullius obseruauit, non modo ciues, sed & ciuitates ipsas Regna que intercidere eo qui se de obitu filiolæ consolabatur, quòd non ea tantũ, sed tota huiusce vniuersitatis natura periret. Vertat retrò in anteacta sæcula oculos, ac respiciat sepulta tot Monarchiarum cadauera, quæ tamen olim suis quæque temporibus floruerunt, nunc ne vestigia quidem supersunt. Imò vti alius eleganter.

Tullius in consolat. & Sulpitius ad Tullium.

Etiam periere ruinæ.

Lucanus.

Sat Hispaniæ sceptri, iurisque datum. Non nunc primùm Lusitania ab Hispanico Regno auulsa. Olim abscissa: diu separata: modò sibi restituta. Hispania numquam meliùs administrata, numquam fortiùs defensa, numquam latiùs propagata, numquàm altiùs euecta, quàm cùm diuiso cùm Lusitania imperio, ex æmulo inter se Regum opposito, Ducumque ad summam reipublicæ gloriam nitebatur. Tunc exacti ab Hispania Mauri, tunc in Africam retrusi, tunc Arces Publicæ occupatæ: tunc circumnauigatus orbis, cum Oriens, Occidensque apertus, victus, triumphatus. Quot bella feliciter gesta! Quot expeditiones terrâ, marique cõfectæ! Quot subacta regna! Quot gentes subiugatæ! Quot & quantæ opes collectæ! Quot Palmæ acquisitæ! Quot Trophæa erecta! Quot Triumphi acti! Lusitaniâ Hispaniæ coniunctâ, quid quæso magnificè domi ad Rempublicam? quid præclarè foris ad gloriam, vel susceptum vel patratum? Cùm putabant Hispani nouâ accessione virium ingentes opes fore: illa mole suâ laborare, nutare, ruere cæpit, nec sua explicare domi consilia, nec foris vires exerere: siue turbante se ac impediente rerum copiâ, siue æmulatione sublatâ virtute remittente: siue crescente ex inuidia hostium vi, eamque magnitudine suâ obrutam acriter impellente. Certè nisi hac ratione Deus Lusitaniâ sibi redditâ, Regique suo

restitutâ ingruenti malo prouidisset, ingentem Machina illa Regnorum ruinam traheret, quam & amicorum dolor, & hostium plausus sequeretur.

Tandem Lusitaniam animo complectatur. Gentis nostræ tum Religionem, tum Pietatem, tum rectè domi, tum strenuè foris gesta consideret, comperiet: dignum fuisse Regnùm, quod Deus institutum intueretur, confirmatum foueret, propagatum protegetet, afflictum recrearet, oppressum assererer, amissum restitueret, mortuum suscitaret. Regem nostrum Promissum Ioannem IV. non sine diuino numine, iure nixum, ducéte iustitia, trahente amore, communi consensu, publicâ gratulatione, omnium votis, ac suffragijs ad solium euectum, in quod Deus ipse receperat in attenuata sexta eum generatione reponendum, consideret. Hunc igitur, omnium Regum ante se Auorum quorum sanguinis, Religionis, pietatis, splendoris, magnificentiæ, iustitiæ, clementiæ iustus ac legitimus hæres est, omnes animi & corporis virtutes, non fictis adumbratas, sed veris expressas coloribus referentem, colat, suspiciat, veneretur.

Hâc, quam ille insistit, viâ, Prisci illi Reges Heroës nostri ad solium ierunt. eam ego eorum adductis clarissimis virtutum exemplis patefeci. Affectu non minore, atque maiore, opinor, pietate: nollem enim vti aliàs dixi, Reges ijs artibus Regnum stabilire, quibus illud euertitur: iniuriâ, crudelitate, impietate. Cæterùm officio meo, vt potui satis feci. Calumnias proposui, expendi, refutaui; si æcriùs, dandum, est aliquid dolori, & Amori in patriam condonandum, cum Author præsertim & primus lacessiuerit, & nimis acerbè pupugerit. Itaque nisi par pari referrem, remissius agere, quâm res postulabat, viderer. Laudaui instituta, mores, gesta Lusitanæ gentis, collegi variarum virtutum exempla, quæ hosti opponerem; occasionem nullam prætermisi, vel defendendæ Patriæ, vel illustrandæ. At inter terminos, quos calumniæ descripserât, me continui; ne viderer, aut ambitiosè multa conquirere, aut importunè quædam obtrudere, aut præpostetè aliqua collocare. Quòd si ego officio Patriæ debito minùs respondi, quam vel debui, vel potui: culpandus certè non sum, cum nec Patriæ æquari merita possint, nec reprehendédus sit quisquã quod vltra quàm vires ferant, progredi laborando non valuit: satisq; faciat officio suo ille, qui cùm quòd debeat norit, omni conatur studio satisfacere. Illud constiterit: nec studium, nec laborem defuisse. Erunt alij, qui & elegantiùs, & eruditiùs, quibus hac parte concesserim, scribant, nego tamen fore qui amantiùs & laboriosiùs. Ita enim patriam diligo, vt cùm à multis ingenio, & scientiâ vinci non admodum ægrè feram, à nemine tamen Amore in Patriam & studio patiar superari: nec tamen sum ex ijs, qui aut magnis inuitati præmijs, aut amplis remunerati honoribus, vel spem aluerunt, vel merita coronarunt. Dabo tamen hanc operam, vt appareat, me non mercedis cupiditate, sed amoris affectu, omnia quæ Patriæ debentur, officia, multis, & magnis testata significationibus præstitisse.

Nunc ego te supreme rerum omnium Conditor; teque Virgo Sanctis-

sima Dei mater, vosque omnes cælites precor, & obtestor: vt Serenissimum Regem Nostrum Ioannem IV. Promissum, saluum, & incolumem in annos plurimos esse velitis, iubeatis, vt viuat ille, vt valeat, ex cuius vita salus, ex cuius valetudine felicitas Regni Lusitanici pendet, & magna ex parte Fidei Catholicæ defensio, & propagatio. Videat ille florentem domi Rempublicam, dilatatum foris imperium, victos æmulos, hostes debellatos, domitam Africam, superatam Asiam, Americam subiugatam: comprimat armis hæreticos rebelles, compescat Mauros feroces, refrenet Turcas insolētes: reprimat arrogantiam, cohibeat furorem, contundat fastum gentium barbararum: inferat vexilla Catholica in remotissimos orbis terrarum angulos: Trophæa vbique gentium inaltissimis montium iugis constituat, totam Oceani vastitatem, immensam terrarum longitudinem, laureatis classibus, & copijs peruagetur.

Hoc igitur meum, quantulumcumque est opus, Ioanni IV. Regi Promisso, Lusitanico, Punico, Africo, Æthiopico, Indico, Americo, Atlantico, Oceanico, Persico, Arabico, Erythræo, Tapobranico, Chersonessico, Sinico, Iaponico, Insularum, tum Occidentis, tum Orientis, Emporiorum, Commercij vltrò citròque Domino, Orthodoxæ Fidei Propugnatori, Assertori, Amplificatori Maximo, Pontificiæ Sedis Cultori, Vindici, Defensori Fortissimo: Hereticæ Perfidiæ, Turcicæ insolentiæ, Barbaræ superstitionis, Euersori acerrimo: Publicæ Honestatis, Fidei, Pacis, Seruatori studiosissimo: Iusti & Æqui Arbitro rectissimo: In Deum superosque Religiosissimo: erga ciues, clientesque Patri optimo: Dicatum Consecratumque, mei, & officij, & obsequij monumentum relinquo.

Finis primæ Partis Lusitanæ.

PROPVGNACVLI
PARS SECVNDA
GALLICA.
IN QVÆSTIONES ET CAPITA DIVISA.
QVÆSTIO PRIMA.
De Origine Francorum, tùm populi, tùm Regum:

CAPVT PRIMVM.
Vtrum à Troianis Franci oriundi, & cur eo nomine appellati?

Si cui populo licuit sua primordia decora facere, illum certè Francorum fuisse, tum eius antiquitas, tum splendor, & amplitudo, tum domi, forisque præclarè gesta demonstrant. Nam vti à nobilissimis fontibus amnes celeberrimos originem trahere conjicimus, ita & clarissimarum gentium illustrissima esse exordia arbitramur. Vnde non tam venia antiquitati danda, quàm potestas facienda, vt augustissima Francicæ genti primordia assignaret. Ac fuit sanè cùm mihi externo in Francicos authores incidenti, timor à quibusdam incussus, ne tam de Francorum origine magnificè iudicarem, quòd eam potiùs speciosis quibusdam fabulis inuolutam, quàm veris rerum principijs nixam iactarent. Sed posteà cùm aperto historiarum aditu intrò me darem, & propiùs ad monumenta gestarum à Francica gente rerum accederem, & eruditis iam oculis omnia clariùs circumspicerem, authorumque præsidia haberem, quæ me à temerè opinandi nota defenderent, timore in Religionem verso, quam de glorioso gentis exordio existimationem ceperam, confirmaui, nec licuit silentij tenebris inuoluere, quod luce publicâ dignum videbatur. Itaque à Troianis Francos originem suam ducere nihil ambigo. Nec eo deterreor argumento, quòd vel quâ ratione, vel quo authore in Germaniam Franci à Troia venerint, minùs constat; nam multa sunt, quorum cùm authores & initia lateant, tamen

Liuius D.1. l.1.

Iacob, Isac. Pontan. Bodinus. Becanus. Turnebus. Hornanus.

origines consistant. Cùm præsertim, quæ dubitando argumenta procedunt, vix ea satis refutent, quæ affirmando inualuerunt. Nam is qui asseruit, non temere videtur rem alioquin arduam, & creditu difficilem inuexisse; quòd si ea huiusmodi esse contigit, oportuit initio concidere, vel decursu temporis infirmari. Sed illa celebris de Troiana Francorum origine sententia, non obscura, & suâ nouitate timida, sed perspicua & authorum assensu, & temporis diuturnitate firmata: eùm exordium decens, tum progressus certos & constantes habuit. Iam verò quod aiunt, ex Liuio: Troiâ captâ, Æneâ & Antenore excepto, in cæteros sæuitum esse Troianos, vti admito, ita nego eos tantùm liberos ab eo incendio euasisse: nam Liuius ipse tradit hos duos à Græcis sponte dimissos, atque adeò potestatem iis abeundi factam, quòd nollent, cum cæteris, ob aliqua, quæ certè dubia sunt, merita perire. Et quidem mentem satis suam explicauit Liuius cùm dixit: *Et vetusti iure hospitii, & quia pacis, reddendæque Helenæ semper authores fuerant, omne ius belli Achiuos abstinuisse.* Quare locus aliis euadendi non tollitur, cùm sibi quisque, vti fit in excidiis, & prælis, consulere debuisset; nec sit credendum nullum clàm præter illos duos, quibus palàm, & per Græcos licuit, fugere potuisse. Quòd si conari aliquis potuit, is sanè maximè esse debuit ex Regia Priami stirpe; ne in illo fatali cum patria incendio, tota periret. An verò is Hectoris filius fuerit? vti non audeo affirmare: ita negare non pergam: cum legam Hectori non solum Astianactam vt vulgus existimat, quem occisum constat, sed etiam Laomedontem, Dicti Cretensi authore filium fuisse. Cur ergo aut hic non euaderet, aut alius qui euaderet esse non posset? Cùm non desit vetus auctor & grauis, qui tradat Turcum Troili filium ex illo excidio elapsum Turcarum gentis authorem extitisse. Igitur à Troianis Francos oriundos esse affirmo, cum videam magno id consensu ab Antiquissimis scriptoribus tradi, & à nobilissimis recentiorîs memoriæ historicis probari. Nec vereor aliquorum notam subire, qui intemperantiùs in hanc sententiam inuecti, acerbis eius authores conuitiis impetunt. Quorum certè vnus est, grauis alioquin & elegans scriptor Ioannes Isacius Pontanus: cuius hîc ego supercilium ferre non possum. Malo Adoni Archiepiscopo Viennensi; Vrspergensi Abbati, Aimonio, Æneæ Syluio, Paulo Æmilio, Roberto Gaguigno, Dominis du Bellay, ac sancto Iuliano: vt omittam Manethonem, & Ammianum, Hunebaldum, & vetustissimum Chronicon, cui omninò assentiendum iudicat Petrus à Sancto Romualdo idoneus Chronologiæ vniuersalis author, qui subscribit, aliosque non paucos, nec obscuri nominis historicos numerare. Fueritne verò iste Francus, an Francio gentis author Troianus dictus? non ausim, quemadmodum nec vtrum Priami, an Hectoris filius? definire; cùm videam antiquissimo in Chronico, Priami, in aliis authoribus Hectoris filium tradi. Id assumo: Troianum eum principem extitisse. Placetque cum Paulo Æmilio sentire, qui proponit sententiam, quin examinet, quisnam ille Francio princeps fuerit. Ac vt ne rem sola munitam authoritate videar reliquisse: momenta quædam adiicio, quæ pon-

Liuius l. 1.

Idem ibidem.

Vide P. Petr. Pal. à S. Romualdo in suo Chr.

Adde plures apud Isac. Pontanum.

P. Petr. à sancto Romualdo.

Abbas Vrsper

Paulus Æm. Chron. apud Romualdum Æmilius.

dus ſententiæ afferant. Primum quòd à Gallis expeditiones in Græciam ſuſceptæ: perinde quaſi vellent maiorum ſuorum iniurias, domitâ & euerſâ inimiciſſimâ regione vlciſci. Quo & animo in Græcos pugnaſſe Romanos, in Anchiſis vaticinio Virgilius tradidit: cùm de Mummio. Guaguignus. Æmilius.

Ille triumphatâ, Capitolia ad alta Corintho,
Victor aget currum, cæſis inſignis Achiuis: Virg. 6. Æn.
Eruet ille Argos, Agamemnoniaſque Mycenas
Vltus auos Troiæ, templa & temerata Mineruæ.

Cùm præſertim à Gallis non ſubactas modò illas Prouincias, ſed ſuo donatas nomine comperiam, quòd vellent deletæ omnino à Græcis Troiæ nomen, inducto etiam Græciæ nomine compenſare, vel ſaltem vt nepotum nomen Græcis impoſitum, iugum quoque Troianum acceptum teſtaretur. Alterum eſto, quòd in Proſperi Chronico Pithoeano inter alia Regum nomina, Priami nomen inuenitur, quod certè ſignum eſt, eò aliquem poſterorum reſpicere voluiſſe: nec quòd in Ammiano Priarius ſit, momentum eludit, cùm Proſperi authoritati Pithocanum illud Chronicon, ſatis idoneum ſuffragetur. Deinde, vt Priarius ab Ammiano nominetur; non conſtat, an idem omninò Rex, an alius à Priamo Proſperiano fuerit, cùm duo, alter Priamus, alter Priarius eſſe potuerint. Quid? quòd Abbas Vrſpergenſis Priamum, & Antenorem inter Francicæ gentis Principes numerat? & mox Priami Regis meminit? nonne Proſpero & Chronico calculum adijcit, & nobis omnino ſuffragatur? Tertiùm: eo meam ſententiam munio argumento, quòd Romani domitâ ex parte Germaniâ, Sicambrorum, qui ex Francis erant, auxilijs aduerſus hoſtes libentiùs vtebantur, quaſi putarent, quibus cum erat conſanguinitatis, in ijs firmius & ſocietatis & fidei vinculum eſſe futurum. Hinc illa ſatis celebrata Sicambrorum apud Tacitum legio, quam Romanus promptam ad pericula, nec minùs cantuum, ac armorum tumultu trucem haud procul inſtruxerat. Vltimum adiecero: Saliorum cõmune nomen Romanis, & Francis fuiſſe, eoque nos moneri inter vtramque nationem maiorem aliquam neceſſitudinem, quàm inter alias ob Troianam originem interceſſiſſe. Pontano ſuccenſeo: quòd leuibus nixus inſolentis ingenij coniecturis, huiuſmodi ſententiæ grauem notam inurat. Ac illud, quod ait, neminem veterum Poëtarum qui è Troiæ excidio elaberetur præter duos Antenorem, & Æneam; alium nominare, exemplo Virgilij refuto, à quo Helenus Priami filius dicitur in Epiro regnaſſe euerſâ Troiâ.

D. Proſper. in Chron.

Ammian. Marc.

Abbas Vrſperg.

Tacit. lib. 4. Ann.

Pont. lib. 1.

Hic incredibilis rerum fama occupat aures,
Priamidem Helenum Graias regnare per vrbes,
Coniugio Aeacidæ Pyrrhi, ſceptriſque potitum. Virg. 3. Aen.

Et infrà:

Morte Neoptolemi, regnorum reddita ceſsit
Pars Heleno, qui Chaonios cognomine campos,
Chaoniamque omnem Troiano à Chaone dixit.

Sanè omnia argumenta tum eius, tum aliorum inde ſunt ducta quòd nouum hoc, & inſolens eis, ac præter authoritatem idoneam videtur; vn-

de non aliter statutam à nobis sententiam, quàm admirationibus, exclamationibus, dicterijs impugnant. *En res egregias! Quis admodum mirabitur? Quis vnquam meminrit? Quis reperit in historiis!* Hinc concludit fabulam esse confictam à Sciolis, ex quo hæc ego deduxi Pontanus; hâc certè ratione multa, quæ aut firmâ traditione, aut constanti authoritate certa putantur, planè conuellentur. Quid enim quæso, modò sit antiquum & paulò à nostri sæculi memoria remotius, inconcussum manebit? Si alijs populis minus certè nobilibus, vel Scandinauis, vel Scythis, per authores licuit, Francis initia dare, cur ea Troiani ponere non potuerint, non video, cùm præsertim in Francica Genealogia etiã Anchisis nomina reperiãtur. Vt fides huic opinioni abrogaretur, oportebat aliquod monumẽtum antiquitatis afferre, quo illa confutata corrueret. Quare iure optimo mihi vendico; quemadmodum aiunt illam recenti authoritate non potuisse firmari, ita neque eadem conuinci falsitatis potuisse. Si quòd non id probet vetustas credere nolunt, nec nos, nisi ea refutet, negare audemus. Itaque hac argumentandi ratione pares hostibus sumus: eò superiores, quòd affirmantibus tem esse, potiùs est credendum, quàm negantibus, cum non facilè ausit quisquam figmenta inducere: quare qui rem affirmat, opus est ei aliquo ducatur argumento, vt adstruat, non ei est opus qui negat. Quòd si authoritate pugnandum, multò nobis & plures, & grauiores authores adstipulantur. Qui dissentiunt, ijs certè nihil conuenit, alijs aliò abeũtibus, nec vni certæ opinioni adhætẽtibus. Ego qui externus sum, facio ne objici possit, studio gẽtis meæ, vt speciosiora primordia tribuerem, ista decora finxisse. Certè diu mecũ ab ipsa penè pueritia de huiusmodi Francorum origine sollicitus, sciendi gratiã multa inuestigaui, & fateor non pauca semper, quæ me in hanc sententiam ducerent, inuenisse.

Isac. Pontan. lib. 2.

Vide Vulphang. & Becanum.

Vide Gregor. Tur. & Sigebert.

De Ethymo non minor controuersia, minori tamen mihi impendio finienda. Ac primùm non existimo à Franco, siue Francione esto eorum Princeps fuerit, dictos Francos: cùm si eo primùm nomine dicerentur, illud aut non amitterent, aut non mutarent, sed illud semper tanquam nobile retinerent: constat verò eo non antè Augusti tempora appellatos: & anteà cum Germanis, vti regionibus, ita & nominibus esse coniunctos. Itaque anteà partim Chauci, partim Chamaui, partim Salij, partim Zutpheni, præcipuè Sicambri vocati. Quare non pauci eorum qui authores sunt à Troianis originem Francos ducere, ab ijs nomen sumpsisse negant, in quibus Ado, & Gregorius, & Abbas, & Godefridus, & Sigebertus. Quidam cum Isacio Pontano putant à Francesca, armorum genere Francos dictos. Id præterquàm quod leue, ideò minùs placet, quòd magis videtur veri simile vt à Francis Francesca, quàm contra à Francesca Franci dicerentur, cum & æquius sit homines armis, quàm arma hominibus nomen dedisse, & minùs simplex vocabulum Francus quàm Francesca videatur. Mihi satis à libero gentis ingenio, excelsa indole, magno animo, liberali iure, ac splendida viuendi ratione Francos appellatos: nam populari illius Germanicæ nationis linguâ Francus liberum, & immunem significat, quemadmodum Sabellicus, & Krantzius,

Ita Isac. Pontan. lib. 2. & 3.

Isac. Pontan. l. 5. 1.

Vales. lib. 1.

zius, & Auentinus, & Zurita obseruarunt. Huius sententiæ præcipuus author est Hotomanus, cui idcirco libentiùs subscribo, quod in Turpino reperio Francum pro libero vsurpari. Hùc accedunt alii qui paruo admodum flexu, à nostra sententia declinant, vti est Adrianus Iunius Hornanus, qui ab immunitate vectigalium, & Gotopius Becanus, qui à luxuriantis ingenii libertate dictos existimant. Certè id quoque confirmat, quòd iam à Francis deductum vocabulum Francisia splédidum quiddam ac immune, & liberum, ac liberale significat: vnde quemadmodum à Francorum nomine ad nos Francisia ex ingenio gentis deuenit, ita & ab ea nomen eis inditum apparet. Id autem quoniam magnoperè illustratur Constantini magni testimonio, celebri constitutione contento, operæ pretium hîc afferre duxerim, vti apud Europalatem inuenitur. *Vetamus successoribus nostris, externis connubio iungi, preterquam Francis: nam hi verè nobis Franci, nobiles ac generosi videntur.* Quæ lex tanquam sacra in D. Sophiæ, incisa Tabulæ, seruata, eamque Constantinus Porphyrò genitus Leonis filius, morti proximus, obseruari seriò, seueréque imperauit. Quid hic in mentem venerit Valesio, vt huiusmodi testimonij fidem eleuaret, certè ignoro, puto tamen, aut ei assentiri, aut non tam leui coniectura refragari debuisse. Hotoman. in Franc. Gal. cap 5. Horn. c. 9. Bat. pag 73. Apud Bar. & Spond. & petr. Romuald. Valesi.

Quod verò multi, nobilesque authores tradunt ob feritatem, vel ferocitatem Francos à Valentiniano primùm Augusto nuncupatos; placere mihi non potest, tum quòd alienior sit Ethymologiæ deductio; tum quod ante Valentinianum constat eo iam nomine Francos appellatos. Nam si minùs, ante Augustum, & apud Tullium: Galieno certè Imperatore, Francos, apud Trebellium Pollionem accepimus, honesta nempè inducti nominis occasione, cùm Francica auxilia, ob egregiam gentis virtutem accita legamus, vt militari ingenio nomen suffragaretur. Igitur sic Pollio: *Contra Posthumum Galienus bellum incepit, & cum multis auxiliis Posthumus iuuaretur Celticis, ac Francicis, in bellum cum Victorino processit.* Accedit, Diuum Hieronymum, qui Valentiniani tempora & præcessit, & æquauit, & secutus est, Franciæ ita meminisse, vt celebre nomen illud, etsi recens, significaret. Vide pontan. Trebellius Pollio. D. Hieron. in vita Hilar.

CAPVT SECVNDVM.

Quæ Francorum Sedes: qui populi, quando noscitari cœperint?

CVm vel ante Augustū, vel ante Galienū Franci dicti non sint, nec eo nomine, vbinam gentium fuerint, inuestigari possit: aliâ oportet ratione inquirere. Ea erit cùm ex inspectu chartarum veterum, tum ex idoneis authorum locis conflata. Igitur sedes habuisse Francos, in ea scilicet parte Germaniæ magnæ quæ Occidua dicitur, circa Rheni exitum, antequam Oceano se committat, mihi sanè compertum. Patet ex itinerariâ chartâ sub Constantino, aut eo circiter tempore delineatâ, in qua versus ostium Boreale Rheni hæ gentes

locantur: *Chauci*, *Amsiuarii*, *Chamaui*, *qui & Franci* ijsque inscribitur Francia, quasi ea Regio, quam incolebant, eo nomine definiretur. Rem perspicuam reddidit suâ authoritate Hieronymus, dum
D. Hieron. in vita Hilar. ait: *Inter Saxones, & Alemanos, gens non tam lata quàm valida, apud Historicos Germania, imo Francia vocatur:* Quo loco docet in Germania, sed
Procopius. Occidua Francos habitasse. Firmatur Procopij testimonio sententia. *Rhodanus,* inquit, *in mare Tyrrhenum, Rhenus in Oceanum immittitur. Paludes hisce in locis non paucæ, vbi primitùs Germani gens barbara habitabant, nec magni tum*
Agathias. *primum momenti viri, qui Franci nunc vocitantur.* Iuuat Agathias: *Franci olim dicti Germani: nam circa Rhenum fluuium habitant, & continentem ei*
Ausonius. *adiacentem occupant.* Magnum in Ausonio est momenti, cum Mosellam alloquutus,

> *Accedent vires quas Francia, quasque Chamauus,*
> *Germanique tremant, tum verus habebere limes,*

Significat fore, vt ab ea parte, aucto, scilicet ex Mosellæ accessione Rheni vado, minimè sit à Francis, qui è regione habitabant, timendum, quòd non ijs per aluei profunditatem liceret in alteram ripam transire.
Pontan. lib. 1. cap. vlt. Item illi Rhenenses dicti, vt ex Hollandico vestutissimo Chronico Pontanus deducit. Imò & Rhenos appellatos constat ex Persio.

Pers. Sat. 6.

> *Missa est à Cæsare laurus*
> *Insignem ob cladem germanæ pubis, & aris*
> *Frigidus excutitur cinis, & iam postibus arma,*
> *Iam chlamydes Regum, iam lutea gausapa captis.*
> *Essedaque, ingentesque locat Cæsonia Rhenos.*

Steph. Quo item vocabulo à Stephano Græco authore nominantur Ῥῆνοι ἔθνος παροικοῦν τῷ Ῥήνῳ. Rheni gens fluuio Rheno accolens.

Quare cum Germania tota diuideretur à probatis authoribus in tres partes, Occiduam, Orientalem, Meridionalem, vt eam Strabo, &
Strabo. Tacitus secant; in Occidua Franci habitabant, Orientalem, quæ Boream quoque spectar, Saxones colebant: Alemani, quos & Plinius Her-
Tacit. mones nominat Meridionalem tenebant, ita vt à tergo Saxones, à latere Alemani Francos clauderent. Occupasse autem diuersam à Fran-
Plini. Orosius. cis Saxones regionem, docet nos Paulus Orosius: Saxones tradens erumpentes in Romanos, in ipsis Francorum terris oppressos à Valentiniano. Alemanos quoque diuersos, ac dissitos à Francis regione esse, ex
Ammian. Pontan. Ammiano, & Panegyrista Maximiliani docet nos latè Isacius Pontanus, qui rem hanc totam accuratissimè inspexit. Ne quem verò conturbet illa celebris Francorum in Ortiuos, & Occiduos diuisio: nam non modo quî inter se, sed quomodo ab aliis Germaniæ populis distinguantur Franci, inuestigamus. Atque vt limites ijs Francorum
B. Rhenan. Abraham. Ortel. populis assignemus, à Beato Rhenano primùm, deinde ab Abrahamo Ortelio chartam Pentingerianam seu Victorianam oblatam sumamus, vt in ea definitam Francorum in Germania veterum di-

tionem inueniamus. In hac ergo ab ostijs Rheni à parte Germaniæ magnæ occiduæ coloniam vsque Agrippinam secundùm Rhenum lineâ designatum inscribitur *Francia*: versus autem Rheni ostia ad Borealem Oceanum illa inscriptio, *Chamaui, qui & Franci*: Item *Chauci*, *Rapluarij*, *Chrepstini* quo velut augurali lituo Francica regio definitur. Qui tamen exactiùs delineare velit, sciat is terminos habuisse ab Oriente Toringiam, & Saxoniam ad Visurgim: ab Occidente Gallias, Rhenumque: à Septentrione Germanicum Oceanum: A Meridie Alemaniam & Sueuiam: ac quicquid terrarum intra hos limites patebat, Franciam vocari.

Quos populos illa Regio comprehenderit, non admodum expeditum est scire: subductis tamen rationibus, comperio Rhenum Attuarios, Bructeros, Chamauos, ac Salios habitasse: Ad Oceanum Frisios, & Caucos deflexisse: Infima & Mediterranea Amsiuarios, Cattos, Sicambrosque quod præcipuum Francicæ genti nomen, coluisse. Et quidem Attuarij sunt ij, quos Strabo Cattuarios; Ptolomæus Chasuarios, Annales Caroli Ducis Hattuarios, & Hattoarios: Velleius verò Paterculus Attuarios vocat. Atque adeò ab Amsiuarijs distincti, cum hi à mari dissiti, illi propinqui essent. Francos eos, ac Rheni ostia tenuisse, constat ex Ammiano Marcellino libro vigesimo, vbi narrat à Iuliano Cæsare bello petitos, ac oppressos: & sub iugum datis legibus missos: quorum postea Dani oppidum Attuaricis vastarunt, vti vetus author Francicæ historiæ memoriæ prodidit. De Bructeris, & in Francia, & ad Rhenum habitasse compertum loco Alexandri de Arbogaste scribens: *Coloniam Agrippinam ingenti agmine petiit, ratus omnes Franciæ recessus penetrandos vrendosque, cum decussis arborum folijs nudæ, atque arentes syluæ insidiantes occulere non possent. Collecto ergo exercitu transgressus Rhenum Bructeros ripæ proximos, pagum etiam quem Chamaui incolunt depopulatus est.* Eos maiores & minores agnoscit Ptolomæus: eosdem à Druso nauali prælio victos commemorat Strabo. Quin & refert Suetonius, parum abfuisse, quin Tiberius à Proculeio quodam occisus fuisset. De Chamauis, qui finitimi alijs, & cum ijs apud Authores nexi scribendo esse solent, Francorum esse, & quidem celebrem gentem prodit Cornelius Tacitus: Sulpitius, Alexander, Euagrius, Petrus, & Tabula Theodosiana, alijque complures tradunt, nec minùs inferiorem Rheni ripam coluisse. De his Pentingeri tabula. *Chamaui qui & Franci.* Ac Gregorius Turonensis de Arbogaste. *Transgressus est Rhenum: Bructeros ripæ proximos, pagumque etiam quem Chamaui incolunt, depopulatus est.* De Salijs notior res est, quàm vt probetur, cùm præsertim conterminos eos esse Chamauis, & Ammianus Marcellinus, & multi alij authores scribant. Et ij sanè inter Francorum gentes ab Eumenio, & Alexandro Chamauis finitimas numerantur: eosque ceu vicinos & amicos Iulianus Augustus, eodem bello est persecutus. De ijs postea ad legem Salicam sermo redibit. De Frisijs, quòd ad Oceani littora sedes, sed in Francia tamen habuerint, id certè monstrandum: & quidem

Vide Pontan & Valesium.

Strabo.

Ammian lib. 20.

Lib. 7. Geog

Gregor. Turonens.

Infra qu. 8. Ammian.

Eumen. in Paneg. ad Const.

Alexand. l b. 4.

Valesius lib. 6. miror doctissimum virum Valesium cum Frisijs eam regionem assignasset, ita postea de ijs loquutum, vt vix inter Francos numeret, nec apud eum constet vbi in Francia habitarint. Nam primùm ait, eos diù Francis Idem lib. 7. paruisse, deinde à Saxonibus subactos, plurimos in Batauiam transisse. Deinde alibi ita eos cum Brittonibus coniungit, vt cùm anteà Saxonibus penè miscuisset, non modò Francos non fecerit, sed à Francis penè diuiserit. Igitur quod apud ipsum non multùm constat, ex Isacio Pontanus. Valesius in Prol. Pontano sumemus, quem ille tamen non admodum Francicarum rerum gnarum fuisse tradit. Mihi certè aliud visum, nec enim Authorum luminibus velim officere. Ex eo loco Taciti adducto rem confirmo: *A* Tacitus in Germania. *fronte Frisii excipiunt; maioribus minoribusque Frisiis vocabulum est, ex modo virium: vtraque nationes vsque ad Oceanum Rheno pratexuntur, ambiuntque immanes insuper lacus, & Romanis classibus nauigatos.* Alibi eos transrhenanos appel- In Annalib. lat, vt cum trās Rhenum habitare dicat, Francos notet; cùm circa Oceanum, Frisios significet. Plinius in Rheno cum Frisiabonibus locat minores Frisios, trans Rhenum maiores constituit: vbi obiter animaduer- Lib. 4 c. 13. Strabo. Iul. Cæsar. to Frisios eo nomine olim cognitos minùs fuisse, cum nec apud Strabonem, nec Cæsarem vlla Frisiorum mentio fiat. Cuius nominis gloriam elucere Tiberio principe Apronij clade cæpisse Tacitus refert. De Tacit. lib. 4 Annal. Iul. Capitol. Eumen. in paneg. ad Constant. quibus, in Clodio Albino Capitolinus, & in Constantio Eumenius, tanquam de Francis, meminerunt. Eosque Eumenius cum Chamauis censendo coniunxit: cur ante & posteà Eumenius inter Francicas gentes numeret incertum: vt cumque sit, constat maritimam eos ab Rheno, seu Isalâ Oceani oram prætexuisse.

Chauci Frisiis sucedebant: littus Oceani ab Amasi ad Albim vsque occupabant, Ptolomæo minores dicti qui intra Amasim, & Visurgim Plinius. Tacitus. erant: Maiores qui inde ad Albim excurrebant. Nec Plinius, Tacitusque dissentiunt. Carta Itineraria Constantini, Caucos primùm, quòd à Lib. 16. c. 1. mari in Mediterranea pergat, nominauit. Plinius visos à se in vadis ferè Oceani Caucos memorat. Cayci modica deflexione litterulæ Poëtis appellati.

Lucanus. Lucano:

Et vos crinigeros bellis arcere Caycos
Oppositi, petitis Romam, Rhenique feroces,
Deseritis ripas.

Claudianus. Et Claudiano:

Tum fortè decorus
Cum Silicone gener, pacem implorantibus vltrò
Germanis responsa dabat, legesque Caycis
Arduus, & flauis signabat iura Sueuis.

Iterum eidem:

Et iam trans fluuium, non indignante Cayco,
Pascat Belga pecus, mediumque ingressa per alueum
Gallica Francorum montes armenta pererrent.

Vbi rectè Valesius: *Rhenum Poeta vult intelligi, & Caucos, seu Caycos, nationem Germanam, gentibus Francorum annumerat.* Valesius lib. 2.
Id Carmine obseruat Scriuerius, Scriuerius.

Francæ inuictæ armis, & fortibus ortæ Caycis,
Ni tamen hos Caucos dicere fama volet.

Hæc de Caucis tum quoad sedem, tum quoad nomen germana Pontani sententia ab eo est eruditissimè confirmata. Isa. Pont li. 16.

Amsiuarios celebrem Francorum fuisse gentem, ex multis monumentis à Pontano, & Valesio, adductis patet. De quibus ita Ammianus: *Rheno transmisso regionem subitò peruasit Francorum, quos Amsiuarios vocant.* De Iuliano loquitur, à quo & Salij impetiti: & Tacitus: *Eosdem*, idest Frisios, *agros* *Amsiuarij occupauere, validior gens*: & Alexander cuius hæc sunt verba. *Transgressus Rhenum Arbogastes Bructeros ripæ proximos, pagum etiam quem Chamaui incolunt, depopulatus est, nullo vsquam occursante, nisi quòd pauci ex Amsiuariis & Gallis Marcomiro duce in vlterioribus collium iugis apparuere.* Quem locum integrum Gregorius Turonensis citat. Ex quo & esse Fràcos Amsiuarios & viciniora coluisse, quòd iuga montium vlteriora instituerint, liquet. Iuuat Tacitus: *Pari metu exterritis Bructeris, & cæteris quoque aliena pericula deserentibus, tota Ansibariorum gens retrò ad Vsipios, & Trebantes concessit.* Pondus addit Notitia Imperii, & Prouinciarum ita lib. 2. memoratis populis: *Batauiiuniores, Bructeri, & Amsiuarii*: vt à mari Amsiuarii recedant. Eos Vuolphangus Ansibarios vocat, sed impropriè. Cum ii à Tacito, Ammiano, Sulpitio, Iulio, Honorio, Isidoro Amsibarii, vel Ansiuarij, vel Ansibari appellentur, quemadmodum ante me Pontanus partim, partim Velesius adnotarunt. Ammia. li. 6. Tacit. 13. Aon. Sulp. Alex. ann. 391. l. 4. Greg. Turonens. Tacitus. Notit. Imper. & Prouinc. l. 2. Pontan. Valesius.

Cattos cum Francis censendos, eorum [illegible], quos suprà non semel citaui, authorum sententia est, Pontani & Velesij: constatque Sidonio Apollinari, nam postquam de Alemãno, & Saxone subiungit: Pontan. Valesius.

Catturnque palustri In Paneg.
Alligat Albis aquæ.

Apud Tacitum id reperimus: *Proximi Cattis certum iam alueo Rhenum, quique terminus esse sufficiat, Resipij & Teucteri colùt.* Dio cis Visurgim, ante Cheruscos, circa Rhenum ad Meridiem locat: Sic enim lib. 54. *Drusus*, inquit, *castellum contra barbaros ad Lupiæ, & Misonis fluminis confluentes aliudque in Cattis ad ipsum Rhenum extruxit.* Et libro quinquagesimo quinto: *Drusus postquam Cattorum fines ingressus esset, inde in Cheruscos conuerso itinere, Visurgim transcendens, omnia populando ad Albim vsque peruenit.* Ptolomæus tamen Albi propiores Orientem versus extendit. Sulpitio, Alexandro, Catti Ansiuarijs coniunguntur, quem locum proximè citauimus. Claudianus certè Sicambris, qui verè Franci, adnexuit. Tacitus. Dio. Idem. Ptolomæus Sulpit. Alex. Claudian.

Agmina quin etiam flauis obiecta Sicambris
Quæque doment Cattos, immansuetosque Cheruscos,
Huc omnes vertere minas.

Ab omnibus inter Rhenum & Albim collocantur.

Sicambri & clarissimi, & antiquissimi Francorum, imò & potentissimi

extiterunt; siue ij à Pannonia primùm à Troianis oriundi, vti credimus venerint, siue in ipsa Germania nati fuerint. De origine quæstio fortasse: de gente, quòd nimirum sit Francica, dubitatio esse non potest. Eorum vltra Rhenum meminit Cæsar. *Trans Rhenum*, inquit, *ad Germanos fama peruenit, diripi Eburones, atque omnes vltrò ad prædam euocari: cogunt equitum vndecim millia Sicambri, qui sunt proximi Rheno.* A quo deinde Vsipetes, ac Teucteros Sicambris se adiunxisse traditur. Iis pulchrum sanè Strabo testimonium dedit. *Sicambros, & Cimbros omnium gentium, quæ inter Albin, & Rhenum degunt esse nobilissimos.* Iuxta Menapios idem in palustribus locat. *Menapii ex vtroque ostiorum latere paludes incolunt: iuxta hos collocantur Sicambri Germani:* nec vana appositio est, nam Sicambrorum maximam partem in Galliam Augustus traduxerat: vnde idem: *Huius partis populos, Romani partim in Galliam traduxerunt, reliqui migrauerunt in penitiores Germaniæ partes, vt Marsi: & Sicambrorum exigua restat portio.* Sedes iis ad Oceanum assignat, cum Chamauis, Bructeris, Cimbris & Caucis, & aliis. Fidem Suetonius dictis faciat. *Germanos Augustus vltra Albim submouit; ex quibus Vbios, & Sicambros dedentes se traduxit in Galliam.* Hi Sygambri à Tacito appellantur lib. Annalium Secundo, vbi dicit Sygambros in deditionem acceptos. Poëtæ Francos & Sicambros pene committunt, & indifferenter ponunt.

(De bello Gal. li. 6. — Strabo. — Ibid. — Lib. 7. — Sueton. In Augusto. — Tacit.)

Claudianus. Claudianus.

Ante ducem nostrum flauam sparsere Sicambri
Cæsariem, paruoque orantes murmure Franci.

Idem, quos Panegyri secunda Francos, & Germanos dixerat, Sicambros in tertia appellat.

Illinc flammante Sicambri
Cæsarie, nigris hinc Mauri crinibus irent.

Dixerat enim.

Qui mihi Germanos solus, Francosque subegit,
Cur nondum legitur Fastis?

Concinit Apollinaris.

Carm ad Consent. Narbon.

Tu Vicrum & Vacalim, Visurgin, Albin,
Francorum & penitissimas paludes
Intrasti, venerantibus Sicambris
Solis moribus inter arma tutus.

Lib. 5. De quo id obseruat Valesius, Francos nunc Sicambros, nunc Cattos appellare, eosque in ripa Rheni ponere.

Flauis in pocula fracte Sicambris
Rhene tumens.

Lib. 5. Additque Valesius: *Francos Sidonius nunc Cattos, nunc Sicambros appellat, secutus veterem Iuuenalis Scholiastem, qui Cattos, & Sicambros gentes Germanorum, siue Francorum interpretatur.*

Lucanus. De iisdem locutum Lucanum existimat Pontanus, cum dixit.

Et vos crinigeros bellis arcere Caycos.

Claudian. Et Claudianum pro Francia Sicambriam posuisse arbitratur.

Miles et vt nostris detonsa Sicambria signis.

Illud ego animaduerteram, Propertium nitidum vatem Straboni de Sicambrorum palustri sede consensisse, dum ait,

Ille paludosos memoret seruire Sicambros.

Et Claudianum Cæsari iuxta Rhenum collocanti, eo carmine. Propertius.

Rhenumque minacem
Cornibus infractis adeò mitescere cogis, Claudian.
Vt Salius iam rura colat, flexosque Sicambri
In falcem vertant gladios.

Sicambrum ex Ingenio truci ac feroci Francum reddere, notat ex Horatio Pontanus. Horatius.

Te cæde gaudentes Sicambri
Compositis venerantur armis.

Certè Nazarius: *Franci*, inquit, *præter cæteros truces*; & Horatius feroces proponit Sicambros. Panegyr ad Constant.

Quandoque trahet feroces, Od 2. l. b. 4.
Per sacrum cliuum meritâ decorus

Fronde Sicambros.

Quid? quòd Sidonius Franci habitum describens, Sicambri senis personam induerit: Sidonius Apol. ad Lampridium. Horat.

Hic tonso occipiti senex Sicamber
Postquam victus est, elicit retrorsum
Ceruicem ad veterem nouos capillos.

Vt & habitum animi, & corporis in Sicambro Francum deprehendas. Nusquam verò meliùs cum dignitate apparet, Sicambrum germanè Francum esse, quàm in Remigij ad Clodoueum genuinum Francorum Regem sententia, cùm sacro fonte lustrare vellet, qùam narrato rei totius euentu hisce verbis Gregorius Turonensis proponit. *Rex prior poposcit se à Pontifice baptizari; cui ingresso ad Baptismum: Sanctus Dei sic infit, ore facundo: Mitis depone colla Sicamber: adora quod incendisti, incende quod adorasti.* Quod & Trithemius narrat, & Pontanus, & Valesius agnoscunt. Addit nouum calculum Venantius Fortunatus, à quo Cherebertus item Francorum Rex Sicamber appellatur. Cum de hac quidem re constet, illud certè non liquet, vbi sedes habuerint, nam quidam in maritimis, quidam in Mediterraneis, quidam ad Rhenum, ad Albim non pauci assignant. Author sum: Sicambros cùm primi essent Franciæ populi, maiorem eius partem occupasse. Deinde cùm maiore vi, quàm cæteri pollerent, alios exegisse, ac in eorum sedes transiuisse, tandem de suo nomine multas eius prouinciæ gentes appellasse: & quod ad solos Frisios Pontanus trahit, obscuratos eos à Sicambris putans, ego ad alios quoque populos extenderim. Imò & hanc Augusto causam fuisse puto, vt Sicambros è Germania in Galliam traduceret, ne reliquam occuparent. Atque adeo illos à Tacito & aliis authoribus *Germanos* antonomasticôs, & κατ' ἐξοχὴν appellari. Pontanus. Valesius. Greg. Turon. Trithem. Romuald. Venant. Fortun. Isac. Pontan. Tacitus.

Quo primùm tempore noscitari Franci cæperint, ea vna ex intricatis, ac præcipuis quæstio est. Aureo illo Ciceronis seculo notos: ex illius ad Atticum Epistola, in qua sic *Redeo ad Thebassos, Sceunas, Frangonas,* Carolus Carolus molin to. 3. ad Edict. Henrici II.

Molinæus vir doctissimus deducit: nec ei Authorum præsidia defuisse crediderim, quos ille sibi suffragari etsi non citet, asseuerat. Sed eum multi cum Beato Rhenano, & Iacobo Isacio Pontano acriter impugnăt. Nec alij fauent, cum nemo fermè Gallorum, ante Valerianum, & Gallienum, Francos inducere audeat. Itaque omnium hac in re consensus præiudicium quoddam est: Francorum gentem seculo illo Ciceronis ignotam omnino fuisse. Et verò duo sunt argumenta quæ Molinæi mentem concutiant. Alterum: mirum his de populis Cæsaris silentium, qui cùm omnium primus Trans-Rhenanam Germaniam aperuisset, & non paucos eius populos recensuisset, Francos minimè nominauit. Accedit, quòd nec Suetonius, nec Velleius, nec Tacitus agnouerunt. Quî ergo Tullius nosse, & appellare potuit? Alterum: eum locum ad Atticum esse corruptum: nec de Francis accipi posse. Nam nec Frangones, vnquam Franci dicti, nec cum iis vnquam gentibus numerati. Accedit: quod ipsemet Cicero satis significat, se de Francis loqui noluisse, quippe qui Epistolâ nonâ proximâ dixerat: *Balbus meliora de Galliâ. XXI. die litteras habebat, Germanos, illasque nationes, re audita de Cæsare, Legatos misisse ad Aurelium, qui est propositus ab Hircio, se quod imperatum esset, esse facturos.* Id quod de Germanis Tranrhenanis intelligi vix possit. Cùm, vti Rhenanus animaduertit, ea legatio à Secundæ Germaniæ, id est Belgii populis missa sit, & de Legatis quidem constet, Iccium, & Antebrogium fuisse: notetque deinde Pontanus nihil absurdius fore, quàm cogitare Germanos vlteriores, mortuo Cæsare in Romanorum potestate sponte suâ futuros, qui eo viuo esse noluerant. Quare non de iis, sed de Belgis Tullij locum accipiendum.

Cicero ad Attic. Beat. Rhena. lib. 2. Rer German. Isac Pontan. l. 2. Fran. rer. Molinæus rerum de Monar. Francor. lib. 11. 67. Cicero. ad Attic. lib. 2. 4 Epist. 9. Pontanus.

Mihi tamen, pace horum doctissimorum hominum, liceat aliter opinari, & Molinæo assentiri: atque hanc Francorum nomini gloriam quærere: quam nemini suspectam fore, cum sim peregrinus, existimem. Ac id eò mihi fidentius vendico, quò sum in Cicerone versatior. Itaque retinenda eius lectio, & mens è lectione spectanda. Diu est, quòd huiusmodi genus sciolorum odi, qui passim Lectiones mutant, & authorum vetera monumenta corrumpunt: vt suo seruire arbitrio cogant. Quo illi se sanè aut minùs acutos, aut studiosos, aut certè magis insolentes ostendunt: cùm aut nequeant retentâ lectione locum intelligere, aut nolint plus operæ ad capiendum sensum ponere, aut credant non posse aliis, quòd ipsos fugit, innotescere. Quæ licentia iam eò vsque peruasit, vt & in Ecclesiasticos quoque Authores, imo & in ipsa Diuinarum litterarum sacraria manum temerè iniecerit. Quam ego seuerè in meo Augustino vindicato, citò in lucem edendo, & non sine iustâ animi commotione castigo. Fateor ingenuè, multò me minus hisce Lectionum corruptoribus esse doctum: sed illud item affirmo sæpe à me, quos ij, nisi mutato textu, intelligi posse locos negarant, esse illâ retentâ intellectos. Nuperque accidisse constat, vt cùm ad me vir quidam eruditissimus hac opinione imbutus accessisset, iactassetque se plurimorum in Statio locorum sensum hac ratione mutatæ lectionis, & nouę inuectæ inuenisse, aliterque intelligi posse negasset: ac ego contrà repugnassem, ac eorum

Molinæus de Monar. Fran. Idem in com. ad edict. Reg. Henrici II. Vide Maldonat. in Luc. c. 1.

non

non paucos integrâ Lectione explicaturum recepissem: illeque me hoc nomine irrisisset, in eam contentionem ventum fuerit, in qua ego repentè quos obijciebat locos, & vitiatos omnino, atque adeo vacuos sensu affirmabat, inuiolato prorsus textu, & illo quod putabat, vitio retento multò quàm ipse commodiùs explicarem. Cuius ego rei testem adhibeo ingeniosissimum ac eruditissimum virum Ducem Emmanuelem Fernandez Villareal, dignissimum in Gallia Portugallensium Consulem huius æui scriptorem politissimum, qui & mihi est explicanti assensus, & idoneo rei totius euentum, si opus fuerit, testimonio confirmabit. Sed nos ad propositum reuertamur.

Sancta sit igitur Ciceronis Lectio: ac in eâ iam tum ætate Francos fuisse constet. Ne textui vim faciam, monent probati authores, qui loco non mouent: leguntque *Frangones* imo & Nizolius, & Alexander Scotus *Francones*, quibus Lambinus consentit *Francones* retinens. Cur igitur inducam, & reponam Vangionas cum Pontano, cùm hic statim nutet, & Phangones inferat, atque adeo lupum auribus, vti aiunt, teneat? Iam Rhenano assentiri non debeo, qui legationem Iecij, & Antebrogij ad Cæsatem missam, eo mortuo hic intrudit. Vt à Pontano, & aliis dissentiam, facit, quòd vt suum sensum statuant, locum corrumpunt, cum præsertim apud Nizolium videam *Sueuos & Francones* legi. Putare autem, quod de Veteranis Cæsaris, Pompeii bona possidētibus ibi sermo sit: non admodum probabile crediderim: cum verba Ciceronis sequentia non faueant. Sic enim Marcus. *Hos tu existimas confidere se illa habituros stantibus nobis, in quibus plus virtutis putarunt, quàm experti sunt?* Nam ex his constat, quæ habebant, ea probantibus, imo & donantibus Pompeianis (quorum erat Marcus) habere, ac deinceps eorum beneficio habituros. De quo tamen necesse erat dubitari, cum infirmæ anteà fuissent Partes Pōpeianæ, atque adeo non multùm iis confidere possessores illi deberent. Vnde liquidò apparet ea bona Pompeij esse non potuisse: cum ea & à Cæsare donata, & contra voluntatem Amicorum Pompeij retinerentur, de quibus non erat putandum, vt stantibus Pompeij partibus, & fauentibus haberi possent, imo credendum, iis vigentibus haberi non posse. Vnde ruit tota illa Pontanicæ Interpretationis ratio, in Dione & Plutarcho inaniter fabricata. Ciceronem ego sic intelligo. Locutus epistola proxima de Germanorum statu dixerat: Balboo referente, pacatos esse & morigeros Populo Romano; ac in eorum fore potestate, qui Rempub: tenerēt: cuiusmodi erat Hirtius. Deinde sequentibus litteris dubitat: an ij populi in fide sint mansuri? Quòd Pompeianas partes Cæsarianis inferiores fuisse deprehenderint: ac proinde ea quæ tunc haberent: vel Hirtij, & senatus authoritate confirmata, habitum à se iri ob imbecillitatem partiū desperarent. Quem planum omnino esse sensum existimo, & in tem nostram accommodatum, cum præsertim id quod addit, nihil detrahat veritati interpretamenti. *Pacis isti scilicet amatores, non latrocinij authores?* Fluxam eorum fidem arguit, quòd nempe ij populi rapto assueti viuere, & bello studebant, & latrocinijs operam dabant. Quare non esse putan-

Cicero ad Attic. l. 14. Epist. 10.

Pontan. l. 2.

B. Rhenanus lib. 2. Rer. German.

Lege Nizol. & Scotum. Cicero. Epi. 10.

Isac. Pont. l. 2.

Cicero. Epist. 9.

Cicero Epist. 10.

dum ab ea parte quietam fore Rempubl. etsi ad pacem tuendam occupata ab ijs gentibus iure pacis haberi permitterentur: cùm quod armis obtinuerant, bello conseruandum, imo & aliquid adjiciendum esse à gente truci, & rapaci videretur.

Cicero Epist. 8. Vnum mihi objici posse scio: longiùs ista posita, quàm vt Cicero curare potuerit: sed qui legat octauam epistolam comperiet longè ista à conspectu, non tamen ab animo Tullij remota, qui in omnes intentus partes Reipublicæ studiò excubabat: cum præcipuè Pompeij partium reliquias foueret: queis ne Cæsarianæ officerent prouidebat. Quare in eâ Epistolâ: *Quid Galli, quid Hispani, quid Sextus agat vehementer expecto.* Vnde propius Tullium locata, quæ alias dissita credebat, qui opponet, intelliget. Quòd si cui minus placuerit mea illa sententia & malit Franconas, non Germaniæ populos, sed aliquot Cæsaris veteranos significare: nec probet illos ab Hirtio ad Pompeianas partes traduci potuisse, IdemEpist.11 quòd Hirtius Romæ tunc erat, vt ex Epistola XI. apparet: non admodum contendo: modò euincam Francones Veteranos auxiliares è Germaniâ fuisse, atque adeo iam tum eos noscitari, celebrarique cæpisse. Nullam verò de iis mentionem à Cæsare fieri: nullum certè argumentum est: cum id Cæsar non neget, tantùm dicere omittat. Fortasse illi Pontanus l. 2. c. 4. nomen vsitatius inter Romanos placuit, ab insolentiore abhorruit. Quin & hîc suo Pontanum argumento refuto. Ait: *Frisiorum vocabulum minus id æui celebratum, latuisse adhuc inuolutum claritudine nominis Sicambrorum: ideoque Cæsarem & Strabonem nusquam Frisionum mentionem fecisse.* Eadem igitur ratione fieri potuit, vt Francorum nomen aliud clarius obscuraret. Valesius. l. 1. Idem l. 5. Velesio contra me sentienti, & illud repono: *Miram se*, ait, *Sidonium Francos, cùm in Gallia iam habitassent, extra Galliam semper locare.* Quemadmodum ergo ex eo quòd illi non venit in mentem ponere, non sequitur eos in Gallia non fuisse; ita & quòd Cæsar Francorum non meminit, non cogit, iam & esse, & dici Francos inficiari. Si verò durum cuipiam videatur in ea altissima barbarie, iam nomen Francicum eluxisse: sciat is (quod & in gratiam Francorum dixerim) nullum vnquam illustrius nomen, quodque latiùs patuerit Francico extitisse. Nam ex Historiis Lu- Maffeius. Osorius. sitanis Indicis constat, cùm ad Indos vel remotissimos nostri homines accessissent, Francorum iam apud eos nomen magnoperè virtutis nomi- Ioan. Barrius. Didac. Couto ne, & notum, & celebratum. Nam nostros ij, cùm & Europæos patriâ, & bello claros vidissent, communi vocabulo *Frangues*, seu *Francos* appellabant. Tanta Francorum nobilitas, & antiquitate originis, & generis claritudine, & magnitudine rerum gestarum fuit, vt quos viderent barbari hisce virtutibus eminere, Frangues, idest, Francos vocitarent. Et quidem istud mirificè Lusitanis congruebat, tum propter acceptam à Fran- Britto. Monarch. Lusitana. cis in Henrico Authore Regni, Francici sanguinis Regiam stirpem, tum propter vtriusque nationis inter se necessitudinem, & insiti amoris, & initæ Societatis vinculis copulatam. Maneat itaque in hac ce- Pontanus. B. Rhenan. Molinæus. leberrima quæstione Francos, non modo Valeriani, & Gallieni secundùm Isacium, Rhenanum, & Valesium, sed multò antè aureâ Marci Tullij

Ciceronis ætate, de meâ, ac Molinæi ſententiâ, noſci, celebratique cæpiſſe.

CAPVT TERTIVM.

Quid de antiquis, ante Pharamundum, Francorum Regibus ſentiendum?

EXpectet fortaſſè aliquis, vt quoniam Francos à Troianis originem traxiſſe exiſtimarim, ſeries illa ex integro à Pharamundo retro ad Francum, ſiue Francionem ducta à me hic quoque proponatur. Eam ego ſuprà ſpem eluſi, cum ita opinionem meam ſum moderatus, vt illud vendicarim à Troianis Francos oriundos: reliquis prudenter abſtinuerim. Nec vt ego omnino Troizantibus aſſentirer, moleſta me illa Regum ſerie inuoluerem: meliori certè quàm Ioannes Mariana Hiſpanus conſilio, qui cùm vetuſtiſſimorum ſuæ gentis Regum origines inueſtigaſſet, & multis implexas fabulis inueniſset, atque adeo eas vt incredibiles dãnaſſet, eas tamen ita propoſuit, vt enumeratis ſingulis, quos paulo antè reiecerat, Regibus, probaſſe recenſendo quod cenſendo excluſerat, videretur. Ego huiuſce rei curioſos ad Hunibaldũ, & ſequaces, qui non ſunt pauci remiſero, qui enim nego à Franco, vel Francione dictos Francos, non debui à Franco ſtirpis Francicæ Regiæ ſeriem inchoare. Ita numerando ſingulos agam, vt quicquid ab iis, vel in eos memorabile geſtum ſit, enarrem. Vide apud Pontan. Mariana in Hiſt. Hiſpan.

Illuſtrem nobis aditum facit Par Regum (adeo ferax gens Francica & Coronarum & Trophæorum fuit) Diocletiano, Maximianoque Auguſtis. Duo tum imperaſse comperimus, Genobaudem, & Eſatech: quem Valeſius Atech fore contendit. De quibus Mamertinus ad Maximianum tum in Francia bellantem. *Perte Genobaudes regnum recepit, Eſatech vero munus accepit. Quid enim aliud ille expetiuit, in conſpectum tuum cum omni ſua gente veniendo: niſi vt tunc demum integra authoritate regnaret, cum te Maximiane placaſſet?* Idem in Genethliaco Maximiani Auguſti tradit: eum tanto armorum terrore Franciam concuſſiſſe: *vt ad petendum pacem Franci cum Rege venirent.* Hinc elicias Genobaudem in Francia regnaſse, Regno excidiſſe, cur exciderit incertum, reſtitutum conſtare. Nec dubitandum, quin Eſatech Pacem à Maximiano ſponte ne, an coactus? petierit, & ſingulari beneficio, nam munus dicitur, obtinuerit. Greg. Turon. Fredegar. Aymoinus. Iſacius Pont. Valeſius. Mamertinus in panegyri ad Maxim.

Nobilius Regum Par Primo ſucceſſit Aſcariſcus, & Radagiſus: qui Conſtantio Chloro Auguſto bellum mouerunt, ab eo vel fracti, vel territi omiſerunt, deinde eo mortuo renouarunt, victi tamen à Conſtantino, captique, trucis iræ pœnas Treuiris, obiecti feris dederunt: & qui in arenam bis Romanum hoſtem prouocauerant in arena cruentum ſpectaculum hoſti prouocato exhibuerunt. Non laudo Nazarius. Eumenius. Author Epith al. Conſt. & Fauſt. Iſacius Pont. l. 2. & 4.

Valesius. l. 1. & 2. Nazar. in Constantino feritatem, sed miror diuini Numinis vltionem. Nazarius dicendo erudiit in lenocinium, impotentis iræ immanitatem. *Ferocissimis*, inquit, *Regibus Ascarisco & Comite eius capto tantâ laude res bellicas auspicatus es, vt iam inauditę magnitudinis obsides teneremus. Vt Herculem ferunt, tenerum ad huc atque lactentem duos Angues manu elisisse, (vt iam infantulo indoles futuri roboris immicaret,) sic tu Imperator, in ipsis Imperii tui incunabulis quasi geminos Dracones necares, per sæuissimorum Regum famosa supplicia ludebas.*

Eumenius. Eumenius minore pompâ, sed maiore fortasse vi rem descripsit. *Affecisti pęna temeritatis Reges ipsos Franciæ, qui per absentiam Patris tui pacem violauerant, non dubitasti vltimis punire cruciatibus, nihil veritus illius gentis odia perpetua, & inexpiabiles iras.* Et posteà. *Hæc tua, Constantine, de Ascarisci, Radagisique supplicio quotidiana, atque æterna victoria.* Nazarius pœnam: hic & causam expressit. Ludum Nazarius supplicium appellauit. Fortè, quòd Imperator Ludos Victoriæ Francicæ instituit, ad huc superstitionem olentes, nondum

Sidonius. Constantino sacris Lustralibus expiato. Vt Sigonium doctissimum hominem miremur, ob huiusmodi victoriam inter alia Templum Diuo Michaëli à Constântino Ticini erectum affirmantem: cum adhuc ille

Eutropius. Author Epit. Genios adoraret. Eorumdem Regum cæde Eutropius, & Author Epithalamij Constantini, & Faustæ commemorant: crudelitatem hic proximus excusat, quòd dicat opus eo terrore, ad ferociam gentis cohibendam, & fidem confirmandam fuisse. Sanè tam esse in eos sæuitum, argumento est eos non parum in alios sæuisse. Constantino minus miror

Author vitæ Constant. Vales l. 1. eum immanitatem placuisse, cùm qui posteà in Crispum insontem filium falsò à Nouercâ de stupro appellatum animaduertit, ab eo non essent alieni, ac merentes mitiùs puniendi.

Isac. Pont. l. 3. & Valesius l. 2. Malarichum deinde inter Reges numero: etsi à quibusdam idoneis authoribus excludi sciam. Nec eum sanè recipit Valesius: dubiusque an admittat hæret Pontanus, sed ægrè tamen admittit. Ego agnitum à Turonensi, & antiquioribus vindico: Regemque agnosco. Eum Constantio Constantini Filio, Iuliano, & Iouiano Augustis floruisse comperio.

Gregor. Turonens. Regem fuisse non id vetat, quòd in Palatio vixerit, & Gentilium Rector fuerit. Cùm id temporis Imperatores, vt rebellandi occasiones Francis adimerent, Reges inter domesticos haberent, & Palatij honestissimis muneribus afficerent. Constat enim Mellobaudem Francorum Regem

Ammian. Marcellin. extitisse, & armaturarum tamen Tribuni apud Constantium munere functum fuisse. Quòd cum tradat Aymoinus, nihil fidei ac dignitati Re-

Valesius & Pontanus. gis Malarichi detrahit, cùm eum Gentilium Rectorem dicit. Potuit enim, & Rex esse, & illud in Palatio munus obire. Ex quo item coniectura sumitur Regem fuisse, cum vel in Aula Rector diceretur, vbi Rex non posset audire. Iam vero quod ille posteà noluerit oblatum ab Imperatore Iouiano militum Magisterium accipere, monet eum Regiam dignitatem & Personam sustinere integram, nec eo temerare officio voluisse. Cum Rector Gentilium, quòd sonet Imperium sub Constantio fuerit, Magister militum, quod alteri subsit, esse noluerit. Vnde

Valesius l. 1. eum ego Regem dicere non dubitem, cui animi magnitudo non defuit ad id, quod dignitati nihil detraheret, accipiendum; quod demeret, re-

recusandum, cùm præsertim posteà Mellobaudes Rex Francorum idem munus Magistri militum, & acceperit, & gesserit: vel fatente Valesio, cui tamen Malarichus non placuit. Eunapius. Valesius lib. 1.

Hic Nebiogastis in mentem venit, de quo multa & præclara in Eunapio mentio, sed quod illi Chamauorum tantum Rex, nec in Catalogum venire solet, cum Principe Filio, qui post eum non videtur regnasse, prętermitto: moneo tamen, quæ de vtroque acta coram Iuliano, Valesius scribit, omnino legantur, sunt enim nectareis succis illita, & ad pulcherrimam eloquentiæ speciem comparata. Turonens. Valesius. Petavius.

Inclytus Valentiniani, Valentis que temporibus Mellobaudes Francorum Rex extitit. Valentiniani, & Gratiani domesticum dixit Ammianus, & Comitis titulo appellat. Hic Marciano primùm Alemanorum Regi in Franciam cùm exercitu ingruenti strenuè se opposuit, & magna illatâ clade insidias tetendit, & mortem intulit. Paulò pòst Francos Romanis fœdere icto copulauit. Eum ob singularem, & rei bellicæ peritiam, & virtutis præstantiam à Valentiniano toti exercitui aduersos Sarmatas, Quadrosque collecto, cum Imperio præfectum, tradit Zozimus. Spectata Mellobaudis virtus impulit Galienum, vt eum contra feroces Alemanos quos semel deleuerat, Priamo ne? an Prario Rege: bellum instaurantes, & Romanæ ditioni imminentes, partito cum Nannieno Imperio Ducem mitteret. Cuius euentum prælij, non alijs quàm Ammiani verbis iuuat describere. *Gratianus reuocatis cohortibus, quas præmiserat in Pannonias, conuocatisque aliis quas in Galliis retinuerat, Nannieno negotium dedit virtutis sobriæ Duci, eique Mellobaudem iunxit pari potestate collegam, Domesticorum Comitem, Regemque Francorum, virum bellicosum, & fortem. Nannieno igitur pensanti fortunarum versabiles casus, ideoque cunctandum esse censente: Mellobaudes pugnandi cupiditate raptatus, vt consueuerat ire in hostem differendi impatiens angebatur. Proinde horrifico aduersum fragore terrente: primùm apud Argentariam signo per cornicines dato, concurri est cœptum: sagittarum verutorumque missilium pulsibus crebriores hinc inde sternebantur. Sed in ipso præliorum ardore infinitâ hostium multitudine milites visâ vitantesque aperta discrimina, per calles consitos arboribus, & angustos, vt quisque potuit dispersi: paulò pòst stetere fidentius, & splendore consimili, procul que nitore fulgentis armorum, Imperatorii aduentus iniecere barbaris metum. Qui repentè versi in terga, resistentesque interdum, ne quid vltimæ rationis omitterent: ita sunt cæsi, vt ex prædicto numero quadraginta vel vt alii, septuaginta armatorum millibus, non plusquam quinque millia, vt æstimabatur, euaderent densitate nemorum tecti inter complures, alios audaces & fortes, Rege quoque Priario interfecto, exitialium concitore pugnarum.* Hæc Ammianus. Huius quidem clarissimæ victoriæ Hieronymus, Orosius, & Cassiodorus meminerunt. Ea à Sexto Aurelio Victore ita refertur, vt penè omnia, vel cum Ammiani verbis consentiant. Nisi quòd ille triginta hostium millia occisa esse commemorat. Hac hostium clade Gratianus Rhenum transgressus, ipso Mellobaude Duce pacata omnia inuenit: Thraciamque patruo Valenti, peruiam, & pronam, ad bellum Gothis, eam longè lateque populantibus, inferendum reddidit. Zozimus. Ammian. Marcellin. Sextus Aurel. Victor.

Hunc excipiet clarissimo natus Patre Theodomeres: illo nimirum Vide Valesium lib. 3.

Richimere, qui apud Theodosium militiæ Magister, & cum Clearcho Consulatum gessit: quem natalibus, ac dignitate splendidum Ammianus prædicat. Hic ex Ascilla coniuge filium Theodomerem susceptum habuit: ad amplissimam non modo Regni, sed militaris item gloriæ dignitatem natus, nisi eum Fortuna altiora conantem vix dum concepto nobili mentis impetu deseruisset. Nam cum iugum Romanorum excutere agitaret, matremque excelsæ indolis feminam sociam, & consilij, & operis adhiberet, armaque compararet, bello ab Romanis præuentus, & Castini ductu superatus, vnà cum matre capitis supplicium subijt. Verè Francus sanguine, & magnanimitate, qui collum securi, quā iugo subdere maluerit, & capite minui quàm dignitate. Dignus sanè cuius angusta facies auro insculpta viueret, retentâ cum nomine spirantis imagine libertatis: vti eam vir splendidissimus Paulus Petauius referente Valesio luce publica donauit. De hoc Rege Turonēsis. *In Consularibus*, inquit, *legimus Theodomerem Regem Francorum filium Richomeris quondam, & Ascillam matrem eius gladio interfectos.* Nec me latet Auentinum scribere: Theodomerem ob factam in Gallias irruptionem interfectum; sed & hoc meam de iugo excutiendo opinionem confirmat, cùm tam ille liber esse voluerit, vt & alijs imperare conaretur: & Auentinus non admodum exactè de Theodomere scribat: cùm eum supparem Magno Constantino faciat; à quo tamen longè temporibus semouetur: floruit enim Theodosio Imperium ineunte.

Ammian. Marcellin.

Valesius lib. 3.

Gregor Turonens.

Auentinus.

Qui sequuntur: de ijs dubium est, primùm an Reges? Deinde quotnam fuerint? Proponútur verò Genebaudus, Marcomirus & Suno. Ansam dubitandi fecit Gregorius Turonensis. *Nescimus vtrum Reges fuerint, an vices tenuerint Regum?* Paulò pòst, *Arbogastes Sunonem, & Marcomirum subregulos Francorum insectâs, Agrippinam vigente maximè hyeme petiit.* Reges tamen esse perspicuè constat: ac in eo certe præclaram operam posuit Valesius, adhibita ingenij, & eruditionis luce. Id nos anteà docuerat Isacius Pontanus minoribus, sed idoneis argumentis. Duo mihi vendico, à Sulpicio eos, & Paulino Reges appellari. Quod autem Duces interdum, & Regales dicātur, nihil detrahit Regiæ dignitati: quemadmodum scitè animaduertit Valesius. Prætereà toties eos à Claudiano Synchrono Reges vocari, vt quin fuerint, non liceat dubitare. Do locum omnino manifestum.

Lib. 2. c. 9.

Valef. lib. 1. Isacius Pontan. lib. 3. & 4.

Claudianus.

Prouincia missos
Expellet citiùs, fallax quàm Francia Reges,
Quos dederis: acie non iam pulsare rebelles
Sed vinclis punire licet: sub iudice nostro
Regia Romanus disquirit crimina carcer?
Marcomirus Sunnoque docent: quorum alter Ethruscum
Pertulit exilium: cum se promitteret alter
Exulis vltorem, iacuit mucrone suorum.

Pontanus.

Horum cum Regia dicit crimina, Reges docet: & quidem illi superiori carmine Reges positi, Marcomirum & Sunonem trahunt: nec hi nisi

eò referuntur. Duo ne, an tres numerandi non admodum conſtare videtur Pontano: cùm Alexander duorum tantùm Marcomiri & Sunnonis meminerit. Tertium Genobaudem, vel Genobaldum Gregorius addiderit, cùm tamen vnde ſumpſerit incertum. At tres omnino eos fuiſſe Valeſius doctè oſtendit: imo & fratres eſſe perſuadet: nec ignobili coniecturâ. Pontanum verò miror hominem Francicæ hiſtoriæ, contra quã opinatur Valeſius, benè gnarum, Genebaudis in Alexandro mentionem nullam inueniſſe, cùm eius & Marcomiri, ac Sunnonis meminerit, eiſque addat ſocium quamuis deflexo paulum nomine Genobaldum: quem etiam nouit Fredegarius, & Genebaudum appellat. Parùm vixiſſe, imo & ne diu quidem poſt Romanorum Quintino Duce infelicem in Franciam expeditionem ſuperfuiſſe apparet, ex eo quod nulla eius ab Alexandro poſteà fit mentio. Vnde coniectura quibuſdam eum Regem negantibus ducta, quòd Marcomirus & Sunno exinde ſoli Reges memorentur. Fratres omnes illos: Genebaudum natu maximum: Sunnonem minimum, medium inter vtrumque Marcomirum Valeſius exiſtimat: nec ego abnuerim. Pater in incerto eſt. Fortè Priamus fuit: eum vt Auum Pharamundo demus. Quod ſi is aſtruendus, oportet eum Regem ante Genobaudem ponere: quod debuit à Valeſio, & Pontano fieri: à quibus ille, vel remouetur, vel prætentur: etſi tandem à Valeſio decurſa iam Regum ſeriè aduocetur. A quo id præclarè animaduerſum Proſperum, multam Priami ignoti penè Regis, nullam Mellobaudis, Genobaudis, Marcomiri, & Sunnonis nobiliſſimorum planè Regum mentionem feciſſe: atque adeo neminem inter Priamum, & Pharamundum Regem medium poſuiſſe.

Primùm horum Regum opus fuit, illa in Galliam Maximo in Illyrico & abſente, & victo celebris irruptio: & apud Carbonariam pugna: quarum illa feliciter, hæc ſecùs accidit. Præclarum: nobiliſſima de Romanorum copijs in Franciam penetrantibus parta victoria, quã legiones fortiſſimæ Quintino, & Heraclio Ducibus penè internecione deletæ. Hic fortè Genebaudes occiſus, eum enim deinceps in Authoribus deſideramus. Superſtites ei Marcomirus, & Sunno nominis Francici gloriam rebus fortiter geſtis auxerunt: cum ex Alexandro apud Gregorium conſtet è Germania Prouincia egiſſe prædas, ob eaſque à Valentiniano euocatos deſtitiſſe, & datis in fidem obſidibus domum redijſſe. Deinde cum Arbogaſte inuicto Francici ſanguinis Duce, acri ſæpè contentione & pari fortunâ pugnaſſe: poſteà cum Eugenio fœdus pacemque ſanxiſſe: & cum Honorio poſteà ſanctiùs renouaſſe. Sed cùm animi impotentes, & impatientes orij ex inſita ferocia eſſent, bellumque moliri eos appareret, aditum ſibi ad ruinam fecerunt. Stilico enim ſummæ rum rei ab Honorio præpoſitus, domi ſeuerus, militiæ aſper, defectionem patantes oppreſſit: ac vt ſingulos aggreſſus vires diuideret, in Marcomirum primùm manus iniecit, & in ergaſtulum detruſit: vnde quòd non omnino probata defectio, in Hetruriam eſt ab Honorio relegatus. Sunno verò ceu vim ad liberandum patrem pararet, ſubornatis, corruptiſque teſtibus, imò & domeſtico percuſſore immiſſo iugulatus. Qua de re ita Claudianus:

Pontan.

Valeſius ſupra.

Fredegimo Aimoin.

Proſper.

Valeſius lib. 2.

Vide Valeſ. & Pontan.

Alex Sulpit. Gregor. Turonenſ.

Pontan. Valeſius.

Claudianus.

Acres non iam pulsare rebelles,
Sed vinclis punire licet: sub iudice nostro,
Regia Romanus disquirit crimina carcer:
Marcomirus Sunnoque docent: quorum alter Etruscum
Pertulit exilium, cum se promitteret alter
Exulis vltorem, iacuit mucrone suorum,
Res auidi concire nouas, odioque furentes
Pacis, & ingenio, scelerumque cupidine fratres.

Sigebertus. Quandiu regnarint ambigitur. Sigebertus sex & triginta annos regnasse affirmat; carpitur eo nomine à Valesio: nam cum Regnum inierint paulò antè alterum Theodosij Consulatum, & antè Stiliconem Consulem desierint: tandiù regnare non potuerunt. Vnde non minus Sigeberto falli Sigonium docet Pontanus: dum ijs susceptam à Francis in Gallias sub Constantio Asterio iuxta Frigeridum expeditionem, quâ Treuiri sunt capti, quamque describit Saluianus, attribuit, cùm ij multò antè perijssent. Ego censurâ abstinerem: nam vti Valesius antè me notauit, eo se deffendere posset Sigonius, quòd Sunone

Sigonius. iam occiso, Marcomirus quem exulare apud Hetruscos diximus, reconciliatus Honorio restitui ab eo in Regnum potuit, ac deinceps, & diutiùs regnare, & illa edere. Hac item ratione, & Sigebertum excusare possemus. Quòd mihi videtur probabile, nam non constat vtrumque interfectum: imò Claudianus significat Sunnone sublato Honorium Reges

Claudianus. Francis dedisse, dum ait:

Prouincia missos
Expellet citiùs, fallax quàm Francia Reges,
Quos dederis.

Quod si dedit, non dubitem quin & Marcomirum restituerit: id si expedissent Valesius & Pontanus, minùs certè alter Sigebertum, alter Sigonium reprehenderent. Quos ego non grauarer sequi, si de solo Marcomiro loquerentur: quem puto Sunnoni superfuisse. Cuius rei idoneum

Vetus Historicus. authorem habeo, veterem illum Historicum Theodorici Regis, & Caroli Ducis æqualem, qui tradit mortuo Sunnone Marcomirum superstitem Francis suasisse, vt Pharamundum filium suum Crinitum Regem crearent. Et verò si Marcomirus tandiu, vti opinor superfuit, quin regnum receperit, ac Pharamundo Filio tradiderit, non dubito. Nam si Marcomirus cum Sunnone obijt, necesse est dicere Francos viginti plus minùs annos, aut Rege caruisse, aut certè alterius à Marcomiri, & Sunnonis sanguine Reges habuisse. Vnde si vacuum erat Regnum, minùs certè pronum, tantò antè mortuo patre, eiusque intercidente memoriâ: si ab alijs occupatum, nimis difficile ob contentionem, Pharamundo Regnum redderetur. Quare vetusto Authori assentiendum, vt Regnum à Marcomiro Patre, Pharamundo Filio, si Rex erat, iure veniret; sin, precariò pararetur.

CAPVT

CAPVT QVARTVM.

Pharamundus, & reliqui post eum ad Clodoueum, Franciæ Reges proponuntur, examinantur, illustrantur.

IN ethymo non hærerem, nisi scirem multos & eruditos scriptores laborasse. Alijs Vvaramundum, alijs Pharamundum, quibusdam Pharamodum dici contendentibus. Ego quod vsitatius est vindico, etsi eum doctis Vvaramundum efferri mallem. Diu tamen est quod illud Tullij celebro: *Vsum loquendi populo concesi, scientiam mihi reseruaui.* De Pharamundi Patre controuersia est. Non desunt; qui Sunonis cum antiquo Chronico filium dicant. Sed Mareomiri eum fuisse omnium penè scriptorum consensus dubitare non sinit. Regisne, an alterius Mareomiri ambigere quis posset, eum videat ab Aimonio, Iuone, Adone alijsque vetustis Francicarum rerum authoribus tradi, Marcomiro illustri viro genitum: eumque primùm in Francia Regnasse. Ac vti hoc à veritate alienum: ita & illud non dubium, Marcomirum illum quem illustrem appellant, Regem anteà, & Sunonis Regis fratrem fuisse. Quo anno Regnum inierit? diligenter quæsitum non inuenio. Mihi est exploratum anno quadringentesimo vigesimo regnare cepisse. Nec minus compertum annos vndecim Regnum tenuisse. Multi eum idcireò minùs in historijs celebratum putant, quòd vir fuerit Pacis amans, & iuris studiosus, nec bellicis operibus clarus. In quibus nollem fuisset Isacius Pontanus cui ob eximiam eruditionem, & nitidum scribendi genus benè volo. Certè Pharamundus & domi, & foris, Republicâ constitutâ, & armis propagatâ celeberrimus extitit. Nam etsi, quòd antè annum quadringentesimum vigesimũ regnare non cæperit, Treuirensem tertiã expeditionem conficere non potuit, Rhenum tamen transire, & arma in Galliam inferre, & bonam eius partem subigere potuit: authore Prospero: proindeque primus, sedem in Gallia firmam collocauit: eoque maximè nomine FrancoGallorum Regum Princeps habendus. Atque hic non desinam viros quosdam eruditos, ac inter eos Papyrium Massonum mirari: qui quòd videant Pharamundum à Turonensi Gregorio prætermissum; eum expungunt, & à Clodione incipiunt: eùm, etsi nos quæ Gregorio prætereundi fuerit ratio, lateat, tam sit perspectum Pharamundum in Francia regnasse, vt inficiari non liceat. Cùm præsertim eum Prosper eiusdem temporis author astruat, & omnes ferè præter Gregorium agnoscant. Quo errore, aut potiùs obliuione, vt liberet Gregorium Iosephus Scaliger, affirmat à Gregorio Pharamundũ inter Reges Franciæ recenseri. At ille dum alieno vitio medetur, idem contraxit: nam nulla certè in Gregorio Pharamundi mentio inuenitur.

Iul. Cæsar. Scal. de Emendat. Paul. Longobard. Tullius de Orat.

Ado Aimoin. Iuo.

Pont. l. 4. Valesf.

Prosper.

Papyrius Massonus. Gregor Turonens.

Prosper Aquitan.

Iosephus Scalig. de emendat. temp.

Infrà quæst. 2.

Authorem Salicæ legis fuisse, communis fermè scriptorum consensus est. Ego libentiùs accipio, quod video tēpus & locum, cū lata & iussa assignari: nec minùs Iuriscōsultos à quibus inuēta suis nominibus disertè appellari: ac eo præsertim moueor, quod à Pharamundo primùm nouum Imperium in Gallia parari cœptum: & ab eo partem occupatam: nam alij ante ipsum cùm Duces, tùm Reges, & si transgresso Rheno in Gallias irrumperent, impetus ille magis, & incursio, quàm Regni promorio, & accessio fuit: & eadem quâ se vi ac celeritate intulerant, statim repulsi sedem ibi figere non potuerunt. At Pharamundus ita in Galliam expeditionem suscepit, vt in illa non arma modo Francica, sed iura quoque inferret, in eaque solium constitueret. Atque vti noui conditor Imperij, ita & noui iuris author esse voluit: similemque animo suo legem creauit; masculam, virilem: vt quod vi & armis parabat Regnum, in illud imbelles, & inermes fœminæ non succederēt: nec enim decebat, vt renera, & addicta colo, & pensis implicata manus, quod dura, & inserta capulo, & ad inferēda vulnera expedita strenuè acquireret, molliter in otio compararet. Id mihi tam est ob hæc, præter authoritatem, argumēta persuasum: vt non potuerim non dolere Hadrianum Valesium eruditum, & accuratum scriptorem, insolenti iudicio, huiusmodi sentētiam antiquitate sacram, testimonijs robustam, rationibus munitā, dānare voluisse: nec ... ea, nisi fastidienris locorū & Iurisprudentium nomina stomachi nauseâ abhorruisse: addita leui superstitiosæ mentis coniecturâ, quâ maluit temerè duci, quàm cum tot, tamque grauibus & gentis suæ, & aliarum gentium authoribus sentire. Miror eum cum hac de lege cogitabat, locis hæsisse, nec paulò altiùs à terra oculos sustulisse, & cum ferendum iudicium fuit, de inani nominum sonitu, non de solido rei tantæ ponderè cogitasse: cùm præsertim illi Germaniæ, vbi lata lex, vici, barbaræ & abstrusæ gentis eius linguæ horridiori nominum sono consentiant, & legislatorum nomina in Gastum desinentia, Cattos eos, & sapientes, Catones quosdam esse significent: quod antè me vir grauissimus ac litteratissimus Iunius Hornanus, & alij summæ eruditionis viri obseruarunt. Venire in mentem debuit Arbogastis, non vnius modo, sed & alterius, vtriusque summi Francicæ gentis Imperatoris, quibus tamen illud compositum ex *Arbo* & *Gaste* nomen nihil gloriæ detraxit. Atque adeo multa de ijs præclarè nitidè ac eleganter, vti solet, Valesius ipse commemorat. Iam verò negare authorem Salicæ legis Pharamundum fuisse, quòd oportebat eum Regem legem dare, qui in Gallia sedem fixisset, ac eam extra Galliam minimè ferri, quæ à Gallis esset obseruanda: cuius tandem religionis fuerit? scimus enim Deum optimum Max. in Sina monte antequam populus Promissionis terram ingrederetur, legem Moysi dedisse: nec quòd duodecim tabularum leges maximā partem à græcis fuerint acceptæ, idcirco à Romanis minùs obseruatæ: imo & è Græcia, vbi diligēter cōquisitæ Romam sunt perductæ; nec erubuit liber, ac Dominus gentiū populus ab alijs, quibus belli leges daturus erat, Reipublicæ administrandæ leges accipere. Quòd autem si in Germania lex Salica lata,

Vide Præfationem in leg. Salicam.

Hadrian. Vales. lib. 3.

Iunius Hornanus.

Vales. l. 2. & 5.

In Exodo & Deuteron.

Vide Rosinum & Manutium.

Germanicis scribi litteris debuit, & postea latinis in Gallia transcribi: non magni id certè momenti est, nam latinè in Germania scribi potuit, nec si non potuit, non ideo Germanicè conscribi non debuit, cùm leges illæ duodecim tabularum Græcis primùm exscriptæ characteribus fuerint, & posteà Romæ latinis donatæ. Itaque Salica Lex Germanicè scripta in Gallia latinè verti debuit, nec idcirco eam, opinor, Gallorum aures horrerent, cùm græcas Romanorum veteres, ac Religiosæ aures non horruissent. De lege tamen Salicâ, deque eius authore, nomine, ac authoritate proximâ latiùs quæstione dicemus.

Pharamundo Clodio, quod alij aliter modico flexu nomen proferunt, filius successit, anno cccc. xxxi. Mortuus anno cccc. xxxxviii. octodecim imperauit annos, Crinitus, seu Capillatus dictus, non quòd ipse primus comam promiserit, cùm antè eum Marcomirus & Sunno à Claudiano Criniti Reges appellati (quod rectè notat Valesius: cui adjicio, & Pharamundum à veteri Historico Crinitum Regem dici) sed quòd aut ipsi prolixius cæteris capillamentum contigit, aut ipse certè artificio auxit, aut Cæsariem, gallicum in morem finxit, quibus, Ita Romualdus in Chronol. Sigebertus in Chron. Claudianus suprà. Valesf. lib. 3.

Aurea Cæsaries.

Et qui suo proprio instituto ac nomine Comati. Vnde ille Comatus quoque à Gallis dici cæpit, quòd similem Getì cæsariem tulit. Acceptû à Patre Francorû Imperiû Galliæ parte auctu amplificauit: sic tamen, vt Francus adhuc, & in Francia regnare diceretur: vt qui non multum in Galliam penetraret. Quidam eum in Gallia Imperij conditorem existimant, quod latiùs Patre imperarit: & quamquam duas, alteram Rhenensem, Elcnensem alteram clades accepisset, ac ea quæ Pharamundus Pater reliquerat, authore Prospero, amisisset, instaurato bello quicquid à Rheno Cameracum vsque protenditur armis occupauit. Ita Viennensis Ado: *Clodio Rhenum transiit superato Romanorum populo, Carbonariam Syluam tenuit vsque ad Cameracium, ibique interfectis Romanis sedem sibi statuit.* Quantum ille in Galliam, & iura, & arma promouerit, Sidonius Apollinaris versu extulit. Virgil. lib. 8. Cæsar. Prosper. anno Christi 439. Ado Viennens. Sidon Paneg. ad Maiorian.

Post tempore paruo,
Pugnastis pariter Francis, quâ Cloio patentes
Atrebatum terras peruaserat.

Sed multò tamen longiùs & latiùs ab eo in Gallia regnatum Marianus Scotus tradit. Hic ergo Clodionem Batauos, Menapios, Tungros, Turnacenses, Taruenenses, Morinos, Atrebates, Cameracenses, Ambianos, Bellouacos, & quidquid inter Sequanam ac Ligerim erat occupasse affirmat. Cui timidè sanè assentiar cum ille anno Christi cccc. xxxviii huiusmodi accessionem ponat: Sigebertus vero seprennio post factam moretur. Etsi cum Clodio duos ad huc deinceps annos regnarit, non admodum Scotum sequi dubitem. Omnino secuturus, si viderem antiquis cum scriptoribus reliquis consentire. Marianus Scotus. Spondanus. Sigebertus. Vide pontan. & Valesf.

Comatum Clodionem clarissimus Rex, dubia proles, Merouecus excepit. De quo audire præstat Valesium. *Hunc ex Clodionis stirpe fuisse Gregorius ait quosdam prodidisse: Aimoinus in libro primo eiusdem affinem tan-* Valesius lib. 3.

tùm vocat. Vetera Stemmata IV. edidit Andreas Duchenius, vir rerum nostrarum ac antiquitatum peritissimus, quorum vno & altero, nullâ Pharamundi atque Chlodionis mentione factâ, origo Regum Franciæ ad Merouеum refertur: vt appareat eum Chlodionis filium habitum non esse, in tertio Stemmate Merouеum Regem, Chlodionis quidem successorem, sed Merouеo quodam patre natum; in quarto vero Chlodebaldum Chlodione genitum inuenio: qui forsitan in libro II. de vita Genulfi Chlodomeres nuncupatur, & Chlodioni ac Merouеo Regibus medius interponitur, è contrario Fredegarius in Epitome, & qui vitas Sigeberti minoris ac Caroli Magni litteris mandauere Monachi, Merouеum Chlodionis filium dicunt.

Abbas Vrsperg. — Priscus Sophista. — Ita Sigebert. Regord. Guillelmus Bruro. — Vide Samarthanos. Fratres & Valesium. — Monachi S. Cibar Engolism. — Abbas Vrsp. — Torquemada. — Petrus Romualdus. — Ioannes Barrius. — Vide Samarthan.

His addiderim Abbatem Vrspergensem qui Merouеum Clodionis nothum fuisse filium tradit. De reliquis ego sic antè iudicabam. Merouеum Clodione ex legitimo thoro genitum: fratrem alium natu maiorem habuisse, quem in quarto Andreæ Duchenij stemmate vidimus, quocum de Regni corona Merouеus dimicauit, cuius rei author est Priscus Sophista. Atque hinc datam occasionem dubitandi puto; fuerit ne Merouеus filius, an nepos, an consanguineus tantum Clodionis, cum reperissent eum non iure, sed vi solium occupasse, fratremque deiecisse. Qua cum in re pietati defuisset eam pænam tulit, vt de eius natalibus dubitaretur: sed malo nunc communem Authorum sententiam sequi, nec ausim quicquam de Merouеi natalibus definire: nisi quòd eò ducor libentiùs vt credam Clodionis filium fuisse, quod eum mire à Francis, & cultum & dilectum comperiam: nec pauci authores filium dicant, Vrspergensis nothum, quidam nepotem asserant, argumento, eum intimè Clodioni coniunctum extitisse. Narrationem meridiâtis feminæ, & ex marinæ belluæ coitu concipientis meram fabulam puto: etsi Abbati Vrspergensi non omnino illa displiceat, sciamq; tradere Torquemadam simile quiddam in Gallecia contigisse, nec ignorem Noruegiæ quoque Regibus ex Vrso & virgine in Sylua errante compressâ, ortum assignari: quemadmodum & alios apud Indos Principes, ex cane & femina traxisse originem gentes illæ commemorant. Cæterùm hæc, vt speciosiora Regum cunabula redderent, prisca illa ætas dedita fabulis excogitauit.

Petrus Romualdus. — Sammarthan. — Valesius. — Cassiodor. — Greg. Turonens. — Hugo Flotiacens. — Vignet. — Iornand. — Carolus Sigonius lib 13. — Freculph. — Ado.

Annus CCCCXLVIII. Merouеo Regni initium dedit Samarobriuæ Ambianorum oppido Rex salutatus. Partâ sibi à Clodione Parente in Gallia, virtute retinuit, ac viuo Aëtio dilatare imperij fines, aut non potuit, aut noluit: egregiâ ei præstitâ cum virtute militari fide, cuius specimen præclarum edidit in celeberrimo illo Catalaunensi prælio inter Aëtium Attilamque commisso. Quod cum sit non modò eius, sed ad Martelli vsque ætatem maximè omnium memorandum; ac in eo Franci Duce Merouеo strenuam Aëtio contra Hunnos operam nauarint, non abs re duxerim illius hic narrationem inserere, ex Sigonio à quo nitidissimè describitur, depromptam.

Dum, inquit, *hæc in Oriente à Marciano geruntur, Attila bellum aduersus Occidentem & Valentinianum internecinum parauit. Occasio verò tulit, vt arma Galliæ prius, quàm Italiæ, moueret, quamuis longius posita, & minus patiendæ iniuriæ opportunæ. Quæ fuit huiusmodi. Gensericus Theodorici regis filiam Hunnerico*

filio suo matrimonio iunxerat, sed suspicione veneni sibi parati mox reciso naso dehonestatam ad patrem remiserat. Itaque vindictam meritò timens, Theodoricum delere, Gotthorumque opes labefactare constituit. Sed viribus suis diffidens, Attilam in eius perniciem multis missis muneribus incitauit. Attila homo auarus, & bellicupidus: prædæ, & mercedis magnitudine ostentata, haud grauatè se voluntati eius obsequuturum promisit. Ac statim consilio non insulso, vt Romanorum ac Gotthorum opes, atque auxilia separaret, legatos alios ad Valentinianum misit, per quos se in Galliam aduersus Gotthos, (quod salua ipsius amicitia facere posset) contendere velle ostendit, alios verò ad Theodoricum, per quos se statuisse Romanos adoriri significauit. Proinde se vtrique magnopere suadere: vt alter ab alterius auxilio abstineret, neque alieni periculi caussa suas fortunas in dubium reuocaret. Valentinianus autem iampridem in omnem Attilæ actionem, atque orationem intentus, fuco verborum se decipi veritus, subitò per fidos nuncios Theodorico legationem Attilæ, atque occultum, vt rebatur, eius consilium demonstrauit. Eumque, vt in communi periculo communia arma susciperet, inuitauit. Nam satis omnibus apparere, Attilam orbis terrarum imperium affectare, neque iustas belli caussas requirere, verum in capiendis armis vni libidini, atque inexhaustæ cupiditatis suæ voragini indulgere, ac ius, fasque omne despicientem promiscuè se hostem mortalibus omnibus agri, terræve aliquid possidentibus exhibere. Quamobrem æquissimum videri, vt qui aduersus omnes homines animi sui sæuitiam inflammarit, is omnium etiam hominum opibus, armisque coerceatur. Hac legatione accepta, Theodoricus summo studio se facturum quod ille suaderet, respondit, ac fœdus aduersus Attilam, si Galliam inuaderet, haud inuitus percussit. Theodorico in belli societatem ascito, Valentinianus inde ad Gundicarium regem Burgundionum, Sangibanum Alanorum, & Meroueum Francorum se contulit, atque eorum, quia sedes in Gallia habebant, caussam communem agi cum ostendisset, haud ægrè, vt eidem se iungerent fœderi, persuasit. Inde totius belli summam, ac rei pro iudicio suo administrandæ arbitrium Aetio, duci illa ætate manu, consilioque promptissimo, atque in barbarorum bellis exercitatissimo, tradidit. Qui, delectu barbarorum, atque Italicorum quàm acerrimo in Italia habito, nihil quod ad tantum hostem excipiendum pertineret, omisit. Contrà Attila non solum vim innumerabilem Hunnorum coegit, sed magnum etiam numerum Ostrogotthorum, qui adhuc in Scythia erant, eique parebant, exciuit. Quos tres ex Amalorum familia fratres, strenui maximè duces, Valamirus, Theodemirus, & Vindemirus ducebant. Quin etiam Ardaricus rex Gepidarum, Sarmatæ, Geloni, Neuri, Rugi, Bastarnæ, ac bellicosissimi quique ex Scythia populi in eam militiam nomina sunt professi. Totaque Germania siue metu, siue amore ad huius expeditionis societatem arrecta. Atque ita totus hic annus vtrinque in contrahendis auxiliis est consumptus, quo eodem anno tanta in Italia annonæ penuria laboratum est, vt multi fame adacti, filios, & parentes suos pretij habendi caussa vendiderint. Itaque Valentinianus, sequenti ineunte, quo Marcianus Augustus cum Adelphio consul fuit, ad Aetium Patricium pridie Kal. Februarias Romæ scripsit hoc modo: Cum obscœnissima fames proximè per totam Italiam desæuierit, hominesque filios, & parentes vendere, ad discrimen instantis mortis effugiendum coacti sint, ego reuocans constitutiones maiorum, venditionem censeo submoueri, quam prædicta fames ingenuorum fieri persuasit. *Interim Attila sequente adhuc hieme, cum exercitu, quem in Scythia ex diuersis conflauerat gentibus, castra mouit, ac per Germaniam iter faciens,*

populos eius omnes ad arma Galliæ secum inferenda sollicitauit, cum aliis spem prædæ opulentissimæ ostentaret, alios odio erga Romanos quàm maximo posset, accenderet, aliis terrorem exercitus sui inuictissimi obiectaret, omnes autem à capiendis pro Romanis armis auerteret, clade commemoratâ Francorum, quam illi pridem à Vandalis accepissent, cùm soli eorum in Galliam transitum impedire conati essent. Quibus de rebus haud ægrè omnes Germaniæ populi Attilæ, ad Galliarum, vt præ se ferebat, excidium contendenti, se adiunxerunt, Quadi, Marcomanni, Heruli, Turcilingi, Burgundiones, Thuringi, Bructeri, ac demum etiam, qui assidui, ac prope quotidiani Galliarum hostes ab initio fuerant, Saxones, & qui in Germania remanserant, Franci. Quod Sidonius, qui his rebus interfuit, scriptum reliquit.

subitò cum rupta tumultu
Barbaries totas in te transfuderat arctos
Gallia. Pugnacem Rugum comitante Gelono
Gepida trux sequitur. Scotum Burgundio cogit,
Chunnus, Bellonotus, Neurus, Bastarna, Thuringus,
Bructerus, vluosa quem vel Nicer abluit vnda.
Prorumpit Francus.

Cum hac igitur tot populorum, gentiumque colluuie, quæ ad septingenta millia hominum dicitur esse complexa, quasi non terræ Galliæ bellum, sed toti terrarum orbi pestem, atque exitium intentaret, Attila ad Rhenum peruenit, ibique naues tam multas traijciendi caussâ construxit, vt Hercynia sylua, quemadmodum inquit Sidonius, subitò secta in lintres abierit. Interim totam Galliam, imprimisque eam, quæ Rheno proxima proximum hostium subitura impetum videbatur, noua, atque inusitata trepidatio, ac pauor incessit, singulis sibi crudeles strages hominum, populationes agrorum, euersionesque oppidorum, quas in Oriente factas audierant, se visuros animo destinantibus. Attila, Rheno traiecto, occurrentia omnia Germaniæ secundæ oppida infestius inuasit, ac præcipuè Tungros, Coloniamque deleuit. Inde in Belgicam primam ingressus, Metas pridie Paschatis occupatas diripuit semel, atque succendit. Populo trucidato, templa omnia præter Oratorium S. Stephani inflammata. In Belgica secunda Atrebatum excisum. Quod post Vedastus Episcopus reparauit. In Senoniam inde ingressus, Tricassas accessit. Verum virtute S. Lupi Episcopi nullo maleficio vrbem prætergressus affecit. Dum autem Attila in Gallia sæuiebat, Aetius legiones secum Italicas ducens, Arelate peruenit. Ibi ratus Gothos, quanquam fœderatos haud temerè se tanto certamini commissuros, Auitum Aruernum ad eos euocandos mittit, atque ei, & ceteris regibus, & copiis Gallicis diem ad conueniendum edicit. Cum autem Anianus, Aureliani Episcopus, Attilam ad Ligerim aduentare videret, de ciuitate sua sollicitus ad Aetium Arelate contendit, ac præsens vrbis periculum demonstrauit. Ille verò Sangibanum Alanorum regem, qui eam vrbem tenebat, formidine consternatum, ac prope à Romanis alienatum audiens, ad se accersit, & se in tempore vrbi affuturum spopondit. Interim Attila obuia quæque subuertens, Aurelianum ad Ligerim situm accessit, eamque vrbem se dedere recusantem, ac victoriam suam inhibentem omni mole oppugnare, ac variarum machinarum pulsu verberare instituit. Ea re territi ciues, cum quidnam consilii caperent, in incerto haberent, Anianum consuluerunt. Ille monuit, vt spem in Deo defigerent, atque opem eius suppliciter im-

plorarent. Quod cùm illi humi prostrati fecissent, tum ad eos conuersus dixit: Prospicite de muris, num subsidium Dei adueniat. Putabat enim Aetium aduentare: prospicientes autem neminem viderunt, at ille: Orate iterum cum fide. Vos enim Dominus hodie liberabit, & cùm fecissent, Prospicite iterum, inquit, Nemine autem apparente, dixit illis, Si cum fide orabitis, Dominus vobis sine dubio aderit. Illi verò cum fletu magno misericordiam inuocare Dei cœperunt. Inde ex sancti Episcopi præcepto de integro prospicientes, nebulam, quasi de terra surgentem, viderunt. Quod renunciantibus sacerdos dixit. Atqui hoc Domini auxilium est. Atque ita trementibus, ac fatiscentibus assiduis iam ictibus arietum muris, ecce Aetius, & Theodoricus, ac Thorismundus filius eius cum suis quisque exercitibus prodeunt, commissoque certamine Attilam ab vrbe propellunt. Hæc ita acta Turonensis Georgius refert. Sidonius verò Attilam vrbem etiam irrupisse: verùm Aetio superueniente, non diripuisse prodit. Sic enim ad Prosperum Episcopum scribit: Dum laudibus summis sanctum Anianum Lupo parem, Germanoque non imparem vis celebrari, exegeras mihi, vt promitterem tibi, Attilæ bellum stylo me posteris intimaturum, quo videlicet Aurelianensis vrbis obsidio, oppugnatio, irruptio, nec direptio, & illa vulgata exauditi cælitus sacerdotis vaticinatio continebatur. Cœperam scribere. Sed operis arrepti fasce perspecto, tæduit inchoasse. *Attila inde irâ feruidus, cum patentissimos, ac prælio faciendo aptissimos non longè abesse campos Catalauni audisset, eò castra conuertit, atque Aetio sese summi ibi prælii copiam facturum ostendit. Neque illud Aetius detrectauit, verum statim cum Gotthis, & Francis, Alanis, & Burgundionibus, & Prouincialibus, Italisque accessit, seque ad pugnam capessendam præsto esse significauit. Attila, antequam prælium iniret, cum exta consuluisset, intellexit, à parte Romanorum ducem, à sua exercitum periturum. Interpretans autem, Aetium esse casurum, cuius virtutem, ac prudentiam omnium maximè formidabat, de exercitu suo non laborauit, atque alacriter in prælium horâ nonâ processit, eo consilio, vt si acies sua inclinasset, nox imminens diremptto prælio subueniret. Cum acies instruerentur, dextrum cornu Theodoricus, sinistrum Aetius, mediam aciem Sangibanus obtinuit, vt qui suspectæ fidei turba esset fidelium sepiendus, apud hostes autem cornua multiplices populi, mediam aciem, quò tutior esset, sibi Attila depoposcit. Erat in campis tumulus quidam leniter accliuis, quem qui primus cepisset, plurimum ad victoriam momenti consequutus fuisset. Quo animaduerso è suis aliquot misit, qui locum occuparent. Sed Romani anteuerterunt, atque Hunnos euadere conantes facilè deturbarunt. Qua de re Attila, cum exercitum suum, tanquam infausto rei auspicio, perturbatum videret, oratione sibi confirmandum putauit. Atque ita disserere cœpit. Post tot victorias partas, orbemque propè terrarum edomitum, absurdum sanè censuerim vos verbis ad prælium conserendum accendere: quærat hoc aut nouus dux, aut imperitus exercitus. Neque enim me decet vulgare aliquid dicere, neque vos oportet audire, quid autem forti viro iucundius esse potest, quam vindictam manu suscipere? Inuadite igitur hostem alacres, vt qui bellum non excipitis, sed infertis, aduocatos videtis tam diuersi generis populos, quod aliud maius esse potest pauoris ac trepidationis iudicium, quam caput suum sociorum armis, ac lateribus tegere? En, antequam vestrum impetum patiantur, sæuis terroribus concitantur, excelsa loca quærunt, tumulos capiunt, atque ita in campis munitiones deposcunt. Notum est vobis, quàm leuia sint Romanorum arma, primo non dico vulnere, sed puluere perturbantur, ergo dum illi or-*

dines instruunt, dum testudinem nectunt, vos confligite praestantibus animis, vt soletis, contemnentesque eorum acies, Alanos, Gotthosque inuadite, his enim tanquam neruis eorum praefectis, repente totum corpus ad terram collabatur necesse est. Nunc iram, Hunni, nunc vires, nunc arma, nunc consilia vestra depromite, faciem illi vestram sustinere non poterunt, si vos fortiter pugnantes aspexerint. Hac oratione perfecta, signo pugnae dato, alacriter vtrinque concursum est, atque vsque ad noctem tanto ardore, tantaque pertinacia depugnatum, vt maiore dimicari non potuerit, tanta porro caede, ac sanguine, vt foediorem, ac cruentiorem pugnam antiquitas nulla prodiderit. Feruente autem praelio, Theodoricus, dum adhortās suos discurreret, siue equo fortè lapsus, pedibusque suorum attritus, siue, vt alij tradunt, ab Ostrogottho quodam confossus, interiit. Atque hoc fuit, quod Attilae aruspices de ducis apud Romanos casu praedixerunt: quod ille temerè ad Ætium traduxerat. Eo dolore Gothi accensi ab Alanis secreti, aciem Hunnorum inuadunt: quo impetu Attilā oppressissent, nisi ille prouidus se, & suos in castra, quae plaustris obuallata habebat, illico retulisset. Thorismundus autē, qui cum Aëtio collem anticipans, hostes de superiore loco duxerat, crèdens, se ad agmina propria accedere, nocte caeca ad hostium carpenta peruenit: itaque fortiter dimicans capite vulneratur, atque equo deiicitur: sed, suis intercurrentibus, tandem in equum relatus liberatur. Aetius verò per tenebras noctis à suis diuisus, cum inter medios hostes vagaretur, num quid aduersi Gotthis accidisset, inquirens, cum ad castra sociorum peruenisset, noctem scutorum defensione transegit. Postridie, luce orta, cum stratos cadaueribus campos esse, neque Hunnos castris excedere audiret, atque Attilam intelligeret propter cladem acceptam praelium detrectare, suam esse victoriam arbitratus est. Attila verò, quanquam victum se cernebat, tamen tanquam victor, in castris strepitum armorum edebat, ac tubis canebat, & terrorem solitum commouebat. Quod vt sensit Aetius, hominem obsidione premere statuit, nimirum breui periturum arbitratus, quia paratam commeatuum copiam non haberet. Neque enim propter crebros sagittariorum eius ictus propior ad castra dabatur accessus. Qua re cognita, Attila, salute desperata, rogum ex sellis equorum construxit, eo animo, vt si Romani castra cepissent, sese in eum ardentem coniiceret, ne Romanus aut se vulnerato gauderet, aut de capto magnificè triumpharet. Interim Gundicarium regem cum Burgundionibus suis deletum, est cognitum. Gotthi quoque cadauer Theodorici diu quaesitum repererunt. Eorum vterque à suis honestissimis de more exequiis est elatus. Hoc est memorabile praelium Catalaunicum. In quo CLXII. millia hominum cecidisse dicuntur, praeter nonaginta millia Gepidarum, Francorum, qui nocte, quae praelium praecessit, inter se armis congressi mutuis vulneribus considere. Narrant, riuulum memorati campi humili ripa labentem peremptorum, ac sauciatorum sanguine concitatum fluxisse, quosque sitis intolerantia ad bibendum adegit, eos sanguinem, quem vulnerati fuderant, potasse. Thorismundus inde funus patris prosequutus, ad Aetium se contulit, & quid sibi opus facto esset, consuluit. Aetius veritus, ne delatis, vt opinabatur, Hunnis, Gotthi nimia insolentia efferrentur, suasit, vt domum repetens, regnum, quod fuerat patris, adiret, ne illud fortè minor natu frater arriperet. Ita ille, Hunnico bello relicto, rex à suis acclamatus: in Aquitaniam est reuersus. Pariter etiam Sangibanus cū Alanorū, & Merouens cum Francorū reliquiis domum dimissi. Quod vbi Attila audiit, dolum parari putans, sese per aliquot dies intra castra continuit. At verò, postquam exploratā rem habuit, laetitia summa perfusus, bene de se sperare instituit, ac Romanum

dissolutum

dissolutum iam cernens exercitum, securus è castris excessit, ac ducto secum vsque ad Rhenum Lupo, Tricassino Episcopo, atque cum honore remisso, Rhenum traiecit, atque per Germaniam, in Scythiam retro incolumis abiit. Hac armis hoc anno in Occidente administrata. Hactenus Sigonius. Huic Prælio testimonium luculentum in suo Consulari Cassiodorus reddidit. Martianus Aug. & Adelphius. His Coss. Romani Aëtio duce Gothis auxiliaribus contra Attilam in campis Catalaunicis pugnauerunt, qui virtute Gothorum superatus abscessit. Eidem Iosephus Scaliger momentum addidit. *Nam aduentu Gothorum auxiliarium cognito, Attila, omissa Aurelianorum oppugnatione, ad Matronam flumen castra mouit, & secundum flumen exercitum ducens, in campestribus Catalauni oppidi castra posuit, ad locum qui Mauriacus dicebatur: vbi commissum est illud memorabile prælium. Quare hallucinantur, qui in campis Tolosensibus, quibus Catalanis nomen est, hoc contigisse dicunt. Nam & series gestorum, & nomina locorum repugnant. Aliter enim campi Cattalani, à Cattalanis barbara natione, quæ Tectosagum loca primum, deinde Hispanias insedit dicti sunt; aliter Campi Catalaunici ab oppido Catalauno. Vt puerilis est error, ita minimo negotio confutatur.* Cassiodor. Scal l. 6. de emundat tem.

Aëtio mortuo, cui egregiam viuo fidem præstiterat Meroueus, quasi eo vinculo solutus propagare in Gallia Regnum statuit. Itaque summa se vi inferens Germaniâ primâ, & Belgicâ secundâ armis occupatâ, Sumina transmisso, ad Sequanam vsque victor processit: omnia edomuit, edomitaque retinuit; & Francorum Regnum, vti agitarat animo, amplificauit. Nec tamen id circo Galliæ Rex dici, sed Franciæ voluit, quòd originem respexit, & quòd plura adhuc in Germania, quàm in Gallia possidebat. Quare de eo Prosper: *Meroueus*, inquit, *regnat in Francia*, cum id tamen in eum annum cadat, quo Meroueus superato Rheno in Gallia bellabat: & imperium armis promouebat. Id nos Sidonius Apollinaris versu docuit: dum mortuo Aëtio effundentes se in alienam ditionem Germanos describit. Valesius. Pontanus. Prosper. Sammarth. Sidon. Apol

Francus Germanum primum, Belgamque secundum
Sternebat, Rhenumque ferox Alemanne bibebas. Mycillus.

& Mycillus.

Saxo Britannus,
Gallica Francus init.

Dignus sanè memoriâ sæculorum Heros, & à quo Reges Galliæ posteri Merouingij deducto ab eo cognomine dicerentur mortuus anno CCCCLIX. cum regnasset annos vndecim.

Eodem quo pater excessit, Regnum Childericus iniit anno: à Puero calamitatibus ad bella futura induratus, ac eruditus. Ab Hunnis enim omnia latè in Germania vastantibus vna cum matre captus à Fredegario proditur, extrema passurus nisi Vviomadi, cuiusdam Franci operâ euasisset. A Patre auctum Gallico Imperio Regnum insigne florensque accepit. Breui eo potitus: quippe qui foris bellicis operibus clarus, domi ob libidinem luxumque obscurus. Quare cum intemperantiùs Veneri se daret, & mulierculaꝝ amoribus inseruiret, stupra, adulteriaque passim committeret, vimq; animi effeminatâ corporis mollitie omnē cum admi- Fredegar. Turonens. Pontan. Aymoin. Sammarth. Valesius. Greg. Turon.

nistrandæ Reipub. curâ remitteret, indignus à suis Martia, & aspera bello gēte, qui regnaret existimatus, in exiliū cōpulsus est. Et quidē necessitati cessit. Non tamen in posterum curam abiecit. Sub discessum ita rem cum VViomado amicorum intimo composuit: vt diuiso in duas partes aureo nummo, suam quisque retineret: ac si quando alternante sortem fortunâ, aditus ad vindicandum Regnum pateret, moneretur à VViomado, ac in fidem pars nūmi apud se relicta cum nunciis mitteretur, qua accepta in Regnum tutus remearet. Re compositâ discessit in Toringiam, & apud Bisinum Regem perfugium quæsiuit, ab eo domum receptus interim latuit. Franci Ægydium ciuem Romanum ab Auito circâ Ligerim præpositum, Regem crearunt. Sed non diu externi hominis, ac ex imperio insolentis fastum & impotentiam ferre potuerunt. Non defuit in tempore VViomadus, sed pulchram nactus occasionem, vrgere, memoriam Childerici inicere, laudare mite ingenium, indolem ceream commendare, extenuare vitia, ætatem, excusare: ac vti teneræ ac molles absentis desiderio voluntates erant, facilè ad studia & partes Childerici traduxit. Quòd vbi perspectum ac exploratum habuit, nuntios cum parte nummi ex condicto misit, recipiens, si rediret tuta omnia, & expedita fore. Persuasit Childerico octo iam annos exuli, sed apud Regem, & Aulicos gratioso. Itaque re iis exposita modicis adiutus copiis in Regnum reuersus promptissimos suorum cum VViomado obuios habuit: quibus in aciem acceptis Ægydium aggressus, fudit, fregitque. Vindicato Regno Basinam Regis Bisini hospitis sui vxorem, siue quod ante priuatus amauerat, siue quòd tum in Reginam gratus amare Rex cæpit, siue quòd ea se in thalamos obtulit, vxorem duxit: ex qua filium suscepit Clodoueum. Bellicosior, & temperantior ex calamitate factus, Regnum strenuè ab Ægydij pertinacis hostis incursibus defēdit, eumque sæpius victum Coloniâ Agrippinâ, & Augustâ Treuirorum exegit, ac in ordinem redactum, mori citiùs ex amissi Regni dolore, coëgit. Non tamen illius morte bella quieuerunt. Quæ ferebat in Gallia fortuna Childerici, vt ex iis vberrimos palmarum fructus caperet. Præcipuus Aurelianensis fuit, quos ille cum pulcherrima vrbe populos sui iuris fecit, ibique Odouacrium Saxonum Regem sibi congressum acie vicit. victum Iuliomanum Andecauorum compulit, quam ciuitatem eodem quo fugienti instabat impetu, Paulo Comite interfecto, cepit: ac illo belli turbine totam quæ ad vsque Ligerim regio extenditur, corripuit: sibique morigeram & obsequentem reddidit. Palmarium illud: Parisios, vrbem futuram vrbium, in solium sibi eligere, at posteris assignare. Demùm cum Rege Saxonum Odoacrio fœdere icto in Alanos communem Amborum hostem, aliena ferociter ac barbaro more populantes, expeditione, iunctis cum Alammano viribus, susceptâ cōfectaque feliciter Samabriuæ obiit: anno CCCCLXXVI. magno sui desiderio relicto, quod tamen Clodoueus filius, Auo & Patre maior, qui ad summam spem gloriæ adolescebat, clarissimis virtutibus temperauit.

Iuo Carnotensis. Sammarth. Valesius l. 3. Pontanus l. 5. Rorico. Fredegar. Aymoinus. Greg. Turon. Aymoin. Vigner. Romuald. Pontan. Sammarth. Turonens. Hincmar. Sigebertus. Pontanus. Spondan. Romualdus. Valesius.

CAPVT QVINTVM.

Clodoueus Rex proponitur, & ſub eo Regnum Galliæ ſtatuitur. Amplisſimum, Chriſtianiſſimum declaratur.

QVemadmodum in Parente illo, & Authore Fidelium Abrahamo duas quaſi ac diuerſas inſtitutæ vitæ rationes, primam apud Chaldæos ſuperſtitioſam; alteram in Meſopotamia ſanctam & Fide imbutam inuenimus: ita in Fonte, & Capite Gallorum Regum Clodoueo geminos actæ vitæ curriculos: alterum Ethniciſmi erroribus deprauatum; alterum Catholicæ Fidei præceptis ad æternam ſalutem directum reperimus. Ac vti Dauid, alterum genealogiæ Chriſti caput, bis, primum apud Iudæos populares ſuos in Hebron, deinde latiùs ducto imperio Iſraelitis omnibus Hyeroſolimis imperauit, non ſecus Francorum Rex Clodoueus, cum inter ſuos in Francia & modica Galliæ parte regnaſſet, poſteà amplificatâ longè latéque ditione in tota penè Gallia dominatus ſtabile, cum dignitate, Regni ſolium collocauit.

Genes. à c. 11. ad 17. Ios. 24. Ita Ephrem. Ambr. Philo. Maſius. Sera. Magalianus. vide Perer. & Salian.

2. Reg. c. 2. & 2.

Annos quindecim natus, à nato Chriſto anno CCCCLXXXIV. Rex ſalutatus: non modo Franciam, & Galliam, ſed totam Europam animo complexus, quam etſi minus paſſu peragrauit, certè victoriarum famâ, & armorum horrore compleuit: Ingens & dignum Heroë votum animo concepit, Romanos Galliâ expellere, & aſſuetum imperio populum in ordinem redigere, quando obſoleſcente Splendore virtutis nihil ferme Romani præter gloriam nominis retinebat. Adſcitiſque in belli ſocietatem Chararico & Ragnachario propinquis ac vicinis Regulis præcipuum, & pertinacem hoſtem Ægidij filium Syagrium Sueſſione regnantem adortus, in aciem apertè denuntiato bello prouocauit. Iniuria ferocem & feruidum naturâ iuuenem accendit. Collectis militibus, quos antè prouidus timor armarat prouocanti hoſti obuiam venit. Fortiſſimè, ac diù Marte ambiguo dimicatum. Demùm inclinante Romanorum acie in Francorum partes Fortuna tranſiit. Profligatus Syagrius Fugam iniit, Toloſamque ſe ad Alaricum recepit. At cum eo hoſte res erat qui vincere, & victoria vti optabat. Egit Clodoueus minis, vt ſibi Syagrius iure belli debitus redderetur, & obtinuit: nec deſtitit quin eum ſecuri cæderet: ne caput hoſtibus reliquum eſſet. Eius morte prona omnia ad Ligerim vſque habuit, & continenti ditione tetinuit, nec citra Rhenum in Gallia tantum Trophæa poſuit, vltra in Germania collocauit. Toringis, qui quòd abeſſe viderant, Franciam vaſtarant, ſummâ celeritate bello appetitis, ac debellatis fulmen ſe oſtendit,

Sigebertus. Scaliger. Pontanus. Barolius. Romualdus. Chifflatius.

Gregor. Turonens. Fredegar. Hiocmar. Aymoin.

Valerius. Baron. Spondan. Pontan. Vignerius.

Paulus Æmylius. Sammartha. Frænes.

Iidem Authores.

Turonens. Hincmarus. quòd ferri duritiem vi frangeret, & temporis moram celeritate vinceret.

Efferatum effuso gemini hostis sanguine Clodoueum ecquis non putaret? At ille in amores mollior, post tumulos thalamos cogitabat. Noua, sed Religiosior Francum Martem Venus emolliuit, Clothildis virgo Catholica, Chilperici Burgundionum Tetrarchæ filia, natu minor, Parente orba, sed omnibus & animi, & corporis dotibus instructa. Huius nè fama, an admriatio? primùm Clodoueum exciuit, ad vxorem sibi à Gundebado Patruo postulandam, quam non precario tamen, sed minis, ne molliter nuberet, impetrauit. In eâ pulcherrimus corporis habitus, cum animi virtute certabat. Secum in Clodouei aulam honestatem & Religionem Bona cum Fortuna induxit, ac tot victoriarum cumulus, & præmium esse potuit. Hac ille sibi thalamos prouidit. Sororem suam Audefledā Theodorici Italiæ Regis thoro induxit: eamque Secundi à se Regis coniugem fecit. Breui ex Clotilde auctus filiolo, quem magis Cælo, quam terris mater edidit, cum sacro vixdum fonte lustratus in superos euolarit. Ne iacturam vbi lucrum salutis erat, Clodoueus putaret, alium suscepit, quem grauissimo paulò post laborantem morbo, ne Pater in superstitionem verteret, matris Deus precibus condonauit, olim naturâ genitum, nunc Fide procreatum. Alliciebat Clodouei animum vxoris Pietas, vti anteà cor pulchritudo. Iam que ex igne Clotildis, quæ studio trahendi ad Christum coniugem ardebat, igniculi quidam in Clodouei mentem decisi inciderant: sed non erat flatus qui accenderet. Martio fuit opus, vt generosior quodammodo triumphatis, & idolis, & hostibus Fides esset. Inermis domi Ferocissimo Iuueni Religio minùs placebat, armari eam foris oportuit, vt arrideret. Igitur Alemanis vicina populantibus, & cognati Regis Sigeberti Franci, qui Coloniæ Agrippinæ regnabat, ditioni imminentibus, coniunctis cum eo copiis se opposuit. Alemani & multitudine suâ, & Fortunâ & præsentiâ Regis freti in aciem alacriter descenderuut. Ad Tolbiacum Vbiorem pugnatum.

Ado. Fredegar. Sigebertus Sammarthani Fratr. Ioan. Auentinus. Pontanusi Rorico. Valesius. Aymoinus. Greg Turon. Chesnæus. Syrmondus. Baronius. Spondanus. Sammarthani Fratr.

Vix vllum atrocius ac periculosius prælium fuit, fortissimis Regibus, ac populis ex inuidiâ & contentione pugnantibus. Volitare tota acie Reges, iidem & Duces conspici, eminere habitu corporis augusti, manu prompti suos accendere, hostes terrere, vbi certamen acriùs, eò se conferre, ibi conari, insistere, gradum inferre, loco mouere hostem, & fugare. Sigebertus genu Saucius rem Francicam debilitauit. Ea parte Alemanus inuehi acriùs cæpit, inclinata Francorum acies, fluctuare, turbari, tumultuari. Alemanorum erigi, confirmari, instare. Iam Franci cedere, & mole incumbentis hostis premi, tantùm non fugere.

Turonensis. Fredegar.

Hoc in discrimine, re propè desperatâ, Christi Seruatoris Clodoueo strenuissimè repugnanti in mentem venit, & obfirmato vestigio, vti erat elato brachio, intentato in vulnus ense, cruentatis armis, sudante vultu, elatâ paulùm casside, & erectis ad Cælum oculis, sic ad eum:

Æquum erat, Domine, *vt qui tibi immortali cedere nolui, hosti mortali inuitus cederem. A te ego, non ab Alemano vincor; nec me aliena vis, sed mea culpa deiicit. Non ista est fortuna belli, sed vindicta criminis. Ad te redeo, ne vinci tuum patiare. Qui spem abieceram, Fidem tuam suscipio, eâ mihi & spem, & victoriam restituet. Stator es, siste fugam; Seruator es, serua hunc exercitum, iam tui iuris; Debellator es, hostes profliga. Duo tibi Trophæa stabunt, alterum de me, de hoste alterum: qui si vincat, non tibi, sed idolis referet, & à me, si superem, non idolis, sed tibi locabitur. Quòd tuus sum, si de me ille victor triumphat, de te quoque triumphabit: si de illo ego, de vtroque tu Christe triumphabis.* Non vehementius hostem fulmen quàm hæc oratio, percelleret. Additi Franco animi, Alemano adempti: conuersa belli fortuna, penè deplorata Francis victoria, explorata momento fuit. Rege Alemani occiso penitus profligati: non aliter euasuri, nisi sese Clodoueo dedidissent: qui minùs ob Religionem ferox, mitius habuit, illosque à Christo seruatos, seruare incolumes, quàm perdere maluit. Extat pulchrum clarissimæ huius victoriæ monumentum, in litteris Theodorici Regis, quas operæ pretium duco repræsentare. *Gratulamur*, inquit, *quod gentem Francorum prisca ætate residem feliciter in noua prælia concitastis, & Alemanicos populos victrici dextra subdidistis. Sed quoniam semper in auctoribus perfidiæ resecabilis videtur excessus, motus vestros in fessas reliquias temperate. Quia iure gratiæ merentur euadere quos ad parentum vestrorum defensionem respicitis confugisse. Memorabilis triumphus est Alemanum accerrimum sic expauisse, vt tibi eum cogas de vitæ munere supplicare. Sufficiat, illum regem cum gentis suæ superbia concidisse, sufficiat innumerabilem nationem partim ferro, partim seruituti subiugatam. Illa mihi bella feliciter eueneruut, quæ moderato fine peracta sunt.* Ad extremum addit: *Quædam quæ ad nos pro vestris vtilitatibus peruenerunt per harum portitores verbo vobis insinuanda commisimus, vt cautiores effecti optata positis victoria constanter expleri. Vestra siquidem salus nostra est, &c.* Paul. Æmyl. Pontan. Valesius. Cassiodor. epist. 14.

Non tamen opus fuit documento Theodorici, cùm Christus clementia occupasset. Victoria vsus Clodoueus Alemaniam Rege orbatam, copijs destitutam, terrore attonitam, aggressus subiugauit. Baronius.

Domum deinde reuersus ingentis voti compos, maioris Clotildem coniugem compotem fecit. Baptismi Sacramento lustrari voluit, nec effuso hostium sanguine, quàm susceptâ salubri aqua gloriosior extitit.

Onustus igitur deuictarum à se gentium spolijs, cùm rediret, Vedasto viro Sanctissimo ex oppido Leucorum secum deducto, ab eoque & præceptis Christianis imbutus, & miraculo confirmatus Rhemos venit: Remigio Episcopo instituendus, & sacro fonte lustrandus: habitaque ad suos oratione mentem suam exposuit; & qui Dux anteà fuerat, Apostolus esse cæpit. Persuasit multis eorum millibus, vt Christo Sacramentum dicerent, & eodem lauacro abluerentur. Dies igitur Baptismo destinata. Eâ ingens omnium ordinum concursus, Templum aulæis conuestitum, peristromatis, tapetisque constra- Albin. Flaccus in vita Vedasti. Surius. Petrus Romualdus. Hincmarus.

Fredegarius. Frodoardus. Greg Turon. Aimoin. Æmilius. Tom 1. Con Concil. Galliæ Ado. Hincmar. Append. Aimoin. Sammarthan. Valesius.

tum, floribus cósperſum, odoribus, ſuffitibuſque ſuauiſſimis vaporatum, cereis ac luminibus illuſtratum, Baptiſterium mirè exornatum. Aderat Pontificio more, ad ſacram elegantiam indutus Remigius. Accedentem ad ſe Regem Imperatorio adhuc faſtu tumentem, his verbis allocutus. *Mitis depone colla Sicamber: adora quod incendiſti, incende quod adoraſti.* Ad demiſſionem animi eruditus cæleſti eſt prodigio confirmatus, nam Clerico ad Fontem Chriſma deferente, nec turbâ locū dante, Columba candore niueo inſignis roſtro ampullam ferens, coram viſa, quæ Remigium petens, ſacrum illud depoſitum in manibus reliquit, & auolauit: vt & aqua conſecratâ ablutus Chriſtianus è Fonte, & cæleſti perunctus chriſmate Rex, è manibus Remigij conſecratus exiret. Ac quo diuinum omne illud opus eſſe conſtaret, columba interfuit, & olim aquis Spiritus Sancti numine infuſa, & nunc Chriſmati dedicata: vt cuius demùm operâ & luſtratio Chriſtiana, & inauguratio Regia fieret, ex ſymbolo appareret. Ac vt eſſet ea Aqua Regenerans fæcúda, duæ ſorores Regiæ Alboſledis, & Lanthildis cum tribus ſexve hominum millibus cæleſti lauacro expiati. Quorum exercitus albis indutus veſtibus accenſis præ manibus cereis, ductâ ſolemni pompâ triumphatorem Chriſtum ſequebatur. Clodoueus ipſe tinctus, & vnctus, ſolito auguſtior ad maieſtatem compoſitus, aureo ſceptro, & coronâ ex auro thoris eminentibus, & lapillis radiantibus diſtinctâ, pendente bacchato gemmis è collo torque nitidiſſimo, mixto ex niueo purpureoque veſtitu, omnium ad ſe oculos conuertebat. Tunc Chriſto noua animorum, Eccleſiæ redituum acceſſio facta: & à quo Regna hoſtibus adempta, ditio Chriſti amplificata. Adeo verum eſt, qui Religioſi Principes ſunt, ab ijs non minui Eccleſiaſticum Patrimonium, ſed augeri. Id quo eſſet teſtatius Remigij qui author Baptiſmatis Teſtamentum declarauit.

Spondanus. Romuald Vide Valeſ. Turonenſ. Aimoin. Fredegar. Hincmar. Frodoard. Surius. Pontanus. Apud Briſſonium lib. 7. Formul.

Ne continenti ſtilo orationem deducam, iniectus hic de tempore, loco que Baptiſmatis ſcrupulus facit. Fuerit ne dies Peruigilij Paſchatis, an Natalis Domini? certantibus, de ſplendore gloriæ totius anni diebus clariſſimis. Antiqui, diei Paſchatis litem adiudicant: Fredegarius, Hincmarus, Aymoinus, Frodoardus: Recentioris memoriæ pro natalibus ſententiam ferunt. Et quidem ij doctiſſimi ſunt; & habentur. Sammarthani Fratres, duo huius æui gemina Sydera, Tyndaridis etiam extra Helenam clariora: & Hadrianus Valeſius nouum veteris Hiſtoriæ lumen ſplédidiſſimum. Quem ſanè præſtat audire.

In Valeſio lib. 6. Fredegar. Hincmar. Aimoin. Frodoard. Samarthani. Hadriano Valeſ. lib. 6.

De tempore non magis conuenit. Fredegarius, Hincmarus, ac Frodoardus (vti ſupra diximus) in peruigilio Paſchæ xvi. regni Chlodouei anno hoc actum eſſe ſcribunt, è quibus Fredegarius, *vt ſententiam ſuam confirmet, addit Clodoueum, cum Remigius* in Albis *Euangelii lectionem de Domini noſtri Ieſu Chriſti ſuppliciis ei exponeret, dixiſſe, ſi tum vixiſſet, atque Francis comitatus Hieroſolymis fuiſſet, Chriſti ſe iniuriam vindicaturum fuiſſe. Deceptos credo Hincmarum, ac Frodoardum verbis & auctoritate* Fredegarii; *Fredegarium autem, opinionis eius auctorem, veteri more, inſtitutóque Eccleſiæ, quæ non aliis diebus, quàm Paſchæ, ac Pentecoſtes*

Catechumenis volentibus Baptismum conferri permisit: quippe Nicetius Augustæ Treuirorum Episcopus, in antedicta epistola ad Dominam Clodosoindam Reginam, Chlodoueum sine mora baptizatum *ait, vt appareat, post victos acie hostes, subactamque Alamaniam, simul ac domum rediit, circa initium hiemis finémque anni Baptismum ei collatum, instante* Chlothilde, *non in Pascha dilatum fuisse. Sed omnem dubitationem exemit, errorémque dissoluit Alcimus Ecdicius Auitus, Viennensis Episcopus, vir ingenio ac virtute eminens, & pro captu illorum temporum in prosa oratione, carminibusque perfectus, atque (vt in epistola ad Faustum & Symmachum Senatores Vrbis & Consulares ipse se appellat) Senator Romanus. Hic igitur Auitus in Epistola, quâ Clodoueo Regi de accepto Baptismo gratulatur, viii. Kalendas Ianuarias, cum Christi natalis nocturna peruigilatione celebrabatur, præsentibus multis Episcopis tinctum eum indicat his verbis, quę si legissent Fredegarius & Hincmarus, in errorem non incidissent.* Gaudeat quidem Græcia habere se Principem legis nostræ, sed non iam quia tanti muneris dono sola mereatur illustrari: quòd non desit & reliquo Orbi claritas sua. Siquidem & Occiduis partibus in Rege non nouo noui iubaris lumen effulgurat, cuius splendorem congruè Redemptoris nostri natiuitas inchoauit: ut eo die ad salutem regenerari ex vnda vos pareat, quo natum redemptionis suæ cæli Dominum mundus accepit. Igitur qui celeber est natalis Domini, sit & vestri, quo vos scilicet Christo; quo Christus ortus est mundo. Eo testimonio res videtur esse confecta, & sanè manus Sammarthani dederunt, ac propè fuit vt ergo darem. Sed me deterruit tot ac tantorum Scriptorũ contra sentientium authoritas, & Religiosa illorum temporum consuetudo, maloque cum ijs errare, & hac nota à Valesio censeri, quàm clarissimæ authoritati, & consuetudini receptissimæ contraire. Nollemque tam sibi Valesius indulgeret, vt clarissimorum Authorum sententiam supercilio suo suspenderet, ac erroris eos appellaret. Tantinè putat vnam Alcimi Auiti epistolam, vt ob eam non deferenda modo, sed reprehendenda vetus sententia sit sacrâ Priscæ Ecclesiæ consuetudine confirmata? cum præsertim qui eam tradiderunt Authores, alij vicini illorum temporum fuerint, alij non admodum remoti, alij Rhemenses Archiepiscopi, quorum magni, quæ ad illam pertinebat Ecclesiam, scire intererat. An omnes eos huiusmodi latuit epistola? Quòd si latuit, latere certè diei tam celebris memoria non potuit. Ac receptam in ea Ecclesia traditionem Auiti authoritati antepòsuerunt. Quam & ego hisce nixus argumentis antepono. Ac primùm à Valesio pro se adductum retorqueo. Probat ex Nicetio, Natalium Peruigilio baptizatum Clodoueum: quòd hic affirmet: post victos acie hostes subactamque Alemaniam cùm domũ rediisset, *sine morâ* esse baptizatũ. Id assumo, & in Valesium remitto. Partâ victoriâ de Alemanis, quid Clodoueus egerit ex ipsomet Valesio discamus, vt appareat non potuisse eo anno Clodoueum baptizari. Sic igitur Valesius proximè scripserat. *Fusis, fugatisque circa Tolbiacum, vt supradictum est Alemanis, Clodoueus Francorum Rex Rhenum transiit, & cum victore exercitu ingressus Alemaniam, ac Sueuiam, exceptis qui in Italiam perfugerant, gentes, regionesque eas à Meno fluuio ad Alpes Rhaeticas vsque promissas edomuit.* Certè

Baronius. Spondanus.

Alcimus Auitus. epist. ad Clodoueum apud Valesi.

Valesius l. 6.

Pontanus.

Romualdus. Baronius. Spondanus.

Certè vt breuis esset huiusmodi expeditio, semestris esse oportuit. Nam longissimi itineris: cùm copijs suscepta: deinde ne omnia prona victori essent, gentis ferocia vetabat: itaque & morandum, & bellandum fuit; quod nobis concedit Valesius: dum ait *edomuit*. Præterea vt bello abstineret, ad accipiendos in fidem tot populos, eosque pactis, & legibus confirmandos, idonea temporis mora opus erat. Ad hæc tributa imperanda, pecuniæ exigendæ, præsidia imponenda, legationes audiendæ, negotia expedienda. Demum redeundum in Galliam, non citato agmine, sed victoris pompâ, & Rex cum plausu, in quæ veniret oppida, recipiendus. Quid? quòd multa, quæ tempus carperent, inciderunt. Nam Vedastus Atrebatensis posteà Episcopus, ipso teste Valesio aditus, & in comitatum acceptus, vt magister auditus; & Solemnis Carnotensis inuitatus, allectus, in societatem doctrinæ adscitus: vterque cultus, obseruatus, editis miraculis populos exciens, qui lacinijs vestium apprehensis moras injicerent.

Cassiodor. Æmilius. Albinus Flaccus in vita Vedasti. Surius. Spondanus.

Apud Rhemos, quid actum antè Baptismum sit, ex eodemmet Valesio audiamus: *Clotildis viro læta occurrit, victos hostes gratulatur.* Nec solam opinor, sed & ciues communi consensu, imo; & institutis solemnibus gratulatos, *ordinem rei gestæ cognoscit, confestimque dum propositum calebat, ne dilatio obliuionem, aut consiliis mutationem afferret, Remigium clam accersitum orat, vt Regem ad votum soluendum, & ad Baptismum hortaretur.* Iam properatur. At quanta intercesserit mora videamus. Hortantem inducit Remigium, & quidem clâm, ne ferox victoriâ exercitus quid ageretur agnosceret. Quid tum? P*robabat Rex salubre consilium: nec recusabat voto se exoluere, sed Francis patrii moris tenacibus, materiem seditionis præbere metuebat.* Plus hîc moratum, quam putabat, Valesius obtrusit. Tandem *commodissimum visum est apud exercitum orationem habere.* Sed habuit, & persuasit. Fateor, imo & addo: statim, vt dixit, dixitque breuiter, persuasisse. At id quod sequitur breui ne fieri potuit? *Cæteri catechumeni, quæ ad sacra pertinebant, fecere.* Quandiu id tenuerit iudicio Valesij definiendum relinquo: à quo tria minimùm millia baptizata traduntur. Addat sororem, vel sorores potiùs duas inter eos instituendas fuisse, ac solemnia ad Baptismum præparanda. Et quidem edoctum palàm cùm alijs Catechumenis, solemni illius ætatis instituto, Spondanus hisce verbis prodidit. *Hoc enim ipso anno, qui Clodouei Francorum Regis numeratur decimus quintus, idem Clodoueus continuis S. Clotildis vxoris suæ admonitionibus fatigatus, vt fidem Christianam amplecteretur, negotium diutiùs procrastinans, tandem aliquando cùm in acerrimo contra Alamannos prælio constitutus, vidisset suos ad internecionem ruere, inuocatis frustrà diis suis, compunctus corde, eleuatis in cælum oculis, vouit Iesu Christo, quem Clotildis prædicaret Filium Dei viui, ipsius se fidem suscepturum, dimisso deorum cultu, si victoriam contra hostes indulgeret. Itaque eodem instanti terga vertentibus Alamannis, gloriosissimâ potitus victoriâ, quâ Regem ipsorum interemit, ac reliquos suæ subiecit ditioni; paulò post, eâdem agente Clotilde, à S. Remigio Episcopo Rhemensi de voto exoluendo sollicitus, libenter aurem præbens, sollicitare, & ipse priùs suos Francos volens secum Christianam fidem amplecti, qui etiam antequam ipse loqui inciperet, præcurrente potentiâ Dei, omnes pariter acclamarunt:* Mortales Deos abjicimus,

Valesius sup. Greg. Turonens. Sigebertus. Frodoard. Fredeg. Vide Vales. Spondanus. Romualdus.

piè

piè Rex: & Deum quem Remigius prædicat immortalem, sequi parati sumus. *Quare ritè paratis omnibus, Rex prior poposcit se baptizari, cui ad baptismum ingresso infit Remigius:* Mitis depone colla, Sicamber; adora quod incendisti, incende quòd adorasti: *ac postmodum idem baptizatus est, ac sacro chrismate delibutus: & vna cùm ipso, soror eius* Alboffedis, *& magna pars exercitus. Hæc quidem, qui Res ab eo gestas sunt prosecuti testantur; ac præcipuè antiquior cæteris historicis Gregorius Turonensis. Verùm & in eiusdem Regis conuersione laborasse pariter S. Vedastum Episcopum Attrebatensem, atque Solemnem Carnotensem, editis etiam in fidei confirmationem nonnullis miraculis, alii auctores tradunt. At præ cæteris S. Remigio conuersionis eius populi, ac Regis, est gloria tributa; ipseque peculiariter Francorum Apostolus appellatus. Nam & Hormisda Papa in litteris posteà ad eum datis, cùm ei per vniuersum Regnum vices suas credidit, testatus est ipsum plurimis, & Apostolorum temporibus æquiparandis signorum miraculis, Clodoueum Regem cum totâ eius gente conuertisse.*

Ex quo patet nec eum tam breui, vti Valesius existimare voluit, sacris imbutum præceptis, nec nisi cum reliquis: atque adeo non antè Paschatis solemnia, baptizari potuisse. Mihi persuasissimum est non eodem anno quo Tolbiacam reportauit victoriam, sed proximo, sacra Mysteria suscepisse, quod & placere video Chronologis qui non in eundem annum victoriam, baptismumque coniiciunt. Quare Romualdus annum ccccxcviii victoriæ de Alemanis, & sequentem ccccxcviiii Baptismo assignat. Nescio an maius apud me momentum habeat argumentum ex illorum temporum consuetudine petitum: Baptismata huiusmodi libebera, & solemnia Paschati addicente: quòd enim sum versatus in Patribus, & antiquis constitutionibus, Religiosissimè id obseruatum comperio, vt horror animo meo quidam sacer incessat, si velim sacrum illum morem conuellere. Quare non modo iudicio, sed conscientia item adactus, hanc veterum tot Authorum sentētiam sequor: veniamque à Sammarthanis Fratribus, & Valesio peto, si minus hîc eorum iudicijs acquiescam. Et quidem hac ego me sententia, singularem à Gallis inituram gratiam puto, cùm nolim fateri ab ijs qui amantissimi, & obseruantissimi sacrarum antiquitatum sint, tam solemnem, & inueteratam consuetudinem violatam fuisse. Imo tantum ijs Religionis tribuo, vt credam, quòd ij Galli fuerint, nulla ratione passuros, vt extra Paschatis legitimum tempus tātæ gloriæ Baptismus institueretur. Auiti epistolà non tanti apud me est ponderis, vt propter illam à sententia dimouear: cum illa præsertim haud incongruè de Paschatis etiam tempore intelligi possit: nam quod *natum* eo die *Christum dicat*, & *natalem Domini* appellet eo sensu accipi potest, vt de renato ad immortalitatem Christo ipso die Paschatis natalitio intelligatur. Nec admodum violenta interpretatio est, cum Diuus Paulus genitum ea die Christum dicat, ac de Resurrectione Domini illum Dauidis versiculum. *Ego hodie genui te*, planè interpretetur. Ac eo modò Patres loquuntur, vt è sepulchro Christum tanquam ex vtero prodiisse affirment: ac proinde natum resurgendo prædicent. Imo & Ecclesiastica phrasi, cuiusque Martyris obitus dies, eius haud dubio natalis dicitur. Qua ratione Auitus, qui & eloquens, &

Valesius. Vide Petr. Romuald. & Bard.

Vide D. Augustinum. Baronius.

Lege Spond. Syrmond. Petauium.

Ita D. Aug. Nazianz. Chrysost.

D. Paul. Actor. 13. Psalmo 2.

Martyrol.

Poetices peritus est author, Paschæ Natiuitatis Christi diē placuit appellare. Auctarium esto illud, quod à Fredegario scribitur. Remigium sabbato ante Pascha, Euangelicam, & Dominicæ Passionis Lectionem Clodoueo exposuisse; ac ea sancte commotum Clodoueum vindicandæ Christi iniuriæ studio exarsisse: corámque exclamasse: *Se si tum viueret, & Francicis copiis, vti erat stipatus esset, pœnas de Iudæis acerbas sumpturum.* Quæ vt fabula sit à Fredegario excogitata, adduci non possum, vt credam: maximè cùm ei Euangelia, & verba ex Euangelio Ioannis in narratione Spondani contenta conueniant. Nam cum illa Euangelia Paschatis ipso tempore recitari soleant, inde deducimus non fore ab eo aliena: certè si Baptismus in Natales Domini incidisset, propriæ, opinor, illius solemnitatis Euangelicæ lectiones haberentur, nam nec in Pascha Natalitia, nec in Natales Paschalia conuenirent.

Fredegar. Vide Vales. Spondanus.

Hâc expeditâ quæstione: altera superest, de loco vbi tinctus Clodoueus. Sed eam minoris esse puto, quàm vt morari operæ pretium sit. Itaque modò constet Rhemis ablutum, quòd omnino fatendum, non admodum interest, in Diuæ ne Virginis, an Diui Martini Lustratus fuerit scire. Quanquam ego in Ædem Virginis magis propendeam. Id apud Valesium accuratè, vti solet, discussum inuenies, à quo tamen Ecclesia Diui Martini designatur.

Valesius. Sammarthan. Fredegar. Aimoin. Frodoard.

Omisso interim Fonte Baptismatis, quò nobis posteà redeundum: quid deinceps Clodoueus domi, forisque pręclarum gesserit obseruemus. Ac primùm Religionis firma præsidia constituit, Templis erectis, Concilijs indictis, Episcopis initiatis, sacra supellectili inductâ, reditibus Ecclesijs assignatis, Re sacrâ vbique munitâ, auctâ, amplificatâ. Religio apud eum primas, ius secundas habuit. Vxor sanctissima Clotiltildis ei ad Fidem amplectendam Dux, & Author fuerat: is Clotildi cædis Paternæ vltor, iuris hereditarij vindex fuit. Gundebaudus Clotildis parentes sustulerat, morte vtrisque immaniter illatâ, partem Imperij (in Burgundia omnes regnabant) in se transtulerat: eâ fruebatur. Nec suo Fratrisque Chilperici contentus, alterius, qui cum diuiso imperio regnabat Gondesili ditioni adiicere oculos cæpit. Hic vt imminens malum auerteret bellum Gundebaudo intulit, opemque à Clodoueo postulauit. Nactus hic occasionem vxoris Patrimonium repetēdi, mouit in Gundebaudum. Facilè vicit, & fugauit. Victus Auenionem confugit. Obsessum ad veniam, pacemque petendam Clodoueus adegit. Nec vlteriùs irâ progressus in fidem accepto, tributum imperauit. Breui ad ingenium rediit Gundebaudus, fidem fregit, arma parauit. Refractarium Clodoueus edomuit, & in exilium ad Gotthos compulit: & parte Imperij vxoris propriæ vindicatâ, reliquam Sigismundo, Gundebaudi filio nomine beneficii possidendam reliquit, & asserto iure iniuriam remouit, & adiectâ regno inferiore Burgundiâ imperium amplificauit.

Toronens. Aimoin. Spondanus Samarthani. Æmylius. Procop. Gregor l. 2. Aimoin. L. 2. Sammarth.

Ille demum veram Clodouei speciem animo author cepit, qui eum alterum Constantinum dixit. Rei Christianæ, & statorem, & vindicem, & propagatorem. Angebant Religiosi animi Regem afflictę in Narbonensi, & vicinis Galliæ Narbonensis oppidis Christianæ partes, ab Alarico Ariano subiugum missæ, latè ea pestis, quæ to-

Vide Spond. Vales. Sammarth. Turonens. Aimoin.

quæ totum penè Orientem infecerat, Occidente graſſabatur: cui oppoſito ferrò Clodoueus occurrere deſiderabat. Sed occaſio deerat iuſta & idonea arma inferendi: nec ille volebat vt Religio, dilatandi prętextus Imperij videretur. Magnam, & grauem Alaricus natura trux, & ingenio ferox indicto ſanctiſſimis Cæſario Arelatium, & Quinriano Rutenorum Epiſcopis exilio, & ſtudio proferendi Arianiſmi declarato. Inde primùm diſſenſio, mox ſimultas, tandem diſcordia oriri cæpit. Et quamquam ſopire eam principio Theodoricus ſtuduit, obtinere non potuit, ac quòd Arianæ factionis erat, partibus Alarici ſuſceptis, bellum Francis denunciauit.

Baronius. Petauius. Fontan. Cypr. in vit. Cæſar. Iſidor. in Chron. Caſſiodor. 3. epiſt. 1. 2 3 4. Fauchet. Romuald. Gregor. Turonen. l. 2. Hiſtor. c. 7.

Iuſtiùs nouo, ac hæretico exoriente hoſte Fidei amore Clodoueus exarſit. Cæleſtibus actum ſtimulis arma ſumpſiſſe Turonenſis teſtatur: & vt ille non diceret, quæ antè, & in ipſo prælio aut à Clodoueo, aut circa Clodoueum geſta, Religionis eam fuiſſe cauſam demonſtrant. Ac quò maior narrationi authoritas ſit, Spondanum repræſento. Anno Chriſti 507. ex Baronio iſta diſſerentem.

Spondanus in Epitome. Baronius anno 507.

Intereà verò Clodoueus, conciliato ſibi imprimis cæleſti numine, & Sanctorum patrocinio, tum erigendo Pariſiis ex Conſilio S. Clotildis coniugis ſuæ Eccleſiam in honorem SS. Apoſtolorum Petri & Pauli; tum monitu S. Remigii Rhemenſis Epiſcopi, conuocando in ciuitatem Aurelianenſem *Synodum, (cuius extant Acta, canoneſque triginta tres ad diſciplinam Eccleſiaſticam pertinentes, ſummâ prudentiâ in eo ſancita totidem Epiſcopis, è quibus notiores extiterunt* Gildardus *Rotomagenſis*, Lupus *Sueßionenſis*, Melanius *Rhedonenſis*, Quintilianus *Rutenenſis, &* Theodoſius *Antiſiodorenſis, quos inter Sanctos colit Eccleſia Catholica:) tum etiam ſeuerißimum edictum promulgando, nequid eo bello à militibus damni inferretur Eccleſiis, ſacriſue miniſtris, ac perſonis, rebuſque ad eos ſpectantibus: his, inquam, pręuiis ſanctißimis actionibus, acceptâque ab eodem S. Remigio benedictione, nec non pleno vaſe Vini benedicti; (quod diuina virtute vſque ad finem belli multiplicatum eſt;) aduerſus hoſtes progreſſus, & apud Turones, in ipſo ingreſſu Eccleſiæ ſancti Martini, ex Pſalmi prophetiâ auſpicium victoriæ accipiens: atque in agro Pictauienſi, prodigioſo phari ignea, e baſilica ſancti Hilarii ſuper ſe aduenientis, ſigno ſecurior redditus; inito in campo Vocladenſi, decimo ab vrbe Pictauienſi milliario, acerrimo prælio, Alarici exercitum ingenti cæde deuicit, ipſumque Regem manu propriâ occidit; ſed & maxima ipſius ditionis parte, omnibuſque theſauris potitus eſt. Quæ quidem omnia, præter alios Francicarum rerum ſcriptores, narrant huic tempori quo ea geſta ſunt viciniores, Gregorius Turonenſis, & Hincmarus Rhemenſis. Sed & Procopius Græcus hiſtoricus, de iiſdem agens, (etiamſi aliquantùm diuersè) tradit inter opes regias Alarici, quas Alaricus quondam Senior cùm Romam cepiſſet abſtulerat, extitimaram fuiſſe Salomonis pretioſiſſimam ſupellectilem, ingentis pretii gemmis ornatam, quam olim ex Hieroſolymis aduexiſſent Romani. Habetque inſuper Gregorius, pręter alia miracula, quę in eâ expeditione diuinitùs acciderunt, muros Engoliſmæ ciuitatis munitiſſimę, coram ipſo Clodoueo ad eius obſidionem ſe accingente, ſponte corruiſſe: cùm autem idem Rex apud Burdegalam hyemaſſet, rediiſſe Turones, & multa Baſilicę S. Martini munera obtuliſſe.*

Quæ momẽta victoria attulèrit exponam. Cõfirmata & propagata pri-

Sammarthan. mùm Religio, quæ afflicta & oppressa Arianismo grauissimè laborabat.
Pontan. Francica deinde ditio aucta Pictauio, Aruerniâ, & Tholosâ Regni Alarici capite, & magna Nárbonensis Galliæ parte: ac totam occupasset Clo-
Spondanus. doueus, nisi se Theodoricus armis opponeret: à quo ferrum leui tem-
perauit. Occasione tanti belli, quo se minùs benè, vel minus breuiter
Gregor. l. 4. explicare Clodoueum posse credebant, Galli Armorici defectionem tē-
Pontan. tarunt: sed expedita in se victoris Principis arma verti senserunt: ac Re-
Valesius. gis creandi quod agitabant, spe deiecti, Comitem à Clodoueo benefi-
ciariæ potestatis acceperunt.

Turonens. Aimoin. Vassebourg. Rosier. Importunæ Vicinorum & affinium Regum seditiones ne an proditiones, arma Clodouei in Arianos Gothos prona reuocarunt. Sigebertus Coloniæ, Chararicus Cameraci, Ranacharius Ambiani Principes tacitè
Petrus Romualdus. Vigner. Isaac Pont. Samarthan. siue inuidiâ, siue metu, certè dolo malo, in Clodoueum coniurarant, & quòd eius suspectæ opes esse ceperant, carpere attenuando, & occupando cogitarunt: vt dum sibi quisque partem vendicaret, & ille minus ad inferendum, & sibi magis ad propulsandum bellum virium esset. Iusta indignatione commotus Clodoueus, armis omnes anteuertit, & occupauit. Vicit acie, post aciem cepit, nec ab illorum cæde abstinuit. Qui Regno se exuere tentarant, eos vitâ spoliauit.

Hîc Galli nobiles quidam Authores Clodoueum non crudelitatis modò, sed ambitionis labe aspergunt; perinde ac in his Principibus, &
Vignerius. Valesius. Vide Romuald & Samarthan. bello appetendis, & Regno vitaque spoliandis, consanguinitatis, pietatis, imo & iustitiæ fines transierit, atque adeo & ius humanum, diuinumque contempserit. In quo multus est certè Valesius, qui nescio quo vituperandi Clodoueum studio ductus, datâ ipsum operâ vadatur,
Gregor. Turonens. Samarthan. & damnat authoritate Turonensis Gregorij, ad quem prouocabat, Clodouei Innocentia, prorsus repudiatâ. Mihi in animo est illum ab iniuria vindicare. Ac primum vindicem habeo locupletem, ipsumque sanctissimum Authorem Gregorium, cui libenter sanè assentior. Deinde ecquis illum antiquorum eo nomine reprehendit? Prætereà illa, quæ immania videntur, erant certè ad salutem Regis, Regnique necessaria. Quæ sanè omni est studio munienda: cuiusque tanta haberi ratio solet, vt ad eam tutandam multa liceant, quæ aliter minimè licuissent. Quot quæso, & quanta non modo Imperatoriæ leges, sed etiam Pontificij Canones, ad Regiam maiestatem tuendam, ne lædatur; ad vindicandam, si læsa sit, permittunt? vt aliquid de suo iure quodammodo Ecclesia videatur remittere, ac dignitati Regiæ condonare? longiùs hoc est positum. Propiùs accedamus. Authores aduersarios rogo, Fueritne Clodoueo causa belli mouendi? Credo non negabunt: At eam non satis fuisse occurrunt, vt ij Reges è medio tollerentur, nullam vero esse potuisse, vt illorum quemquam suapte manu Clodoueus occiderit. Repono, Si ad bellum inferendum causæ satis fuit, ea sanè abundè ad tollendos quoque Reges esse debuit: cùm multò maius sit malum bellum ex integro mouere: quòd illud multa tetra & immania sequatur, quàm vnū & alterū Règem extinguere. Deinde mihi persuadeo Reges illos non nisi magnis, iustisq; de causis à Clodoueo interfectos; cū anteà

Gundebaudum occiso fratre & vxore fratris, bellum aduersus fratrem superstitem nefarium molientem, & cum in suam redegisset potestatem seruare maluerit, quàm occidere. Quod argumento est cùm ei mortem intulit, non temerè, sed iure intulisse. Præterea ecquis Clotildem sanctissimam feminam Parricidij arguat, quòd Clodoueum ad id bellum stimularit? Igitur si Clotildem absoluerimus, necesse est, vt Clodoueum à culpâ liberemus. Iam verò constat ab eo Chataricum, & Filium Regno tantùm exutos, & in Monasterium trusos comam ponere coactos, quòd nollet eos trucidari. Vnde perspicitur nouam aliquam interuenisse causam, ob quam posteà interfici meruerunt. Igitur credendum proditionis eos fuisse compertos, atque adeo iure necatos. Cùm id genus crimen mortis reos constituat, & necem soleat prouocare. Quod in Salomone obseruandum, cui cùm in mandatis moriens Dauid relinqueret, vt Ioabum de medio tolleret, distulit exequi, donec ille se ob Adoniæ contubernium suspectum proditionis reddidit, quo nomine in eum animaduerti iussit, nec Altaris, ad quod supplex confugerat rationem haberi voluit. Iam verò ab eodem Salomone Adonias Frater ob affectati Regni suspicionem interfectus, documento est illos Principes à Clodoueo, quòd Regno inhiasse deprehensi, iure optimo esse occisos. Quod autem suapte quenquam manu interfecerit, non multum morer, cùm si iustè iis mors inferebatur; nihil suâ ne, an aliena manu inferretur, planè interesset. Cùm præsertim Clodoueus vir militaris esset, Regisque ac Ducis æquè personam ageret, & gladio pro sceptro vteretur. Quod si ille hac in re peccauit, næ non tantopere ab antiquis illis & sanctissimis scriptoribus laudaretur.

Aymoin. Turonens. Procop. Æmylius. Pontan. Vales. Sammarth.

1. Reg. 2.

Quorum Auytus *Religiosum Catholicæ Ecclesiæ cultorem appellat.* Aymoinus *Plenum Amoris Diuini.* Fortunatus Episcopus Pictauiensis *Meritis felicissimum*; Fredegarius *Christianissimum.* Sanctus Remigius Rhemensis Archiepiscopus, & Author grauissimus vitæ Sancti Arnoldi Episcopi Metensis *Dilectum à Deo*, quibus sane titulis manifesta, & heroica sáctitas exprimitur appellát, ac eo demùm nomine à multis donatur, ac inter Cœlites recensetur. Quam ille certè opinionem, si in extremo illo vitæ actu tot ambitionis & crudelitatis nefariæ exempla ederet, minimè collegisset. His non mediocre authoritatis pondus adiicit, quòd cum hisce confectis bellis Parisios Regni sedem venisset, ac periculosè ægrotasset, Sanctissimi viri Seuerini Agaunensis Abbatis precibus morbo liberatus: ac cœlesti per speciem visu recreatus, monituq; Diuino impulsus supremas ad Deum curas conuertit, & in Castro Nantoniensi à negotiis turbàque semotus, summa certè animi tranquillitate Spiritum Deo reddidit. Quæ non homini opinor sanguinario, ac insolenti, Regnorum euersori, ac Parricidæ recenti cruore inquinato accidissent.

Auitus. Aymoin. Fortunat. Fredegar. Rhemig. Sanct. Præs. in vit Clodo. Baron. Aymoin. in not. ad sanct. Auitum.

Spondan. Fastu. in eius vit. Surius.

Atque hic ego incendor. An ille cupidus, & ambitiosus, raptorque sceptrorum, qui tot vrbes, tot oppida, Monasteriis, Ecclesiisque donauit? qui tot reditibus Christi Patrimonium auxit? qui tot erexit templa, tot Aras constituit, tot Basilicas dedicauit? Nonne ab illo spolia, & quidem opima, de Alarico Rege parta, apud Diuum Martinum Tu-

ronis deposita, eius magnificentiam attestantur. Nonne pretiosissima ex auro & gemmis Anastasij Imperatoris munus clarissimum, Corona Romam ab eo missa, & Romanæ Ecclesiæ consecrata? An ille qui Consulatum, & Patriciatum Augusti titulo auctas dignitates multorum sententiâ recusauit, quòd ab hæretico essent Imperatore oblatæ, Catholicorum ambiret Imperia, eosque Principatu spoliaret, vt Fidem corumperet, ac Pietatem euerteret. Ille qui, acceptâ Imperatoriâ Purpurâ, & Consul salutatus, & militaribus acroamatis, & populari plausu exceptus, ingentem auri, argentique vim effusè expendit, & coniectis in aërem nummis aureos imbres formauit, tam esset auarus & cupidus, vt in alienos thesauros per summam iniuriam inuolaret? Consulant hi, qui eum huius criminis arguunt, acta Concilij Aurelianensis, & Sanctissimi Archiepiscopi Rhemensis Remigii testamentum, ac tot quot legerint lineis, videbunt suam temeritatem refutari. Absit, vt Clodoueus Religiosissimus conscientiam abiiceret, humanissimus ius humanitatis euerteret, magnificentissimus rapinam exerceret, mansuetissimus Pietatem violaret.

Baron. Valesi. Concil. Gall. Petau. Baron. Pontan.

Clarissimarum victoriarum, & virtutum Clodouei fama, exciuit Imperatorem Anastasium Constantinopolitanum, & miro ineundæ cum eo amicitiæ ac societatis desiderio inflãmauit. Honestissimam igitur, & ornatissimã cum Purpura, & Coronâ, & Cõsularibus libellis legationẽ misit, quo eum summũ regem esse significabat, ac illi Consularem dignitatem offerebat. Qua de re apud omnes ferme authores constat. Illud controuersum. Admiserit ne oblatum Consulatum, an reiecerit? Turonensis Gregorius, & Antiquiores aiunt. Baronius ac Recentiores, negant. Mihi iuratum antiquiores sequi. At gessisse non legimus: nec enim Clodouei nomen in tabulas relatum. Fateor, aliud tamen opinor est, admittere honorem, aliud gerere magistratum. Honorarium illud munus erat, accepit Clodoueus, quod erat dignitatis, quod erat operæ, non admisit. Nam nec vrbanitatis erat, oblatum ab Imperatore munus recusare, nec authoritatis iniunctum ministerium obire. Ita Clodoueus accipiẽdo honorem, comitati, recusando officium, dignitati satis fecit. Qua ego sanè distinguendi ratione argumenta recentiorum refuto. Qui timent, ne si Clodoueus Consulatum ab Anastasio acciperet, eo se inferiorem profiteretur: ac dum eum eximere Imperij iure volũt, inurbanitatis labe aspergunt. Ego qui accepisse, ab Authoribus idoneis prodi video, gessisse tabulis constare non video, vtrique ab eo consultum existimo, & comitati admittendo decus, & dignitati recusando munus. Nihilque aut de vrbanitate hominis, aut de dignitate Regis detraho: ac nihilò me magis deesse veritati existimo. Cum enim ille Consulatus honorarium quiddam esset, ac liberè & ab Imperatore offerretur, & à Clodoueo liberè recipi deberet, potuit, vti relinquebatur arbitrio, ita & arbitrio temperari, vt nimirum honor maneret, onus ne grauaret.

Turonens. Aymon. Spondan. Hincmar. Aymoin. Ado Vien. Turonens. l. 2. c. 38. Spondan. Valesius. Mecum sentit Vigner.

Quid? quòd, si in Tabulis nomen Clodouei inesset, ego non dubitarem Consulem egisse fateri? Nec inde tamen quicquam eius summæ Regiæ Authoritati demerem. Itaque non eò inficior Consulatum gessis-

se, quòd putem detractum iri dignitati, si gessisset, sed quòd in fastos relatum non inueniam. Ac egregiâ, & Gallico iudicio dignâ me ratione expedio. Licet ille Consulatus gereretur, nihil Regiæ, ac summæ dignitati decedebat. Geri igitur à Clodoueo potuit. Assumptum probem. Nam illud munus honorarium quiddam erat, sponte ac comiter oblatum, quod addebat aliquid splendoris Regiæ dignitati, non detrahebat: & Amoris signum indicabat, non vim Imperij continebat, vti enim in rem Sidonius *Princeps Consule crescebat*. Ratiocinationem exemplo confirmo. A Rege Angliæ institutus Iarreteriæ ordo militaris: multi ab illo, & successoribus Reges in eum sunt accepto insigni recepti, nec tamen idcirco Angliæ Regibus inferiores. A Duce Burgundiæ Vellus aureum excogitatum, an eo quicunque donati fuerunt, eo Duce aliqua ex parte minores? Quin existimo, si hodie summus Pontifex Ciuem Romanum, Regem vel Galliæ, vel Hispaniæ instituat, non ideo subditum Pontifici Romano futurum, cùm honor ille ad Amorem exhibendum offeratur, non ad obedientiam exprimendam. Desinant igitur Recentiores isti, inter quos Valesius est, Authores, inani hac terroris specie commoueri. Hist. Ordin. & Anglic. Hist. Burgun. & Flandr.

Atque hic ego Ioannem Iacobum Chiffletium serio, & grauiter reprehendo, quòd hoc argumento recepti ab Anastasio Consulatus, Regnum ab eo etiam accepisse, atque adeò Regem institutum affirmet. Quod homini docto in mentem venisse potuisse mirarer, nisi viderem eum ingenium, ac doctrinam Catholico Regi addixisse. Tam turpe est adulationi seruire: vt non modo quis cum studio veritatis iudicium, sed & conscientiâ, frontemque abiiciat. Si Annalium Chiffletius monumenta consuleret, ac in quo tum essent Constantinopolitani Imperij statu res expenderet, & Anastasij in Oriente cum Clodouei in Occidente Regno Imperium conferret, nihil rebus græcis deploratius, nihil Gallicis florentius inuenisset, facileque cognosset ab Anastasio munus tunc illud officij potiùs, & obsequij ad conciliandum sibi Clodoueum, quàm aut Imperij, aut iuris ad ostendendam Majestatem & excogitatum, & missum. Qui enim nouit, quàm tunc angustè, quàm exiliter, quàm timidè Anastasius; quàm latè, quàm augustè, quàm gloriosè Clodoueus imperaret, contrà certè inferre posset Anastasiũ cum illa ad Clodoueum honorum insignia, misit, iis cessisse, & Clodoueo tanquam Superiori Principi detulisse, eumque vel Imperio inuitasse. Ac mihi sanè rem, vti gesta est, accuratius pendenti, & Gregorij Turonensis verba consideranti illud videtur, maius quiddam quam de Regno, idest de Imperio quoque abiiciendo Clodoueum cogitasse: vt quo deiectum Chiffletius putat, eo altius ego euectum existimem. Ioan. Iacob. Chifflet in vindic. c. 13. Baron. Spondan. Sammarth.

Ac ne quis me forte eodem adulandi studio, vt gratiam à Regibus Christianissimis ineam ista excogitasse, suspicetur: ac quod obicci Chiffletio, idem mihi vitium exprobret, eum ego mecũ ad Turonensem Gregorium, cum quo iam est Chiffletius, deduco, vt arbiter inter nos sedeat, iudicetque vter meliùs Gregorium, Chiffletius nè, qui ad deiiciendum Clodoueum, an ego qui ad euehendum accipio, melius interpretetur. Igitur sic Gregorius, *Ab Anastasio Imperatore codicillos de Consulatu accepit*: Greg. Turon. l. 2. c. 38.

& in Basilicâ Beati Martini tunica blattea indutus est & chlamide: imponens vertici diadema: tunc ascenso equo aurum, argentumque in itinere illo, quod inter portam atrij, & Ecclesiam ciuitatis est præsentibus populis manu propriâ spargens voluntate benignissima erogauit, & ab eâ die tanquam Consul & Augustus vocitatus est. Egressus autem à Turonis Parisios venit, vbi Cathedram Regni constituit. Chif-

Chifflet. sup. fletius ex his verbis deducit: Clodoueum Regnum ab Anastasio accepisse, idque professum: atque adeo illum Superiorem recognouisse. Ego Chiffletio me oppono, ac duo contrà assumo. Primùm Clodoueum, nec Regnum ab Anastasio accepisse, nec id vllo modo professum. Alterum non modo eum dignitate Regia non imminutum, sed & nouo quodam honore auctum suprà Regem euectum, atque adeo Anastasio, non inferiorem: sed vel parem, vel etiam Superiorem.

Primùm liquet: nam quicquid hic egit Clodoueus, vti Consul egit. *Codicillos accepit.* Consularis dignitatis: non Regiæ, quam habebat: & sanè Codicillis non Regnum, sed Consulatus donabatur. Acceptis codicillis Purpuratus, & Chlamidatus, & Diadematus conscenso equo prodiit. Si tum Rex institutus, vbi salutatio, vbi Populi Sacramentum? Vbi sceptrum? vbi Corona? vbi vnctio? vbi aliæ instituti, & declarati Regis cæremoniæ? Omnia ista ad Consulatum, non ad Regnum spectabant. Patet ex eo: *Et ab eâ die tanquam Consul & Augustus est appellatus.* Vbi Rex? vti certè debuit, si tunc institutus, appellari. Nimirum, Chiffleti, non hic de Regno quod iam habebat, nec donari ei ab Anastasio poterat sermo erat, sed de Consulatu quem acceperat. An neges eo titulo esse appellatum, quo donatus? Igitur institutus Consul est, qui eo est nomine appellatus. De Rege nihil, quod nihil ad Regẽ pertinebat. Aliud agebatur.

Chifflet. cita. Quin imo tuo te ore, Chiffleti, conuicero. Ais, *Vnde quia Clodoueus Cæsaris more, ac beneficio Regno Franciæ decus, & honorem Consulatus copulauerat, cum particulâ similitudinis, non identitatis, applausum dante populo, tanquam Consul, & Augustus vocitatus est.* Rectè, quòd à te discisci̇s & mecum sentis. Igitur copulata tum fuit dignitas Consularis Regno Franciæ, non Regnum Franciæ donatum, Vnde vt Cæsaris, & Consulis instar esse videretur iis est nominibus appellatus. Confirmas meam hic, & tuam quoque sententiam, eo quòd addis similem eum Cæsari & Consuli euasisse, quo fateris ab eo acceptum aliquid, quo ille Cæsarem, aut Consulem, non Regem repræsentaret. In eo etiam conuenimus, quòd sentiamus eum nec Cæsarem, nec Consulem dictum, sed tanquam Consulem & Augustum, quòd illa dignitas erat honoraria, ad gloriam comparata, non ad ministerium abiecta, ac proinde non in Fastos referenda. Id etiam in Regnum cadere non poterat, quòd nullum sanè nisi administratum videri potest. Ecquis enim inani Regis nomine, citra Imperium, administrationemque rerum publicarum velit insigniri. Tandem vrgeo si Regnum tunc accepit Clodoueus Regis potius nomine, quàm vice Consulis & Cæsaris debuit appellari, cùm multò honorificentius esset, Rex, vti erat, dici, quàm instar Consulis, & instar Augusti, id est, *tanquam Consul, & Augustus* vocitari.

Alterum ostendo. Anastasius Clodoueo titulum, & decus Consulis proprium

proprium Cesarum Augustorum ipso etiam fatente, Chiffletio, detulit: ac voluit, vt ipse tanquam Consul & Augustus haberetur. Igitur voluit, vt ille in Occidente Imperatoris, & Consulis vices ageret, nam cùm Gothi illud imperium occupassent, non erat Imperator, qui administraret. Ad id Clodoueo nemo aptior, ob res præclarè domi, forisque gestas, suscepto præsertim baptismate, Anastasio videbatur. Itaque Patrem eum quodammodo, & Augustum alterum destinabat. Vnde superior eo Clodoueus, non inferior existebat, cum & Rex Francorum esset, & Occidentis Imperator diceretur. Misisse verò ad eum Anastasium purpuram, Aymoin. Vigner. & Coronam, quod tamen Gregorius non memorat, & ex Hincmaro, & Spondan aliis Gallicarum rerum scriptoribus Chiffletius desumit, id speciem Sammarth. Romualdus. quandam habet concedendi ei, quam habebat Imperij dignitatem, Forissard. quam quod amittere timebat, occupabat apud Clodoueum deponere. Spondan. Quemadmodum multa post secula cum Carolo Octauo, egisse An- Romuald. Vigner. dræam Palæologum, legitimum Constantinopolitani Imperij hæredem Amplius. competimus, qui cum repetere Turcarum è manibus non posset, ius suum in Carolum VIII. Italiam terrore, & Orbem famâ complentem voluit transferre, vt ille Imperium liberaret. Exempli gratiâ, non, quòd eadem aut ratio, aut causa fuerit, hoc assumo: ac vt Chiffletium obiter doceam, Francis Regibus ius ad illud Imperium, & olim fuisse, & nunc esse. At de his quidem aliàs, nam eum suo loco minus benè de Regum Francorum dignitate sentientem vberius refutaro.

Nouum hîc, sed non absurdum opinor dixerim. Clodoueum diademate vsum, non Coronâ, quam dono ab Anastasio acceperat, ne eripere ei Imperium videretur. Itaque diademate vti voluit, quòd satis erat ad Consulatus dignitatem repræsentandam. Corona abstinuit, nequis putaret Imperii ius, & gloriam ad se transferre. Esse autem diadema minus coronâ ornamentum patet, ex eo quòd diadema simplex quædam Bulenger. fascia erat, vno ductu ad occiput ligata, vt vel ipse Chiffletius fatetur. Chifflet. ibid. At Corona supra caput elata, & thoris distincta, & apicibus insignis arte mirabili eminebat. Quod cùm animaduertisset Chiffletius, affirmauit diadema, non Coronam Clodoueo ab Anastasio missam. In quo ille & se, & nos decipere voluit, cùm omniũ consensu Authorem constet, ab Anastasio Coronam, non diadema Clodoueo, eamque pretiosissimis & gemmis, & margaritis ornatam dono missam. Adeò vt crediderint Spondan. non pauci, nec ignobiles, non aliam fuisse eam, quam Clodoueus Ro- P. Romuald. Sammarth mam ad Hormisdam Pontificem misit, Regnum appellatam. Quorum lib. 3 in Clo. si vera est sententia: & Chiffletij vera doctrina existimantis eam esse è Philip. Mor. tribus conflatam, ac proinde Epanoclistum, sanè euicero ab Anastasio non Regiam, sed Imperatoriam Coronam Clodoueo missam Imperij delati argumentum. Quam tamen modestiæ causâ accipere Clodoueus noluit, ac demum Pontifici deferens, Ecclesiæ consecrauit.

Refutato hunc in modum Chiffletio, illud ad calcem statuamus,

à Clodoueo hortatu Remigij, insignem auro, gemmisque coronam Hormisdæ Pontifici dono missam. Quam Regnum ille ne, an Hormisdas dixerit? appellarunt. Singulare Religionis, ac Pietatis, nec magnificentiæ minus argumentum. Quod tamen recentiores quidam corrumpere negando maluerunt, eo prætextu quod dicant, non potuisse id munus Romam Hormisdæ Pontifici mitti, quòd Clodoueus cùm ille Pontificatum iniit, in viuis esse desisset. Causa nescio an alia sit: nempè ne quid eo admisso dignitati, & excellentię Galliei Regni detrahi videatur. Ego nec eausam negandi esse vllam, nec satis esse prætextum iudico. Itaque Author sum: eam Coronam missam, & Hormisdæ missam, & sine vllo Regni Galliei detrimento, imo & ornamento, & gloria missam.

Vide Spond. Sammarth. Valesius.

vide Romna An. 514.

Primum: tanto Authorum tum Gallorum, tum Italorum, tum externorum consensu traditur, vt conspirasse videantur: atque id ego iam aliàs bis scriptis mandaueram, quòd omnino mihi verum esse persuasissem. Certè omnes ij, qui Reges nationis suæ, magnifica misisse Pontifici Romano munera, scriptores referunt, exemplo Clodouei tanquam face clarissimâ vtuntur. Cuiusmodi est ex nostris Fr. Antonius Brandam, grauis admodum, ac eruditus Author in sua Monarchia Lusitana, cui ego fidem adhibendam reor, quòd sciam, non ei nisi seria, & probata placere.

Hincm. Sigebertus. Aymoin.

Fr. Anton. Brand. in 2. p. monar. Lusit.

Alterum: ad Hormisdam missam Coronam, receptum ab iisdem penè authoribus comperio, extantque apud Hincmarum litteræ eiusdem Pontificis ad Remigium, cuius hortatu à Clodoueo munus donatum. Nec quòd à Valesio contra obiicitur, coget à sententia recedere: Hormisdam post mortem Clodouei Pontificatum inisse, cum constet ex ipsis Italicis monumentis Hormisdam viuo adhuc Clodoueo Pontificatum gessisse: eum anno 514. sit inauguratus, quo anno constat obiisse Clodoueum. Quare fieri potuit, vt ad eum Coronam mitteret, imò & id verisimile, morti cùm esset proximus, quasi testamento legasse, quod obseruari ab Baronio, & Alarbensi Episcopo video: nam ad Pietatem spectabat, & nouum Pontificem recognoscere, & sedi Apostolicæ aliquid donate, cùm tot ac tanta Ecclesiis priuatis tribuisset.

Hincmar. Vales lib. 6. Flodoard.

Panuin. Romualdus

Iam verò nihil eo munere detractum de Regia dignitate constat, cùm id liberum ac ex Pietate profectum donum fuerit, ad amoris & affectus significationem exhibitum, vti & ipsa occasio, tempusque demonstrat; nam si aliud vellet, non tum debuit, cum moriebatur, sed anteà cum baptizatus, & vnctus est, profiteri. Itaque non anteà fecisse, argumento est, cum fecit, amore ac Pietate fecisse. Qua enim ratione dicamus obnoxium Romanæ sedi Regnum reddere cum illo, & vitâ decedebat, voluisse? cum antea quando, & iniit, & Christianus amplifieauit, id egisse nusquã legamus? Quare Regnum ille à suis maioribus accepit, acceptumque retinuit, liberumque, ac florens integrâ dignitate successoribus reliquit. Quod egit, addere Pietati potuit, detrahere iuri, & authoritati non potuit. Vnde omni prorsus solicitudine Recentioris memoriæ Galli quidam, in quibus sunt Romualdus, & Va-

Vide Spond. & Romualdn.

lesius meo iudicio liberantur: cùm nihil ex hoc munere Regibus suis Optimis, Maximis; Summis decedat: imò inde Religionis, ac Pietatis gloria iis singularis accrescat, ad omnem posteritatis memoriam commendanda.

Si quis tamen vlterius progredi pergat, & affirmet Clodoueum Regnum suum Galliarum, Ecclesiæ, ac Romano eius capiti Pontifici offerre ad defensionem, ac Præsidium voluisse, quemadmodum Spondanus tradidit; quid in eiusmodi sententia criminandum sit, non inuenio. Cum Reges Christiani, non modo iure ad populos sibi subditos regendos, ac tuendos, sed Religione quoque ad Protegendam, imò & propagandam Ecclesiam teneantur: eùm præsertim ij membra Ecclesiæ sint, ac eidem corpori capitique cohæreant, idque sanè nihil eorum iuri officit, sed multùm Pietatem commendat. quod si quid obsequii & reuerentiæ intercedat, vti erga Pontificem fieri debet, nihilò eo magis commoueri debemus, quàm cum cernimus omnes Imperatores, ac Reges Christianos Pontificis pedes suppliciter osculari. Vnum addidero, illustrissimos aliquos Reges inter quos Alphonsus Henricius Lusitaniæ, & Ramirius Aragoniæ exemplo Clodouei motos Regna sua ex Religione, ac pietate summis Pontificibus, ac Romanæ Ecclesiæ deuouisse, ac certâ oblata pecuniæ summa Pium studium declarasse: quin ob id tamen quicquam de iure Regni, dignitate ve Regia amisissent. Sed quoniam celebrari maximè inter huius æui Scriptores Spondani Sententiam, & in eam publicam M. Ludouici Seruini Generalis Aduocati, summi vtriusque viri, inuectiuam comperio, operæ pretium duco illam hîc, & quid circa eam actum sit proponere, vti res tota ab eodem, qui à Seruino palàm est reprehensus Spondano, accuratissimè enarratur.

Baron. Suar. Spondanus. Bellarm.

Vide D. Fr. Anton Bran. in 3. Part. Monar. Lusit. Vide Fariam, & Sosam & nos in Philip. Lusitana. Spondan. Romualdus an. 514.

Cum autem innotuisset orbi Christiano, nouum Romanæ Ecclesiæ electum esse Pontificem, nouus Francorum Rex Christianissimus Clodoueus cunctorum præuenit obsequium, & superanit officia; dum vt narrant Hincmarus, Anastasius, & alii suggerente S. Remigio Episcopo Rhemensi, coronam auream cum gemmis quæ Regnũ appellari solet Beato Petro direxit: [eoque munere visus est oppignerasse Regnum suum in Ecclesiæ Romanæ præsidium, Deoque dicare, atque in perpetuum suprà firmam petram, Petrique confessionem stabilire.] Quâ etiam occasione idem Remigius literis suis Hormisdam salutans Pontificem, suscepit pariter ab eo Epistolam, qui ob præclaram meritorum excellentium & nobilissimæ sedis prærogatiuam factus est in regno Francorum Vicarius Romani Pontificis, saluis tamen priuilegiis quæ Metropolitanis decreuisset antiquitas.

[Siste gradum, Lector, donec è vulsero scrupulum, qui nonnullos hîc male pupugit, & magnam mali molem repetitis scriptis ceruicibus meis intentatam depulero. Vides quæ præcedentis §. inclusa sunt his notis []. Inclamatum in me bifariam ex iis est: primò quidem quòd ea de meo apposuerim; deinde vero quod iis Regnum Francorum Ecclesiæ Rom. temporali dominio, tanquam feudum, subiicere pretenderim. Sed vtrumque tam verum, quàm quòd à veritate alienissimum. Ideóque nec volui ea verba hac posteriori editione expungi. Quippe quæ sint ipsissima Baronii in Epist. dedicat. Tomi

VI. Annal ad Clem. PP. VIII. (*qui est ille ipse Tomus, quo hæc de Clodouei munere tractat anno præsenti 514. Domini.*) Cum nullus omnino, *inquit*, toto Orbe Christiano Catholicus Princeps extaret, sed cuncti Reges & Imperatores hæresibus tenerentur impliciti, & cùm Italia, ipsa Roma, Romanáque Ecclésia sub Gothico & Ariano gladio ingemiscerent, ex insperato suscitat sibi Deus seruum fidelem Regem Francorum, religionis Catholicæ professorem, atque acerrimum defensorem, Christianissimum Clodoueum: qui è Gentilium superstitione conuersus, illud ipsum quod accepit ab Ecclesiâ Catholicâ Euangelium, in Francos omnes qui aderant, & in posteros feliciter propagauit; atque demùm proximè moriturus, insigni pietatis exemplo ipsum quod sciret vnicum esse totius Ecclesiæ visibile caput, coronâ regiâ redimiuit, mittens ad Apostolorum principis Petri Confessionem, persuasione S. Remigij Francorum Apostoli, coronam aureum gemmis ornatam. Dona verò Regum non solùm pretiosa, sed mystica quoque esse solere, testificatione etiam Euangelicâ admonemur: (Matth. 2.) cuiusmodi Clodouei fuisse munus, euenta probarunt. Eo enim obsequio visus est, dans coronam oppignerasse Regnum ipsum in Ecclesiæ Rom. Præsidiũ: (coronam enim, illã Regnum nominatam fuisse, qui res gestas Francorum sunt prosecuti, testantur: Hincm. in Vit. S. Remig.) Eoque munere illud Deo dicare voluisse, atque perpetuò stabilire: dum enim suprà Petram, Petrique confessionem Regni coronam posuit, Regnum suum stabili fundamento firmauit: vt rerum multiplices exitus declararunt, &c. *Hæc ibi Baronius: quæ licèt vberiora quàm pro notatiuncula, volui tamen integra exscribere, quò fidem dictis meis conciliarem. Quod verò illa in hunc locum ex ea Epistola transduxerim, haud ab instituto meo alienum, qui etiam ex vno Tomo in alium nonnulla, quandoque asportare consueui) & hoc lectoribus offendiculo ne esset, id disertè in præfatione monui, & rationem attuli. Videant igitur qui suspicione me attigerunt, vtrùm satis ex æquo & bono aculeos suos in me coniecerint. Quod si hac ex parte iniquè, sanè & ex altera multò magis; cum è contra his ego verbis compendiosè cogitauerim, patriam meam, Regésque, eo laudam præconio decorare, quo vel summi quique Imperatores, vel quævis potentissima Regna Christiana, ingenti semper habitura forent gloriæ honestari; nempe, vt ita firmiter ad confessionem Petri Apostoli adhærerent, vt nulla vi, arte fraude ab ea possent auelli; essentque ipsi, præsidio ac protectioni eiusdem Petri Sedi, ipsiusque successoribus Romanis Pontificibus aduersus quoscumque eorum hostes & aduersarios. (Nam vt & pueriliter, quando ipsi ita volunt, ad rudimenta Grammaticæ descendam; an nesciunt qui hæc verba in peruersum acceperunt, præpositionem* in *iunctam acusatiuo, sæpissimè apud auctores probatissimos significare* ad *seu* pro?) *Indéque est quod suis sæpè Annalibus Baronius, & ego in eorum Epitome; ex rerum gestarum pertractatione, tam verè quàm sincerè inculcamus, Francis debitam esse Rom. Ecclesiæ defensionem. Inde est quod Reges Francorum cunctis totius orbis Principibus, his singularis excellentiæ titulis præeminent, vt filii Ecclesiæ primogeniti, & Christianissimi indigitentur: quippe quibus ipsemet S. Petrus Apostolus* Ecclesiam quam ipsi Dominus tradidit, Francorum regibus commendauit, ad liberandũ de manibus inimicorum. (*Infrà an. 775. num. 1.*) *Inde est quòd Carolus Magnus nondum Imperator renunciatus, in præfatione ad sua Capi-*

tularia, Regem *se* Francorum, & deuotum sanctæ Ecclesiæ defensorem, humilemque adiutorem, *inscribit: & posteà scribens ad Episcopos Hispaniæ contra heresim Nestorii illic repullulantem, non tantùm se* Regem Francorum & Longobardorum, *ac* Patricium Romanorum *sed &* Filium ac Defensorem sanctæ Dei Ecclesiæ *nominat: (Infra an. 794. II.) & quòd Imperator factus, solemni iuramento sese Ecclesiæ* Rom. protectioni & defensioni *obstrinxit: (An. 800. III.) & quòd Testamentum suum condens* super omnia iussit, *vt filii sui* curam & defensionem sancti Papæ simul susciperent, *sicut ab auo ipsius Carolo Martello, ac Patre Pipino, & ab ipsomet Carolo Magno suscepta fuisset. (An. 806. III.) Inde est quòd filius eius Ludouicus. Pius regna sua filiis distribuens, eandem ipsam* curam & defensionem S. Romanæ Ecclesiæ, *maiorum suorum exemplo accuratissimè commendauit: (An. 838. II.) Et ne singulis immorer, inde est quòd Ecclesia Romana, eiusque Pontifices, quotiescumque pressuram passi sunt à quibusuis, siue internis, siue externis hostibus, ab vsque Regum Francorum Christianitate, ad eos tanquam ad certissimum asylum confugerunt; à quibus suscepti, sustentati, ditati, restituti, pristinam libertatem ac dignitatem, numquam non cum nouis accessionibus recuperarunt, quæ singula (quantum se Annales Baronii extendunt) videre est in hac Epitome locis in Indicè sub vocabulo* Franci *designatis. Eaque pauculis illis verbis tum voluit Baronius, virtutis ac pietatis Francorum amantissimus, tum ego per volui significare: nihil de feudalitate cogitantes: Cuius tamen titulo scimus pleraque alia Regna fuisse, esseque hactenus eidem S. Rom. Ecclesiæ subiecta. quorum plurima pariter enumerata habentur eodem Indice sub voce* Rom. Eccles. *Cum alioqui & sciamus & profiteamur, omnes quotquot Christiani sunt homines, eius subiici spirituali potestati; nec posse aliquem habere Deum patrem; qui eam non agnoscat matrem. Et quòd rursum ad donum Clodouei pertinet; quo animo illud ipse miserit, ita olim interpretatus est, Aimonius lib. 1. cap. 24.* Vt eo facto patenter ostenderet, se Deo non fore ingratum, dum ad ipsius Apostoli sepulchrum insigne mitteret Regium, sciens se à Christo solio regni esse donatum. *Sed de his modò hactenus: quę tulicèt prolixiora, boni consulas, Lector, veritatis cultor, & Maiestatis Ecclesiæ Rom. ęquus ęstimator, ac Francorum gloriæ studiosus, vel certè non prauus æmulator, aut inuidus.*

Hactenus Spondanus, nec ego ei quicquam addidero. Tantùm, ne vel id maneat dubium, statuo quæ à Clodoueo dicata & consecrata Hormisdæ Pontifici Corona eam esse, quam ab Anastasio acceperat: quod erat elegantissima, & ingentis pretij margaritis ornata: ac proinde dignum quod ab Imperatore primum, deinde à Potentissimo Rege munus ad Pontificem mitteretur. Spondanus. Vide Sammarth. & P. Petr. Romuald. & Valesium.

Supremum hoc, sed Religiosissimum Clodouei operum mortalium fuit. Eo vltimum vitæ actum clausit, & coronauit. At vti à Baptismo suscepto integerrimè vixerat, ita & sanctissime obijt. Si spatia annorum pendas, breuiter: si virtutum numeros, & operum magnitudinem consideres, diu vixit: anno quadragesimo quinto ætatis: regni trigesimo mortuus. In Basilica Apostolorum V. Kal. Decembres anno 514. exeunte sepultus, qui dies ibi anniuersarijs precibus celebratur. Summus Regum, Pace egregius, bello admirandus inuidia maior: Æternitatis æmulus. Quem Gregorius Magnum Præcellentissimum, Regionum Præsu-

lem gentium Triumphatorem appellauit. Propè erat, vt à me Epitaphium conderetur, sed me Religio vetuit; ac Remigij vt ponerem imperauit. Eiusmodi est.

Diues opum virtute potens clarusque triumpho,
Condidit hanc ædem Rex Clodoueus, & idem,
Patricius magno sublimi fulsit honore,
Plenus amore Dei contempsit credere mille
Numina, quæ variis horrent portenta figuris.
Mox purgatus aquis, & Christi fonte renatus
Flagrantem gessit infuso Chrismate crinem:
Exemplumque dedit, sequitur quod plurima turba
Gentilis populi, spreto quæ errore suorum
Authorem est cultura Deum, verumque parentem.
His felix meritis superauit gesta priorum,
Semper consilio, castris bellisque tremendus,
Hortatu dux ipse bonus, ac pectore fortis,
Instructas acies firmauit, in agmine primus.

Hoc Epithaphio inscripto decedo, ad eius posteà admirabiles prærogatiuas rediturus, vbi de maiestate, ac excellentia Francici Regni contra Belgas, ac Hispanos authores ne, an obtrectatores? disceptauero. Maneat interim ille Viua Laurus, Animatum Trophæum, Aceruus Triumphalis.,

QVÆSTIO SECVNDA.

DE LEGE SALICA,

ET EX EA IN REGNVM GALLICVM iure ſuccedendi.

CAPVT PRIMVM.

Fons, & Ethymon Legis Salicæ proponitur, ac explicatur.

QVemadmodum, qui ſiti confecti in riuulos incidunt, non è profluente ſtatim aquam hauriunt, ſed paulò altiùs progreſſi fontes inquirunt; vnde puriùs, & nitidiùs bibant: ita & qui ſciendi cupiditate ducti hiſtoriarum euentus, exemplaque reperiunt, non in ijs reſiſtunt, ſed vlteriùs animo tendentes, eorum cauſas,ænteſque ſcrutantur, vt rem ex integro, ac penitus norint. Ea propter, cùm vbique Salicæ legis exempla in Francorum Regum maſcula ex ea ſuccedentium ſerie, quaſi quidam riuuli, apud Authores occurrant: eius, vnde manant, fontis originem inueſtigare oportet: ac eò accuratiùs, quò obſcuriùs ex antiquitate temporis, & varietate opinionum redditum eſt principium. Neſcio enim, quâ ratione cum aquarum ducti à fonte riuuli, vel oculis pateant, vel ſonitu ſe auribus prodant: atque adeò facilè deprehendantur: ipſa tamen origo, & caput in occulto ſit, & à ſenſu longiùs recedat. Hinc fortaſſe fontibus Numen, non riuulis, veteres ineſſe finxerunt: quòd riuulis in medio poſitis, fontes ſecretiori loco, quaſi ſacratiùs locati, deliteſcant. Huius rei Authores ſunt.

Et verò, antequam Salicæ legis principium exploratum habeamus: quædam nobis ſunt nebularum, quæ, quòd in altiſſimo ſit poſitum, illud cingunt, ſiparia remouenda. Ac primùm conſtat, Francicum huiuſce legis fontem fuiſſe: nam Salij illius Authores Francorum populi, & quidem nobiles extiterunt. Atque vti hoc in confeſſo, ita & illud controuerſum. Vbi Salii populi habitarint? Et quidem ſunt, qui citra Rhenum in Auſtraſia cum Chifletio putent. Magni Authores trás Rhenum in Germania locant. Hoc prorſus amplectendum, nam de antiquis Saliis in propria ſede habitantibus loquimur. Sed hi quoque inter ſe magna contentione de loco Saliorum diſſentiunt. Omnium diſſidio fluuiorum analogia cauſam dedit. Qui vltra Rhenum cognominum di-

Ammian. Marcell n. l. 17. Sigebert. in Chron. Herold. epiſt. præm. in leg. Sal. Beat. Rhen. lib. 1. Rer. German. Gaguin lib. 1. Andr. Alciat. lib. 2. Diſpunt. c. 22.

uortia fluminum secuti, alibi alij posuerunt. Opiniones scire exactè qui velit, Pontanum legat antiquarum, & Francicarum rerum vetustarum, Spondano teste, peritissimum. Nam qui cis Rhenum locant, à Salia qui in Mosellam influit, dictos tradunt. Ego author sum, Salios Trans-Rhenum primùm sedem inter Francos in Germania habuisse, atque adeo, Franco-Germanos esse. Inde in Gallias patriâ profectos traiecisse, & suum secum nomen detulisse: atque adeo & vltra Rhenum Salicos, & citra Rhenum Salicos Francos habitasse. Quos Gallo-Francos dixerim. Idque luce clariùs meridianâ existimo. Nam Francos eos gente fuisse, & trans-Rhenum in Germania habitasse, & omnes fatentur, & nos anteà diximus. Sanè ex Drusi, & Iuliani in Germaniam expeditionibus constat Salios, vicinas Chamauis, & Ansiuarijs sedes in Germano-Francia habuisse. Id nos Ammianus & Libanius, & Zozimus docuerunt. Ammianus cum Ansiuarijs, Zozimus cum Chamauis coniungit, Libanius primos Francorum ac præcipuos vltra Rhenum populos dicit. Placet audire Ammianum: qui Ansiuarios, & Salios omnium fortaßè primus nominauit. De Ansiuarijs scribit licentiùs, in Galliam excurrisse, & à Iuliano victos, & repulsos esse. De Salijs ita cómemorat. *Petit primos omnium Francos, eos videlicet quos consuetudo Salios appellauit, ausos olim in Romano solo, apud Toxandriam locum, habitacula sibi figere prælicenter.* Consentit Zozimus tradens, *Saliorum nationem à parte Francorum profectam, è suis sedibus Saxonum vi expulsam.* Idem lib. decimo septimo refert *Francos, qui Salii dicuntur Toxandiorum sedes occupasse. Vnde à Iuliano emoti, & posteà in deditionem accepti.* Mox Chamauos inducit ab eodem Iuliano belli túrbine correptos. Huiusce expeditionis meminit Libanius, ac ipsemet Iulianus in epist. ad Athenienses, & conceptam à nobis de Salijs sententiam confirmat. Non leue momentum adijcit Claudianus.

Ioan. Ferrar. lib. 2. ff. de Iur. Paul Æmil. in Philip. Longo. Carol. in consuet. Paris tit. 1. §. 26. Couar. Var. lib. 7. c. 1. Prosper. Rendell. in reliq. iur. Longob. c 1 Renat. Choppin. de Dom. Fran. lib. 3. Ioan. Pyrrh. tract. de leg. Sal. Munst. lib. 3. de Germ. Isac. Pont. Hadrian Valesius Ammian. l. 20 Ammian. l 16 Zozimus l. 3. Idem lib. 7. Liban. in laudat. funeb. Iuliani. Iulianus ep. ad Atheniens. Claudian. de laudib. Stiliconis.

Rhenumque minacem
Cornibus infractis, adeo mitescere cogis,
Vt Salius iam rura colat, flexosque Sicambri
In falcem curuent gladios.

Quo loco citato, ibi Pontanus *Iis enim in verbis quid esse manifestius potest, quã Rhenum accoluisse hos Salios? nec id simpliciter, sed illam contra Rheni partem, qua eiusdem sunt* cornua, *id est, vt loquitur Tacitus, vbi in duos velut amnes diuiditur.*

Cur autem Salij appellati? ambiguum diuersæ authorum sententiæ fecere. Non desunt, qui ab ephippio-sala Germanis, & Belgis, cum Goropio Becano. Nec qui à Salussis in Gallia Narbonensi, cum Poldo: Nec qui à Saliendo cum Sidonio Apollinari, dictos existiment. Quorum postremi non admodum, primi multùm, medii plurimùm errant. Probabilis & cóstans Authorum sententia est, à Sala flumine appellatos, siue hic in Albim, siue in Mænum influat, nam & hoc diffident; siue ab Isala vetere fluuio nomine deducto. Quod docet Isacius Pontanus, & ego

Gorop. Becan. Poldus. Sidon. Apol. Paul. Æmil. Munster. Pontan. l. 1. c. 9. & l. & 2. c. 8.

ego sequor ipsius argumentis persuasus. At ne rem dubiam relinquam, eius, quam & meam esse volo sententiam, vti ipse exprimit, repræsento.

Esto Sala, *seu, vt nunc dicere vsus obtinuit*, Isala, *qui è iugis Vestphaliæ, haud longè ab ipsius Lippiæ alueo ortus leni hodieque fluento, per Iselburgum Anholtumque atque inde Doetecomium adusque Dusburgum, sub Isalæ veteris nomine, procurrens, ibidemque Isalam nouum, seu fossilem Rhenum, vel, vt veteres appellarunt,* DRVSIANAM *excipiens* FOSSAM, *Zutphaniam Dauentriamque versus, dextrorsum deflectit, seque in Austrinum exinde mare*, lacus *Tacito dictos, exonerans, Oceano tandem Noruagico, prope Fleuum, commiscetur. Verum obiici vnum posse animaduerto; Si enim* Sala *sit* Isala *cur adiectâ nunc syllabâ* Isalam *potius quàm* Salam *dicimus? Hic quod respondeatur prçter coniecturam non inuenio*, Isalæ *videlicet adiectitiam illam* i *literam vel omissam, vt fit sæpenumero, à Græcis Romanisque, vel progressu longi æui adscitam videri ex Austrini illius, in quod procurrere tandem dixi, maris sinu. Nam quidquid istius ab Amstelodamo Idamum tenus vltraque Enchusam puta Staueramque versus, patet*, Y *siue* Ia (*nunc* Tia, *corruptè efferunt) antiquitus appellatum ex superstite adhuc ibidem nomenclatura colligere est. est. Vnde & halecem, quę stato anni tempore circa Enchusam & illa loca capitur,* Ybucking *hodieque appellari omnibus notum est. Et præter hæc*, Isalæ *priscum primumque vocabulum, absque vocalis tertię copula*, Salam, *videri fuisse, etiam si nec Strabo nobis fauere probaretur, extra propemodum controuersiam collocet primò solum, siue territorium quod est vltra eundem Isalam* Sallandia, *hodieque nominatum, quasi* Salæ *seu* Saliorum regionem *dicas; tum & vicus in Isalæ eiusdem crepidine* Salicum *appellatum: Quorum* Sallandia *illud omne intelligitur, quod Isalæ hodieque vlteriorem marginem prętexit*; Salicum verò *vicus intra Svollam Camposque est, Isalę citeriorem ripam pene contingens. Quibus accedit &* Oldenzalia *oppidum in iisdem transisalanis haud vltimum.*

Quapropter statuimus omnium vero simillimum videri, à Salæ *flumine (quod veterem Isalam hodie nuncupamus, quodque in ipsis Francorum veterum finibus fluxisse, & proxime accoluisse, hunc ipsum populum satis iam ante demonstratum est)* Saliorum *appellationem promanasse antiquitus.* Vnde & illud cum eo iudiamus *Saliorum tum regionem, haud intra angustos illos, vt hodie, terminos Sallandię nimirum coarctatam, sed veterem quoque Isalam versus portensam, haud exiguam, vt nunc appellamus Vvestphaliæ item partem occupasse.* Hi quidem Franci Salij adhuc in suo fonte. Pontanus ib.

Posteà quemadmodum Franci cis & trans Rhenum, ita & Salij vltrà citraque Rhenum habitarunt. Quique è Germania Transterrana in Cis Rhenanas Prouincias transierunt, Saliorum suum à Sala fluuio ductum nomen importarunt. Est quippe à Salia flumine desumptum, multò quam vetus & florens in Germania Saliorum Imperium, necentius Vnde propter vetustatem & gloriam Salicæ gentis Salij nobilissimi Francorum ab authore Fris-ingensi Episcopo appellantur. Minor de Authore legis Salicæ controuersia. Omnes enim penè scriptores in Pharamundum, qui primus è Francis Galliam occupauit, digitum intendunt. Valesio aliter visum; & Clodoueum authorem tradit, quem nos proximè re- Chronicon Francorum Anno 421. Gaguin. l. 1. Munster l. 2. Ioan. Ferrar. l. 1. ff. de iure iur. Couar. Var. l. 7 c. 1. Rondella in reliq. Longobard. c. 1.

Paul. Æmil. l.1. Cassan ad Consuetud. Burgund. Robr.3. c. 6. Ioan. Filius in 1. Chron. Reg. Franc. Carol. de Grassad. de Reg. Franc. Sur.17. lib 1. Petr. Gregor. Tolosan in Syntag. iuris p.3 l.43. c. 4 Ioseph Carneual. lib. 1. Histor Regni Sicul. in fin. D. Regens. Moles in respons. de success. ducat. Britan. n. 2. Aluar. Ribera in success. eiusdem Ducatus & Tapia in addit. ad eundem. Sigebert an. 422. Cuspinian. Ado Vien. Iuo. Hadrian. Sunsiae. Pont. In consuetud. Aurelian. de leg. Sal.

futauimus. Est qui Pipinum malit. Aluarotus. c.1. §. Receptatoribus. in fin. de Pace iuram. firman. Extrà chorum saltantem in choream reducam, si velit, Pipinum latam à Pharamundo confirmasse: atque vti alterum Pharamundum, quòd nouæ conditor esset lineæ, nouam ei Authoris more vim indidisse.

Rationem ferendæ legis grauissimi scriptores huiusmodi fuisse prodiderunt. Pharamundum quatuor ex Sicambris spectatissimos Proceres prudentiâ canisque venerabiles elegisse, qui populo legem ferrent. Vsogasthum, Bosogastum, Vidigasthum, Salagasthum: De quo præstat Authorem styli Curiæ Parlamenti 4. p. Priuileg. 20. audire. *Lex Salica quæ est vera lex Francorum, cōdita tempore Pharamundi primi Regis Francorum, sedente in Cathedra Bonifacio primo, & Imperium tenente Honorio anno pietatis Dominicæ 420. Nam cùm Franci ad Rhenum vsque peruenissent, ferisque moribus viuerent: quatuor ex Sicambris spectatos Proceres selegit, qui populis legem ferrent, Vsocastum, Lozocastum, Sologastum, & Visogastum, qui communi gentis, & Procerum authoritate fieti, legem conscripsere quam Pharamundus promulgauit.* Hanc Rex ipse alienis conceptam verbis sui sensus impleuit, & authoritatis animâ infusâ eduxit. Nec sanè refert: condiderit ne, an ediderit? quominus Author Pharamundus dicatur: cum multæ, quæ in Pandectis leges continentur, non ab Imperatoribus, quibus adscribuntur, sed ab eorum iureconsultis sint dictatæ. Nihil enim interest, an Papinianus, & Vlpianus, & Tribonianus ministri dixerint, si aut Iulianus, aut Seuerus, aut Iustinianus confirmarunt.

Explorato fonte, Ethymon inquiramus. Variant sententiæ. A Sale quidam apud Pyrrhum: nec ineptè quòd salem rectam rationem interpretentur: nec desunt qui à Salia fluuio deriuent, teste Papyrio Massono. Alij à Sala Franco-Germaniæ amne deducunt, cùm Paulo Æmilio. Alii à Salica terra: teste Gaguino. Alii à Salicis Principibus: Authore Ioanne Ferrar. Omnes si primam excipias sententiam eodem recidunt, vt vel à loco, vbi condita, vel vnde oriunda, vel ab Authoribus, quibus idem nomen modicè deflexum tribuitur, randem appelletur. Illud non ô miserim: Cassanæum ad consuetud. Burgund. Rubr. 3. §. 3. n. 40. Non Saliam, sed Gallicam dici oportere, contendere; quasi corrupto è Gallica in Salicam vocabulo cōmuni omniū errore vocetur. A quo non omnino dissentit Choppinus. de Dom. Franc. l. 3. tit. 1. n. 2. Sed eorum pace dixerim, ineptè egisse, dum tot ante se doctissimorum hominum iudicia condemnant, quibus satius fuerit acquiescere: cū præsertim tàm putida nec admodū probabilis ethymologia sit cum pro *Salica Gallica* obrepere haud facilè queat: nam duplicata in dictione *Gallia* littera fugere vel obstantem Typographum non potuit. Nemo sanè ante Franciam infusam Galliæ eius legis meminit: nec eius nomen nisi ab authoribus debuit mutuari.

Mihi ne in communem de fluuio Sala sententiam irem obstitit Isacius Pontanus, obiecta pulcherrima Ethymologia, quam omnino amplector, & oraculum Sybillinum existimo. Editum. è cortina lib. 6. c. 17. sic.

Vndè autem lex iſta nomen Salicæ *acceperit, inter eruditos quęri ſolet. Sunt qui à b ipſis Francis Saliis Ammiano Marcellino nominatis vocabuli originem arceſſunt; aliià* Sal *&* Sala, *id eſt, aula deriuant, quaſi* Salicus *denominatiuum eſſet &* aulicum *denotant. Auentinus:* Lex Salica, terra Salica, Salica prædia, Salici clientes, *apud iuris peritos Galliæ & Germanię dicti, quod ad* aulam *ſpectent. Adhuc nobis in vſu eſt, oreque frequenti* Salbuch, *hoc eſt* Salicus codex, *vbi prędia regia aut* Eccleſiaſtica vectigalia, redituſque prædiorum deſcribuntur. *In Legibus quoque Alemanorum earumque gentium ſępe occurrit* Sala *pro domo vt Aleman. Tit.* 81. Domum eius incendat; ſeu Salam. *Longobard.* 1. *Titul.* 11. *l.* 4. Hubulcus de Sala, *& iterum ibidem. l.* 7. de Sala propria exire. *Quibus locis liquet non tantum domus partem, id eſt, cænaculum vt nunc ſignificaſſe. Nam & in Decret. Taſsil.* §. 14. *occurrit* Saliſuchen *quod eſt*, domi ſcrutinium facere, *& rem furtiuam inquirere. Vtita* terra Salica *proprie ſit terra, aut ſolum quod hoſte deuicto,* Salæ *aut* Salicis, *id eſt*, regiæ aulæ *atque* aulicis *aſſignatum fuit: Huius portionem hereditariam ſexus femineus, vt pote qui eam armis tutari nequiret, nullam adibat. Gloſſarium vetus Latino Theodiſ. citatur Lindebrogio, in quo*, Terra Salica, Selilant *explicatur: quod nihil ſit forte aliud, quam ſolum, ad domum regiam ſpectans. Nam* Selilant *ſiue* Salilant, *vt ſupra in Decreto Taſsilionis* Saliſuchen *formatum videtur. Hac Lex* LXXI. *Capitulis abſoluitur.*

Eadem eſt Caroli Molinæi ſententia hiſce verbis expreſſa. *Salica lege fæminæ, & deſcendentes ex iis, omnino à terra Salica, id eſt fiſcali propria, & Regia, quod patrimonium ſeu domanium ipſius coronæ & Maieſtatis regiæ appellatur, exhæredes, & incapaces perpetuò eſſe iubentur. Eam primam, & antiquiſsimam Francorum Regum legem, non à Sale, vel à Saliis ſacerdotibus, ſed ab ipſius authoris Varamundi Salici nomine, maiores enim Salicum cognominarunt Salicam eſſe nuncupatam autumat Ioannes Ferrarius Montanus vir doctus & excuſsi iudicii in l.* 2. *in p. colum.* 4. *D. de reg. iuris. addi poteſt Ioh. Pyrrh. in tract. de Lege Salica & reg. ſucceſ.* Molinæus.

Etſi enim videatur à Salico Pharamundi cognomine vocitatam non à Sala id eſt Regij iuris Patrimonio, cum tamen aliàs Ethymologias rejiciat, conſtat hanc, quæ reliqua erat, amplexum, imò & quod à Regio nomine deducit, Regium quiddam innuere ſignificat. Certè in donatione Caroli Magni Eccleſiæ Tigurinæ, Regij Patrimonij portio, Salica terra dicitur, quo etiam nomine Decimæ Regiæ in deſcriptione Hubarum ad Curiam Furde pertinentium Salicæ appellantur. Vnde deducitur, quod erat Regium, Salicum nuncupatum. Pithoeus.

CAPVT SECVNDVM.

Fuerit ne olim, hodieque ſit lex Salica, & cuiuſmodi ea fuerit?

REM prorſus indubitatam, & publicæ omnino, & tot ſeculis celebratæ fidei ſuperciliosæ ne, an ſuperſtitioſæ Recentiorum quo-

rumdam Authorum non ambiguam, sed controuersiosam sanè reddiderunt. At ego qui in Lusitania natus, & in Hispania diu versatus, cum Hispanos huic legi aduersantes vidissem, ac nusquam Scriptam inueniri obstinatè affirmantes, vehementer optabam scire, an eius aliquod exemplum extaret? Non quòd de illius ego veritati dubitarem, quæ inueterata consuetudine, traditione recepta, authoritate confirmata nullum dubitationi locum relinquebat: sed vt animo meo satisfacerem, & eruditos in ea oculos haberem, aduersariosque vel ipsa oculorum fide refutarem. Cumque posteà in Ioannis Chiffletij vindicias incidissem, vbi eiusmodi legem conuellere conatur, exarsi studio eius hominis impugnandi: ac de lege Salica tractatum inchoaui. Quem cum in summa librorum inopia cocinnassem, & si multa collegissem, quæ Salicam legem stabilirent, cum eius capita contenta libello citari ab authoribus animaduerterem, maiori sum desiderio accensus eam, vti scripta, erat inspiciendi. Cumque venissem Parisios, nihil antiquius habui, quàm libellum huiusmodi de lege Salica omni studio inquirere. Nec difficile fuit in hoc emperio litterarum gemmá pretiosissimam, & quidem in ea domo quæ oraculum Francicum vocari debet, inuenire. Hunc igitur mihi thesaurum Fratres Doctissimi Sammatthani aperuerunt. Fateor me cùm vidi omnibus incessisse lætitiis, nec potuisse, mihi temperare, quin in maxima intempetantis propè lætitiæ signa prorupissem. Vidi (Hispanos alloquor) hiscemet oculis Salicam legem typis mandatam, ex Biblioteca Francisci Pithoei I. C. depromptam. Cuius, vt oculi Hispanis quibusdam doleát, & Prologum primùm, & partem deinde, quæ mascula est, ac fœminas à Regno excludit, repræsento. Nec nunc disputo, an ea consuetudo, & ex consuetudine traditio? An lex scripta, & mandata tabulis fuerit, nec vbi inuenta, vt typis excuderetur? cùm alteriùs ista sunt loci: nec Gallis, doctissimis ve aliarum gentium viris, quasi ignotam propono, sed obstinatis quibusdam Hispani & sanguinis, & ingenij hominibus obiicio, vt eius aspectu coerceantur. Ac illud è re mea fuerit, legem eam principio exhibere, de qua late sum acturus, vt quid mihi vindicauerim lex ipsa commonstret: ac facem mihi reliquæ ratiocinationi præferre quodammodo videatur. Præterea quòd in Prologo idonea doctrina de initio, de loco, de iurisconsultis, de authore, de amplificatoribus legis continetur, operæ pretium duxi ab eo initium sumere.

INCIPIT TRACTATVS LEGIS SALICÆ.

GEns Francorum inclyta, authore Deo condita, fortis in armis, profundáque in consilio, firma in pacis fœdere, corpore nobilis, in columna candore & forma egregia, audax, velox, & aspera, ad Catholicam fidem nuper conuersa, immunis quidem ab omni heresi, dum adhuc ritu teneretur barbarico, inspirante Deo inquirens scientiæ clauim, iuxta morum suorum qualitatem desiderans iustitiam, & custodiens pietatem, dictauit Salicam legem per proceres illius gentis, qui tunc temporis eiusdem aderant rectores. Electi de pluribus viris quatuor, his nominibus, VVisogastus, Bodogastus, Sologastus, & VVidogastus, in locis cognominatis Solehim, Bodohaim,

VVidohaim, qui per tres mallos conuenientes, omnes causarum origines sollicitè tractanctes, discutiendo de singulis, sicut ipsa lex declarat, iudicium decreuerunt hoc modo. At vbi Deo fauente Rex Francorum Clodoueus, florens, & pulcher & inclytus primus recepit Catholicum baptismum: & deinde Childebertus, & Clotarius in culmen regale Deo protegente peruenere, quicquid in pacto habebatur minus idoneum per illos fuit lucidiùs emendatum, & sanctiùs decretum. Viuat qui Francos diligit, Christus eorum regnum custodiat, Rectores eorumdem lumine suæ gratiæ repleat, exercitum protegat, fidei munimina tribuat, pacis gaudia, & felicitatis tempora dominantium Domino Iesu Christo propitiante concedat. Hæc est enim gens, quæ parua dum esset numero, fortis robore, & valida durissimum Romanorum iugum de suis ceruicibus excussit pugnando. Atque post agnitionem baptismi sanctorum martyrum corpora, quæ Romani vel igni concremarunt, vel ferro truncauerunt, vel bestiis laceranda proiecerunt, Franci reperta, auro, & lapidibus pretiosis ornauerunt.

Prologus legis Salicæ.

Placuit, atque conuenit inter Francos, & eorum proceres, vt propter seruandum inter se pacis studium, omnia incrementa veterum rixarum resecare deberent, & quia cæteris gentibus iuxta se positis fortitudinis brachio præminebant, ita etiam legum auctoritate præcellerent, vt iuxta qualitatem causarum, sumeret criminalis actio terminum. Extiterunt igitur inter eos electi de pluribus quatuor viri, his nominibus, VVisogastus, Bodogastus, Salogastus, & VVidogastus, in villis quæ vltrà Rhenum sunt Salehvim & Bedohaim & VVidohaim, qui per tres mallos conuenientes omnem causarum originem sollicitè discutiendo tractantes, de singulis iudicium decreuerunt hoc modo.

Ex Chronico manuscripto.

Marchomoris quoque dedit Francis id consilium, & elegerunt Pharamundum ipsius filium, & leuauerunt in Regem super se crinitum. Tunc habere & leges ceperunt, quas eorum priores gentiles tractauerunt, his nominibus VVisogastus, Arogastus, Salegastus, in villis, quæ vltra Rhenum sunt, in Botagin, Salecagin, & VVidecagin.

Anno ab Incarnatione Domini nostri Iesu Christi, DCCXCVIII. Indictione sexta, Dominus Carolus Rex Francorum inclytus, hunc Libellum tractatus Legis Salicæ scribere iussit.

Tria ex Prologo constare video. Pharamundum condidisse, Clodoueum confirmasse, Carolum Magnum publici iuris fecisse. Nunc legem ipsam loquentem audiamus. Igitur titulum lxii. integrum exhibeo.

De Alode.

1 *Si quis homo mortuus fuerit, & mortuos non dimiserit, si pater, aut mater superfuerint, ipsi in hæreditatem succedant.*

2. *Si pater aut mater non superfuerint, & fratres vel sorores reliquerit, ipsi hæreditatem obtineant.*

3. *Quòd si nec isti fuerint, sorores patris in hæreditatem eius succedant.*

4. *Si verò sorores patris non extiterint, sorores matris eius hæreditatem sibi vendicent.*

5. *Si autem nulli horum fuerint, quicunque proximiores fuerint de paterna generatione, ipsi in hæreditatem succedant.*

6. *De terra vero Salica nulla portio hæreditatis mulieri veniat: sed ad virilem sexum tota terræ hæreditas perueniat.*

Hoc sextum caput rem continet, cum in eo Lex mascula habeatur. Iisdemmet verbis conceptam exprimit Guillielmus Benedictus qui Carolo Octauo Rege floruit in c. Raynutius §. duas habens filias. n. 73. ac sic illustrat.

Guilliel. Bened.

Quæ verba interpretantur de Regali Dominio, quod à nullo dependet, nec alicui subiicitur, ad differentiam allodiorum, seu terrarum, quæ in allodium subditis conceduntur à Rege: Terra enim Salica dicitur, quæ Coronæ adhæret, quia Authores legis Salicæ, cum loquebantur de Allodio semper intelligebant de terra, siue hæreditate subditorum, quæ in allodium datur, & recipitur, sola Regi superioritate reseruata, & ad differentiam Feudorum, pro quibus vltra superioritatem Regi debetur seruitium. Vnde ad differentiam terræ allodialis, & feudalis, terram Regiam vocabant Salicam.

Iacob. Bona.

Consentit Iacobus Bonaudus Apostillator ad Ioannem de Terra Rubra Tract. 1. contra Rebelles a. 1. concl. 8. in verbo ex sola vi consuetudinis.

Textus autem legis Salicæ est in tit. de Allode, 62. cap. primi libri, in fine sub hoc verborum contextu: *Nulla portio hæreditatis de terra Salica mulieri veniat, sed ad virilem sexum tota hæreditas perueniat. Terra autem Salica dicitur, quæ adhæret Coronæ, sapientes sic interpretati sunt, quia Auctores dum loquebantur de Allode semper intelligebant de terra, siue hæreditate subditorum, quæ datur, & recipitur, quandoque in Francum, quandoque in falsum Allodium*, iuxta tit. de Allode, collat 10. *& ideò ad differentiam terræ Allodialis, terram Regiam, terram Salicam appellabant: quia lex Salica à Principibus constituta primitus succedendi, & modum agendi in terra Regia docuit. Demum & tertio, vt dicitur in Auctore hic, ex longa obseruatione, & consuetudine legis Salicæ interprete, cum sit optima etiam legis, cuiuslibet alterius approbata interpres.* c. cum dilectus, de consuetudine.

Auth. styli Cur. Parlam.

Confirmat author Styli Curiæ Parlamenti in 4.p. vbi de iuribus & priuilegiis Regni Franciæ, & de successione loquitur in 20. & vltimo Priuilegio.

Textus autem legis est in tit. de Allode, 62. cap. primi libri, in fine, *sub hac verborum serie, Nulla portio hæreditatis de terra Salica mulieri veniat, sed ad virilem sexum tota hæreditas perueniat. Terra autem Salica dicitur, quæ adhæret Coronæ, sapientes sic interpretati sunt, quia auctores dum loquebantur de Allode, semper intelligebant de terra, siue hæreditate subditorum, quæ datur, & recipitur in Allodium, iuxta* tit. de Allode, 10. collat. *& ideò ad differentiam terræ Allodialis, terram Regiam Salicam appellant, quia lex Salica, à Principibus constituta, primo formam succedendi, & modum regendi in terra Regia docuit.* Ne verbis quidem à Bonaudo discrepare voluit.

Illustrat Seysellus, qui Ludouico Vndecimo Rege scripsit, quem vti scripsit Gallicè do: quò maior sententiæ sit authoritas, & quòd Gallica lingua communis hodie habeatur, ac cùm Gallico maximè Imperio floreat. Is ergo de lege Salica part. 1. proponens iudicium pro Franciæ Corona latum actâ causâ inter Philippum Valesium, & Eduardum Anglum, sic ait.

Et pour ce que ladite loy Salique estoit la vraye loy des François, chacune des parties, & aussi les assistans, se fondoient principalement sur la loy Salique, & aussi les parties s'aresterrent fort sur l'vsage notoirement gardé quand tels cas estoient aussi aduenuz. Car cela estoit vne moult grande euidence du droict desdites parties, & sur ces deux poincts disoit le Roy Philippe de Valois, entant que touchoit ladite loy Salique, Quòd in tit. de Allodio, 62. cap. primi libri, in fine, *Elle disoit tels mots en substance*: Nulla portio hæreditatis de terra Salica mulieri veniat: quod interpretandum de Regali Dominio, quòd à nullo dependet, nec Alicui subiicitur, ad differentiam aliarum terrarum, quæ in Allodio diuiduntur; Sed ad virilem sexum tota hæreditas perueniat. *Lesquelles paroles donnoient clairement à entendre, qu'en matiere de Couronne doiuent venir au plus prochain descendant en ligne masculine de Charles le Bel, qui auoit esté le dernier des trois Roys, & par ce moyen le Royaume luy deuoit appartenir*: *Et à fin de mieux entendre ceste matiere, & que c'est* Lex Salica, *pourquoy elle est appellee* Salica, *& aussi que c'est* terra Salica. *Il est bien vray que* Lex Salica est constitutio Regia responsis sapientis initiata, & inde à Regibus subsequentibus diuulgata, & demum secundum diuersitatem temporum per varios Reges emendata, & augmentata.

Et ferè statim.

Terra autem Salica dicitur, quę adhæret Coronæ, quia latores dum loquebantur de Allodio, semper intelligebant de terra siue hæreditate subditorum, quæ datur, & recipitur Allodium. Sic ideò ad differentiam terræ Alodialis, nuncupabatur terra Regia Salica, quia lex Salica à principio constituta, à principio formam succedendi, & modum regendi, in terra Regia docuit.

Et inferius, cum recitasset adducta per Eduardum subdit.

Et outre plus disoit le Roy Philippes, que les mots de ladite loy Salique estoient bien clairs, & suffisans pour luy, en ladite matiere. Car elle dict en ceste maniere. Nulla portio hæreditatis de terra Salica mulieri veniat; sed ad virilem sexum tota hæreditas perueniat, hæc ille.

Eandem legem firmat suo testimonio grauissimus Author Tiraquellus in tract. primogen. quæst. 10. n. 13. his verbis. *In eam rem habemus legem Salicam in titulo de Allode, ne videlicet feminæ Francorum Regnum hæreditarium nanciscantur.*

Hanc Matthæus Zampinus, eiusque Antagonista Iureconsultus Parisiensis *legem Regiam* dicunt. quòd ad Regnum constituendum spectet. Terram enim Salicam propriè Regij iuris esse, iam superiori cum Pontano Isacio, quæstione ostendimus: addimusque verba donationis Caroli Magni Ecclesiæ Tigurinæ: quibus id magnopere confirmatur. *In super in Honica duos mansos & dimidium præter Salicam terram de nostra propria manu in suam manum, vt iustum est percepit.* Idoneo interprete ita expli-

Bald. Alber. in Salica lex. Guillel. Ben. c. Raynut. Ioao de ter. rub. tr. cont. reb. Corset de potest Reg. Couarr. Pract. quæst. Ioan. Pyrrh tract. de leg. Sal. Cassan. ad consuetud. Burg. Rendel. in Reliq. Longob. Chopin de Dom. Fran. Moles de Diuat. Britan. Petr Greg. Tolos. synt. iur. Cuiac l. 4. de Feud. Ferrar. l. 2. ff. de iur. iur. Alciat l. 2. disp Carol de consuet. Paris. Tapia in addition. ad Ribur. Tiraquel. de ior. Primog. Aluar. Riber. de Ducat. Pontan. Suarez de legib. Azor. 2. p. inst. Omnes penè Francic. rer. script. Garibay l. 27. Mariana var. in loc.

cante. *Idest terra quæ hostibus deuictis Regi assignata.* Addit calculum Bonaudus. *Terram*, inquit, *Salicam, terram Regiam appellabant. Quia lex Salica à Principibus constituta, primitùs succedendi, & agendi modum in terra Regia docuit* Mascula item, & Salica, atque adeo Martia. *Quæ*, vt ait Munsterus, *vetat ne septrum in colum transferatur.* Mollem horret manum Salica lex: amas duram, & ferro armatam. A iure consultis statuitur. Principe Authore Iurisconsultissimo Baldo in l. 2. ff. de Senat. & tit. de Feud. March. nec minùs à Theologis, alijsque diuersis litteraturæ hominibus celebratur. Id operæ pretium adnotare: mentionem hac de lege fieri in ipso iuris ciuilis corpore, tum lib. de Feudis, tum post caput 1. de filijs natis ex matrimonio ad Morganaticam contracto.

Et quidem non solas feminas excludi, sed masculos etiam omnes in feminarum lineis constitutos compertum est, quemadmodum obseruat Baldus, & alij cum eo iureconsulti, ac Theolog. authoresque ad marginem citati. Et adductis infrà ex Annalium monumentis compluribus, & clarissimis exemplis patebit. Nec enim fieri poterat, vt quo matre iure carebat, illud ad filium transmitteret. Itaque hîc quoque ventrem Partus sequebatur. Hac de re tamen posteà fusiùs ac explicatiùs disseremus.

CAPVT TERTIVM.

Salicam legem à Gallis acceptam, ratam semper sanctamque habitam! atque adeo Gallicam esse: authoritate probatur.

QVæ comitari leges, & armare imperium solent, eas in Galliam quoque cum Francorum Imperio transisse ambigi certè non potest. Adeò qui regnat, iura dicit. Nec enim alia fortiùs vincula, quam leges animos ligant: ijsque populi in fide maximè continentur. Itaque *Pharamundum constat*, inquit Prosper Rendella, *Salicam legem ascitis Proceribus prius tulisse: vt ab optimis legibus sanctissima Regni auspicia captaret.* Quod & Gualterius Nauclerusque, nobiles historici, tradunt. Vbi verò, & apud quos ea primùm lex lata fuerit, non admodum constare puto: nec id multum quæstionis interest, scire. Crediderim: mox cùm trans Rhenum arma protulit, & Prouinciam quæ satis ad Regnum esset, occupauit, Pharamundum legem iussisse. Nec enim antè, aut poterat, aut decebat: cum insolentia legis, pręferocis populi, vixdum edomiti, animos posset offendere: atque adeo diuturna consuetudine capi, vel longiore imperio frænari cum, & ad nouæ legis iugum componi oportebat. Præterea qui arma inter iuri locus esset, aut qua ratione tubis clangentibus, canentibus lituis, militari strepitu circumsonante lex audiretur? Vacuis auribus, pacatis animis opus, ad legem accipiendam, quam solet amor molliore ductu blandientis calami cordibus inscribere. Ea in Germania nata, educta à Francis, illata in Gallias arma comitabatur, & ad bellum erudita militiam amabat, mollitiem oderat, assueta gladijs & telis,

colos

colos & pensa dettectabat. Ac mihi quidem persuasum est, eam breui totam Galliam petagrasse; cum sit compertum, Merouco Rege Pharamundi nepote, totam ferè galliam in Francorũ Regum potestate fuisse: quemadmodum grauissimi galliarum scriptores tradunt: nec desunt, qui apud Fratres Sammarthanos affirment: ab eodem Merouco Parisios post longam obsidionem armis occupatos: quibus externi consentiunt ac imprimis, Munsterus, & Tursellinus. Quare sentio, eam in illa maxima Galliæ parte, vbi Lutetia Parisiorum est, & proptiè Francia dicitur, dominatam. Hîc errantem anteà, & circumlatis armis vagam, constitisse; & Regio cum solio digniùs, & honestiùs quieuisse arbitror. Nec inani ducor coniecturâ, nam qui primam Regum, & masculam lineam suo de nomine Merouingiam instituit: is eam voluit legis Salicæ virtute firmare. Patri enim Clodioni, & Auo Pharamundo per bella, tumultusque non licuit vltrà priuatam Regiam Domum, cceptum stabiliendo, contendere: Merouєus, Franciâ in ditionem redactâ, & Principe occupatâ vrbe, potuit nepotum quoque stirpi consulere, & posterorum lineam animo tendere, & legis Salicæ præsidio confirmare. Aliter si res haberet, non sane Merouingij, sed Pharamundici Reges ad Pipinum vsque galli dicerentur. Sed ij, quòd viderunt à Merouco firmam lege Salicâ è solio, Regia in vrbe, promulgatâ, successionem masculam perpetuo lineæ Franciciæ ductu, accepisse, à nepote Merouingij, non ab Auo Pharamũdi dici appellari maluerunt. Nec sanè, ab huiusmodi sunt Vignerius, & Fauchetus sententia alieni. Eamque Sammarthani Fratres, egregiè ratiocinando, probabilem reddiderunt. Sammarthan Munster. Turselin. Vigner. Fauchetus.

Quid? quod huic coniecturæ momentum addo, eoque rationem inuenio: quia, id quod proximè alienum dixeram, huius loci proprium reddo. Si quando lex Salica, Gallica illis Francici Regni initijs dicta, non errore, certè vti Cassanæus putat, accidit, sed consilio effectum est; nam occupata opinor, Parisiensi Prouinciâ, & promulgatâ ibi Salicâ lege, tanto omnium excepta fortasse plausu, vt Gallicam eam & esse, & dici voluerint, seque Francos, & Prouinciam Franciam appellari amauerint; more gentis, quæ in Reges suos prona, eorum leges lætâ, & hilari fronte solet excipere, & obsequio gaudere: illa enim alacritatis significatio fuit, qua nouo Regi patebant: nec enim illustrior esse potuit, quàm si externam, & alienam à patriis institutis legem propriam efficerent, seque suo nomine spoliarent, vt peregrinum & insolens induerent, quòd Regi gratificari vellent: atque adeo mutatis nominibus hinc de cedente Salica lege, hinc Gallica gente, mutuò relata gratia videretur. Illud quoque assumo, à Clodoueo eandem legem cum Christiano Imperio sancitam, & vt hoc amplificatum, ita & illam illustratam; quemadmodum Valesius obseruauit, etsi malit Clodoueum condidisse. Cassanæus. Valef. lib. 3.

Igitur receptam, seruatamque, & consuetudine roboratam, iam inde à primis Regni Gallici temporibus notius esse reor, quàm vt oporteat demonstrare. At ne cui sciolo, cuiusmodi non paucos hæc profert ætas, in mentem veniat oppugnãdi, quod aut ignorare se fingit, aut fateri negat; operæ pretium erit, authoritate id modò: posteà exemplis munire. Re-

gnum Gallicum intelligo, illud, quod Francicam vulgo dicunt, & in quo Reges hodieque Franci dominantur. Initium à Baldo

Baldus. esto, is lib. 1. ff. de Senat. tradit. *Ex instituto Salicæ legis feminis in Gallia regnandi ius prorsus adimi*: idque, ex rationabili consuetudine, fieri docet. Ac eo nomine Anglorum Regem accusat, quòd femineo ex materna linea titulo, ius sibi ad Regnum eiusmodi arrogaret. Principi iurisconsulto Theologum addamus ex primaria familia Principem: Ioannem Azorium. Qui 2. tomo instit lib.2.c.27. *Apud Gallos*, inquit, *lege Salica feminæ à*

Azor. *Regni successione excluduntur.* Quam strenuè asserit, & à calūnijs vendicat, iustamque esse multis argumentis contendit. In hanc mentem scribunt: quot quot de lege Salica scribunt Iureconsulti, quorum nos supra catha-

Molin. logum texuimus. Nunc & Molinam de Primog. l. 2. c. 18. & l. 2. c. 2. &

Sotus. Dominic. Sotum. de Iust. & Iur. l. 2. q. 6. & Sylu. nup. q. 1 n. 1608. & Carnaual. lib. 1. censemus. Ac omnium loco Chopinum laudamus. Hic enim

Chopin. de Dom. Franc. l. 3. c. 1. *Morem hunc*, ait, *inueteratum profitentur omnes, Francicam quæ consuetudinem, vt feminas simul Gallico Imperio, iuribus, officio, munere in*

Ribet. *æternum excludantur.* Momentum adjicit Ribera Tract. de Ducatu Britanniæ.

Legem Salicam, inquit, *seu mauis Gallicam, feminas penitus à Regnorum Franciæ successione, masculis etiam non existentibus excludere, est indubitati iuris, ex prudentum interpretatione, & antiquissima Francorum consuetudine.* Vt iam duplici lege Galli seruare institutum teneantur. Cum inueterata consuetudo vim legis habeat. De qua. lib. 1. §. de neque & ibi Bartol. de aqua pluuia arcenda, l. 2. § Ductus aquæ: De aqua quotid. & æstiua 6. super qui-

Bald. bus de verb. signif. & Doctores in l. 2. C. quæ sit longa consuetudo. Bald. in cap. 1. colum. 2. de Feud. March. qui locus causæ huic nostræ hæ-

Gregor. ret. In quam item appositè. Petr. gregor. Tolosan. Syntag. iur. lib. 4. n. 7. *Hæc lex & consuetudo Gallica in contradictorio iudicio firmata est, & ferro, & rationibus approbata: sic enim iudicatum est contra filiam Ludouici Huttini vxorem Caroli Comitis Ebruicensis, quæ post mortem patris sola superstes (eo fine masculis mortuo) petebat Regnum, Galliarum, & Nauarræ.* Nec minùs aptè Carolus

Tapia. Tapia addit ad Tract. Ducat. Britan. Riberæ. *Legis Salicæ institutum antiquissima consuetudine, fuit introductum: quia ad conseruandas familias dirigitur.* Hinc illa Procerum Gallorum vox, Odoni Burgundico apud Æmylium in Philippo Longo refragantium. *Ius Regni Franciæ virorum tantum, non*

Fratr. Sammarth. Foissard. Aemyl. Masson. Villani. Aemilius. Bald. ad l. 1 ff. de Senat. & tit. de Feud. Monarch. Dù Tillet. Aemilius.

etiam mulierū esse. Legem quippe Salicam identidem recitabant. In terram Salicam mulieres ne succedant; Terram Salicam, Regnum, Franciamque esse interpretabantur: & illa Philippi Valesij Eduardo Anglo eodem Authore Æmilio obstrepentis. *Ius nullum feminis in Regnum esse. Iure materno niti Eduardum, quod nullum sit: quod dari per leges patrias, per instituta gentis non posit.* Iam verò alia Comitis Attrebatensis in causa eiusdem Philippi Valesij quàm est illustris! *Defendo nihil in Regno hoc iuris penes mulieres esse. Feminarum Regna non agnoscimus, nos legem Salicam ante Iustinianum Augustum sanxeramus, ne feminis Regnum mandaretur: vt gentilitium foret Regni ius.* Et verò est alia Franci Oratoris apud Carolum Augustum, & Venceslaum Cæsarem memoranda. *Feminis Regiæ stirpis, nec ipsis nec maiestate earum filijs Regnum nostrum valere palàm factum est. Regni quoque nostri pars à sceptro nostro*

auelli, lege Salica incolumi, non potest. Calculum addat celebris Parisiensium Patrum supremi Senatus in causa Henrici IV. Borbonij, cognomento Magni in turbulentis illis temporibus sententia. *Nemo in externum Principem, obtentu Feminæ, Coronam Francicam transferre audeat: neque legis Salicæ neruos incidat: cui non licet, ne Religionis quidem pretextu, derogare.* Cui & iudicium totius apud Surenam Concilij, ea super re habiti, consensit. *Sanctam itaque, & inuiolatam seruari illam oportet legem, quæ Regni Gallici iam inde à principio fundamentum, & cardo fuit. Qua cautum: ne qua ad Coronam femina, vel per eam, quis masculus obrepat: ei que demum aditus pateat, qui propiore masculini sanguinis gradu defunctum Regem contingat.* Quare præclara, & iuris Plena Regia illa Henrici Borbonij, in Senatu vox, causam suam contra aduersarios tuentis. *Ea demum certa & stabilis succedendi in Gallicum Regnum lex est, quæ feminas, & stirpem totam femineam excludit: quam Salicam maiores nostri dixerunt: sartamque ac tectam in Gallus esse voluerunt. Huic nos Æterni Numinis beneficio, inuiolatum hactenus Regni ius, & illibatam ab externi sanguinis labe Coronam debemus: quæ pura semper, & nitida Virgineum quasi florem seruauit, nec passa est sibi, aut sinistræ interpretationis, aut suspiciosæ exceptionis vitium afferri.*

Anton. Hetera lib. 5. Rer. in Fran. gestar.

Authores illor. temp.

Iam vero in hanc sententiam pulchrè, Fulco Archiepiscopus Rhemensis sanctissimus, & antiquissimus Author adnotauit, *Morem Francicæ gentis semper fuisse, vt Rege decedente alium de eadem stirpe, vel successione, sine respectu, vel interrogatione maioris, aut potentioris Regis eligerent.* Quemadmodum scribit Flodoardus, lib. 4. Histor. Rhemens. c. 1. & 5. Nec enim persona, aut opibus, aut magnitudine, aut potentiâ, aut dignitate, aut alijs naturæ, artisve dotibus æstimanda, sed sanguine: vt ea sit in solium collocanda, quæ iure sanguinis præstet. Præstabit autem is qui virilis lineæ gradu cęteros antecellat. Qua vna re vincitur: quamuis cætera desiderentur. Ac ea sanè Fulconis mens est, qui stirpem intueri, reliqua despici vult: atque adeo iubet ne respectus aliorum fiat, cum solius stirpis ratio habenda sit. Rectè igitur Cassanus lib. 2. c. 3. *Salica,* inquit, *lex, quę feminas à Coronę successione remouet, inuiolabiliter à Francis, iam inde ab ipsius Monarchiæ constitutione seruata est. Ornamentum, & magnitudo est Regni, cuius virtus duodecim omnino sęculorum superauit cursum. Debet huic statui incolumitatem suam: antiqua, & cum imperio nata est, & ab initio huius Coronæ circulo inscripta: numquam occasum, numquam tenebras passa. Demum semper in Regno citra vllam virium suarum imminutionem obseruata.*

Fulco Archiepiscopus Rhemens.

Flodoard. Annal de Franc. Sammarth. Cassanus.

CAPVT QVARTVM.

Appositis idem exemplis confirmatur.

Rectè quidem ius monuit l. 37. ff. de legibus. *Si quæratur de interpretatione legis, in primis inspiciendum esse, quo iure ciuitas in huiusmodi casibus vsa sit.* Cui nos edicto obtemperamus. Et quòd in ciuitate

fieri præscribit, in Regno, eoque amplissimo præstamus. Quantum igitur memoriâ vetera repetendo assequi possumus, septies de Regni Gallici successione iure disceptatum comperimus. Ac ijs interim exemplis abstinemus, quæ aut impotentiâ, aut vi, aut Religione velificantis in iuris portum Salicæ legis cursum retardare, ac auertere potuerunt. De quibus suo loco dicemus. Prima inter Philippum Longum, & Ioannem; Patruum, & nepotem, illum Ludouici Hutini fratrem, hunc filium, disceptatio fuit. Secũda inter Carolum Pulchrum, & Ioannam Philippi Longi filiam, neptem, item Patruumque. 3. inter Philippum Valesium, & Eduardum III. Angliæ Regem, ob Isabellam matrem Caroli Pulchri sororem. 4. Inter Carolum Regem, Nauarræ Ioannâ Ludouici Hutini filiâ genito, & Ioannem, in Anglia captiuum. 5. inter Henricum V. Angliæ Regem, & Carolum VII. 6. inter eundem Carolum VII. & Henricum VI. Anglum. 7. Superiore seculo inter Henricum IV. Magnum Borbonium, & Isabellam, Isabellæ Henrici III. Galliæ & Poloniæ Regis sororis filiam. Nullo non horum omnium certaminum, Salica pro masculis lata lex, victrix extitit. Palmas sigillatim numeremus.

Annal. de Franc. Froissard. Æmyl. Authores Rex Franc. Thresor. de Franc. Masson. Villani. Froissar. Meier. Sammarth. Romuald. Author. hist. Fran. Herrera. Tursellin. Mariana

Ludouico primùm Hutino, altero Regni sui anno mortuo, ac Ioanne posthumo ex Clementia vxore, pauló pôst extincto, Philippus Longus Hutini frater Salica lege in Regnum vocabatur. Ei tamen strenuè opposuit Ioanna neptis Hutini, ex Margarita Roberti Burgundici Ducis filia procreata: cui Odo Patruus fauebat. Non diu ea disceptatio tenuit: vicit lex Salica. Cessit femina. Dux Odo conticuit: Oraculum illud procerum ore iactatum teueritus. *In terram Salicam mulieres ne succedant.* Ac ne quis putet, metu, cupiditateve abstinuisse: Æmilium audiamus. *Cõsensu Francicæ nobilitatis permotus Burgundio in eorum authoritate Longique potestate futurum se professus, gener etiam ab eo adscitus est, acopibus auctus*: & adscribit: *Longus nemine vltrà contra tendente salutatus, sacratusque.* Addit pondus graui iudicio Ioánes Mariana lib. 15. c. 15. *Philippus Longus consensu omnium ordinum sceptrum capessiuit. Ioanna vi legis Salicæ exclusa. Cuius hæc est formula: in terram Salicam mulieres ne succedant.* En eum, qui in Gallos male animatus esse solet Author, partes nostras agere videmus.

Vide suprà cit. Authores. Paul. Aemil. lib. 8. Mariana.

Alterius litis semen Longus in Ioanna filia, Odoni Burgundiæ Duci nupta, reliquit. Qui enim Odo neptis aduersus Philippum causam susceperat, ardentiùs vxoris egit: seque Carolo Pulchro Longi fratri, Ioannæ patruo opposuit. Sed nihil profuit, iterumque Salicæ legis vires expertus, succubuit. Rem Chesnei nobilis Historici verbis narro. *Philippo Procero, Socero, sine liberis extincto, ad Coronam Franciæ aspirauit Odo, ex parte Ducissæ vxoris suæ: de qua litem mouit Carolo IV. cognomento Pulchro, defuncti fratri; sed celebri decreto anni MCCCXXII. Carolo attributa fuit vi fundamentalis Regni legis.*

Annal. de Franc. Tillet. Masson. Chron. lib. 94. Hist. Burgund.

Præiudiciũ his duobus ad futuras, si quæ emergerent, lites exẽplis fieri posset: sed ecce nouũ, acriusq; certame Rex Angliæ aduersus Salicã legẽ excitauit. Decesserat sine liberis Carolus Pulcher *Pulchri Philippi filius:*

Thres. & Annal. Franc.

quæ vterum coniux ferebat distorquebat anxios expectatione animos. Quid futurum Regno, si quid ventri accideret? deliberatum. De iure quæstio erat. Hinc Philippus Valesij Comes, Caroli filius, Pulchri Patruelis: inde Eduardus III. Angliæ Rex Isabellâ Caroli Pulchri sorore natus, ille masculo iure, sed remoto, hic femineo, sed proximo pugnabat. Res ad Consilium deducta. Auditi vtrinque Oratores. Lis Valesio adiudicata. Caussâ ille, quòd iure superior, extitit. Non aliàs celebriore pompa, lætiore populo, splendiore apparatu, Rex inauguratus. Præstat audire Æmilium. *Hunc Regem præcipua charitate, obseruantiaque prosecuti, prædicabant, eum Vindicem Francicæ Maiestatis: legis Salicæ assertorem: quâ vnâ dignitas libertasque Francici nominis constaret: ne alienigenarum imperio: ne exterorum ditione teneri possent Franci, cæteris gentibus Reges, legesque dare soliti.* Vicisse Vallesium iure: illud argumento est; quod Anglus spretis legibus, vim cogitauit, & vt neruos Salicæ legis incideret, gladium arripuit: sed eo caussæ suæ iugulum amputauit, quòd iuri armis obstrepere voluit. Valesio Mariana suffragatur, incorrupti Author iudicij. Hic lib. 16. c. 19. hac de Controuersia scribit hunc in modum: *Regni Ordinibus visum, è Republica esse: Coronam Philippo Vallesio tradere, quòd lege illi Salica Regnum debebatur. Hinc tamen seditiones, & bella extiterunt. Amissum ius titulo, & stemmate Regio vsurpator Angles sarcire voluit.* Ita Mariana, quem qui norit, eius iudicio acquiescet. Sammarth. Meie. Froissard. Paul. Æmil. Vualsing. Villani. Chartres. Mariana.

Caroli Regis Nauarræ Ioanne Ludouici Hutini filiâ geniti, non tam disceptatio, quàm conatus fuit. Et si enim in Parisiensi vrbe ius illud intermortuum matris Ioannæ suscitare voluerit; remisit tamen statim, & elanguit. Nec illæ minæ Ioanni Gallico Regi, tum in Anglia captiuo, nec Carolo Delphino intentatæ, sed Eduardo Anglo, qui materno se iure commendabat; Cum Caroli Nauarri fortius esset. Vterque autem defecit, quòd masculi iuris virtute destitueretur. Vti in Froissardo, & Æmilio videre est. Sanmarthan. Annal. Fran. Froissard. 1. vol c. r. 81. & 183.

Carolo VI. Galliæ Rege impulsa lex Salica nutasse visa est; cùm ab eo Henricus V. Anglorum Rex datâ in vxorem filiâ Catharina, & excluso hæreditate Regia Carolo filio, Regni successor institutus. Sed tunc maximè in tuto collocata, Delphino ius asserente; tandemque legem Salicam statuente, ac eius beneficio impetrante. Ac ne quis tenebras ex facto illo Caroli parentis Regis, Delphini iustitiæ quærat, lucem affero testimonio Tursellini, Clarissimi è Societate Iesu Scriptoris, quem adhibeo. Sic igitur. *Eadem tempestate insania Caroli Regis Franci regnum concessit Anglis Ioannes Burgundiæ Dux aduersus Comitis Armeniaci dominatum à Regina imploratus, Parisijs captis, Regem ipsum in suam redegerat potestatem. Iamque Regnum omne ad Burgundionem inclinabat, cum is per speciem alloquii, fide data, fictaque à Delphino Regis filio interficitur. Igitur Philippus Dux hæresque rei indignitate motus vrbem regiam, Regem, Reginamque cum Catharina filia Henrica Angliæ Regi tradit. Protinus Catharina patre annuente, qui nec Regni, nec mentis potens erat, Anglo Regi nubit, his legibus, vt ad Regis Franci generum, liberos ve ex Catharina genitos Regnum Franciæ, Rege mortuo, perueniret. Ita Caroli insani morte Franciæ Regnum ab Anglis occupatum, anno eius seculi ferme XX. Regni tamen ius, ac* Recherch. de France. Monstrel. Hor. Tursel. Tillet. Sanmarth. Des Vrsins. Thresor. de Franc.

titulus penes Carolum Delphinum mansit.

Non potuit rem aptius narrare Tursellinus: quem ego cuilibet aliter sentienti fortiter opposuerim. Quod tradit: Regem Carolum, non satis sui compoté, alienæ se, Regnumque potestatis fecisse: id planè compertum est. Nam de eo ita Æmilius: *Patre*, inquit, hoc ipso Carolo VI. *Qui nec sui, nec Regni, nec mentis potens erat, nihil detrectante.* Nec mirum cum sui captiuus iuris non esset. Causam, Francorum Chronicon affert. Additque: *In delirium animi, & insaniam lapsus est. Ex eo tempore nemo ei fidere audebat. Deinde Delphinus exhæredatus, & proscriptus.* Nec omiserim Volaterranum, qui in hanc sententiam sic scribit: *Dicitur Carolus VI. in mentis valetudinem incidisse: cuius rei signa ostendit. Qua propter iura Regni necessariis tradita; ipse tantum cerebrum purgare, melancholiamque iocis, rebusque aliis curare nitebatur.* Concinit Mariana, sui maximè arbitrij scriptor. *Carolus ait VI. cum sui non omnino compos esset, & si interdum sibi redderetur tantis domesticis malis par esse non poterat.* lib. 20. c. 1. *Atque adeo coactus est opem ab Rege Hugonia postulare: exponens, sibi, suisque impotentię compedes iniectos esse. Neciis per vim licere expediri.* Igitur quid iuris poterat Gallo Principi decedere, Anglo accidere, Rege mentis inope, furoris pleno, alienis imperiis coacto, vt sola vis à Burgundico Duce illata satis fuerit ad acta omnia rescindenda? Quid enim integrum esset, vbi mens iubentis non constabat? Imo ne mentis quidem compos erat, qui alieno sensu agebatur. Næ, si Angli alio titulo, non gaudent, vti constat: ventóso sanè, ac inani gloriantur.

Sanmarth. Paul. Æmil. Chro. Franc. Raphael Volaterran. l. 3. Geograp. Mariana. Hist. manusc. de Charl. VI.

Inter Henricum VI. Anglum, & Carolum Septimũ, minùs iuris, quàm Armorum certamen fuit. Eadem quæ viuo Carolo Sexto orta, ad filios ducta contentio. Soror Catharina, Fratri Carolo femineo se iure, paterni aura fauoris secundante, obiecerat; eâque Henricus Catharinæ filius velificatus, Regnum Galliæ inuaserat. Pronum ac procliue inuenit: magna ex parte occupauit Burgundicis opibus fretus, Rei Gallicæ iam pridem infestus. Adeptus id, vt Lutetiæ Parisiorum ritè consecraretur. Rexque Salutatus ius in vrbe Regia diceret. Verùm non ideò legibus suffragantibus iit ad solium. Gemuit illud Anglo insidente, & diffracto iuri querulo stridore respondit. Siluit inter Arma lex Salica, vocem repressit. Terror animum non ademit. Cessit loco pulsa, & vi arcente in Galliæ angulos concessit. Sed Astræam secum detulit Sociam, & Caroli Septimi vestigiis deduxit. Cui patrocinata superis litauit, & pronos in ius reddidit. Heroici Spiritus plena virguncula viraginem induit, mox Amazonem egit, & Astræam sexu, & virtute referens, iustitiam asseruit, armaque iuri addidit; rem Gallicam militarem erexit. Anglum externum vim legibus inferentem expulit; Carolum Septimum restituit, & in auito solio confirmauit. Vicit hic Cælo iudice, Authore Heroinâ, victrice virgine Laureatâ; Integri iuris Gallici argumento, virginitate incorruptâ. Imo quòd illa postea innocens, sontis more in rogum coniecta, significauit, eâdem quà illa calumniâ oppressa, & iustitiam, quam defenderat violatam. Ita virginem integræ causæ adfuisse; hostem: & causam in Carolo, & virtutem in Ioanna damnasse. Æmylium audiamus. *Iam mortales, immortalesque rem Francicam respiciebant. Ioanna Lotharinga Puella duo*

Hist. Angl. Chartier. Pasquier. Monstrelet. P. Masson. Vigner. Tillet. Sammartha. Monstrelet. Guido Papa. I. Gerson. Vigner. Hist. du siege d'Orleans.

deuiginti circiter annos nata, ad Regem Carolum ducitur, prædicans se mente diuinitus admonitam venire: profiteri se Anglos Francia exacturam. Concilio Diuum Sanctorumque non aspernanda res visa. Militari ergo habitu, accepto à Rege exercitu, ducibusque obsidionē soluit. Interea Francus Rex authore, ac Duce Puella Rhemos ad sacrum Chrisma, Regnique insignia suscipienda profectus: & infrà. *In potestatem hostium venit; Rhotomagum ducta, ab Anglis superstitionis insimulata, igni cremata est, hoste iudice, nemine eo loco pro captiua contra hiscere auso. Aurelianenses puellæ statuam posuere. Eam summis efferunt laudibus. Pius Pontifex Maximus, ac Antoninus Pontifex Florentinus eam admirantur.*

Æmilij ore locutus videtur Ioannes Mariana lib. 20, c. 16. Cuius ego hic sententiam non insero, cum ille ab Æmilio vix verbis dissentiat. Eiusdem sensus Volaterranus est lib. 3. Geograph. Chronicon Francorum eam Galliæ à superis dono datam, ope diuina victricem iniuria damnatam scribit. Quam id circo *Æternum Galliæ decus, omnium seculorum memoria victuram* Mariana compellat. Tursellinus hisce illam styli sui floribus aspergit. *Ioanna erat virgo Lotharinga viriles animos gerens; hæc diuinitus instincta impetratis à Carolo Rege copiis Aureliani obsidionem soluit. Victricia inde arma circumferens, circumiecta oppida, & Rhemos capit. Cæterum in oppugnatione Parisiorum, cum vulnus accepisset à Burgundione circumuenta, & ab Anglo Rege cremata est, maiore inferentis, quam subeuntis supplicium probro. Quippe illa & vixerat secundâ integritatis, & innocentiæ famâ, & moriens facile, & procliue Regi Bellum, ac victoriam tradidit.* Et verò vix est domesticus, vix externus scriptor; qui Ioannam calumniâ non libetet, laudibus non efferat, hosti non succenseat, causam, cuius illa Patrona, non probet. Sanè qui Cælum in partibus habuit, iure gaudebat. Armata Virginis integritas, nonnisi inuiolato Salicæ legis iuri militaret. Eius integritati, ac Innocentiæ Callistus III. Pontifex insigni ad gloriam monumento suffragatur. Occupatum ab Henrico Anglo Francici Regni solium, nihil ad iustitiam causæ facit, nec enim vi vsurpasse, sed iure insedisse: Legitimi Regis argumentum est. Alioquin & Abimelech, & Athalia, qui cruento passu per strues cognatorum cadauerum ad solium ierunt, iustè omninò Regnarunt.

Mariana. Volateran. Chron. Fran. Mariana. Tursellin.

Iud. 9. 4. Reg. 1.

Proximo tandem sæculo Vallesiâ, Henrico Rege Tertio sublato, extinctâ familiâ: noua & perplexa de successione in Regnum quæstio exorta. *De successione*, non *de Iure*, industriâ dixi: nec enim tam inter se persona: quàm ius, & Fides disceptarunt. Et quidem Christianissimæ Galliæ gratulandum, quòd tum primum à Regno condito legem Salicam in controuersiam vocarit, cum ex eius obseruantia creati Religioni Catholicæ periculum timebat: nec vero quicquam eâ quæstione legi detractum, imò additum prudentissimus quisque existimet: cum in eo etiā euentu tantus in eam Catholicorum respectus fuerit; vt non de abolenda, sed in concordiam cum Fide reuocanda tractarint. Itaque componi inter se eas magnopere curarunt. Nec dubium, quin si periculum Fidei abesset, legis Salicæ authoritas periculum non subiret. Idque posteà docuit euentus. Nam vbi se Catholicum Henricus est professus: omni prorsus sublatâ controuersiâ Rex est salutatus. Quod si aliquandiu à quibusdā

Henr. Catha. Auila Hist. de Bellis ciuil. Franc.

Herrera. Tursellin. tandiu certè dubitatum, donec constitit, veram illam, non simulatam professionem fuisse. Ita illo in certamine causa fidei, non feminæ agebatur. Nec legi Salicæ iniuria fieri, sed Religioni honor haberi videbatur: eoque legis authoritas magis eminebat; quòd ne ipsi quidem Fidei in Regnum, nisi cum quodam ad illam respectu, aditus patebat. Nec alio nisi Fidei ostio feminæ mentio fieri permittebatur. Vt non tam feminæ, quàm Fidei ratio haberetur. Quare illud magnoperè animaduerti oportet, eo tantùm euentu Regiam Isabellam Gallicam feminam in consultationem admissam, quo legitimo Henrici Magni Iuri Religionis se Catholicæ dignitas opponebat. Chron. Phil. II. Hisp. Reg Babrera.

Atque in hâc rerum difficultate Diuinitùs factum est, vt quæ Gallia Fidei studio ducta, non omnino, quod in factiones diuisa, legi Salicæ fauebat, ea Principem obtineret, cui neque ius, neque fides deesset. Æquum sanè videbatur, vt in quem Principem, tot animi & corporis dotes prolixâ astrorum indulgentiâ confluxerant, in eo de primatu cum magna nimietate virtus, cum ingenio prudentia, cum grauitate humanitas, cum fortitudine vigilantia, cum temperantia amplitudo, cum maiestate gratiaque cōtenderent, eum Fidei puritas & integritas ad superos eleuaret: ac Catholicus ille Rex esset, à quo Borbonij Sanguinis Principes Reges, æternùm opinor hæredes futuri, quos sibi Catholica Ecclesia, & Lumina, & præsidia esset habitura. Itaque supremum illud Numen Henrici cor tetigit, vt eiurata hæresi, quam à puero hauserat, Catholicam fidem amplecteretur. Eoque nos argumento docuit, quàm sibi cordi esset Salica Lex, cui ne detraheretur, efficiebat; vt qua parte in gratiam Fidei ea laborabat, illo ad Fidem traducto, non rueret. Nec permisit Religionis, vel prætextu, vel titulo alienum Principem Galliarum rerum potiri; quo in illud sacratius haberetur: à quo disiungi Fides non poterat. Cedentem modestè de iure suo, & Religioni locum dantem, Salicam legem sustinuit; & auersum à Religione Principem, iniecto pietatis fræno reduxit: eiusque Regni, à quo non erat dissocianda fides, compotem Religiosâ professione Henricum reddidit. Quem fluctuante adhuc ob ciuiles motus populo, Clemens Octauus Diuino haud dubiè instinctus Spiritu, Catholica edentem indicia excepit, & summo Cardinalium consensu, & plausu (paucissimis Hispanicę factionis exceptis) Regem Galliarum iustum ac legitimum renunciauit. Cardinali imprimis Toleto, incomparabilis iudicij, raræ eruditionis, & miræ integritatis viro suadente, ac id ipsum studiosissimè procurante. Placet delicias Tursellini teretibus auribus dare. *Rex Nauarrus Henricus se Catholicum professus, adeò permouit Francicam nobilitatem, vt Rex Francię salutaretur. Ex eo Lugdunum, aliæque præcipuæ Regni Ciuitates, in noui Regis fidem venere. Et Henricus Parisiis proditione captis, à Parisiensibus Rex consalutatus ad maximū vrbis templum ijt Catholici edens Regis indicia. Itaque Pontifice per legatum suum exorato, abolitâ anathematis notâ in integrum restituitur, & Rex Franciæ à Pontifice appellatur.* Eandem suo, id est, duriore stylo, Mariana sententiam lib. summarij repræsentat.

Auila. l. 13 & 14. Tursellinus. Ioan. Mariana in summa.

Quantum in lege Salica momenti ad Imperium fuerit, in his contentionum

tionum exemplis liquidò apparet, quæ illam toties victricem ostendunt, quoties de iure disceptatum : adeo vt cum propius periculo fuit, tum maximè, quòd vni tantùm Fidei cesserit, triumpharit.

CAPVT QVINTVM.

Aliis id ipsum exemplis suaderi.

ERit qui recentioris ista memoriæ monumenta objiciat; antiquiora desideret: Fidem veluti aurũ vetustate probet, quòque altiùs ductâ exempla, eo puriora, quasi propiora fontibus existimet. Placet morem ei gerere, & euentuum varietate contentiosum dicendi genus condire. Hactenus in acie Achilles obiecimus, nunc in vmbram & Parthenopæos, & Euryalos, & Clorindas, & Bradamantas producamus; qui cum armorum terrore percellant, tum decore formæ blandiantur.

Primum igitur, & antiquissimũ exemplum esto, paucis à Clodouei morte annis in neptibus eius exhibitum. Childebertus Rex Parisiensis Filiorũ Clodouei natu maior, nullo masculo Filio relicto decesserat. Filię supererant. Illæ quòd feminæ Regni hæreditate exclusæ virginitatem Deo in Monasterio vouerunt. Clothario Patruo Rege instituto. Ac ne quis existimet vi non iure solium occupasse. Sequens exemplum facit. Guntrano Regi Franco Burgundionum vnica Filia Clotildis supererat: hâc præteritâ Bonus Patriæ Pater Guntranus, nepotem suum Childebertum Austrasiæ Regem ad sceptrum vocauit. Atque vt ius Gallicum Salicæ legis firmaret, Filiæ Clothildi multa extra Coronam donauit. Regem se iustum excludendo à Regno, Patrem beneuolum admittendo ad reliquam hæreditatem filiam exhibuit. Itaque primas iuri, secundas amori detulit. Legem Salicam integram conseruauit. Greg. Turon. Norger. Epis. in vit. s. Clodoaldi. Turonens. Sammartha.

Alterum & illustre anno Christi 570. à Francorum Regno condito 140. Chilperico Suessionum, & Parisiorum Rege, Aurelianensium Guntrano, Clotharij Primi Filiis, Medio matrium Childeberto, Sigeberti filio, priorum nepote; in gratiam Salicæ legis exemplum reperio. Nam cùm Chilperico Patruo nulli, quòd alij alio extincti facto, filij superessent, spes Childeberto nepoti fuit, in Regna eius hæreditario iure veniendi. Et quidem obtineret, nisi paulò ante mortem Rex Chilpericus Patruus, ex Fredegunda vxore Filium Clotharium sustulisset. Constat Chilperico, tum, eùm Regni hæreditatem creuerat Childebertus, Clotharij Filius, Ringundem filiam fuisse, ex eadem Fredegunde vxore susceptam. Quæ Recaredo Leouigildi Hispaniarum Regis filio desponsata, cùm ad thalamos iret, morte patris cruentâ, ne sanguine pacta paterno videretur, domum est reuocatâ. Rem ex Paulo Æmilio & Mariana desũpsi. Quæ satis sint ad fidem faciendam delibo, mox in argumentum conuerto. Sic Æmilius: *Childebertus spe Patruorum Regni Austrasianis opibus adiungendi, incepto*, (id est armis vindicãdo,) *destitit. Chilpericus enim Rex filios, partim bello, partim fato amiserat. Vnicam filiam Rigundam Recharedo Leouigildi Visigotthorũ Regis filio minori per legatos desponderat.* Cõsentit Maria l. 5. c. 12. Facile est argumentũ Annal. Franc. Auth. Hisp. Paul. Æmil. Mariana.

concinnare. Childebertus cũ vim meditaretur abstinuit, quòd iure Salicæ legis vidit se in hæreditatem Regni vocari, cum Chilpericus masculâ prole careret, & si feminea superesset. Quæ nullum sibi negotium ad soliũ eunti facesseret, cum aditu excluderetur. Quare, nisi posteà filio auctus esset Patruus, spe non decideret, & voti compos fieret. Eo itaque suscepto; nec spes ei, nec ius adipiscendi Regni fuit. Huc facit, quòd idem Æmilius cum de morte Chereberti natu maximi fratris, Parisiorum Regis, masculâ nullâ relictâ prole ageret, scripsit. *Ipsi Reges*, (idest Reliqui tres fratres) *domi maiore mole virium, irarumque inter se gerebant bellum à morte Chereberti, cuius Regnum nullâ virili Sobole superstite defuncti, diuidundum erat.* Haud temerè dixit, *virili Sobole*, quòd femineæ ratio haberi per legem Salicam non poterat.

Æmylius.

Aliud in secundâ lineà suppeditant extrema tempora, in quæ Carolo Simplice regnante, Carolingorum familia deuenit. Balbo igitur Calui Regis, Imperatorisque filio, breui extincto, domesticis seditionibus fluctuauit Gallia. Grauidam quippe Balbus vxorem reliquerat, & spem Regni ambiguam venter reddebat. Custos ei, & procurator datus Odo Andegauensis, nobilitate, opibus, fama ingens. Expectatio ex impatientia Reges fecit. Intrusi Ludouicus, & Carolomanus Balbi ex pellice filij. Iustius regnauit Crassus. Balbi Patruus. Atque vti dulce est imperare, ne tum quidẽ cum masculum Regiæ vxoris virili partu venter se prodidit, Carolo Simplici edito, ambitio stetit. Arnulphus translato ad se e Caroli magni Sobole senescente Imperio ferox, Regnum quoque Galliæ occupauit. Ei honestiore titulo Tutoris Simplicis pupilli Odo se Andegauensis opposuit, Procerum magnâ cum parte regnare suadente. Sed non tam illud imperium, quàm administratio Regni fuit. Biennio post, ab iisdem proceribus abstinere iussus, retentâ solum Aquitaniâ; cætera Gallia Simplici germano Regi tradita. Hæserat manibus sceptrũ: non vis, non ius potuit eripere. Sed breui mors ademit. Admonuit hæc iuris Simplicis pupilli; eâ quasi dictante suprema hæc verba, penè cum anima, Odo moribundus edidit. *Patriæ à qua omnia recepimus, omnia redonemus. Carolus Balbi filius, id quod ius, æquumque postulat Rex vocitetur, à quo amouere ius Regni, vniuersus terrarum orbis, si conspiret, non valeat; etiam si sceptra manu extorqueat.* Non tam Carolo, quàm Salicæ legi testimonium redditum. Præsagiit eo in articulo immortalitatis afflatu Odonis animus, quid posteà Simplici futurum, eumque aduersus impotentiam lege muniebat. Hanc tamen sua Simplex insania exarmauit, Germanorum se arbitrio tradens, eisque penè obnoxio Galliarum Regno, alieni Imperii insolente, per socordiam facto. Itaque nouæ turbæ exortæ: at in iis legis Salicæ lumen enituit. Nam cum multi in Gallia, & extra Galliam cognati per feminas Caroli Simplicis Principes essent: ac inter eos Rhollo & Gotofridus, alter Ægidiam Lotharii filiam; alter sororem Simplicis, Ægidiam item nuncupatam, vxorem haberet, nullus tamen eorum ausus fuit Regnum femineo ad se iure trahere. Imo & Balduinus Flandriæ Comes, qui Iuditham Calui Regis, ac Cæsaris duxerat, cum Robertum Odonis Fratrem Regem creatum ferre non posset, eique armis resisteret, vxoris iure vti noluit. Tantùm Caroli Simplicis,

Annal. Franc.

Paul. Æmil.

Miræus.

Flodoard.

Annal. Franc.

partes fouit; eumque quòd agnatus eſſet magni Caroli, iuſtum fore
Galliæ Regem ſuſtinuit. *Illi enim*, ait Æmilius, *Patre ac tot maioribus Augu-* Æmylius.
ſtis orto, quod vna eſſet Caroli magni agnata ſoboles, ſancta maieſtas erat. Momen-
tum in agnatione: perinde ac nullum cognatio haberet.

Fortius argumentum ſumitur ex Odonis, Roberti, Rodulphi apud
Gallos imperio: nam eum hi omnes, alius poſt alium è tranſuerſo ſe in Sigebert. Annal. Fran.
Regnum, viuo adhuc Chilperico, iniecissent, neminem eorũ Regem eſſe Regino.
legitimum duxerunt Galli, cum tamen omnes in Magni Caroli fami-
lia femineo ſanguine cenſerentur. Imo alienos, & interdum intruſos ap-
pellarunt. Nec auſi ſunt ij materno ſe nomine commendare. Virtute Re-
gnum, Pipini exemplo, ocupaſſe: ſocordiam Carolo Simplici, & Ger-
manorũ impotentiam obieciſſe, nuſquam iuris meminiſſe, comperimus.

Primùm maternâ omnes lineâ de Caroli Magni ſtirpe deſcendere ex
ipſa genealogia apparet. Nam Robertus Fortis Odonis & Roberti Pater
vxorem duxit Adelaydem Ludouici Pij filiam, quæ priùs Conrado nu-
pta fuerat, ex qua quia à Roberto ſuſcepti ſunt filij, Odo, & Robertus,
Pronepotes Caroli Magni fuerunt Rodulphus vero ab eodem mcr Caro- Sammarth. l. .& 12.
lo per Adalaydem ex eadem Adelayde Conrado nupta originẽ ducebat. Hiſt. gallic.
Atqui nemo illorum iuſta ſoboles Caroli dictus: nec legitimi ad Re- c. 5.
gnum iuris compos: imo externi omnes, & alieni habiti, quòd non
maſculę ſtirpis eſſet. Perinde ac ſi à virili excluſi, iure ſanguinis carerent.
Hoc tamen diſcrimine quod Rodulphus multo eſt habitus alienior,
quòd non ex Childebrandi atque adeo Maiorum domus lineâ erat, etſi
Emmam ſororem Hugonis Magni in matrimonio haberet. De Odone
Fulconem Rhemenſem Archiepiſcopum, id temporis Regnum admini- Fulco. Rhem. Archiepiſc.
ſtrantem in Epiſt ad Imperatorem Arnulphum audiamus. *Coactus ſum*, Romuald.
inquit, *eius hominis dominatũ ſuſcipere, qui ab ſtirpe Regia exiſtens alienus*, *Regali
abuſus eſt poteſtate.* Alienũ vocat eum, qui ſuam ad Carolum Magnum ori-
ginem per auiam referebat. *Abuſum regiâ poteſtate* dicit, quod viuo Prin-
cipe maſculæ ſtirpis Regnum occupauit. Illum, ait Æmylius, moderatè Æmyl l. 3.
geſſiſſe Rempublicam, tantùm ſpecie tutelæ Regnum inuaſiſſe. Hinc
illa iuſta Balduini Comitis indignatio, *qui*, vt ait Meyerus: *moleſtiſſime fe-* Meyerus.
rebat ſuperſtite Caroli Magni progenie, *ius Regni alieno deferri.* Nimirum cre-
debat alienum, qui femineo ſanguine cognatum ſe Caroli profitebatur.
Itaque eam ſolam dicebat progeniem, quæ virili ſtirpe niteretur.

Suo Robertum fratrem argumento premamus. Eodem cum Magnum Romuald. Annal. Fran.
Carolum gradu ſanguinis contingeret, ad ſolium Gallicæ Regiæ occu-
pandum, nullam prorſus eius rationem habuit, quòd nullum iuris mo-
mentum ad imperandum afferret. Patet ex ea, quam apud Proceres Gal-
los dixit oratione, in qua cũ multis rationibus perſuadere vellet, Regnũ
ſibi non iniuria vendicare: ne verbum quidem de materni iure ſanguinis
fecit. *Dictitabat*, inquit Æmilius, *conſenſione, conſilioque vniuerſæ Franciæ ius Re-
gni vltrò Odoni delatum, eodem exemplo, quo ad Pipinum delatum fuerat. Si iure Pi-
pinus regnaſſet, iure Odonem regnaſſe, nec potuiſſe vllâ in morte voce, ſuprema ve ob-
teſtatione tranſlatum in domum ſuam regnandi ius ſtirpi Balbi reſtituere.* Si quid il-
le præſidij feminea in ſobole eſſe putaret, eo ſe profecto muniret. Sed Flodoard.

Bertin. Odoran. Paul. Æmil. Chesneus. quod nullũ inde peti posse vidit, illud accersere noluit. Quid? quòd cum descensũ vtrinque, & ab Carolo Simplice, & ab Roberto esset in aciem, vt ferro iudice de Regno decernerent, Caroli ius ob omniũ oculos cum versaretur: nulli in mentem venit iustitiæ Roberti gentilitiæ. *Robertum*, ait Æmilius, *commendabat recens sacrum, sua virtus, O donis fratris memoria, Aui mors pro Francorum rebus obita, ac causa belli suscepti in vulgus iactata, libertas nomenque Francorum hactenus gentibus nobilissimum, ne Germanis Regibus, ne Augustis exteris seruiret.* Si quid in materno sanguine iuris esset, non illud, opinor, Æmilius prætermitteret. Omisit tamen, quòd vidit stellulã istam à sole stirpis masculæ obscurari. Quare meritò Guido apud Albericum: Guido. Annal Fran. *Robertus*, inquit, *O donis Regis frater, magnæ potentiæ Dux, amicorum suorum scilicet Rodulphi, tum Burgundiæ Ducis, & Viromandensium simul, & Campaniæ Comitis Heriberti fultus auxilio, Regnique fere totius consilio, Carolum Simplicem Regem Francorum deturbauit auito solio, quod ipse Rex factus ascendit.* Annon hic violenter irrupit, cùm per stratum iuris extincti cadauer Regnum capessiuit, & legitimo hærede impulso thronum occupauit? Sanè Authoris iudicio. Cùm nihil ad abolendam infamiæ notam feminini ius sanguinis profuisset.

Venio ad Rodulphum. Hic siue ab ipso Carolo Simplice bellis fesso, & inuidiâ suorum onerato, Regno cedente, siue ab Hugone magno Regni, ciuiumque potente, siue à Proceribus Regni à Simplici alienatis, Rex fuerit institutus, (varia sunt enim Authorum iudicia:) nulla profectò in eo Annal. Fran. eligendo feminini sanguinis ratio habita scribitur. Et quanquã per Adelaydem matrem Carolum Magnum cognatione cõtingeret, ac Emmam Hugonis magni Francorum Ducis sororem duxisset, quæ Roberti Regis & Ducis Filia eodem sanguine prognata erat, nullum omnino ius sanguinis ad Regnum acquisiuit. Itaque aliunde titulus cõparatus. De illo quippe Author libri de Casibus Deruensis Cænobij sic: *Rodulphus nequaquam tyrannicè, sed diuina pietatis prædestinatione ob meritum suæ probitatis electus à Pontificibus, & Proceribus totius Gallici Regni.* Videsis pietate diuinâ, & probitate propriâ, non iure regnum concessum Rodulpho grauissimum Authorẽ docuisse: vt illud beneficium Dei, & quidem maximè ob Prędestinationem, quæ ex misericordia fuit, gratuitum, non iustitiæ vinculũ esse videretur. Secundùm Deum Caroli Simplicis liberalitati Rodulphum sceptrum debuisse, locuples est testis Paulus Æmilius lib. tertio in Rodulpho. Igitur *Simplex dum anceps fertur, in potestatem Viromandui, Peronam profectus præsidio, custodibusque circumfusis adductus est anno salutis nongentesimo vigesimo quarto, vt Regni iure cedere se in Procerum Concilio profiteretur: illudque donare Rodulpho Burgundiæ Regi magnis opibus viro, suoque per Baptisma filio.* Vbi quæso titulus sanguinis? sanè nullus, quòd femininus. Siquid in eo iuris esset, aliquid femineo ductu in Rodulphum author nobilis corriuaret. Id certè mouet, quòd dono datum Regnum dicitur, & quod maiorem scriptor infusæ lustralis è sacro fonte aquæ, quàm accepti à matre sanguinis, rationem habere voluit. *Is mortuus*, inquit Romualdus, *multa ambitionis & iniustitiæ monumenta reliquit.*

Sammarth. Assert. Gallic. c. 6. l. 7. c. 6. vl. 11. c. 10. Auth. lib. de Deru. Cæno. Æmil. Romuald.

Ac vt omnem dubitandi ansam idem Æmilius tolleret; ne quis tergi-

uersationi locus foret, addidit eleganter. *Inter tot rerum fluctus, qui post mortem Balbi vsque ad Simplicis obitum rerum apud Francos potiti sunt, nulli eorum iusti Reges apud Francos numerantur, quòd is vnus ad Regnum iure, institutisque Francorum vocaretur.* Et quidem Galli, quasi eos violarii iuris pœniteret, Ludouicum Simplicis filium ex Anglia reuocatum, Paternum, & auitum in Regnum restituerunt. Quem idcirco Transmarinum appellarunt; nec antè Hugonem Capetum admiserunt, quàm Ludouico Quinto extincto Regiam Caroli Magni agnationem deficere senserunt. Quæ paulatim morte Caroli & Othonis Lotharingiæ Ducum, quos à sceptro iustæ causæ remouerār, extincta est. Quidquod cùm Ludouico V. Rege defūcto Principes multi Carolouingiā feminis supcressent, solus Carolus Patruus Ludouici Dux Lotharingiæ, inter omnes Hugoni se Capeto, omnium penè Franciæ ordinum consensu Regi creato, armis opposuit, & iustum se æmulum putans vires in eum Imperij concitauit. Non aliā certè causā, nisi quòd Carolus māsculo se stemmare iactabat, alii Principes feminino gaudebant. Quod vti alienum à solio, ita angustos spiritus creabat.

Æmylius. Annal. Fran. Flodoard. Odoran. Sammarth. lib. 22. c. 1. Chron. Gallic. Glab. Rodul. l. 1. c. 1.

Verum etsi à iure regnandi feminæ remotæ, non ideo tamen ab administratione Regni alienæ. Atque vt Adelam Philippi Augusti matrem omittam, quæ & antea Regnum, Philippo Augusto infante filio, administrarat, & ab eo est Rege posteà Hierosolyma profecturo, eidem Regno præposita: Illud est operæ pretium animaduertere: bis Hispanici Regij sanguinis & domus Reginas, clauum Imperij Gallici feliciter tenuisse. Ac eas quidem & magnanimitate, & virtute, & Religione pares, eo etiam similes extitisse, quòd ambæ Ludouicos coniuges, & Ludouicos filios habuerint. Nam Blanca olim Ludouici VIII. vxor, illustrissimum Hispaniæ & Galliæ Sydus, Ludouici IX. Sanctissimi Regis mater, Regnum administrandum suscepit. Et modò Anna Austriaca clarissimum Hispaniarum Lumen, & singulare Galliarum columen incredibilis virtutis Heroïna Ludouici Decimi Quarti mater Ludouico XIII. coniugi Soli è rebus humanis sublato, Luna in administrando Regno successit. Sed vti Blancam Anna Regina tempore consecuta, ita illam felicitate superauit. Nam Blancā imperante, diuisi in factiones Proceres Regnum turbarunt, domique & foris Rempublicam magnopere deformarunt, etsi tamen postea eiusdem Blancæ sapientiā, & virtute Regnum quietem, Respublica formam receperit. At nunc Anna Christianissima Regina, summo consensu Procerum, miro plausu ciuium, Regnum ita administrat, vt nunquam domi pacatius, nunquam foris gloriosius fuisse memoretur. Nam ita Rem togatam apud suos, bellicam apud hostes gerit, vt pace Astræa, bello Victoria videatur. Nulla domi Politica institutio nulla foris expeditio suscepta, quam non vel apposite ad salutem absoluerit, vel feliciter ad gloriam confecerit. Itaque Regium Ludouico Filio, iam in Heroa euadenti, solium è Lauris, Palmisque compingit, in quod per victoriarum gradus ascendat, vt in eius fastigio tanquam trophæorum aceruo Triumphantis more collocetur. Cui, quòd assidet Eminentissimus Cardinalis Iulius Mazarini, Iu-

M. le Baron de Aumeil Hist. des Min d'Estat. Nangius de gest. S. Lud. Thesor. de France Layette. Hist de Blan. Sammarth. Ioinuille. Æmylius in Ludouic. IX Matth. Paris. Massonus. Vigner.

liæ & virtutis, & felicitatis Pater purpuratus nouus, dignitatis splendor, nouus firmitatis cardo accedit, cùm & illius Purpurâ Sacrarius, & vigilantiâ tutius Regnum reddatur. Cuius Politicis motibus, instat Cælestis Intelligentiæ, præest, vt cum suaui Reipublicæ ad pacem harmoniâ componatur, tum rapido bellorum impetu ad militarem gloriam conciteтur. Quare cùm tam huiusmodi felix administratio sit, non debuit Diuina Prouidentia aditum ad eam obiectu legis Salicæ impedire. Itaque quòd in arcanis fatorum præuidit, non fore è re Gallica, vt feminæ iure hæreditario Regnum acciperent, iure cauit, ne regnarent; at cum præsciſſet, futurum Gallicis rationibus vtile, vt interdum feminę administrarent, iuri obstitit, ne quæ hæreditate exclusæ, illæ ab administratione remouerentur.

CAPVT SEXTVM.

In sacram Francorum Regum genealogiam nullum se Pipino, & Capeto exceptis, externum Principem iniecisse, ex ipso linearum ductu ostenditur.

SAcram, ex adducenda à me posteà in vltimis quæstionibus causa Francorum Regum genealogiam voco. Cùm in tres diuisa lineas sanctissimam Christi Seruatoris à Matthæo Euangelista intextam è filo triplici genealogiam repræsentet. Pipini & Capeti in ipso titulo nomina excepi, ne quis in aditu offenderet, & ne quid me fugere putaret: lectoremque ego nouæ futuræ quæstionis expectatione implerem.

Annal. Fran. A Pharamundo, qui Primus Francorum Regum Gallias obtinuit, & legem Salicam instituit, quasi à capite ordiamur. Mirum sanè sit ab eo quandam quasi Salicam virtutem in Regium suũ sanguinem deriuasse, vt sicut illa femineam sobolem excluserat, ita hic feminei consortium sanguinis deuitaret. Viginti ab eo ad primum vsque lineæ flexum Reges censentur, Illibatâ prorsus stirpe, quæ pura & nitida alueo se Francico continuit. Iuuat repræsentare. Pharamundo Clodio Comatus Filius successit. Hunc Meroueus filiusne? an nepos? excepit. A quo Merouingia prima linea appellata. Ob id, opinor, quod hic primus Galliam interiorem occupauit, & Parisiis sedem posuit. Merouei Childericus filius hæres fuit. Hic Clodoueum filium reliquit, à quo Regnum Sacrarius, Christiana, quàm primus professus est, Religione, redditum: & felicius quòd sacram hanc notam sanguini in posteros deducto impressit: nec enim quisquam deinceps Regum à Catholica fide defecit. Clodoueum Childebertus filius secutus. Huic frater Clotarius proximus adhæsit: deflexâ iam in latus stirpe. Clotario Cherebertus filius successit. Cherebertoiterũ se à latere Chilpericus frater iniecit. Hic Clotarium II. filium Regem procreauit. Clotharius Dagobertum. Qui Clodoueum II. Regem genuit. Quem tres filij Reges vnus post alium exceperunt, nam Clodoueum Clotarius Tertius; Clotarium frater Childericus, Childericum alius frater Theodoricus secuti. Huic se filius Clodoueus Ter-

Turon. Aimoin. Sigebert. Vigner. Paul. Æmil Fauches. Petau. Baron. Sdondan.

Sammarth. Petrus à S. Romuald.

tius, breuis Rex, proximè successorem addidit. Quem Childebertus Secundus subsecutus. Hic ad Filium Dagobertum Secundum, Regnum detulit. Ab hoc ad Chilpericum, item Secundum, sceptrum transijt. A quo illud frater Theodoricus Secundus accepit. Cui cùm frater Clotarius Tertius successisset, cum mascula virtute, linea quoque virilis Francica defuit: & Heroïcam Pipini indolem à Martello Martiali Principe insitam respexit. Pipinus Secundæ lineæ caput fuit. Ac illi, perinde hac lege inisset Regnum, nulla se in posteritatem alieni sanguinis peregrinitas infudit. Mariana. Scotus. Oredegar. Mariana. Tursellin. Adelmus. Regino.

Igitur à Pipino, ad Carolum Magnum: ab hoc ad Ludouicum Pium: à Ludouico Pio ad Carolum Caluum: à Caluo ad Balbum: à Balbo ad Ludouicum perpetua filiorum successio fuit. Ludouico Carolomanus frater adhæsit. Hic retro ductâ lineâ Carolum Crassum Calui ex fratre nepotem recepit. A quo rursus ad Carolum Simplicem Balbi filium se reduxit. Hic ad Ludouicum Transmarinum filium deduxit. A quo traxit filius Clotharius. Qui è manu tradidit Ludouico V. in quo finijt. E transuerso se inferente Hugone Capeto. Qui Tertiæ familiæ origo fuit: quæ per longissimam Heroum seriem tracta, ad Borbonios Principes deuenit, quæ ductu Regij sanguinis perpetuo virens, hodieque perseuerat. Stemma proponamus. Eginhart. Tillet. krantz. Anastas Bibliotn. Sigon. Masson. Illescas. Mexia. Æmyl. Munsterus.

Hugonis Capeti Robertus Rex filius sceptrum capessiuit. Hic Henricum Primum Regem instituit. Cui Ludouicus Crassus filius successit. Hunc Ludouicus alter Lenis excepit. Ac ne sigillatim suo quemque verbo numeremus. Philippum Ludouicus Crassus: Crassum Ludouicus Iunior: Iuniorem Philippus Augustus: Augustum Ludouicus VIII. Octauum Diuus Ludouicus IX. Nonum Philippus III. Tertium Philippus IV. Pulcher, Patres filij continenti filio excepere. Pulchrum tres fratres eiusdem filij consecuti. Ludouicus Huttinus, Philippus Longus, & Carolus Pulcher. Hîc hæsit linea, & mox retro ducta ad Philippum Valesium Caroli Valesij filium, horum trium patruelem. Chesneus. Pasquier. Sigebert. Nang. Guagin. Odoran. Sammarth. Paul. Aemil. Munster. Thesor. de Franc. Tillet.

Ea Ioannem, Carolum V. Carolum VI. Carolum VII. Ludouicum XI. Carolum VIII. non intermisso filiorum ordine in Regnum induxit. Nusquàm longiùs anteà retrorsum acta Regalis linea; quàm hoc in flexu familiarum: nam ea Ludouicum XII. Aurelianensem, Pronepotem Caroli V. cuius erat abnepos Carolus VIII. in solium euocauit. A qua iterum ductu longiore, Franciscus Primus, Engolismensium Dux, abnepos Caroli V. in sceptrum accersitus. Huic Henricus Secundus filius: cui Franciscus Secundus, Carolus IX. & Henricus III. fratres eiusdem Henrici Secundi filij, hoc ordine successerunt: Donec tandem ad Borboniam familiam, quæ modò felicissimè regnat, ac impòsterum, opinor, regnabit, Regum translatum, iure sanguinis & legis virtute Salicæ, videmus. Itaque primum ex ea Henricum IV. magnum, eiusque filium Ludouicum Iustum Reges habuimus, & nunc Ludouicum XIV. filium Adeodatum Regem habemus. Ioinuille. Masson. Guaguin. Bellay. Guicciard. Paul. Iouius. Ferroni. Thuan. Auila. Herrera. Sammarth. Petau. Spondan.

Et vero huius Capetini stemmatis, sed intra Valesios adhuc margines contenti, præclarum iconem Munsterus repræsentat: in quo obseruat Munsterus. Baldus.

Pipino Magistro Aulæ: Herstalio nuncuparo. Proauum habuit Anchisum, siue Ansigisum: Atauum, Arnulphum Ducem, Archiepiscopum postea Metensem: Abauum Arnoldum: Tritauum Ansbertum. Quem Orientalis Franciæ Senatorem vocat Æmilius: & Barlandus. Addit Munsterus alios ante Ansbertum, quem Anselbertum appellat, Principes à Marcomiro Magno numero deductos. Quâ tamen fide mihi non constat. In Ansberto sistitur aptiùs, hîc fons originis statuendus. Planè à Merouæo paterna linea alienus. Sunt qui Latinum, imo & Romanum putent. Diuinatio potiùs est, quàm iudicium. Manet itaque stirpem Carolinam aliis Auis, ac Merouingam censeri, vti ex ducta superiore linea patet. Lib Geneal. S. Arnulphu. Ferreolus stirpes apud Sanmarthan.

Secundum: Materno genere Pipinum Merouingij sanguinis esse liquet. Nã Ansbertus eius Trirauus vxorem duxit Blitildem Clotarij I. (& si aliqui Secundi malint, de quo infra in Capero accuratiùs agemus) Regis filiam: ex qua procrearus Arnoldus, Arnulphi Pater, abauus Pipini, vti tradunt Barlandus, & Munsterus cum Æmilio, aliisque compluribus. In quibus Author vitæ Sancti Genulphi: *Pipinus, ait, prius Dux ex Ducibus Atauis, Proauis & Auis, & Patre Duce genitus ex Blitilde Regium genus duxit.* Subscribit Volateranus lib. Geographiæ 2. Ita compertum est eum in Merouingia familia beneficio feminæ numerari. Proindeque Authores, qui Regio illum sanguine ortum scribunt, de materno esse intelligendos; cum paterno à Ducibus descenderet. vid. Sanmar. & Tilletium. Author. vit. S. Genulphi. Chelnæus. Volaterran. Fauchet.

Tertium: nunc assero & probo. Nihil eo Rege Salicæ legi detractum. Nec enim Pipino Regnum iure sanguinis delatum, quo ille prorsus carebat: sed tanquam alieno datum, & vti externus electus. Vnde nouum Salico instituto robur accedit, quòd qui Merouingij sanguinis princeps erat, hoc tantum quod illum per feminam traheret, hæres Regni esse non potuit, sed aliunde acersiri oportuit, quasi peregrinus intraret in alienam hæreditatem. Tam à mollitie desidiaque aliena, tam virtutis, & roboris amans Gallia fuit, vt qui Reges per luxum & socordiam effeminati viderentur, hos ipsi perinde ac feminino genere orti essent, à Regni gubernaculis remouerent: indignosque qui viris imperarent, quòd à mascula Regum progenie deficerent, existimarent. Cum præsertim eorum vel negligentiâ, vel impotentiâ, Fidei hostes animos sumerent, & rem Catholicam euerterent. Tunc enim vt fidem assererent Reges exhibebant. Initiò potentiam minui, deinde vires & opes demi, mox dignitati detrahi, tandem in ordinem redigi patiebantur. Hinc Magistri Equitum post Dagobertum. Hinc Magistri Aulæ, hinc Principes reipublicæ, qui armis tuerentur, consilio regerent, virtute sustentarent. *Regum inter mortuâ gloriâ*, inquit Æmilius, *Procerum audaciâ succrescente, vt Regum nomen clatura tantum esset, omni vi dominandi in Proceribus sitâ. Ita ad summa enitebantur paulatim.* Horum Princeps Pipinus Crassus, siue Herstalius, Pacis domi, belli foris arbiter, Religionis assertor, victo Berrario, Rabodo, fuso, fide Catholicâ in Frisiâ inuectâ Regnum amplificauit. Major Parẽte Pipino Carolus Martellus filius extitit, hic rem Gallicam, quâ superstitione, quâ vastitate hostiũ laborantem strenue iuuit: & gemi- Vigner. Mostrel. Chesn. Sanmarth. Fauchet. Nang. Mallom. Aemilius. Genea. B. ar. Fredeg. Chesn. Annal Falde. Otto Frising.

Regino. Per. Diacon. Isidon. Anast. Biblio. Ademar. Hincm. Beda. Baron. Tillet. Adelm. Annal. fran. Aymoin. Illesc. Ciacon. Panuin. Marian. Vigner. Spond. Tursellin. Platina. Romuald.

nata de Abderama, Athino, & Amoreo Saracenis Regibus victoria, lueque Saracenorum, quæ in Galliam inuaserat, Piis armis extincta, & Romano Pontifice à Longobardicis, manu liberato, & in tutum accepto. Quare prope Regium fastigium fuit, & Princeps Galliæ appellatus. His artibus belli, Pacisque, aliisque clarioribus Pietatis operibus Pipinus solium, qui vnus supererat gradus, nepos alterius Pipini ascendit, non vi quod non licuit, non iure quod defuit: sed omnium totius Galliæ consensu ordinum: Romanæ Ecclesiæ authoritate, stupore Regis Childerici, inane tantum Regis nomen gerentis. Ac ne qua obesset Religio, quòd ei ob sacram stirpem sacramentum Gallia dixerat, eo annuente Pontifici exolura. Ita sacro in Regno Sacratius à Pipino imperatum, iuris potius Diuini adminiculo, quam humani. Sed nobiles huius rei, & idoneos Authores demus. *Initia* Tursellini aureus nitor exornet. *Ea tempestate*, inquit, *Franciæ Regibus luxui, deditis Pipinus Dux Austrasiæ Regio sanguine ortus, idemque Magister aulæ regiis virtutibus Regnum administrabat, qui maiores in dies parando opes, posteris suis ad Regni fastigium viam fecit.* Martelli filij cursum aureo eodem stilo perfundat. *Carolus*, ait, *Martellus paterno titulo non contentus, Franciæ Princeps est appellatus, & nouum titulum noua subinde victoria decorauit.* Pipini tandem Regis fastigium deiecto Childerico inauret: *Zacharias Pontifex Childerici Franciæ Regis damnatâ ignauiâ, Pipinum Martelli filium, Francis Proceribus approbantibus, Regem appellat. Chilpericus Regno exutus, quietam in cænobio vitam egit.*

Adr. Barland.

Adrianum Barlandum iuuat audire, de Pipino Rege aptè in rem nostrã scribentem. *Pipinus ab obitu patris Martelli pium Bellum suscepit: hostes Saracenos trans Pyrenæum summouit. Iam hominibus ea tempestate Chilperici Regis mente Stupidi, vita ignaui Principatus contemptui esse cæperat. Burchardus Visiburgensium Antistes Romam missus orator, ad Pontificem Maximum Zachariam de Regno trãsferendo à magni Clodouei stirpe, hoc argumento orationem habuit, vt multa de Chilperici Regis stupore, multa de Pipini virtute, industria, religione, & fortibus gestis prudenter, facundeque narrarit. Oratione Episcopi motus Zacharias initio negauit se tanti momenti cogitationem suscepturum. Deinde videns Franciæ Primores miro animorum consensu Pipino adesse, & Chilpericum sine prole, sine ingenio esse, nec viuere, qui eius vicem dolerent, Chilperico Regis appellationem ademit. Regni Proceres conuentu habito Pipinum Regem salutauerunt.* Nullam hic Authores iuris materni mẽtionem facere voluerunt, quòd eius ratio ad obtinendum Regnum haberi non poterat. In Martij Regni vacuam possessionem stupore Chilperici masculæ virtutis, ac pietatis beneficio Pipinus intrauit. Electus potius alieno arbitrio, quàm proprio sanguine aptus: non Dominus, sed alienus: non natus, sed institutus.

Volaterran.

Consentit Raphaël Volaterranus lib. 3. Geograph. *Chilpericus cum esset naturâ segnis populisque male per eum consuleretur, abdicatus Regno in cænobio monachum egit, & Pipinus tunc hortante ac probante Zacharia Summo Pontifice Rex subrogatur, primus ex ea familia postquam Merouingorum prosapia defuit Pipinus secundam inter Francos incepit progeniem.* Multus hac in re est Munsterus: sententias delibo: *Pipinus animaduertens Regum Franciæ inertiam, ignauiamque, consentiente populo, mittit ad Zacha-*

Munsterus.

riam Romanæ Ecclesiæ præsulem legatos. Zacharias memor Paterni beneficij, quo Roma liberata fuit à Longobardorum Rege, Pipinum Regia potestate Chilperico digniorem esse pronuntiat. Pontificis sententia ferocior factus Pipinus, simulque eandem approbantibus Episcopis, & quibusdam aulicis viris in Suessionum vrbe coronatus Regnum sibi vendicat: Chilpericum verò Regem potestate & dignitate deiicit, & Monasterio includit. Et paulo post: *Pipinus rem tantam ad Romanum Pontificem deferendam esse censuit.* Priscus ille Author, & grauis qui sancti Genulphi vitam memoriæ prodidit, idem multò antè docuerat. *Pipinus Pius Dux ex Blitilde genus Regium ducens, multis militiæ virtutibus insignis, post depositionem Childerici, totius militiæ voto, vnâ cum authoritate Zachariæ Papæ, primus ex sua linea in Regno Francorum Rex sublimatus est.* Ne quis hæreat, quòd genus illius esset Regium ex Blitilde, quasi ab eo titulum mutuetur: id obiter & in transcursu dictum. Nemo enim est Author, qui neget Regij illum maternâ lineâ sanguinis esse: non idcirco tamen affirmat, eo nomine Regem institutum. Aliter secum Author ipse pugnasset, qui mox subiunxit. *Primus ex sua linea Rex.* Igitur à Merouingia alienus, quòd à masculâ stirpe remotus.

Claudat agmen Paulus Æmilius, cuius magna Gallicis in rebus authoritas est. Flosculos ex eo saltuatim libemus. De Superiore Pipino sic. *Pipinus vniuersam Galliam victor moderabatur. Ita Paci Franciæ consulebat, vt sibi, posterisque prospiceret, iisque tantum opum circumdedit, vt viam sibi ad Regnum facturi sint.* De natalium iure, ne verbum quidem apud Æmilium. Pergit de Carolo Martello scribere. *Carolus Martellus Francorum Princeps noua nominis nobilitate.* Nempe non Regiâ Carolinâ, sed factis parta, à Francis indita. Addit: *Martellus acerrimus Religionis defensor. Sex & viginti annis rebus Francicis præfuit.* Vbi quæso sanguinis iurisve mentio? Transeo ad Pipinum. *Vt animi mortalium proni in spem maximarum rerum sunt: Regium nomen non dissimulanter Pipinus affectabat. Childericus enim Rex mente stupens, vita ignauus, eius cupiditati assentiri videbatur, ac Regio nomine indignus, soliique dehonestamentum. Vna ea res Pipinum deterrebat, quòd Regium nomen, in quocumque ac qualicumque foret sanctum augustumque fuerat. Quemnam tanta ceruicis, tamque sublimi vertice inueniri posse, qui de Regno transferendo à Magni Clodouei stirpe verba facere audeat; nimirum hanc tantam, tamque noui exempli rem alibi tentandam esse, quam in Francia, qua sacramento Regi dicto deuincta, Religione teneretur: vbi autem melius, quam in vrbe Roma, tunc virtutis sanctitatisque seminario, rationem virtutis haberi posse. Quam vnam vmbræ Regis, imaginarioque sceptro, ac stupido Childerico statuebat opponendam: & beneficia Patris erga Pontificem Romanum, sedemque Petri Longobardorum Rege socio, amicoque defensam, non parum ponderis habitura confidebat; simul sua recentia in Christianum nomen merita, ac Magisterium Equitum, quod Regium fastigium excessisse videri poterat, hac omnia motura. Ergo Burchardum Vitisburgensium Episcopum, ad Zachariam Pontificem maximum oratorem misit, vt Franci soluerentur iuris iurandi religione, qua se Childerico deuinxerant.* Nihil hic ego addiderim: tam me Æmilius occupauit. Paul Æmil.

Quem qui legat eiusdem mecum esse sensus cognoscet. Quid tum? *Oratione Episcopi motus Zacharias initio minime audebat tanti momenti cogitationem suscipere. Deinde cum Francos proceres mira consensione animorum Philippo adesse, cupereque, compertum, exploratumque habuisset, vnumque Childericum esse magni Clodouei sobolem sine liberis* (Hic Achilles est) *sine ingenio, Francos Sacramento Regi Childerico dicto soluit. Hique consensu habito Pipinum Regem salutauere.* Sicubi materni sanguinis meminisse debuit, hic maximè certè debuit. Sed consultò prætermisit, quòd nullum ab eo momentum peti potuit. Causæ illæ fuerunt, vno & altero verbo comprehensæ. *Tantæ*, inquit, *opes Pipini, tanta Childerici contemptio.* Ius non nisi ab inertia Chilperici, à virtute ac pietate Pipini. Huic non sanguis, sed Religio Regnum peperit. Ab electione, non à Cunis titulus. *Pipinus*, ait iterum author, *Rex salutatus, vt à Pontifice*, Stephanus is fuit, *in Francia coronaretur, consecraretur que oratoribus missis egit.* Ac obtinuit. Nam *Stephanus Pipinum ad Dionisii Parisiensis coronauit, sacraque vnctione imbuit, Childericumque Regem detonsum cœnobio sacrauit, nulla cuiusquam querela, sed non sine admiratione.* Coronidem imponit aptâ, & quæ rem prorsus continet, sententia. *Ita*, inquit, *acceptum prius ius regnandi; tum quasi Diuinitus confirmatum, & immortale factum in ea familia videbatur, vt in Pipino non magis inuictas vires, quam religionem reuererentur.* Non igitur Merouingia, sed cælestis Carolinorum Regum origo fuit. Non in cunis fons, sed in sacris. Nam si materno sanguini Regnum deferretur, fortè alius Pipino propius hauriret; isque & gradu, & iure anteiret. Vnus est Petrus Bibliothecarius apud Chesneū tomo 5. scrip. Franc. qui ius hoc feminei generis astruat. Non tamen ille tanti est ponderis, vt tam grauium authoritatem scriptorum eleuet. Maneat itaque Pipinum nihil momenti ad sceptrum Galliæ ex materno sanguine attulisse; nec per illum quicquam legi Salicæ derractum fuisse; cum non stirpis iure, sed consensu Franciæ, & beneficio insuper pontificis Regnum obtinuerit.

Annal. vit. Franc. Anastas.

Venio ad Hugonem Capetum. Genus astruamus: non dubium quin Paterno clarissimus, à Pipino Herstalio per Childebrandum Martelli Fratrem, transuersâ à Carolo Magno lineâ ductâ, non procul ab eius stirpe mascula exclusus, imò proximus, Eius pater Hugo magnus, Roberti filius, eius, qui Regnum Franciæ occupauit. Qui Roberto Duce Patre genitus per auos & atauos sanguinem traxerat ab Herstalij Pipini fonte deductum. Mater eius est Auida Othonis Primi Imperatoris soror, non filia, quòd Tursellinum fugit. At hæc nihil ad Magni cognationem facit: & si eius nobilitatem maximè extollat; cum præsertim altera Othonis soror Gerberga Ludouici Transmarini vxor, & Lotharij Regis Mater fuerit, atque adeò Sobrini inter se Lotharius, Capetusque extiterint. Imò & Capetus, nepos, paterque Regum, gener ac leuir Duorum Imperatorum, Trium Regum Franciæ, ac Duorum Angliæ Regum affinis, vti Sammarthani Fratres demonstrant. Maternum inspiciamus. Eius Proauia Adelais Ludouici Pij filia, Roberti aui mater, neptis Caroli Magni: Auia Beatrix Heriberti Viromandui filia, Caroli

Petr. Bibliot. Chesf.

Sigebert. Geneal. S. Arnulph. Tursellin.

Magni abnepotis. Itaque ab Adelayde quintus, à Beatrice septimus Caroli Magni nepos erat. Imo & singulari felicitate stirpis, tertio riuo Carolinum sanguinem in Capetinam sobolem induxit, ductâ Adelaide Aquitanicâ pronepte illius Adelaidis quæ Ludouici Balbi filia Carolo Magno proauo gaudebat. Quæ ex vnico fonte diuortia sanguinis in Robertum Capeti Reges filium confluxerunt.

Exposito Capeti genere, ius Regnandi examinemus. Nullum ei ex lege Salica fuisse constat, cum hæc masculos postularit. Igitur non successionis, sed electionis ius habuit: simile Pipiniano. Quemadmodum enim superstite adhuc Childerico iusta Clodouei magni sobole, at iam senescente, Rex, beneficio Pontificis, Procerum, ac Populi consensu creatus, ita Capetus, recens extincto, viuo tamen Carolo eius Patruo, virili Carolinæ stirpis, sed à masculo robore degeneratis ramo Reipsa publicâ flagitante Rex institutus. Ac vti Martellus Pipini pater, ob Galliam Saracena Peste liberatâ, Pipino filio, viam ad solium muniit: quod ipse mox virtutis ac pietatis gradibus ascendit; ita Hugo Magnus Pater, Normaniâ suasu Othonis Augusti in officio contentâ, Regnoque domesticis seditionibus liberato, aditum filio Capeto in Regnum aperuit, in quod ille spoliis hostium Germanorum onustus intrauit. Eò Pipino clarior quod matre Auida Augusti filiâ, & sorore genitus, quòd Auo, & Propatruo, & Leuiris, Regibus commendatus. Eo item felicior, quòd fortasse non modo à Regni conuentibus in sceptrum, sed ab ipso Ludouico V. Rege, datâ in matrimoniū Blanchiâ Reginâ vxore vocatus. Vnde & dono Regnum accepit. Ita enim Geruasius Tilleberiensis, *Ludouicus Rex*, inquit, *testamentum conditurus Reginam sibi vnice dilectam; & Hugonem Capetum adiuranda mandata, quæ daret coëgit. Iuramento hinc inde præstito donat Regnum vxori suæ, sub præstiti iuramenti fide Hugonem obtestans, vt post datam legibus diem ducat in vxorem Blanchiam, Regno suo potiturus, & dominio. Sepulto Rege Hugo Blanchiam duxit.* Nec tam Blanchiæ Regnum, quam Hugoni donatum, Odoranno teste. *Obiit Ludouicus*, ait, *Rex iuuenis, qui nihil fuit, donato Regno Hugoni Duci, qui eo anno Rex factus est à Francis.* Hæc eò dico, non quòd id omnino probem, aut quod censeam illam donationem validam fuisse, sed vt inde appareat, quàm exigua spes esset, Caroli Magni attenuatæ iam stirpi Regni retinendi: & quantos inde sibi spiritus Hugo Capetus sumere potuerit. Vna in re Pipino paulò inferior, Religionis, ac pietatis patrocinio, qui præcipuus Pipino titulus fuit, non quod Hugoni Pietatis ac Religionis studium, sed quòd eius vindicandæ, occasio defuerit: certè Pipino par animo, cùm & Defensor Ecclesiæ, & Regni Gallici instaurator appelletur.

Et verò vnde Capeto Regni origo, non inquiro. Illud assumo non ei materno ex sanguine obtigisse: neque hoc titulo nixum Regnasse. Nam si huius ratio haberetur, æmuli esse posset, vti Arnulphus Fladriæ Comes, qui Iuditha Calui Imperatoris filiâ Proauiâ gaudebat. Eaque à Carolo Magno iustâ lineâ ex legitimo thoro deducta. Qua de re Paulus Æmilius lib. 3. *Comes Flandriæ per proauiam Magno iusta cognatione iunctus, coronationi Hugonis interesse noluit.* Et Meyerus li. 2. Annal. Flandr. *Capeti Coronationi*

Suprà. Aimoin. Flodoard. Nang. Odoran. Vide Samarth. Geruas. Tilleber. Odoran. Vide Samarth. Æmilius. Meyerus.

Arnulphus Comes interesse noluit propter tantam iniuriam. Nec tam iuris Hugo adminiculo. quàm authoritate & potentia Regnum obtinuit. Quare Munsterus: *Capetus*, inquit, *potenter se ingessit Regno Franciæ.* Non tam sine auttitulo, aut prætextu. Nam mortuo Ludouico Lotharij filio, Carolus eius Patruus, Dux Lotharingiæ legitimus ex Salica lege successor, quòd Germanis esset obnoxius, tanquam suspectus à possessione Regni deiectus est, & in eius locum Hugo Capetus subrogatus, tanquam Gallicæ libertatis propugnator, & assertor. Ita Æmilius. *Carolus Ludouici Patruus Lotharingiæ Dux, non satis Francis probatus quòd Germanorum Imperii totus fuisset*: & infrà, *Carolus comprehensus in custodiam mittitur Aurelianum. Ita Tertium Stemma in solio locatur, haud quamquam Francis penitendum.* Igitur libertas, cuius Amor Romæ Reges, & Decemviros, & Tribunos militum exegit, & Iulium sustulit: ea Hugonem in solium euexit. Salica lege libertati ancillante. Itaque ob illius iura ad capitia quasi Pilea, vnde Capeto, iudice Munstero, nomen, prouocatum. In Pipino Religioni ius, in Capero libertati litauit. Nusquam Francia iugum ferre potuit. Nec Saracenorum sub Childerico, nec Germanorum sub Carolo Patruo Ludouici. Vtrique imperium abrogatum, vindicibus traditum: Salica lege interim conniuente, imo & tacitè annuente. Quod iuri sanguinis libertatis ius, quòd multò est potentius, præponendum esse iudicauit.

Munsterus. Hugo Floriac. Tillet. Sammarth. Æmil. Tit. Liu D. 1. Plutarch. Munsterus. Annal. Fran.

Quod si quis Hispano ingenio, & affectu Author Hugonem iniuriâ Regnum occupasse affirmet, & id successoribus vitium affingat: atque adeo nullum ex illius posteris iure regnasse pertinaciter contendat, cuiusmodi est Chiffletius, cuius fumeæ vindiciæ, fumeas adulationis concepto flatu venditationes continent, norit is primùm, quem Respublica ad iugum seruitutis excutiendum, siue declinandum publico omnium ordinum consensu Regem creat, ab eo regnum minimè vsurpari: cum præsertim qui iure sanguinis succedere deberet, aut minùs ad id potens, aut planè impotentiæ alienæ administer est; deinde & si demus iniuriam in occupando interuenisse, non idcirco eos qui deinceps imperarunt, iniustè possedisse regnum credendum: nam quæ initio vsurpatio fuit, decursu temporis vsucapio esse potuit: ac proinde existere ex vsucapione præscriptio: qui sanè titulus Capetinis regibus non defuit. Cum Othone Lotharingiæ Duce Caroli filio extincto Magni Caroli agnatio defecerit: etsi enim filiæ superfuerint: earum ad regnum ratio haberi non potuit, lege Salica excludente: quare tunc cæpit ius Capetinum inualescere: nec illud deinceps, aut intutum, aut dubiũ fuit. Quòd si adhuc, vti sunt proterui Hispani, Chiffletius resistar, par ei referam, quod eum mordeat: imò multa regeram, quorum pœniteat. Henrico I. mortuo duæ filiæ supererãt: Blanca, & Berengaria. Illa natu maior Ludouico VIII. Christianissimo Regi nupta. Hæc minor, locata Alphonso Regi Legionensi. Iure Blanca eiusque filius Ludouicus Nonus valebat: nec Hispania feminas arcebat: imo vocabat ad coronam. Placuit tamen Hispanis Berengariam statu minorem præferre, turbarum prætextu, quæ ex peregrini Regis Imperio oriuntur. Ita Blanca exclusa cum Filio superstite: cuius hodieque posteri masculâ lineâ Chri-

Mariana. Garibay. Chron. Hisp. Annal. Franc. Nos infrà.

stianissimi Regis supersunt. Et tamen Regnatur tutâ in Hispania conscientiâ, ac Hugo Francis objicitur? Pudor coëgit Hispanos, vti cum impudentiâ Regno, ita modo prærogatiuâ ætatis Blancam priuare, non contenti, iuri naturæ detraxerunt. Sed eos grauissima Hispanorum iudicia damnarunt, qui iniuriæ mendacium addere noluerunt. De quibus nos posteà vberius dicturi. Mariana. Garibay Vide Ribe- rium tract. de iniust. succes. & de anatom.

Perspicuum alioquin exemplum inductis opinionum nebulis, Recentioris memoriæ authores obseruarunt. Aliud injicio: cui manus dare cogantur. A Sancio Alphonsi Filio Pater Regno exutus, & nepos Alphonsus Cerda legitimus hæres exclusus: ius, & Pietas cum legum, & naturæ gemitu violata. At non idcirco spem Medinæ Cæli clarissimis Ducibus amissum Regnum recuperandi illæ iniuriæ præciderunt. Quantò & innocentiùs, & iustiùs Regnum Capetus Franciæ obtinuit! Retinentque posteri Capetini Reges successores! quare ne se ijs quisquam opponat, & obloquatur. Mariana. Vasconcel. Faria. Ribeirus.

Refragari adhuc Hispani poterunt, nixi iuri Patris contra nepotem: & tergiuersari, ac subterfugere. Nunc illos eo nodo constringo, quo ne Protheus quidem possit exolui, nam quanto magis excutiant, tanto magis tenacia vincula contendam. Ille Henricus Rex Nothus, qui occiso Petro legitimo Rege Fratre, cum se vi introduxisset, nullo iure possidere Regnum potuit. Constat: cum mortuo Patre Petro duæ filiæ Constantia, & Isabella, ambæ recognitæ, & Sacramento dicto Principes Hispaniæ salutatæ superfuerint. Quarum tam præsens ius erat, vt & Dux Ioannes Lancastrius Constantiæ vir, ex Anglia in Hispaniam ad repetendum Regnum cum copijs venerit, & Rex Ioannes Lusitaniæ, Catharinæ filiæ Constantiæ thalamos repudiarit, ne se ea lite inuolueret, & hæc tandem in thorum Regium Castellæ recepta, ius in solium secum induxerit; & controuersiâ sublatâ turbidum illud tempus serenarit. Chron. Hispania. Lusitaniæ. Angliæ. Mariana. Garibay.

Nescio, an maius habeat pondus aliud quod atrocius quiddã, & horribilius repræsentet. Hẽrico IV. Hispaniæ Regi Filia erat Ioanna ex legitima vxore Lusitanâ Fideipublicæ dicto Sacramento Princeps habita, recognitaque ab Isabella amita. Hanc vbi libido Regnandi tenuit sparsus rumor, ex adulterio suceptam, thori Regij temerati Reginæ, fama inquinata, suppositum nomen adulteri, Princeps innocens abiecta, iure, honore, titulo spoliata, Regno prorsus exclusa. Isabella Ferdinando Catholico sui & sensus, & fastus viro copulata, solium, quod vacuum iniuria fecerat, occupauit. Deo posteà pœnas ambitionis repetente, coronâ in Austriacæ domus sanguinem translatâ. Zurita. Pina. Vasconcel. Riber. Chron. Lusit. Zurita. Mariana. Chron. Hispan.

Ex his apparet Capetinos Principes in Gallia multò iustius; quàm aut Sancianos, aut Fernandianos, aut Henricianos in Hispania regnare, quòd & Regno ipso vocante, & libertate cogente, nec contra ius, neque facta cuiquàm iniuria Regnum obtinuerint; nemine de Magni Caroli virili sobole post illum Othonem superstite legitimè possederint. Eoque huiusmodi ratiocinationem concludo. Salicâ lege cautum, vt ne qua in Regnum femina succederet, non vetitum ne quis masculus, aliunde intraret, modò id rerum status publicarum exigeret. Atque adeo permiserit

viro ad arma nato aliquando ex electione sceptrum capessere, vetueritque ne femina iure illud successionis vendicaret. Cuius nos rei posteà rationem reddemus.

CAPVT OCTAVVM.

Collatione inter Franciæ Regnum, aliaque Imperia, & Principatus facta, ab alijs feminas admissas, à sola penè Francia exclusas apparere.

QVi regulam exceptione firmare voluit, is demum rem acu tangere visus est. Nam sicut à partium enumeratione, & exclusione Rhetorici, & Dialectici quod proprium est colligunt, ita & iurisprudentes propositâ regulâ excipiendo, & arcendo aliena, ius suum muniunt, & confirmant. Igitur hac nos ratione Salicam legem propriam Regni Francici esse ostendemus, si eundo per alia eaque conferendo in omnibus penè aditum ad sceptrum fœminis fuisse palam faciamus. Nam si enumerando, & excipiendo appareat solam propè Galliam, fœmineum genus à solio arcuisse, tum maximè constabit propriam illius Salicam legem fuisse. Atque adeo non quolibet modo propriam, sed dialectico, quod quarto modo vocant fuisse, & vni tantùm penè Galliæ ex Aristotelis doctrina conuenire.

Antequam id præstem, duo animaduerto: alterum non mei esse aut instituti, aut operis, minores status hic afferre, nec de ijs velle intelligi; vt qui sciam aliquot ex ijs legis Salicæ obseruantia teneri: quare data opera initio dictum Impetia à me, & principatus cùm Galliæ Regno cõferri. Itaque recipio, eos tantùm minutos principatus collaturum, qui vel Galliæ partes sunt, nec tamen Regnum propriè constituunt, vel ei ita adhęrescunt, vt eodem Franciæ nomine censeantur. Alterum non me omnia, quæcumque in singulis regnis fœminarum succedentium exempla contingerunt adductorum: quod cum ostentationis speciem habet, tum lectorem intentionem franget, sed quædam notiora, à me allatum, neque tamen ad ea eruẽda quæsitum iri authores, cum si exẽpla ob oculos proponantur omnino sit fides adhibenda.

Atque vt de Imperio obiter dicere non omittam. Illud ad quæstionem non pertinet: cũ ius Imperij electione magis, quàm sanguine nitatur: atque adeò legum vinculis liberum sit: quòd si aliquandiu certo sanguini hęsit, hodieque Austriaco hæret, id sanè prętèrquam quòd contra Imperij liberam dignitatem fit, non efficit, vt cùm adhuc electionis vmbram retineat, aditus fœminis detur. Itaque viri à viris eliguntur, quod si in Orientis, quod aliquantò effeminatius fuit Imperium, oculos conuertamus: minùs illud quàm Gallicum regnum virile repetiemus, vt priùs Imperij exceptio fit: Cui Gallia omnino præferẽda: Certe Michaël Calæphatus primum, deinde Constantinus Monomachus Zoës Augustæ coniugis beneficio Imperarunt. Imo & Zoe ipsa, & Theodora soror gessit

Scriptores græci Turcelinus lib. 8.

geſſit Imperium. Idemque paulò pòſt adminiſtrauit Eudoxia, quæ Romanum Diogenem ſuo Imperatorem connubio fecit. Quid? quòd tanta in ſceptrum illud poteſtas muliebris fuit, vt in Michaëlem Stratonicum, quem in filium adoptauit, Theodora Auguſta Imperium tranſtulerit. Zonar. Cedre.

Regnorum primum eſto Hiſpania. Hæc feminas ſemper ad ſceptrum vocauit: nec vlla vnquam temporum memoria excluſit: ac vt Hormiſindam, Odiſindam, & vetuſtiora alia exempla omittam: illud eſt tum per ſe, tum ob factam iniuriam illuſtre: cum Berengaria natu minor, contemptâ Blancâ maximâ natu, Caſtellæ Regnum obtinuit, & Ferdinando filio, ac poſteris poſſidendum tradidit. Quo alio quæſo titulo Ferdinandus Catholicus, niſi Iſabellæ Catholicæ? Quo Philippus Auſtriacus, niſi Ioannæ Catholicorum Regum filiæ coniugio, reges Hiſpaniæ extiterūt? Quo iure Dux Lancaſtriæ Regnum Hiſpaniæ ab Ioanne primo Henrici nothi filio repetebat, niſi nomine vxoris Conſtantiæ Petri Regis ante Henricum filiæ? Qua ratione compoſitæ lites, ſedata bella, turbæ ſubmotæ, niſi pactâ Cathatinâ Conſtantiæ filiâ, Petri nepte, Henrico Ioannis filio, qui ea ducta iure femineo fortiùs regnauit? Cum Rex Emmanuel Luſitanus, eiuſque filiolus Michaël, Sacramento iis palam in Comitiis dicto, Regni Hiſpanici ſucceſſores appellati, non eorum, ſed Iſabellæ Catholicorum Regum filiæ ratio habita: quippe quâ mortuâ, Ioanna ſoror Regina, ac per eam Philippus Belga Auſtriacus inſtitutus. Mariana. Garibay. Author Luſit. Galli ſcriptor Hiſtor. Hiſp. Hiſt. Agnl. Pina.

Rariora in Aragonia exempla, ſed illuſtria. Rex Petrus cum ſine filiis eſſet, Infanteſque fratres ſupereſſent, teſtamento hæredem inſtituit filiam Conſtantiam, & ſi poſteà ad turbas euitandas aliam duxerit vxorem: ex qua Ioannem futurum haud dubiè Regem procreauit; atque hoc exemplo vſus eſt Martinus Rex, qui Ferdinandum ex Eleonora ſorore nepotem prætermiſſo Ioanne Secundo Caſtellæ Rege, & Comite Vrgelenſi, aliiſque è virili ſtirpe competitoribus Regem inſtituit: iſque materno iure regnauit. Goes. Mariana.

Luſitania Hiſpaniam ſecuta, ius feminis regnandi permiſit: vnum & alterum, ſed nobile ſuppeditat, nimirum maſcula gens, & Francigena mares tulit: naturâ, vel prouidâ vitante euentus, in quibus feminæ imperarent. Henrico mortuo, cumque eo Regno ſeneſcente, ius ad Catharinam Duciſſam Braganriæ ſpectare cœpit: quod tamen Philippus Prudens Iſabellæ matris beneficio inreruertit, donec his temporibus Sereniſſimus Rex Ioannes Quartus, Promiſſus, Catharinæ nepos, auiæ ſuæ iure poſtliminiò vindicauit. Itaque ſiue prętextus Philippi, ſiue ius Ioannis Quarti ſpectetur, vtrique femineus ſanguis adſtipulatus: hęc de Hiſpania. Zurita. Hiſtor. Aragon. Mariana. Hiſtor. Luſit. Cabrera. Herrera.

Iam velut appendix Neapolis conſequatur. Celebris eſt in hoc Regno duplex Ioanna, altera Roberti Caroli Secundi Regis filij vnica filia: altera Caroli Tertij Hungari filia, quę non modo regnum adminiſtrarunt, verùm & alios hęredes inſtituerunt: nec aliò ſanè iure Andegauenſes, & Aragonij, quàm femineo decertarunt. Annal. Neapolit. Illeſc. Ciacon.

Duas alias Ioannas, non minùs memorabiles Nauarra exhibet. Vnam Annal. Fran.

Histor. Nauar. quæ Ludouicum Hutrinum: altera quæ Ioannem Eburouicum Comitem Regem fecit. Addo antiquiorem Blancam, quæ morte Sancij Octaui Theobaldo filio Regnum peperit: & Recentiorem Catharinam Phœbum, quæ ad Alabreti Dominos Regnum traxit.

Annal. Angl. Non pauca subministrat Anglia exempla. Satis sit illud, quo Henrico Primo nepos Henricus Secundus, matris Mathildis beneficio successit: ne de Catharina, & Maria Estuarda, Isabellaque commemorem, quæ vulgo notissima nemo ignorat: de Scotia non opus est dicere.

Histor. illius Regni. Villareal in Anticara. Hungaria id præter alia suppeditat: Stephano eo, qui diuinos honores meruit, mortuo, Regnum suscepit Petrus nepos ex sorore, patruis qui tres supererant, prælatus.

Chron. Regni. Polonia Isabellam producit, quæ iure suo Ludouicum donauit, Regem ob ib à Casimiro Vladislai filio auunculo institutum.

Histor. illius Regni. Nec Dania exemplis caret. Canuto Tertio fatis concedente, Sueno sororis filius, frustrà se opponente patruo, sceptrum capessiuit: eodem iure Christophorus Dux Bauariæ Erico successit.

De Regno Suediæ nihil attinet commemorare, cum hodie Serenissima Regina, digna Gustauo parente filia, nos doceat, Regni illius hæreditatem posse ad feminas pertinere.

Paul. Iouius. Suum est in Mediolano Sfortiis per Blancam, suum Christianissimis Galliæ regibus; & quidem iustius, per Valentinam exemplum.

Vide Villar. Anti, Caram. Partiti quidem status Cleuensis, & Iulieriensis Imperij fœminarum lites, sed minuere iura non potuerunt, cum, quid Elector Brandamburgensis, & Comes Neoburgensis vendicarunt, vxoribus debuerint.

Sammarth. Argentrè. Sammarth. Paul Iouius. Galliam propiùs accedamus. Britannia feminas admisit: nam Constantia Comitis Conani filia paterni status hæres fuit: hæc Aleidem filiam habuit, quæ Ducatu accepto Petro Dreuxio dicto Maucler nupsit, qui vxoris beneficio Ducatum obtinuit, quem tamen viuus Ioanni Filio, ius matris testatus, cessit. Deinde mortuo Ioanne III. ad Ioannam eius ex fratre Guidone neptem, Carolo Comiti Blesensi nuptam, licet Ioanne Monfortio repugnãte, Ducatus venit; etsi postea conuersa fortunæ alea ad Monfortios transierit. Tandem Anna Ducis Francisci filia, vt Ducatũ cuius legitima hæres, ad Francos dotali secum iure traheret, primùm Carolo Octauo nupta, eoque sine liberis mortuo, Ludouico Duodecimo locata: quòque firmius redderetur successionis vinculum, Claudiam eius filiam Franciscus Valesius Primus huiusce nominis Vxorem duxit, ne si alteri daretur nuptui, is Ducatu dotali potiretur.

Annal Fland. De Flandriæ Comitatu constat: eum ad feminam quoque spectare: exempla duo è multis seligam. Philippi Audacis vnum, Maximiliani alterum: quos vxorum beneficio Comitatum adeptos nemo ignorat, modò eruditos in annalium monumentis oculos habeat.

Sammarth. Munster. Burgundiæ Ducatus femineo iuri obnoxius fuisse comperitur. Iam inde à Conrado Comite Parisiensi Iudithæ Reginæ fratre, qui Adelayde Vgonis Burgundiæ Ducis filiâ vxore ductâ, eum statum obtinuit: quam altera Alaidis Conradi alterius Iunioris filia, ad Richardum

Comitem Augustodunensem detulit; deinde Gislebetto Manassis Filio Diuinionensi Comiti, Coniugis Sororis Vgonis Nigri beneficio, idem ducatus obuenit: eumque iterum ad Othonem fœmineo iure Leudegardis reuolutum patet, donec Ioannæ matris ratione, quæ Philippi Roboretani amita magna fuerat, ad Ioannem Franciæ regem deuenit. Lotharingia maiorem excitat animorum intentionem, quòd ea Francica maxime & Salica esse videatur: at non illa plane virilis eessit fœmineo iuri, & colum, & pensa in Gynaceo admisit, Herculetamen euirato, & Achille se mentito tuebitur. Ac primum Godofridus ille Arduenensis qui Othoni Caroli Filio, qui vltimus ex stirpe mascula Caroli Magni fuit, successit, eius materna linea consanguineus à Munstero dicitur. Quod si quis neget, fateatur oportet Gotholanum Gotifredi filium, hæredem instituisse illum Gottifredum Bullionium, qui captis Hierosolymis primus in iis regnauit: quem constat Gotthelonis ex sorore nepotem fuisse: atque adeo fœminini Iuris adminiculo Lotharingiæ Dux effectus: Iam vero Renatus Andegauensis titulo vxoris Caroli Lotharingiæ Ducis Filiæ, Ducatū adeptus est quem ipsa possedit; ac ne posteà lites orirentur Iolandam Filiam Fredetico Vademontio competitori ignauo & forti vxorem dedit, quo Controuersia tota penitus sublata. Ita ducatus Lotaringicus quem quidam maximè Francicum & Salicum existimant, Fœmineo iuri obnoxius reperitur. Munster. Æmilius. Chiffles.

Age vero simile aliquid in regno Franciæ adducat quisquam. Certè iam inde à Pharamundo, tot per secula, nusquam ad nostra vsque tempora, fœminis aditus se ad regnum aperuit: igitur in eo tantum viguit Salicæ legis institutum, quæ lex propria Franco-Gallorum, custosque Regni, & mutus Imperij obice opposito, ne qua se fœminei sanguinis stirps injiceret. Cui qui principatus patuerūt, ij profectò Salicæ legis præsidia non curarunt. Dubitent de illius ortu & origine quidam. Contendant apud Germano-Francos natam. De patria pugnent. Id constat à Gallis acceptā, in Gallia adultam, & confirmatam: vt instar Astreæ magna orbis parte peragrata alias Regiones, quasi excedēs inuiserit, in Gallis quieuerit, alibique hospitium habuerit, apud Gallos domiciliū collocarit. Si qua fœmina ausa est aliquando cum viro de regni Gallici iure disceptare, ea non diu restitit: *Edocta*, verba sunt Æmilij, *viros, non fœminas in Gallia regnare, nam omne ius viris, fœminis nullum esse agnouerunt: fœminæ*, licet aliis in regnis dicere, *materno interdum licuisse iure regnare*: In Gallia nefas est dicere *licuisse*. Paul Æmil.

Vt vero maius addam huic quasi inductioni exemplorum momentum, authoritatem magni Theologi Azoris adhibeam: qui. 2. p. isn l. 11. cap. 2. excitata quęstione. An fœminę in regnū, vel principatū succedāt? affirmat exceptā Galliā apud alias fermè nationes succedere: & quanquā vti prudens varia esse hac in re instituta fateatur, nullius nisi Gallicæ gentis legis, & consuetudinis meminit: eamque agnoscit & confirmat. De aliis si qua sunt, non audet affirmare, vnam excipit Galliam, & quod stemmati Galliæ Triliato lemma ex Euangelio inscribitur, apposite Ioan. Azor.

adducit. Loquatur ille. *In Francia*, inquit, *lex Salica celebratur, qualis est. In terram salicam feminæ non succedant, pro qua lege id facere dicunt, quod dicit Christus Dominus apud Lucam. Considerate lilia quomodo crescunt: non laborant neque nent: quibus Verbis Philippus Valesius Regnum adeptus est. Ferunt enim contra legis Salicæ oppugnatores tunc fuisse conclusum, lilia Francorum non deberi nisi nobilibus qui non laborant, nec deberi nisi masculis qui non nent:* At ne quis de illius iudicio dubitet, facit postquam multa more suo in vtramque partem disputauit, tradita in fine Capitis pro Salica lege feminas regno arcente sententia, quam adiecto insignis Iurisconsulti Baldi calculo confirmat.

Aliud & quidem nouum, & simile exceptionis superest argumentum. In tot se facies aperit ius Gallicum legis Salicæ, tam Germana hæc est regni Gallici nota, vt ea à cæteris regnis discernatur. Itaque Reges Galliæ cum succedendum in alios Principatus fuit, alio se iure, idest femineo munierunt: quòd scirent, virili id est, Gallico ad eos obtinendos vti non posse, quo sané professi solum Regnum Gallicum Salicæ legi obnoxium esse. Quare ad Galliam vindicandam suo, id est masculo, & virili stipite ducto, licet longo circuitu vtebantur, ad alios Principatus possidendos coniugia captabant, vt à feminis ius nanciscerentur. Imò & interdum ortâ super regno Galliæ quæstione feminis, & viris feminino iure gaudentibus, illos status offerebant, qui nexu feminei sanguinis coniuncti à trunco poterant Galliæ separari, retento semper Gallico masculis addicto Imperio, ne ad femineum genus transiret.

Hist. Bretan. D'Argentr. Philipp. Commin. Chartr. Tres. Sammarth. Tillet. Argentr. Ferron. Tillet. Guicciard. Iouius. Sammarth. Thres. de Franc. layette. Sammarth. Iouius. Aemylius. Cheineus in Antiq. Samiulian. Tillet Catel. Sammarth.

Fidem faciamus exemplis. A Britanniæ minoris Ducatu initium esto. Is mortuo Francisco Duce, ad Annam filiam vnicam deuenerat: hanc quo & illum traheret Ludouicus Vndecimus Rex, in primis callidus, & sagax Carolo filio vxorem procurauit, & nobilissimum procum Maximilianum Imperatorem abegit: quem illas ambire nuptias nouerat, vt dotalem principatum acquireret. Igitur illius conatus astu delusit, & sponsam cum dote occupauit. Eâ Carolo per immaturam mortem diu frui non licuit, quique ex ea liberi suscepti, omnes acerbâ morte pręuenti. Itaque Ludouicus Duodecimus Aurelianensis, Regni, & Coniugis hęres fuit, ne Britannia ad alienum deflecteret, quæ semel Francis cohęserat: ac vt firmius vinculum esset Claudia filia Francisco Valesio Regi, posthabito Carolo Austriaco nuptui data, vt femineum ius natura sua imbecille, duplici connubio statueretur: ac in virile, & Salicum transiret. Recétiori exemplo quòd nobilius primas dedi. Addo antiquiora. Ludouicus Nonus Rex sanctissimus Matisconensem Comitatum ab Alley de Viannensi, Ioannis Droscensis vidua, prętio emptũ obtinuit: qua item ratione Ludouicus Duodecimus à Maximiliano Cęsare, si quod in Ducatum Medolanensem ius habebat, reprę̃sentata pecunia, in se vertit, ac Valentinianum titulum confirmauit. Iam vero Ducatus Alanconius Philippo Augusto ab Helia Roberti Alanconij sorore dono datus, argumento est in ditiones femineas Salico ostio non intrari. Quid quòd Tolosatium nobilem Comitatum Alphonsus Diui Ludouici Re-

gis frater ducta Ioanna Raymundi V. Comitis, & Sanciæ Aragoniæ filia Gallicum fecit? Sanè non alio quam fœmineo titulo Rex Ioannes Burgundiæ Ducatum, & accepit à Philippo Roboretano, & transtulit: teste Froissardo, Hallieno, Paradino, & Chronicis Francorum: licet eum posteà Ludouicus Vndecimus Salico iure reuocarit & postliminiò adductum receperit. Qua de re infrà latiùs agemus, quod primum proposuimus, hisce: quod deinde assumpsimus, aliis nunc exemplis probamus.

Primum à Philippo Longo accipimus, à quo Burgundiæ Comitatus, cum Virgine è tribus maxima natu filia, Othoni Burgundionum Duci in dotem datus. Itaque mortuo auo materno Othone, ac Roberto Auunculo ea successerat, ne quid noui in Regno Burgundiæ moliretur. Alterum Carolus Pulcher exhibet, qui ducatum Aquitanicum & Comitatum Ponticuensem Eduàrdo Angliæ Regi donauit. Tertium in Ioanna Ludouici Hutini Filia, & quidem idoneum habemus, quam Reginam Nauarræ institutam; quòd Franciæ Regno lege Salica excludebatur, planè accepimus, eo vt contenta, quòd feminei iuris esset, augusti mulier animi viueret. Tresor. Layet. Aemylius. Layet. Paul. Aemil.

Sed nullum fortasse illustrius, quam id quod adducit Æmilius, & maxime ab Anglis celebratur: cum inter Eduardum Patrem, & Filium Reges Angliæ, & Carolum Sapientem Pax eo est fœdere constituta, quod olim à Diuo Ludouico percussum fuerat. Nam remissum est ab Anglis quicquid ad Regni Francici hæreditatem pertinebat, quod lege Salica Anglorum esse non poterat, retento Pontiuensi Comitatu, quod feminei iuris esset, & parte Aquitaniæ, quam Eleonora Henrici Secundi vxor in dotem attulerat. Quæ Pax Britinniaca appellatur. Et sanè huiusmodi fœdere icto Anglus Rex sacramentum Regi Franco dixit. Eumque Galliarum Regem legitimum beneficiarius recognouit. Nec enim ei Ducatus, Comitatus ve illi liberi, ac citra pensionem, sed obnoxij grauatique attributi: atque adeo vsu fructu legato, summo Imperij iure apud Francos relicto. Quare id omnino iam constat. Franciæ Regnum virilis, & masculi iuris esse, nec huius neruos vnquam incisos; integrumque perstitisse, si quid aut est auulsum, aut imminutum, aut additum, id nihil de Trunco Regio, dignitate ue mascula detraxisse. Vnũ subest, quod objicere quis contra possit: hinc sequi non modicam Regni Francici partem fluxam, caducamque videri, quòd quædam illius membra aliunde adiuncta, & femineo iure adscita fuerint; ac proinde male coagmentata ruinam minitentur: imo aliena, quod ad feminas spectare videantur. De hac tamen controuersia suo est loco integra quæstio proponenda. Spondan.

CAPVT NONVM.

Scrupuli duo: Alter circa Genealogiam: alter circa ius tum Pipinianum, tum Capetinum eximuntur.

AFRICA semper aliquid noui, ob monstra: Gallia semper aliquid noui, propter doctrinam. Cum quæ hactenus de lege Salica tradidi, in Lusitania scripsissem, noluissemque in lucem edere, nisi adhibitâ face recentioris doctrinæ, cui, quòd Gallica est, multùm tribuo: studiosè recens edita scripta inuestigaui; vt si quid noui inuenirem, (nec dubitabam placere) id ad sensus meos ita accommodarem, vt in quo rectè sentirem confirmarem, in quo minus rectè, corrigerem. Tam sum ingenuus, tam amans Gallorum, vt neque pudeat mutare, nec ad eorum sensum formare sententiam. Ac in eas sanè turbas authorum incidi, quæ graues animo meo extiterunt, iisque non potui non commoueri, quippe quæ à Gallis contra Gallos authores excitatæ, mentem in partes distrahebant. Illud maximè ventilari vidi, quod ad genealogiam tum Pipini, tum Capeti, quæ duo linearum post Merouingiam capita, pertinebat. Quorum præcipui, ac nobiles Antagonistæ erant clarissimi viri Domini Buschetius & Chantereaulius; nam primus libellum inscriptum *La veritable Origine*, ediderat: alter ei Antilogiam obtulerat. Vterque vero Gallicè ac eruditissimè scripserat. Nec parua quæstio proposita, nec ignobilis, Sancti Arnulphi origo. Vnde Capetina Agnatio sursum ducta ad Fontem, & Pipiniana è transuerso latere cognatio magnâ ex parte pendebat. De qua cum ego aliquid, vti ante dixi, scripsissem, anxius esse cæpi de meo sensu, ne forte à veritate aliena sensissem. Inquiete animo lectioni me dedi; qui paulatim resedit, ac demum vbi vidi eos conuenire, fratres esse Martellum & Childebrandum, ex quibus facta in vtramque lineam diuortia, lacus illos Pipiniani & Capetini Regii sanguinis constituerunt, & ab eodem Pipini Fonte Herstalij deriuari, penè quieuit. Id enim mihi ego anteà in Lusitania persuaseram, ac verum esse magnoperè cupiebam. Cæterùm non omnino curâ liberatus, cùm quod addideram de Blitildis cum Ansberto coniugio, cui subscripseram, agitatum controuersiosa quæstione viderem.

[Margin: *Veritable Origine de la deuxième, & troisième lignée de la Maison Royale de France.* Ludouicus Châteriaulius. *Le Febure Discours Historique.*]

Itaque intentissimâ curâ auctores illos legi, ac veluti concertantium honorarius arbiter fui. Vtrumque eruditissimum iudicaui. Locis, argumentis, coniecturis accuratissimè inspectis, adiectâ aliorum Authorum lectione, consultatione summorum, qui Parisiis sunt virorum adhibitâ, Author sum: Arborem illam Genealogicam à Buschesio, Aquinate, Sammarthanis Fratribus propositam esse retinendam: nec ei Châtereaulium securim inieciffe, id que mihi sine inuidia, sine amore, sine odio iudicanti omnino videtur sentiendum. Nam vti anteà dixi, solo silentio Chantereaulij opinio nititur; quod satis non est; vt tot, tamque grauibus authoribus os obstruatur. Hac enim ratione, vt aliquid addam Buf-

[Margin: Busches. Fr. Thom. Aquin. Sammarth.]

chetio, Pharamundus Rex è Regum Francorum Catalogo expungendus, cum de eo Gregorius Turonensis mentionem nullam fecerit. Vnde redarguendi Chantereaulij ansa datur, eum qui nobilissimum Regem prætererierit, & filias illas regum potuisse silentio prætcrire. Deinde quot quæso à nobis sunt Originem Francorum proxima quæstione inuestigantibus commemorata, quæ priscos illos authores cùm latuissent, ab alijs Recentioribus, Lucem ac fidem acceperunt? Cuiusmodi non pauca ex Hincmaro proposuimus, Turonensi, & antiquioribus vel incognita, vel omissa. Cum præsertim iis sit maximè credendum Authoribus, qui non tam communia narrando, quàm priuata referendo scripserunt. Quemadmodum enim, qui vniuersum terrarum orbem vnica in tabula repræsentat, non vrbes omnes, oppidaque in conspectum proponit: sed multa, licet insignia, prætermittit, quas qui vnam tantùm Prouinciam describit, exprimit, ac repræsentat, ita qui Reipublicæ, Regni, Regumve Historiam instituit, ab eo eminentia magis, & quæ corpus membra componant, quàm minuta, & quæ articulos, & næuos continent, enarrando commemorantur. Quare vti maior habetur fides ei, qui Prouinciam in tabulâ vnicam omnibus suis partibus, membris que compositam exhibet, quàm ei qui eandem cum reliqua orbis descriptione inuoluit, ita credendum est potius ei, qui vitam & acta priuati cuiusdam hominis, certæ ve familiæ originem, stirpem, connubia exponit, quàm ei qui Regni totius, ac Regum euentus, ac gesta commemorat. Quare & ineptus esset ille, qui quæ in tabula communi oppida non videret, ea expressa in Prouinciæ tabula damnaret, & putidus qui quæ in priuata Historia narrâtur, non acciperet, quòd in communi narrata non inuenitet. Illa sanè connubia, illæ soboles, illi Aui, non erant iis qui de Regum serie, gestis ve agebant, sed qui de illa familia scribebant, inuestigandi.

Gregor. Tur. Vide. Vales. & Pontan.

Proxi. quæst.

Sanè, vt existimem sanctum illum Arnulphum Regio sanguine ortum, multa, & magna argumenta persuadenr, ac illud imprimis, quod ex Alberico proponitur, & à Chanteraulio videtur admitti vt confutetur. Id huiusmodi est *Anno 620. Lotharius Rex Dagobertum filium suum commisit educandum Pipino Principi Carlomani Filio, & Arnulpho illustri cognato suo.* Vbi sum miratus fiduciam sapientissimi hominis, cum quo præcipuè loco eius sententia refellitur, quum prauè interpretando in alienum sensum detorqueat: ac cum maximè latinus videri vult, Latini opinionem amittat. Sic enim *selon l'Ordre de la Syntaxe, Cognato suo à sa relation à Pipino Principi à cause de la coniunctiue, &, qui est entre les deux, & non à Lotharius, pour signifier que Arnoul estoit Cousin de Pepin, & non de Lothaire.* Ita illud *suo* ad Pipinum, non ad Lotharium referendum censet, in quo certè magis Gallum se, quam Latinum ostendit. Imo ne Gallum quidem, qui Latinissimi esse solent. Latium hîc appello, ac ne viuam, nisi ille fallitur. Nam illud *suo* non Pipinum, sed Clotharium respicit, Ecquis enim Latinus ignorat *suum* ad eam personam referri, quæ in oratione dominatur, ac præcipuam vim agendi obtinet. Hæc est Lotharii persona nominandi casu posita, & ad se trahens oratio-

Albric.

Chanterea. in Prolog.

nem. Huic ergo suus respondet, non Pipino alieno ab ea actione, & ex transuerso adhibito, cui, *eius*, non *suo* attribui debuisset. Sin: consulat aures suas Author, ac sentiet, si de Pipino sermo esset, ita dicendum. *Lotharius Rex Dagobertum filium commisit educandum, Pipino Principi Carlomani Filio, & Arnulpho illustri cognato eius.* Planè: cum illud *eius* extra personam Lotharii positum Pipino alieno conueniret: vnde vt illud *eius* Pipino, ita & illud *suo* Lothario cohæret. Vrgeo, si diceret, *cognato sibi*: non posset in Pipinum quadrare, *suo* igitur *sibi* respondere videtur. Quid enim hic quæso interest *sibi* ne dixerit, an *suo*? Datâ operâ *hic* dixi: qui sciam latiùs aliunde patere, *suo*, quàm sibi.

Quid? quòd alio argumento apparet: sensum illius loci esse, Arnulphum Regis Clotharii esse cognatum. Mens Authoris fuit, duos illos viros commendatos reddere, quibus Dagobertus instituendus tradebatur. Pipinum satis commendarat, Principem eum, & Carlomanni Filium appellando. De quo tamen non constat esse Regis cognatum. Veniens igitur ad alterum, id est Arnulphum, ait eum, etsi Princeps non esset, Regis tamen esse cognatum, quod satis ad dignitatem illi videbatur. Cæterùm, quod addit, cognatũ, non oportere, vt necessitudinem, & propinquitatem generis significet, quòd in alios quoque & amicitiæ, & cõsensionis, & fœderis sensus quadret, verũ licet sit, tamen huc quadrare non potest; cum tam sit hic Author intentus, vt commendet Arnulphi dignitatem, vt quod maximum esset vinculum aduocare debuerit: præterea, non est cur vocabulum à propria significatione propinquitatis, & necessitudinis ducta ex sanguine extrahatur, præsertim cum cognatio summam coniunctionem significet, quæ à sanguine trahitur, imitantem. Quòd in Principe latinitatis Tullio videre est.

Illud omninò statuendum. Blithildem Clotharii Primi, non Secundi filiam fuisse. Quod autem varient in Parente authores, non idcirco de ea dubitandum. Imo & inde confirmandum eam Blithildem extitisse, quòd cum eam reperissent, & Clotharij filiam audissent, vter esset ambigentes, alij aliũ assignarint. Manifestò eam agnoscẽtes, de cuius Parẽte tam se sollicitos ostendebant. Igitur studio asserendi Filiam in Patre errarunt: dubitatione ipsa ex solicitudine veritatem personæ confirmante: quam vt assererent in errores abire non dubitabant. Fateor tamen ingenuè, me multò libẽtiùs Blithildem, quàm Industriam recipere. Quòd id firmatius video; & illa mihi Industria, de industriâ inducta videtur: sed non audeo illam reijcere, cùm videam à tot tamque grauibus authoribus statui, & recognosci. Stet itaque per me arbor, & radices agat, ac si quid ego ei addere firmitatis possum, quod arrogare mihi non ausim, mea sententia confirmo. Certè Religio mihi esset, ei ad summam Gallicæ gentis gloriam florescenti bipẽnem iniicere; eorum id fuerit quorum illa in prædiis, cuiusmodi sunt Galli, sata & constituta, qui quòd in eam iuris plus habent, & tutiùs, & liberiùs possunt deiicere. Me qui externus sum, decet eam radicibus nixam, trũco robustam, in ramos deductam, foliis comantem, ornatam floribus, luxuriantem pompâ venerari. Optandum esset, vt sicut eam Buschetius, & Thomas

Sammarth.

Aquinas

Aquinas, & Domenicius, & Sammarthani, Doctissimi omnes viri, sua eruditione tigarunt, ita & Chantereaulius, & Valesius, aliique quibus illa minus arridet, excogitatis rationibus confirmarent. Eorum tamen nec egoargumentis commoueor, nec illa flaribus dissipatur.

Alter scrupulus esto circa legem Salicam, iniectus ab eruditissimo viro Assertore Gallico, contra Chiffletium Salicam Legem propugnanre: Chiffletius. quem opinor transuersum egit studium aduersariorũ impugnandi. Illud astruxerar inter alia à veritate prorsus aliena Chifflerius. Sæpe, ingressis iuris feminini ostio Regibus in Regnum Galliæ, legem Salicam esse violaram. Ac ea fermè quæ nos adduximus, pro Salicæ legis victoria, ille præpostero sensu, ac nullo iure contra legem intruserat; perinde ac ius femineum vinceret, cum de eo Lex Salica rriumphabat. Exemplo Pipini vsus, dixerat, cum Blirhildis auię beneficio Regnum consecutum, Asser. Gallic. atque adeo iure femineo gauisum, cum masculino careret. Ei ita respondet Assertor Gallicus, vt doceat Pipino illud ius Auiæ fauisse, eoque valuisse, vt deficienre mascula Sobole, ipse ex feminea regnum capesseret. Eamque tradit doctrinam, licere feminarum iure vti ad Regnum Galliæ possidendum, cùm nullus hæres masculi sanguinis supersit. Tunc enim posse, & oportere vocari eum, qui feminea stirpe censeatur.

Et hac ratione subiisse ad solium Pipinum, & iure marerno regnasse. Qua in re ille certè meo iudicio minus vidit, quàm tanrum virum, & Gallum omnino hominem decebat, & alienam à lege Salica opinionem inuexit. Itaque meritò reprehensus à Ludouico Chantereaulio; sed quia & hic reprehendendo modum non seruauit, & acerbiùs, quàm opus erat in eum est inuectus, operæ pretium erit, quatenus Dominicius errarit, agnoscere, & modum reprehendendi Chantereaulium docere. Ac quid de iure Salico sentiendum statuere.

Primùm. Quod asserat ille Assertor Gallicus locum esse femineo sanguini in ius Salicum, in eo lapsus est, neque tam Assertor, quam euersor legis suæ extitit. Ac eo nomine meritò à Chantereaulio carpitur. Asser. gallic. c. 6. Cuius est optima ratiocinatio, quàm exhibeo quemadmodum Gallice, ac nitide scripta in eius Prologo ad Discursum de coniugio Ansberti ac Blitildis continetur. Sic igitur.

Escoutons son raisonnement. Si vous considerez auec attention (*il parle à Chifflet*) les termes de la *Loy Salique*, vous reconnoistrez qu'à la verité la femme est priuée de la succession, tant qu'il reste des enfans masles; *Mais qu'il n'est pas defendu, iceux venans* à manquer, d'appeller à la succession, *ceux qui viennent de le part des femmes*, ou bien par la cognation ou parentée des femmes: Car cette Loy, *dit il*, n'admet pas la femme à l'heredité; mais la ligne paternelle manquant, les enfans & neueux n'en sont pas declarez incapables: *veu que l'empeschement* est au sexe, *& non aux masles qui en arriuent*: Ainsi ne restans plus aucuns masles de la race Merouingienne, Pepin n'estoit pas exclus de la *succession* du Royaume par la Loy Salique. Tant s'en faut, attẽdu qu'il estoit joint par vne double Co-

gnatiō, *ou parenté*, à cette famille: Il estoit le premier que *la succession du Royaume regardoit*. C'est pourquoy il n'enuoya pas sans raison des Ambassadeurs au Pape Zacharie, afin que celuy qui estoit de l'ancienne race des Merouingiens regnast. Car il en estoit sorty, tant par *Blithilde* fille de Clothaire I. mariée à Ansbert, que par *Industria* fille de Clouis mere *d'Ansbert* femme de Ferreolus; ainsi qu'il appert de la vie de Saint Firmin Euesque d'Vsez, & de Paulus Vvarnefridus de Episcopis Metensibus, lequel soustient qu'Aigulphe frere d'Ansbert estoit né de la fille de Clouis.

I'entends assez de Latin pour connoistre que cét Escriuain tire d'vn fait fabuleux, le fondement d'vn dogme condamné solemnellement en France, en l'an mil trois cens vingt huict lors que les Princes, Seigneurs & Estats du Royaume, adiugerent la Couronne à Philippe de Valois, Si la ligne Paternelle manquant, *comme il arriua par le deceds du Roy Charles le Bel*; Le fils de la fille issu de cette ligne paternelle doit succeder à la Couronne: *Le Roy d'Angleterre Edoüard troisiesme fils d'Isabeau fille de Philippe le Bel, y deuoit succeder, ainsi qu'il pretendit, fondé sur cette mesme raison. Et toutesfois les Estats du Royaume de France l'adiugerent à Philippe de Valois, qui n'estoit pas de cette* ligne directe ou paternelle *de Philippe le Bel; mais estoit le premier Prince du Sang en la ligne collaterale: il estoit fils de Charles de Valois frere de Philippe le Bel*: & en osterent la Royne d'Angleterre & son fils de la succession du Roy Charles: *pour vser des propres termes de Froissart, lequel en François Anglisé adiouste*; Ainsi alla le Royaume de France *hors de la droicte ligne* (ce semble à moult de gens) dequoy grands Guerres en sont meuës & venuës, &c. *Cette ligne* directe *de Froissart, &* la ligne *de* l'Assertor Gallicus *est vne mesme ligne.*

L'Assertor Gallicus *ayme mieux plaider auec Froissart & Chifflet, la cause des Anglois, que de peser ler termes de son Docteur Balde qu'il cite en vn autre endroict de son Livre. Il le pouuoit dire contemporain, & non presque contemporain, ainsi qu'il fait: Il l'appelle* tres-sçauant au droict Salique; *ie croy qu'il veut dire François: car Balde n'a point parle de la Loy Salique. Voicy les deux passages qu'il en raporte*: Si la fille du Roy de France (*Isabeau fille de Philippe le Bel*) par vne *raisonnable coustume* ne succede point au Royaume; son fils (*Edouard Troisiesme*) qui est le Seigneur Roy d'Angleterre de loüable memoire, n'a pû pretendre aucun droict au Royaume des François; parce que celuy qui represente en autre, n'a pas plus de vertu, *ou droit*, que celle qui procede de sa cause. *Ce style Philosophique veut dire; Qu'Edouard n'auoit point plus de droict à la Couronne de France, qu'Isabeau sa mere qu'il representoit. L'autre passage porte*; Si toute la Maison Royale venoit à manquer, & qu'il restat *vn seul* Prince *de l'ancien Sang*, imaginez-vous *de la Maison de Bourbon*, & qu'il n'y en eust point de plus proche que luy; encores que ce fust *au milliesme degré*; toutesfois il succederoit au Royaume des François *par le droict du Sang, & de la perpetuelle Coustume. Iamais Escriuain n'a penetré plus auant dans la cause formelle du Gouuernement des François; & semble qu'il ait esté doué de l'Esprit des Prophetes, lors qu'il a rapporté en*

Exemple de la Royale Maison de Bourbon, dont l'aisné est paruenu à la Couronne plus de deux cens cinquante ans apres l'auoir mis en auant.

*Et bien ce Docteur Italien auoit-il recours (apres l'extinction des masles issus de la ligne paternelle de nos Roys) aux fils & petits fils des femmes issuës de cette ligne paternelle, pour leur mettre la Couronne de la France sur la teste, ainsi qu'enseigne l'*Assertor Gallicus *; quoy qu'au Chapitre 15. il allegue les mesmes passages de Balde, & en tire le droict sens directement opposé à celuy de son Chapitre 4. que ie considere ? Connoissoit il autre ligne paternelle, qui peûst paruenir à la Couronne de France, que la masculine ? Et au cas qu'elle vienne à manquer, il introduit la collaterale iusques au miliesme degré, excluant à iamais la ligne, feminine, & les enfans qui en peuuent prouenir, soit en ligne directe & paternelle ou collaterale ? Et ce qui fait grandement à mon propos, il tire le fondement de sa ratiocination, non des termes de la Loy Salique, qu'il ne nomme point du tout, mais de* la raisonnable & perpetuelle Coustume des François. *Les autres Autheurs cités sur ce suiet par l'*Assertor Gallicus, *ne parlent non plus que Balde de la* Loy Salique ; *mais seulement de l'*ancienne *Coustume du Royaume : Ie n'y comprends pas les Modernes, à commencer à Paul Emile.*

Gratulatus mihi sum, quòd tam ego rectè in Lusitania de eodem Salico iure senseram, cum vidi mihi Doctissimnm virum consentire. Quam enim speciem masculi illius iuris ceperam, & stylo expresseram, ille scripto repræsentauit. Itaque nusquam Femineo sanguini aditum in Gallicum Regnum fore omnino tenendum: nec mascula illa vnquam Lex euiranda. Telo, ei qui ingrediatur, vti oportet, non colo: nec eo quisquam ostio effæminatus intrabit. Id quod inferiùs confirmabimus. Laudo hac in re vehementer Chantereaulij iudicium. Censuram tamen non probo. Ita enim censet: quasi Assertor dixerit, locum fore succedendi Principi feminini sanguinis, etiam si aliquis masculini superesset. Nam id certè non dixit Assertor, nec tam huic Salico fuit iuri iniurius. Tantùm asseruit. Deficiente prorsus virili Principum stirpe, ac nullo ex ea masculo superstite, tunc locum femineæ Sobolis Principi futurum. At nullum omnino fore, si quis ex mascula Princeps lineâ superesset. Quam ille *Paternam* dixit, non quòd directam tantùm, vti vult censorius Author intellexerit, sed quòd maternæ opponere voluerit, atque adeo vocabulo *paterna* masculam, & virilem ex parte Patris acceptam significauit. Itaque non poterat Eduardus Anglus Isabellæ Franciæ Principis filius, viuo Philippo Valesio Regnum de Dominicij sententia obtinere, cùm ab eo excluderetur. Poterat, si nec ille, nec alius masculus sanguinis Princeps superesset. Tunc enim apertus in Regnum aditus, lineæ femininæ. Quare immeritò cum Chiffletio sentire Assertorem ait Censor, cùm ab eo maximè dissentiat. Nam Chiffletius ait, Eduardum esse Philippo Valesio præferendum, quòd materno propiore sanguine valeret, data femineo iuri prærogatiuâ, illius contra masculum habita ratione.

Assertor vero negat præponendum Eduardum Valesio, quòd hic è

stirpe masculina supererat, cui non poterat alia derogare. Itaque Chifflerius ius esse Feminæ, contra masculum Regiæ virilis stirpis contendit: Assertor id negat, tantùm concedit, fore iuris feminei habendam rationem, dum nullo masculi sanguinis hærede superstite, sola linea feminina reliqua sit, ac ea sola dominetur. Errasse igitur Auctorem patet; sed multo minùs quàm Chiffletius, qui toto cælo aberrat, errasse, ac multo quàm meruit acerbiùs, à Censore reprehensum. Ego vti Chantereaulij sententiam de iure sanguinis masculi probo, ita & animaduersionem in alienam sententiam impugno, eumque quatenus Author, sequor, quatenus censor derelinquo. In eo & Catonis iudicium veneror, & censuræ veritatem desidero.

Itaque Author sum: nullum omnino in Regnum Franciæ aditum feminis Salica lege dari, quæ tam est mascula, vt muliebrem sexum remoueat. Quare dùm vir, vel millesimo, vt ait Baldus, gradu longissimè positus superfuerit, ei Lex Salica vultu hilari abblandirur, eum vel remotissimum appellat. Quod si omnino viri masculâ omnes in linea, id nunquam fore credimus, deficerent, tunc ad Electionem liberam Regni confugiendum, nullâ prorsus habitâ feminei sanguinis ratione. Quæ germana, Baldi, & Munsteri, & Ludouici Chantereaulij sententia est. Et quidem huiusce rei ratio illa mihi esse videtur. Si semel admittatur femina, peregrino, per eam aditus in Regnum Franciæ aperitur. At legis Salicæ is scopus fuit, ne quis Rex in Franciam externus intraret. Quæ summa Regni Francici prærogatiua est, quam nemo non Gallorum Authorum magnopere commendat. Fax diuinæ Authoritatis Salicæ legis authori videtur praluxisse. Deuter. c. 17. Proposita. *Constitues Regem, quem Dominus Deus tuus elegerit de medio Fratrum tuorum, non poteris alterius gentis hominem Regem facere, qui non sit Frater tuus.* Nec opponet quispiam Francos, cum lex condita est, veri Luminis Fidei copiam non habuisse. Satis enim erat lux infra menti à summo illo Sole decisa, de qua Dauid: *Signatum est super nos lumen vultus tui Domine.* Ad optimam quippe Reipubli. constitutionem, & administrationem spectat, ab indigena, & ciue, non ab alieno, & peregrino geri, & gubernari. Vt enim monet Diuus Thomas: *Nullum maius Reipub. malum fieri potest, quàm si illa per externos gubernetur.*

Bald. Monster Chantereaul.

Deuter. 17.

D. Thom 1 2. q. 105. a. 1. ad 2.

Itaque statuendum: cùm & Pipinus Primùm, & deinde Hugo Capetus Reges sunt Galliæ instituti: non aliquo iuris feminini, quo etiam gaudebant, præsidio, cæteris anteponi meruisse. Sed vtrumque propriæ virtutis gradibus, attollente humeris populo, & vnanimis consensus aurâ prouehente ad Regni solium ascendisse; Pari an maiori Hugonis felicitate, nam Pipinus viuo adhuc Chilperico Regnum occupauit: Hugo Ludouico mortuo vacuum solium insedit. Et quanquam eiusdem virilis sanguinis agnati quidam forent, sceptro tamen indigni habiti sunt: cum ij Principes obnoxium Germaniæ Regnum Francicum reddidissent, ac seruire cum dedecore, ac detrimento Regni, quam imperare liberè, ac gloriosè maluissent: vt Capeto Re-

Annal. Fran. Sammarth.

ge opus fuerit, ad ſeruitutem depellendam, & Regnum Gallicum conſeruandum. Quod poſteà extinctis omnino ijs Carolouingæ ſtirpis maſculæ Principibus, Capetinum & virtutis titulo, & iure ſanguinis fuit. Cùm præſertim Capetus in cognatione virili Magni Caroli, tranſuerſâ licet lineâ, ab Herſtalij Pipini fonte per Childebrandum ductâ cenſeretur. Quamquam enim hoc nomine Regni hæres eſſe non poſſet: nec illa ex tranſuerſo contracta neceſſitudo iuris aliquid tribueret, tamen ad eum eligendum momenti quidpiam afferre potuit, vt is cæteris præponendus eſſet, qui ab eodem ex quo Carolus Magnus auo deſcenderet, ac ita in libera electione maſculæ cognationis ratio haberetur. Nec id cōtra legem Salicam, ſed aut præter eā, aut prope eam fieri iudicandum, cum in eo cooptando, non quid femineæ cognationis cum Carolo haberet, ſed quid cum eo virilis neceſſitudinis intercederet, à cooptantibus inſpiceretur; vt in vno, eodemque viro Galli, quod erat femineum rejicerent, quod maſculum amplecterentur.

CAPVT DECIMVM.

Obiecta quædam contra legem Salicam proponuntur, & refutantur.

PAuci, quos impius egit in legem furor, commentum eam & fucum putarunt. Sed ipſi ſibi ſomnia finxerunt. Eſt enim vbi odium Amoris affectiones præpoſterè inducat, & in alienam perniciem, quæ amor in propriam voluptatem & alienam vtilitatem trahit, abſurda ratione conuertat. Eiuſmodi ſunt pauci quidam Authores Hiſpani, qui vel inuidiâ legis, vel odio nationis Salicæ, omnino inſtitutā ſuſtulerunt. Ijs annumerādi Chiffletius, & Zipæus, & aliqui eiuſdem notæ ſcriptores, qui Hiſpanico auro ingenia addixerunt. Cum ijs quaſi Andabatis pudet contendere, quippe qui in media luce caligant, & noctuæ non Athenieſes, ſed barbaræ, quòd ſolem ferre nequeunt, tollunt. Certè tam eſt conſuetudo, & inſtitutum, ſiue lex Salica receptum ab omnibus, tam notum, tam celebratum, vt qui de eo dubitent in eum errorem inciderint, de quo id Tertulliani iure vſurpetur. *Demonſtrare deſtruere eſt.*

Chifflet. in vindic. Zipæus in hunu Caſſam

Tertulian. contr. Valentin.

Sed quoniam video Gallos quoſdam in legem Salicam malè animatos eſſe Authores, ac citari cōtra ab Hiſpanis ſolere, oportet quo ſenſu ij legem Salicam oppugnent, docere. Igitur Gallorum quidam, cùm initia, & fontem, nomenque legis obſcura vidiſſent, nec aut inciſam tabulis, aut deſcriptam litteris inueniſſent, legem Salicam nuſquam, & fuiſſe, & eſſe dixerunt. Cum præſertim antè Sciſellum qui Ludouico XI. Rege floruit, nemo huiuſmodi vocabulum legis Salicæ vſurparit. Nam Baldus & antiquiores cæteri, Salicæ legis nunquam meminerūt. Qua in re multus eſt contra Aſſertorem Gallicum Chantereaulius, & qui contra Zampinum Recanatenſem Pariſienſis Iuriſconſultus ſcribit. Verùm hi non

Seiſellus. de leg. Sal. p. 1. c. 7.

Chantereal. in diſcurſ. de Ansbert. & Blibith.

de instituto & consuetudine, sed de vocabulo dubitarunt, nec vim illius legis, sed nomen tollunt. Itaque contendũt eam non ab initio latam legẽ fuisse, nec litteris expressam, nec tabulis incisam: sed cõsuetudinem quãdam, & institutum fuisse, & seruatum, & traditum, & à maioribus ad posteros traductum, suâ quidem antiquitate venerabile, & memoriâ sacrum, & obseruatione Religiosum. Atque adeò animis insitum, cordibus impressum vsu receptum: mutum & silens, non vocale ac loquens: sed inuiolabili consuetudine retentum, & quodammodo consecratum. Quod postea Recentiores legis nomine donare voluerunt, idque tamquam legem proponere, perinde ac lata ea, ac promulgata à Pharamundo, aliove Rege Francorum foret. Vnde quidam impugnandi studio eò sunt progressi, vt dum nomen oppugnant, legem ipsam tollere videantur. Cuiusmodi sunt Scipio Dupleix, & Hallianus, qui in eam malè animati vulgò existimantur. Sanè ille primus Vlyssis potiùs duplicis, quam Scipionis grati in Patriam personam gerit, non ille ingratam expertus Patriam, sed in Patriam penè ingratus. Alter Hallianus à Gallia interdum alienus. Allia mihi videtur mandere, & ex ructu pectoris ingenium ostendere.

Dupleix in Prolog. Histor Frãc. Hallianus tom. 1. Hist. & lib 3. de stat. ser. Frãc.

Et quidem in hac controuersia, in qua multum operæ alii ponerent, ego nihil laborem: cum non admodum referre putem, an illa lex, an consuetudo fuerit, scirc. Nec in eo sitas esse credo fortunas Galliæ, vtro nomine illud institutum, lex ne, an consuetudo appelletur? Modo enim constet Feminas à Regni Francici hęreditate remoueri, quid certe interest, an consuetudine, & instituto? an lege arceantur? Itaque tollendo nomen legis nihil de instituto detrahitur. Imo & fatendo consuetudinem, & quidem antiquissimam fuisse, non vis minuitur, sed augetur. Iam verò eam inscriptam cordibus fuisse, multò eam magis sacratiorem reddit: cum quod animis inseritur, veluti à Deo inditum videatur: atque Dei iubentis, & naturæ inclinantis opus sit. Vnde qui legem auferunt, & motum illum inducunt, certè maius quiddam & Religiosius relinquunt. Quod si consuetudo inueterata, altera in nobis natura est, vt ait Augustinus, iam vetus ille mos, in Galliæ regnãdi receptus, in vnam quasi politicam naturam transijt: adeo vt cum lex extra sit, & instar vestis corpus ambiat, consuetudo intimè hæreat, & in membris illius politici corporis numeretur. Quare iure optimo Galli Hispanis, alijsue sibi obiiciẽtibus legem Salicam non esse, cum Marco Tullio possunt respõdere. *Est enim hæc non scripta, sed nata lex, quam non didicimus, accepimus, legimus, sed à natura ipsa arripuimus, hausimus, expressimus: ad quam non docti, sed facti, non instituti, sed imbuti sumus.* At ne meum hoc esse commentum quisquam existimet, audiat grauissimi Iurisconsulti Parisiensis contra Zampinum, hanc ipsam legem scriptam Salicam impugnantis sententiam.

Cicero pro Milone.

Libello de successſ. Prærog. Princip. Franc.

Legis huius Regiæ archetypum, Zampine, non in Archiuiis publicis, non in Senatus actis, non in Iurisconsulti libris, sed in omnium Francorum nullis artibus peregrinis infectorum pectoribus, insculptam reperies. Hãc nulli peregrino inspicere fas vnquam fuit, quandiu steterit Maiestas, & honos Francorum institutorum. Hæc est

lex Regia, mi Zampine, quam non tu homo peregrinus refiges, non omnes peregrinæ nationes conuellent, non totus terrarum Orbis obruet, non totus Oceanus ex animis Francicis delebit vnquam. Et quandocumque, quod Deus auertat, abrogabitur hæc lex Regia, abrogabitur Regnum Francicum, & ex forma nouæ legis Regiæ incipiet nouum Regnum, puta Zampinianum, aut aliud eiusmod:. Huius legis Regiæ, si testes quæris, Zampine, consule Francica Parlamenta, iuris Francici oracula, consule Francos practicos, roga vt te peregrinum, institutorum Francorum ignarissimum iura nostra doceant. Si Parlamenta, si practici, improbata tua curiositate, responsum denegent, téque Recanatum abire, aut in aliena Republica linguam cohibere iubeant, consule fœminas, consule rusticos, consule pueros ipsos, licet enim à quocumque cuiusuis sexus, ordinis, & ætatis ius Francis omnibus naturale discas.

En ille cui maximè displicebat Salicæ legis vocabulum, vim legis magnopere confirmat: & omnibus insitum ius illud naturale appellat. Cui tamen aptè Zampinus respondet; *Non in pectoribus se Gallorum, sed in libris, iurisconsultorum, in actis Senatus, in stylo Curiæ Parlamenti legem illam, Salicam, inuenisse.* Maneat igitur, siue lex illa dicenda, cum Seilsello, & Bonaudo, & alijs penè omnibus recentioris memoriæ; siue consuetudo cum Baldo, & Ioanne de terra Rubea, constare, Francicum institutum esse, vt Feminæ ab hæreditate Regni Galliæ excludantur. Et cuilibet scrupulosiori Gallo illud Zampini reponi potest: *Siue lex sit, quæ Salica dicitur, & scripta reperitur, siue sit consuetudo, vt Ioanni de Terra rubea, & aliis ex Baldo placet: si lex tibi non satisfacit, debet saltem, vt consuetudo placere.* Ego cur ea lex hodie dicenda sit, non video: cùm iam & scripta, & typis mandata inueniatur, Gallosque Authores moneo, ne legem Salicam esse negent, nam inde ansam capiunt exteri, & vim quoque legis negandi. Certe illa à Theologis & Iurisconsultis magno consensu lex appellatur.

Baldus lib. ti ff. de Senat.

Zampin. supra.

Alber. in Dictíon. verbo. Sal ca lex. Ribera. & Tapia ad Ducat Britan.

Cæterùm alij à vero propiùs aberrantes, ac tutiùs & cautiùs eandem impugnantes, & esse legem, & feminas remouere fatentur. At iniquum id, & contra ius, fasque esse contendunt.

Huius imposturæ Author publicus Legatus Philippi II. Prudentis Hispaniarum Regis, in Comitiis super successione Henrici IV. Magni in Regnum Galliæ fuit. Nec miror ab homine Hispano hanc ei calumniam dictam. Et quamquam prætextu hoc ille vsus, non causâ, vt ab Henrico masculæ virtutis Rege, ad Isabellam feminam, Philippi filiam Regnum auerteret: quò tamen ius Salicæ legis altiùs radices agat, & fortiùs pullulet, operæ pretium duxerim, aliquot contra illius iustitiam argumenta afferre: quibus vti ea in oratione legatus potuit, cùm eam statuisset conuellere.

Herrera. Aula.

Ac primùm id capitale est. Naturæ humanæ iniuriam facit, qui alterum eius principium feminam hæreditario iure spoliat: cum hoc quasi quædam naturæ appendix sit: nec magis virilem, quàm femineam stirpem sequatur. Cur enim quæso ius separabit, quos natura amore coniungit? An quòd sexu distinxit, legibus semouebit? cum ideo sexu diuiserit, vt connubio copularet? Eoque discrimen induxerit, vt natura constaret? Hæc non marem magis quàm feminam exigit: quòd sui conseruandi cupida causas sollicitat, quibus & gignitur, & continetur. Ius

feminam masculo, tam post habebit, vt naturæ quàm maximè fouet, beneficijs excludat: nec enim ij sunt audiendi Philosophi, qui putāt feminas à generante natura non intendi, easque deficientes à recto fine Potentiā vitia potiùs, quàm fœtus esse, Monstris potius, quam hominibus propiores. Hac enim opinatione naturam offendunt, cuius alteram partem præcidunt; tam gignendis fœtibus necessariam, vt cum secundas in præparando habeat, primas certè in conseruando obtineat: imo & in educando fœtu præcipuas partes vendicet. Cùm nihil à viro sine auxilio fœminæ, multum à fœmina, citra opem viri exhibeatur. Nostaquippe intra vterum nutritio, extra vterum lactatio, fœminei est operis. Quæ quanti facienda sit, nemo tam est barbarus, quin agnorit. Sanè ingratus aduersus naturam extiterit, qui longa illa fastidia, iactationes, conuulsiones, curas ægritudinis, & quæ multa huiusmodi matres patiuntur in aluo, aut non perspiciat, aut perspecta contemnat. Præterea naturam accuset, qui ab ea feminas, non intendi affirmet; vel enim sui rationem non habeat, si omittat alterum suæ generationis principium, vel certè iners videatur, si non admodū curet existere, siue cuius adminiculo conseruari non potest. Quid? quod absurdum est credere, vitium id esse naturæ, quo ei decor, & pulschritudo conciliatur. Ecquis enim vitium pulchritudinem dixerit? aut pulchrum vitiosum appellarit Certè ratio ipsa amare feminas viros docuit. Hæ virorum iusti amores esse videntur. Quod si ea monstra habeantur, pręposterus, ita sit Amor necesse est. Itaque homines, & iudicio, & amore errarent. Ne natura quidem ipsa rectè ageret, si tam pulchra hominibus monstra obijceret, vt propterea sępè, & sanitatem abjicerent, & vitam prodigerent. Atque adeò qui cæteris dominantur, eorum formæ seruirent: vt viri reliquis, monstra iuris imperarent. Quòd si portentum erroris est, cur quas natura pulcherrimas effecit, & mundo ad decorem adiecit, nos à iure exclusas monstra faciamus?

Deinde: Et quid feminæ criminis admiserunt, vt exhęredari mererentur? Quid culpæ contraxerunt, vt culpam pręstarent? nam quæ maior Pœna, quam iure hęreditatis excludi? Quæ iniuria maior, quàm citra culpam luere pœnam; cuius ea conditio est: vt cum rarò antecedentem scelestum pede claudo deserat, numquam insontem consequatur. Cur viri tantùm ad Regias hereditates vocentur, quasi minùs peccarint: feminæ remoueantur, perinde ac grauiùs deliquerint: cùm si ad Theologiæ libram, res istæ reuocentur, Peccati Fons & origo vir capitalis fuerit: atque adeò virilis sexus vniuersam naturam contagione pestiferæ labis corruperit.

Iam verò ius ipsum diuinum, à quo humanum omne dependet, palàm docet, feminarum in adeundis hereditatibus rationem habendam.
Num. 27. Id Num. 27. traditur: illustri Filiarum Salphaad inducto exemplo. Nam cùm Patre quinque illæ filię orbatæ essent, ac paterna hereditate spoliandæ viderentur, quòd, vti obseruat Lyra, Portiones expectatissimę Regionis viritim per masculos diuisæ essent: cum futuri damni timor, & conceptus de morte Parentis dolor menies acueret, ad implorandam

Moysis

Moysis opem, cui Deus dictabat oracula, cucurrerunt, eumque sui ex orbitate iuris monuerunt: ne bonis Patriis fraudarentur. Earum in rem nostram apta querela. *Pater noster mortuus est: hic non habuit mares filios? Cur tollitur nomen illius de familia sua?* Vnde nata iusta postulatio. *Date nobis possessionem inter cognatos Patris nostri.* En femineus harũ ore mulierũ sexus loquitur. Iuris sui tenax & memor. Quid Deus statuat? videamus. Nam Retulit Moyses *causam earũ ad iudicium Domini.* Igitur Dominus, *dixit ad eum, Iustam rem postulant filiæ Salphaad. Da eis possessionem inter cognatos Patris sui, & ei in hæreditate succedãt. Ad filios autem Israel loqueris hæc. Homo cum mortuus fuerit absque filio ad filiam eius transibit hæreditas.* Hoc sanè oraculum à Dei cortina profectũ Vniuersi humani generis documẽtum est. Quemadmodum Pattres interpretesque obseruant. Ex quibus Origenes. *Palàm est omnibus, leges illas non solum apud filios Israel custodiri, sed apud omnes homines qui tamen legibus viuunt. Vnde apparet, quod libertas filiarum Salphaad, non solum eis hæreditatem contulit, sed perpetua viuendi iura seculo dedit.* Huic nobilem Interpretem Lyram adiungo. *Hic ait, consequẽter determinatur occasione Filiarum Salphaad, quis debeat hereditare, quando Pater non habuit filios, quia si habuit filiam, debet succedere.* Ecquis non videt probatam esse filiarũ causã, cui Deus Opt. Max. suffragium detulit? Ac earum in Patriam hæreditatem ius, Diuinitùs suaderi: atque adeo etiam feminas in diuini iuris partem transire: Itaque iniustè egit lex Salica eum eas hæreditate remouit. Nec obstiterit afferre illud Domini pręceptum finibus Hebręis circumscriptum: nec ad nostros emanasse: cùm Patrum & Interpretum communis sententia sit ad vniuersum genus hominum pertinere. Orig nes. Lyra.

Iuri diuino humanum accedit, & celeberrima lege feminis astipulatur: quo nullum pro ijs iustius, & efficacius, imo nec elegantius argumẽtum. Legem induco. *Maximum vitium antiquæ subtilitatis præsẽti lege corrigimus, quæ putauit alia esse iura obseruãda in successione parẽtum, si ex testamento veniãt in masculis, & alia in feminis, cum ab intestato simile ius vtrique sexui seruauerint. Et alijs verbis exheredari filiũ debere sanxerunt, alijs filiam, & inter nepotes exhæredãdos alia iura ciuilia, alia prætoria introduxerũt, & si prẹteritus fuerat filius: vel ipso iure testamentũ euertebat, vel contra tabulas bonorũ possessionẽ in totum accipiebat. Filia autẽ præterita ius accrescendi ex iure vetere accipiebat, vt eodẽ momẽto & testamentũ patris quodãmodo ex parte iure accrescendi euerteret, & ipsa quasi scripta legatis supponeretur, & ex prætore autem habebat contra tabulas bonorũ possessionẽ in totũ. Cõstitutio autẽ magni Antonini eam in tantũ coarctabat, in quantũ ius accrescẽdi cõpetebat. Qui enim tales differentias inducunt, quasi naturæ accusatores existunt, cur non totos masculos generauit, vt vnde generentur, non fiãt. Nam hoc corrigentes, maiorũ nostrorũ sequimur vestigia, qui eandẽ obseruationẽ colere manifestissime visi sunt. Scimus etenim antea simili modo & filiũ & filiã, & alios omnes inter cæteros exhęredatos scribere esse concessum. Tũ etiã centumuiri aliam differentiam introduxerunt: & ex hac iniquitate vitiũ emersit, quale ex libris Vlpiani quos ad edictũ prætoris fecit, inuentũ à Triboniano viro gloriosissimo nostro quæstore cæterisve viris facundissimis compositoribus iuris enucleati, ad nostras aures relatum est. Nam cum vltimum adiutorium de inofficiosi querela positum esset, & nemo ex alio ortus præsidio ad hanc decurrere posset: inuenta fuerat filia præterita minus habens, quàm filia exhæredata. Cum enim per contra tabulas bonorum possessionem, vel ius accrescendi semissem substan-* Cod. lib. 6. Tit. 25.

tiæ filia præterita accipiebat, & omnibus legata præstare cōpellebatur, scilicet vsque ad dodrantem suę portionis: remanebat ei sescuncia tantummodo in sua successione. Quòd si fuisset exhæredata: quarta pars omnimodo totius substantiæ ei relinqui debebat, & quam iniuriā dignam pater existimabat, amplius habebat eā quā taciturnitate in institutione præteriit, etsi secundùm nostræ constitutionis definitionem, quàm de supplemento quadrantis disposuimus, repletio fuerat introducta: simili modo exhæredatæ in quartam partem repletio accedebat: & ita vitium permansit, vt nec ex nostra constitutione emendationem aliquam sentiret. Sancimus itaque quemadmodum in successionibus parentum quæ ab intestato deferuntur, æqua lance & mares & feminæ vocantur: ita & in scriptura testamentorum eas honorari, & similibus verbis exhæredationes nominatim præcedere, & cōtra tabulas bonorum possessionem talem habere qualem filius vel suus, vel emancipatus haberet: vt & ipsa si fuerit præterita, ad instar filii emancipati vel sui, vel testamentum ipso iure euertat, vel per contra tabulas bonorum possessionem stare hoc non patiatur. Ex quo patet ius naturale, & diuinum, & humanum legis Salicæ iniquitatem condemnare.

Absit tamen vt Franciciæ gentis lex iniustum quicquam, & iniquum, absonumve contineat: naturam non accusat, sed commēdat, non deformat, sed reficit, non euertit, sed constituit. Eone quo condita est, dissolui natura potest? Ex osse viri formata: vt ei socia adhæreret, non vti Regina imperaret. Nōn ex capitis osse formata, sed lateris, vt disceret, se nō ad imperiū, sed ad societatem natam: nec ideo ex osse desumpta, vt os virtute, ac robore, iureve existeret, sed vt in viro ossa esse robusta agnosceret, eique masculam cum imperio virtutem inesse. Vnde ipsa mox in carnem elanguit. *Erunt in carne vna. Vna caro.* Itaque apud Ioannem Diuus Augustinus cùm Euangelista *Carnem* dixit, nec ex *voluntate carnis*, feminam intellexit: & ibi à viro distinxit, nec ex *volūtate viri*: perinde ac femina ex sola carne molli ad obsequium, vir ex osse firmo ad imperiū constaret. Nóne homini condito cū vix constitisset, ante feminæ geniturā orbis creditus, cui imperaret, *vt præsit*, vt addita posteà femina, ad beneficium coniugij, non ad societatem imperij facta videretur. Sanè cum Deus dixit. *Erunt duo in carne vna*, eos ad thalamum, non ad solium copulauit. Quod si adiutoriū fecit scite distinxit, hominem quippe sibi Deus similem, feminam homini fecit: vt homo imperaturum se sciret, femina obtemperaturam. Itaq; hominem *Fecit ad imaginem & similitudinem suam vt præesset*: cum Deus sit omniū Dominus. Femina *Adiutoriū simile homini formauit*, vt obediret, Nam qui Deo obtēperabat homo, ille præ femina Dei instar erat imperando, instar hominis obediendo. Itaque & ante culpam obsequio addicta, nequis non innatam obedietiam putaret. Iam quòd posteà Deus confirmauit *sub viri potestate eris*. Non ea noua pœna fuit, sed veteris monitio præcepti. Et ne vti Deo non paruerat, & homini postea non pareret. Ac ne falleretur putās hominem post peccatum ius Imperij amisisse: eoque se titulo vellet liberare, monuit Deus obediendum esse: nec culpam quicquam homini de iure in feminas detraxisse. Quod verò vterque peccasset, in deteriori statu eos, sed in eodem imperio, esse futuros.

Iam verò excludi feminam à sceptro, non est aut accusare naturam, aut formam dānare: imò & illam fouere, & istam cōmendare. Cum si feminæ regnarēt, minùs liberis operam darēt, minùs educationi seruirent, minùs

Genes. 2.

D. Paul.
Ioan. 1.
August. 16.

Genes. 1.

Genes. 2.

Genes. 3.

naturæ terminos promouerent. Non itaque abiecta est femina cum ab Imperio exclusa, sed in tutum recepta: vt melius & liberos gignere, & nutrire, & alere, & educare posset. Sanè eâ liberali intra domos custodiâ femina sacratior habetur, & Religiosius obseruatur. Mollis earũ natura, & dulcis indoles, ac suaue ingeniũ, durius imperãdo, & asperius redderetur, & ab educandis liberis abhorreret. Iam verò ipsa pulchritudo quæ tenera maximè, ac delicata esse solet, quî cõseruari in foro, in puluere, in sole posset? An ea omniũ oculis exponẽda? & quodãmodo contaminãda? Itaque non quod monstra feminæ censeantur, sed quod nimirum à monstris abhorreant, ac vehementer amentur, à rerũ publicarũ negotijs amouẽtur: & ad delicatiores curas reseruantur. Male feminarum generi, atque adeo toti naturæ consuleretur, si feminæ imperarent. Nam quot solicitudinibus Reges agitãtur, quot curis distorquẽtur, quot anxietatibus cruciãtur? in quæ si feminę incidissent, natura & ingenio molliores profectò cito tabescerent, & breui interirent. Præterea illæ in aula turbæ, illæ contentiones in foro, illi clamores in iudicio, illi strepitus causarum, illæ concursationes litigantium, illę voces quærulorum, illæ suspiciones, illi timores proditionum quâ ratione à feminis possent sustineri?

Quare non modo feminis non fit, sed maxima potiùs tũ ijs, tũ præcipuè naturę iniuria fieret, si illę ad Rempubl. admitterẽtur. Iam quis non videt, si hęredes essent Regnorũ ad alias familias imo & gentes Imperia abitura? Quæ vna certè ex pręcipuis causa fuit, cur Salica lex instituta, ne ad externos Regum deuolueretur. Nam si feminę ipsæ imperarent ex integro, fortasse ferri ea opinio posset, sed cum essent in potestate coniugum futurę, quid eis tandem prodesset regnare?

Atque vt iuris Diuini ac Humani exemplis respõdeamus: accuratè expendẽdum, quid inter Regna & cæteras hęreditates intersit. Et quatenus feminis fiat iniuria spectandum. Igitur Regnum est publicum quoddam bonum, quod in Rempublicam redundare debet, & cõmunem administrationem rerũ cõtinere. Aliæ hæreditates sunt priuatæ vtilitatem priuatam respicientes. Si ab his feminæ excluderẽtur, inique cum ijs, & cũ totius humani generis natura ageretur. Sed ab his feminæ nõ remouentur, imò ad eas admittũtur. Itaque in partem cum viris hæreditatis veniunt: & bonis quæ ad priuatam vtilitatem & commodum pertinent, fruũtur. Regno quod alterius generis est bonum, & publici quodãmodo iuris, eo si excludantur, quæ tandem iniuria est? cũ huiusmodi bonũ, ad populi, & cõmune Reip. commodũ, & vtilitatem referatur. Ac in eo administrãdo, non tam priuatæ personæ administrantis, quã Reipub. gerendæ ratio haberi debeat. Non ergo vt feminis damnũ inferatur, sed vt ne detrimentũ afferatur Reipub. aditus ijs ad Regnum præcluditur. Nec ijs iniuriã fit cum earum commodo communis vtilitas anteponitur.

Hinc quid ad exemplum Filiarum Salphaad dicendum sit, apparet. Nimirum eas iusta postulasse quod priuatam hæreditatem exigebant. Quã certè sine iniuria priuari non poterant: vti nos proximè docuimus, cũ id naturâ constitutum, vt suum cuique donetur, ac maximè proprium sit, quod necessariũ prorsus est, ad vitã sustentandã. Quo nemo fraudari iure Vide Abulens. Lyram. & Interpret.

potest. At ius ipsum diuinum, quod orbitati, & solitudini filiarum Salphaad consuluit quid circa Regnum, ac Imperium, & administrationem Reipub. egerit, videamus. Certè tantùm virili stirpi detulit, quantũ in nulla profana Republica, vix ei concessum reperiatur. Nam non modò ab Imperij administratione remotæ feminæ, sed ne in stirpem quidem, & genealogiam vocatæ. Quod sanè obseruandum, vt nemo per feminas in familia censeretur. Adeò vt vel ipse Christus Dominus qui sola matre constabat, ne ea quidem in ducenda genealogia censeri voluerit: vti Hieronymus animaduertit. Itaque decorum diuinitati seruauit natus de virgine, quod aliter nasci Deus non debuit, nihil tamen de virilis stirpis nobilitate detraxit, per Iosephum census, quod aliter censeri non licuit: Matre virgine dignitati Dei consuluit, Patris opinionem populo permisit, nec cum virginum honorem ad Cælum extulit, hominum iura voluit eleuare.

D. Hieron. Iansen. Maldonat. Salmer. Barrad. Toletus. Augustinus.

Præterea nullo exemplo licere feminæ imperium docere voluit. Nisi fortè Athaliam quis putet Tyrannidem immanissimam exercentem, & ob eam impiè grassantem à Ioiada Pontifice trucidatam, Dei voluntate imperasse? Cùm eo maximè documento monstretur, Feminas à sceptro esse remouendas: quòd & tyrannidem egerit, & à Pontifice perierit, quæ vnicè imperauit. Debora Sanctissima cum oracula sapientiæ ad Palmam effunderet, ausa non est, nisi Baraco socio Rempubl. administrare. Quid? quod illæ quæ tres tantùm in Christi genealogia feminæ numerantur, eæ non nisi ex transuerso inductæ, ac omnes, Hieronymo teste, Peccatrices, vt non lineæ, sed mysterio seruatoris seruirent. Nonne ex vtroque virorum, & mulierum stipite rami posterorum ab Adamo ad Noë, à Noë ad Abraham ducti; ac cum omnium virorum mentio fiat, nulla prorsus femina nominetur. Adeò vt non nisi argumento fœtuum, qui citra maris ac fœminæ congressum gigni nequeunt, Filias antiquis illis Patribus fuisse sciamus. Ac nescio an maius quiddam eo afferri possit, quàm quòd cum in Christum Dominum ex vtraque Tribu sanguis Iuda, & Leui confluxerit, vt & Regiæ, & Sacerdotalis lineæ particeps esset, vti grauissimi Ecclesiæ Patres docuerunt, non tamen nisi in Tribu Iuda Christus reponi voluit; nec timuit vt in Leuitica locaretur, quod eius nulla omnino ad genealogiam ratio haberetur. Iam vero in rem nostram mirificè quadrat, tum illa feminis in vxore fratris emortui ab altero fratre superstite suscitatio, tum illa lex propioris consanguinei in thalamum Virginis vocandi, vt illa Tribuum singulatum integra, & diuisa à cæteris conseruatio, ac hæreditatum portiones, & viritim diuisæ, & per viros ductæ, nec extra virilem lineam passæ transire. Vt qui attentè ista consideret, & cum alijs aliarum rerum publicarum institutis, ac legibus conferat, nusquam minoris habitas feminas, quàm in sacris litteris deprehendat. Itaque non est, cur ab ijs ad iuris diuini Tribunal appelletur, quod sanè Gallia imitatur.

4. Reg. 11. Iudic. D. Hieron. Interpret. Perenus. Salian. D. August. D. Ambros. Cardinal. Tolet. Salmer. Suarez. Lyr. Abulens.

Ad Ius Ciuile, accedamus. Primùm illud vendico, Priscis & Heroïcis temporibus inductam ex testamento, inter masculos, & feminas inæqua-

L. Maximum vitium Cde liber. præter

litatem: quam ferreis Iustinianus correxit. Quod ille, institutum vetus nescio quo iure *maximum vitium* appellauit, cum aurea illa ætas multo integrior ac purior esset, nec tam vitio, vti ferrea Iustiniani corrupta. Id magis miror subtilitatem in legibus antiquis inuenire, & damnare, cum illis temporibus, non tam subtiliter, quàm verè, ac sincerè iura, & dicerentur, & explicarentur. Præterea vt vitiosa lex fuerit, atque adeo corrigenda, nihil id contra Salicam legem facit. Nam non ibi sermo est, de Regno, aut Republica, sed de bonis priuatis siue ab intestato, siue ex Testamento venientibus. Itaque ea mens Iustiniani est, vt sicut anteà ab intestato mares, ac feminæ æquè succedebant, ita & postcà ex Testamento succedant, atque adeo nullam prorsus esse differentiam vult inter masculos, & feminas, in priuata bona succedendi. Vnde nihil Salicæ legi detrahitur. Quæ non nisi de Regii, ac militaris iuris bonis loquitur, ac de terra tantummodo Salica hoc est militari ac Regia intelligitur. Audiamus iterum Iustiniani sanctionem: *Sancimus itaque, quemadmodum in successionibus Parentum, quæ ab intestato deferuntur æqua lance, & mares & feminæ vocantur: ita & in scriptura Testamentorum eas honorari, & similibus verbis exhæredationes nominatim procedere.* Quid? quod ipse Iustinianus etiam tum, cum maximè æquare voluit, adhuc inæquales reliquit, vt masculorum prærogatiua, vel in æqua lance appareret. Addit enim. *Et hoc non solum in filiabus obtinere, sed etiam in nepotibus, & neptibus, & deinceps obseruari censemus, si tamen ex masculis progeniti sint.* En inæqualitas, vel tum cum statuta æqualitas, relicta. Secundum legem *Illam de Collat.* Quemadmodum Glossa animaduertit. *Nam nepotes*, inquit, *ex Filia cum diminutione Tertiæ partis veniunt.* Quod in ea lege decretum: in qua ille tamen vitium non agnouit. Quemadmodum in aliis, vbi, & feminæ auarissimæ, & fragilis iudicij esse dicuntur, & ab officiis, & dignitatibus Reipubl. remouentur. L. Illam. C. de collat. Glossa ad leg. Maxim. vit. L. Sed si eo ff. eo lib. i. C.

Nec verò hæc lex remouendi ab hæreditate Regni feminas, aut iniqua, aut insolens haberi debet, cum clarissimæ nationes iis omnem ad imperium, & rerum publicarum administrationem aditum interdixerint. Nam quæcumque gentes Electione Regna & Principatus detulerunt, ab iis feminarum administratio repudiata. Quemadmodum & in Græcia Athenienses, & in Italia Romani, & in Africa Chartaginenses nobilissimæ Respublicæ fuerunt. Hac ratione, vti proximè dixi, Imperium omnino virile constitutum, hodieque feminarum genus excludit. Idem amplexæ institutum Veneta, Genuensis, & Hollandensis Respublicæ, quæ magnam sibi apud omnes bene gesti, tum domi, tum foris Imperij gloriam vendicarunt. Et quanquam Imperia successioni obnoxia feminas sæpe admiserint: fuerunt tamen præcipua Regna, quæ masculâ se lege aduersus mulieres munierunt. Et sane antiquas illas à condito orbe Monarchias consideranti, earumque deductâ serie Reges considerâti, non nisi masculi Principes occurrent. Eo stantum & Assyriorum, & Persarum, & Ægyptiorum Imperia exhibebunt. Hinc illi Arsacidæ, hinc Pharaones, hinc Ptolomæi, virili nomine masculam lineam significantes. Troianorum, & Lacedæmonum Regum Catalogum cùm Titus Liu. Plutarch. Pausan. Vide Torni & Sattanum! Arist. 1. Pol.

inimus, non nisi viros recensemus. Vnde quæso illa Heraclidarum apud Lacones Regia, nisi ab Herculeo & masculo genere familia? Celtarum illustrissimam gentem Imperia feminarum exclusisse Aristoteles Author est. Quid? quod à Feudis magna ex parte feminæ remouentur? Nec à Regnorum modo, sed à multorum, vt appellant maioratuum, vel in Hispania ipsa, hæreditate excluduntur. Itaque non aut prima, aut sola Francia Feminarum se imperio exemit, nec ab ea iniuria muliebri stirpi illata. Quæ sanè de eo queri non potest, quòd sit ab rerum administratione publicarum remota, cum id munus ab earum sit & ingenio, & artibus alienum. Otia iis, & domesticæ occupationes, liberorum procreatio, educatioque conueniunt, in vmbra tutius, ac delicatius, non in sole, ac puluere duriùs, ac periculosiùs vitam degere æquum est.

Arist. 2. Polit. Iul. Clarus. Imola. Dominic. Philip. Fran. Velasius.

Ac mihi Salicæ legis instituta seriò, & accuratè pendenti, illud videri solet: medium quiddam ac temperatum ex iure successionis, & electionis, atque adeo perfectum induxisse; nam cum in Politicis maxime sit controuersum, vltra ne successionis an Electionis ratio præstet; Francia medio quodam genere inuecto, quod in vtroque excelleret complexa, vendicauit. Regnum ne turbæ existerent sanguini addixit; vt virtutis ratio haberetur viros admisit; feminas exclusit. Ne deesset Regij sanguinis Princeps, successione prouidit, ne externus intraret, præciso femineo iure cauit. Itaque & Regnum constituit, & ius conseruauit. Certè in Portugalliâ, etsi à sceptro feminæ non remouentur, Regiâ tamen in Comitiis Lamecensibus lege cauetur, ne femina Regni hæres externo Principi nubat. Ita cum veteri Hispaniæ instituto feminam non posset abigere, addixit, more Gallico, sanguini masculo thorum ne quis alienus obreperet. Vetat ergo, vt Regia Princeps nubat nisi *viro de Portugal*, quo nomine vir agnatione, patriâ, & familia, & domo Portugallensis significatur, quemadmodum & nos olim, & omnes deinceps Lusitani Authores scripserunt. Ac ego quidem censeo, hac vna ratione maximè, tum Philippum Castellanum, tum Principem Parmensem Regni Lusitanici Petitores causâ cecidisse: nec vllo eos pacto Portugalliæ iura admittere potuisse. Quare similia Galliæ, & Portugalliæ Regna sunto, quippe quæ non modo, eodem sanguinis, sed legis penè vinculo continentur. Vtrumque enim sibi ne externus ingrederetur, consuluit, licet diuersâ aliquantum ratione, cum Gallia feminas, Portugallia thalamis externos excluserit. Imo & id magnoperè obseruandum: Ioannem Tertium Lusitaniæ Regem legem Salicam in Portugalliam introducere voluisse, ac decretum id ab eo fore, nisi Catharina vxor Hispanici ingenij mulier intercessisset. Sanè haud dubiè legis Salicæ institutum summus Rex Ioannes I. approbasse visus est, cum legem illam celeberrimam mente concepit, qua feminæ à bonis Coronæ remouentur, quam ideo mentalem appellant, quòd eam mente continuit, nec expressit: eam tamen posteà Eduardus Rex, eiusdem Ioannis Filius, scriptis mandauit, sanxitque, ne qua femina posset, quæ è Regia Corona bona deciduntur, hæreditate obtinere. Quæ omnino Salica lex est, eiusque vehemen-

Monar. Lusit. Velascus. Sosa. Riber.

Lib. de iure succed. Paris. cuso.

Chron. Ioan. I. & Eduardi.

Lib. Ordinat. reg. Portuga.

ter ius confirmat, cum tantæ Pietatis, & sanctimoniæ Reges illam tulerint,& approbarint. quin imo ipsi Castellani qui Regni ius feminis concesserunt, non paucos maioratus eâ lege institutos habent, vt ne qua in eos femina succedat; quos in Molina de Primogeniis videre est. Coronidem huic quæstioni impono idoneâ clarissimi, ac eruditissimi viri (quod scientiarum oraculum Regia Lusitania Prouincia Celorici nobili in oppido, seu olim Delphos Apollinis seruat) Antonij Capralij de Castelbranco sententiâ, qui à me de iure, & authoritate Salicæ legis consultus respondit. *Non modo nihil eâ iniquum sanciri. sed nihil eâ ad Principes rationem melius inueniri potuisse.* Eiusque institutum mihi multis,& magnis & rationum, & autoritatis momentis confirmauit. De cuius viri extra omnem ingenij, & doctrinæ aleam positi iudicio, magnoperè se Galli iactare possent, vti ego de familiari cum illo consuetudine soleo gloriari: quâ me fateor in iuris ciuilis scientiâ, Politicesque doctrinis non mediocriter profecisse. Molina. Anton Capr. Castelbrãcus.

Hæc sunt, quæ de lege Salica externo homini, venire in mentem potuerunt. Quę cùm in Lusitania, & ante Chiffletium composuissem, etsi posteà in Galliam veniens cum in illius, tum etiam Assertoris Gallici doctissimi hominis, scripta incidissem nolui quicquam de stylo mutare, tantùm pauca quædam addidi quæ mihi visa sunt ad confirmandam legis vim, & authoritatem necessaria. Et verò collatis diligenter meis, cum Chiffletij, super hac re scriptis, existimo nihil ab eo contra obiectum, quod non sit à me aliqua ex parte confutatum: cum & lex Salica stabilita, & exempla vindicata, & obiecta diluta, remaneant. Cæterùm operæ me pretium fecisse puto, cum latiùs ista tractaui, vt non solum Chiffletij, sed & aliorum etiam, qui allatrare huic legi solent, huiusmodi quasi offâ medicatâ ora, instar Sibyllæ, obturarem.

AD SEQVENTES QVÆSTIONES PROLOQVIVM.

QVÆ duo respondendi genera Augustinus proponit: alterum diluendi obiecta: alterum aduersario paria reponendi, eorum primum hactenus sum secutus: secundum deinceps contra Chiffletium sequar: qui quoniam studuit Hispaniæ Regi in Regnum Gallicum ius tribuere, quod nos hactenus communi legis Salicæ argumento refutauimus: eâ demum ratione refellendus est, quæ eum mordeat: par scilicet referendo. Itaque dabo argumentando operam, vt ostendam Regnum Hispaniæ Gallici omnino iuris esse, idque magnis rationum momentis confirmem. Tum quæ præcipua Hispanicæ hodie ditionis Regna & Principatus sunt; ea nullo iure ab Hispanis, cùm ad Gallos Principes spectent, & antea vsurpata, & hodie retineri, demonstrem. Nec omnia comprehendam, quod satis sit celeberrima commemorare. Ac ita de re tota, vti in Lusitania scripseram, tractare est animus: etsi enim Parisiis in Cassanum, aliosque eiusdem argumenti Authores inciderim, nihil propterea mutandum magnopere duxi, vt appareret, me non alieno iudicio, sed mea sententia rem definisse. Ac quàm sit verum quod assumitur ex eo constet, quòd non conspiratione voluntatum, sed mentium ratiocinatione in eundem sensum venimus. Quod si Cassanum, & alios quosdam citando addidero, id non quòd eorum sim præiudicio vsus, sed quòd eorum Authoritate meam confirmare sententiam volui, præstitero. Ac ita me geram, vt non tam me Chifflatio ex aduerso opponere, quàm è superiori loco deiicere videar. Nam si aliter responderem, aut minus eum ab Assertore Gallico eruditissimo confutatum videri cuiquam aut inuido, aut imperito posset, aut magna ei daretur occasio gloriandi, non potuisse se ab vno eo satis refelli: à quo tamen ille abundè vapulauit.

Scripserint, scribantque (vti audio fieri) alij studio Chiffletium impugnandi, mihi mens est scribere ista desiderio inuestigandæ veritatis. quod Augustini, cuius et sum & videri discipulus amo, in scriptis contra Hæreticos disputationibus, institutum fuisse comperio.

QVÆSTIO

QVÆSTIO TERTIA.

VTRVM REGIBVS CHRISTIANISSIMIS ius aliquod ad Hispaniæ Regnum sit?

CAPVT PRIMVM.

Status quæstioni redditur, ac ex Historiis dilucidè explicatur.

QVOD hactenus veluti longiùs insecuti, id propiùs nunc vrgemus: vt non modò nullum Catholicis Hispaniarum Regibus ad Galliæ Regnum ius fuisse demonstremus: sed contrà ad Reges Galliarum Christianissimos iure pertinere Regnum Hispaniæ ostendamus: vt demùm Hispani agnoscant se nòn alieno tantùm depelli; sed quod maximè putabant suum, eo etiam decedisse. Itaque rem paulo altiùs repetamus.

Nemo vel mediocriter doctus dubitet, quin minùs tutum ab externorum ingressu Hispaniæ Regnum, quàm Gallicum sit: cum nec se lege Salica coerceat, muniatque: ac proinde fœminas admittat: & magis patuerit Barbarorum incursibus, in quorum cum potestatem venisset assertoribus alienigenis ansam capiendi & retinendi quæ ceperant, dabat. Nam quæ infidelibus eripiuntur, Sacrorum vi Canonum, iuris Vindicantium fiunt: vti suo loco confirmabimus. Quare euenire citiùs potuit, vt Regnum Hispanicum Gallici, quàm Gallicum Hispanici iuris esset. Tiraquel. Paul Aemil. Molina. Azor. Hist Hispan. Marian. Garibay.

Hoc animaduerso: quòd ad quæstionis statum attinet (vt ab eo incipiamus, quod est antiquius: & non tam iure sanguinis nititur, quàm aut vindicationis, aut electionis) ex Annalium, tùm Hispanorum, tum Gallicorum, tum Externorum fide constat, infusâ Saracenorum in Hispaniam Barbarie, pristinum ac florentem sub Gotthis Regibus statum, Regni faciem, imo & Reipublicæ liberæ formam amisisse: transferente ad se Saraceno quolibet Dynasta, pro magnitudine opum, singulas vel ciuitates, vel prouincias, & in Regna diuidente. Et si omnes in Punici Imperatoris, Miramamolinum vocant, fide & arbitrio essent. Annal. Hisp. & Gallic. Mariana. Illesc. Brittus. Garibay. Zurita.

Dispalatis, ac prope extinctis Hispanorum reliquiis: inaccessi Asturiæ, & Vasconiæ montes Asyla peperere. Quæ deinde propugnacula ad defensionem, mox castra ad eruptionem, cùm in aciem ventum, extitere. Astures Pelaio, Vascones Ximenio Principe vsi, signa extulerunt, & abiectos un spem libertatis, Hispanorum animos erexerunt. Itaque ab Baronius. Hist Hispan. Marian. Illescas.

Tursellin. Eginhard. Regino. Bellef. Hist. Gallic. Pontifical. Paul Aemil. Tursellin. Cassan. Masson. Papuin. Sammarthan

vtroque institutum, vt in iis angustiis, Regnum, quod tamen nutaret inter arma Maurica, labaretque. Ac prorsus concideret; nisi opportunè arma Gallica auxilio aduenissent. Iam pridem ea Mauri inuicta sensērant: cùm à Carolo Martello fœdissima affecti strage Gallias, quas temerè inuaserant, suis cadaueribus oppletas reliquissent; & tunc victricia sunt experti; cùm Rex Pipinus adolescente filio Carolo, qui Magnus posteà Imperator fuit, comitatus, eorum ferociâ refusâ, Hispaniam trophæis magis, quàm passibus peragrauit.

Ado. Paul. Æmil. in vit. Caroli. Marian. Regino.

Recrudescente posteà bello & auctis Maurorum, & imminutis Hispanorum viribus, communi totius Hispaniæ nomine rogatus Carolus, qui Regnum iam inierat, bellum contra Saracenos suscepit. Eius virtute Pompelo recepta, Cesaraugusta liberata, Regnum Ibnabalæ Hispano restitutum. Duo Reges Mauri subacti. Hac parte recreata Hispania, aliâ affecta: sed fama Caroli commota, illius opem implorauit. Igitur & Asturibus quoque subuentum. Hi liberati, & deinceps confirmati Saracenis imminere cæperunt: in eosque, quorum fulmina arma putarant, desuper fulminare, Ter Carolum in Hispaniam cum exercitu traiecisse comperio. Primùm, Rege Pipino adolescentem. Secundùm, Regem iam institutum Galliarum. Tertiùm Imperatorem demùm creatum. Nunquam incassum. Semper Hispanam rem iuuisse. Punicam euertisse. Nunc propiùs ad causam.

Marian. Æmil. Cassan.

Alphonsus II. Castus cognomine, Princeps bellicis artibus clarissimus: cùm ingrauescente ætate premi se vndique à Mauro pertinaci hoste videret, ac impares suos tanto bellorum oneri sentiret, & non satis in Hispanis opibus præsidij, quòd accisę, & attritæ continentibus bellis exiguam spē facerent, Regni in posterum à Saracenorum armis tuendi, exploratum haberet: nec, quod caput est, hæres ei, quòd à coniugio sēper abhorruerat, nullamque liberis operam dederat, superesset: agitare anxius cæpit, qua posset ratione suis consulere, Regnumque Hispanicum conseruare. Nec procul erat præsens remedium, recentibus exemplis probatum: & famâ tum ampliore, ob Augusti nomen, quod Carolus cum Imperio induerat, rebus iam præclare gestis Nobilissimum. Igitur eum in Hispaniam denuo vocare decreuit, vt inuictis armis rursū Mauros frāgeret, Hispanamque rem eo in loco sisteret, vnde cadere deinceps non posset. Ac vt obtineret, præmium ei Regnum ipsum, quod morte vacabat, proposuit, eoque vti amplissimo inuitauit. Nec id suo tantùm, sed & procerum sensu statuit. Qui quanto in periculo versarentur, quòd propiores discrimini, intelligebant.

Illesc. Marian. Bellef. Cassan.

ItaqueCarolus coactis ingentibus copiis, & contracto militum robore, & suorum flore Paladinorum collecto, expeditionem alacriter suscepit, & in Hispaniam penetrauit, & Regis Alphonsi voto circumlatis armis, & reportatis de infida gente victoriis, cumulatissimé satisfecit. Mox victoriæ præmiū promissū Regnum postulauit: tamquam sibi ex pacto ob nauatam operam iure debitum. Nec Rex iustitiæ amans abnuebat: atque ad id tabulas solemniter confectas præstabat: cùm commutatis repentè voluntatibus, Regni proceres intercesserunt, & rem penitus disturbarunt, eo prætextu quod non poterat Regnum ad alienos transire.

Garibay.

Ita re infecta Carolus in Galliam rediit. Alphonsus Ramirum Bermudi consobrini sui filium, qui eiusnominis primus fuit, Regem creauit. Quare Galli & possessione, & spe deiecti nunquam deinceps de repetenda Hispania, præsertim aliis districti bellis cogitarunt.

Hæc summâ fide ex historiis deprompta retuli. Et quidem quod caput est controuersiæ, à qua tota ea pendet, incorrupti Hispani authoris testimonio confirmare libet. Is est Ioannes Mariana, *cuius hæc sunt cap. 11. lib. 7. Verba. Alphonsus annis grauis, fessusque bello, quod continenter in Mauros gerebat, maiori conatu, quàm successu, Carolum cogitauit in Hispaniam euocare, breui sperans totam prouinciam eius armis Barbaris eripi posse. Prole ipse carebat; Nauaræ operæ mercedem, commodum visum est Regni successionem proponere. Non abiecit conditionem Carolus.* Er infrà: *Propè confecta omnia erant, cùm re prodita vtriusque Principis conatus disturbati sunt.* Hoc cùm ipse Mariana, qui genti nimium suæ indulgere solet, vbi aut cum Gallis, aut Lusitanis, quos insectatur, disceptatio est, fateatur; non est cur alios authores citemus. Mariana.

CAPVT SECVNDVM.

Videri nullum ex adducto proximè titulô ius Gallicis Regibus ad Hispaniæ Regnum subesse.

MAnifestum quidem videtur ob auxilia Hispanis lata, repressos pulsosque Saracenos, non potuisse Gallos Hispaniæ Regnum iure obtinere. Cum iuris gentium sit, vt Principes finitimi, & aliquo inter se fœdere sociati alij alios à communi hoste defendant: ac præcipuè Catholici à Barbaro, & maximè Saraceno, qui proprius & destinatus est hostis cum præsertim ille, qui premitur auxilium implorat. Cuius rei multa suppetunt in annalibus exempla, ac nescio an alibi, quàm in Hispania clariora. Nauas Tolosæ, & Saladium nobilissimarum de Saracenis victoriarum monumenta testes appello; Finitimorum Regum ope eas Castellæ Reges côpararût. Quare nullus sanè erit, aut Pipino, aut Carolo ex præstita contra Mauros forti, & fideli opera Hispaniam occupandi titulus. Is ab ea Alphonsi Casti, quam proximè attulimus, cum Carolo pactione, si quis est, initium sumet. Quem nullum fore Hispani contendent, his adductis argumentis. Suar. Vasq. Molin. Hist. Hispan. Illesc. Marsius.

Primum esto: Donatio illa, si qua fuit, inualida prorsus & irrita extitit. Constat enim Regnum donari liberè, alienarique non posse, vti latè probat Pelaez 4. p. q. 1. & duplici inducto exemplo; altero Caroli VI. Galli, altero Regis Aragonij confirmat. Idem docet Menoch. cons. li. 11. cons. 1003. cum pluribus aliis, quos citat. Quod adeò verum est, vt ne in dotem quidem transferri cum filia Regnum possit; quemadmodum tradit Pelaez 4. p. q. 1. n. 220. ex quo deducit non potuisse Regem Alphonsũ VI. Lusitaniæ Comitatũ causa dotis, cum Therasia filia, Henrico Galliæ stirpis Principi, donare. Imo non licere Principi alienare Regnũ, nec bona Regni ob remunerationem, docet idem n. 249. & 255. Quæ maxime Pelaez. Menoch. Pelaez.

Imol. Afflict. cohærent cum doctrina Imol. in cap. 2. n. 8, d. donati. & Affli. in cap. Imperialem §. præterea Ducatus in 3. in 3. Notab. n. 18. in fin. prohib. feud. alien, tradita §. hæc ergo in authen. d. non alien. vel permur. reb. Eccle. cap. intellecto d. iure iuran. quam optimè expendit Monochius Monoch. Robert. Gag. cons. 1003. & confirmat testimonio Roberti Gaguini. Ex quo sane deducitur Regnum Hispaniæ donari Carolo non potuisse.

Secundum Eiusmodi sit: Carolus externus & alienus Princeps non potuit Hispani Principes sanguinis excludere, ac in eorum præiudicium Re-Maitan. Garibay. Cassan. gnum obtinere: cuiusmodi fuit Ramirus regij sanguinis adolescens, qui Rex demum ab Alphonso fuit institutus. Assumptum nititur firmissimo argumento, quòd Reges succedant iure sanguinis, quæ communis sententia iuris consultorum est: vt tradit Ioannes Laudensis inter consilia Laudens. Molin. Most. Auend. Marien. Meres. Oldradi cons. 224. & Moli. lib. 10. d. primogen. cap. 3. n. 11. & Morla in Emp. p. 1. tit. d. iurisd. q. 4. n. 4. Auendan. in l. 40. tauri n. 8. & Mathienzo in lib. 6. tit. 7. lib. 5. Recapilat. glo. 3. n. 18, & latissimè probat Meres 4. p. q. 1. vbi docet: si quis consanguineus, vel mille gradibus disiunctus ab vltimo Rege inueniatur, eum in Regem posthabitis aliis assumendum: cùm præsertim, tum iure communi, tum ptiuato Hispaniæ externi Principes à Regnis, & Maioratibus arceantur.

Tertium fuerit. Licet vera, & valida donatio intercessetit, ea fuit postea ab eodem Rege Alphonso reuocata, atque adeo vim prorsus omnem amisit. Quod argumentum historiâ nititur: & si factum probetur, manifestè deducitur, primam illam donationem irritam, & inualidam fore. Quæ tam certa doctrina est, vt probatione non indigeat. Quòd si quis ambigit, consulat is eos Iurisconsultos, qui hac de donationum Materia scripserunt. Vnum indico Pelaez 1. p. per multas quæ-Pelaez. stiones.

Hic quasi triplex è tribus argumentis textus funiculus difficile rumpi posse videbitur, nisi quis Alexandri gladio violentiùs vsus, ductam æquitatis à iure lineam velit præcidere.

CAPVT TERTIVM.

Haud dubium ad Regnum Hispaniæ ius, ex pactione Alphonsi cum Carolo, Gallis Regibus esse ostenditur.

Firmiora sunt pro Gallis, quàm quæ proximè pro Hispanis adducta sunt, argumenta. Primùm enim sic arguo. Illa pactio non libera donatio, sed contractus quidam, ex iis, quos onerosos appellant, extitit. Vnde obligatio mutua orta est. Atque adeo iustitiæ actus vtramque partem colligantis: iuxtà legem Labeo 2. ff. d. verb, oblig. Fuit enim duorum in idem placitum consensus, atque cōuentio l. 1. in princip. ff. d. pact. ac proinde pactum, ex quo vltrò, cirroque oritur obligatio, nempè ex iusti-Aragon. tia commutatiua secundum Aragon 22. q. 77. art, 1. Quare vti Carolus

suæ parti non defuit operam nauando, ita deesse non potuit Alphonsus Regnum promissum negando, quod proposita quædam operis merces fuit. Huiusmodi enim contractus ad illam formam pertinet, quæ lege illa nititur, *Facio vt facias.*

Constat igitur inter Alphonsum, & Carolum conuenisse, vt Gallus auxilium laboranti Hispano ferret, Hispanus vt Gallo Regni præmium redderet. Nam nec eo non proposito Gallus, se, suosque in apertum discrimen conjiceret, nec Hispanus rem tantam, nisi tam amplâ mercede oblatâ petere auderet. Et quidem multo erat maior Alphonsi obligatio cùm præstito officio Carolus creditor esset, ac iure suo debitum exigeret, cùm præsertim ab Alphonso fuisset inuitatus. Ecquis autem neget tantæ expeditionis, tanto apparatu, sumptibusque susceptæ, solum Regnum parem & iustam mercedem esse? Quod Alphonsum ipsum non latuit, qui quòd vidit copias, & opes Gallicas; imò & fortunas, & vitam ipsius Augusti in præsens periculum conjici, non putauit posse se aliter nisi oblato Regno satisfacere. Cassanus.

Secundùm sic vrgeo: nihil obstabat Alphonso, quominùs Regnum Hispaniæ donare Carolo, pro nauata opera posset. Nam præterquam quod Rex erat, atque adeo Regni Dominus: quæ communis sententia est, & tradit Belluga in speculo Principum Rub. 14. & Mencha. lib. 1. de successionum creatione §. 3. n. 4. & Menoch. cons. 1003. & Meres 3. p. q. 9. & 4. p. q. 1. & Gregor. Lopez in lib. 1. titt. 18. in Glossa Verbo dederecho p. 2. Vti Rex Hispaniæ, speciale ius & dominium in Regnum habebat, quemadmodum diserte Menoch. cons. 1003. cum Matienso, & Gregorio affirmat. Et multo maiori iure, quòd Regnum illud Hispaniæ recens à Maurorum potestate Gallorum ope fuerat ereptum, ac eorum operâ constitutum. Itaque & proprium Alphonsi erat, & à Gallico non alienum: ac proinde donari ab Alphonso potuit, cum ille Dominus esset, & Galli dominij incapaces non essent. Belluga. Menschac. Menoch. Merez. Gregor. Lopez. Matiens.

Tertiùm sic insurgo: Bona maioratus, & Regni alienari possunt incuidentem eorum vtilitatem: textu in l. seruus C. de pactis, & in l. non ideo minus. C. de procura. & in l. is cui bonis ff. verb. obligat. & in l. neque. C. de contrahenda emptione, vbi Doctores, & in l. cum hi §. eam transactionem. Vt ibi Notat Iason. & in l. contra iuris. §. vlt. & glossa ff. de pact. & in §. Omnium n. 42. inst. de actionibus. Imol. & Alex. in l. mutum §. vlt. ff. de acquirenda hæreditate: ac diserte de Regno tradit Ripa. cons. 80. n. 52. & 53. per text. in cap. Vt super. §. vlt. de Rebus Eccl. & Pelaez 4 p. q. 1. n. a. 15. Quâ doctrinâ iactâ argumentum vrget; nam cùm id temporis angustæ Hispanorum opes essent, Maurique late dominarentur, forti quodam patrono opus erat ad hostem arcendum, & Regnū conseruandum. Is haud dubiè Carolus, tot Paladinis, inuictisque ducibus, & copiis stipatus. Vnde non modò vtile, sed propè necessarium in Gallorum potestate esse, Regno Hispaniæ videbatur. Iason. Imola. Alexand. Ripa. Pelaez.

Quartùm ita contendo. Quæ alienari prohibentur bona, vt sunt maioratus & Regnum, donari certè ob bene merita in remunerationem possunt, quæ est sententia Bartol. in Proœm. digest. n. 14. Abbat. in cap Bartol.

Decius. Lup. Tiraquel. Gregor. Lopez. Pelaez. Menoch.

per tuas. n. 2. de donatione Ias. in l. ex hoc iure in 8. effectu n. 60. ff. de iust. & iure. & cons. 237. col. 18. vers. octauo facit. lib. 2. Dec. in cons. 232. col. 2. Lup. in Rub. de donat. inter Vir. & Vxor. §. 50. n. 1. 2. 3. 4. Tiraquel. in l. si Vnquam. in Verb. donatione n. 46. Et in rem nostram docet Gregorius Lopez in l. 51. tit. 18. p. 3. & Pelaez 4. p. q. 1. limitat. 3. & Menoch. cons. 103. Quem vero latet quanta, & quam præclara fuerint Caroli Magni erga Regem Alphonsum merita? Cùm ipse Galliarum flore collecto suppetias illi aduersus Mauros tulerit, opes suas exhauserit, & periculosam belli aleam subierit, & quod caput est imperium Regnumque florentissimum dubiis ludentis fortunæ casibus expositum reliquerit. Quæ qui expendat, & illatas insuper Saracenis clades, & partam Hispaniæ Regnis securitatem consideret, næ ille Carolum Magnum optimè de Alphonso meritum iudicabit.

Baron. Sabellic.

Quintum ab exemplis Imperatorum, Regum, ac Principum, qui Regna, & principatus donarunt, & quidem validè argumentor, cum hinc præiudicium ad causam fiat: quod enim à tot Principibus factum est, fieri iure potuisse credendum, atque adeo alienari bona Regni à Regibus posse statuendum. Igitur Constantinus Magnus haud modicam Italiæ partem à ditione Imperij præcidit, & Beato Syluestro summo Pontifici, & successoribus donauit; imò & ijs Vrbem, caput orbis Romam, translatâ Bijzantium imperij sede, habitandam, colendamque reliquit. Et quidem iure fecisse constat: cum ob id laudetur, cap. Constantinus. dist. 96. Nec dubitant ibi Doctores affirmare, quin donatio illa valida fuerit, quos longa admodum serie commemorat Bursatus cons. 124. lib. 1. & obseruat Menoch. cons. 1003.

Bursat. Menoch.

Baron. Sigon. Æmil. Torsell. Spondan.

Deinde Arithpetthus non pauca Regni Lôgobardorum, quorum Rex erat, oppida, Pontificiæ item sedi dono dedit. Præterea Pipinus Caroli Martelli filius, Magni pater Exarchatum Rauennæ ditissimum Pentapolitana, & Æmilia prouincijs nobilem: & quidquid à Bononia adusque Appuliam, & Calabriam Italia cóplectitur, Ecclesiæ Romanæ donauit.

Eginhart. Regino. Baron. Blond.

Iam verò Carolus Magnus Pipino rebus gestis, & magnificentiâ maior totam penè Italiam, vnâ exceptâ Insubriâ, Pontificij iuris fecit, & quò firmior esset donatio, solemnes ea de re tabulas Adriani I. Pontificis rogatu confecit: de quibus Blondus, & Anastasius Bibliothecarius meminerunt. Quas posteà Ludouicus Pius Magni Caroli hæres filius, diplomate confirmauit, quod Volaterranus scripto repræsentat. Atque huic donationi quò maior esset authoritas, tres eiusdem Pij Imperatoris filij subscripserunt, eique postea Otho Magnus Imperator I. & Henricus noua iuris momenta sigillo Imperatorio addiderunt.

Anastas. Volaterr.

Spondan.

Garibay. Monarch. Lusit. Brit. Marian. Maris. Paul Iouius. Gucciard.

Ad Hispanos Principes propiùs accedo. Ab Rege Alphonso Sexto, Lusitaniæ Comitatus à reliquo Hispaniæ corpore auulsus, cum Therasia filia Henrico Gallicæ stirpis Principi in dotem datus. Quid? quod Carolus Imperator V. Flandriam, quod proprium eius patrimonium erat, Carolo Aurelianensi Francisci I. iuniori filio cum Ferdinandi patris sui filia dotem destinabat. Imò & Mediolanum ipsum donare eidem Carolo decreuerat, si fortè sponsalia mutarentur.

Quod si Regiæ de Regno, Regnique bonis donationes non valent, quo quæso iure Hispani Neapolitano Regno fruuntur, cum id maximè nitatur donatione Ioannæ Hungaricæ Ladislai sororis, quâ Alphonsus Aragonius Rex institutus, vnde omnem iuris fontem manasse, vel ipsi Hispani scriptores fatentur? Sanè ni verum est, Principes iustos patrimonij sui hæredes esse, rerumque suarum dominos, cur tantoperè laborauit Carolus V. vt à Francisco Sfortia Ludouici Mori filio Mediolanensis Ducatus testamento hæres scriberetur? Illesc. in vita Martini V. Iouius.

His, alijsque eiusmodi exéplis manifestè probatur, Regna, & Principatus, cum iusta se offert occasio, à Regibus, & Principibus, qui veri ac legitimi sint domini, alienari, ac donari posse. Atque adeò pactum, inter Alphonsum Castum, & Carolum Magnum, de promouendo, ac recipiendo Hispanico Regno, vim iuris, roburque habuisse.

CAPVT QVARTVM.

Adducta pro Hispanis contra Gallos argumenta soluuntur, & quæstio tota deciditur.

QVi traditam proximè doctrinam expendat, ei facilè erit argumentis oppositis respondere. Primùm enim corruit, negando Regnum, & bona Regni donari, alienarique non posse. Nam, vti secundo, & tertio, & quarto argumento probauimus, possunt à Regibus & Principibus alienari, & donari. Nec authores, qui id negant, omnino, & absolutè negant, sed quando in præiudicium successorum alienatio cedit. Vti videre est apud Paulum Castren. in l. inuitus ff. de fidei commissis. libe. per dict. l. 3. ff. de interdi. & releg. & l. si arrogator §. sed an impuberi ff. de adopt. & Rebuf. in declar. feud. n. 3. pag. 433. & Penna in lib. 2. Cod. de Reipub. iure ad fin. lib. 11. & Merez 4. part. q. 1. Quare cum in re nostra nullum esset successoris præiudicium, (nec enim Ramirus iustus & necessarius hæres erat) potuit ab Alphonso Casto Regnum, tot præcipuè vrgentibus causis, Carolo Magno donari. Nec id, quod additur verum est, in dotem dari non posse; cùm communis Iurisperitorum sententia sit, maioratus, causa dotis alienari posse: Vti probat Roder. Suar. in l. quoniam in prioribus: Cod. de inoffic. testament. Limi. 2. num. 12. & allega. 3. num. 8. & ibi Vald. pag. 78. & Ioann. Loppez in rubri. de dona. inter Virum & Vxorem §. 16. num. 11. & alij Couar. Rui. resol. lib. 3. cap. 6. num. 10. Quod quidem plurimorum Regum exépla demonstrant, qui vt filias dotarent, Regna in partes diuiserunt, quibus tandem victus dat manus Greg. Lopez in l. 6. tit. 11. in glos. in Verb. No valdrâ, fol. 83. col. 2. p. 6. Iam quòd non liceat huiusmodi bona distrahere, vt in remunerationem donentur, id omninò falsum esse quarto in argumento docuimus. Penna. Merez. Suar. Vald. Ioan. Lop. Couar. Greg. Lopez.

Secundo occurritur: dicendo, Regnũ Hispaniæ nullâ lege Salicâ firmari & coërceri, ne ad externos, & peregrinos Principes deueniat: cùm sæpè

fœminarum interuentu peregrinos Principes admiserit, cuiusmodi patrum memoria fuit Philippus I. Rex Belga, & ante illum Emmanuel Lusitaniæ Rex, qui sanè quòd Lusitanus, alienissimus Castellanis videbatur. Itaque nihil obstabat Ramirus è transuerso iniectus Princeps, quo minùs Carolus Rex crearetur.

Quod autem assumitur, Regnum iure sanguinis, non hæreditario deferri: præterquam quòd non adeò verum est, vti ex Oldrado, & Alberico, & alijs deducunt sapientissimi Doctores Conimbricenses, me ipso authore Anonymo, in libro de iure succedendi in Reg. Lusitan. Parisijs excuso, nihil aduersarios iuuat, nam in Regno Hispaniæ minor habetur ratio sanguinis, quàm hæreditatis, quemadmodum ijdem probant Doctores. Nec quod adducit Meres proprium est Regum Hispaniæ, sed Galliæ: quod Regnum per gradus Regij sanguinis deducitur, ita vt ad propinquiores masculos, licet à possessore remotissimos, rectà perueniat. Quemadmodum tradit Nicolaus Boer. conf. 10. n. 16. Igitur aliena est à Regno Hispaniæ ea doctrina, quòd sit propria Regiæ familiæ Gallicæ, cuius sanguis quò per stirpes sacratiùs ducitur, eò religiosiùs obseruatur.

Allegat iur. pro Dom. Catar. Anonymus.

Merez. Bald. Munsterus.

Vide Munst. lib. 2. Boer. Sammarth.

Tertium soluitur animaduertendo illam non fuisse donationem, sed contractum, & quidem onerosum, ac proinde reuocari minimè potuisse. Vti latissimè probat Menoch. conf. 1003. lib. 11. agens de donatione facta ab Henrico Rege IV. D. D. Petro à Velasco Comestabili Hispaniæ, quam negat, vel ab eo, vel à successoribus potuisse infirmari: vbi item docet, cum viginti quinque Iurisconsultis remuneratoriam donationem ob bene merita reuocabilem non esse. Quare contractus ille inter Alphonsum, Carolumque initus, firmus fuit, & reuocari non potuit.

Menoch.

Addiderim Regem Alphonsum voluntariè donasse, coactum reuocasse: vim ei inferente Bernardo Carpio, audaci, & feruido ingenio adolescente, & seditiosorum, qui ei se adiunxerant, ciuium factione: quorum Bernardus posteà furiis agitatus, ab Rege suo Alphonso Magno ad Mauros defecit, cumque iis patriæ bellum intulit. Rursumque nouis exortis simultatibus in Galliam ipsam quam offenderat, se recepit. Vt hæc impij & ingrati animi species, argumentum irrogatæ Carolo in suadendâ donationis reuocatione iniuriæ fuerit. Quod si metu compulsus, donationem Alphonsus reuocauit: nihil sanè egit, nec infirmauit; nam quæ vi, metusvè causa fiunt, inualida iure habentur, vti gemino exemplo apud Menochium probatum reperio, Garibayum super donatione, de quà proximè diximus, impugnantem conf. 1003. à n. 81.

Illesc. Marian.

Annal. Hisp.

Menoch.

Solutis argumentis scrupulum remoueo, quem doctus quispiam posset obiicere, contra illa donationum exempla, quæ quinto pro re nostra argumēto adduximus; quòd ea sunt, maximam partem, ab iis Principibus petita, qui Ecclesiæ donarunt: quæ ideo infirma videri possunt: quòd piæ causæ rationem inuoluunt; sed nihil scrupulus obsit, nã & huiusmodi donatio piæ causæ rationem induebat, cum Hispania ope Caroli contra Mauros indigeret, & illæ donationes non idcirco validæ fuerũt, quòd in fauorē Ecclesiæ institutæ, sed quòd in donantibus potestas erat: nam nisi hæc esset, illæ nullæ essent. Quemadmodũ in rem nostrã docet Menoch.

ex

ex Castrens. cons. 70. lib. 1. suo illo à me sæpè citato concilio 1003. vbi sic ait. *Non enim Ecclesiæ fauor tanti est, vt res qua ob ius successorum non potest à possessore alienari, ipsi Ecclesiæ donari possit*; Consentit Pelaez 4. p. q. 1. Quo & scrupulus prorsus abiectus, & doctrina superiùs tradita egregiè confirmata. Castren. Menoch. Pelaez.

Tandem proprio Hispanos aduersarios telo conficiamus. Qua fronte negant primâ illâ donatione ius à Carolo acquisitū, qui affirmant prima institutione Alphonsum Aragonium Neapolitanum Regnum iuris sui fecisse? Nam cùm Ioanna Regina quæ Alphonso Regnum legauerat mutatâ voluntate donationem rescidisset, & Ludouicum Andegauensem substituisset, eumque sibi Alphonso abdicato filium adoptasset: non idcirco tamen Hispani Regnum Ludouico adiudicarunt, imò & tunc retinuerunt, & hodie mordicùs retinent: nec passi sunt à stirpe Regum suorum auelli, atque ad Francorum Reges, qui Andegauensium hæredes sunt, transire. Nec verentur dicere ius suum hac potissimum Ioannæ vocatione niti: cum ea posteà ab eadem fuerit reuocata, & noua ritè adoptato Ludouico instituta: eademque Martini V. Sanctissimi Pontificis voluntate suscepta, & authoritate firmata. Quare si hanc Alphonsi, quæ prior & antiquior fuit, ratam volunt, necesse est velint huiusmodi Caroli institutionem irritam non fuisse. Annal Hisp. Illesc. Mariana. Ita Illesc. cit

Nobis igitur satis sit, cogi eos æquo iure institutum Carolum Regem Hispaniarum, ac Alphonsum Neapolis, fateri. Itaque si rectè argumentari norunt: aut negent iure se Neapolitanum Regnum possidere, quòd qui primùm vocatus est Alphonsus, reiectus ab eadem est posteà Ioanna, Ludouico substituto: aut concedant Carolum, qui primus est ab Alphonso Casto electus, ius ad Regnum Hispaniæ habuisse, quanquam postea eo repudiato Ramirus sit ab eodem Rege Rex institutus. Idque eis remitto: Alphonsum coactum, Ioannam Spontaneam factum reuocasse. Atque ex hoc exemplo, id tantum assumo, quod ad id firmandum ius Gallicum ad Hispaniæ Regnum obtinendum facit, omisso interim eo: iure ne, an iniuria Hispani Neapolitanum Regnum possideant? de quo suo loco disputauero. Cassan.

CAPVT QVINTVM.

Iure hæreditario, & sanguinis, Hispaniæ Regnum ad Christianißimos Galliæ Reges pertinere.

MVlto manifestior est, quàm proximus, hic præsens, de quo agimus, titulus, quò sanè indubitatum ius à Gallis in Hispaniæ Regno Regibus acquisitum. Id sine magno studiorum impendio, vel ex nuda historia disceremus, nisi eam adulatio Hispanica corrupisset. A fonte profectos, ductus ipse Regii sanguinis recto tramite deriuatus, citra Castellarij opem, nos in Christianissimam Galliarum Regū familiā inducet. Chron. Hisp.

Rex igitur Castellæ (Castulonensem latinius appellant) Alphōsus VIII.

Ita Zurita. Marian. Garibay. Riberius. Cassan. Tarapha. Sammarth. Assertor Gall. Histor. Hisp. Chron. Gall.

Bonus cognomine, Sancij Optati filius, ex Eleonora Henrici I I. Angliæ Regis filia plures liberos sustulit. Mares tres, Sanciũ, Ferdinandũ, Henricum, fæminas duas, Blancam, & Berengariam & alias. Ex quibus Sancius, ac Ferdinandus immatura, in ipsa infantia, morte præuenti. Henricus, vix dum inito Regno, penè prætextatus casu quodam, miserandũ in modum extinctus. Ita Regnum ad sorores spectare cæpit. Quarum natu maior Blanca Ludouici VIII. Philippi Augusti filij, Galliæ Regis, vxor erat: minore Berengariâ Alphonso Legionensi consobrino ex Ferdinãdo patruo suo locatâ. Hæc tamen iuris, & pietatis oblita, maiore natu sorore Blancâ exclusâ, Regnum inuasit, & occupatũ Ferdinando filio tradidit, sũmâ Blancæ sororis, & Ludouici nepotis iniuriâ; quos iure suo spoliauit.

Et verò, quoniam si de re constet, manifestum est Regnum Castellæ iuris Gallici prorsus esse, oportet eam accuratissimè tractare: ac ostendere Blancam ætatis prærogatiua Berengariã antecellere. Profiteor me veritatis studio ductum, citra odium, & amorem hanc prouinciam suscipere.

Primùm coniecturâ vtor, vt probem Berengariam esse natu minorem. Quod omnes scriptores Galli id affirment: Hispani non omnes negent, quorum tamen intererat negare. Vnde conijcitur multò certiorem esse Gallorum sententiam, cum ei multi Hispani assentiantur. Deinde Hispanos animaduerto homines esse acutos, & sagaces: atque adeò mente præuidisse futuros, qui Berengariam tyrannidis insimularent: si contra ius, & leges Hispaniæ maiorem natu Blancam exclusisse constaret. Itaque dedisse operam, vt ea Blancæ prærogatiua omnino tolleretur. Vnde si qui eam maiorem natu esse negarunt, ij & famæ, & iuri consulere, non veritati studuerũt. Qui verò ingenuè sunt fassi, ijs certè nulla esse alia causa fatendi potuit, nisi ipsius studiũ veritatis. Quare illi suspecti, hi ab omni prorsus suspicione alieni. Accedit esse quosdam, quibus nec affirmare placuit, nec negare, & hi suo silentio Blancæ Reginæ causæ patrocinantur: nam cum viderent eam ætate, & iure valere, ac conscientia veritatis vrgeret, ne infamiæ labe Berengariam aspergerent, silere maluerunt: ne veritate illam, se mendacio infamarẽt.

Ita est Illescas in Hist. Pontific.

Omissis coniecturis, authoritate agamus: & Hispanis Hispanos primũ opponamus. Et quidem duo magni authores Berengariæ fauẽt. Rodericus Ximenius Archiepiscopus Toletanus, & Lucas Episcopus Tudensis, qui natu maximam & Primogenitam dicunt. Iis accedunt duo alij graues, ac dignitate item insignes Patroni Alphõsus à Carthagena, ac Sancius Areualus Episcopi, quorum fides eleuari sine religione non potest, cum & antiqui ferme omnes sint, & idoneam authoritatem munere Põtificio reddant. Itaque ijs subscribit Hieronymus A ponte, alijque recẽtioris memoriæ non pauci. His quasi pares in arenã destinamus Prolomæum Lucensem Episcopum Torcellensem, Franciscum Tarapham Canonicum Barcinonensem, Zuritam prêstantissimum Annalium Aragonicorum authorem, Marianam Historicum accuratissimũ, Garibayum famâ celebrem scriptorem. Quorum sententiam Ioannes Pintus, Riberius, vir litteratissimus, & plures huius ætatis authores sequuntur; ne de Gallis commemorem, qui omnes vnanimi consensu, Blancam natu

Roder Tolet. Sic Tudens. Carthagena. Sanc. Areual. A ponte. Ptolomæus. Lucens. Francisc. Taraph. Zurita. Marian. Garibay. Riberius.

maiorem esse affirmant. Rodericum Sancium, vti ambiguum, & in vtramque partem versatilem, & Salazarium Mendosam, non admodum perspicuè locutum minùs curo, quòd certâ & indubitatâ authoritate vti velim. Erit qui primis assentiatur: ego tamen ab ijs maximè dissentio: & posterioribus accedo. Nec temerè: nam suspecta mihi omnino Ximenij, qui caput & Princeps eius sententiæ videtur: non solù quòd, vti obseruat Assertor Gallicus, historiam suam Ferdinando Regi Berengariæ filio dedicauit, quare non debuit euius captabat beneuolentiam illius ius infringere: sed quia Ximenius solet, minorem veri, quàm recti rationem habere: neque tam publicæ fidei, quàm priuatis rationibus seruire: quemadmodum eruditè demonstrat Author Lusitanæ Monarchiæ Pater, ac Doctor Frat. Antonius Brandanus, & non paucis exẽplis confirmat. Ac id præcipuè apparuit, cum in causa Primatus Ecclesiæ Bracharensis in Lateranensi Concilio coram Pontifice agitata, multa à veritate aliena vsurpauit. Quibus, vti erant inania, eruditissimè ab Antagonista Syluio Bracharensi Archiepiscopo confutatis, nihil Toletanæ, cui fauebat, iura Ecclesiæ promouit. Iam verò Tudensem constat studio gratiæ Regiæ, cui inhiabat, colligendæ illa scripsisse. Cæteros vel eos temerè secutos, vel amore nationis, odioque Gallorum fecisse. Et quidem familiare id Hispanis scriptoribus esse ex eo apparet, quod qui Isabellæ Catholicæ adulari voluerunt, vt eius ad Regnũ Castellæ ius defenderẽt, Ioannam legitimam Principem Henrici IV. filiam ab eo, & recognitam, & cõmendatam, ducto Sacramento heredem Regni declaratam, ex adulterino thoro natam finxerunt: vt alienâ infamiâ viam ad sceptrum Isabellæ munirent. Qua de re grauiter quæruntur scriptores Lusitani. Adeo vt vel ipse Mariana, qui integrior esse solet, sæpè in rebus Portugallicis labatur, quòd gentili eos odio infestetur. *Assertor Gallic.* *Monarch. Lusit. p. 3.* *Monarch. Lusit. p. 3.* *Zurita.* *Pina.* *Resend.*

Superest aliud meo iudicio idoneum argumentum. Cùm hac de re Mariana iudicium suum liberum protulisset, tradidissetque in Latina editione Blancam natu maximam iure suo spoliatam, â Berengaria natu minore: (cuius nos verba proximè reddemus) in editione Hispaniea, timore Principis ac populi, qui vulgaris linguæ historiam lecturi erant, ita moderatus est sententiam, vt ambiguam reliquerit. Sed ne veritas in occulto esset, illud accidit, quod eam maximè demonstrauit. Quod quidem eiusmodi est, vt ego mihi persuadeam, non ab ipso Authore Mariana, sed ab alio impostore locum esse corruptum. Nam ibi agens de cõtrouersiosa Regis Aragonij electione, inductis personis, quę sese suo iure opponebant; & peregrinitate obiecta exteros remouebant, quasi ea sola remouendi causa integra, & iusta foret; adducit in exemplum Blancam Franciæ Reginam, traditque eam cum maior natu Berengaria sorore esset, atque adeo iure valeret, solius peregrinitatis titulo exclusam. Quo manifestè deprehenditur impostura, vel mutati loci, vel corrupti: Et quidem Diuinâ id credo Prouidentiâ factum esse reor, vt qui iniuriam Gallicis Regibus facere parabat, is sibi infamiam pareret: & ipso fallendi studio mendacii compertus appareret. Alterius quàm Marianæ scriptoris vi- *Mariana in edit. Latin.* *Mariana in edit. Hispan.*

tium eſſe ſuſpicor, qui cum author non eſſet operis, locos non contulit, qui latebant. Marianam enim oportuerat noſſe quæ dixerat, & aut vtrumque locum retinere, aut vtrumque inducere. Ne à ſeipſo diſſentire turpiter videretur. Hæc ad eleuandam authoritatem ſatis. Nunc ad argumenta veniamus. Atque totius narrationem cauſæ ex ipſo Mariana, vti latinè exponit diſcamus. Ita ille lib. 12. cap. 7. *Duæ Henrico ſorores erant Blanca, & Berengaria; Blanca quæ Ludouico in Gallia nupſerat, & Berengaria ex Alphonſo Legionenſi Rege, coniugii tempore, quatuor filiorum mater.*

Blancam ætatis prærogatiua ſublevabat, vt fraterni Imperii, Henrico mortuo, hæres eſſet, legeſque Hiſpaniæ; ſi iura Regnandi Leguleiorum modo tabulis continentur: & non potius ſtudiis populi, & Principum dexteritate, virtute, feſtinatione, felicitate. Nam maturatis Comitiis, Blanca prætermiſſa, procerum, & populi conſenſu, Berengariæ Regnum delatum eſt. Externum imperium exhorrebant, & nouorum motuum materiem, ſi Gallia Hiſpania commiſſa eſſet, ſubtrahendam iudicabant. (Mariana.) Huiuſmodi qui iuris peritus factum conſideret, de iure diſceptare ſupervacaneum putet. Mihi tamen aliud videtur, qui noui Hiſpanici ingenij contumaciam, fraudemque. Suis ergo illos ita argumentis conuincam: vt aut ius Gallicum inficiari non poſſint, aut ſi negent, impudentes eſſe videantur.

§.

Caſtellæ Regnum Gallici prorſus iuris eſſe euidenter oſtenditur.

SOlem è mundo tollat qui iuri Gallico aduerſetur. Id vt appareat Hiſpanis, ac proprijs vtar argumentis. Ac primum conſtat feminas apud Hiſpanos loco marium in Regna ſuccedere. Quod non tam authorum, quam exemplorum ſerie cõfirmandum, quæ ab initio ad noſtra vſq; tempora ſæpe repetita, ius à conſuetudine tractum induxerunt. Vixdum igitur aſſerto à Maurorũ poteſtate, & ſtabilito Regno, Fauila ſine liberis mortuo, ſoror eius Ormiſinda Regnum inijt, atq; Alphonſo I. Catholico detulit. Cuius itẽ neptis Odiſinda Aurelio patri vnica ſuperſtes, Silũ cõiugem Regem fecit. Quid, quòd Fernandus I. Eluiræ matris, & Sanciæ vxoris iure, primus Caſtellæ Regno inſtituto, & Legionenſi recepto vtrumque coniunxit, & adminiſtrauit? (Omnes Iuriſconſulti Hiſpani Luſitani Externi. Garibay. Mariana. Illeſcas. Monarch. Luſit. Sammarth.)

Atque vt Vrracam, & hanc ipſam Berengariam omittã: illuſtre exẽplum eſt, quod ex hiſtoria Ioãnis I. Portugalliæ Regis, & alterius Ioãnis Caſtellæ item I. deſumitur. Nam Ioannes Lancaſtrius Angliæ Regis frater nixus iure Conſtantiæ vxoris; Petri Caſtellæ Regis filiæ, inita cum Luſitano Societate, Regnum Hiſpaniæ occupare voluit. Quod Ioannes Henrici Nothi filius obtinebat. Ned id bellum, niſi interuentu connubii inter Principem Henricũ Hiſpani Regis filiũ, & Catharinam Lancaſtrii Ducis filiã contracti, ſedari potuit. Imò Rex ipſe Luſitaniæ Ioannes, cũ ſibi optio fieret alterutram Ducis Ioãnis filiam Catharinam, aut Philippam; ducẽdi hanc, quod Anglicæ erat elegit: illã, quod Hiſpanicæ, reiecit; ne ob ius vxoris regnũ Hiſpaniæ repetere cogeretur, ſeq; nouis bellis implicaret. (Chron. Hiſp. & Luſitan & Anglicæ. Zurata. Faria. Maris. Vaſconſel.)

Nullum tamen aptius in rem noſtram argumentũ eſt, quã quod ex lite inter Reges ipſos Catholicos orta deducitur: in quo ſanè noſtrę prę iudiciũ

causæ cótinetur. Itaque defuncto Henrico Rege IV. nullâ certâ prole relictâ, Regnú communi totius populi consensu ad Isabellam Henrici sororem delatum est, cui se opposuit Ferdinãdus Catholicus, eique litem intendit, quòd diceret ad se Regnum iure pertinere: vt qui Ferdinandi Nepos, & Ioannis I. pronepos esset: atque adeo quòd in Henrico Virilis proles defecerat, se ad sceptrum Masculo iure Isabellâ reiectâ vocari. Concepta lite, & re in vtramque partem disceptata definitum, non ad Ferdinandum virum, sed ab Isabellam fœminam Regnum spectare. Eaque sententia docuit, fœminas proprio in Hispaniæ Regno iure succedere. Cui non mediocre momentum addit Excellentis Dominæ Ioannæ, quam Beltraneiam vocant, nota calamitas. Nec enim illa Regni est hæreditate exclusa, nisi quòd ex alieno thoro procreata diceretur, ac proinde supposita Henrico, non nata. Qua vel impostura, vel prætextu ea fuit repudiata. Vnde constat, si Henrici filia comperta esset, procul dubio regnaturam. Mariana. Illesc. Zurita. Rescendius. Chron Alph. Lusit Reg V. Vasconcel. Sammartha. Cassanus. Faria.

Iacto huiusmodi principio, liquidò apparet, maiorem natu filiam minori esse præferendam, atque adeo stirpem, quæ ex maiori ducitur, ductæ ex minori debere præferri. Et quemadmodum comparatum est, vt cùm multi sunt filij, singuli suas lineas forment, quæ secundum ætatis prærogatiuam aliæ alijs præcedant, vt primogeniti prima sit, Secundò geniti secunda, tertij tertia, continuato deinceps ordine, ita in fæminis, & earum stirpibus eadem ratio tenenda, quam celebrant Iurisconsulti Bald. in l. cum antiquioribus n. 11. vers. nono. C. d. iure liber. Paul. Tons. 164. n. 4. & 5. lib. 2. Tiraquel. d. iure primogeniorum q. 4. n. 73, Aluar. lib. 2. cap. 5. §. 3. n. vlt. Molina d. primogeniis lib. 3. cap. 6. n. 31. Pelaez d. maiorat. 2. p. 47. n. 13. post Nellum, quem communiter citant, & Guttier. libro secundo Canoni. quæsti. cap. 14. n. 51. vers. quinta regula. Vide. Docto. Conimbr. in l. de iure sine & Velascum. de codẽ argu. Baldus. Paulus. Tiraquel. Micar. Molina. Pelaez. Guttierrez.

Qua ex doctrina manifeste sequitur Blancam Berangariæ, & illius stirpem stirpi huius esse præferendam. Quod ipsum illustro domestico ex Hispania sumpto exemplo. Catholicis Regibus Ferdinando, & Isabellæ prole virili destitutis filiæ tantum erant, quarum natu maior Isabella Emmanueli Lusitaniæ Regi nupta, Regni ad se successionem traxit. Itaque eius filius Michaël infans, Toleti magnis Comitiis totius Hispaniæ Princeps Sacramento ei dicto recognitus, & salutatus, atque Isabellæ coniugis beneficio Emmanueli Hispaniæ administratio, si Catholici Reges interim deficerent, adiudicata. Verùm paulo post Isabellâ, ac eius deinceps vnicâ prole extinctâ, ad alteram, quæ natu secunda erat filia, Ioannam Philippo I. Maximiliani filio locatam, Regnum trãsiit: nouo in ea iure exorto, quo deinde Imperator Carolus, mox Philippus Secundus, ac post eum Tertius; ac demùm qui modo regnat Quartus, Imperium administrarunt. Nec locus fuit Mariæ Tertiæ filiæ Regum Catholicorum, aut eius Clarissimæ stirpi in Regnum succedendi, quod secundâ currente lineâ, tertiæ quam Maria instituerat, ius non erat. Hist. Hispan. Chron Lusit. Vasconcel. Faria. Sousa. Hist. Hispan. Cabrera. Hist. Lusitan.

Respondeant nunc Hispani, quo iure potuit Blanca natu maior filia

præteriri? & adsciſci natu minor Berengaria, nam quòd fæmina hæc eſſet, illa vt fæmina excludi non potuit, & quòd illa natu maior, præponi debuit.

§.

Nihil ab Hiſpanis contrà obiici poſſe monſtratur.

Ioan. Mariā. DVo ſunt, quæ opponere aduerſarij poſſunt, quæ adduxit Mariana proximè citatus, libro 12. cap. 7. Alterum horror externi Principatus, alterum timor ſeditionum. Sed hæc ſunt inania ludificandi iuris cauſa excogitata. Nam quòd attinet ad primum, cum fæminæ ſuccedendi ius habent, externis Principibus locus datur. Quæ ſanè cauſa Galliam mouit, ex lege Salica fæminas excludere, ne cum iis peregrini Principes interuentu coniugij admitterentur. Itaque horrere non debuerunt Hiſpani, quod lege permiſerunt. Aemil.

At dicent Ludouicum IX. Blancæ filium Galliæ Regem, ſi regnaret duobus ampliſſimis Regnis parem vix fore, quod ſi foret minoris Regnum Hiſpanicum, quàm Gallicum eſſe facturum: nec id pro gentis indole Hiſpanos eſſe laturos. Hoc tamen facilè refutatur, obiecto Philippo Primo Auſtriaco, & Carolo Quinto Imperatore, quos & externos, & potentiſſimos Principes tulerunt. An non erat alienus Philippus Belga Rex Primus? Non erat externus Carolus Gandauenſis Rex & Imperator? Vtrique ſane ab Hiſpanis peregrinitas exprobrata. Quemnam magis, quæſo, horrerent Hiſpani, quàm Emmanuelem Luſitanum, quâ certè gente nullam acerbiore odio inſectantur, nec illum tamen adminiſtratorem Regni, nec Michaëlem eius filium Principem habere formidarunt. Quid igitur horrorem cauſantur, eoque abutuntur ad Gallum Regem ſolio extrudendum? Non ne erat potentiſſimus, & alieniſſimus ab Anglia Philippus Hiſpaniæ Rex II. cum Mariam Henrici ex iuſta vxore filiam Angliæ Reginam vxorem duxit, Regnumque Anglicum ad ſe traxit, & multò ampliori Hiſpaniæ Regno commiſit? Minùs ne periculi erat Hiſpaniam Imperio adiungere, ſecundas non primas apud Imperatorem Carolum habituram, quàm Galliæ adijcere in poteſtate Sanctiſſimi Regis ex æquo imperaturam? Quid? quod fieri potuit, vt idem Rex Ludouicus Hiſpaniam à ſe dimitteret, eamque vni ex fratribus, aut conſobrinis legaret; vt deinceps ſeparata conſiſteret. Quod mihi facile perſuaſerim fore, qui ſciam Galliæ Reges noluiſſe latiùs imperare, & quoties ampliſſimum imperium obtigit, illud in partes diuiſiſſe, maioremque ſemper rationem Gallici Regni, quàm cæterorum, (nec imperium excipio) Principatuum habuiſſe. Itaque vanus iſte horror Hiſpanorum nihil certè ad cauſam facit.

Chron. Hiſp. & Luſitan. Damian. Goes. Hiſt. Anglic. Cabrera. Paul. Aemil. Turſel. Spondan.

Iam vero alterum, quod timori eſſe poterat motus ciuilis, prætextus eſt inſigni dolo quæſitus. Si huiuſmodi titulus ſatis eſt ad ius infringendum, nec licet Principi hæreditarium Regnum propter futuros motus capeſſere, quorſum Hiſpani Neapolim, & Siciliam, Mediolanumque in

quibus non modo turbas & motus excitatum, sed & rapinas & stupra, & cædes factum iri præuidebant, vel dubio iure occuparunt? Cur Ferdinando Lusitano mortuo, Ioannem Principem Petri Regis, & Agnetis Castriæ filium in vincula coniecerunt, quod magnas in tota Lusitania turbas conciuit, cùm vincti Principis miseranda effigies toto circumlata Regno, lachrymas omnibus excuteret, & iracundiæ faces admoueret? Cur armati in Lusitaniam irruperunt, & Ioannem Fortissimum Principem Regni columen, patriæ parentem, iustis Comitiis Conimbricæ hæredem Regni declaratum, de Regio solio vi detrudere tentarunt. Nec seditiones, & turbas, quæ in Lusitaniâ futuræ erant, magnoperè curarunt: imo nec imminentem sibi infamem Aliubarrotæ cladem præsenserunt. H st. Hispan. Zorata. Faria. Histor Lusit. Chron. Ioan. I.

Vix tu alios turbulentiores in historiis motus reperias, quàm quos in Hispania Carolo quinto Rege pestiferæ illæ Communitates excitarunt. Nec ob illos tamen aut Sceptrum Carolus deposuit, aut illi est à populis imperium abrogatum. Pudeat itaque Marianam, tam futiles & inanes ad Gallicum ius infringendum causas adduxisse. Sed illud est Hispanorum ingenium: vt cùm ab iis imperandum, iniuriam in ius torqueant, cum iis imperandum, ius ipsum in iniuriam vertant. Chron. Hisp.

Et verò vt Marianæ par pari referam, nobilem ei è Sociis Authorem oppono: cuius eum mordeat testimonium, Horatium Tursellinum, qui in rem nostram scribit, ciuilium motuum Gallorum tempore, cùm diuisum in factiones Regnum fluctuaret, de illo occupando agitasse Philippum Hispaniæ Regem II. oblatâ in matrimonium, cuilibet Gallicæ gentis Principi, filiâ, Salicâ lege contemptui habitâ. Quò & turbas vehementius auxit, & Gallorum Principum animos alieniores reddidit. Quid ergo tum agebat Philippus iuris diuini, humanique contemptor? Sanè non ea religione mouebatur, quam Mariana Hispanorum animos insessisse refert, ne Gallum Regem iure vocante in Hispaniam admitterent: cum Philippus Hispanus, spreto iure Galliæ, Regnum inuadere moliretur.

Ac ne me quisquam, aut impudentiæ, aut perfidiæ arguat: ipsius Tursellini testimonium transferre placet, illudque Marianæ obiicere. *Sic igitur ille Epit. lib.* 10. *in fine. In Francia Comitia de nouo Rege creando, haud feliciter habita. Dum Rex Catholicus ad filiam, quam daturus erat in matrimonium nouo Regi, Regnum Franciæ contra legem Salicam trahit, re infecta discessum est, procerum plerisque alienatis.* Tursellinus.

Sentiebat nimirùm Tursellinus, hoc astu Philippum intercipere Regnum velle; ac idcirco legis Salicæ meminit, cui nihil derogaret Philippus, si iusto Regij sanguinis Principi filiam nuptui daret. Quare cum contra legem Salicam Tursellinus fecisse dixit, satis significauit tentasse Philippum ea ratione Regnum ad se trahere, & Gallis adimere. Idque haud obscurè euentus declarauit, vt enim addit Tursellinus. *Et Nauarrus se Catholicum professus, adeo permouit Francicam nobilitatem, vt Rex Franciæ salutaretur.* Auila. Tursellinus.

Nec eâ tantum coniecturâ nitor. Idoneos testes habeo huiusce Philippi cupiditatis, qui scribunt Philippum illâ ciuilis bellis occasione vsum ad coronam obrepere voluisse: ac eò tectiùs, quòd specie tuendæ religionis bellum hostibus inferebat. Sed non fefellit Gallorum prudentissimos, qui rem subodorati, libertati patriæ consuluerunt.

Hist. Gallica.

His opinor effectum, vt nullum Hispanis effugium pateat: atque adeo fateri cogantur contra ius, fasque exclusam Blancam, admissam Berengariam, cum illa ætatis prærogatiuâ esset præferenda. Et quò grauior esset iniuria, pietatem quoque Hispani proculcarunt: cùm Blanca religiosissima fœmina omni virtutum laude excelleret eiusque filius Ludouicus sanctissimus is fuerit, vt Diuorum posteà numerum altaribus auxerit. Quanquam ij vt hanc notam aboleant, non dubitent Berengariam sanctam fœminam appellare.

Vnum adhuc superest, & quidem validũ argumentũ, quòd nulla ratione possit meo iudicio refutari. Id magna vi vrgent Gallici Authores: ac ex duobus testamentis conflatur. Altero, Henrici Fratris Blancæ, ac Berengariæ; altero Alphonsi Patris Henrici, & Blancæ, iisque litteris à proceribus Regni in fidem datis, & in obsequium subscriptis, magno numero confirmatis. Quorum exemplaria in Archiuis Regiis asseruari nobilissimi Galli Authores, qui super eâ scribunt controuersiâ, vnanimi consensu affirmant. Vno eorum constat ab Henrico Blancam sororem natu maximam, & post illam Ludouicum nonum eius filium ad Coronam Hispanicam vocatum: idque Procerum litteræ obsides, ac pignora animorum, & obsequij indices confirmant. Quippe quæ argumenta præstitæ Fidei, & Sacramenti dicti contineant. Altero Testamento Alphõsi, hærede instituto ac declarato Regni Henrico Filio, cautum vt eo sine liberis mortuo Blanca, & illius posteri Regnum hæreditate obtineant. Idque multis litterarum Procerum Hispaniæ exemplis comprobatur. Sane id ego mihi persuaserim, non aliâ de causâ Ferdinandum Primogenitum Alphonsi Ferdinandi Berengariæ filij nepotem, Blancam Francicam Principem Sancti Ludouici filiam vxorem duxisse, nisi vt conscientiæ Regum Hispaniæ eo connubio consuleretur: etsi enim iuri Regio masculo detrahere non possent; cum nollent Regibus Galliæ Regnum tradere, ea ratione volebant retinere, quæ honestatis speciem exhiberet: & aliqua ex parte ius Gallicum conseruaret.

Cassanus. Sammarth. Assert. Gallic.

Thresor des tittres de France.

Nang. Maria. Layette.

Cuius tanta vis fuit, vt Rex Alphonsus Sapiẽs, posterioribus tabulis, excluso Sancio filio, vocatis nepotibus Cerdis, Blancæ Francicæ filiis, eu eâ lineâ duci coronam vellet, ac in iis potius maternũ sanguinẽ, quàm virilẽ respiceret, iis Philippum Galliæ Regem Patruum substituerit, atque ad illum Regnum Hispaniæ spectare docuerit: ac id ipsum in tabulis expressũ reliquerit. Quæ hic ego argumenta in neruos cõtraxi, quòd ea video à Cassano, & Dominicio, aliisque scriptoribus Gallicis latius, & latiniosius explicata. Mirari non desino Castellanorum authorum, vel fiduciam, vel ineptias, propè eram, vt dicerem impudentiam: qui rei tam perspicuæ tenebras audent offundere & putant, posse hisce præstigiis

Mariana. Sammarth. Assert. Gallic.

Cassanus.

Chifflet. in vindic. c. 12.

stigiis se clarissimis Gallici iuris luminibus officere. Chiffletio non possũ non vehementer indignari, tum quòd Vrracam Lusitaniæ Reginam natu Blancâ maiorem faciat, vt eam longiùs à iure remoueat, cùm Vrracam Lusitani qui accepimus, natu tertiam post Berengariam fuisse sciamus; tum quòd Authores Hispanos, ac exteros, qui Blancæ prærogatiuam ætatis concedunt nullos omnino adduxit; tum quòd cum frigidissimè Hispanici Regis causam egisset, atque adeo penè præuaricatus videretur, sic insultat, perinde ac vicisset, & triumphasset.

Hæc sunt, quæ pro Gallorum ad Hispaniæ Regnum iure, vsui esse possunt Theologis, ac Iurisprudentibus argumenta: quæ nisi fallor, rem prorsùs conficiunt. Nec dubitem, quin Regibus Christianissimis persuadeam, vt Regnum duplicato iuris titulo sibi debitum vendicent. Et quanquàm antiquiora sint iura, nihil eis diuturnitate temporis detractum. Ac ne præscriptionis titulum Hispani obtendant: eorum maximè Authores faciunt, qui Regnum vllo vnquam tempore præscribi posse negant: eoque confirmant Philippum Secundum post quingentos fermè annos Lusitaniam iure intiquo occupare potuisse, cuiusmodi est Pelaez d. maioratibus 4. p. 41. & huius æui infelicissimus Author Caramuel, qui nitidam hanc tot aureis scriptoribus ætatem ferreo scribendi genere inquinauit. Pelaez. Caram. in suo Philippo.

Quod si præscribi posse, vt sunt in rem suam versatiles, concedant, proindeque præscripsisse aduersus Gallos longinqui se temporis possessione dicant: id certè negare non poterunt malæ fidei possessores fuisse, nam qui docti, & esse, & videri volunt, annalium suorum monumenta, & quæ ex iis ego argumenta desumpsi, quibus tam probabile ius redditur Gallicum, ignorare certè non potuerunt.

QVÆSTIO SECVNDA.

DE IVRE AD REGNVM Neapolitanum.

CAPVT PRIMVM.

Regum, ac Principum Neapolitani Regni possessorum serie, ex annalium monumentis fideliter proposita, fundamenta iuris iaciuntur.

QVEMADMODVM Neapolitano Regno, situ, angusto licèt diuisa freto, proximè adhærens, & penè continens adiuncta Sicilia, ita iuris ei quodam quasi vinculo copulatur; vt qui Neapolitanum Regnum possideat, Siciliam quoque ad se veluti appendicem trahat. Et ne vlla ratione disiungantur, nomine quoque vinciuntur. Cum non sola insula Sicilia, sed & ipsum in continenti situm Regnum, Sicilia item nuncupetur; atque adeo qui in vtroque dominetur, Rex is vtriusque Siciliæ dicatur.

Fasellus. Blond. Sigon. Volaterran.

Non est meum dicere de natura, de situ, de temperie, de fœcunditate regionis, de antiquitate, de nobilitate, de legibus Regni: nec de frequentia, de commercio, de cultu, de ingenio, de incolis, de moribus incolarum, commemorare: Illud satis sit obiter dicere, in pulcherrimo illo principis Italiæ corpore, alias alia eius membra, prouincias constituere: oculos certè sibi Neapolim, & Siciliam vendicare. Atque vt hi reliquis humani corporis partibus antecellunt, ita geminæ prouinciæ cæteris Italiæ regionibus præstare videntur. Illud sanè præstantiæ argumento sit, quòd qui in Italiâ maximè dominari principes voluerunt, ij nullius, si Mediolanum excipias, prouinciæ occupandæ studiosiores fuerint, quàm Neapolitanæ. Vt de ea, tanquam speciosissima, & ornatissima sponsa Proci, ducendâ, imo & rapiendâ dimicarint. Quos inter Andegauenses, & Aragonenses, quæ nostra quæstio est, ac illorum imitatione Galli, & Hispani Reges ducentos fermè annos acerrimè decertarunt. Vtri iure? id inquirimus. Atque vt à capite ordiamur. Constat vtramque illam regionem Pontifici æditionis esse: antiquissimo iure; iam inde à Pipini, & Caroli Magni temporibus, qui liberatâ magna ex parte è barbarorum, ac tyrannorum manibus Italiâ, Ecclesiæ patrimonium his, & aliis pro-

Paul. Iouius. Guicciardin. Spondan. Tursellin. Æginhart. Paul. Æmil. Marc. Anton. Sabel. Baronius. Plat. Illesc. Ciacon.

uinciis locupletarunt. Quod Ludouicus item Pius amplissimâ donarione confirmauit. Nec donationis tantùm iure, sed vendicationis Regnum illud Pontifices potestatis suæ fecerunt. Nam cùm infusa in Italiam Maurorum importuna multitudo totam eam regionem, & circumiecta Romæ oppida occupasset, Ioannes Decimus magni animi Pontifex, stolâ in Paludamentum, tyarâ in galeam, baculo in gladium verso, infulatus Imperator iustis coactis copiis non repressit modò, sed acie vicit, tota penè Italia expulit, Regnumque vtriusque Siciliæ vendicauit: & quod alieno beneficio Ecclesia acceperat, propriâ virtute reciperauit. Author. Hist. Pontif.

Hinc fons iuris: à quo deinceps Feudi titulus deductus manauit. Vt quem Pontifex institueret, is demùm, sed lege Feudi Rex esset; atque adeò Dominum Pontificem recognosceret, eique obnoxium certa se pensione profiteretur. Et quidem non tulerunt hanc supremam Pontificatus potestatem Principes quidam. Et paulatim aut irrepserunt fraudа, aut vi se intulerunt. Donec Rogerius prætextu absentiæ Guillelmi consobrini sui, qui Constantinopolim contrahendi cum filia Caloioannis Imperatoris matrimonij causa abierat, spreta Callisti Pontificis cuius interim fidei commissum erat, autoritate occupauit: nec id modò, sed & feudi legem rupit, & se pensionis onere exemit. Et quanquã Callistus ipse, & postea Innocentius Secundus eum & anathematis, & belli fulmine ferirent: Rogerius tamẽ illorum contemptor; & horum, etsi varia tandem fortuna, victor; regnum iniustè occupatũ obstinatè retinuit, donec Innocentius necessitate adactus ei regnum detulit lege feudi renouata. Quam posteà ritè Rogerius seruauit; atque vti iusto regnum titulo possidere cœpit, ita & Ecclesiam piè & religiosè defendit. Iidem. Auth. Brit. Lusit. in Chron. Cist. Spondan.

Rogerio Guillielmus filius: huic alter Guillielmus cognominis pater ni successit. Quo mortuo Tancredus adulterinus illius frater irrupit. Atque vt fraudulenter occupauit, ita & iniustè administrauit. Quare in eum à Celestino Tertio incitatus Henricus Imperator eius nominis VI. in Italiam armatus venit, & regnum eius nepoti Guillielmo ademit, & ad se, Pontifice annuente, transtulit. Nec diu apud Imperatores fuit. Manfredus quippe nothus Federici II. Filius Tarenti princeps, extincto per summũ scelus patre, fratreque Conrado vsurpauit. Et quanquam se Pontifices, & Conradinus legitimus hæres strenuè opponerent: nihilominus quod vi extorserat armis defendit. Imò coniunctis primũ cùm Eceulino immanissimo tyranno, & mox cum Guidone Nouello studiis, & copiis, Romanos ipsos Pontifices bello aggressus, Ecclesiam magnopere turbauit. Qua propter Vrbanus Quartus ad Christianissimum Galliæ Regem (is tunc erat Diuus Ludouicus) confugit: enixè rogans Ducem aliquem è proceribus eligeret, quem cùm in Italiam parem Manfredo destinaret, ipse Regem Neapolis Pontifex institueret; qui tyrannum imperio exueret, & præsidijs nudaret, Regnum assereret, & Ecclesiam propugnaret. Designato Andegauensi Duce, Prouinciæ Comite, Regis ipsius Fratre, Carolo; dum expe- Hist. Imper. & Pontific. Spondan. Paul. Æmil. Sammarth. Cassan Illesc.

ditio adornaretur Pontifex decessit; Nec ideò tamen destitum. Nam qui ei successit Clemens Quartus non tatam solum Caroli electionem habuit, verùm etiam Romanæ illi vrbis præfecturam detulit, Regemque inaugurauit; statimque Gallico ardore, suscepto aduersus hostem bello, celeberrimâ eum ad Beneuentum pugnâ superauit, & interfecit, Regnumque obtinuit. Quod paulo post fuso ad Fucinum lacum, & Neapoli extincto Copradino confirmauit. Nec diu pacificè possedit, inserente se quasi è transuerso Aragoniæ Rege Petro Manfredi genero, qui hoc se nomine Neapolitani Regni hæredem iactabat. Et quidem hic Siciliâ occupatâ partem Regni ad se transtulit, ac Neapoli inhiare cœpit. Eo tamen sublato discissum Regnum: Sicilia penes Iaymium Petri Aragonij natû secundum filium: Neapolis penes Carolum Caroli Andegauensis primògenitum mansit. Sed intercedente Bonifacio Pontifice Aragoniis, & in Iaymium iam tum Aragoniæ Regem fulminante, Regnum Siciliæ Carolo adiudicatum. Nec tamen quidquam profectum: nam subitò se in Siciliam Federicus Iaymij Frater intrusit, & Carolo obiecit. Quamobrem ei à Pontifice sacris interdictum, & motum ac illatum à Carolo, & Iaymio bellum acerrimum. Quod eâ tandem lege compositum, vt Federicus dum viueret, regnaret, Mortuo Regnum ad Carolum, & nepotes transiret.

Spondan. Zurita. Mariana. Illescas. Spondan.

Carolus huius nominis Secundus, primi filius regnum iniit, & post eum filius Robertus, qui Auenione Clementi V. aderat, Regnum accepit. Hic quòd nullo superstite filio decedebat, vnicæ nepti Ioannæ Caroli Principis filiæ, Regnum reliquit; ea lege vt Andreæ, siue Andreasso consobrino, Ludouici Hungariæ Regis fratri, & Caroli filio nuberet. At illa coniugem non virum experta è medio sustulit, & Ludouicum Tarentini Principis filium in thorum asciuit. Hinc bellum inter eos, & Ludouicum Hungariæ Regem atrox exortum: quo bello victi, & Regno spoliati ad Clementem VI. confugerunt: à quo id institutum, vt Regnum ad eos rediret, & sola Ioanna regio titulo frueretur. Non tulit ingentis animi femina, vt qui thalami consors erat, sceptri exors fieret. Itaque ab eodem Pontifice, paulo pòst, coniugi Regis titulum impetrauit: quem egregiè rependit donato ne, an vendito Auenionensi principatu, quo deinceps Pontifices sunt potiti. Sed ecce quo gaudebat titulo aliquot post annis ab Vrbano V. in pœnam Schismatis, quòd ea in partibus Clementis VII. Antipapæ esset, spoliata: Regnumque Carolo Caroli Dyrrachini filio, Regnum donatum. Hic arma iuri addidit, & victam Ioannam Regno, & vita priuauit; à qua hæres Ludouicus Andegauensis Princeps institutus. Hic magnis copiis ingressus Italiam, cum terrore cuncta complesset, breui decessit, haud dubiâ Caroli felicitate, qui eius nominis tertius fuit. Hunc ad Poloniæ sceptrum euocatum, mors illata sustulit: relictis Ladislao, & Ioanna liberis, è quibus Ladislaus primùm; deinde Ioanna regnauit.

Cassanus. Blond. Pandolph. Mariana. Spondan. Cassan. Illesc. Platin. Genebr. Onuphr. Illescas. Spondan. Bonfin. Maria. Bonfin. Illesc. Dubrau. Spondan. Onuphr.

Ladislao Regnum Bonifacius VI. ratû fecit, & ex aduerso Ludouicum

Andegauensem Clemẽs VII. pseudoPõtifex Regẽ instituit, qui in Pisano rursùm concilio ab Alexandro V. ibi Papa creato (quisquis hic tandem fuerit) inauguratus, & posteà à Ioanne dubio Pontifice confirmatus, Ladislao bellum intulit, & magnis prælijs fractum ad pacem petẽdam compulit. Non tamen ei Regnum ademptum: quo cùm, licèt fremente Ioãne XXIII. & Sigismundo Imperatore potiretur, fato functus est, nulla post se prole relicta. Huic igitur Ioanna soror successit. Sed obnitente ac intercedente Ludouico Andegauensi Martinus V. Pontifex Romæ declarauit Regnum ad Ludouicum pertinere, eumque Regem palàm initiauit. Quo irritata, & bello insuper pressa Ioanna Alphonsum Aragonium in auxilium vocauit, ac vt amplissimo præmio inuitaret, eum in filium adoptauit, & spe aluit Regiæ hæreditatis. Nec Alphonsus recusauit, Reginæ, regnique defensione suscepta. Sed non diu inter eos pax fuit. Malè sarta fœdera breui, muliebri variante ingenio, rescissa. Igitur Ioãna Alphonso infensa Ludouicum Andegauensem eo repudiato, filium substituit, eique Regnum hæreditate destinauit. Ac vt firmius ius Ludouici esset, Alphonsi adoptionem Martinus V. reuocauit, & Ludouici ratam habuit. Potentiorem tamen se armis Aragonius ostendit, & vltrà leges, fasque proiectus bellum Ioannæ, Martino schisma concitauit. Cuius is demùm turbinis exitus fuit, vt Ioannæ Regnum adimeretur, & Alphonso ab afflictissimo Pontifice donaretur: referente gratiam Aragonio: nam eius opera Clemens pseudoPontifex ad Martini se pedes abiecit, & graui schismatis onere Ecclesiam leuauit.

Pandulph. Illesc. Pandulph. Marian. Spondan. Pandulph Spondan. Illesc. Tib. Illescas.

§.

Morte Ioannæ Reginæ redintegrata cum noua lite bella. Nam ea moriens hæredem Renatum Ludouici fratrem testamento reliquit. Occasione exorientis inter eum, & Alphonsum dissidij, præsertim vacante, Ioanna è medio sublatâ, Regno, dominij iure vti voluit Eugenius IV. & arbitrij sui regnum facere, ac de nouo feudum instituere. Sed iuri, vti mos est, arma obstrepuerunt. Ambiguus mars litem suspendit. Varia & anceps fortuna competitorum. Ac primùm Renati vxor Isabella, fauente, ac nitente Eugenio, biennium Regina fuit, quòd Renatus coniux in vinculis detinebatur. Sed posteà recrudescente, educto è custodia coniuge, bello, & alternante alea, Victor Alphonsus Regno est potitus. Renatus pulsus in Galliam redijt. Alphonsus Calixto III. Pontifice decedẽs, Regni Neapolitani Ferdinandum filium nothum, hæredem instituit. Quod præter leges factum, indignatus Calixtus Ferdinandum perculsum anathemate Regno indignum pronuntiauit. Ac nisi mors intercessisset, non destiturus, donec spoliaret, videbatur. Qui ei successit Pius II. maluit Ferdinandum in possessione conseruare, quam aut sibi regnum vendicare, aut Renato adiudicare. Nec vero minitantem arma Carolum VII. Gallorum Regem Renato, & filio Ioanni studentem formidauit. Exorto deinde inter Ioannem, & Ferdinandum bello: prima Ioanni arrisit fortuna; sed illusit postrema. Ergo victus palmam, & sceptrum Alphonso victori reliquit. Moriens tamen posteà Ludouicum XI. Galliæ regem hæredem instituit; qui alijs distentus curis minùs de

Platina. Mariana. Spondan. Turfell. Pandulph. Aemilius. Sabellic. Leand. Marian. Pandulph. Spondan. Taraf. Aemyl. Illesc. in vita. Paul. Aemyl. Pandulph. Garin.

Neapoli cogitauit. Sed quòd ille egit remissiùs, ardentiùs Carolus VIII. ferox ingenio, potens viribus, florens opibus Rex in hanc expeditionem incubuit. Cuius in Italiam irruptio, & in Neapolitanum Regnū inuasio, & perpetua in continuatis prœliis fœlicitas, vti fulminis instar omnes perterruit, ita demùm ardor refrixit, & virtus elanguit. Adeò quæ breui ceperat, citò amisit. Interim tamen & Ferdinandum senem, vel aduentus sui famâ exanimauit, & Alphonsum terroris impleuit, & ante aciem victum compulit Regnum Ferdinando filio tradere, & in Siciliam recessum, vbi lateret, quærere. Et quamquam Alexander VI eundem Alphonsum Regem legitimum renuntiaret, arma Carolus opponens, Ferdinando Isclam compulso, Regnum vi occupauit.

Paul.Iouin. Hist. lib. 1. 2. 3. Guicciard. l. 1. Illesc. Aemyl. Spondan. Mariana. Commin.

Iuratis tamen aduersus Carolum vniuersis fermè Europæ Principibus animus additus Ferdinando: & nactus reuertentis in Galliam Caroli occasionem, iustis conflatis copijs amissum Regnum recupetauit. Breui extincto Patruus Federicus successit: contra quem Carolus bellum instaurauit. Inceptum mors inopinata abrupit. Qui post eum regnauit Ludouicus XII. is inito cum Ferdinando Catholico fœdere Regnum Neapolitanum Federico adimere, & ademptum eodem cum Ferdinādo partiri statuit. Lex partiendi eā fuit, vt Neapolis & reliquum regni, excepta Appulia, & Calabria, Ludouico cederet. Hæ, & Sicilia Ferdinando obuenirent. Vti pactum est bellum, ita gestum. Spoliatus Regno Federicus cum ad alterum confugiendum esset, maluit Ludouico se, quàm Ferdinando credere. Filius Ferdinandus contrà Tarento eiectus, Hispano se non Gallo permisit. Vterque priuatus deinceps, at splendidus infra Regem vixit. Restabat diuidi ex fœdere Regnum: sustulit æquitatem cupiditas. Ex cupiditate lis, ex lite bellum satum. Quod summa contentione gestum. Euentus is fuit: quem mira virtus ac insignis militaris scientia Gonzalli Ferdinandi cognomento Magni, pepererunt. Hic enim victis, fractisque Gallis Regnum solidum Hispanici iuris fecit. Atque id Ferdinandus, & post eum Carolus V. Imperator possedit. Sed non ideò non tentatum sæpè, ac turbatum. Nam Regi Francisco huius nominis I. Mediolano capto Liuianus clarissimus Venetorum Dux persuadere voluit, vt Neapolitanum Regnum postliminij iure armis vendicaret: quod posteà Mediolano amisso, ingenti eo misso exercitu, Duce Albanio tentauit: & sanè occupasset, nisi quæ Regem Clarissimum apud Ticinum, eundem in Neapolitano Regno Ducem Albanium aduersa fortuna perculisset. Quid? quòd præstantissimus ætatis suæ (vt & hoc dicam obiter) Imperator Piscarius, eo fuit Regno quasi præmio, à Pontifice Clemente VII. & cunctis fermè Italiæ Principibus Moroni operâ inuitatus. Quo liquidò demonstratūr Neapolitanum Regnum ad Hispanos Principes, qui illud tunc administrabant, nequaquam pertinere.

Tili. Spondan. Iidem Authores. Guicciard. Till. Mariana. Iouius. Cassan. Sammarth. Guicciard. Spondan. Iouius. Spondan.

Verùm ea fuit celeberrima, quæ pænè extrema suscepta, in hoc Regnū à Gallis expeditio. Cum Francisco Rege Valdemontius Andegauensium Ducum successor cum expugnatore vrbium Lotrechio ingentibus copijs, & magno bellicarum rerum apparatu in Italiam venit. Nam Clemente VII. per summam iniuriam à Cæsarianis oppresso, & in Mole

Iouius l. 14. Guicciard.

Adriani (ea vulgò Arx Sancti Angeli) arctissima obsidione cincto Fraciscus Rex in primis Christianissimus expeditionem illam pulcherrimam, susceptâ illius cùm liberandi, tùm vindicandi prouinciâ adornauit. Et Spondan. haud dubiè Pontificis consensu Valdemontium, ad quem auito iure Neapolitanum Regnum pertinere videbatur, socium adiunxit, vt liberato Pontifice Clemente, Regnum armis Lotrechij recuperaret. Et quidem Sammarth. reliqua parte occupata, in Neapolim pôdus versum est belli. Qua obsessâ & penè in potestatem redactâ in exercitum Gallorum tanta morborum vis incubuit, vt quem arma non fregerant, grassantis mali lues ab- Iouius. sumpserit, atque adeò morte Valdemontij, & ipsius Imperatoris Lotrechij, soluta obsidio, dissipatæ copiæ, Regnum restitutum. Philippus II. Caroli filius, ac hæres idem Regnum tenuit: nec ille tamen sine turbine, & quidem grauissimo. Nam in eum Paulus Pontifex IV. anathema dixit, Illesc. & titulo Regni priuauit. Nec defuit Pontificis studijs Henricus II. Christianissimus Galliæ Rex spe lactatus Neapolis, & Siciliæ recuperandæ: atque eo animo Guisiensem Ducem Paulo suppetias misit, & Philippum per legatos monuit Regno se abdicaret: & Pontifici annueret: imò quod renuit, Regnumque retinuit bellum ei mouit, & Belgium armis concussit.

Nec deinceps super eo Regno, aut litem intentatam, aut bellum excitatum à Gallorum Regibus comperimus: quòd ea temporum calamitas in Galliam incubuerit, vt partim acerba morte præuentis Regibus, partim hæreticis grassantibus, partim Principibus in factiones distractis vix locus fuerit tuendi propria, nedum occupandi externa. Nisi quòd Auila. Henricus Magnus fertur, quos occultè apparatus belli, quorum expectatione Europam exciuit, & Hispaniam perterruit, moliebatur: eos ad vendicandam Neapolim, & Mediolanum destinasse. Ac non inanis certè suspicio est, hinc, ad inferendam ei necem, occasionem quæsitam. Nemo tamen potuit illius mentem explorare, quod non minùs magnanimus in arduis suscipiendis, quàm in coquendis, ac dissimulandis fuisset.. Nec dubitem quin Ludouicus Iustus eius filius, quâ erat animi magnitudine, receptâ Artesiâ, pacatâ Italiâ, quassatâ Germaniâ, restitutâ Cataloniâ, adiutâ Lusitaniâ, victis vbique ac triumpharis hostibus, hanc expeditionem suscepisset, camque quasi cæteris bellicæ virtutis operibus coronidem imposuisset: nisi eum quæ iam egregiæ famæ Heroa Cardinalem Ducem Richelium, aureum in, ferreo seculo caput, sustulerat, mors immatura cum ingenti bonorum omnium dolore, & Reipublicæ Catholicæ damno abstulisset. Quæ sanè causa fuit, cur duo extremi II. & IV. Philippus Regnum pacificè possederint.

Atque huiusmodi variantis possessionis vicissitudo fuit: quam hinc inde lectis accuratissimè annalium monumentis collegimus, & compendio vsi scripsimus. Vt propositâ facti, quod aiunt, simplici narratione, de iure disceptemus: quod iam, & exactè, opinor, præstamus.

CAPVT SECVNDVM.

Spectato iure, Neapolitanum Regnum non ad Catholicos Hispaniæ, sed ad Christianißimos Galliæ Reges pertinere, certißimis argumentis demonstratur.

FVndamenta iuris vtriusque, Galli, & Hispani hactenus iecimus, dum seriem rei gestæ exposuimus. Nunc vtrū vtri præstet videamus. Et quidem constat Gallum, iure valere, & causâ vincere. Id homo externus, nec odio, nec amore, nec affectu aliquo ductus affirmo. Ex facto argumenta sumamus. Ac primùm antiquissimo dominij iure antecellit Gallus. Nam Pipinus eiusque filius Carolus & assertores, & auctores illius Regni extiterunt: & Pontificiæ illud postea ditionis fecerunt. Constat vendicatâ è Barbarorum potestate Italiâ, Longobardis Insubriam, & quidquid citra Padum est, reliquisse: cæteram Italiam Italis concessisse. Vnde hæc pars Romania, illa Lombardia appellata. Itaque Campaniam totam, & Apuliam, & Calabriam, Siciliamque exactis hostibus, Italis colendam, habitandamque reliquerunt: & posteà, quo maior esset Pontifici maiestas & authoritas, regiones illas Petri patrimonio adiecerunt. Itaque fons apud Gallos iuris: vnde in Pontifices deriuatum. Vti luculento testimonio Regiis exemplaribus Ludouici Pij Imperatoris contento, à quo illæ Prouinciæ donatæ sunt sollenni formulâ Pontificibus, comprobatur. Hinc titulus gratitudinis existit. Quî enim ferri possit Regnum cuius assertores, & auctores Galli fuerunt, iis adimi, eorumque hostibus Hispanis adiudicari? An non est indignum cogitatu, factuque fœdum, quo se ipsi in Ecclesiæ gratiam priuarunt patrimonio, illo eos spoliari, & alienissimis donari, atque ab his ipsis Pontificibus qui illud â Gallis acceperunt? Quare si qui eorum Hispanis Regibus visi sunt fauere, ij profectò inuiti fecisse credendi sunt: ne illorum, in Gallos auctores beneficij, ingratitudinem criminemur. Quàm enim est alienum ab æquitate, quo carere voluerunt Reges Galliæ, vt Pontifices fruerentur, eo frui Pontifices, vt Hispanis Regibus largirentur? Itaque Galli & dominio illarum se prouinciarum & vsufructu priuarunt, vt vtrūque Pōtificibus donarent: Hi dominio retento, reliquum Hispanis legarent? Nonne Regnum ipsum gemeret, cum diuideretur, & dimidium apud Pontificem relictum doleret, quòd aliud dimidium in alienum, & hostem transiret? Non quereretur, opinor, istud, si penes Gallum remaneret; nam in suo consisteret, & manum nosset, in qua primùm fuisset. Ingrati ergo animi res ipsa iniquè diuisa Pontificem partientem arguisset. Quare debitæ gratitudinis iure Neapolim, & Siciliam ad Gallos pertinere compertum est.

Annal. Franc à Pipino ab an. 800.

Baron., Aemil. Illesc. Ciacon. Spondan. Turfellin.

Paul Diacon

Cassanus.

Regino. Ado. Sigon. Betlin. Paul Diac. Mexia.

At, quâ sunt fronte Hispani, opponent, gratitudine ius non acquiri. Sed non negent ingratitudine amitti. Quid enim in iure cōstantius? Adeo vt vis ipsa paterni amoris, quo nullum firmiùs est necessitudinis vinculum,

filiorum ingratitudine dissoluatur. Exhæredari hoc nomine à parentibus liberi possunt. Ergo ingratitudine ius amittitur. Quòd si philosophi sunt,(& quidem sunt acuti) Hispani, fateantur oportet &, gratitudine ius acquiri. Cum eadem contrariorum sit ratio, atque adeo, si licet euincere ingratum ius amittere, & licèt concludere gratum ius acquirere. Sunt verò qui beneficijs ita deuinciunt,vt,etsi alieni sint,ad hæreditatem vocentur; & domesticis, imò & liberis præferantur. Igitur ius acquiritur,imò & tunc maximè acquiritur,cùm amittitur ingratitudine. Quin & ius quoddam gratitudo est, & iure ipso interdùm naturæ potentiùs. Nam cum filius parentis sui naturâ hæres sit, si gratus est, ius ipsum retinet, si ingratus amittit: perinde quasi anima iuris sit gratitudo: quâ existente viuat, qua deficiente moriatur. Vide Tiraquel.

Quorsum ista? Eò, ne quis existimet Pontifices iure suo Gallos fraudare vnquam voluisse: cum ingrati erga eos esse minimè debuissent. Quod si alterius sanguinis Principes Regnum illud tenuerunt, certè ij præter voluntatem Pontificum regnarunt: & vel eos prohibere non potuerunt, quin se intruderent. Idque iam exemplis adductis ostendo, ac assumo.

§. I.

Secundùm. Iure Gallorum esse Neapolim: atque adeò non æquitate solùm gratitudinis, sed iuris etiam virtute Regnum ad se trahere. Etenim non, vt alij fermè Principes, vi, dolo, & armis se intulerunt, frremente Pontifice: sed vocati, eo inuitante, venerunt: vt Galli tanquam Domini in sua, reliqui plerumque tanquam externi in aliena irruerint. Atque vt à Rogerio initium sit. Constat per summam impietatem expulso Guillielmo Fratre, spretâ fide, contempta authoritate Calixti, in Regnum irrupisse: illud vt conseruaret, bellum Ecclesiæ intulisse, schisma excitasse, Anacletum pseudoPontificem obtrusisse, à quo inauguratus tyrannidem exercuit. Quare ter tribus in Concilijs, Claromontano, Placentino, Pisano anathemate cum suo Anacleto percussus, & proscriptus est ab Innocentio II. qui in eum Imperatorem, & Reges potentissimos armauit: eique vt par pari referret Reginaldum Appuliæ, & Calabriæ Ducem à Lothario institutum, à se confirmatum obiecit, quo eum à nefario proposito deterreret. Compressus ille tamen est, non deterritus, nam capta mortis Lotharii occasione, rursum se intulit; & Innocentium armis persecutus acie vicit, & cepit. Itaque Pontifex coactus cum hoste suo fœdus ferire, & titulum ei Regis vtriusque Siciliæ citrà, & vltrà Pharum donare: modicâ pensione impositâ, ne impotenter, ac superbè regnaret. En quâ ratione Rogerius Regnum obtinuit: & si postea iure tenuerit, ritè administrarit, & Pontificibus strenuam operam nauarit. Missis Guillielmis; qui, quo Rogerius iure, legitimè regnarunt. Mortuo Nepote Rogerij Clemens Tertius

Bernard. Britt. in vita D. Bernard. Illese. Ciacon. Spondan. Toriellin. Pandulph. Baron.. Spondan. Fazelus. Platina. Mariana.

Regnum occupare decreuit. Tunc erupit Tancredus, haud dubiè tyrannus, nam & vi se intrusit, & pensione sublatâ Pontificiam authoritatem contempsit. Quare Henrico Sexto, cui nupta Rogerij filia Constantia, à Cælestino Tertio Regnum donatum. Itaque Tancredus, & illius Nepotulus Rogerius iure ad sceptrum omninò caruerunt.

Blondus. Sabellicus. Pineda.

Cassan. Sammart.

Henricus, & qui post eum vsque ad Manfredum Regno sunt potiti, iure forrasse illud omnes tenuerunt, & si quidam de Federico & Conrado aliter existiment, Manfredum nemo nescit iniuriâ occupasse, & tyrannidem exercuisse. Quare qui primus è Gallis ab Vrbano, & Clemente vtroque Pontifice IV. vocatus est, is & ritè institutus, & iure in solio locatus, Carolus eius nominis I. Hinc iuris quædam quasi facta diuortia. A Carolo in Gallos, à Petro Aragonio Manfredi per vxorem filiam hærede, in Hispanos ius deriuatur. Fontes examinemus. Hinc Carolus Andegauensis: inde Petrus Aragonius consistunt. Carolus iure Pontificio. Petrus iure Manfredi gaudet. Vter iustior? planè Carolus. Id ne Hispani quidem inficientur. Igitur qui Carolo succedunt iusti hæredes, qui Petro iniusti. Nam non potuit riuulus (authore Baldo) purior esse fonte à quo manauit. Nec objiciant alio postea Aragonios iure nixos Regnum obtinuisse. Nam nunc ego id non disputo. Tantùm mihi vendico; primum Gallum iure venisse; primum Hispanum contra ius irruisse. Atque hoc ipso fontem iuris in Gallis esse purum, in Hispanis infectum. Præterea animaduerto, Siciliam tùm à Petro Aragonio infessam, & Carolo ademptam, nullo titulo ab Hispanis possideri, cum inuito Pontifice occupata sit, & planè iniustè per vim à Neapoli discissam: atq; adeò Carolo adiudicatã. Quod verò posteà Federico permissa; id certè non obstat, imò Gallicum ius confirmat: nam eâ conditione permissa, vt eo mortuo ad Carolum rediret. Quo legitimum illum totius Regni Dominum Bonifacius VIII. Pontifex declarauit.

Bald. ff. de Senat.

Authores cit. cap. 1.

Hîc se Hungarici sanguinis Principes offerebant: sed mihi res cum Hungaris non est, etsi illud obiter dicam. Hungaros non rectâ se, sed è transuerso iniecisse: ob Ioannam Gallici sanguinis Principem, quæ quòd virum, ad suscitandam prolem inhabilem extinxit, & paulo post alteri nupta, à Pontifice Romano defecit, titulo est Regni spoliata, eoque Carolus Hungarus donatus. Quare cùm ad extraneos communi Doctorum sententia Feuda non pertineant, vti posteà ex Iulio Claro, & alijs ostendemus, non multum interest, qua ij sint eo Regno ratione potiti.

Igitur ad aliud par veniamus. Ludouicum Andegauensem, & Alphonsum Aragonium: ac vter præstet, intueamur. Ludouicus è sanguine Gallico, atque adeo habilis naturâ. Alphonsus alieno sanguine: inhabilis quòd externus. Ludouicus à Pôtifice Martino V. vocatus ac institutus, legitimus insuper hæres, exclusâ Ioannâ Ladislai sorore: quæ etsi posteà irâ accensa Alphonsum Aragoniũ adoptauit: non potuit tamen Ludouicum iure, ac possessione excludere. Quod firmis ego argumentis probo. Nam

Ludouicus, citra Martini Pōtificis inſtitutionem, intentatâ Ioannæ lite, illam iudicio ſuperabat. Tum quòd Caroli I. hæres erat, & eiuſdem ſanguinis hæres, atque adeo illo iure Regnum ad ſe trahebat: Tum quòd Ioanna fæmina Ludouico maſculo præferri non poterat. Vnde duobus manifeſti iuris principijs Ioannam Ludouicus vincebat. Primò, quia in feudis non tam attenditur vinculum cum poſſeſſore vltimo, quàm cum primò inſtitutore, cap. 1. §. vltimo de ſucceſſ. Fratr. vbi Baldus num. 2. & conſil. 137. lib. 2. Pariſ. conſ. 23. num. 131. lib. 1. Blond. conſ. vlt. lib. 1. Alex. conſ. 10. num. 8. lib. 3. & Iul. Clar. lib. 4. §. Feudum qu. 9. num. 5. eſtque communis opinio iuriſconſultorum aientium, valere illum, qui ſit hæres inſtituentis, & primò recipientis. At Ioanna illa non erat hæres Caroli I. ſed Ladiſlai Hungari; cuius erat ſoror. Ludouicus verò Andegauenſis Princeps, Carolo, qui primus illis Principibus author poſſidendi fuerat, & primò Feudum receperat, iure ſanguinis ſuccedebat. Ergo cauſâ Ioannam etiam citra vllam Pontificiam autoritatem vincebat: & propterea Alphonſum ab ea adoptatum longè ſuperabat: cum hic non alio, quam quod à Ioanna accipiebat, iure gauderet. Secundò: quia Ioanna fæmina Feudi incapax erat, cum fæminæ à Feudis regulariter excludantur. Ita Imol. & poſt eum Domin. & Philip. Franc in c. Grandi de ſupplen. negl. prælat. lib. 6. & ante omnes Vincent. in c. 1. §. notandum tit. qui Feud. dare poſſ. & Panormit. in cap. dilecti col. 3. de arbitr. Et quidem conſuetudine receptum hoc eſſe ait Taſſ. de Feud. in 8. part. verſ. ſupp. 2. particula, & regulariter non ſuccedit. cap. 1. §. hoc autem de ijs qui Feuda dare poſſ. & tradit Dec. conſ. 139. verſ. ſed tamen. Confirmatque Iul. Clar. lib. 4. §. Feudum. num. 1. & Velaſcus de iure Emphyt q. 41. & Guiliel. in c. Rainutius verbo duas num. 74. de teſtamentis: & deducitur ex Gloſſa ind. §. hoc autem in verbo, à ſucceſſione Feudi, & Alex. conſ. 10. poſt num. 6. lib 5. conſ. 98. num. 9. lib. 6. & Ruino conſ. 18. num. 13 lib. 1. Quare Ioanna non iure vocante, ſed reluctante, ac inuito in illud Feudum intruſa. Ludouicus inuitatus, & legibus ſuadentibus introductus. Vnde Alphonſo nullum à Ioanna ius eſſe potuit ad Regnum obtinendum.

Sammarth. Caſſan. Spondan.

Imola. Franc. Panormit.

Taſſ. Dec. Clar.

Velaſc. Guiliellm.

Alexand. Ruinus.

Sed eſto: Ioannæ aut ex pacto, aut ex conſuetudine ius admittamus: quâ ratione fæmina capax eſt Feudi, vti docet Iacobus de Beluis in c. 1. §. quinetiam in tit. Epiſcopum: & Goz. conſ. 56. num. 18. & Iul. Clar. lib. 4. §. Feud. & Boer. conſ. 10. num 3. & Hieron. Giaut. ad Iul. Clar. qu. 75. & præcipuè Tiraq. cum multis quos citat de iure primogenio. quæſt. 10. Fuerit quidem ea hæres legitima, non ideo tamen Regnum, tùm, cùm à Martino Pontifice ei eſt ademptum, iuris ſui fecerat. Conſtat enim illam officio ſuo defuiſſe, fide non ſeruatâ, canone non præſtito: quibus nominibus Feudo à Martino V. in Conſtantienſi Concilio communi Patrum calculo priuari meruit: atque hoc ipſum Hiſpani authores teſtantur. Sed præcipuè eo titulo ſpoliata Feudo „, quòd ſine conſenſu Domini Alphonſo detulit; & quòd Principes Gallos, ac eiuſdem ſanguinis cum primo autore omi-

Beluis. Clar.

Boer.

Tiraq.

Illeſc.

sit. Quæ duæ causæ, multò sunt, quàm illæ priores ab Hispanis autoribus probatæ, potentiores. Nam qui sine consensu Domini Feudum alienat, eo ipso priuatur. text. in c. imperialem de prohiben. alienat. Feudi. per Federicum. Præsertim, cùm facta fuerit traditio recepto ad se, & cōmissa ei administratione Regni, Alphonso; qui haud dubiè Feudo cecidit, secundum Andr. de Iser. ind. c. Imperialem. §. callidis. vers. pœna in istis. & Iul. Clar. §. Feud q. 31. Is verò à quo prætermissis agnatis, ac ijs, quibus hæreditatis, & sanguinis iure Feudum debetur, extraneo illud defertur, ab eo potest sententia dejici. Quemadmodum probat Clar. §. Feud. q. 42. At Ioanna excluso Andegauensi Gentili, admisit Aragonium alienum, manifesto præiudicio agnatorum primi autoris, & primi instituti. Igitur summo fuit à Martino, & Concilio iure priuata.

Iser.

Clar

idem

Quid? quòd Alphonsus institui non potuit: debuit Ludouicus? Patet, quia illud Feudum cuiuscumque tandem generis esset, siue simpliciter hæreditarium, siue ex pacto & prouidentia, siue mixtum ex vtroque: extraneo venire non poterat, ex communi iurisperitorum suffragio, apud eundem Iulium Clar. q. 9. & quidem iure: cum excludi non debeant, qui beneficio sanguinis vocantur: quibus magnum infertur præiudicium, si ad extraneos Feudum deuoluatur; cùm præsertim, huiusmodi non nouum, sed antiquum sit. Quod nulla ratione alienis deferendum, vti Clar. idem testatur. Quare illa Alphonsi, qua maximè niti solent Hispani, à Ioanna facta institutio, inanis prorsùs extitit. Atque adeò cùm Andegauenses Principes ei intercedere potuerunt; tùm præcipuè Martinus Pontifex Feudi Dominus reuocare: vti ab eo factum legimus.

Iulius Clar.

Cassan.

Pandulph. Illescas.

Verumenimuerò & hoc ipsum deuoremus. Ioannam sine consensu Pontificum, & in præiudicium agnatorum, & gentilium quemlibet instituere potuisse. Adhuc Ludouicum Alphonso præferendum esse, demonstro. Nam eadem Ioanna postea repudiato Alphonso Ludouicum vocauit: eumque cùm filium adoptauit, tùm hæredem instituit; idque Martino V. annuente, ac probante. Itaque vt valida fuerit prior illa Alphonsi institutio, & à Pontifice confirmata, adueniente secunda ab eisdem authoribus facta, ea prior reuocata censetur, & nullius prorsus virtutis iudicatur: vti simili argumento probat in Emphiteusi Reminalis iunior cons. 444. Nec opponas eundem postea Martinum Feudo induisse Alphonsum, & ratam eius in qua erat Regni possessionem habuisse: Nam Pontifex id metu duplicati schismatis, & imminentis ab Alphonso belli fecisse traditur. Cum Alphonsus apertè vim Pontifici, Petro Lunæ obtruso, & rursum Ægidio Munosio pseudoPontificibus nefaria schismata molitetur: quæ vt Pontifex tolleret causam iracundiæ voluit auferre. Itaque apparet eum inuitum & coactum Alphonso Regnum permisisse: vltroneum & spontaneum Ludouico tradidisse. Præterea citrà Ioannæ consensum, imò ea repugnante, Martinum Alphonsum in magnum eius præiudicium inuestiuit. Quo sanè efficitur ne inuestitura prodesset. Quemadmodum deducitur ex ijs

Spondan. Marian. Illesc.

Riminal.

Vide Annal. Pontificis.

quæ disputat Alua. in cap. 1. post numerum 4. vers. oppono ab extra quemadmodum Feud. pert. & Bonon. inter cons. 50. Et Paris. cons. 17. n. 16. lib. 1. & Clarius ex dictis per Guid. Papam des. 168. n. 2. & Iaco. d. Feud. in verb. quiquidem in vestiti,& Iul. Clar. lib. 4. §. Feudum. q. 49. Cum præsertim Regina Ioanna ad id vsque temporis nihil aduersus Dominum Papam commisisset, vnde caducitatem incurreret; atque adeo causam priuationi non dedisset. Quo sanè euentu priuari Feudo non potuit. Cum ne de plenitudine quidem potestatis, liceat Domino, Feudatarium feudo priuare, vti communi Doctorum calculo definit Crau. d. antiq. temporum 1. p. Sect. 2. n. 17. & Iul. Clar. q. 54. Quamobrem eadem Ioanna paulò pòst moriens Renatum Ludouici Andegauensis fratrem hæredem instituens, Feudo inuestiuit; quòd sciret se iure & potestate non decidisse. Clar. Pandu. Mar. Til Spondan.

§. II.

Ex his apertè constat in hac controuersia, inter pares Ludouicum, & Alphonsum; huic illum iure anteponendum: neque Aragonios, hoc nomine, Andegauensibus comparandos. Pergo argumentari. Ioannâ mortuâ ius Alphonsi infirmum prorsus, & inane iudicatum. Renati in quem cessit, forte, ac validum. Nam Pontifex Eugenius IV. eius morte Feudum ad se trahere studuit: quo declarauit, tum, non antea cum viueret, vacasse. Nec Alphonsum, qui possidebat, obstare quidquam quo minùs Pontifici aperiretur; quòd non esset legitimus Feudi possessor. Propterea Eugenius ipse Renato manifestè fauit, ac eius operâ eiusdem coniux Isabella Neapolitanum annos duos solium insedit: Renato apud Burgundiæ Ducem in custodia detento: Quòd si Renatus, vti animo ad prouocandum ad singulare certamen Alphonsum valuit, copiis ita belloque valeret: næ ille pulso Alphonso sui iuris Regnum fecisset: sed fatalis illa, vt sic dicam, Andegauensium Principum fortuna, eius conarus disturbauit; Alphonso, etsi primùm victo, & capto, bellum posteà instaurante, & prospero euentu pugnante. Itaque vi, & armis Aragonius occupauit, quod Ioanna iure retinebat, & virtute iuris Renato legauerat. Quòd si Eugenius Alphonsum tandem inuestiuit, coactus fecit. Quid enim quæso aliud facere posset, pulso Renato, Alphonso per vim intruso, arma minitante, & à recenti adhuc sanguine calente? semper enim, teste Cicerone, *leges inter arma siluerunt.* Author proximo. c citat. Pro Milone.

Sed ecce alia ratione causâ Hispani cadunt. Quòd is ipse Alphonsus moriens Ferdinando notho Regnum reliquit. Nec enim id licuit expresso in cap. 1. §. naturales, si de Feud defuncti, ac idcirco in Ferdinandum Callixtus Tertius anathema dixit, & Regni titulo priuauit, & palàm deiectum pronuntiauit. Ratio in promptu est. Nam qui posset inuestiri nothus in id Feudum, quod cum antiquum esset, eiusdem sanguinis hæredes legitimos exigebat? Quo in eum argumento Ferdinandus Catholicus vti solebat, cum Regnum illius Nepoti Federico eripiebat: & sanè ita docent Bonon. inter cons. Curt. sen. cons. 50. & Parisiensis cons. 57. lib. 1. Curt. iun. cons. 171. Andr. d. Izer. cap. 1. §. quid ergo Illesc. Bonon. Parisien. Icern. Socin.

Iul. Clar. de inuest. de te ali. facta. Socinus Iun. cons. 112. l. 2. Itaque huiusmodi illato agnatis præiudicio, præsertim repugnante Domino & Alphonsus, & Ferdinandus caducitatem incurrerunt. Vti proximè ex Iul. Clar. & aliis ostendi. Nec obstat Pium Secundum Ferdinando inualidè instituto Regni titulum confirmasse, & Caroli Septimi Christianissimi Regis pro Renato, & Ioannæ filio intercedentis preces, minasque contempsisse. Cum Pius pacis, & quietis amans nollet Ferdinandum à possessione Regni auellere, cui quòd incubabat, non inde sine magno totiùs Italiæ motu, ac damno erat extrahendus. Itaque Pontifex non tam iuris rationem habere voluit, quàm possessionis. Neque tam studuit iuri asserendo, quam paci conseruandæ. quare Galli Principes huic semper sententiæ, quâ oppositis legibus, quâ obiectis armis obstrepuerunt. Adeò vt multis post annis Carolus Octauus, cum Neapolitanam expeditionem suscepit, noluerit Cardinalem Piccolomineum, missum ad se ab Alexandro Pontifice super eâ re legatum audire, quòd consanguineus, & alumnus Pij II esset, à quo tam iniqua, vt aiebat, contra Gallos Principes dicta sententia. Nec item proderit opponere inuestituram, quàm Ale-

Illesc. xander VI. Alphonso II. Aragonio; Borgiæ Cardinalis manu detulit; Nam ea, præterquam quòd tumultuaria & extorta, aliis est de causis corrupta. Et sane argumento sit, illa ad Turcam Baiazetum famosa cum turpi conditione, ac postulatione missa legatio, & expressæ ab illo pecuniæ, quæ posteà à Ioanne Rouereo interceptæ, documento fuerunt, non debuisse à Romano Pontifice Turcam hostem aduersus Carolum Christianissimum Regem sollicitari.

Annal. Fran. Agè verò, Caroli in id Regnum expeditio, vti pulcherrima, ita iustissima Italiæ Principibus visa fuit: cum penè omnes ad eius partes transierint, & plerique Cardinales Alexandro Pontifici Aragoniis fauenti se fortiter opposuerint: ac in iis Vrsini, & Colonenses, qui primas in sacro illo Collegio tenebant. Et quidem Carolo præter arma, tantũ iuris inesse vel ipsi Aragonij Principes censuerunt, vt pacem ab eo petierint, & fœ-

Paol Iou. Guicciard. Illescas. dus cum eo ferire studuerint; pacti vt aut dimidium sibi Regni donaret, aut Calabriæ saltem Appuliæque Ducatum permitteret. Quibus ille postulatis annuere cum noluisset, ostendit integro se iure gaudere: nec posse de eo quidquam in suorum præiudicium detrahere.

§ III.

Sed nullum meo iudicio fortius & clarius iuris est Gallici argumentum: quam quod ex suscepta coniunctis cum Ludouico XII. Gallorum Rege viribus, à Rege Ferdinando Catholico expeditione sumitur. Nam vti constat, Ferdinando semper visa est iniusta illa Ferdinandi nothi ex Alphonso filij, in Neapolitanum Regnum successio: atque adeo vbi intru-

Zurita. sum nouo iuris gemitu Fredericum Patruum Ferdinandi II. vidit, eripere ei Regnum cogitauit, & pactione ipsa ex fœdere cum Ludouico Gallo ostendit, multò potiùs esse Gallicum Hispano ius: cum sibi Appuliæ rantùm, & Calabriæ ex eo Regno Ducatum sumeret: Neapolim, & reliquum

Regni cum adiunctis Hyerosolimis & Regni vtriusque titulo Ludouico relinqueret. Quo declarauit Neapolitanum Regnum iuris Gallici esse, nec ei posse sine iniuria detrahi. Quòd si ille posteà magni Consalui operâ abstulit, & ad se transtulit: maiori certè armorum, quàm animi virtute fecit. Nec ego hac in re illius conscientiam laudare possum, cum aut deberet Ludouico restituere, aut certè Frederico, eiusvè Filio Alphonso reddere: Nam Ludouico si restitueret, iuri: si Frederico, aut Alphonso, pietati satisfaceret. Maluit tamen agere Hispano ingenio, nam vt verbis vtar Iouij. *Sunt impotentia atque imperandi auida ingenia Hispanorum, qui cum semel irrepserint, ad summam semper potentiam cunctis artibus contendunt.* Nec ingenio tantum gentis, sed suo quoque ductus Ferdinandus: *Cuius*, verba item sunt Iouij, *tale semper ingenium fuit, vt præsentia commoda, quæ à certa rerum occasione ostenderentur, omnibus aliis rationibus anteponenda esse censeret.* Paul Iou. Iouius. Hist. lib. 1.

Quid? quòd qui vltimus Aragoniorum ex Italia Principum, Regnum possedit Fredericus ab eo non mediocre robur Gallico iuri est additum? quippe qui Regno exurus maluit Ludouico Regi Gallorum Christianissimo, sed alieno; quàm Ferdinando Hispanorum Catholico consanguineo se dedere. Ea sanè ratione, quòd præterquam quòd indignum existimauit, peti se à Rege consanguineo & gentili, in eligendo patrono, iuris potiùs, quàm sanguinis rationem habuit: ac ei se tradidit, qui iustiùs imperabat: quique etsi gente ac sanguine remotior, iure tamen erat, & potestate vicinior. Noluit cùm seruiendum fuit, Hispano, cui subdi non licebat, quòd sibi imperare non posset, seruire: Gallo subjici libuit: quod rectè ac iure imperabat. Cuique tanquam legitimo Regi seruire poterat. Quin & filium Ferdinandum in Galliam secum ducere constituit, & sanè perduxisset, nisi eum Tarento arctissimâ obsidione Hispani cinxissent, & posteà captum in Hispaniam amandassent. Nec his tantù significationibus animum Federicus suum aperuit: sed & aliis argumentis, cùm adhuc regnaret, prodidit. Fertur enim de Regno relinquendo, & Ludouico honestis pactionibus tradendo cogitasse. Certè constat egisse, vt de eiusdem manu Regnum acciperet, vt illud quasi beneficiarius obtineret, ac deinceps eum certæ annuæ pensionis onere possideret: quin & memoria proditur Fredericum studia & opes suas Ludouico Regi ad occupandum Siciliæ Regnum obtulisse; quòd crederet id etiam ad Gallicos Principes Regnum iure pertinere. Illesc. Guicciard. Paul. Iou. Iouius.

Iactant Hispani Ferdinando Catholico adimendi posteà Ludouico Regni ius fuisse: quòd ipse pacta ruperit, & contra fœdus, solidum sibi Regnum retinere; neque vti conuenerat, partiri voluerit. Ventosum, perinde facilè inflantur, titulum Hispani venditant. Rem statuamus, & inani opinione confutatâ veritatem stabiliamus. Constat Gallum Regem in ea diuisione antiquam Neapolitani Regni sedem, & quasi corpus priscis terminis definire voluisse; vt iustum sibi Regnum retineret: reliqua quasi auulsa membra, appendicem potiùs Regni, quàm Regnum Ferdinando relinqueret: ne scilicet corpus ipsum Regni partiri cogeretur. Ferdinandum contrà obnixum in partem Regni venire; & Guicciard. Cassan. Iouius Sammarth.

iustum illud corpus discerpere voluisse. Hoc assumpto, non possum non Hispanorum leuitatem ridere, & præstò sum illato lepido, sed è re sacra ducto exemplo, argutè confutare. Igitur quod permittunt vendico: Ludouicum ea in lite partiri corpus Regni noluisse: voluisse Ferdinandum. Tum retorqueo. Hoc ipso Ferdinandus monstrauit Regni non se patrem, ac dominum esse: hoc ipso contrà Regni se dominum & patrem esse Ludouicus ostendit. Quæ similis inter eos, ac inter fæminas apud Salomonem contentio. Quarum altera proposito infante volebat diuidi, vt partem haberet; nolebat altera diuidi, ne periret. Vtra quæso, mater & domina? Sanè Salomonis iudicio: quæ diuidi nolebat infantem, non quæ volebat; illa quæ clamabat *diuidatur*, mater non erat. Hæc quæ vetabat diuidi, mater erat. Quæ partem trahere conabatur, non erat domina: erat, quæ integrum aut habere volebat, aut relinquere; nam illa de salute infantis non cogitabat: hæc vni infantis saluti consulebat. Itaque dum illa habendi cupida perire voluit, matrem se negauit; Hæc dum infante carere voluit, vt integer maneret, matrem se ostendit. Non enim cupiditate mater æstimatur, sed pietate. Estque vbi causa cadere, sit causa vincere.

3. Reg. 3.

Haud secus de possessione Regni Neapolitani Ludouicus cum Ferdinando litigauit. Proposito Regno: diuidi volebat Ferdinandus, nolebat Ludouicus. Vter parens? Vter Dominus? Ferdinandus qui clamabat *diuidatur*? An Ludouicus reclamans *non diuidatur*? Sanè Salomonis iudicio Ludouicus. Scopus Ferdinandi fuit partem sibi, eius Regni omnino vendicare, siue staret Regnum, siue periret: nam sibi non Regno consulebat. Ludouicus Regnum integrum fore optabat: non enim sibi, sed Regno prospiciebat. Hic ergo Parens, hic Dominus: cui Regni salus priuatâ vtilitate potior erat. Præuidebat Ludouicus fore, vt si Regnum illud diuisum, pars in Gallorum, pars in Hispanorum potestate esset, ex ea hostium vicinia dissensiones, & bella orirentur, quibus Regnum ipsum labefactaretur; ac tandem suis viribus rueret, & periret. Igitur voluit, vt in vnius tantum potestate esset, nè dum in partes traheretur, & pugnaret in partibus, omnino interiret. Hac etiam ratione Carolus Octauus noluit cum Ferdinando vltimo Regnum partiri; sed integrum aut retinere, aut amittere. Nimirum Gallus erat, Regni Parens, & Dominus: scindi, secarique vetabat. Ferdinandus contrà, qui diuidi & partem vendicare volebat, dominum se, & parentem esse negabat.

Annal. Franc. Illescas. Iouius.

Ad calcem graui ego Hispanos argumento vrgeo, & Achillem oppono. Pace Nouiodunensi celeberrima, quæ inter Regem Franciscum I. & Imperatorem Carolum V. iter in Hispaniam adornantem facta est: inter alias fœderis leges vna inprimis extitit: vt Fräcisco Regi de Neapoli cogitanti certa quotannis pensio (nec minùs aureorum centum milliũ) solueretur; causâ iuris, quod Rex Christianissimus ad id Regnum haberet; vt hoc præmio, & recognitione dominij inuitatus ab eius Regni vendicatione cessaret. Quod Paulus Iouius Author, & testis incorruptus, & locuples in historiis testatur. Atque hic sanè opus est digitum Hispani

Iou. Illesc.

Paul. Iouius.

tollant

tollant, victosque se iure fateantur. Nec proderit afferre: Iouium Hispanis (quòd vulgo dicitur) esse infensum. Nam mihi illum à puero legenti, compertum est, multò eum magis in Carolum, & Hispanos, quàm in Franciscum & Gallos esse propensum. Idque recipio contra Sandoualium. & alios Hispanarum Historiarum compilatores me liquidò demonstraturum. Authorum qui tenent Regnum Neapolitanum, & Siculum iuris Francici esse, Catalogum scripsit Cassanus ad quem ego lectores remisero. Cassanus lib. 1. Reclerch.

Vnum superest effugium Hispanis. Præscriptio. Cum annos abhinc multò plures, quàm centum Regnum possideant, atque adeo aduersus Gallos planè præscripserint. Cum præsertim vtile dominium feudi annis triginta præscribi possit. Glos. in cap. 1. §. præterea, in verbo præscriptione. Paris. 16. cons. 15. n. 13. lib. 1. apud quem Bald. & communis & Iul. Clar. lib. 4. §. Feudum q. 45. Sed huiusmodi effugium facilè præcluditur, ex tradita suprà de præscriptione doctrina. Nam præterquam quòd probabile esse ostendimus Regnum præscribi vllo vnquam tempore non posse: constat Feudum, sine Domini consensu infrà centum annos in præscriptionem non cadere. Nec opportet his argumentis niti: cum vnum satis sit, quòd à mala fide possidentis desumitur, quæ omnem prorsus præscriptionem tollit. Ecquis verò neget Hispano malam inesse fidem, cùm non ignoret quanto iure Gallus id Regnum repetere possit? nihilque tam in annalibus & quotidianis sermonibus frequenter vsurpetur, quàm hæc ipsa super Neapolitano Regno contentio? Deinde multo certè minus centum anni sunt, ex quo à Paulo IV. Pontifice Philippus II. anathemate ictus, & illius Regni titulo spoliatus, & ad id inuitatus Henricus II. Christianissimus; cui quòd alia contigerunt bella, & paulo post mors immatura, non licuit Regnum illud recuperare. Quò magis vigilandum est Galliæ Regibus, nè sinant eo Regno diutiùs Hispanos frui: neque centum annorum spatium confici patiantur. Vti enim sunt homines dominandi cupidissimi, eam captabunt retinendi in perpetuum Regni ansam, quòd dicant se immemoriali vsucapione illud præscripsisse. Faxit Deus, vt noster hic, qui in summam spem ab Heroina Regina Matre Princeps Ludouicus XIV. alitur, cùm matura adoleueritætas, Maiores suos, ac præcipuè Auum Patrémque Clarissimos Heroas imitatus, recepta iam Artesia, Vendicata Burgundia, liberata Catalonia, repressa Germania, in Principem orbis Italiam expeditionem suscipiat, & recuperato Mediolano, Neapolitanum Regnum vendicet: ac eiecto Hispano hoste, libertatem Italiæ reddat, & pro sua pietate ac magnificentia Romanæ Ecclesiæ patrimonium restituat, eiusque fines ad vltimas Italiæ oras extendat, vt eius demum beneficio Pontifex respiret, & nodo illo quo torquetur ab Hispanis, infessâ Neapoli, liberetur.

Gloss. Paris. Baldus. Iul. Clar.

Illesc.

QVÆSTIO TERTIA.

DE IVRE AD MEDIOLANENSEM DVCATVM.

CAPVT PRIMVM.

Quæ origo? Quæ institutio? Qui Principes Mediolanensis Principatus fuerint? Quæ commutationes Imperij extiterint? Vnde iuris argumenta sumantur.

MEDIOLANENSI Principatu nullus fortassè in Italia aut origine illustrior, aut antiquitate nobilior, aut frequentia celebrior, aut viribus potentior, aut opibus amplior, aut situ, & naturâ fortior, aut industria & arte munitior, aut temperie aëris salubrior, aut genio soli feracior, aut rerum omnium abundantiâ affluentior inuenitur. Nam terræ ingenium ex Gallico Italicoque temperatum ad miram vbertatem componitur: incolarumque natura mista ex igneo quodam, & graui, tum feruidam Gallorum indolem coquit, tum maturum Italorum judicium accendit. Nec Alpium discrimen viciniam ingeniorum tollit: Imò nodo quodam scrupeo ligat. Atque adeo cis, & Paul Iou. trans Alpes Galli sunt. Vnde regio vlterior Gallia Transalpina: citerior, quæ Insubria, Cisalpina Gallia nominatur. Qui delicias Italiæ vocant: rectè quidem appellant. Sed non à Campania multùm distinguunt. Ac ne meo quidem iudicio satis à plerisque Italiæ regionibus, in qua tanta est tum amænitas, tum fœcunditas soli, vt tota deliciis constare videatur. Quare alia mihi ratio ineunda, vt genuinâ ei quasi notam & næuum Boterus. indam. Pudet inerti & bruto exemplo vti. Non tam ego Principem Italiæ partem abiecero. Translatâ opus est vitâ, & rhetorices anima nobili corpori inspiranda.

Mediolanum ego Italiæ frontem, si situm; si robur, neruos, si vsum spectes, cor Italiæ dixerim. Nec abs re opinor. Nam crinita & hirsuta Alpium iuga molliter excipiens, frontem Italiæ format læuem & politam. Oppidis munitissimis, arcibus editissimis, præsidiis instructissimis frequens, neruos exhibet. Deinde vti à corde omnia vitæ munia pendent, & motu quodam vitali à corde profecto membra agitantur: Ita à Mediolano, accepto rerum vsu, & commercio virium, opumque facto, reliqua non Italia modò, sed Europa etiam animatur. Quinimo

ipsa commeandi ratio cor significat. Quemadmodum enim à corde ductæ arteriæ, spiritus in omnes corporis partes deuehunt: Ita à Mediolano initæ viarum rationes, in cunctas Europæ regiones, quæ ad vitæ vsus sunt necessaria, perducunt. Inde in Galliam, in Belgium, in Germaniam, in Hispaniam, in reliquam Italiam ducta itinera totum Europæ corpus peruium, & commeabile reddunt. Quare Imperator Carolus V. apud Paulum III. in concione Clauem Imperij, ob singulares, & multiplices vsus Mediolanum dixit. Vtinam quàm hoc verè, tam cætera animo alieno à cupiditate dixisset. Illesc in vita Paul. III. Sandoual.

Verumenimuerò hæc dignitas, vtilitas, vsus Mediolanensis prouinciæ, non Italicorum modo, sed externorum etiam Principum animis cupiditatis faces admouit, vt de ea quasi amplissima possessione acquirenda cogitarent. Illa sibi ipsi nocumento fuit. Præmium iuxtà, & præda. Inuitauit oculos, manus non vitauit. Accendit faces cupiditatis, & flammas auaritiæ sensit. Suâ opinione celebris, at infelix. Sed hæc aliàs. Præfari tamen pauca debui, vt obiter ortas inter tot Principes super ea occupanda prouincia contentiones excusarem. Et quamquam illa mihi tàntum quæstio sit proposita. Vtrius sit iuris, Gallici ne, an Hispanici Mediolanum? Altiùs repetenda res est: vt ex inde ducto principio appareat vnde? propè ne? an longè? rectâ, an obliquè: purè, an inquinatè iuris riuuli deducantur?

Primùm constat (nam vetustiora persequi non est animus) Longobardorum in Italia Reges, in hac potissimum prouincia Regni sui sedem posuisse. Iis exactis Carolum Magnum diuisâ Italiâ: hanc Longobardis habitandam, colendamque reliquisse. A quorum nomine Lombardiæ vulgo nomen accepit. Initio suis legibus vsi: sed Gallis Principibus subiecti, & certæ pensionis onere obnoxij: mox gentiles Principes habuerunt, & paulatim iugum excutere Gallorum cæperunt. Donec id consecuti; vt sicuti reliquæ Italiæ prouinciæ, libertate sua fruerentur. Sed ingruente demùm dominandi cupidine tyranni, exorti qui publicum rerum statum deformarunt. Ob id ab imperatoribus præfecti, & Vicarij instituti. Sed non diù ea consuetudo viguit. Nam ortis inter nobilissimas Vicecomitum, & Turrianorum familias factionibus, quorum studia factiones aliæ peruersissimæ, Guelphorum, & Gibellinorum diuidebant, recta est administrandi prouinciam ratio dissipata. Post multa grauiaque certamina Vicecomites Turrianis superiores, eos nec quidquam se opponēte Ioanne II. Pontifice, & Guelphorum factione, non Mediolano tantum, sed præcipuis etiam prouinciæ vrbibus eiecerunt. Eginhard. Paul. Diac. Baron. Spondan. Paul Æmil. Paul. Iouius. Platin. Illesc. Petr. Mex. Torsel. Volaterran. Sabellicus. Mexia.

Galeacius Vicecomes imperium vsurpauit: quod vt firmius esset, illud à Ludouico Bauaro Imperatore Accius & Marcus Galeacij filii auro coëmerunt. Accio tradita imperatoria autoritate possessio. Cui Luchinus successit. Hic in ea quam Benedictus XII. Principatuum diuisione, institutis è tyrannis Principibus, fecit: Mediolanensis imperii ius accepit: ab eoque inauguratus legitimè Rempublicam tenuit. Cum præsertim illum, qui post Benedictum Clemens VI. Pontifex fuit, eo in statu confirmarit. Luchino mortuo, Galeacius, & Barnabas coniunctis stu- Illescas. Iouius. Æneas Syluius. Spondan.

diis, ac viribus Rempublicam gesserunt. Sed Galeacius, Barnaba Patruo per summum scelus extincto, Ducis nomine imperium sibi arrogauit. Et debellatis vicinis Toparchis amplissimum reddidit: atque adeo è Comite Virtû, quem cum Isabella vxore, Ioannis Galliæ Regis filiâ, statum in dotem acceperat, Dux initiatus, inauguratione à Venceslao Imperatore ingenti pecuniarum vi obtentâ, viginti quinque vrbes in ditionem suam redegit. Fons & caput Mediolanensium Ducum. Qui ei successit Ioannes Maria, natu maior ex Catharina Vicecomite filius, breuem imperij vsuram habuit, quòd breui è medio sublatus, pœnas nefariæ libidinis dedit.

Donat. Æmil. Sammarth. Bozius.

Philippo iuniori post varios euentus Ducatus obuenit. Hic cùm prole masculâ orbus decessisset, præteritâ (summa iniuriâ) Valentinâ ex Isabella Franciæ sorore, Ludouico Aurelianensi Carolo V. Regis filio, VI. fratri nuptâ, Alphonsum Aragoniæ, & Neapolis Regem testamento hæredem instituit. Sed Franciscus Sfortia, Sfortiæ Attenduli filius clarissimus eius tempestatis Dux, qui Blancam vnicam Philippi Vicecomitis ex adulterino thalamo filiam duxerat, spreto Carolo Duce Aureliani, Philippi ex sorore Nepote, & excluso Alphonso peregrino hærede, è trásuerso irruens statum occupauit; atque ei se sponte Mediolanenses dediderunt. Hinc ad Sfortianam gentem translatum à Vicecomitum stirpe imperium.

Iouius. Cassian. Tursell. Pineda. Spondan.

Francisco filij duo, Galeacius Maria, & Ludouicus, qui Morus nuncupatus. Galeacius natu maior ad se traxit ex hæreditate imperium. Sed iure acceptum malis artibus amisit: atque adeò à coniuratis in S. Stephani crudeliter interfectus: relictis Ioanne, & Hermete, Blancâ & Bonâ pupillis. Ea vsurpandi principatum occasio Ludouico Patruo fuit. Nam ijs tutor datus prætextu tutelæ ad Imperium irrupit. Ac quo firmitatem tyrannidi pararet, Imperatorem Maximilianum, collocatâ ei Blancâ ex fratre Galeacio nepte, Ioannis sorore, sibi deuinxit. Et quidem dũ prætextatus Ioannes, ac infrà iustam ætatem, fucum Ludouicus cupiditati fecit: sed vt compos sui, ac omninò integri iuris, & ætatis factus est, nullus tyrannidi obtentus esse potuit: cùm præsertim adolescens, qui Isabellam Alphonsi Calabriæ Principis filiam duxerat, iuris Patruum sui admoneret, & ea ad gerendam Rempublicam habilis esse videretur. Verùm tetra dominandi libido, quæ animo Ludouici incesserat, fas omne abrupit. Spreto diuino omni, humanoque iure, excluso prorsùs nepote, Imperium ex integro vsurpauit. Itaque miserum Principem in ordinem redegit; & certâ, nec satis congruâ redituum portione assignatâ priuatum viuere coëgit, ne vmbrâ quidem Ducis relictâ. Non tulit vxor altos Regio cum sanguine spiritus gerens, ac insuper Hispano ingenio mulier, iniuriam ademptæ potestatis; cumque domesticis artibus, & iuris adminiculis nihil proficeret: ac in viro nec satis esse animi, nec virium, nec opum ad vendicandum imperium videret, altiùs spectare cœpit. Patrem itaque Principem, & auum Regem appellauit, ac vt sibi coniugique adessent enixissimè orauit. Extat de hac re epistola apud Iouium plena indignationis, plena querelæ »quæque spirare ignes ira-

Guicciard. Iouius. Capella. Pineda. Spondan. Iou. Illesc. Sabellic. Ferron. Pineda. Iou. Hist. l. 1.

cundiæ videatur. Eâ accensi Auus paterque. Sed maluerunt lenibus primùm vti medicamentis, ne impotentis hominis animum irritarent. Igitur epistolis humanissimis, officijs, & pollicitationibus plenis tentarunt, mox legationes honorificas miserunt, deinde conditiones æquissimas obtulerunt: tandem cum expugnare non possent, minas adhibuerūt.

Hinc labes, & mali caput. Vnde malorum Lærna in Italia extitit. Ferocis iuuenis Alphonsi Principis minis territus, & conuitijs irritatus Ludouicus in itam vltra cupiditatem exarsit; ac veritus vt sibi eum hostem concitaret, cuius viribus par esse non posset, quò eum auerteret & frangeret, maiorem ei hostem destinauit. Is fuit Carolus VIII. Galliæ Rex. Nobili ad eum missâ legatione iuris ad Neapolitanum Regnum Andegauensis monuit: ad vendicandum Gallici nominis hæreditatem accendit, opem suam obtulit: aliorum principum auxilia promisit, spei & gloriæ impleuit: prona omnia, & expedita fore recepit. Igitur persuasit. Rex susceptâ alacriter expeditione, pulso Alphonso Aragonio Regnum cepit. Hâc arte repressa Isabella, Aragoniorum conatus auersi, Ioannes coniux prorsus exclusus, Ludouicus seruatus. Sammarth. Comines. Guagu n. Spondan.

Breui itaque Ioannes haud sine veneni suspicione extinguitur, duobus relictis liberis, Francisco, & Bona. Eius morte Ludouicus, qui in omnem inuadendi principatus occasionem excubabat, & colorem cupiditati prætextu iuris inducere studebat, perinde ac si vacasset feudū à Maximiliano Imperatore, inuestituram, vt aiunt, impetrauit, & honesto tituli obtentu Rempublicam tutiùs administrare cæpit, & familiæ suæ successionem addixit, præteritis omnino Nepotibus, quibus ad eam dignitatem aditus prorsùs interdictus. Sed ei se tamen ex aduerso potentissimus competitor opposuit Ludouicus Galliæ Rex XII. Auiæ suæ Valentinæ Vicecomitis sororis Philippi Mediolanensis Principis iure nixus, cui armato, & in Insubriam irruenti, haud obscurè Pontifex Alexander VI. fauebat: cuius cum viribus resistere non posset imperio exutus, & non multò post ab Heluetijs, quorum opem implorarat, miserè proditus in Ludouici Regis potestatem venit: à quo in teterrimum carcerem coniectus fuit, vbi decennium afflictissimus vixit, & turpi morte perfidiæ & tyrannidis suæ pænas dedit. De Nepote Francisco Sfortia legitimo Sfortiani sanguinis hærede varia fama est. Guicciardinus locuples author, & grauis ductum à Ludouico XII. Rege victore in Galliam, ibique in Monasterium inclusum, & religiosam vitam profiteri coactum scribit. Alij contrà (quod propius vero est) à Ludouico Patruo è medio sublatum ferunt. Sabellic. Pineda. Illesc. Iouius. Illesc. Guicciard. Vign. Tillet. Ferron. Ioan. Auson. Guicciard.

De filijs Ludouici Mori, Maximiliano, & Francisco planè constat eos ad Maximilianum Imperatorem confugisse: à quo post cladem Rauennæ, auspicijs Iulij II. Pontificis, Maximilianus natu maior paterno principatui restitutus. Non diù tamen eo frui licuit per Franciscum I. Valesium qui Ludouici Soceri fato functi vestigijs insistens, superatis plusquam Punico ausu Apibus, prostratis Herculeâ virtute Heluetijs, Mediolanum vi cepit, & Maximilianum in arcem compulsum ad deditionem coëgit. Quem in Galliam missum Nemotensi ad splendorem Ducatu, præfe- Paul. Iouin. Bzouius. Pineda. Bellayus. Ionin. Guicciard. Ferron.

fectura equitum ad solatium, amplissimis reditibus ad victum donauit, ac spe regij sanguinis vxoris habendæ ad gloriam erexit. Sed indulgente Sfortijs fortunâ iterùm à Francisco Rege ad Franciscum Sfortiam reliquum ex ea familia fratrem, operâ Imperialium Ducum, principatus rediijt; ne dum Sfortiani sanguinis hæres superesset, ad externos principes transiret Imperium. Huic bis variante cum bello rerum aleâ status gentilis redditus. Donec illo fatis concedente, Carolus V. Cæsar testamento hæres institutus, frustrà reclamante Francisco Christianissimo, Mediolanensem statum vendicauit, anno salutis M. D. XXV. Nec ab illius deinceps possessione posteri Hispaniarum principes ad hoc æui (tam sunt accipiendi auidi, tam accepti tenaces imperij) depelli, vel iure, vel armis potuerunt. Atque huiusmodi sanè ratio instituti, possessi, administrati, principatus Mediolanensis fuit.

Illesc. Bzouius. Pineda. Sandoual. Carolea.

Nunc de iure nobis quæstio explicanda.

CAPVT SECVNDVM.

Ventilatâ de iure in vtramque partem quæstione, Gallici tandem, non Hispanici iuris esse Mediolanensem Principatum, concluditur.

ERit qui hac rerum serie inspectâ sentiat, iure ab Hispanis obtentum olim, possideri modò Mediolanense imperium, & id magnis suadere velit argumentis.

Ac primùm: institutionis lege feudali. Nam cum constet Mediolanum imperij feudum esse, atque adeò membrum ab illo corpore Imperatorum consensu auulsum, liquidò apparet, illud mortuo feudatario, dominò apertum ad Imperatores rediisse.

Secundùm: iure testamenti, quo Alphonsus Aragonius à Philippo Maria Vicecomitum nouissimo hæres institutus; à quo in Hispaniarum Reges fuit titulus deriuatus. Nam neque Bona adulterino ex thalamo filia hæreditatem rectâ cernere poterat: nec se ex obliquo Sfortia inferre, peregrinitate in Vicecomitum sanguinem infusâ. Cum lex feudi tùm fœminas, tùm spurios, tum externos excludat. Quòd verò populi aura Sfortiam afflarit, & vento fauoris impulerit ad Principatum occupandum, id speciosi potius tituli, quàm solidi iuris est. Cum populus vim legis, & inueteratæ ex lege consuetudinis, infringere, mutare ve non possit: sed tantùm spirante legis anima velificantem in ipsum, quasi iuris portum, vnanimi consensionis plausu inducere.

Tertium: si quo Sfortiæ gaudent titulo, eo certè Hispani Reges fruuntur. Nam vt Franciscus pater & Ioannes natu maior frater Ludouici mori, iure fuerint destituti, quòd ad Imperium obrepserint citrà Imperatoriam facultatem, illudque non ex præscripto administrarint, negari certè non potest, Ludouicum mortuo Ioanne Galeacio nepote, ab Imperatore Maximiliano potestatem legitimam accepisse, proindeque rectè

Vti docent de fœminis Imol. & Domi. Philip. Fran. in cap. grandi de suppl. negl. prælat. Et Decius cons. 139. vers. sed tamen. & Panorm in cap. dilecti. col. 3. de arbi & Guillsel. in cap. Raintutius verb. 2. n. 74. & Alex cons. 10. post n. 6. lib. 5. & cons. 98. n. 9. lib. 6. & Ruin. cons. 18 n. 13. lib. 1. & alii apud Iul. Clar. lib. 4 §. Feud n. 1. & Valasc. de iure emph. q. 41. & de nothis tradit. Paris. cons. 17. lib. 1. &

imperasse. Cum constet iustum ab eo titulum impetrasse, & inuestituram obtinuisse: atque adeò feudi lege ritè initiatum Rempublicam gessisse. At enim ab eius filio Francisco, Sfortiarum vltimo possessore, legitimus hic titulus ad Imperatorem Carolum V. testamento fuit transmissus. Quare neque alter Franciscus consobrinus ex Ioanne Patruo filius, ad se trahere Principatum potuit; cum illum pater Ioannes nec gessisset, nec vt gessisset, confirmatum ab Imperatore Domino acceperit: nec huius Francisci soror Bona, capax feudi fuit, tum quod femina quæ prorsus excluditur, tum quòd nullum ius à parente fratreve, qui sine titulo imperitarant, in eandem deriuatum fuit.

Tandem ipsimet Christianissimi Galliarum Reges, qui ad illud imperium maximè aspirarunt Ludouicus XII. & Franciscus I. quasi iuri suo diffisi ab Imperatoribus inuestiri voluerunt. Fertur enim Ludouicus ingenti pecuniæ summa Maximilianum Imperatorem inuitasse, vt sibi titulum Mediolanensis Ducis donaret, quod legitimum esse Dominum cognosset. Nec minore studio Franciscus traditur, cum Carolo V. egisse, vt vel sibi, vel vni ex filiis Principatum illum cederet, ad idque operam Pauli III. Pontificis adhibuisse. Quippe cui compertum erat Mediolanensem Ducatum non regij iuris esse. Quid? quòd pacifica sublato Francisco, & per tot annos ducta, nec vllo vnquam turbine intercurrente perturbata possessio, titulum magnopere Hispanicum confirmat. Adeo vt ipsa Gallorum de huiusmodi statu recuperando profunda obliuio, & Hispanorum ipsum possidentium alta securitas planè commonstret, nec eos esse dominos, qui non repetunt, & eos esse, qui retinent.

Illex. cap. 1. §. quid ergo de inuest. de re alien. facta. & est tx expressus in ca. § naturales ñ de Feudo defuncti ff. iuxta (?) notat conf. 1-8. n. 4 & Poet. decil. 125. n. 6 & alii apud Clar q 22. & de externis autores sunt Ial in l eni in fine ff. de solut mat. & Guzd. conf. 9. & conf. 16. n. 30 & ocinus iunior. conf 312. n. 8 lib. 2. & conf. 27. n. 26. & alii apud Cal. conf. 16. sub. tit. de verb. sign. & Rub. conf. 1c4 n. 11 & Alex. conf. 16. n. 3. vol 2.

§. I.

Verùm nihil huiusmodi argumenta conficiunt. Quare statuendum Mediolanensem Ducatum non Hispanici, sed Gallici iuris esse. Et quidem non esse Hispanici, proximæ rationes ostendunt. Omnes enim, si secundam excipias, probant illum ad Imperatores, quòd Imperij res sit, pertinere. Quî ergo à Regibus Hispaniæ vendicatur & retinetur? Nam quòd ad Carolum V. redierit, non regio, sed imperatorio titulo tractus rediit. Itaque cui imperium, ei & Mediolanum tradere debuit: nec rem Imperii alienare ab Imperio potuit, nec ab eo corpore membrum cum gemitu iuris auellere. Atque vti Pontifices, quæ Romanæ ditionis oppida erant, alienare ausi non sunt: ne Petri patrimonium dissiparent; ita Imperator Carolus non debuit, quæ Augustalis erant ditionis alieno dominio tradere, & re suâ Imperium fraudare. Adde: ipso Carolo autore constare imperatorij iuris Mediolanensem Principatum esse. Cùm apud Paulum III. Pontificem Maximum, quem Romæ conuenerat, vt de summa Christianæ Reipublicæ cum illo ageret: quæ tum in eo sita videbatur, si cum Francisco potentissimo Galliarum Rege depositis simultatibus in gratiam rediret, & inita societate coniunctis vterque animis, & opibus Turcarum vires frangeret, eleganti & ardenti oratione contra Franciscum persuaserit, retinendum sibi prorsus esse Mediola-

Ionius. Castan.

Guicciard.

num ductis è re Imperii rationibus, perinde ac si truncatâ Insubriâ Imperium non posset consistere: eoque Pontificias pro Francisci Regis iure preces elusit, quòd diceret neruos se, & clauem Imperii non abiecturum. Quod & antea in Germania cum Ferdinando fratre disseruerat, professus passurum se potiùs quidquid durum & asperum foret, quàm illa parte imperii spoliari, quam cùm nobilissimam, tum permagni ad tuendum Imperium vsus esse comperisset. Itaque maluit Belgico, eoque auito, & maximè hæreditario Principatu cedere, locata in matrimonium regia vxore Carolo Francisci Regis filio, quàm Mediolanensi imperio carere. Quam & si postea sententiam mutarit, & Mediolanum tandem in dotem eidem Principi cum eadem vxore obtulerit, id maximè inuitum fecisse, & fore vt conceptæ sponsionis pæniteret, atque adeo eâ non statutum haud obscurè apparuit. Igitur vel Caroli ipsius iudicio Mediolanensis Ducatus, cùm imperij res esset, Imperatoribus, non Hispaniæ Regibus ad icendus. Quod iudicium Galeacius Cappella de bello Mediolanensi lib. 1. candidè & apertè proponit. *Carolus*, inquit, *ægrè ferens Galliarum Regem Mediolanensibus, qui antiquo iure ad Romanum Imperium pertinerent, dominari, Leonem Pontificem nuntiis sollicitare cæpit.* Quî igitur potuit idemmet Carolus Mediolanenses Imperio obnoxios addictosque ei subtrahere, & ad Hispanos traducere, inuitos præsertim, & repugnantes, & Hispanicum iugum vtiniquum detrectantes? Quod cùm aliàs sæpè, tum præcipuè apparuit cùm pulsis Gallis, qui Franciscum exegerant, Principatum illum retinere Carolus voluit, nec vllam Francisci Sfortiæ suum repetentis patrimoniũ rationem habere. Quam ob iniuriam tota pene in Hispanos Europa conspirauit: nec destitit: donec Francisco Sfortiæ suus est Principatus redditus. Ex quo deducitur Mediolanenses inuitos & reluctantes in Hispanorum potestatem venisse, quod fieri per feudi leges non posse planè constat.* Quinimo hoc ipso actu alienationis inuitis Vassalis, Carolus ipse Imperator dominus, proprietatis iure priuatus est, iuxta communem sententiam iurisconsultorum, quam proponit & sequitur Aluarotus in cap. 1. & Curt. iun. cons. 164. post num. 34. & Iul Clar. lib. 4. §. Feudum q. 1. 18. à pari enim dominus & Vassallus iudicantur, quæ est ratio Innocentii exposita ab eodem Clar. q. 21. 17. & 18. & sumitur ex tex. iuncta glo. in cap. 1. de formi fidel. & ibi Bal. & Alua. in not. bar. in proœm. digestorum §. 1. At placuit Carolo libidine dominandi ius auertere, & Hispanæ cupiditati litare.

Opponitur ex secundo argumẽto: Philippi Vicecomitum postremi testamentum, quo hæredem Alphonsum Aragonium instituit. Sed non hoc titulo satis ipsi Hispani fidunt: homines acuti, cauti imprimis, ac sagaces: tum quòd videant lege feudi externum vocari non potuisse: tum quòd sciant testamentum sine consensu domini factum non valere, tum quòd pro comperto sit Valentinam legitimam iusto ex thoro sororem præteriri non debuisse. De quo proximè fusiùs agemus.

Pineda. Iouius. Capella. Paul Ion.

* Iuxta gloss. 1. ff de fideic. mis. libertis. Quæ est cõmuniter approbata vt tradit Episcopus Lozzes in suis alleg. pro Marchion. Velez. in 1. dub. & Curt. iunior de Feud. in 6 p. principali in 2. q. & Grat. cons. 147. n. 5 & sec lib. 2. & Dec cons. 594. n. 9. cum seqq. & Ias. in lib. de bitor. n 7. Cod de pact. & Afflictis in dec. 295. n. 69 & videtur ex. expressus in cap. 1. § ex ead. lege de lege Conradi, rationem affert Inno. in cap. auditis de præscript.

§. II.

§. II.

Remoto Hiſpano Gallum inducimus. Ac primùm iure auito, eoque primario Galli Reges fruuntur; vt qui autores illius Imperij extiterunt, ij hærede legitimo deficiente ad ſe iterum poſtliminiò trahant, ne ad alienos dominos deuoluatur. Itaque cùm compertum ſit à Carolo Magno, euerſo Longobardorũ in Italiâ Regno, Inſubriam ijs ab eorum nomine Lombardiam nuncupatam in ſedem attributam, ne reliquum Italiæ bello attentarent, non eſt ambigendum quin vbi legitimi hæredes defecerint, ad autores eſſet reditura. Eo maximè titulo, quòd à quibus extortum ſit Longobardorum Principibus, ij Schiſmatici, & à Pontifice proſcripti, & haud dubij Eccleſiæ hoſtes erant: quibus nullo iure licuit Chriſtianorum prouincias obtinere. Quapropter quidquid ijs ademptum, addictum ei qui vendicaret. Nam quæ vel infidelibus, vel manifeſtes Eccleſiæ hoſtibus eripiuntur, ea certè eripientis ſunt, & vindicantis.

Cum igitur Lombardiam Galliæ Reges à Longobardorum, qui tunc aduerſus Romanos Pontifices rebelles Eccleſiam bello vexabant, poteſtate liberarint, eamque beneficio ſuo poſſidendam ijſdem poſteà domitis permiſerint, dubium non eſt quin eam iuris ſui fecerint, & ſupremum in eam dominium retinuerint, quòd ſanè per Magnum Carolum, qui, Horatio Turſellino autore, nobili teſte, *Regnum quod Longobardi tenuerant ſibi retinuit, id reliquâ fermè Italiâ Pontifici donatâ, ad poſteros tranſlatum eſt.* Nec obſtat penes Imperatores eam poteſtatem fuiſſe: nam quo tempore Longobardos deuicit, & Imperio Italiæ exuit Carolus, nondum Imperatoris munere fungebatur. Quare ad Reges Galliæ, cuiuſmodi erat ipſe, ius Mediolanenſis imperij ſpectabat. Quòd ſi poſteà Imperatores interceperunt; egerunt quidem iniuſtè, nullo facto in Caroli perſona Regis, & Imperatoris diſcrimine. Quod ſi fieret nunquam profectò ius Gallicum & Regium cum Germanico & Imperatorio confunderetur.

Quid? quod Mediolanum Pipinus Caroli Magni filius Regni in Italia ſui ſedem fecit, eaque ciuitas cum reliquis ditionis ſuæ opibus Gallis paruit? Nam quemadmodum Oſtrogotthi Rauennam, ita Galli contra Mediolanum Regni caput elegerant: quò *ea vrbs*, teſte Æmilio, *arx Italiæ, Galliæ, Germaniæ haberetur.* Ita cùm primùm Longobardica eſſe deſijt, Gallica eſſe cæpit. Quòd ſi poſteà excuſſo iugo libertatem nacta reſpirauit, id cùm beneficio Galliæ obtinuerit, certè debuit cùm ſeruiendum deinceps fuit, veteres dominos recognoſcere, neque ad alienos, & Gallico maximè infenſos nomini, cuiuſmodi ſunt Hiſpani, tranſire. Accedit, quòd initio illo imperij etſi ſuis legibus Mediolanum vtebatur, arbitrio tamen Gallorum Principum gerebatur Reſpublica: adeò vt ex inueterata adminiſtratione, & cum Gallis conſuetudine illa prouincia, Ciſalpina Gallia diceretur.

Deinde: eſto ius ſibi directum dominij Imperatores arrogarint, illudque Galliæ Regibus eripuerint, ac longa vſucapione præſcripſerint: vſu certè fructu & vtili, quod aiunt, dominio nemo Gallos iure fraudarit,

Baron. Sigon.

Authores qui ſupra cit.

Iuxta regul. legis naturalem § vlt. ff de acquir. rer. dom. Et l. ſi captiuis. verb. Publicatur. ff de capt. & ſecundum doctrinam Diui Thomæ. l. 3. de Regim. Princip. c. 11. & alios Theologos & Iuriſconſultos citatos ac Couarr. d. 2. p. §. 11. n. 1 & 6. Eſtque tex. opt. in cap. Abbate de re iud. in 6 ibi iunct. Gloſſ. ib. verb. Ab infidelibus poſt Innocent. quem citat. Ita commonis ſenſus apud Felin. Menoch. Auendan. Borg. Garc. Andr. Sicul. Velaſc. Padill. & alios complures. quos afferunt Iuriſconſulti Luſitani in lib. de iure ſucced. l. 2 a. 2. n. 8. & 9.

Horat. Turcel.

Paul. Æmil.

Regino. Ado. Sammarth.

ijsve Hispanos præponet. Nam qui Luchino Galeacius successit, è Comite Virtû Dux Mediolanensis effectus., cum Regia vxore Valentina Gallicas opes ad Imperium obtinendum adduxit, ac honesto gratitudinis titulo statum illum Galliæ obnoxium fecit. Nec desunt qui existiment Ioannem eius filium hæredes Gallos Principes testamento instituisse: quod posteà ferunt à Philippo Vicecomite confirmatum: ne hac quoque parte Galli Hispanis inferiores sint. Sed grauioribus res Gallica nititur argumentis, illud Achilles sit.

Cassan. Til. Volaterr. Illescas. Iouius.

§. III.

Philippo mortuo superstes erat soror Valentina Ludouici Aurelianensis Ducis vxor, quæ in statũ succedere debebat, atque adeo excludi hæreditate non poterat. Quo igitur iure Alphõsus Aragonius hæres institutus, manifesta iniuria facta Valentinæ? Nec obstat lex feudi fœminas excludẽtis, quò minus Valẽtina succederet: *Nam*, vt ait Iulius Clarus, *quidquid sit de iure, videmus de consuetudine contrarium obseruari, quia mulieres quotidiè in Comitatibus, & aliis dignitatibus, & etiam in Regnis succedũt*. Atque hoc ipsũ eruditè probat Tiraquel. de iure Primogeniorum q.10. & inductis exẽplis secundum consuetudinem probat ipse cum Imo. Petr. Anch. Phil. Fran. in cap. grandi. de suppl. negl. præl. & Bal. & Card. Alex. in cap. 1. §. hoc autem, qui feud. da. pos. & Boër. cons. 663. nu. 7. & 9. lib. 1. Quod indubitatum quidem est in ijs feudis in quibus illa quæ à masculis prǽstantur præstare fœminæ possunt. Vti docet Iac. de beluis. cap. 1. §. quin etiam tit. Episcopum & Goz. cons. 59. n. 18. & Cur. iunior. 1. reg. vers. non fallit. Adde quòd in ipso Principatu Mediolanensi, hoc prætextu, perinde quasi feminarum etiam notharum ratio haberetur, Franciscus Sfortia Blancæ coniux, fauore populi statum occupauit. Ius non probo: prætextum adscisco. Itaque Philippi testamentum Valentinæ sorori ac eius nepotibus preiudicare non potuit, cùm ea non debuerit hereditate excludi. Qua de re eleganter Iul. Clarus. disserit q. 80. maximè cum illud feudum emptum fuerit, vti proximè dicemus; in quo haud dubiè feminæ succedunt. Iuxta Odofredum in summa qui possint succedere in feud. & Dec. cons. 390. n. 7. & Paris. cons. 4. n. 39 lib. 1. & Cur. iuniorem 1. reg. vers. sexto limitate & Rol. cons. 41. vol. 4. & cons. 40. eodem vol. & Socin. iuniorem cons. 65. post n. 16. vers. vol. tertio lib. 1. & alios apud Clar. & Commen. q. 75.

Iul Clar. Guicciard. Sabellel. Iouius. Odofred. Dec. Paris. Curt. Roland. Iouin. Clar.

Probo vlterius testamentum illud Philippi Vicecomitis Gallico per Valentinam iuri officere non potuisse: neque Hispanos quicquam Reges iuuasse. Quia feudum illud, quod gentile erat, peregrino relinqui non potuit: ex recepta lege feudali apud Bal. in l. etiam in fine principij ff. de solu. matr. & Alex, cons. 16. num. 3. vol. 2. & Rubeo cons. 164. n. 11. & Gra. cons. 29. n. 41. lib. 2. & Dec. cons. 175. post num. 1. & cons. 395. n. 8. & Paris. cons. 2. n. 32. lib. 1. Cum præsertim principes gentilis familiæ superessent. Quòd si nulli superstites forent, adhuc institui externus princeps non debuit. Imò ea institutio irrita & inanis fuisset,

Bald. Alex. Rubeus. Gra. Dec. Pari.

cùm manifesta domino iniuria fieret, ad quem tunc feudum pertinebat. Nunc ad causam. Alphonsus Aragonius omnino externus, & alienus erat. Non deerat princeps gentilitiæ Vicecomitum familiæ per Valentiniam, aliosque principes. Igitur non valuit institutio. Quæ tam est ratiocinatio vera, vt eâ ductus Galeacius ille, qui cum Maximiliano Cæsare aduersus Gallos in Italiam venerat, legitimum se Mediolanensis Imperij contra Sfortias hæredem iactaret, quòd se superstite ex illo Vicecomitum sanguine, non posset ex alieno externus se princeps intrudere. Nec deerant homini suffragia: vti sibi etiam affore non dubitauit ille Sacramorus, qui pro Gallis aduersus Maximilianũ Sfortiam bellauit, qui, vt inquit Iouius, *quòd ad Vicecomites quanquam ex notho proauo genus referret, Sfortianis tanquam insititiis nouisque principibus Imperium semper inuiderat, quod post Philippum fato functum, ex Blancæ spuriæ connubio, freti armis illud intercepisse viderentur.* Et quamuis neutri eorum ius esset, præ Ludouico Rege ex Valentina legitimo successore: ab vtroque tamen argumentum sumitur; externo, dum superest domesticorum aliquis, succedendi in feudum locum non esse. Quare hæreditario iure ad Valentinam Mediolanense Imperium spectabat, nec eam potuit Alphonsus Aragonius testamento, quod inane prorsus, & irritum fuit, excludere. Paul Iou. H.st. lib. 11.

Iam verò Sfortianum ius in præiudicium Valentinæ, ac hæredum nullum esse potuit: cum Sfortia nec per se, nec per vxorem Blancam habilis ad statum illum fuerit. Nam ipse alienus à Vicecomitum stirpe: Blanca ex adulterino thoro suscepta. Vnde igitur ei ius esset? Quare intrusus ille per vim, contra fas legesque, deluso Mediolanensi populo, cui speciem primùm libertatis obtenderat, vt securiùs Imperium occuparet. Quod vt sensit Senatus, vicem suam dolens, de illo expellendo deliberauit, & in ea consultatione haud dubiè Ducem Aurelianensem prætulit, quòd iure præstaret: licèt quidam, Venetis intercedentibus, Alphonsum Aragonium mallent. Sed neutrum obtinuit, destinante Sfortijs Imperium fortunâ, quæ Francisco prolixè indulgebat. Vti postea in bello, quod aduersus eum motum est apparuit: in quo cum superior extitisset, principatum sibi, vel totâ fremente Italiâ & Galliâ, vendicauit. Pont. Sabel. Illeſc. Guicciard.

Agè verò, ostendamus Sfortiam nullo iure præditum: nec vllo deinceps eius posteros gauisos fuisse. Constat illum confirmationem status ab Imperatore impetrare non potuisse, atque adeò cùm ipsum, tùm eius filium Galeacium inauguratione debitâ caruisse. Qui autem eam primus à Maximiliano Cæsare obtinuit, Ludouicus Morus, is certè nullâ ratione obtinere potuit. Pudet hac in re quid Hispani scriptores tradant, afferre: miror que tantùm apud eos libidinem dominandi valere, vt cogat transuersum ire, & non iuri modo, sed rectæ item rationi ac pietati refragari. Aiunt Ludouicum istum Sfortiarum omnium primum Mediolanensem Ducatum iure occupasse, primumque Ducem Mediolanensem institutum, quod primus à Maximiliano Augusto inuestituram, & titulos ritè acceperit. Proh Deum atque hominum fidem! Ergo ne ille monstro, quàm homini propior, ex omnibus penè nefarijs vitijs concretus nullius fidei, nullius pietatis, nullius frontis, excluso, & in or- Vide Pind. & Illeſc.

dinem redacto Ioanne innocentissimo adolescente, spretâ legum authoritate, contempto iuris honore, ruptis sacræ necessitudinis vinculis, in principatum per summam libidinem, & impudentiam intrusus ritè sit à Maximiliano initiatus? Equidem cùm lego, quibus ille artibus pararit Imperium, quibus retinuerit, non hominem, sed Furiam ab inferis excitam mihi videor intueri. Quid enim quæso Alecto illa Virgiliana, inuisum numen, tam immane & atrox molita, quo non Morus iste immaniora, & atrociora multò patrarit? Quamobrem iustissimas ille miserè proditus, & acerbè afflictus, in teterrimo ergastulo pœnas persoluit. Et tamen ab hoc mõstro decorum sibi putant Hispani iuris titulos mutuari. An ille potuit viuo Ioanne Nepote, & mox veneno extincto iustè imperare? Ergo superstite Francisco, & Bonâ liberis, ritè, ac rectè Ludouicus administrarit Rempũblicam, violato iure, inductâ tyrannidè, conculcatâ pietate? At occidit Franciscum, & sanguine ad Imperiũ viam strauit. O præclaram imperandi rationem! Hac & Tullia carpento per cadauer patris eum gemitu ossium acto, & Athalia super aceruos Regiorum iuuenum occisorum inuecta ad regnum ijt. Hostium cruore effuso, non Nepotum, Regna comparantur: Nec super cadauera propinquorum recalenti adhuc sanguine fumantia, solium collocandum. Emptum à Maximiliano Imperatore Principatũ, Ludouici astus; venditum, Maximiliani dedecus fuit. *Quid non mortalia pectora cogis auri sacra fames*? Non hâc solum vice turpem egestatem Maximilianus expertus: infelix sæpè in Italicis præcipuè expeditionibus Imperator. Vendidit hic ergo statum, & iustitiam liberorum Ioannis Galeacii, Francisci, & Bonæ superstitum, Dei hominumque fidem inclamantium.

Virgil l.7. — Tit. Liu Dec. 1. lib 1. — 4. Reg. 11. — Virg. lib. 3. Æn. — Iouius. — Mexia. — Guicciard.

Non tamen abibunt impunè hâc suâ raptâ Helenâ Hispani; sic enim eos argumento refutem vt palinodiam decore cogantur. Si Ludouicus Morus ritè institutus, cur idem Maximilianus Cæsar suscepta Mediolanensi expeditione, vnum è nepotibus suis, Ducem Mediolanensem instituere cogitabat? Si Franciscus eius filius legitimus hæres, ac dominus illius Imperij erat, cur Carolus V. eum in ordinem redigere statuebat, & sibi statum vendicare? vti sanè egisset, nisi Clemens VII. initâ cum reliquis Italiæ Principibus conspiratione obstitisset. Quare si iustum Maximilianum, si religiosum Carolum credimus, non debemus affirmare Ludouicum, & eius liberos ius in eo Principatu habuisse: quãdo vterque Cæsar eum illis adimere, & ad se trahere decreuit. Itaque eo Hispanos aduersarios adduximus: vt aut Sforriam iniustè imperasse, aut Cæsares iniustum quiddam attentasse, fateri debeant.

Guicciard. — Paul. Iouius. — Iou. Illesc.

Nec potuit ipsemet Ludouicus Morus, ius Regis Gallorum Ludouici, vti erat acutus ignorare, qui videret eum Valentinæ auiæ gentili Vicecomitum titulo niti. Quod re posteà probauit. Nam eo, quod communi totius penè Italiæ consensu, aduersus ipsum susceptum est, bello, cum peti se à Ludouico Rege, sua repetente vidisset, ita eum eo pacisci voluit, vt ab eiusdem manu Imperium acciperet, & annuum tributum penderet, perinde ac si eius beneficio imperaret, quod Paulus Iouius diligẽtissimus scriptor, literis mandauit, qui autor item est indubitati eiusdem

Iouius. — Hist. lib. 6. epist.

Ludouici ad Mediolanense Imperium iuris. Ita enim, exposità diuisione Italiæ, ex fœdere inter Alexandrum, & Ludouicum Christianissimum, Venetumque Senatum factâ scribit, *ex ea diuisione Mediolani Principatus non obscuro iure hæreditatis Ludouico quærebatur.* Et quidem vti Morus fœdè irrepserat, ita turpiter retinere Principatum voluit: missis ad Bajazetem Turcam legatis, vt sui tutelâ susceptâ in Christianos armis grassaretur. Sed cum à superis Turcæ conatus repressi, tum à Ludouico pœnæ tyrannidis expetitæ: nam bis victus, bis Mediolano exutus, demùm à suis, quos conduxerat, militibus proditus in Ludouici Regis potestatem deuenit. Húc igitur Morum, multò maiore, quàm Illescas, qui ab eo in Hispanos ius deriuat, cùm prudentia, tum fide tradit Corderius item Hispanus, contra ius fasque in statum Mediolanensem irrupisse, & tyrannum, non principem egisse. Quo eum etiam nomine appellandum censet Pineda, quòd veros ac legitimos Mediolani dominos, vti ait, Ioannem Nepotem, & liberos exclusisset. Licet tamen ad ingenium redeat, & ius Hispanicum tueatur, sed leuissimis ex inani fallacia, & ridicula paræmia, non ex solido iure depromptis. Hist. lib. 5. Illesc. Corderius. lib. de Iconib. Pineda. Hist. tom. 4.

Atque hic ego illato gradu Hispanos vrgeo. Sfortiæ ante Ludouicum nullum ad Principatum ius habuerunt, quòd, sicuti ipsi Hispani tradunt, ab Imperatore non sunt, aut inuestiti, aut confirmati. Sicuti nos asserimus, quod non potuerunt exclusâ Valentinâ Vicecomite, ac eius legitimâ prole Imperium occupare. Ludouicus autem Morus haud dubiè tyrannus extitit, nec potuit à Maximiliano Cæsare contra leges institui: cum, quo institutus est tempore, Franciscus, & Bona Ioannis liberi superstites essent. Quos non potuit Imperator iure paterno spoliare. Igitur quando ius vel Morus acquisiuit, vel ad Hispanos transmisit? vel quæ Maximiliano autoritas ad ius Nepotum infringendum, & feudi rationes proculcandas? Cum præsertim Ludouici Aurelianensis nullam omninò habuerit rationem, qui iustis ad Mediolanum titulis possidendum trahebatur. Cum de Ludouico eius auo scribat Paulus Æmilius libro decimo. *Regis Frater Ludouicus mortuo Philippo Mediolanensium Duce, omisso Aurelianensi Ducatu, Mediolanensis Dux creatus.* Non his artibus comparantur Imperia, quibus sanè euertitur ius, virtus, modestia, temperantia, nihil integrum iustitiæ, ac pietati relinquitur. Adde quod Borbonius, ac Triuultius, Francisco Rege Gallorum, alter Mediolani Prorex, alter Imperator, Maximiliano armato, & prætextu capiendi insignem è ferro coronam, aditum in eam vrbem quærenti responderunt, *eam in potestate Francisci Regis esse, qui non ambiguo iure, & virtute bellica vindicarat. Nec vllum ipsimet Cæsari ius relictum, cùm quicquid authoritate imperatoriâ retinebat, auro ad Tridentum Ludouico Regi vendidisset.* Qua ratione vsus est semper Franciscus: ne illo Principatu Carolus V. Cæsar frueretur: cum nec deberet quod pretio venditum fuerat repetere, nec posset à quo iure sanguinis erat alienus, id tanquam proprium vendicare. Paul. Aemil. Paul Iou. Hist. lib. 16.

Iam verò, quòd aiunt, Franciscum alterum Maximiliani fratrem, Sfortiarum vltimum, hæredem Carolum instituisse, atque adeò quo iure gaudebat, id ad Cæsarem transmisisse, nullius sanè momenti est. Cùm Sandoual. Illesc.

Francisco vti nullum ius erat: ita non liceret ius transmittere; nec vt trāsmitteret, ad Hispanos id Reges transire decebat, sed ad Augustos, quòd Augustali titulo principatus additus, & in eius vtilitates explicatus. Cum præsertim illa Francisci testamento facta legatio, coacta prorsus, extortaque fuisse videatur; quòd neque impositam à Carolo ingentis pecuniæ summam expedire, ac soluere, nec paratam vndequaque armorum vim ingruentium auertere, ac euitare posset.

Præterea si donationes, & testamenta Sfortianorum quid præstant: ad titulum tribuendum: certè, vt omittam alia Vicecomitum: extat Maximiliani maioris natu Ludouici filij, solemnibus concepta Verbis, & testamento excepta donatio: qua ille Regi Christianissimo Mediolanensem Principatum legauit. Quæ eo certè plus habere virium debet, quò maioribus ille donis cumulatus, ac beneficijs affectus à Rege Francisco fuit: vt vnus è summis Galliæ Principibus, quâ honore, quâ gratia, quâ opibus existeret. Itaque quocumque se titulo commendent Hispani, eo etiam Galli commendantur. Ita vt nullo Hispani gaudeant, quo Galli non fruantur: multis fruantur Galli, quo Hispani priuentur. Nam neque Vicecomitum gentilitio iure vocantur, neque emptionis titulo possident; qui vterque Gallorum Principum proprius est. Quare iustissimus ille æquitatis arbiter Rex Franciscus, quo nemo aut foris ardentiùs bellauit, aut domi prudentiùs Rempublicam gessit, eò fermè cogitationes omnes suas ac opes contulit, vt Mediolanensem agrum, vti in Apologia vocat, recuperaret. Id postquam armis non potuit, literis, legationibus, præmijs, minis, non destitit solicitare, ac eo tantum contentus, quod sui maximè iuris esse putaret, de reliquis in Italiâ prouinciis possidendis, minùs cogitauit. Quò apparet, constare illi Mediolanensem Principatum suæ haud dubiè ditionis esse: adeo vt Neapolitani Regni expeditionem, nomine Valdemontij, Andegauensium Ducum rectâ lineâ hæredis, susceperit: professus: nolle se aut quod alienum esset attentare; aut quod suum esset relinquere, vtrobique æquus iuris æstimator. Nec Carolo dubium esse potuit, quin ad Franciscum Mediolanum pertineret, quòd cum eo sit pactus, vt locata in matrimonium Ferdinandi Regis fratris filia, Regio iuueni Carolo, Imperium Mediolanense dotis nomine tribueret, imo & quòd illud nūquam voluit dimittere; non ex eo fuit, quòd de Frācisci iure ambigeret, sed quòd cum profunda ambitione imperandi teneretur, nolebat quidquam quod semel occupasset, relinquere, & quòd credebat Franciscum Mediolano non contentum, alijs Italiæ prouinciis oculos adiecturum. Quas sanè causas non obscurè Iouius indicat, & perspicuè Franciscus ipse proponit in Epistola apologetica ad Paulum III.

Magna item ex Pauli ad Carolum ipsum V. adhortatione, & Mediolanensium ciuium erga Carolum Francisci Regis filium, amore momenta sumuntur: quippe quòd constat, sæpè ab illo Pontifice monitum Carolum, vt Mediolanum Francisco redderet: & ab his magnoperè expetitum Carolum Aurelianensem: quem sibi votis omnibus cuncti Mediolanenses Principem exoptabant: quemadmodum ingens de illus

[Marginal notes: Iouius. Guicciard. Bellay Parad. — In epist. apologet. ad Paul III. — Iouius. — Bellay. Guicciard. Sammarth. Parad. — Epist. apolog. — Ciacon. Illetc. Iouius.]

acerbâ morte conceptus dolor magnis significationibus proditus testatur. Vnum illud adhuc refrico vulnus, cui mederi non possint Hispani. Concedamus Mediolanum Gallici iuris non esse: Hispani certè esse non potest: cum Augustale sit, atque adeo Imperatorum supremæ ius potestatis. Addiderimque pondus coniecturæ adductis proximè rationum momentis. Cur quæso Carolus V. Imperator fœdere apud Suessiones illo celebetrimo pactus est, si filiam Aureliano Principi Carolo locasset, Belgium: si neptem ex Ferdinando fratre, Mediolanum in dotem daturum? Cur pactum ita instituit, nec mutauit vt Mediolanum filiam, Belgium neptem sequeretur? Sanè quod vidit Mediolanum ad fratris filiam Imperatoris destinati, non ad suam propriè pertinere: atque adeò vt conscientiæ satisfaceret, & rem quam purabat esse Imperii, Imperatoris filiæ redderet; & huiusmodi specie, iustitiæ Censoribus blandiretur. Etsi eum posteà ab hoc recto proposito, quæ omnes actiones virtutis peruertunt, priuatæ, quas politicas vocant, rationes, ex Hispanico ingenio deduxissent. Guicciard. Iouius.

Vnus tamen scrupulus superest: nec is sanè specie leuis, quo minùs Mediolanum iure vendicare Galli possint; quem idcirco Hispani importunè objiciunt, quòd ex eo sibi titulum cum Gallicæ fidei detrimento affectent. Atque is est huiusmodi. Fœdere inter Maximilianum Imperatorem, & Ludouicum XII. Galliæ Regem icto: recepit is desponsurum Claudiam filiam, & quidem despondit, Carolo tum infanti, Philippi Flandriæ Comitis, mox Hispaniæ Regis filio, Maximiliani Nepoti. At quò firmius vinculum sponsalium esset, eam sibi legem Rex ipse imposuit, vt si fidem falleret, præstaret culpam, & iure ad Mediolanum suo decederet, & in Carolum delusum transmitteret. Quæ quidem ritè concepta cum onere iustitiæ stipulatio fuit. Hanc quòd Rex non impleuit, quippe qui Claudiam Francisco Engolismensium Duci, Regi Gallorum futuro vxorem, prætermisso Carolo, dedit, pœnam violati fœderis incurrit, atque adeo ius omne Mediolanum retinendi amisit, & ad Carolum transmisit. Mexia. Paul. Iouius. Illescas.

Sed non tanti faciendus, quanti Hispani volunt scrupulus est: nec vt sit, eo aduersus Gallos, quasi argumento, vti possunt: nisi velint eadem ratione, alijs, quæ possident, Regnis spoliari. Ac imprimis ea stipulatio, nonnisi re integrâ stare potuit: eâ mutatâ, cadere omnino debuit: quòd rei naturam sequeretur. Agè verò atrocia posteà secuta super Neapoli, & Perpiniano inter Gallos, & Hispanos bella, statum rerum prorsus cômutarunt, & initi rationem fœderis corruperunt. Quare consulendum fuit Gallicæ in posterum tranquillitati, & erumpentibus vndique bellis occurrendum. Nam nec pax esse domi, nec foris victoria parari, nisi Francisco in generum assumpto, posse videbatur. Prætereà non mediocriter recrudescente ex amissa Neapoli Gallorum dolore, commota Respublica, & insuper sollicita, parturiente in Venetorum excidium bellum totâ penè Europâ côiuratâ. Quæ res, & alij non obscuri eiusdem Cæsaris, & Philippi filij, maximéque Ferdinâdi anteà Catholici, omnia ex priuato commodo metientis, in Gallorum perniciem conatus, iustam rumpendi Paul. Iouius. Guicciard.

fœderis causam dederunt. Deinde quî potuit conditionem illam ex fœdere seruare Ludouicus, cui fidem in Comitiis Cameracensibus solemni sponsione datam Iulius II. Pontifex, & Ferdinandus Catholicus toties fregerunt? Quare cum fidem frangenti frangenda sit fides, quâ ratione perfidum Ludouicum Hispani fuisse volunt, eâ iustus maximè fuisse videtur.

Guicciard. Illesc. Iouius.

Accedit stare illud fœdus non potuisse, quod fuerit in hæredum præiudicium institutum. Non tam facilè hæreditaria iura, vel amittuntur, vel interuertuntur. Alioqui si possidentium voluntate primogenia, & nexa primogenijs bona alienantur, ecquis tandem locus iustitiæ posterorum? Non sunt huiusmodi bona vnius tantum arbitrij aut potestatis. E communi parentis & autoris radice trahuntur, & cum sanguine deriuata stirpibus miscentur: nec personæ addicta seruiunt, sed sobolem liberiùs latiusque sequuntur. Quare si quod Ludouicus pactum instituit, rupitvè, non idcirco posteri eo aut instituto tenentur, aut rupto damnantur. Quàm enim est à ratione alienum, si vnius tantũ hominis culpâ, qui nec autor nec institutor fuit, nec legibus hæreditatẽ onerare potuit, totam progeniem iure suo spoliari? Num placet Hispanis primam illam originalis maculæ labem in hæreditaria bona inducere, & vnius vitium instar Adami culpæ viritim per posteros distribuere? Qua de re postea, cùm egerimus de Regno Nauarræ, fusiùs disseremus.

At quod inducunt admittamus. Fractæ fidei & violati iuris, spoliationem Mediolanensis Imperij, pœnam reposcunt. In eos hæc faba cuditur. Nam quod quæso apud eos pactum inuiolatum? quæ stipulatio integra? quod fœdus sanctum? quæ sponsio firma? quæ fides incorrupta? Pudeat eos leuissima culpæ labe aspergere Ludouicum, à quo refutari possunt obiectâ Cameracẽsis fœderis toties à Ferdinando Catholico rupti famosâ prorsus violatione, quam grauis autor Guicciardinus tantoperè in historijs detestatur. Meminerint pacis Nouiodunensis leges à Carolo Cæsare V. fœdissimè proculcatas. Si hoc crimine Regna amittuntur, ne vnum quidem vbi pedem ponant, Hispanis Imperij vestigium relinquetur. Tam enim fuerunt fœdifragi cùm in occupandis, tùm in amplificandis imperijs, vt penè nihil integro iure possideant. Pauca è multis delibo. Percussum cum Carolo Magno ab Alphonso Casto ea conditione fœdus est, vt pro nauata contra Mauros opera Hispaniæ Regnum possideret, quod Alphonsus Carolo cedebat cùm prole careret. An non repulsam Carolus tulit fractâ fide, fœdere violato? Blancæ Diui Ludouici matri ex iure, & consuetudine Regnum Hispaniæ debebatur nullo masculo hærede superstite, intulit se è transuerso soror Berengaria ętate minor, & natu maiorem euerso iure auertit, Regnumque vsurpauit. Prętereà quo gemitu iuris Alphonsus Aragonius Neapolitani Regni Ferdinandum nothum hæredem instituit? Qua fidei querela illud Ferdinandus postea Catholicus Federico ademit? Et eodem deinde Ludouicum Gallum spoliauit? Qua iniuria pietatis & legum Philippus II. Prudens spreto iure Catharinæ Brigantinæ Lusitaniæ Regnum vsurpauit? Quid agebat Maximilianus, quid Carolus V. Cęsar cum Sfortiis Mediolano pulsis

Guicciard. Sammarth. Paul. Æmil. Mariana. Illescas. Ioannes Mariã. Histor. Castellæ Castan. Nos suprà. Paul Iou. Curita. Sousa. Anonym. de iure succed. Biragus. Paul. Iouius.

pulsis, & viuis ad se filiosque suos Principatum illum trahebant.

Quod si violatum, commutatis cum insigni sponsalium iniuria nuptijs fœdus detestantur, domi habent suæ quod abominentur. Cùm Alphósus Imperator ictum cum Garcia Rege Nauarræ pactis inter Sancium filium, & Blancam Garciæ filiam nuptiis fœdus, iis disturbatis corruperit. Nec id tantùm, sed & aliud desponsata filiâ Sanciâ Raimundo Aragonésis filio percussum violarit. Nam quid ego commemorem de fœdissimis Padilliæ & Coronellæ, vsque ad Blancæ, sæuissimam necem insanis amoribus, quibus se Petrus Rex Castellæ conspurcauit? Quid quæris? Lege quæ de iure violato, de fœdere rupto, de inducijs fractis, de legibus conculcatis à Carolo V. Imperatore, Franciscus I. Christianissimus epistolâ ad Paulum III. Apologet. agens de iniuria, & contemptione Gandauensium, de Marchionis Salassorum dehonestamẽtis, de Brunsuicensis Principis deformatione, de Cleuensis Ducis spoliatione, de Rinconis & Fregosij cæde elegantissimè disserit: comperies profectò leuissimum esse quod ex hoc fractæ fidei exemplo sumitur aduersus Gallos argumẽtum: vt nemo sit Hispanus, quem illa Caroli exempla legentem Hispanæ perfidiæ non dispudeat. Iam verò, quòd Hispani aiunt à Francisco Primo ius illud esse amissum, futile omnino, & inane: cum id Madriti vi coactus fecerit; atque adeò postea resciderit; nec vt confirmaret, eo potuit successoribus præiudicare: quod, & quia perspicuum est, & ab Cassano & aliis cõmuniter vrgetur, superuacaneum puto latiùs commemorare.

Mariana.

Aunal. Hisp.

In Epist. apologet. ad Paulũ III. contra Carol V. Imperat.

Du Bellay. Sammarth.

Ex his apparet Mediolanensem Principatum Gallici prorsus iuris esse tùm antiquo instituto, tùm recenti titulo: & vi sanguinis, & testamenti, & emptionis, & transmissionis, vt quamcumque tu iuris formulam concipias, ea sane omnis Gallis respondeat. Quod si alterius sit, Hispanici certè iuris non esse, Augustalis esse, nec nisi per vim ab Hispanis, vel olim potuisse occupari, vel hodie posse retineri. Quare laborandum est Gallis, vt quoniam tot susceptis pro communi salute, & libertate bellis in Europa ius statuunt, iniuriam depellunt, & Hispanicæ impotẽntiæ resistunt, & armorum sibi arbitrium partis vbique victoriis pepererunt, rebus imprimis suis prospiciant, & Insubriam tot titulis debitam repetant, & frontem illam, arcemque Italiæ exactis Hispanis occupent: nec eos sinant tandiù rapto frui, & Italiæ visceribus incubare. Ac mihi quidem ille coluber Mediolanensium Principum gentile stemma, vndulato intortiles gyros corpore Gallis abblãdiri illosque ad vendicandam Insubriam vocare videtur. Et, eò magis quòd quem hiante præfert ore infantulum, is non absurdè Ludouicum XIV. Galliæ Regem augustâ specie repræsentat, qui vel recens à cunis serpentes geminos Hispanicum & Austriacum, Herculis more elidens, à Colubro Mediolanensi patulo ore vocatus, in viscera Imperii inuitatur.

QVÆSTIO QVARTA.

VTRVM REGNVM NAVARRÆ ad Catholicos Hispaniæ, an ad Christianissimos Galliæ Reges pertineat.

CAPVT PRIMVM.

Status quæstionis proponitur.

NON hic ego operæ pretium fecero, si quo in proximis quæstionibus vsus sum stilo, eundem in hac de Vasconum Regni iure suscepta controuersia sequar. Cum nec admodum instituta de Regum successione narratio ad propositum referat, nec multum scire quænam fuerint in eo Regno, vel accessiones, vel mutationes, intersit: nec sit opus filo vti, vbi vni tantum nodo hærendum, qui controuersiæ scopus cùm sit, omnem stili intentionem requirit.

Vix cuipiam, ne Hispano quidem autori, venit in mentem, ante Ioannem Alabrethum, titulum Regibus Hispaniæ quærere, quòd ex ipsa Regum Vasconum serie compertum sit, nullum è transuerso iniicienti se Principi aditum fuisse: atque adeo semper iuri sanguinis siue paternâ se lineâ, siue vbi mascula defecerat, maternâ, infunderet, cohæsisse. Quanquam enim sit, qui scribat Regnum Nauarræ appendicem Regni Aragoniæ esse, prætetquam quòd id à veritate omnino alienum est, cum non Ferdinandus Ioannis Secundi Aragoniæ filius Isabellæ Catholicæ conjux, sed Eleonora ex Blanca Nauarrea filia in Regnum Nauarræ successerit: eiusdem authoris testimonio constat ab Aragonia postea auulsum per se constitisse, & eâ tantum lege rediturum, si Aragoniis Regibus debitus per Nauarram transitus negaretur: de quo postea. Quare eò res semper deducitur, vbi conditio ista violari cœpta est.

Palaelu. de Reten. Regni Nauarræ

Igitur eò authores conuolant, vbi Alabrethus, Ferdinandi operâ à Iulio Secundo anathemate percussus, ceu in ordinem redactus esset pronam & obnoxiam Regni possessionem hosti reliquit. In quam cùm Ferdinandus Catholicus venisset, arbitrij sui Regnum fecit, & ad posteros transmisit.

Pineda. Guicciard. Paul Iou. Mariana. Spondan.

Sed cùm hic titulus constare non possit, nisi compertâ rei veritate, quæ necesse est è narratione existat, oportet cùm hanc fideliter proponere,

tum cauſas diligenrer examinate; quò appareat, an ſatis fuerit cauſæ ad priuandum Regni iure Alabrethum, eoque donandum Catholieum? & vtrum ſi quo vitio Alabrethi ius laborauit, illud vniuerſæ ſtirpis ſanguinem infeeerit, & ius omne gentis eorruperit? quod omnino neceſſe erat, vt eius poſteri Regnum amitterent, & Catholici Regis Nepotes poſſiderent. Quæ cum ex vno capite, id eſt cauſa priuationis, pendeant, illud iam aecuratè expendamus.

Ac primum ne quis dubitet Ioãnem Alabrethum in Vaſconia iuſtè regnaſſe: & de titulo conſtet, quo Regnum renuit, & vnde ius ad Galliæ Reges manarit liquidò appareat, operæ pretium erit paulò rem altiùs repetere, ac eum in ſolio Regni Nauarræ eolloeatum oſtendere, vt de illo deiecto meliùs iudicemus.

Igitur ex Blanca vniea Caroli vltimi Vaſconum Regis filia, quæ nupſit Ioanni II. Aragonio Carolus, & Eleonora liberi nati. Carolo ſine prole mortuo: ad Eleonoram ſpes Regni, & hæreditas integra redijt. Hæc ex Gaſtone Comite Foxenſi quatuor filios habuit. Quorum primogenitus in Regniſpem natus, Gaſto Princeps Viennenſis, cum Magdalenam Caroli VII filiam duxiſſet paulò pòſt eſt mortuus, relictis duobus liberis Franeiſco Phæbo, & Catharinâ. Phæbo ſine prole decedente, Catharina ſuperfuit nupta Ioanni filio Alani, Alabrethi Domino, ad quem cum thalamo ſceptrum detulit. Itaque eitra controuerſiam Ioannes Alabrethus iure vxorio Regnum Vaſconiæ iuſtè obtinebat. Nunc iure ne, an iniuria? ſe Ferdinandus Catholieus intruſerit, diſceptemus. Pineda. Hiſtor. Hiſp. Garibay.

CAPVT SECVNDVM.

Fueritne aliquis Ferdinando Catholico occupandi Nauarram titulus?

IVris eolorem manifeſtæ iniuriæ Hiſpanici quidam Authores inducere eonantur. Pineda, Palaeius, & Nebriſſa. Quorum poſtremus eùm eo maximè abſtinere debuiſſet, quod intra ſepta Grammatiees contentus in aliarum vix faeultatum fines tranſilierat, eo temerè eſt prouectus, vbi pedem ponere vix licuerat. Hiſpanicæ quã ſuſceperat cauſæ inſigni detrimento, quam ſic egit vt præuarieatus, non tutatus eſſe videatur. Sed aliud ille in agenda cauſa ſibi propoſuerat, vt nimirum Hiſtoriographi Regii munus conſequeretur. Igitur magnò verborum ſtrepitu quatuor iuris Ferdinandiei Fontes apèrit. Primus eſto vxorius à Germana vxore ſecunda. Hic nihil ad eauſam iuuat, cum multò antè Regnum Nauarrę vſurpaſſet. Sed eo retinendi titulum vſurpator quęſiuit. Imò eo ſe Ferdinandus reum furti prodidit, eùm prę rexru vxorio iniuriam regere ſtatuiſſet. At miror Nebriſſenſi huius tituli in mentem venire potuiſſe: nam nullũ omnino Germanę ad coronã ius fuit. Cũ ea ſoror Gaſtonis Ducis Nemorẽſis, ſummi Imperatoris, apud Rauennã par- Pineda de Regno Nauar. Palac Ru de retentione Regni Nauar. Anton. Nebriſſe in tract. de Retent. Nauarr. Caſſan. lib. 1.

tâ clarissimâ victoriâ occisi,& filia Ioãnis Foissensis, Vicecomitis Narbonensis, Estampensis Comitis fuerit qui Gastonis & Eleonoræ natu secũdus filius, nullum] Germanæ filiæ ius ad Regnum Nauarræ obtinendum conferre potuit, quod ad nepotes Phæbos ex fratre Primogenito pertinebat. Quod tam est perspicuum, vt solem, qui hoc neget, tollere videatur. Nebrissensis eo est deceptus, quod vidit à Gastone fratre Germanæ, mortuo Frãcisco Phæbo, litem Catharinæ super Comitatũ Foissensem esse motam, quasi ad se pertineret, cũ masculo iuri ex linea virili adiectus videretur. Qua certè ratione, ne mortuo quidem fratre Gastone ad Germanam spectare poterat; cũ qui Catharinæ Francisci sororis, & Regni hæredis esse non potuit, multò certè minùs Germanæ esse potuisset. Longè alia ratio obtinẽdi Regni, quod mortuo Francisco sororis esse iure femineo cęperat; nec ad transuersam transire lineam, dum recta Catharinæ supererat, vllâ ratione licebat. Quare nullum omnino à Germana, vel prętextum, vel colorem Ferdinandus mutuatus: nec à Nebrissa fucus inductus. At placet admittere ius aliquod Germanæ fuisse. Cur ergo ei, mortuo Ferdinando, superstiti, non est Nauarræ regnum restitutum? Cur non illud cum thalamo secundis nuptiis ad Ferdinandum Aragonium Ducem Calabriæ, Germana deduxit? nempe non quid ius, sed quid ambitio dictaret, auscultatum.

Annal. Nauar. Garibay. Sammarth. lib. 12. Paul. Iouius. lib. histor. sui tempor.

Cassian lib. 1

Cassian.

Secunda ratio Nebrissensis infirmior est adhuc, & inhonestior illâ primâ, quam modò refutauimus. Ait: ereptum iure vindictæ Regnum Catharinę Eleonoræ nepti, quòd Eleonora cum coniuge Gastone, mortis Blancæ maioris natu sororis author fuerat. Quare qui eam, vt Regnum vacuum redderẽt, ac regnarent, sustulerant, digni erant, qui regno adempto in ordinem redigerentur. Puderet ingenuum virum huiusce commenti. Primùm enim constat Blancam nihil detrimenti passam à sorore, sed à Regina coniuge Ioannis Aragonij, Eleonoræ Nouercâ, quæ cum in secundos thalamos intrasset, & Ferdinandum peperisset, vti erat ambitione corrupta, Regnũ Nauarræ filio parare decreuit, & in spem erecta obtinendi Castellæ Regnum dedit operam, vt Henricus Rex IV. Blancam repudiaret, ne quis ex eo thoro filius hęres nasceretur. Quo illa dolore correpta intra Monasterij claustra decessit. Quæ eodem nouercali odio priuignos insectata, subornauit, qui venenum Carolo Viennensi Principi propinaret, vt eo sublato Regnum ad Ioannem coniugem, & postea ad Ferdinandum filium perueniret. Vix enim aliàs profusioris ambitionis femina inuenta: quęque maiores sibi spiritus arrogaret: quorum Ferdinandum filium hęredem reliquit. A quo id, quod à matre tentatum omnino perfectum, Regno Nauarræ per summam iniuriam vsurpato. Itaque hac in re contra fidem historiæ à Nebrissa peccatum. Iam vero quàm sit aliena huiusmodi à Theologia ratio demonstrem. Qui enim tutâ fieri conscientiâ potuit, etiam illo admisso crimine, vt in pænam Regnum ijs adimeretur? An licet alijs Regibus alios de statu deijcere, & propriâ authoritate damnare? Regno spoliare, eoque vindicandæ iniuriæ ratione potiri? Iure opus est ad Regnum

Nebrissa.

Histor. Hispan. Mariana. Sammarth. Cassian. lib. 1.

occupandum : naturæ vbi ſucceſſione regnatur lege agendum eſt, non crimine alieno. Certè non apud Auguſtinum, vel Magiſtrum, vel Alenſem huiuſmodi Theologiam Nebriſſa didicit, imo ne inter ſubſellia Rethoricorum auditâ magnis Eloquentiæ magiſtris: qui Rempublicam optimis diſciplinis inſtituerunt. Eum iſta dicentem ne Rabulæ quidem in foro tolerarent.

Aliæ duæ rationes quibus nititur Nebriſſenſis communes ſunt Hiſpanis Authoribus: ac iis maximè conſtat iuris fucatus titulus, quo Ferdinandus Regnum illud vſurpauit. Quæ quoniam ex narratione rerum à Ludouico XII. & Iulio ſecundo Pontifice inter ſe geſtarum pendent: opus erit euentus commemorare.

Anno milleſimo quingenteſimo decimo, ſimultate inter Iulium ſecundum, & Alphonſum Eſtenſem Ferrariæ Ducem exortâ, infeſtente ſe vehementiùs Iulio, ad Ludouicum Duodecimum Alphonſus confugit, nec defuit Patronus: alacriter eius cauſam ſuſcepit, ſeque Pontifici oppoſuit. Hinc iræ, & faces, & bella extiterunt. Vterque ardens ingenio, indole bellicoſus, conſtans & tenax odij, & in ſuſtinendis inimicitiis generoſus. Vtrinque acerrimè pugnatum. Ludouicus indicto Turones, mox Piſas concilio: Iulius conflato anathematis fulmine, & excuſſo. Eo tonitruo excitato Angliæ, ac Hiſpaniæ Reges Henricus, & Ferdinandus Ludouici hoſtes ſuſcepto conſilio bellum anteâ inchoatum renouarunt; eoque ancipiti, diuiſis inter ſe quà inferrent arma, prouinciis, Ludouicum vrgere cæperunt. Ac vt illud ſumam, quod hæret cauſæ, Ferdinandus à Vaſconia, & Cantabria impetum fecit. Et vt aditus in Galliam eſſet: rogandus fuit Rex Ioannes Alabrethus, vt tranſitum in Galliam expeditum, tutumque præberet. At illi, qui Gallo Regi coniunctiſſimus & neceſſitudine & officio erat, indignum prorſus & fœdum viſum eſt, operam hac in re ſuam hoſti præſtare: ne, quæ natura ipſa clauſtra oppoſuerat, perfidia aperiret, & quos fines illa inductis molibus diſcreuerat, fraude ipſe committeret. Eo in ſe Pontificis Iulij indignationem concitauit, atque adeo ab eo cæleſti fulmine percuſſus, & eiſdem quibus Ludouicus pænis ſubiectus. Quare in eum Ferdinandus Catholicus bellum vertit, cuius tanta vis in Ioannem incubuit, vt cùm ferre non poſſet, pulſus Regno in Galliam ceſſerit. Quod Ferdinandus Catholicus eo nomine occupauit, tum quòd illâ Alabrethus Apoſtolicâ ſententiâ priuatus, & in ordinem redactus eſſet, tum quòd ei tranſitus de iure gentium licitus iniuriâ negatus, vti Nebriſſa ratiocinatur. Ita in Vaſconiam, quaſi in vacuam poſſeſſionem Ferdinandus intrauit.

Atque hic quidem titulus idoneus, tum, & poſtea Hiſpaniarum Regibus viſus eſt Vaſconiæ obtinendæ. Is ſanè noſtræ quæſtionis ſcopus ac idcirco diligenter examinandus.

CAPVT TERTIVM.

Nullam omnino vt Regno Ioannes Alabrethus spoliaretur causam fuisse.

NON est meum hîc de Potestate Pontificum, deque iure Regum disputare. Id vendico nihil Ioannem Alabrethum contra ius fasque commisisse, atque adeo nullum prætextum Ferdinando ad illius Regnum occupandum esse potuisse.

Id vt constet, quid egerit videndum.. Igitur susceptâ in Ludouicum à Britanno, & Aragonio Rege coniunctis viribus expeditione, bellum ei à Cantabria, & Vasconia inferri cæptum. Id vt procederet, aditus per Vasconiam, in Galliam quætendus. Vt explicaret iter, Ioannes Alabrethus conuentus, rogatusque. Hîc dissidium inter authores est. Quidam negasse aiunt, alij annuisse: sed cùm obsides fidei ab eo peterentur, hoc abnuisse. Sunt qui tradant Ferdinandum Catholicum non contentum potestate itineris expedita, arces oppidorum quâ transibat, ne à tergo interciperetur occupare, & in fidem accipere voluisse. Indignitate rei commotum Alabrethum transitum denegasse, iter obstruxisse: imò & armis sese opposuisse, & à Gallo auxilium postulasse, bellumque mouisse, quo victum sese in Galliam recepisse.

Pineda. Palac. Cassanus. Guicciard. Polydor.

Ego quòd ad rem attinet, iudico, à Ferdinando Catholico non solùm postulatum transitum, sed etiam obsides imperatos, neque de arcibus insidendis quicquam dubito: ac eo magis in hanc sententiam propendeo, quòd videam id ab externis grauissimis scriptoribus, Guicciardino, & Polidoro affirmari. Quòd ad ius spectat, Author sum nihil peccasse Ioannem, neque vllam irrumpendi Ferdinando causam dedisse. Idque me facilè contra Hispanos demonstraturum, ac breuiter esse confido.

Guicciard. Polydo. Pineda.

Qui iniuriam repellit, seque tuetur; is iure suo vtitur, & culpâ vacat. Id egit Ioannes Alabrethus, igitur nihil commisit, cur à Ferdinando Regno exueretur. Iusta ratiocinatio huiusmodi est. Propositio patet. Assumptionem ostendo: nam res erat ipsa plena aleæ, atque periculi. Quî enim tutò posset Ioannes armatas copias intra Regnum suum recipere, quo maximè tempore suspectę erant propter vtriusque Regis Regnique Gallici, & Nauarrici Societatem, cum præsertim arces in fidem dedere & obsides dare cogeretur? Præterea Catholici Regis animus ad dissimulationem apprimè, fraudemque comparatus occulti alicuius doli suspicionem haud temerè faciebat. Nec dubia eminebant indicia, non paucis, iisque recentibus exemplis comprobata. Ab eo enim delusa Ioanna Princeps Henrici Hispaniarum Regis IV. filia, quam nuptam Alphonso V. Regi Lusitaniæ paterni Regni hæreditate excluserat. Nec minùs se iniquum, & perfidiosum ostenderat in Alphonsum Ferdinan-

Hist. Lusit. Vasconsel. Faria. Paul. Iou.

dumquè Aragonios, quibus per ſummam iniuriam bellum cum Gallis hoſtibus intulerat, vt auito Neapolitano Regno exueret. Quin & ipſi Ludouico, cum quo arma, copiaſque coniunxerat, poſteà fidem fregit, & Regni partem ſolemni pactione conſtitutam ademit. Ad hæc ſacroſanctum illud Cameraceenſe fœdus, in quod cum Pontifice, Imperatore, Regeque Chriſtianiſſimo iurauerat, temerè violarat, vt temporibus, & priuato commodo inſeruiret. Quid? quòd ab eius Parente Ioanne, & Regina matre ad illud Regnum oculi fuerant adiecti, eique Iſabella Catholica inhiarat, cui vt morem gereret Ferdinandus, in opportunam occaſionem intentus excubarat, cum præſertim teſte Nebriſſa Nauarræ dominium priuatis ſuis rationibus magnopere conducere ſciret, ac proinde de eo occupando cogitaret: non temperaturus ſi prætextum inueniret. Quæ cum Alabretho eſſent explorata, iuſtum ei timorem creabant. Guicciard. Caſſanus. Iouius.

An non eſt excuſandus Ioannes, cùm peti Galliam per viſcera ſua videret, atque adeo vereretur, vt idem vtrumque Regnum ictus confoderet? Ac eò magis, quod eùm aliunde poſſet à Ferdinando inuadi Gallia, eâ præcipuè parte petebatur, quam ipſe adiicere imperio ſuo cupiebat. Quod non latuit Guicciardinum, & Iouium. Atque hoc ipſum euentus probauit. Vt enim conſtat, occupatâ Nauarrâ deſtitit à bello Ferdinandus, nec vlteriùs ire perrexit, & à Gallia prorſus abſtinuit, nec Anglis id ex pacto exigentibus auſcultauit, quemadmodum animaduertit Guicciardinus, haud dubiè, quòd eius conatus, & ſtudia eò tantùm tenderent, vt Nauarricum ſibi Regnum vendicaret. Quare id quod initio propoſui concludo, culpam ad amittendum Regnum in Alabretho nullam, & Ferdinando tantùm prætextum ad occupandum fuiſſe. Guicciard. aul Iouius. Caſſanus. Guicciard.

Sed agè: audentiùs nos, & violentiùs inferamus. Eſto: negarit peruicaciter tranſitum Ioannes Ferdinando, aditùque in Galliam excluſerit. Quid tum? Crimen illud fuit? Iuſtè ſe oppoſuit ne tranſiret, ne arma inferret; rem ſuam egit, ſibi conſuluit, ius ſuum tuendo vim arcuit: ergo vt inde ſequeretur Ludouici tutela, non ea ex inſtituto ſuſcepta, ſed aliunde annexa, & conſequens inſtitutum. Quare iuſta ad incurrendam pœnam cauſa non fuit.

Imò etſi Ludouicum ille armis protegeret, rectè ac ex fide ageret, cùm magna ex parte beneficiarius eius eſſet, ac non paruam Regni partem beneficij nomine donatâ poſſideret. Imò niſi defenderet: primùm eius ſe præſidio nudaret, & periculo exponeret, ne eodem ictu percelleretur, & qui in eadem eſſet naui, eodem naufragio periret. Deinde timendum, ne ſi Regem ſocium, amicum, conſanguineum, & affinem, ſeque multò potentiorem desereret, eius animum irritaret, iram accenderet, & arma in ſe commoueret; quæ haud dubiè poſteà periculo explicatus, in ſe tanquam deſertorem Ludouicus conuerſurus eſſe videbatur. Et quidem iure: quod lege fœderis, & beneficii afferre opem tenebatur. Certè minore culpa Comes Baſſeuille à Guillielmo Rege Siciliæ principatu ſpoliatus. Igitur non modò licuit negare tranſitum, ſed ip-

sum quoque hostem vi arcere, imò & socium Regem armis defendere: cùm hoc ipsum ad iustam sui defensionem, & debitum obsequium pertineret.

Atque hinc liquidò apparet, nullo iure Ferdinandum Catholicum Alabrethum Regem Regno exuisse, ea præstantem, quæ ius naturæ ipsum suasisset. Fucum ille sane iuri fecit, & Religionis specie iustitiæ luminibus officere parauit. Vsus pietatis obtentu est, vt fœdum facinus honestaret, & decorâ inductâ personâ, Christianum orbem ludificauit. Quod ei proprium vitium fuisse nobilissimi scriptores tradunt. *Ita enim de eo Guicciardinus lib. 12. Copri quasi tutte le sue cupiditá sotto colore de honesto zelo de Religione, de Sancta intentione alben comune.* A quo etiam scriptore fides promissorum, ac sponsionum, in eo sæpe desideratur. Consentit Iouius, qui eius multis in locis perfidiam, & animi leuitatem cum profunda ambitione coniunctam reprehendit, eo maxime loco, vbi de huiusce Regni Nauarræ iniusta occupatione commemorat. Nam non solum contra ius vsurpasse Regnum, Regemque exegisse, sed & Henricum Angliæ Regem, cuius ope rem tantam præcipuè patrarat *violata turpiter fide, fefellisse. Enim vero*, inquit Iouius, *Ferdinandus cunctas belli rationes, fœderumque iura, vel cum pudenda mutatę fidei labe; & graui sociorum iniuria ad commodum suum referre erat solitus.*

Guicciard. lib. 12. Ib. & lib. 11 Paul Iouius. in Histor.

Iouius. Hist lib. 11.

Spondan. Anno. 1512.

Iuuat huc adscribere iudicium grauissimi Authoris Spondani. Anno 1512. *Ferdinandus*, inquir, *Hispaniæ Rex Angliæ copiis fretus Regnum Nauarræ occupat pulso Ioanne Alebretho, & Catharinâ Foxensi prætextu excommunicationis, & interdicti in Regnum, quod fauerent rebus Ludouici Francorum Regis hostis Ecclesiæ declarati, cum iis omnibus, qui Concilio Gallicano, siue Pisano adhæsissent. Quod quidem ipsius Ferdinandi arte fraudulenta ad absorbendum aliquo prætextu illud Regnum, procuratum esse, omnium nationum, ipsiusquemet Hispaniæ Historici fatentur.* Ex his Marianam produco. *Suspecta*, inquit, *Ferdinandi fraus erat & paulatim in plures serpit rumor Nauarræ eo annuente seuere decretum prodiisse. Coniectura probabilis, quoniam diu penes se arcanò id diploma Pontificium obtinuit.*

Et quod æternæ illi infamiæ notam inurit, addit Ferronus, ab eodem qui specie tuendi libertatem Pontificiam, schismaque vindicandi à Ludouico Rege discesserat. pacem, penè inter eundem Regem, & Pontificem coalitam iniquo animo disturbatam, quòd illa pax quæ Christianæ Reipublicæ salutaris esset, suis priuatis rationibus parum vtilis fore videretur. Qua in re multo grauiùs, quàm Ludouicus deliquit, cum in quem ille inciderat errorem, eo se explicandi Ferdinandus rationem adimeret: atque adeo Pontificem magis offenderet, quo cum, ne in gratiam rediret Ludouicus, effecit. Nebrissensis calculos nihil moror, qui putide ac ineptè argumentatur, ac exemplum nobis Filiorum Israël intrudit, quibus, quòd negarent transitum Chananæi populi ab iis sunt deleti, perinde ac Ferdinandus Moysem & Iosuè ageret, Nauarræi Chananæos, nec quid inter vtrosque interesset vidit. Nam non tam Hebraicæ genti illi, quàm Deo se opponebant, à quo puniri poterant eo prætextu, ob alia grauissima scelera perpetrata. Deinde Israëlitæ etsi armati tran-

sibant, nihil profectò damni inferebant, nec aut obsides imperabant, aut arces obsidebant, neque iam vasta ambitione tenebantur. Non tam se temere projiceret Nebrissa, si quę in Digestis deseruitutibus traduntur legisset, sed ille cum venale haberet ingenium, ac pecuniis seruiret, voluit liberum Nauarræ Regnum subijcere seruituti.

CAPVT QVARTVM.

Omnia Gallici Regni membra, vndecunque tandem accesserint, iure cohærere, ac iustum ex iis Corpus conflari.

ASsetto & aucto externâ, sed præcisâ Regnorum ac Principatuum ditione: vnum illud reliquum est ostendere Ducatus, & Comitatus, qui Francico Regno sunt adiecti, & eius quasi corpori commissi, iure à Regibus Christianissimis possideri. Nec id sanè potuit prætermitti, ne quis obiiceret, nos dum aliena adjicimus, propria obliuisci; cum præsertim Hispani Authores ante Chiffletium contendant, non paucos ex iis Principatibus à Gallis iniustè retineri, conenturque iure femineo ad Catholicos Hispaniarum Reges trahere; cuiusmodi sunt Ribera, & Tapia, quibus modo accessit Chiffletius in suis vindiciis, etsi minùs doctè, narrando potius, quam ratiocinando confirmet. Et quanquam à Clarissimo ac Eruditissimo viro Marco Antonio Dominicio Iurisconsultorum eloquentissimo, & eloquentium Iurisconsultissimo res ea satis pro dignitate tractata, & à Cassano anteà illustrata, & à Choppino maxime confirmata; non ideo tamen à me prætermitti tam celebris quæstio debuit, cùm sciam quid Hispani desiderent, & qua ratione iis nerui incidendi, nec mihi idem qui hisce Authoribus scopus sit propositus: aliterque de re totâ disceptandum, non tam vt priuatum authorem refutem; quam vt omnem Hispanis authoribus inferendi se in Gallorum possessiones aditum intercludam. Dabo interim operam, vt noui aliquid inueniam, nec pudebit me iis Principibus mistum dispu- tando noscitari. Nec Parem mihi quenquam in arenam destinem: sed quod meum est institutum, desuper, Actij instar apud Virgilium Apollinis dimicabo.

Ribera. tract. de Ducatu Britann. Tapia. in comment ad eundem. Chifflet. in vindic. ca. 8. Marc Anton. Domin. Asser. Gallic. c. 8. Cassan. li. 11. & 1. Recherch. Choppin. de Doman. Franc. Æneid 8.

Igitur in Regno Franciæ considerare oportet illud, quòd propriè corpus, & quasi truncus est Regni, & Terræ Salicæ iure censetur, quodque nec distrahi, nec alienari, nec feminis patere potest. Hoc propriè Regnum dicitur. Cui vti & in aliis accidit, partes quædam, & membra accesserunt, quæ Regno adiecta iustum & integrum cum eo corpus effecerunt. Et quidem de iis quæ aut empta pretio, aut masculæ hæreditatis titulo sunt adiuncta, nemo ambigit, ita cohæsisse vt vti in vnum corpus, ita & in eandem naturam transierint. Cuiusmodi fuerunt Matisconensis Comitatus à Ioanne Dreux & Alisia, & Dominatus Beaumon-

San. Iulian. in miscellan. Hist.

Sammarth. in Ludou. du Tillet. Tresor de France. Sammarth. in Ludouic.

tensis, Rogerensis, & Briosnensis à Raoul Meulant D. Ludouico Regi IX. venditi: & Comitatus Claromontẽsis à Philippo Comite Boloniæ Patruo eidem inet Ludouico hæreditario iure transmissus In iis quęstio versatur, qui à feminis sunt accepti. Nam cùm Regnum Salicum omninò sit, & feminas prorsus excludat, Bona quæ femineo iure veniunt, alterius generis cùm sint, & feminas sequantur in ciuile Regni corpus conuerti nequeunt, ac proinde caduca sunt. Quod si aut feminæ supersint eiusdem lineæ, aut filiæ ex eo thoro nascantur, ad eas debent femineo iuris titulo pertinere. Qui sanè status cum multi magnique sint, si nullus eorum Regni proprius efficitur, næ mutilum, & discerptum magna ex parte Francicum Regnum permanebit. Hac ratione Hispani, & Burgundiam, & Flandriam, & Britanniam suas esse iactant. Quippè Burgundia Carolo Audace mortuo ad Mariam eius filiam vnicam spectabat, quæ cum Maximiliano nupsisset, ad eum secum Burgundicum Ducatum trahere volebat, qui nunquam Franciæ posset cohærere. Eadem ratione Flandriam vendicant, quæ ad eandem Mariam spectabat. Britanniam verò iuris sui esse dictitant, quia cùm hic Ducatus ad Annam Francisci Ducis vnicam filiam deueniret, eiusque Claudia filia hæres esset, ac eius iure Hẽricus II. vsus ad filias quoque transmitteret: natu maxima Isabella Philippo II. Hispaniarum Regi nupta, susceptâ filiâ Isabellâ Clarâ Eugeniâ ad eam Ducatum hęreditarium traduxit, à quâ Philippus IV. Rex Catholicus eius ex asse hæres testamento accepit, vti Ribera & Tapia deducunt, contenditque Chiffletius.

Annal Fland. Philippus Comin. Zypæus. l. 1. c. 15. Sammarth. Cassan.

Ribera in tract. de Ducat. Britan. Tapia. in notes ad Rib. Chiffleg. in vindic. c. 8.

Nec alio argumento negant Hispani Comitatus Tolosanum, Attesianum, Bononiensem & alias Prouincias à Franciæ Regibus iure possideri, nisi quòd tanquam riui à femineo fonte in Galliæ Regium lacum influxerint. Et quidem si ratio auscultetur, omnino æquum fore videbitur, vt à quo Regno, quòd masculi sit iuris feminæ, excluduntur, in id nec femineæ hæreditates veniant: quippè quæ masculæ illius virtutis neruos incidẽt, & virile corpus effæminabunt. Deinde par pari reponi maribus à feminis oportet, & quoniã ipsis aditus non est in Regnum, & hi ab earum bonis excludantur. Pręterea sicut ius Salicæ hæreditatis sanguine deductũ masculo, alueo se continet, & coërcet suo, quin ad feminas deflectat: ita & Fons feminini iuris suo tramite corriuatus distinctum omnino cursum tenere debet; nec diuortia virorum pati; nam certè iniquum & absurdum esset filias, à paternâ hæreditate excludi, & ad maternas non admitti, atque adeo nullo prorsus iuris, imo ne naturæ quidem beneficio gaudere.

Ita Hispani non ignari, vel iuris, vel Politices sentiunt. Gallorum alia mens, aliud institutum; qui nec iudicio, nec acumine, nec scientia quidquam Hispanis concedunt. Illud primum fatentur, multos ex Ducatibus & Comitatibus Franciæ à Feminis acceptos. Aiunt deinde primùm ea ratione donatos, vt Feudi nomine haberent, ac proinde vti partes Regni, eiusdem cum eo naturæ, vt cùm ad illud redirent, illi vnirentur, ac Salicæ legi subiicerentur. Vnde colligunt iure acceptos; nam ita ad feminas peruenerant, vt non omnino

auulsa à Regni corpore, & excussa quodammodo pertingerent, sed beneficij vinculo ligata, & velut amento quodam emissa, quo cum opus esset retraherentur, & reliquo Regni trunco iungerentur. Atque hoc modo data olim huiusmodi beneficia inquit Dominicius, *quæ temporaria erant, & ad libitum reuocabantur.* Sed quoniam à Caroli fermè Calui, & præsertim Hugonis Capeti temporibus remissius agi cœptũ est, & beneficia in hæreditates transire cœperunt, à Carolo V. statutum, & in Molinensi constitutione sancitum, vt quæ portiones successione ad feminas venissent, eæ, licet extra Fisci Regij rationem essent, masculis deficientibus, Coronæ adhæreret. Sanè quibus huiusmodi addita conditio eas redire opus erat; quæ hac lege carebant, eas interpretatio ipsa, mensque Salicæ legis reuocabat: nec opus erat exprimi, cùm recta è re publica administratio id suaderet, ac qui vellent, vt ad feminas eæ hæreditates venirent, Rescripto Principis vterētur. Rationi, & iuri cōgruum videbatur, vt quoniam omnia à radice Regni decisa fuerāt, quocumque tandem modo donata forent, ad eandem retraherentur: ita vis semper ijs ac virtus mascula inhærebat. Hanc doctrinam sed latiùs multò, & vberius explicatam in assertore suo eloquentissimo M. Antonius, Dominicy tradit: ac inter alia sic iudicat. *Cum hæc ita se habeant: etsi Ducatus Burgundiæ, Aquitaniæ, Normaniæ, Comitatus, Campaniæ, Tolosæ, Prouinciæ, aliaque huiusmodi feuda, quæ recenses à feminis olim fuerunt possessa, non ideo ius Salicum abrogatum: nam cum sub finem secundæ Regum stirpis beneficia in perpetua patrimonia euasissent, mirum non est mulieres hæreditatis non incapaces in beneficiis successisse. Sed cum primum beneficia ad priorem rediere naturam, & fisco annexa Salicæ terræ portiones deuenere feminis deinceps fuere interdictæ*: & quidem de Artesia constat à Ludonico VIII. Rege Augusti Philippi filio Roberto, eam in feudum, Apanagiam vocant donatam. Hac lege, vt eo sine hærede mortuo ad Regnum rediret, cum tamen Artesia dotis nomine cum Isabella Comitis Montis Haunantensis filia venisset. Burgundiam verò Ioānes Franciæ Rex Philippo Audaci beneficij titulo concessit. Vnde à Carolo item Audaci ad Nanceium occiso postliminio reuocata, nullâ eius filiæ Mariæ habita ratione. Eius rei duo sunt exempla perspicua in duabus Ioannis, altera Philippi Longi, altera Caroli Pulchri filia: illi enim Comitatus Pictonum: huic Marchiæ ademptus, ne ad feminas hæreditates masculæ deuenirent. Quo alio quæso iure Auxerrensis, & Chartensis, & Blesensis Comitatus, cum à feminis possiderentur, ad Coronam Franciæ, nisi huiusmodi iure postliminij redierunt? Quare meritò Vignerius de Ducatu Burgundię loquens à Ludouico Rege Vndecimo occupato dixit vacasse eum *nullo à Carolo Audace hærede relicto*: atque adeo *fuisse legitimam Franciæ, & Salicæ capionem*: quod Maria filia eius hæres esse non poterat. Nam Carolus ipse V. Philippi Audacis Frater constitutione sanciuit, vt ditiones à Fisco deriuatę ad fiscum masculis deficiētibus spectarent. Eadem ratione Britanniam à Regibus Franciæ iure possideri docent Gallorum scriptores, etsi enim ad feminas quater peruenerit, vbi tamen Regno Galliæ commissa ei adhæsit, nec auelli potuit, quòd postliminio reducta, summi iuris est vinculo copulata.

Asser. Gallic c. 8.
Choppinus.
Cassan.
M. Anton. Domin.
Sammarth.
M. Ant. Domin in Assert. Gallic. c. 8.
Choppin de Dom. Franc. l. 3 tit 5. num. 4
Choppin. l. 3. n. 3.
Sammart. Fratr.
Sammarth. ex Vigner. & Chopin.
Choppin tit 3. n 6. Domin c. 8.

Atque hoc se modo Galli Authores quæstione expediunt. Contra Hispani acutè obiiciunt. Primùm, non omnino, an omnes Principatus à Galliæ Regno quasi à trunco deflexerint, constare: negare proinde se quicumque à Regibus possidentur, eo iure postliminii vendicatos, cùm præsertim ipsi Galli fateantur, quosdam Duces ac Comites Regio se more gessisse, ac cum Gallis Regibus tanquam pares agere voluisse: quemadmodum de Duce Burgundiæ, ac Britanniæ compertum est. Deinde etsi omnes à Regno Fràciæ fuerint quasi rami profecti, non inde sequi eos ad Regium patrimonium pertinere. Nam multæ Salici iuris Prouinciæ Regij iuris non sunt. Idque patet ex eo quod Salicæ terræ nomine non solùm Regium patrimonium: sed etiam militare veniebat, vt Duces ac milites sui iuris facerent, quæ armis vendicabant. Quâ ratione fieri potuit, vt status aliquis feminam excluderet, nec tamen ad Regnum pertineret: proindeque ad consanguineos hæredes feminæ spectaret, qui eum iure suo Salico obtinerent. Præterea feminas à Feudis non prorsus omnes excludi: ab ijs præsertim, quæ feminei iuris titulo instituta, putà, dotis, aut hæreditatis. Vnde cùm non pauci ex ijs statibus dotis causà donati, & accepti, atque adeo femineo iuri addicti, non potuerunt succedentibus feminis negari: cùm quod initio feminam admisit, eam & potuerit processu temporis tolerare: iniquum quippè esset quo iure mater gauisa, eo filiam priuari. Id magnopere confirmatur exéplo Ducatus Britanniæ, qui cum Fràcisco vltimo Duce mortuo ad Annam eius vnicam filiam hereditate deuenisset: nec illam Ludouicus XI. Rex abiecit: nec ad se Ducatum reuocauit: sed vxorem Carolo VIII. filio destinauit, vt ei amplissimam illam hereditatem pararet: imò & Carolus repudiatà Margaritâ Austriacâ Annam sibi matrimonio copulauit: ne ista quæ Maximiliano pacta erat, Ducatum ad eum cum thalamo transferret. Quin & constat eam hâc lege ductam fuisse, vt si vidua maneret, non nisi aut alteri post Carolum Regi, aut Primo Gallico sanguinis Principi nuberet: ne Ducatus ad externū transferretur. Quod certè euenit, cum Annam Ludouicus XII. soluto Ioannæ Franciæ matrimonio vxorem duxit. Ex qua suscepta Claudia, quæ cum vnica appareret Carolo item Austriaco, cui desponsa, negata, & Francisco Valesio Gallicæ coronæ hæredi collocata: idoneo iùris in Britanniam feminei argumento, cùm ideo thalami ambirentur, vt par eos ad solium Francicum ius transiret, ac idcirco externis principibus subducti, ne ad eos cum thoris dotalis ditio perueniret. Illud cõpertum est Annam & Claudiam dominas esse, nec illum Ducatum Britanniæ cum Beneficium esset, ad Regnum vnde exierat postliminio rediisse. Vnde cum Chiffletio deducunt Hispani Britanniam Hispanici iuris esse, quòd Valesia mascula extinctâ sobole ad Isabellam tùm matrem, tùm filiam, atque adeo ad Philippos Castellę Reges feminei ductu sanguinis peruenerit: quemadmodum stemmate proposito Chiffletius, & antè illum Ribera, & Tapia demonstrarunt.

Hæc me in Lusitaniâ ratiocinatio vehementer angebat, cùm præsertim viderem Cassanum, & alios Gallorum authores sentire Burgundiæ Du-

Assertor Galli.

Argentré. Sammarth. Iouius. Ribera. Tapia.

Ita Sammarth. l. 14.

Spondan. epitome.

Iouius in Histor.

Chiffletius Ribera in tract. de Ducat Britan & Tapia. ibidem.

catum & Flandriæ Comitatum, non idcirco Mariâ filiâ Caroli Audacis superstite à Ludouico XI. fuisse vindicatos, quòd iure postliminij ad Regnum rediret, sed quòd Carolus in læsæ maiestatis crimen inciderat, quo statu priuari eius hæredes merebantur. Vnde momentum adjici magnum Hispanicæ sententiæ videbam, nam nisi istud intercessisset, ad Mariam filiam status illi hæreditate venturi erant: cum tamen nemo non Gallus eos Apanagia & beneficia Franciæ censeret: cúmque sollicitudo cresceret, & vim intentionis acueret: inuestigare cæpi rationem, quâ ius Gallicum omnino assererem & confirmarem. Ac post longam ratiocinationem ea occurrit, quæ omnino satisfecit. Eam candidè propono, & ingenuè fateor paratum esse me ab erudirissimis Iurisconsultis Gallis, si minùs placeat, vel corrigere, vel explodere, nec erit quisquam, qui si sententiam improbet, affectum vituperet. Hispanos oro eam patienter audiant, & quo solent iudicio expendant, fortasse à contentione litigandi desistent. Itaque altiùs ducto principio.

Cassan. hic. Sammarth. Ludouico XI.

Mens Salicæ legis inuestiganda. Quæ vti proximè diximus fuit, externis Principibus aditum in Salicam terram interdicere: ideoque feminæ exclusæ, ne dum thalami paterent, & locus ex thoro in hæreditatem daretur. Hac quidem ratione non modo Regnum, sed quicquid Salici iuris erat peregrino interdictum. Cum verò & terræ Salicæ portiones militares essent, ac Ducibus & militibus in præmium virtutis donatæ, vt ex ipsomet titulo de Allode & omnium sententia constat: quæ ijs obueniebant eâ lege tenebantur, ne ad externos dominos transirent. Et quamquam remissiori iure quàm Regni vterentur ac feminis donari possent, vt hac parte Regnum excelleret, illud tamen nunquam remissum, vt peregrinus intraret. Igitur dum feminæ ijs Principibus nuberent, qui ciues essent, permissum ijs illas portiones retinere, ac secū deferre. vbi periculum erat nubendi externis. Salica lex possessioni intercedens iniecta manu terras vendicabat, & masculo iuri, ac Regio addicebat, ne in potestatem externorum venirent. Vbi autem Regni corpori adhærebant, in eius naturam transibant: nec iam à feminis poterant vlterius possideri. Qua ego ratione prona omnia, imò expedita inuenio. Nam etsi de origine, & conditione minùs constet: lateatque an feudi, & beneficij lege à Regno decisæ portiones fuerint, nil sanè ad rem interest, cùm pateat omnes portiones terræ Salicę esse, nec posse ad externos spectare. Deinde illud apparet, potuisse illas sæpè ac diu à feminis possideri, dū scilicet intra Francicam ditionem, & iuris Salici comites erant: nec rationem excludendi esse sexum femineum, sed incursum externorum: nec hæredibus iniuriam fieri, sed hæreditati consuli, & Salicum ius conseruari.

Vide Seyssellum & Bonaud. Et quæ suprà diximus. de lege Salica Ita Dominus c. 8. & nos suprà latissimè. Vide legem Salicam. Putheei. Et Chantereau l. in tract. de Ansberto, & Blecthilde.

Iam verò nulla, adductis magis exemplis, rem nostram confirmare argumenta potuerunt. Nam idcirco Anna Britanniæ Domina in thorum à Carolo, & Ludouico accepta, ne Austriacis Principibus nuberet: atque eâ ratione, & suum statum retineret, & Regno Francico, ne iterum periclitaretur adiungeret. Si enim illa nubere velle pergeret Maximiliano, certè Ducatu priuaretur, cuius capax externi sanguinis Princeps non

Argentré. Sammarth. Tillet. Histor. de Bretag.

erat. Hinc illæ conditiones Annæ impositæ: vt ne vidua alteri, quàm vel Regi futuro, vel primo sanguinis Principi nuberet, vt ne posset, si vidua remaneret, eum Ducatum alieni iuris facere, sed Regibus Franciæ donaret: ne vnquam ad peregrinos deueniret. Quæ sanè conditiones iterum sunt, cum Ludouico XII. nupsit, renouatæ. Ex quibus constat quanta Iuris Salici ratio habita sit, vt ne ipsi quidem Dominæ licuerit de suo Ducatu liberè disponere. Nec Anna huiusce legis vim ignorauit, cum, inito cum Carolo VIII. matrimonio, cessit iure omni suo, & in maritū transtulit, professa eius naturæ esse Ducatum, vt non ad exteros posset pertinere, nec à Salici Regni trunco separari. Contra verò Maria Burgundia Caroli Audacis vnica & hæres filia idcirco priuata hæreditate, quòd Maximiliano Austriaco locata ad eum suos cum thoro status deferebat. Id ne accideret, Ludouicus XI. occupauit, & alio item iure vsus ex crimine Caroli Parentis, (quod Felloniam vulgò dicunt) iuris punitiui titulo, Regio Fisco addixit. Ita perpensis, & collatis interse exemplis apparet, Annam suum statum retinuisse, quòd ad externum non transferebat, sed ad ciuem ex lege Gallica deducebat: Mariam amisisse, quòd suum sine dubio ad Peregrinum transmittebat; cum cæde Patris irritata externos esset thalamos quæsitura. Hinc mihi iusta ratio conflata videtur, cur feminæ non omnino omnes beneficio cadant, cur hæ retinuerint, illæ reliquerint: necijs tamen facta sit iniuria: nec aliarum titulo possent gaudere. Nam certè aliter, meo iudicio, nec satis constat titulus, nec iniuria remouetur. Illud ratiocinationem meam magnoperè confirmat, quod status huiusmodi non deficiente masculo hærede, non poterant ad fiscum transire, & tum solum licebat repetere ac vendicare, cùm illo deficiente spectabat ad feminas. Igitur causa repetendi, ac vendicandi erat, periculum, ne ad externos à feminis transirent. Tunc enim lex se Salica inferebat, & iurè suo vsa auctentia se à tramite iustitiæ bona reducebat, ac ne abirent corpori Regni committebat: cui omnino tanquam rami trunco adhærebant.

Sammarth. l.14.c.10.

Iidem Authores.

Philippus Cinus

Choppin. l.1. tit.1.

Sammarth. l.14.

Vignerius.

Cassanus.

Choppino, & Cassanno acutis, & eruditis scriptoribus eâ ratione vti placuit, ad hosce Principatus vendicandos. Aiunt virtutem Gallico Regno ex lege Salica esse, Magneti, & Adamanti similem, quæ ad se trahat, & adiungat alios Principatus, & adiunctos à se auelli non patiatur. Francicam Coronam ignis naturam referre, quæ depascit, & conuertit in ignem quæ corripit. Lapidis, quem Philosophalem appellant, qui minoris pretii metalla in aurum commutat, vim habere. Chopinum primum dicentem audiamus. *Regale Francorum dominium trahere adamantina quadam vi, arctissimeque sibi coniungere viciniora prædia quo iure, quo titulo Principi sint quæsita.* Cassanum deinde Gallicè repræsento. *La Couronne de France est de la nature du feu, qui transforme en sa nature tout ce qui en approche: c'est vn Elixir qui change en or les autres metaux, & partant tous les biens qui luy escheent sont censez de sa nature, & ne peuuent estre alienez.* Hoc quidem conueniunt, eo differunt, quòd Choppinus minùs quam Cassanus extēdi vult: negat enim Regna, & Principatus liberos, esto annexi, & adiuncti Franciæ Regno fuerint titulo connubii, vel iure alio hæreditatis per feminas posse

Choppin. l.1. de Domin. Franc. l.1. tit. 7.

Cassan. lib.1. de la Recherche.

naturam Salicæ terræ induere: atque adeo semper ad feminas debere transire; Cassanus vero affirmat, tantam esse Saliciiuris potentiam, vt si hos Principatus & Regna apptehendat, suos faciat, nec iterum ad feminas redire permittat. Vnde ait Choppinus, Regnum Nauartæ cùm in ius Coronæ Salicæ incidisset, non potuisse manere, sed paulò pòst Ioannę Hutini Ludouici filiæ donatum, vt ad suam naturam feminei iuris capacem rediret. At Cassanus contendit, si Regnum Hispaniæ per Blancam Regno Franciæ iure hæreditario adhæreret, omnino futurum Salicæ legis, atque adeo nunquam ad feminas reuersurum. Choppin. l. 3. tit. 3 n. 7. Cassan. l. t.

Ego vt ab hoc postremo incipiam: à Cassano partim, partim à Choppino dissentio, & veluti inter vtrumque arbiter, sic iudico. Regna adiuncta ius suum non amittere, neque in Salicam transire naturam: minores vero Principatus omnino iuris Salici effici, nec posse ad feminas deinceps spectare. Ratione meam sententiam confirmo. Nam Regna cum integra sint, & iusta corpora, per se ipsa semper constant, nec tam conuertuntur in Regnum, quàm ex æquo vniuntur: at verò minores Principatus, tanquam membra & partes accedunt, ac proinde in corpus transeunt, cui adhærescunt. Quare sentio Regnum Hispaniæ, si ad Blancam, & Ludouicum Regem Nonum veniret, non potuisse Salicâ lege teneri. Sed liberum fore, vt in id masculi, feminæque succederent.

Cæterum quòd attinet ad primum: ita sentio illas adductas comparationes appositas esse, valereque ad probandum retinenda, quæ iure Francia acquisiuit, non tamen ad vindicanda. Aliud est enim iure acquiri, aliud retineri. Itaque quod semel acquisitum iure, corpori ita Salico adhæret vt non ab eo possit separari, ac eiusdem omnino eum eo, cui accessit, legis & naturæ esse debeat. Quare semel adiuncta Regno Britannia, eius naturam secura, iuris Salici est effecta: nec deinceps ad feminas poterit peruenire. Eadem de alijs statibus ratione sentiendum. Atque huc maximè quadrat illud vulgare axioma, *Accessorium sequitur Principale.* Quemadmodum enim parua flumina, magnis commissa, nomen amittunt, & ab ijs absorbentur, ita & minora Imperia cum maioribus accedunt, iure suo cadunt, & cum ijs censentur. Nec id nouum ac insolens videri debet, cùm ita fermè in rerum natura comparatum sit, vt quæ sunt potentiora reliqua minùs valentia sibi accommodent, & in vsus suos conuertant. Hispanis ea doctrina placuit cum de Primogenijs, & maioratibus disputant. Ita docet vnus è Præcipuis Iurisconsultis Ludouicus Molina. *Quando Possessor Maioratus propria bona antiquo Maioratui addidit, simpliciter & absolutè; & nullas conditiones, seu vocationes adiecit, in hoc casu perindè succedendum, ac si bona priori Maioratui vnita Primi Fundatoris essent.* Cuius sententiæ sunt Aluarez, Castillo, Azeuedius cum plerisque tum Hispanorum, tum externorum. Appatet quę exemplo apposito Ecclesiæ: Cui ea quæ deinceps vnitur, ita se habet, vt prioris assumat naturam, & proprietates: atque adeo & consuetudinis, & legis, & statui conditiones sequitur, perinde ac si sui oblita ad illam descisceret, vti multis, & Glossis, & rationibus, & exemplis deducunt Garcia de Be- Molina Hisp de Primog. lib. 1. 8. n. 36. Aloarez 2. p. q 5. n. 11. Castillo lib. 3. c 10. n. 9. Azeued. l. 6. tit 7. n. 401. Peregrin de fideicommis. a. 16. n. 14. Mastill Decis 190 p. 2

neficijs. p. 12. c. 2. a. n. 12. & 13. & Mierez 2. p. q. 5. n. 11. Nec opponas id non esse in legibus, aut institutis Gallicis expressum, nam vti proximè obseruauimus, non opus est exprimatur quod solet fieri, ex eo enim mens legislatoris apparet, cui non poterit contra iri. Adeo vt duo tantùm actus sufficiant, ad mentem declarandam. Quemadmodum tradit Gratian. tom. 5. disceptat forens. c. 928. n. 27. & Rota in Nouiss. Decis. 100. p. 2. à n. 1. ad 7. & Fontanel. de pact. mattim. l. 2. claus. 3. p. 2. & Castillo. l. 5. c. 93. n. 6. & Martha. in sum. tot. success. legal. 4. p. q. 6. a. 4. Quare nil est quod Hispani obiiciant cum iste mos retinendi Principatus receptus in Gallia secundum ius Salicum fuerit; isque mentem regum, & vim legis interpretetur, & confirmet, iuxta decis. Iurisconsulti in l. si de interpretatione. ff. de legibus, vbi id consensu omnium definitur: & l. semper in stipulationibus ff. de regulis iuris, & l. si seruis plurium §. finali. ff. de legatis. 1. l. qui aliena. §. sed si non. ff. de acquir. hæredit. l. si filius. C. de petit. hæredit. l. cum post. ff. de iure dotium. Obseruantia enim in rebus dubijs legis non scriptæ vicem gerit, ac pro lege habetur: & rei totius præiudicium continet, vti docent Castillo sup. c. 93. §. 1. n. 9. & præcepit. tract. de effectib. obser. & Perez. de Lara. de Anniuers. & Capellan. l. 1. c. 5. n. 47. estque vnanimi Iurisprudentium consensu stabilitum. Quin addunt satis esse ad induendam obseruantiam quòd semel fiat, & decennio consistat, vti iidem tradunt Authores quibus accedit Gama decis 48.

Gratianus. Rota. Fontanel. Castillo. Martha.

Castillo. Lara. Molina & alii apud Laram. Castillo c. 93. § 9. n. 8. & 5. 7. n. 13. Lara. supra c. 5. n. 46.

Quòd si adhuc Hispani obniti, vti sunt pugnaces, & refragari conentur: vehementiùs in eos insurgo, & statione deijcio. Nam licet status illi à feminis accepti, nempe Burgundiæ, Artesiæ, Britanniæ dubio iure sint à Francorum Regibus acquisiti, iam hodie certo præscriptionis iure possidentur. Cum ratio ista succedendi virili stirpe contra feminas spatio annorum quadraginta præscribatur: quo illæ omnino ab hæreditate exclusæ, & soli viri admissi. c. cum de beneficiô de præbend. l. vlt. Molina de Primogen. l. 2. c. 6. Cabedo 1. p. decis. 121. n. 3. & 4. Valasc. 1. tom. Consult. q. 5. n. 4. & 2. tom. cons. 111. n. 8. & cons. 132. n. 16. vbi sic. *Potest, inquit, præscribi consuetudo, quod bona succedantur iure maioratus, vel quod succedatur per masculos, & non per feminas: & hæc consuetudo præscripta obligat futuros successores.* Quibus cum multi alij consentiunt. Et si autem quidam immemoriale tempus ad præscribendum requirant, nemo tamen præscribi posse negat. Cuiusmodi est Castillo c. 93. §. 9. Huc sanè applicanda doctrina de maioratibus tradita, à Clarissimo Iurisconsulto Hispano Ludouico Molina, qua tota hæc iuris Salici in succedendo & præscribendo ratio confirmatur. Igitur sic ille de Primogen. l. 3. c. 5. 1. Concl. ait. *Si in Maioratus institutione eiusdem institutor profiteatur, se eâ ratione Maioratum instituere, vt bona ipsa perpetuo in agnatione conseruentur, ex huius rationis expressione feminæ ac masculi ex iis descendentes perpetuo exclusi censendi erunt, etiam in casibus in dispositione non expressis, eaque dispositio de casu ad casum extendenda est. Cuius conclusionis ratio ea est, quod feminæ successio agnationis conseruationi repugnat, cum ipsa sit finis agnationis. l. Pronuntiatio. §. familiæ. ff. de verborum significatione, & l. Iurisconsultus in princip. ff. de gradibus.* Itaque maneat Principatus illos

Molina. Cabed. Valasc. Gama. Decis 345 vel 347. Surdus cons. 140. n. 45. l. 1. aliique apud Pereira Castro 1. p. decis. 21. n.

Ludouicus Molina.

illos qui à feminis accepti, Regno Galliæ ſunt vniti, eodem Salico iure cenſeri, nec poſteà deinceps ad feminas peruenire, ſiue poſtliminij iure, ſiue dotis cauſâ, ſiue alio quouis titulo acquiſiti: cum id ſit expreſsè declaratum, vel obſeruantiâ ſtabilitum, vel interpretatione firmatum, vel conſuetudine ratum, vel iuſtâ vſucapione præſcriptum. Idque ego non modo à Gallis authoribus, ſed etiam ab Hiſpanis aduerſarijs ratiocinando extorſi. Illam Gallico huic iuri coronidem impono, quam velim mihi Galli gratulentur. Conſuluiſſe hac de tota me quæſtione in Luſitania cum iam ad viam accinctus eſſem, ſummum illum, & numeris omnibus abſolutum virum, iuris vtriuſque columen, eruditionis theſaurum, Politices ideam, ſcientiarum fontem, quem alias nominaui, & nunc honoris cauſâ nomino, Antonium Capralium Caſtelbranco, ac quid ſentiret ipſe rogaſſe, qui mihi confirmauit, omnes eiuſmodi Principatus hac ratione à Francia, & acquiſitos, & poſſeſſos, in Salici iuris naturam tranſiſſe: & cum meam vehementer ratiocinationem probaſſet, multis, & magnis, quorum hic ego aliqua adduxi, argumentis locupletauit, additurus, vt mihi recepit alia, ſi minùs aut à me properatum, aut illi magis vacuum fuiſſet.

D. Antonius Capral. Caſtebranco inſignis Iuriſconſultus Luſitanus.

QVÆSTIO VLTIMA.

DE PRÆROGATIVIS ET EXCELLENTIIS Regum Galliæ.

CAPVT PRIMVM.

Prima ex antiquitate, tum originis, tum Regni ducta præstantia.

QVO minùs certa & constans de Francorum origine Authorum sententia, quòque maior eorum de illa inter se dissensio, & vel proxima vel inuoluta fabulis videtur, eò antiquior illa existimanda. Nam nisi tam in recessu vetustatis abdita, & ab hominum memoria remota esset, & inuestigaretur faciliùs, & manifestiùs appareret. Itaque siue à Trojanis, siue à Sicambris, siue à Germanis, siue à Francis, siue à Scythis Franci oriundi, de quo non admodum constare puto, illud certè liquet, eorũ vetustissimam esse originem, cum ea quæ sit, ob antiquitatem ignoretur. Vti enim quæ oculorum aciem fugiunt altissimè esse posita credimus: ita & quæ memoriâ consequi non possumus, ea longissimè tempore abesse iudicamus. Cum præsertim, quod in rem aptè obseruat eruditissimus Valesius, quoties præcipui Germanorum populi recensentur, primum semper locum Franci obtineant: comitante nimirum Religione antiquitatem, cui maior esse solet ex longinquo reuerentia. Vnde fabulis, multorum sententia, datus est locus, quòd in eo recessu liceret vmbras veritati addere, & superstitioso horrore humanis maiora fingere, & ex timore cõcepto diuinum quiddam inesse, suspicari. Adeo verùm est illud:

Suprà 9.1. Vide Isac. Pontan. & Sammarth.

Valesius l.1.

Primus in orbe Deos fecit timor.

Stat & Petron.

Nullius tu gentis antiquiores Reges inuenies: nec de Troizantibus ego temerè inductis commemoro, sed de certis atque cõstantibus: quosque ex Turonensi, ac probatissimis Authoribus suprà retulimus. Quibus vix in Annalium monumentis suppares repones. Atque vt ista omittamus: operæ pretium erit in lucem historiarum prodire, & Regna celebria instituta, cum Franciæ Regno erecto conferre, ac inde deducere, nullum eo vetustius inueniri.

Vide q. nostr. 1.

Et quidem Lusitaniæ, Scotiæ, Angliæ, Poloniæ, Hungariæ, Aragoniæ Neapolis, ac Siciliæ Regna, facilè primas Franciæ Regno concedent,

Hispania, quæ illius semper, nescio quo fato, æmula esse voluit, fortasse non sinet hâc prærogatiuâ, à Francia superari. Quare nobis multò, quàm à quibusdam Gallis Authoribus, accuratiùs res examinanda.

Sammarth. l. 1 c. 6.

Igitur Gothorum in Hispania Regnum, quis inchoarit dubitari vehementer solet. Sunt qui Theodoricum, non illum maiorem qui cum Attila pugnauit, sed eo minorem velint. Quidam Amalaricum nepotem malunt. Qui longiùs recedunt, Genselaricum authorem aiunt, quos Sammarthani sequuntur. Qui altiùs initium ducunt, Euricum Regum omnium antiquissimum constituunt. Omnes præter Euricum & Theodoricum ætate Clodoueo inferiores. Horum verò Theodoricum, constat Clodoueo parem fuisse, eiusque Albofledam sororem vxorem duxisse. Quare, vt ille Hispaniarum Rex, vti quidam cum Isidoro & Vasæo tradunt, fuerit, multò est Gotthorum Regnum in Hispania, Regno in Gallia Francorum recentius. Vnus superest Euricus, de quo institui possit quæstio. Hic igitur Alarici Pater fuit, qui synchronos Clodouei, ab eo est in Catalaunensi celeberrimo prælio victus, & interfectus. Hoc explorato, apparet Euricum Merouco Rege supparem fuisse, Childerico filio parem, atque adeo anno circiter 570. Regnum Gotthicum in Hispania inchoasse, cum anno fermè 520. Pharamundus Francicum instituerit, ac Meroueus anno 448. regnare cœperit. Ne quis autem putet ante Euricum Gotthos in Hispania imperasse, omnes Hispani authores consentiunt, Sueuis Regnum Hispaniarum obtinentibus Euricum eò venisse, & partem Regni vendicasse, quorum celebriores sunt Faranta & Remismundus, qui de Imperio inter se contendentes, occupandæ Hispaniæ Eurico occasionem fecerunt. Quare, licet hoc Hispanis concedamus, Euricum, qui tamen Galliarũ partem occupabat, & Arelati decessit, in Hispania regnasse, constat eum multò Francici Imperij authoribus recentiorem extitisse. Quòd si contendant Hispani, alios ante Euricum Gotthos Reges Hispaniæ partem tenuisse, atq; adeò Theodoricum illum antiquiorem Merouco parem appellent, iure certè non agent, cùm hi Reges multò in Italia plura Galliaque, quàm in Hispania possederint, & in hac Sueui & Alani, & Vandali imperitarint: atque adeo sedem in Hispania Regni non habuerint: nisi velint eos, qui in Galliarum parte regnabant Gotthos, Hispanis imperasse; vnde sequitur Hispanos Galliæ Regibus paruisse. Ego ne Euricum quidem admitterem, nisi viderem ab eo leges Hispanis datas, quas qui accipiũt fatentur, sese in ius dicentis fide ac potestate futuros: qua re vna imperium & constituitur, & stabilitur. Nec interim id negare volui, Gotthorum in Hispania Regum sobolem vllam post Rodericum Regem fuisse, atque adeo à Pelaio alterius sanguinis Principe ineundam esse Regum seriem, nam nec id necesse est ad asserendam Regni Gallici antiquitatem, nec detrahere quicquam de dignitate Hispaniarum Regum placet; sed eâ integrâ digniorem Franciæ Regibus locum assignare.

Isidor. in Hist. Goth. Morales. Brittus 2 p. Monarch l. 6. c. 10.

Vide Vales. l. 5.

Isidor. in Hist. Goth.

Vide Britt. 2. p. Monarch. l. 2. & c. 8.

Vasæus tom. 1. Chron. Moral. l. 11. Vales. l. 5.

Histor. Ostrogoth. Iornand. Isidor. Vales. l 5. & 6.

Brittus ex Isidor. & Moral. l 6. Monarch. c. 20. Garibay l. 8. c. 30.

Vide Dominicy 12. Assert. Gallicus.

CAPVT SECVNDVM.

Altera à Religione desumpta excellentia.

FRancorum Regum Genealogiam, iam inde ab initio rectâ deductam serie, sed triplici linearum flexu distinctam, accuratiùs inspicienti, illud videre solet, ad ideam sacræ Genealogiæ Regis optimi Maximi IESV Christi, singulari quadam Dei Prouidentia conformatam. Nam quemadmodum hæc vno, & continenti filo, ab Abrahamo ad Christum trahitur, ac ter, paulùm adductâ lineâ consistit, vt Primus ab Abrahamo ductus, Abrahamicus: secundus à Dauide, Dauidicus: tertius à Iechonia Iechonianus, velut à tribus linearum flexibus, dici possint, ac vna illa genealogia tres gradus quibus quodammodo resistat, contineat: ita Francica Regum series perpetuo ducta filo, ter tamen à recto deflexa, diuersa capita in eandem lineam inducat, & Merouingiam, & Carolingam, & Capetinam sobolem comprehendat, vt qua illa Christi, & hæc Christianissima genealogia ratione procedere videatur. Ac eo quidem conueniunt: nec minus eo differunt, quod Christi Domini sanguis à Fonte Abrahami deductus, nusquam in transuersa latera deflexerit, sed rectâ à fonte vnico semper & inuiolato sulco in Christum influxerit, atque adeo tres illi lineæ gradus, non tam diuersi diuortia, quam eiusdem sanguinis lacus effecerint. At Christianissima soboles, non vnico ex fonte, sed ex triplici sanguinem hauserit, vt vbi linea substitit, ibi etiam diuortium fecerit; nam etsi Regium semper, non eiusdem tamen masculi fontis sanguinem conseruauit. Quare in Dauidem, & Iechoniam idem omnino Abrahami masculo tramiti sanguis infusus: non idem prorsus in Meroueo, ac Pipino, & Capeto, sed diuersus inductus. At non idcirco minus Religiosè Francica Genealogia habenda. Nam eo, & ad Christianam accedit, quòd vti hæc vnius sanguinis puritate Deum, vti est exprimit, ita & illa Francica triplicis illius stirpis differentiâ Dei Trinitatem repræsentat. Vnde in quo deficere à similitudine videbatur, eo maximè ad Religionem accedit: ac omninò cum Christi genealogia conuenit. Dum hæc Dei vnico sanguinis ductu vnitatem, illa diuerso Trinitatem adumbrat.

Matth. 1.

Quid? quod & illud Religionem addit. Cum à Parente Abrahamo sanguis tanquam à fonte profluxerit, non ab eo tamen posteri, sed à Iuda, sobolis nomen acceperunt: nec Abrahamici, sed Iudæi nuncupati. Eadem ratione Franci, cùm à Pharamundo primo quasi capite descenderint, non Pharamundici ab eo, sed à Meroueo Merouingij dici maluerunt. Itaque Christianissimæ Genealogiæ arbor, sacrum sibi quiddam vendicat, & ab eius trunco ad Ramos, & folia Religiosus horror deriuatur. De qua illud iure vsurpetur.

Sacra comam, multosque meis seruata per annos. Virgil. l. 7.

Atque ea Prima illius prærogatiua sit, quòd ex quo Fides ei Christiana est insita, Rege Clodoueo sacris initiato, nunquam posteà defecit; sed ad summam Francici nominis gloriam effloruit. Nam in nulla tu alterius gentis paris, vel supparis antiquitatis Regum genealogia, puram, & inuiolatam absque hæreseos labe fidem iuuenies. Vti & in antiquis Italiæ, & Hispaniæ, & Angliæ Regibus, (nam non hic ego de Lusitanis, aut Aragoniis, aut Neapolitanis, qui etsi omnino puri multò sunt recẽtiores cõmemorem) videre est. Inter quos non pauci Arrianismo, & Lutheranismo infecti extiterunt. Cùm nemo ex numero Francorum Regum, ab orthodoxa Fide defecerit, imo etsi quis alienus intrauit, ad eius se gremium, Rex institutus reduxerit, vt Francica Corona Catholicæ addicta Fidei videretur, & cuius capiti debebatur, illud Catholici Christi Corporis, id est Ecclesiæ, membrum efficeret.

Igitur huiusmodi prærogatiua Clodoueo illi Magno accepta referenda, qui cum vnus omnium suæ ætatis Principum Catholicus extiterit, & tanquã Phœnix singularẽ sibi Puræ Fidei gloriam vendicarit, cuius fuit, & Apostolus, & Defensor, eam à Deo posteris suis meruit impetrare. Sanè illius temporis monumenta legenti cõstabit reliquos præter vnum Clodoueum Reges, aut Paganorum tenebris obrutos, aut hæreseos labe infectos fuisse. Quemadmodum grauissimi Galliæ Authores testantur. Syrmond. in
Ex quibus Valesium eligo, cuius testimonio rem confirmem, *Clodoueum*, not. ad Auit.
inquit, *existimo vnum ex omnibus ætatis suæ Regibus Catholicum, & Orthodoxum* Vrennens. Sammartha-
fuisse, quippe eo tum in statu res Christiana erat, vt hæresi vbique dominante Imperium ni. l. 1. c. 5.
orientis Princeps Euthychianus obtineret: & Reges Barbarorum qui in Prouinciis occi- Vales lib. 6.
dentis consederant, nimirum Sueuorum in Gallæcia: Burgundionum & Gotthorum Assert. Gallicus. c 15.
in Gallia: Vandalorum in Africa, Ostrogothorum in Italia: Longobardorum in Pannonia secunda: Gipedum quoque in Dacia Transdanubiana, Arii sectam sequerentur: cæteræ gentes tenaces patrii moris, idola venerarentur. Nec ille tantùm Fidem Catholicam suscepit, & tenuit, sed, vti Magnus Imperator Constantinus, author Genti Francicæ fuit eiusdem Fidei amplectendæ, idque cum Remig. Epist. 2.
exemplo suasisset lege imperauit, & quibus armis Regnum asseruerat, Vide Pont. & Valesius.
Religionem propugnauit. Quare à Remigio, *Defensor illustris, & Prædicator Fidei Catholicæ* appellatur.

Eo Duce Francica gens prima omnium pro Fide Catholica signa cum Æmil. lib. 1.
hostibus contulit, cum de Alarico partã victoriã, assertã Religione, hæresi Panucin l. 2.
triumphatã ille à Rhemigio *Regionum Præsul* dictus: qua ratione ab
Eusebio *Communis Episcopus* Constantinus vocatur. Eum Aurelianensis Dominicius. c 15.
Concilij Patres *Catholicæ Ecclesiæ Filium* nuncuparunt. Eundem *Veneratorem* Valesi. l. 6.
Ecclesiæ Catholicæ Auitus: *Dilectum* à Deo Aymonuis: *Amoris Dei plenum*, Sammarth. lib. 3. c. 5.
grauis Author vitæ sancti Arnulphi: *Filium Ecclesiæ Primogenitum* multi Syrmond. in
Conciliorum Gallicanorum Patres appellarunt. Ab eo Christianissimi Conc. Gallic.
titulus ad Reges Francos, cum sanguine, meritisque deductus. Nam Valesius. l 6.
cum hoc nomine Rhemigius Testamento illũ donasset, sacrum illud au- Baronius.
thoritate Pontificum, & totius Ecclesiæ consensu est habitum, & hæredi- Spondan. Dominic. 15.
tarium redditũ, maiore, quàm si Triumphatores gloriã ducerentur. Et

quidem iam priscâ illâ ætate à Gregorio III. summo Pontifice *Christianissimi* titulus in Carolo Martello Epistolâ ad eum missâ confirmatus, àc eò magis quod ad eum cum sacris Clauibus legationem ad postulandam contra Longobardos anno 760. misit, vti Baronius, & cum eo Spondanus commemorant.

Baron. & Spond. anno 740.

Vt illud Christianissimi nomen impressis Diui Petri Clauibus firmius remaneret. Illo etsi primum donati Clarissimi Imperatores Constantinus Magnus, Arcadius, Honorius, & Gratianus, quod argumentum est id præclaræ esse dignitatis, & ad Fidei commendationem gloriosum; vagum tamen & incertum ferebatur, donec in Regum Francorum solio confidens, conquieuit.

Canon. eccle. dist. 93.

Itaque à Carolo Martello, quasi hæreditarium Carolingij Principes acceperunt, & ad Capetinos cum Regno posteà translatum. Pipinus ab eodem Pontifice, Carolus Magnus ab Stephano IV. Ludouicus Pius ab Aquensi Chapellensi Concilio, Carolus Caluus à Nicolao I. Christianissimi titulo decorati. Capiti Tertiæ lineæ Hugoni additum nomen *Defensoris Ecclesiæ*. Iam vero in hac lineâ Philippus Augustus, & Ludouicus VIII. ab Innocentio III. & Honorio III. Ludouicus IX. Sanctissimus à Gregorio IX.

Sammarth. l. 1. c. 3. Baronius. M. Anton. Domin. 1. vltimo. Spondan. Sammarth. Papirus Masson. lib. 5.

Omnes denique Francorum Reges vno nomine semel à Clemente VII. solenni Bullâ Christianissimi appellati. Nec eo primæ stirpis Reges antiquissimi caruerunt. Nam hi præterquam quod Ecclesiæ sint Filij, communi vocabulo à Concilijs & Episcopis illius ætatis dicti, certè Childebertus, & Dagobertus primi Christianissimi nomine, ille à vetustissimo Authore, hic à Concilio Aurelianensi, insigniti. Imo Imperator ipse Mauricius Regem Childebertum II. ante annos mille Parentem Christianissimum appellauit. Hinc pareret nulli ante Clodoueum, & Childebertum, & Dagobertum Reges Christianissimi nomen Regi donatum.

Marculph. l. 2. c. 4. Vide Domin. c. 8. & Sammart. c. 3.

Catholici, quod sibi proprium Hispaniæ Reges vendicant, primus, opinor, omnium in Toletano Concilio nomen Recaredus obtinuit: Anno circiter 592. cum eo multò anteà à Magno Gregorio Pontifice fuisset Childebertus Rex Franciæ in Epistola decoratus. Eum sibi posteà titulum Ludouicus VIII. & Philippus VI. Valesius vendicarunt. Itaque nec Hispaniæ Catholici, nec Defensoris Fidei Angliæ Reges primam nomenclaturam tulerunt, cum multò ante Reges Galliæ vtroque sint titulo potiti. Ad Regnum Christianæ Pietatis gloria à Regibus emanauit.

Baronius & Spondanus. Anno. 593. D. Gregor. Epist. ad Childebert. Author. vit. Reg. Ludouici VIII. Sammarth. D. Gregor. Magnus in Epist. 58.

Extat præclarum apud Magnum Gregorium Epistola ad Ludouicum, & Theodebertum de illo, in rem nostram aptum elogium. *Deus*, inquit, *Regnum vestrum Fidei rectitudine decorauit, & integritate Christianæ Religionis inter gentes alias fecit esse conspicuum.* Gregorij Elogio concinit Innocentij Tertij ad Archiepiscopum Bituricensem scripta sententia. *Christianissimum Regnum Francorum semper constantem Fidei Orthodoxæ murum, & inconcussum parietem libertatis Catholicæ fuisse.* Idem à Gregorio IX. *Benedictum à Domino* vocatur.

vide Sammarth. & Dominic.

Ideo Francos Agathias *Rectissimæ Fidei inter omnes Christianos* appellat. Vuillelmus Carnotensis electus Episcopus *Regno Francorum nullum esse in toto orbe, fide, charitate, deuotione erga fidem Apostolicam comparandum: nec esse Ecclesiam Romanæ Gallicâ Ecclesiâ in omnibus augustiis suis vtiliorem.* Quare meritò Stepha-

Agath. l. 1. Baron. Anno. 1168. Spondan. ibid.

nus Papa implorans auxilium à Pipino Rege, sic ait. *Cunctæ genti Francorum per Dei præceptionem, & Beati Petri, Sanctam Dei Ecclesiam, & nostrum Romanorum Reipub. populum commisimus protegendum.* Quo Protectionem Ecclesiæ ad Francorum Regnum pertinere docuit: non quòd Franci ex pietate solum liberè susceperint, sed quòd exigentibus Pontificibus iure præstiterint. Nec aut præcepto, aut voto Franci defuerunt. Re ab iis exhibitum quod mente cogitatum. vide. Domin. c. 8.

Nam quoties aduersus Pontifices turbæ, tumultus, bella concitata, semper in Gallia perfugium, & Asylum repererunt. Eò se Ioannes VIII. eò Gelasius Secundus, eò Innocentius item Secundus, eò Eugenius Tertius, eò Alexander V. vt manus hostium vitarent, receperunt. Francorum opem aduersus Longobardos Pelagius, & Gregorius II. & III. & Stephanus item III. & Adrianus, & Ioannes VIII. aduersus eosdem, & alios Christiani nominis aduersarios implorarunt. Superiori patrum nostrorum memoriâ Clemens VII. Româ captâ, incensâ, in summo discrimine à Francisco Magno Gallorum Rege auxilium obtinuit, & impetrauit. Cuius imperio missus multarũ Palmarum vetus Imperator, Lautrechius hærentẽ vrbis afflictissimæ faucibus pertinacem hostem auulsit, & Pontificẽ, custodiâ, dedecore, & angustiis liberauit, lucem Italiæ restituit, & bellorum caliginem dissipauit. Recens adhuc est memoria Ducis Guisij Francisci Lotharingi, qui cum exercitu missus ab Henrico II. in Italiam vt Paulum IV. Papam, aduersus Ferdinandum Toletanum Ducem Albensem, qui eius capiti imminebat, defenderet. Vt verò dictum sit ab Stephano Pontifice *Saluos factos esse omnes, qui ad Francorum fortissimam gentem refugerunt.* Baron. Spondan. Ciacon. Platina. Illescas. Annal. Fran. Guicciard. Du Bellay Paul Iouius. Ciacon. Illesc. Thuanus. Sanmatah ni. Baron. Anno. 755.

CAPVT TERTIVM.

Tertia ex sacræ vnctionis Chrismate, & Gratiæ curationis dono prærogatiua conflata.

QVi primus Regum Clodoueus, Christianissimorum caput, & initiũ fuit, ille non communi Rex more erat instituendus, aut inaugurandus. Ante cum Regnum suo iure inierat Rex à populo, sed profanus à profanis salutatus, cum Christo à Baptismo renatus, sacratiùs, vti Rex Sacer, è cœlo delapso Chrismate initiandus: vt non, iam vti Reges Hæbreorum, sed vti Christus ipse Rex Regum & Dominus Dominantium à Spiritu Sancto vnctus est, ita Clodoueus & Posteri vngerẽtur. Proindeq; Franciæ Reges & Regia, & Sacerdotali dignitate fruerentur. Vt & hoc etiam Christum referrent, qui & Rex, & Sacerdos sacris in litteris dicitur, ac proinde Patrum testimonio ex vtroque & Iudæ Regio, & Leui Sacerdotali sit sanguine procreatus. Allatam esse à Candidissima Columbâ, vel Angelo eam referente, sacram ampullam argumento est Spiritus Sancti auspiciis Reges consecrari. Atque vt ille olim hac specie Columbæ Vide Beitard. & Thegan. & Henriqu. de Eucharist. c. 44. Sammarth. l. 1. c. 2. Hincmar.

Ammon. Frodoard. Hadr. Valef. lib. 6. Baptismo Christi apud Iordanem ad fuit, cum ei testimonium Filio Dei dilecto redditum: quasi eum ex aqua eductum susciperet; ita & Clodoueo cum sacro lustrabatur fonte, adesse voluit, vt eum alis suis protegeret, & obumbraret: ac omnem in eo Christianissimorum Regum posteritatem amplecteretur. Quam sibi vnicè dilectam eo Chrismate significabat, quo illos ex omni Regum aliorũ numero seligebat. In Fräcorum enim Regum seriem quadrare illud merito potest. Psal. 44. *Dilexisti iustitiam & odisti iniquitatem, propterea vnxit te Deus, Deus tuus oleo lætitiæ præ consortibus tuis.* Augustinus. Ac eò maiori iure, quod & Psalmus ille Incarnato verbo testimonium reddat, & *Pro liliis* inscribatur. Nam Verbum Incarnatum ipsissimus est Christus, qui pascitur inter lilia, cum Reges Galliæ Christianissimos reddit, & cum Francica amat lilia habitare. Ac eo sanè Psalmi versu satis indicatur solos Franciæ Reges cœlesti oleo & vngi, & consecrari: vnde quod Angliæ Reges sibi vendicant, aliam sibi esse Ampullam, cuius Chrismate consecrentur omnino, ceu ad speciem gloriæ fictum, rejicimus: nam qui æmuli maximè omnium Francorum Regum esse voluerunt, & huiusmodi commentum, vt luminibus Galliæ officerent, temerè excogitarunt, Si qui vero aliarum gentium Imperatores vel Reges: cuiusmodi visi Gotthorum fuerũt, vncti aliquando oleo, illud certè non è cælo delapsum, nec à superis acceptum. Itaque tam distant à Francis, vt hi Cælites, illi mortales esse videantur.

Vide Petr. à Sanct Romualdo. an. 599. & Spondan. Tomo 2. vide Valef. lib. 6.

Nolo hic quòd ad laudem gentis meæ, & ad institutum facit omittere. Portugalliæ Regibus (qui vnici fortasse inter omnes ab Hugone Capeto masculum sanguinem trahunt, ab Henrico Burgundio Portugalliæ Comite per Robertum Primum Ducem Burgundiæ deductum) Priuilegium illud sacræ vnctionis fuisse concessum. Nam id à Martino V. Petrus Infans Romæ impetrauit, ac deinde in Basileensi Concilio idem Eugenius Pontifex Eduardo Regi confirmauit. Quo apparet Francicum sanguinem sacratiùs in venis eius stirpis Regum contineri: quando illius ductum sacrum oleum consequatur. An vero omnes à Clodoueo Reges cœlesti illo sint Chrismate delibuti, an soli quidam à Pipini temporibus eo vncti: & ritu solenni inaugurati: & vtrum extra Rhemensem Ecclesiam id fieri liceat; spinosiora sunt, quàm vt lilia Gallica, tenerrimas florum delicias, deceant. Nec ego hic digladiari amo sed Francicam coronam illustrare. Huiusmodi quæstiones Gallis auctoribus ventilandas relinquo: non tamen patiar ab eorum quoquam de veritate accepti Chrismatis dubitari.

Britus Brandan in 1 p. Monarch. c. 1. & 2. Sammarth. tom. 2. Zurara in Chron Reg. Ednardo c. f. vide Hadr. Valef. lib. 6. Spondanus. an. 1106. vide Sanmarthan. l. 1. c. 2.

Agè verò, quo iure huiusmodi Galliarum Regibus consecratio debeatur, è sacris eorundem prærogatiuis spectemus. Nonne ij in Sacerdotalis officij partem vocati, Canonicos in Ecclesiis, Abbates in Monasteriis, Episcopos quodammodo in Territorijs agunt. Annon iure quodam spirituali donantur, ad Præsules, Episcopos, Abbatesque nominandos? Annon Ecclesiasticorum redituum participes fiunt? Imo & in ipso Altari cum sub vtraque specie pro libito sacram Eucharistiam suscipiunt, Sacerdotum munere funguntur? Quod nullis aliis est permissum. Quare non miror Childebertum à Fortunato sanctissimo Episcopo *alterum Melchisedechum*

Thegan. Panormit. c. extri. p. præb. Sammarth. l. 1. c. 2. Henriqu de Euchar. c. 44. Fortunat. lib. 2. Poëm. de Eccles. Paris.

Melchisedechum Regem, ac Sacerdotem dici: nec Pipinum à Paulo Primo Papa, *Fundamentum & caput omnium Christianorum appellari*: nec omnes à Ioanne Gersone Parisiensi Cancellario ac singulos Francorũ Reges Spirituales Reges esse, & habitu ex Regio & Sacerdotali mixto iudicis, & Sacerdotis munera exercere. Itaque & id consecuti, vt multa eorum decreta, legesque inter Sacros Canones collocentur.

vide Sammarth. l. 1. c. 2.

Can. de capi. 10. dist.

Quemadmodum ita Christus Dominus est vnctus, vt in nos eius gratia emanarit, ad Salutem corporis & animi comparara, ita quodammodo Cælestis olei virtus, intra capita Regum stetit, sed ab iis admirabili virtute defluxit: neque sicut Aaronis vnguentum à Superiori parte in vestem descendens eius se lacinia definitum continuit: sed in extera quoque Regna, & omnem terrarum ambitum effudit. Fons in incerto est, riui, imo & fluuij paruerunt. Itaque lethalis illa, & pertinax strumarum lues leui, sed sacro Regiarum manuum tactu depellitur. Virtute sanitatis oleum consequente, nec enim ante inaugurationem medicina existit, ea sacro addicta Chrismati Cælo donatam gratiam testatur: nominis Francici oleo per orbem diffusam, nec enim aut regionibus circumscribitur, aut nationibus terminatur. Vti Cæli in omnes orbis partes influxus, ita & cælestis illa virtus in omnes se & populos, & locos dispergit. Antiquissimam eam esse non dubitem, imò à Clodoueo emanasse prope Author fuerim: vt à quo & olei vnctio in Reges, & cœlestis virtus medicamenti emanaret. Nec desunt nobilissimi Authores, qui ab eo in successores Reges profectam gratiam affirmēt, Alij supparem ei & Marculpho parem medicinam faciunt. Quidam Ludouico Crasso attribuunt; malim antiquiorem. Sed abstineo quæstione. Gratiam commendo, & à cælo concessam Regibus arbitror. Nam qui Hispani eam naturæ viribus tribuunt, desipere, inuidia, & odio videntur. Etenim non illa tantum Regni Galliarũ contenta finibus: in alias quoque partes peruadit. Cum susceptæ à Carolo VIII. à Ludouico XII. à Francisco I. in Italiã expeditiones, virtutem illam, non loco hęrere, sed personis demõstrarint. Quin & Franciscus Madriti in custodia detentus liberam curandi potestatem habuit. Quod autem ei Crucis signum cum manus adhibēt ad curandum adjiciunt, & ad Deum tanquam gratiæ authorem sanitatem referunt, argumento est, eos Superiori virtute, non humanã infirmitate sanare. Ac inesse Diuinum quiddam Regibus, quod ad salutem accipiant, quoque eius Regium attestentur. Mirum sanè Priuilegium, non Astris, non Planetis concessum, quod quia cæleste, Doctor Angelicus Thomas, & commendat, & veneratur. Quod si eodem gaudet, vti vulgo dicitur, Aumontensis Baro, Comes Chaturoucensis nihil id de dignitate Regum derrahit; cum qui id astruunt, & affirment, quod tria in eius ditione Regum Francorum cadauera prope fontem sint sepulta, hoc ei Diuinitus munus collatum. Eo sanè apparet vltra mortem salutarem huiusmodi virtutem prorendi, ac in emortuis Regum ossibus similem Elisæensi Cadaueri vim, ad immortalem Francici nominis gloriam residere.

vide Forcad. l. 1. de l. Empya c. Philos. des Gaulois. & Laurent traité des Ecroueles.

Sauarez de pretan. Clodouei.

Lege Robert Cenalij. & Pomponac. & Petr. à S. Romualdo. anno. 514.

Sammarth. l. 1. c. 2. Iouius Guicciard. Ioan. Lascar.

D. Thomas. l. 2. de Regi. Princip.

Petrus à S. Romualdo. tomo 2. ann. 514.

CAPVT QVARTVM.

Quarta Trililiati stemmatis, & Auri flammei Vexilli Excellentia.

QVi pulcherrimum huiusmodi Florem inter herbarum virides choros molliter assurgentem, & erecto se caudice fastigiantem, & in candidissimum odoriferæ niuis calicem explicantem, triaque in eo resupinis labellis folia striata, comantibus aureis distincta filis in amęna veris oscula offerentem: sibi tanquam sceptro innixum: & suo ambitu floreo coronatum viderit, ille demũ Regni Gallici germanum symbolum agnoscet. Nullum enim vel pulchrius ad speciem, vel floridius ad voluptatem, vel speciosius ad pompam, vel ornatius ad dignitatem, vel illustrius ad gloriam inuenitur. Vt sicut inter flores lilium, quod iure Florem Regium Nazianzenus appellat, ita inter Imperia Francia, Regnum, antonomasticè dictum eminere videatur. Et vero amplissimam liliorum dignitatem non humana commendat, sed diuina consecrat
Nazianz. in Poetic. authoritas. *Considerate lilia agri, quomodo crescunt, non laborant, neque nent.*
Matth. 6. *Nec Salomon in omni gloria sua coopertus est sicut vnum ex istis.* Regium Florem Christus asseruit, quem Salomoni Regi præposuit, eoque satis gloriosum ostendit, quod ne ille quidem, qui omnis gloriæ speciem consumpsit, lilio potuit comparari. Nec ego dubitem quin illud Salomonem superet: cum non modo non se ad laborem abjiciat, quo nobili se stirpe natum ostendit, sed neque ad mollitiem femineam inflectat,
3. Reg. c. 11. colum oderit, & pensa vituperet: cum se tamen Salomon masculæ virtutis neruis incisis, mollissimis feminarum amoribus implicuerit, & vltra pensa & colos idola coluerit. Illud mihi non omnino absurdum videtur, Christum Dominum cum lilia sibi primum laudanda, & nobis spectãda proposuit; de Regibus, Regnoque Galliæ cogitasse: quorũ in lilio dignitatẽ adumbrabat: in iisque tùm virilẽ stirpem, tum masculã virtutem, tum cãdidam Fidem, tum admirabilem gloriam repræsentasse.
Machab. 2. Igitur iure optimo lilia in stemma Gallicum transierunt: nec ego dubi-
Virgil. l. 8. tem à superis donata. Nam si Iudæ Machabeo gladius, cur non Clodoueo clypeus à Cælo mitteretur? Quare non Ancilia Romani, sed lilia Franci à superis acceperunt. *Non lapsa ancilia cælo.* Sed *Ceciderunt lilia cælo.* Siue sparserint lustrales Clodouei aquas lilia, & ampullam comitata in
vide Sammarthani. l. 1. c. 12. fontem descenderint, vnde iterum germinarint, siue ab Angelis immissa & irrigata in sanctissimi Eremitæ manibus floruerint, & Ioye Vallem floridissimum pratum reddiderint, plaudente superum senatu, & inuitante:

Virgil. l. 6. *Manibus date lilia plenis.*

Psal. 44. & alibi. D. August. ibid. Non *inani munere.* Sed pleno ac fœto rerum spe ac pignore maximarum. Psalmos Dauid non paucos. *Pro his qui cõmutabuntur* inscribit, & Augustin. obseruat. Sensus est pro filijs Caluariæ apud Augustinum: aliter *pro liliis.* Tunc enim ea eruperunt, cum Clodoueus Rex Francorum Proceres

suscepta sunt fide Catholica ex Ethnicis in Christianos commutati. Iam Caluariæ, idest, teste Augustino Crucifixi Christi Filij redditi. Hæc Dauid animo lilia præuidebat, cum Francos in Christi Filios baptismo cõuersos lilia appellauit. quam stirpem cum ad summam gloriam Osee adolescentem vidisset, erupit, ac exclamauit: *Germinabit sicut lilium.* Isaia nobilissimo Vate suffragante: *Florebit quasi lilium.* Quod autem à Monacho solitario, extra vrbes degente Valle Ioye, id est voluptatis, lilia sint oblata Clodoueo, duobus suauissimis Canticorum locis consonat. Alter sit, *Ego Flos campi, & lilium conuallium.* En solitudo & vallis. Alter esto *Dilectus meus mihi, & ego illi: qui pascitur inter lilia.* Ecce voluptatem, quam Christus Dominus inter Francorum candidos & puros à labe animos capit, inter quos certissimè pascit, & cubat cum ardente diuini amoris sole meridiatur. Quid? quòd Salomonis Augustissimum Templum liliis abundabat? lis vasa quædam; Iis & Candelabra ornabantur? Argumento maximæ lilia Gallica Ecclesiæ gloriæ fore: quibus & oleum in vasis Fidei; vt lux Religiosæ doctrinæ in Candelabris splendens spargeretur: vt in flores salutis germinaret. Iam verò Columnis lilia insistere, & eorum capita coronare: duo mihi suppeditant documenta. Primùm, quòd qui velit scire, quibus columnis innitatur Ecclesia, lilia inspicit, vt norit Galliarum Reges Ecclesiam, & sustinere, & protegere, & obumbrare; Vbi sunt lilia, ibi columnas esse intelliget. Alterum, tum coronidem Ecclesiæ imponendam, quæ Angelo illi similis, cuius crura mari & terræ innixa columnas referebant, & finem mortalis æui ad futurum, cùm Francica lilia Imperii Coronam vendicabunt. Nam vti Antiquissimus ille Author, qui nomine Augustini inter eius opera tractatum de Anti-Christo habere meruit, vaticinatur tum dissolutâ mundi compage Ecclesiam in triumphalem versum iri, cum Gallorum Rex imperabit. Ab eo enim gestatam Imperij coronam Hierosolymis esse deponendam, ceu illam Ecclesię offerat, vt coronetur. Sed Authorem audiamus.

[Osee 14. — vide Petr. à S. Romual 2 p Chrono. an. 499. — Cant. 2. — 3. Reg. c. 7. — Apocal. — Author de aduẽtu Antichristi inter opera Augustini.]

Dicit Apostolus Paulus Antichristum non anteà in mundum venturum nisi venerit primùm discessio. Hoc est nisi discesserint omnia Regna ab Imperio, quæ priùs subdita erant. Hoc autem tempus nondum aduenit, quia licèt videamus Romanum Imperium ex maxima parte destructum; tamen quandiu Reges Francorum durauerint, qui Romanum Imperium tenere debent, Romana dignitas ex toto non peribit. Quidam verò Doctores nostri dicunt, quod vnus ex Regibus Francorum Romanum Imperium ex integro tenebit, *qui in nouissimo tempore erit, at ipse erit maximus & omnium Regũ vltimus, qui postquam Regnum fæliciter gubernauerit, ad vltimum Hierosolymam veniet, & in monte Oliueti sceptrum & coronam suam deponet. Hic erit finis, & consummatio Romanorum, Christianorumque, statimque secundùm prædictam sententiàm Apostoli Pauli, Antichristum dicunt futurum.* Rhabanus.

Vnde deduxerim, data à cælo lilia, cum ad superos redeat liliata corona. Sanè nunquam Gallicum sceptrum periturum, imò ad summam gloriam in dies florescente calice lilium euehendum, symbolum spei illi attributum significat. *Spem* enim lilium Allegoricôs repræsentat, Hinc apud Romanos Dea lilium manu prætendens, lemmate addito; *Spes publi-*

[Hab. Glorz. in August. vide Rosin. Virgil. l. 6. Cerda & Pont.]

Virgil. l. 6. ca. Idcirco ea Princeps vatum Virgilius Marcello *plenis manibus* obtulit, vt in quo maturitatem non poterat, spem commendaret. Quod autem lilia Gallica ad Borboniam cum Regno Regiam stirpem

Sammarth. l. 1. c. 12. deuenerint: non sine Dei Prouidentia accidisse arbitror: cum Borboniæ Clarissimæ Familiæ proprium, & gentile symbolum *Spes* sit. Adeò vt Ordini illustrissimo à se creato hanc quasi tesseram & notam dederint: *Spes*. Quo sanè significatum summam liliorum spem Borbonios Principes respicere: quæ familia spe lactata Regiâ Regnum spectabat. Quod cum acceperit, & spei suæ commiserit, fore, vt perpetuo virens, ad ingentis gloriæ fastigium adolescat. Itaque in aliis Familiis potuerunt lilia hæreditaria marcescere, in Borbonia æternùm florescent, cum *Spei* quæ immortalitatis symbolum copulentur. Et vero est hodie stemma Triliiatum perfectum, cùm Tertius hic sit Borbonij sanguinis Rex Ludouicus Adeodatus, qui trilicium istud liliorum mirabili nectit felicitate: & quod Dei sit donum, do-

Virgil. l. 8. nata à Cælo lilia maiore & vendicat iure, & retinet dignitate. Scutum ei Regina Mater, Heroici animi, & Augusti Spiritus plena, instar Almæ ad Æneam Veneris; vel Romana lilia præferentis Deæ clarissimis ornatum victoriis, intexto lauro, palmis ambientibus tradit, inuicto brachio insertandum, nouisque victoriatum ad immortalem nominis gloriam monumentis illustrandum. Ad cum sanè spectare vide-

Petr. Romu. An. 499. tur mirum illud lilium, quod ferunt Coi è Magni Alexandri statua pullulasse, quod procaci ambitu foliorum cupidum incedendi, ad liliatum Galliæ stemma properabat, Nunc inter victricia Ludouici Decimi quarti lilia à Cunis assueta victoriis conquiescet. Addente se rosarum purpurâ, qui Flos cum liliis mirificè consentit, candori niueo liliorum, ad incrementa fortunæ, ad argumentum felicitatis: nam certè ex quo vidimus Borbonia lilia rubris

Virgil. l. 12. *Mixta rosis.*

Et si victricia ante nouerimus, ad ea lauros, & palmas vidimus glomerari. Quod autem Tria sunt in stemma Lilia copulata, id non sine magno arcani Misterij sensu factum iudico. Alij in tres Galliæ partes Aquitanicæ, Belgicæ, Celticæ imperium Francorum. Alij in tres Regni Ordines, Sacrum, Illustrem, ac Plebeium indulgentiam. Alij in tres orbis partes Europam, Africam, Asiam susceptas expeditiones. Alij trium linguarum præcipuarum notitiam inter Gallos futuram. Quidam melius, quibus prope accedo tria linearum Regiæ stirpis Merouingiæ, Carolingiæ, Capetinæ capita significare contendunt. Mihi altiùs & Sacratius rem pendenti illud videre solet, tria lilia protectionem Sedis Apostolicæ, quæ triplici diadmate Pontifices insignit, & quod potissimum est, confessionem trium in vna diuina natura Personarum, quæ nostræ summa Fidei, designate. Hac Fidei confessione Gallia æternum florescet, nec vnquam illius, aut Regia dignitas, aut militaris gloria consenescet. Florem liliorum fasciculum vetusto

Monsieur rey traitè de Fic. Rebus gallicis. G Epigrammate à nobili Poëta Gallo coronemus.

Si ver æternum est, quod perpete flore virescit,
Gallia, ver terno flore perenne viret.

Stemmata Vexillum excipiat. Quod non Laurenti Turnus in arce,
Extulit, vt rauco strepuerunt cornua cantu. Virgil 1 8.
Sed quod Cælesti Numen ab Arce
Obtulit, vt sacris tinctus Ludouicus in vndis.

Etsi enim videam Gallos authores ea de re non paucos dubitare: ego certe non admodum ambigo, (nec tamen omnino assentior) Clodoueum cum sacro est Fonte lustratus, vexillum illud, quod ab auro intexto, & fulgurante, innato quodam additis è Cælo radijs splendore, Auriflammeum dictum, à superis dono accepisse. Nam cum multa in eo Baptismate, mira ac præter naturæ leges acciderint, ea numeremus oportet, quæ vulgo celebrantur. Cùm quod veteri traditione firmatur: & in publicam fidem transijt, haud temerè à disertis cordatisque hominibus credatur. Et quidem nisi & huiusmodi vexillum, & sacra stemmata è cælo missa, eique Regi tradita fuerint, non video quæ multa ibi miracula patrari potuerint: cum præsertim videam esse idoneos Authores, qui & sacti olei munus cæleste in dubium audeant reuocare. Verùm non est meum hac de re, quid sit sentiendum omnino definire. Tantùm assumò vexillum sacratius, quàm reliqua aliarum gentium, ac celebratius videri: nec illud sancti Martini, vti Rhenano placuit, Pallium esse. Quod etsi magni in bellis vsus, non tamen Auriflammeum putandum est fuisse, sed sacrum quiddam, quo Reges ad acuendos animos Beato Martino addictissimos vtebantur, quemadmodum & Cruces, & alia Reliquiarum monumenta præferri solent. Nec tamen Auriflammeum ego cum alio liliato vexillo confuderim, quod duo esse sciam præcipua Galliæ signa, quæ sub Philippo Augusto explicata, Auriflammeum ab huiusmodi liliis distincto vexillo diuersum prorsus esse docuerunt. Qui, missum à Patriarcha Hierosolymitano ad Magnum Carolum Sancti Sepulchri vexillum, idque Auriflámeum tradũt, non omnino displicent. Illud, quodcũque tandem sit, *Diui Dionysii signum*, à Ioinuilla & Froissardo *supremum Regis vexillum* appellatur. Seruari apud D. Dionysij, & inde ab ipsomet Rege in vsus bellicos extrahi, & primum ab eo venerabili Abbate benedici, & Regi in manus tradi compertum est. Quippe quod fertur Crassus Ludouicus illud olim à Sugerii Abbatis manu accepisse, exportasse, iterum reduxisse, & solemnibus institutis è Religione cæremoniis tradidisse. Sunt qui opinẽtur à Diuo Ludouico cum primam in Syriam expeditionem suscepit, vltra mare traductum sacris esse bellis destinatum, nec nisi aduersus infideles vsui fore debere, ex eo apparet, quod fama est, illud quod à Carolo VI. contra Flandros productum, è vexilliferi (is erat Hutinus Daumontius) manibus euanuisse. Summa quâ colitur Religio, maius quiddam, quàm pro humano habendum persuadet. Non nisi vni è Principibus Franciæ viris traditur, nec is nisi animo ritè expiato, & sacra Eucharistia refecto, accipit, ne impuris manibus cõtrectetur, quod superum pignus esse demonstratur. Quanti sit: nullo meliùs alio argumento apparet, quàm quod Illustrissimus Andreani Dominus Arnaudus Dendemehanius Carolo V. Rege Regni Gallici Polemarchus, Marescallum vocant, ea

Ex vulgi traditione vide Britt. Philip. 1. 2. & Fauchet Tillet. Ioann. des Vrsios. Histor. Carol. VI. Guarr. Sammarth. l. 1. c. 15. Petr. à S. Romualdo. 1 p. Chronol. 501. Vide Valesium. lib. 6. & Spondan. An. 499.

Beat. Rhenanus. Sammarth. Sammarth. lib. 1 c. 15. Chron. S. Dyonii. Britt. Sammarth. l. 1. c. 15. Ioinuil. in Histor. D. Ludouici. Froissard. l. 2. c. 114. & 125. Petr. à S. Romualdo. anno 501. 2. part. Chron. Sammart. l. 1. c. 15. Ioinuille in eius vit. Robert. Guaguin. Vide Petr. Romuald. Spondanus. anno 147. Sammarth. ib. Petr. à S. Romualdo. Sammarth.

voluit dignitate priuari, vt Vexilliferi munere fungeretur.

Meyer. in Histor. Fland.

Qui eius vt Religionem tollant, & obseruantiam minuant, narrant in eo prælio quod à Philippo Pulchro apud Marsium contra Flandros commissum, captum & discerptum periisse, somniarunt; nam non in expeditione sacrum illud vexillum prælatum, sed aliud ad speciem Auriflammeis compositum, ad milites in pugnam accẽdendos, quemadmodum grauis, qui ei interfuit prælio, author restatur. Sane vti olim Romani, vt vera & quorum maximus cultus Ancilia celarent, decem alia similia excuderunt, quæ specie augerent religionem, multitudine furtum auerterent: ita & Gallis agendum fuit, alio in speciem Auriflammei vexillo excogitato, vt eius aspectu milites accensi fortiùs pugnarent: & si quando vinci, & Regium signum capi contingeret, nulla omnino veri Auriflammei iactura fieret, atque adeo, multum specie accendendo animos lucrarentur, nihil re, perdendo fictum amitterent.

Vide Baron. Anno 1147. & Spondan. ibid.

Et verò siue Auriflammeum à superis ad Clodoueum, siue à Patriarcha Hierosolymitano ad Carolum Magnum dono missum, siue à Dagoberto Rege inuentũ, vndecunque illud datum fuerit, constat Regibus Franciæ, tamquam Imperatoribus à Deo electis, & contra hostes Ecclesiæ destinatis, ad sacra bella suscipiẽda traditum fuisse. Hac certè ratione mentem suam Deus declarauit, velle se, vt suis auspicijs Galli, ac suis sub signis militarent, Gallos cum Angelis qui Dei milites censeri, ac quodammodo cum bellant inter cælites numerari, sacram eorum militiam & esse, & fore, nec licere profanis, se nedum illicitis bellis implicare.

Gregor. Turonens. Aymoin. Ado. Regino. Egiohart. Valesius. Pontanus. Sammarth. Baron. Spondan. Iacob Bongars. Guilielmus Tyrius. Claudo Robert in Gallia Christo. Annal. Frãc. Paul. Æmil. Sammarth. l. 1. c. 3. Baron. Spondan. Fazelus. Brittus in Monarch. Æmilius. Tyrius.

Agè verò, quam proprium Gallorum Regum fuerit hostes Ecclesiæ debellare, breuiter commemoremus. Igitur Ariani cum Alarico impio Duce à Clodoueo primum debellati: & à Martello Saraceni. Iidem à Pipino, & Carolo Magno deleti, à quo & in Italia Longobardi, & in Germania Saxones, & in Hispania Mauri profligati. Qui Romanæ Ecclesiæ hostes erant, eos omnes Franciæ Reges sibi aduersarios proponere, ijs resistere, eorum opes atterere, vires accidere, copias dissipare. Vnus Ludouicus Crassus quinque Pótifices armis protexit, & in Galliæ gremio tutos collocauit. Mihi Annales Frãcicos peruolutãti compertũ est, Pótifices quatuordecim à Solio deiectos, à Galliæ Regibus dignitati, sedique armis, ac opibus restitutos. Schismata plus minus viginti duo ab ijs & sopita, & auersa, & dissipata. Hæc proximè tetigimus. Illud vendico quod intactum reliqui. Sacro Syriæ bello ad Hierosolyma asserenda, Reges se & Regnum Franciæ deuouisse. Eo Reges Potentissimi quatuor diuersis temporibus Ludouicus VII. Philippus Augustus, Ludouicus IX. Philippus Audax susceptâ expeditione nauigarunt. Eandem adornarunt alij tres Philippus Valesius, Ioannes, Carolus VI. ac vrgerent, nisi eos fata in Europa contra eos bella, renocassent. Imò & ij Principes, quibus Regius Francorum sanguis inerat in eorum venis ebulliebat, vt in sacrum illud bellum erumperet. Ergo Carolus Rex Siciliæ, sancti Ludouici Tolosatis Frater, Ludouicus Hungariæ, Philippus Nauarræ Hierosolymitanam expeditionem susceperunt. Imò, & in celeberrima à Godofredo Bollionio, & instituta, & confecta primas nobilitatis tenuit Verman-

sis Comes iunior Philippi I. frater, cuius exẽplum plerosque alios Regij sanguinis Ducis excitauit. Imò ipse Gotifredus Bononiensis Comes titulo se Francum professus, gloriam Francico nomini peperit immortalem. Quid? quod Henricus Portugalliæ Comes, & Regum Portugallensium Author, & Parens, quòd Regium Fancorum per Capetum sanguinem traheret, debellatis in Lusitania Mauris, quasi ad bellum Hierosolymitanum prælusisset, eò se contulit, ibi que præclara facinora perpetrauit. Iure igitur Pius II. Pontifex Maximus Francicos Christianissimos Reges huiusmodi Elogio honestauit. *Fidei hostes bello insectari, eosque delere, Hierosolyma tendere, & sepulchrum Christi Seruatoris repetere: Religionem Catholicam puram, incorruptamque profiteri, Romanam Ecclesiam colere, ac tueri proprium esse Francorum Regum comperimus.*

Bernard: Brittus. Fr. Anton. Brand in sua Monarch. Faria. Macedo.

Pius II. in epist. ad Lodouic. XI.

CAPVT QVINTVM.

Vltima Francorum à Maiestate, à Potentia, à dignitate Regum, ducta excellentia.

SI quis antiquissimam Regum Franciæ originem, nobilissimum Fontem, clarissimam stirpem, longissimam seriem, Imperium maximum, opes summas, vires incredibiles, illustres victorias, egregios triũphos, immortalem famam, supremam dignitatem accurate inspiciat, is demùm agnoscet, primas eos inter omnes vniuersi orbis Principes obtinere. Id nos multis, & magnis argumentis monstrabimus.

Ac primùm Regiam eorum maiestatem tam in edito locatam esse fastigio constat, vt Imperatorij culminis locum obtineat: atque adeo eodem gradu censeatur. Itaque initio Imperatores Reges Franciæ appellati. Eo nomine Dagobertus primum. Deinde Pipinus, Carolus Simplex, Ludouicus IV. & Lotharius insigniti. Iam verò Hugo Capetus, Philippus Rex ab eo Octauus Augusti titulo decorati. Robertus Ludouicus Grossus, & Ludouicus Iunior Imperatores nuncupati: nec aliter dici vellent, nisi ijs, persuasum, nihil omnino inter Regis Franciæ, & Imperatoris nomen interesse. Quare omissa nomenclatura Imperatoriam dignitatem retinuerunt, vti Carolus VI. in celebri constitutione declarauit, quã se *Imperatorem in Regno Franciæ* appellat: nec id sibi Reges temerè arrogarunt: constat enim Albertum Imperatorem Augustum in Carthainiti cum Philippo Pulchro fœderis *Reges omnes Galliæ Imperatorum* titulo affecisse. Et verò ijs cum nomine Imperij signa attributa: vt qui Regem Franciæ videat Imperatoris speciem intueatur. Illud proprium ac Germanum Imperatoriæ dignitatis insigne celebratum, Pomum Aureum manu prælatum, quo vniuersus orbis designatus. Id sibi iure suo Reges Franciæ vendicarunt: quemadmodum exhibitæ Hugonis Capeti, Roberti, & Philippi I. ab antiquariis Gallis effigies, Pomum illud aureum prætendentes demonstrant. Nec Coronæ discrepant, etsi olim diadematum in[...] necterent tẽpora; nam eas Imperatores antiqui gestare soliti

Cassano in Catalogo Seger. Du Tillet in memor. Synod. Rhem. In Concil. S. Basil. Assert. Gallic c. 11. Sammarth. l. 1. c. 4. Tillius in memor. Tom. 2. Priuil. eccles. Gallic. pag. 208. Sammarth. l. 1. c. 4. Febure. consid. Histor. Dominicy. a. 11. Vide Assert. Gallic. c. 11. Apud eundem.

cum adhuc clausæ vndique Coronæ minus in vsum receptæ viderentur, & diademata, quæ in laureæ speciem formata celebrarentur. Vnde cùm & huiusmodi Coronæ fabricari ac gestari solitæ, cœperunt Galli Reges apparere fastigiatis illis Coronarum apicibus gloriosi. Quin & ij cudēdæ ex auro monetæ, & imaginis imprimendæ nummis prerogatiua iam olim à Regni primordijs claruerunt. Quæ sane Imperatoria semper habita est, atque adeo & Galliæ Regibus communis. Itaque merito grauissimi Authores, Francorum Reges *pari esse cum Imperatoribus potestate* affirmarunt.

Vide Rosin. de antiquit. Roman.

Lege Sammarth. l. 1. c.

Age verò extollenda nobis altiùs est Regia Francorum dignitas, & quodammodo supra Imperatorium culmen euehenda. Et quidem dignitas Imperatoria liberæ electioni obnoxia, ab hominum arbitrio dependens, caduca, non firma, vaga, non constans, fluxa, non æterno successionis vinculo confirmata. Prætereà Imperator à Pontifice coronatur: ei que Imperium debere cognoscit, ac eius se quodammodo beneficiarium profitetur. Qua propter, cum olim Carolus Magnus Imperator salutatus, recipi, ac recognosci à Gallis optaret: ad eosque litteras misisset, quibus Regis Franciæ nomen, Imperatoris nomini subscriptum, repulsam pene est passus, quòd pluris facere Imperatorium titulum, quam Regium videretur. An iusta indignatio Frācorum fuerit, percussa ad Castellum Bonne suprà Rhenū anno 821. inter Carolum Simplicem & Henricum quem plures Imperatorem dicunt, & sibi Imperator videbatur, fœdera testantur, in quibus primas Carolo, qui præit, secundas Henrico, qui subsequitur, tributas inscripta nomina declarant. Sed istud aliqua ratione refutetur. Hoc quod adjicio, quî refelli possit non video. Federico II. in Ecclesiam debacchāti, cum abrogatum à Pontifice (is erat Gregorius IX.) Imperium, & alij deferendum esset, designatus oculis Robertus Artesiæ Comes Frater Diui Ludouici.

Aub. Mir. notit. Sulos ot. Belg.

A quo ne quid eo inuito fieret Rex est Ludouicus consultus. Hic adhibitis in Concilium Senatoribus maluit eorum, quam suo rem iudicio definire. Quorum ea sententia fuit. Detrectaret oblatum Imperium, *satis esse illi, Regem Franciæ Patrem, & Ludouicum Nonum, Regem item Franciæ fratrem habere. Quos illi longè Imperatoribus excellere iudicabant.* Ratum Pontifex responsum senatus habuit, eique suum calculum addidit, egregio, aptoque in rem nostram elogio. *Credimus*, inquit, *Dominum nostrum Regem Galliæ, quem linea Regii sanguinis prouexit ad sceptra Francorum regenda, excellentiorem esse aliquo Imperatore, quem sola electio prouexit voluntaria. Sufficit Domino Comiti Roberto Fratrem esse tanti Regis.* Et quidem existimo Pontificem eâ dignitate Regem Galliæ non inuitasse, quod sciret non tanti esse Imperatorem fieri: quanti Regem Franciæ esse. Fratri obtulit, quod infra Regem erat, cui ea fortasse dignitas expetenda. Quid quæris? ipsi Imperatores Francorum Regum maiestatem suspexerunt. Constat cum de ineundo inter se fœdere Henricus II. Imperator, & Robertus Rex Frāciæ, ex condicto ad Mosam conuenissent, primùm eo Henricum descendisse, & Robertum expectasse, ipsumque & inuisisse, & hospitio suscepisse, ab eodemque postea fuisse Roberto, & inuitatum & conuiuio exceptum. Ita vt primæ Franco Regi delatæ videātur: nec Author idoneus

Matth. Paris. Histor. Angl.

Vide Sammarth. & Dominicum c. 36.

Mireus in notit. Eccles.

Glaber. Vigner anno 1023.

Glaber

Glaber dissentit. Vnde apparet suo iure vsum Magnum illum regem, domi clarum, foris admirandum, Franciscum, cum vel fremente Carolo V. Imperatoria insignia vendicauit. Quod si is Imperator creari voluit, non ideo fuit, quod crederet maius quiddam Imperium Regno esse, sed quod indigne ferebat, eligi Carolum se minorem, & in eo eligendo rationem sanguinis Austriaci haberi, vt non arbitrio electionis, sed iure sanguinis crearetur; & quod liberũ maximè fore oporteret imperiũ, seruituti vnius familiæ addiceretur. Itaque non tam aut vtilitati, aut dignitati propriæ, quam iuri, ac libertati Reipublicæ cõsulebat. Quare Rex Franciæ Antomasticôs Rex, & Francia Regnum appellatur. Horsmîsda Põtifice fortassè authore qui missam sibi munus à Clodoueo Coronam *Regnum* nuncupauit. Hinc Bonifacius Iurisconsultus Præfatus ad Clementinas ait, *Appellatione Regis simpliciter factâ solum Franciæ Regem intelligi propter eminentiam.*

Paulus Iouius.
Guicciard.
Suidas.
In cap. Per venerabilem Extrauag. Qui filii sint legit.
Bonifac. de Vitalinis.

Sed esto. Magna sit Imperatoria præstantia. Ne eâ quidem carent Frãciæ Reges: qui iure Orientis Imperatores dici possunt, ac debent. Cõpertum quippe Andræam Paleologum Oriẽtalium Imperatorum nepotem, & haud dubiè illius hæredem Imperij, Romæ cũ Carolũ VIII. florentem armis, opibusque, & subacto Neapolitano regno, de subiuganda Asia cogitantem vidisset, & mirabilem eius animi magnitudinem veneraretur, Constantinopolitani in eum, & successores Reges Franciæ Imperij ius transtulisse. Quod sanè armis asserere nõn dubitaret Carolus, si ei vita longior contigisset. Et quidem Alexander Pontifex VI. Imperatorem Carolum declarauit; ac eo ille habitu Neapolim ingressus speciem triũphantis exhibuit. Nihil itaque ad supremæ dignitatis gloriam in Regibus Franciæ desideratur.

Spondan. ad Ann. 1495.
Vigner. in Chron.
Vide Sammarth. l. 1. c. 4.

Nunc quam illi dignitatis opinionem collegerint videamus. Igitur Innocentius Papa disertè ait. *Regem Franciæ superiorem in tẽporalibus non agnoscere.* Baldus verò hisce verbis suffragatur. *Rex Franciæ solus est Monarcha in suo Regno, & est fundatus in imperio, & iurisdictione.* Consentit Parad. *Rex*, inquit, *Franciæ neminem præter Deum superiorem habet.* Antiquissimi Rhemensis Episcopi Remigij illud extat præclarum de Clodoueo Rege elogium, *Populorum caput estis & Regimen sustinetis.* Concinit Gregorius Turonẽsis ad Rgem Chilpericum. *Si quis de nostris, ait, ô Rex iustitiæ tramites transcendere voluerit, à te corripi potest, si vero tu excesseris, quis te corripiet? loquimur enim tibi sed si volueris audis, si autem nolueris, quis te damnabit, nisi is qui se pronuntiauit esse iustitiã?* Quare Matthæi Parisiensis recta illa vox est. *Rex Francorum Regum censetur dignissimus:* & alio in loco, *Terrestrium Regum Rex est.* Nec minus vox Cãpegij. *Omnium consensu receptum est Christianissimum Regem primum esse inter Reges, & primum ei deberi locum.* Oraculo iuris ore Baldus confirmat. *Rex Francorum super omnes Reges est.* Baldo clarissimi alij Iuriscõsulti subscribũt. *Monarchæ*, inquiunt, *Franci Imperatores sũt, & coronam clausam & in altũ erectam more Imperatorio gestare possunt, solum Deum supra se agnoscunt. Intra Regnũ suum imperant: ceu intra Alemaniam Imperatores. Primi, nobilissimi, præstantissimi omnium Reges sunt.* Quos cum Principe Baldo, fortiter Bartolo, & alijs opponemus, quorũ tam mens læua fuit, vt dicerent omnes omnino Reges, imò & vniuersum terrarum orbem subiici Imperatori. Quod certè

Innocent. c. per venerabilem, Extr. qui filii sint legit.
Bald. c. quæ non sunt regalia de nat. feud & vsib. feud.
Parad. l. 3. c. 16.
Rhemigius epist. ad Clodoueum.
Gregor. Turon. l. 5 c. 19.
Matth. Paris. in Hist. Aug.
Thom. Campeg. de Author. sacror. Concil. c. 16.
Bald. de prohibit. feud. alienat.
Beluga in speculo 14. n. 29.
Ioan. Pontan. in l 11. c. de condit.
Codic. de feud. p. 2.

mitor viro tam insigniter docto in mentem venire potuisse. Contra Baldus de Rege Franciæ ita magnificè sentit. *Super omnes Reges Christianorum Rex Francorum obtinet coronam libertatis & gloriæ.* Huc spectat breue, ac elegans elogium Aureliani Episcopi de Rege Theodeberto. *Vnicus sceptris, multiplex populis, gente varius, solidus Regno, diffusus Imperio.* Sed nullum Regibus Regnoque Franciæ illustrius reddi testimonium poterit, quam illud D. Gregorij Magni egregij Pontificis & summi Doctoris. Itaque eo huiusmodi ratiocinationem appositè claudamus. De Regno primũ ad Brunechildem sic. *Non immerito contigit vt cuncta gentiũ Regna precelleres.* Deinde de Regibus ad Childebertum. *Quantò*, inquit, *cæteros homines Regia dignitas antecedit, tanto cæterarum gentiũ Regna, Regni vestri profectò culmen excellit.* Quare meritò Ladislaus Austriacus, Rex Bohemiæ Alberti II. Imperatoris filius, cùm ei sponsa quæreretur, nullam aliam sibi eligendam putauit, quã Margaritam Caroli VII. filiam: Nam *nulla*, inquit Æneas Syluius, *visa est omniũ cõsensu dignior, quam Gallorũ Regis filia Magdalena, cuius forma & indoles, gloria etiam primi inter Christianos sanguinis conuenire admodũ pernimiũ videbãtur.*

Vide Iurisconsult. & Azorium lib. de vict. & iure.
Bald. 1. C. de Feudit.
Aurelian. Episc. epist. ad Theodebert. Reg.
D Greg. Mag 4. epist. 5 & ib. epist. 6.
Hist Bohem. c. 69.

Et quidem omnes fermè Europæ Reges non dubitant Primas Franciæ Regi concedere. Vno repugnante Rege Hispaniæ, qui omnium vnus tribuere debuisset: nam alij Reges, etsi Galliarum Regibus, aut certè minores, aut ab ijs oriundi, liberi tamen, & sui omnino iuris, & arbitrii semper fuerunt, ac nulla ratione Gallis obnoxii. Reges vero non pauci Hispaniæ, se Franciæ Regibus subiecerunt, quod Regnum ab ipsis, aut defensum, aut assertum beneficii more accepissent. Constat Alphósum Castum Regem Hispaniæ Caroli Magni, cuius opibus Regnum à Mauris vindicarat, *Proprium*, idest, Clientem se dixisse, vti ex Eginharto notat Spondanus, *Non aliter*, inquit, *se per litteras Alphonsus, quàm proprium Caroli appellabat.* Alphonsum vero XI. Philippo VI. Valesio solemni charta obnoxium se reddidisse, & hommagium, quod aiunt fecisse, tradit ex Hispaniarum Annalibus Cassanus, & Bodinus idonei certe authores. Atqui vt tergiuersentur Hispani & inficientur: illud certè negare non possint, quod luce clarius in Henrico notho meridiana videtur. Eum nimirum ope Caroli V. Franciæ, Regnum Hispaniæ accepisse, & hoc ei nomine clientelam, & obsequium præstitisse. Cum enim Henricus Trastamaræ Comes Petro fratri Hispaniæ Regi par non esset, coactus fuit à Carolo opem implorare, qui ad eũ maximas copias clarissimo Duce Beltrano Clasquino Comite Longauillæ Fráciæ Comestabili auxilio misit, quibus ille instructus Regis fratris primum vires attriuit, deinde acie vicit, interfecit, Regnum obtinuit. Igitur accepti memor beneficii Henricus in Carolum, & successores Galliarum Reges apprimè gratus, singulare magnanimitatis, sic appellem, exemplo, se ac posteros suos, qui deinceps regnarent Franciæ Regibus obnoxios sacramento obsequii addixit, Regnumque Fidei Gallicæ, perinde ac beneficii feudique nomine acciperet, deuinxit. Qua certè sponsione teneri Hispanos ego non dubitem. Non tamen animus est demonstrare, cum id Cassanus occuparit. Meum id tantum fuerit, pudore Hispanos hoc adhibitò exemplo afficere, ac deterrere, ne

Eginhart. in vita Caroli
Spondan. 812.
Cassan. l. 1. ex histor. Hispan. l. 16. n. 8 & l. 15. n. 22.
Bodin. l. 1. Republ. fol. 179.
Froissard. Mariana. Garibay.
Cassan. l. 1.
Richer.
Sammarth. l. 1. c. 8.
Vide Assertorem Gallic.

quod ingenuos non decet, in Patronos suos insurgant, ac eos de superiori quem obtinent, loco deiicere conentur. Suspiciant nimirum illos, ac ex subselliis in Orchesta positos venerentur, ne velint candidissimam grati animi virtutem turpissimâ insolentiâ inquinare.

At, quòd ii sunt homines Hispani, qui & comitate, & gratiâ valent, iurisque ac recti amantes videri volunt, non temerè credendum est eos abiectâ sic beneficiorũ memoriâ Gallis se anteponere voluisse. Duobus id argumentis vti cõperio. Alterum esto. Id temporis Hispaniæ regnum angustum: imò & partem tantum Hispaniæ esse: ac proinde mutatam cum statu rerum ac legum conditionem; aliterque nunc de Potentissimo Monarcha, quàm de iusto Rege esse sentiendum. Alterùm non decere, vt cum Rex Hispaniæ multò sit & opibus, & viribus, & Imperio Franciæ Rege potentior, ei se subiiei patiatur. Addunt quædam, magnifica ad pompam, splendida ad gloriam comparata. Regem Hispaniæ Solem habere pro Galero, & cęli ditiones suas regionibus terminare; & orbem imperii, orbis vniuersitate metiri. Herrera. Cbreta. Chiffler. Valdesius.

Verùm specie quidem sunt hæc, non re idonea argumenta. Et quidem iis Hispani hodie vti non licet, cum auulsâ Portugalliâ multò angustius ab iis quam anteà imperetur: nec iam totus Sol in galerum abeat, subtractâ clariore Orientis parte; Occidentis in vmbras, & noctem pronâ in petasum relicta. Deinde non iam, aut vniuersitate orbis, aut cæli regionibus imperium definitur, cum magnas laciniosi imperii oras Lusitania præciderit, vt non iam Hispanica purpura solum verrat, sed curta, exilia ctura cum dedecore ostẽdat, & moneat. *Quam sit sibi curta supellex.*

Sed iam Galliam cum Hispania conferamus. Certè non existimo fore, qui credat hanc illi vel opibus, vel viribus quicquam cedere. Nec Regnorum numero erit, si antiqua etiam, vti Gallicus obseruat Assertor, Parisiensium, Aurelianensium, Normannorum, & alia Hispanis æqualia cõmemorentur inferior. Sanè cùm paria fermè terrarum vtriusque Regni sint spatia, multò tamen frequentius Gallicum habitatur, vt meritò à Cæsare Gallia iam olim, cùm copiosior erat Hispania, *Genitrix Populorum* diceretur. Quanti verò illa ad summam Imperij momenti fuerit idem Cæsar docuit, qui vti ait Suetonius, *ex omni Prouinciarum copia Gallias potissimum elegit, cuius emolumento & opportunitate idonea esset materia triumphorum.* Euentus fidem fecit, nam cum ei prorogatum imperium in decennium esset, tantum cõtraxit virium, vt Pompeio & partibus victis Imperio potiretur. Ecquis ignorat iam olim Gallos Ciceroni à robore commendari? vt si virtutis nerui sanguini multitudinis adiungãtur, Potentissimam esse Galliam omnino fateamur. Iure igitur ea ab Vrbano Pontifice VIII. *Heroum genitrix, Inclyta Regibus, Bellicis fœcunda Palmis* appellatur. Fœta sũt armis eius viscera, si pede pulses, veriùs quam Italia apud Pompeium, armati milites prodibunt. Quod Cadmo fabulæ permiserunt, vt copiarum fœtus è terra satis dentibus exciperet, id Galliæ quodammodo à natura insitum, cuius terrea viscera exercitus armatos pariunt: vt [illegible] commune domus Equi Trojani esse videantur. Nec de opibus [illegible] diuitiæ memorem, quæ in Gallia tot sunt ac tantæ, vt alibi [illegible]

M. Anton. Domin c. 14. Cæsar lib. [illegible] de bello Gallico.

Sueton. in Iulio. Plutarch. in Iulio & Pompeio. Cicer. de [illegible] resp. Anathemate de Rege S. Ludouici Natalis Comes Virgilius.

apud Gallos inueniantur. Quæ ex Indiis in Hispaniam importantur, penè omnes in Galliam demum influunt, vt in Hispania riui & canales, in Gallia lacus existant. Quin cùm apud Gallos auri argentique fodinæ non sint, nec peregrinarum metalla gentium in ditione habeant, viui diuitiarum fontes in visceribus populorum ebulliunt, qui nunquam deficiunt, quod Amore ciuium, non seruorũ sanguine irrigentur.

Falluntur opinione Hispani cùm potentiorem Regem suum existimant, quòd latiùs imperet Gallo. Aliud sanè est fortiùs, aliud validius imperare. Sin dicant Darij, & Xerxis copias Alexandræis, & Græcis, viribus, quòd numero, superiores. Quantò latiùs illorũ Regũ, vel Romani populi cùm victor & domitor esse cæpit orbis, vel Macedonico Imperium: nec tamen idcirco potentius. Imo contra fortasse meliùs sentiendum; qui fusiùs & longiùs tendat ditionem, eum debiliorem futurum, quòd collectis opus sit viribus ad hostem & arcendum, & superandum. Quemadmodum exercitus fortis & densus, habilis & sibi constans, etsi inferior numero copiarum, alium numerosiorem, sed malè cohærentem, dissipatum, & fluctuantem facilè auertit & fugat: ita Regimen iustum, & validum, stipatum, hærens, alterum fusum, dispersum, vagum dissipat, ac euertit. Rem hanc suo, Lipsius author memoriæ nostræ grauissimus, iudicio definiuit: nam collatâ Romani Imperij, & Hispanici inter se magnitudine sic iudicat, latiùs patuisse Hispanicum cùm sub Philippo II. Rege Lusitaniam continebat, sed Romanum multò potentius fuisse. Itaque libenter id Galli dabunt, suum minùs latè fundi, sed fortius tamen & validius esse Imperium. Deinde illud vendicabunt, ab se primùm assertam à Longobardorum & Hunnorum manibus Italiam, liberatam à Saracenis Hispaniam, suis armis constitutam Germaniam: totam penè Europam victoriarum suarũ passibus peragratam. Primos in Africam & in Asiam citeriorem arma intulisse, nouas in Atlantico Oceano insulas explorasse: ac Lusitanos qui à sanguine Gallico Principes habuerũt admirādæ nauigationis, ac in nouos orbes expeditionis, authores extitisse.

Margin notes: Plutarchus ...ing. — Iustus Lipſ. de magnit. Roman. — Regino. Ado. Æmilios. Annal. Frāc. — Nos 1. parte latè.

Iam verò ad illud accedamus, quod est huiusce dignitatis ac Potentiæ prçiudicium: & quem sibi locum vtrumque Regnum opinione gentium vendicarit, collatis exemplis videamus. Fateor mihi accuratissimè annalium monumenta legenti, & concursiones in Conuentus, in Concilia, siue fortuitas, siue meditatas Gallici, & Hispanici legati obseruanti, compertum esse, sæpè Gallis, ne semel quidem Hispanis primas delatas. Quòd si aliquando Gallus non præcessit, ideo fuisse, quia Hispanus abesse maluit, ne in secundis consisteret. At hoc ipsum præstantiæ fuit, solum remansisse, & suum locum cedente æmulo retinuisse. Qua de re quoniam à plerisque magni nominis authoribus Gallis accuratissimè scriptum, compendio agam, ne meo munere deesse, & ne actum agere videar. Igitur quatuor in Concilijs celeberrimis Constantiensi, Basileensi, Lateranensi, Tridentino, digniorem legatus Gallicus Hispanico locum obtinuit. De antiquioribus constat, imò quòd in ijs ita fieri solitum, & in his quoque factum fuisse comperimus: sic illa Regis, & Regni Gallici præstantia antiquissimo iure consuetudinis confirmata.

Margin notes: Lege Th. Godefroy. Hieron. Bign. in Act. Concil Constanſ & Basil. sess. 22. — Æneas Sylu. l. 2. act. Concil. Basil. — Monarch. Lusitana 1 p. — Hist. Concil. Trident.

Qua ratione præceſſerit, exhibet clariſſimus ac eruditiſſimus vir Theodorus Godefredus, qui cùm alia multa congerat exempla, coëgit me longiori ratiocinatione abſtinere. Iamque id à ſummis Pontificibus iudicatum. Leo Decimus Bullâ ſolemni anno 1517. expeditâ Franciſcum Galliæ Regem, ante Carolum Quintum Regem tum Hiſpaniæ, futurum mox Imperatorem nominauit. Quodque mirandum magis, vel cum potentiſſimi Hiſpaniæ Reges habiti, & Gallorum ob domeſticas calamitates Reges minùs, & opibus, & viribus valere viderentur, dignitate ſemper excelluerunt, nec iis Pontifices quicquam, etſi ab Hiſpanis occaſione vſis rogati, detrahere auſi ſunt. Vti Pio Quarto Pontifice accidiſſe narrant Authores. Ex quibus Cauitellium eligo, quòd hic breuiter, & euentum, & cauſam refert; loco tantum addidero Regum nomina, quæ Hiſpanum omnium ad illud vſque tempus potentiſsimum, Gallum nunquam contrà fortaſſe minus ex ciuilibus turbis validum ſignificent. Itaque Hiſpanus Philippus II. Gallus Carolus Nonus. Nunc Cauitellio dicendi locus. Onuphr. & Cicarella in vita Pij IV. Henr. Spond. an. 1564. Cauetel. in Anna. Crem. an. 1564.

Ortâ controuerſiâ inter legatos Regum Hiſpaniæ, & Galliæ, Romæ penes ſummum Pontificem, cùm alter alterum vellet præcedere, in pompis & aliis quibus contingeret ibi adeſſe. Summus Pontifex declarauit, debere præcedere legatum Regis Galliæ, *ſub fundamento, vt creditur, quod prædeceſſores* Regis *Galliæ ſtatum Romanæ Eccleſiæ, ac Religionis Chriſtianę valde auxerint, & pro eo conſeruando, & ampliando multa bella obierint, & præclara facinora egerint aduerſus infideles, & alios qui ipſam opprimere voluerint. Et Gallię Regnum ſit antiquius Regno Hiſpanię, & Galli prius Hiſpanis fidem Chriſti receperint*, quamvis Rex Hiſpaniæ plura habeat regna, *& ſit potentior Rege Gallorum.*

Quæ certè ſententia cauſæ Hiſpanorum iugulum petit, cum non qua ſe parte valere putant, potentiæ ad dignitatem ratio habeatur. Sed maius quiddam ad Francorum Regum exiſtimationem ſequenti exemplo ineſſe exiſtimo: quod ne in domeſtica quidem & omnino ſacra actione, cùm permitti aliquid in Regis Hiſpani gratiam poterat, licuit à ſummo Pontifice quicquam contra iuris ſpeciem Gallici obtineri. Rem ego Cicarellæ, qui nitidè ac dilucidè refert, verbis enarrem. Cicarella in vita Sixti V. Anno 1588.

Anno MDLXXXVIII. *occaſione canonizationis Didaci ab Alcala, orta eſt inter legatum Regis Hiſpaniarum, & legatos Regis Galliæ magna contentio, dicente Hiſpano in hoc actu canonizationis S. Didaci ſibi deberi primum locum, cùm is potiſsimum ad Regnum Hiſpaniæ pertineret: propterea ſibi principales quaſdam operationes in hoc actu incumbere. Reſpondit legatus Francię, peractis his quæ facienda Hiſpano erant, aut ſacello exiret, aut locum inferiorem occuparet. Hiſpanus iterùm, vt ſaltem Francus illi hac vice, idque ex gratia primum concederet, petiit. Cui Francus, ſe quidem hunc locum conceſſurum hac lege, ne quid derogaret iuri prę cedendi, quod Galli habebant, & quod abſque vllo præiudicio, primo quod habiturus eſſet Pontifex ſacello, legatus Hiſpanicus (qui ne ſe inferiorem Francico oſtendat huc nunquam ſolet accedere) præſens adeſſet, locumque inferiorem ſuo occuparet. Reſpondet Hiſpanus ſe nullo modo id facturum: hoc enim facto fateretur ſe illi cedere. Tandem negotium hoc modo compoſitum eſt. Legatus Hiſpanicus ad ſacellum non*

veniret, sed Cardinalis Dezas eius munere fungeretur, eaque faceret, quæ fecisset legatus, Gallicus verò legatus consuetum locum *retineret*.

Iidem Philippus II. Hispaniæ, & Henricus III. Galliæ Reges erant. Itaque nihil Hispani ijs quibus plurimum poterant temporibus profecerunt. Posteà multò minus ab iis profectum, nam Clemens VIII. haud dubiè in publico omnium Ordinum conuentu, Romæ, primum locum Henrico IV. Rege, Franciæ Legato cōcessit. Et sanè, ea pręstantia, cùm sit Fidei publicæ facta, vniuersæ Europæ innotuit. Nam Romæ, palam, cum Christiana Prouinciarum capita recensentur, Gallia semper Hispaniæ præponitur.

Thuanus An. 1598.

Sammarth. l. 1. c. v.

Quod si sacris in locis, vbi non tam ratio secularis potestatis ac iuris, quàm Religionis ac pietatis haberi solet, primas Gallia vendicat dignitatis, ambigi certè non potest, quin vbi suus Majestati proprius est locus Francia altiùs emineat, & in summo sit culmine collocata. Atque vt omittam de Gallicis sub Carolo VI. Carolo VII. Ludouico IX. Carolo VIII. Ludouico XII. haud dubiâ Francorum victoriâ conuentibus celebratis: Venetiis, vbi ius & prudētia viget, motâ super huiusmodi Gallica prærogatiua lite, causa Franciæ adductō ex antiqua consuetudine momento adiudicata; nec vetitus Clarissimus Venetorum senatus Philippi supercilium, legatum suum in Hispaniam minacibus litteris reuocantis. Tuente Senatusconsultum Menochio, & Hispanis pręiudicio suo conuincente. *Placuit*, inquit, *Domino Serenissimo, quod olim Regibus Hispaniæ placuit*. Rectè itaque: *Nihil*, verba Iustiniani sunt, *ex antiqua priorique consuetudine, & quod omnium memoria semper obseruatum fuerat, à senatu immutatum est. Reuocauit Philippus oratorem suum ex Venetia vrbe in Hispaniam*. Hæc Venetiis anno 1558. Eadem in Poloniæ Regno lata pro Gallico Rege anno 1573. Sententia: quâ decretum, vt Legato Franciæ primus locus tribueretur. In Veruinensi conuentu minùs controuersiæ fuit, quòd toties pro Francia antè iudicatum. Quare in eo primæ Galliarum Legato donatæ. Quid? quòd Angliæ Reges Francorum æmuli, hoc eis tamen prærogatiuæ ius concedunt, docentque Hispanos iniustè agere dum de dignitate cum Regibus Franciæ contendunt. Itaque præcedere eos sibi Angli non molestè ferunt, quos capita Christianorum Regum esse fatentur. Nam Anglicano authore teste, *Rex Franciæ Regum omnium præstantissimus habetur*. Receptum esse illum in sedendo ordinem Iulio II. Pontifice seruatum, Mercurio Gallico referente fatetur Christophorus Besoldus agens de prærogatiua sessionis, cuius hęc est ab eo tradita ratio.

Iustin. Hist. Venet. l. 14.

Monarch. de præsumpt. D. Iustin. lib. 14. Hist. Venet.

Math. Paris in vit. Henr. III. Thom. Campeg. de Author. Concil. c. 16. Christophor. Besold. in Syn. Pol. Doctr. l. 2. c. 10.

Rex Franciæ.
Rex Hispaniæ,
Rex Aragoniæ,
Rex Portugalliæ,
Rex Angliæ,
Rex Siciliæ,
Rex Scotiæ,
Rex Hungariæ,
Rex Nauarræ. Vt alia deinceps omittam.

Fremant igitur Hispani, indignentur, furant; eo declarant: Galliæ sibi Reges antestare. quo ego præiudicio damnem Philippum Secundum, dum voluit aliâ ratione eminere. Egit enim per Legatos suos Romæ de obtinendo à summo Pontifice Imperatoris Indiarum titulo, quasi eo impetrato posset Galliæ Regibus antecellere. Verùm & quod vidit ne hac quidem ratione profecturum, destitit; nam nec eo obtento anteiret, cum & speciosum nomen nihil ex iure antiquo detraheret, & Galliæ Reges Orientis Imperatores, iam olim renuntiati essent. Ita omni occlusâ ad euadendum viâ, necesse fuerit superiorem sibi Franciæ Regem agnoscere. Qui eâ etiam parte curarum liberatus est, cum asserto in libertatem Portugalliæ Regno, ad Indiarum Imperium Rex Castellæ aspirare non possit; nam si vter eo titulo donetur, Lusitanus eum debeat iure vendicare, qui & Hispano latiùs, & nobiliùs propter edomiti Orientis gloriam dominatur. Sammarth. l. 1. c. 5.

Atque huic Regum Franciæ prærogatiuæ ipsimet Hispani Authores suo ingenio pondus addiderunt. Nam cum vidissent argumentis se ad causam Regum suorum tuendam destitui, neque siue in Austriaca, siue in Hispanica domo satis splendoris esse, vt Clarissimo Francicæ Familiæ Soli se opponerent, illud acutè excogitarunt, quo & luminibus Galliæ officerent, & sibi lucem ex ipsâ mutuarentur. Quare trahere ad se Regium Franciæ stirpis sanguinem voluerunt; eoque Hispaniæ Reges cretos iactarunt; nec contenti deflexisse, Gallosà Fonte longiùs remouerunt. Quo ego nomine non tam irascendum iis, quàm gratulandum puto; nam cum nihil de Francorum dignitate detraxerint, illud significarunt, non posse se aliter commendari, nisi de laudatissimâ illa Francorum stirpe Reges esse suos demonstrarent. Malueruntque Francico mentito sanguine, quàm Austriaco, aut Hispano proprio gloriari. Non ego minus eos ingeniosos dixerim, quàm ingenuos, quòd dum acutè modum efferendi se altiùs excogitarunt, apertè sunt falsi, non posse se aliis quàm dignitatis Francicę gradibus ad eam, quam maximè optabant, gloriam peruenire. Quam summam esse tum origo antiquissima, tum series Regum longissima, tum Religio pura, tum Fides integra, tum gesta domi, tum patrata foris, tum donata à cælo Priuilegia testantur. Adeo vt qui ei se objciat,, non tam hominibus, quam superis sese opponere videatur.

Itaque supra omnium fastigia sceptrorum, & apices coronarum Regia Francorum dignitas euehitur. Hîc eam suo in culmine collocatam relinquimus, & Propugnaculo Coronidem imponimus. Ex quo nos insurgentes in Franciam aduersarios dejecimus, non tam calumnias refutando, quam dignitatem Gallicam & asserendo, & extollendo, ea inita disputandi ratione, vt Inuidos proposita Francici nominis gloria acerbiùs torqueremus. Dabitur aliàs in campum latiùs explicatâ oratione descendere, & pręclarissima Martiæ gentis facinora vberiùs commemorare. Interim breue hoc Francicæ, & Originis, & Majestatis Elogium Ludouico, Decimo quarto Regi Adeodato per sceptra, gladiosque reptanti, ceu bullam offero, & inter Palmarum, Laurorumque

procaces ramos; quibus obumbratur ad gloriam suspendo. Ea se interim oblectet ille, dum Heroina Mater suscepto Regni gubernaculo Mineruam prudentiâ, Palladem fortitudine, Iunonem Majestate exhibet, illumque domesticis virtutibus ad Togam, bellicis ad Sagum operibus erudit, donec ex illius gremio victoriis instructus in aciem prodeat, & accepto ab eâ Clypeo Maiorum in illo ante se Regum cælata exempla intueatur: & Clodouei Religiosam Fortitudinem: Clotharij II. Magnanimam Pietatem: Dagoberti Martiam Sapientiã: Pipini excelsam indolem, solidam virtutem: Caroli Magni Augustos spiritus, inuictam felicitatem: Ludouici Pij generosam Religionem: Hugonis Capeti admirabilem animi Magnitudinem, robur singulare: Roberti insignem Sanctimoniam: Henrici I. bellicum vigorem: Ludouici Magni ardens ingenium, pectus Martiale: Philippi Augusti in Pace decus, in bello Fulmina: Ludouici Octaui Leoninam generositatem: Ludouici IX. diuinam virtutem, infractam constantiam, insuperabilem Pietatem imitetur. Ac propiùs aspiciens Henricum Magnum Auum, & Ludouicum Iustum Patrem, Heroicas eorum, tum domi, tum militiæ virtutes referat: & ex Auo Henrico cum Fortitudine Fortunam, ex Patre Ludouico cum Iustitiâ militarem gloriam discat: & Omnium imagine gaudeat, rebus gestis delectetur, exemplis accendatur

Virg. Æne. 8. *Attollens humero famamque, & fata Parentum.*

FINIS.

INDEX

AVCTARIVM.

QVÆ me ad hoc causæ, altera ab ingenua conscientia, altera ab iusto dolore profecta, grauis opinor vtraque, impulerunt. Primæ, cuius maior est vis, primum satisfacio. De instituto Legis Salicæ quæstione susceptá iudicium in causa Clarissimi & Eruditissimi viri Assertoris Gallici, M. Ant. Dominicij, eiusmodi tuli, vt cum inter eum, & Splendidissimum & Doctissimum virum Lud. Chanter. Febure, quasi reum & actorem, velut quidam honorarius arbiter sedissem, & minus Dominicij sententiam, & Feburę censuram probarem. Ita constituto iure, vt tum illum à calumnia ex parte liberarem, sed non omnino absoluerem: tum istum à sententia laudarem, à censura immodica reprehenderem, sed cum eo magis quam cum Dominicio consentirem, atque adeò concluderem leuiter peccasse Dominicium, at peccasse: vt è iudicio meo minimè liber existet. Neque meę nunc sententiæ, pudet, quod pro cognitione causæ, quæ mihi tum inerat, iusta esse videbatur: vt eius me tamen pœniteat, facit integra & exacta rei totius, in quam modo deueni, comprehensio. Nam cùm eam primùm tuli, nondum videram Dominicij Auctarium, sed ex opere tantùm iudicaram; in quod cum postea incidissem, rem penitus perspexi, ac ex ea mentem Dominicij eam esse cognoui, vt nulla prorsus censura dignus videatur. Imò ei gratulandum, quòd ansam dederit censuræ, quæ eum tam doctam, & aptam satisfactionem & inuenire, & prestare coegerit. Quâ ille certè multò quàm debuerat magis Salicis institutis reddidit: nam tot, tamque præclara ab eo sunt eruditionis lumina inuestigata, & producta, vt non modo caliginem omnem inductę calumniæ discusserit, sed etiam suæ sententię lucem, & Salicæ legi splendorem attulerit. Itaque cum ego & antè à me dicta recolerem, & cum scriptis à Dominicio postea conferrem, comperirémque meum etsi moderatum iudicium aliquid eius sententiæ detrahere, & existimationi officere, conscientiæ duxi fore, vt eum prorsus inculpatum declararem, imò & ei laudem aliquam ob singularem subtilitatem, ac eruditionem tribuerem: quâ si quid ex mea censura notæ adhęserat penitus deleretur. Neque, qui meus est animi candor, specie aliquâ verecundiæ à conscientiæ meæ proposito deterreri potui, imo ingenuitas mea fecit, vt non tam vis ista conscientiæ quâ innata menti propensio videretur. Quare illud affirmo. Tutam omninò esse ac probabilem illustrissimi Iurisconsulti Dominicij sententiam: nec eâ quicquam Salici instituti rationibus detrahi. Nam constat eum (vt ego antè animaduerteram) non asserere aut feminam viro vnquam esse præferendam, aut viro superstite esse vocandam; sed tantùm affirmare, ei locum esse posse, si (quod Deus auertat) omnis prorsus masculæ stirpis soboles deficeret. Qua certè ratione nulla omnino iniuria Salico instituto infertur. Idque Dominicius aptè tum argumentis, tum exemplis confirmat: quæ & tutam & probabilem causam faciunt. Cum præsertim ille fateatur, tunc Electioni locum fore, atque adeo in alium statum rem transisse, cum non iure Salico, sed arbitrio Reipublicæ agendum. Vndè non potuit Salicis institutis detrahi, cùm ea esse desierint: ac antè desierint, quam iis iniuria fieri possit. Quare quod fœminæ ratio habeatur, liberi est arbitrij, non Salici aut iuris

In Assertore Gallico. c. 6. ad exempl. 4 & 15. Ludouic. Chanter. Febure in disc. de nupt. Anberti, & Blisbaldis.

Assertor Gallicus in appendice. Mens explicata.

Ibidem.

aut moris: quod autem eius sit ratio habenda, illud persuadet, quod vbi ad electionem cætera sunt paria, ille feminei sanguinis titulus pondus aliquod habeat, ad hunc potius, quàm alium eligendum, cùm hac parte Regiam domum contingat. Quæ germana Dominicij sententia est. Atque hoc modo Pipinum, primùm (& Capetum addere posset) in Regnum vocatum, & affirmat ipse, & authoritate probat, quam & ego antea noucram, & nunc non inficior. Vti etiam discrimen illud inter Allodem, & terram Salicam ab eo inductum accipio, quod & mihi quoque compertum fuerat. Quemadmodum ex antè à me dictis constabit. Itaque author sum Dominicium rectè de Salico instituto sentire, nec quicquam de Iuris Francici dignitate detrahere: nihilque non ab eo, aut subtiliter inuestigatum, aut aptè adductum, aut rectè acceptum, aut plenè probatum, aut eruditè confirmatum, aut eleganter scriptum fuisse.

In mente explicata.

Nec verò ego vel meæ præuaricator sum, vel desertor sententiæ, sed alienæ famæ assertor, ac illius maximè, qui Galliam asseruit à calumniis dignitatem: cui hoc sunt nomine gratiæ referendæ. Nam non ego quòd eius sententiam notâ liberam, idcirco & meam esse pronuntio. Id enim tantum fateor eum rectè sentire, non illud affirmo me cum eo sentire, vt vindicem mihi sententiam. Quare datâ operâ dixi eam tutam & probabilem esse, vt significarem à calumnia procul esse, non certam, & constantem, quod omninò dicendum erat, si cum eo mihi sentiendum esset. Itaque aliter ego ac ille sentio; ac in eadem quam ibi tradidi, persisto sententia: & nullam vnquam omninò feminæ rationem habendam esse, ne tum quidem cum vacuum esset (quod nunquam fore reor) solium iudico. Fortissimo sanè adductus, quod & nunc refrico argumento. Nam si semel admittatur femina, & externo Principi locus dabitur: si ei velit nubere femina; atque adeo in alienam familiam sceptrum deueniet: quod maximè lege Salica cautum, ne accidat. Vnde vel tunc cùm lex Salica videretur desiisse, mens eius superesset immortalis, quæ moneret, vt omnino externo Principi aditus intercluderetur: idque fieret feminam remouendo: ne per thorum quis ad solium irreperet. Quare & cum libera electio esset, præstaret, vt vir ille Rex institueretur, qui dotibus animi & corporis emineret: & vt noua potius linea virilis conderetur, quàm antiqua à femina duceretur: nisi fortè, vetito feminæ, ne cui externo Principi nuberet, quo certè ex Salicis institutis mandato, tuta omnino esset & sancta electio feminæ. At ne tum quidem eius ratio haberatur, nisi virilis coniugij. Vnde manet: sceptrum Francicum masculum prorsus esse, cùm vel admissâ fœminâ alio iure cauendum sit, ne cui externo copuletur; itaque non tam ea ad imperandum eligitur, quàm cogitur, vt si imperare velit, masculo se iuri accommoder, nonnisi virilis ac patrij iuris beneficio regnatura.

Detersâ conscientiâ, dolori medeamur. Causam & quidem iustam, quod minimè rebar, Gallorum, quibus studeo, quidam dederunt. Qui cùm in mea scripta, currente prælo, incidissent, essentque ex iis, qui de rebus Gallicis scribunt, méque à se interdum opinando dissidere comperissent, indignum facinus rati, detrahere mihi occultè cœperunt, deinde palàm criminari, demum Principum virorum auribus insusurrare, ac inuidiam mouere, perindè ac ego in causa Galliæ defendenda præuaricarer. Quod ego non potui non dolere, quòd viderem de quibus ego optimè meritus eram, ab iis pessimè gratiam relatam. Et quidem tria mihi obiecta. Primùm; in eligendis opinionibus insolentia: alterum, in Gallici nominis hostes intemperantia. Tertium, in renouandâ Gallici ad externa imperia iuris memoriâ, imprudentia. In primo iudicium, in secundo moderationem, in tertio prudentiam desiderabant. Quæ vt ego crimina admisissem, ea certè satis non erant, ad gratiam extinguendam: nam etsi aliquid iudicio, nihil sanè amore peccabam: cuius tot in hoc opere argumenta apparent. Sed non modò

nihil peccasse me, imo & in quibus me accusant, de Gallia bene meruisse legenti constabit. Verum ne eius aciem lectione tanti operis frangam, volo breuiter obiecta delere.

Insolentiæ appellor, quòd cum Troizantibus senserim, & quod cum Hadriano Valesio interdum non senserim. Sanè fateor me Francis Troianam originem assignare, reliquis abstinere, & quidem satis modestè: nec nisi occupatis quæ obiici non modo solent, sed & possunt. Hoc sanè insolens non sum, cum id tot & priscæ, & recentis memoriæ authores tradiderint. Quorum principem fuisse Gregorium Turonensem Bodinus testatur. Quod si ille non fuit, & nos hic decepit, Chronicon Francorum & Fredegarium eius rei authores habemus: ne à me citatos commemorem. Quibus tamen adde Baptistam Mantuanum. A Valesio dissentire me non inficior. An ne insolens, quod dissentio? Vno eo Historiarum Gallicarum nititur fides? An ille Princeps Litterarij Senatus? certè vt sit, non ille cæteros pedaneos Senatores habet. Nonne illi pares sunt splendidissima huius æui lumina Petauius, & Sirmondus, clarissima sydera Sanmarthani, Buschesius, Chantereaulius, & qui eruditissimè ac politissimè scribit Dominicius, Assertoris Gallici cognomine nobilitatus? Si qua in re hi à Valesio dissentiant, non erit inregrum cum iis consentire? At in quo me ab ipso queritur dissidere? Baptismi imprimis Clodouei tempore. Quod ego Paschati, ille natalibus, Christi Domini assignat. Vter probabilius arbitrium lectoris esto. Certè multò maiori ego authoritatis pondere: cum ille vnius Alcimi Auiti epistolâ nitatur. De qua ego si dubitem, quibus mihi argumenris confirmare poterit? cùm sit facilè epistolam obtrudere. At nolo de illa dubitare. Nonne illi par erit tot, tantorúmque Principum Scriptorum authoritas? Nec me reprehendere debuit, quòd eorum quosdam vicinos illius temporis dixerim: cum longè videantur remoti: nam non ego eos suppares, sed vicinos dixi, qua ratione Tertullianum vicinum Apostolorum temporum cum Hieronymo rectè dicimus. Illud melius à docto mihi viro obiectum. Me ita de Ecclesiæ consuetudine locutum perinde quasi solis Paschalibus diebus Baptisma addictum; cùm constet & Pentecostes, & Epiphaniæ, & Natalis Domini temporibus Baptismata fieri solita. Cui ego tamen aptè respondi: non me ignorasse quod obiiceret; sed eo consulto abstinuisse, quod Valesio eiùs rei in mentem non venisset. Atque adeò vendicasse me quod sponte concedebat, nimirum Paschales dies ei lauacro destinatos, eamque esse consuetudinem Ecclesiæ, cui tamen ille maluit, quàm Alcimi Auiti epistolæ contraîre. Itaque cum Valesio vel hallucinante consensi, vt eum suo fortius argumento eliderem. Rem nimirum meam agebam, nec danda erat aduersario qua elaberetur via, imo ille in suo vestigio contorquendus.

Bodinus in Methodo historiarum.

Vide Iacob. Isaac, Pontanum. l. 2. Orig. Francic. c. 5.

Reliqua duo breuissimè expediam. Nam quod in nominis Gallici hostes acerbiùs fortasse sum inuectus, eo egi quod & Lusitanorum proprij hostes sunt; vnde cum vtrósque & Gallos & Portugallos defenderem, vehementius agendum fuit duplicis Authoris personam sustinenti. Illud tamen animaduerto, tam me moderatè gessisse, vt omni prorsus conuicio abstinuerim: quo certè disputandi genere hodie video Hispano-Belgicos cum Franco-Gallis authores non sine magno meo dolore contendere.

Tandem quod mihi obiectum est: de iuribus Regum Galliæ ad externa imperia importunè ac imprudenter disputasse; vereor, vt ab aliquo Hispano sit excogitatum; qui nolit à me tam dilucidè ius ad illa Gallicum demonstrari: quippe qui sciam magnis olim præmiis magni nominis authores ad iura illa asserenda inuitatos. Cuiusmodi fuerunt. Hotomanus, Arroyus, Sillonnius, Choppinus, Cassanus. At nemo fortasse eorum opportuniùs, ac iustiùs ea de re, quam nunc ego scripsi. Idque effecit occasio: nam modò in lucem exiit Chiffletius, qui in suis Vindiciis contendit Reges Galliæ multa, iniuriâ & occupasse, & retinere; conatúrque manum iniicere non paucis

Vide Amico-criticam monit. Et spongiam Franco-Gallica lotura.

Regni Gallici partibus, vt auellat, & aliis Principibus reddat: ac summa demùm impudentia affirmat, Regnum Galliæ Hispanici iuris & sanguinis esse, nec veretur suo Christianissimos Reges Patrimonio spoliare. Quem vt ego aptè confutarem, par pari retuli, ostendique & tuta esse iure suo Gallici Regni membra, & intuta Hispanica; atque adeo argumenta retorsi in Chiffletium; probans quæ Hispaniæ Reges possident Gallici iuris esse, imo & ipsum Hispaniæ Regnum ad Reges Galliæ pertinere: vt quæ cornix alienis plumis vestiri voluit suis spoliaretur. Quod si hoc nomine condemnor, clypeo me *Assert. Gallicani cap. 12.* Clarissimi viri Assertoris Gallici muniam, qui in eodem ac ego argumento cum laude versatus, probauit Regnum Hispaniæ Gallici iuris esse, quin eum tamen quisquam interpellarit. Monuerim Gallos, ne studio mei impugnandi, rationibus suis detrahant: dabunt enim ansam Hispanis, hominibus acutis, dicendi, non esse firmum ius Gallicum à cuius defensione iubent scriptores abstinere; nec enim moderationi tribuent, sed diffidentiæ; cum præsertim videant alios scriptores ad ea iura confirmanda aliàs fuisse inuitatos. Itaque licuit Chifletio Gallica iura quieta turbare, tacita prouocare, tuta conuellere: homini scilicet externo, importuno, & non vocato. Mihi non liceat eadem turbata componere, prouocata tueri, conuulsa statuere, & vocanti opportunè respondere: nec sibi Gallici gratulentur, iuuenisse, quem externo opponant; cùm Hispani exiliant quòd iis se peregrinus obtulerit. Sed agnosco meam fortunam: vt pro quo alij præmium ferant, ex illo ego inuidiam & odium colligam: vt *nullo modo à miseria quasi aberrare* cum Tullio *possim*. Non mercedis, aut lucri spe, sed amore *M. Tullius Cicero. Epist. l. 12.* Gallorum, hoc opus suscepi: æquum erit, vt mihi saltem in amore respondeant. Vti fore spero. Si quibus meæ opiniones displiceant; desinant, quæso, ij susurris apud Principum virorum aures obtrectare: audeant si viri sunt, in solem & puluerem prodire, & palàm congredi.

Virgil. l. 12.

Illo quæratur melior sententia campo.

INDEX RERUM, QUÆ IN PARTE *Lusitanica continentur.*

A.

Index Rerum.

D.

E.

F.

G.

H.

I.

M

N

O

Index Rerum.

P

R

S

INDEX RERVM, QVÆ IN PARTE
Gallica continentur.

A

B

C

D

E

F

T

V

MONITIO CIRCA MENDA.

Plura, quàm putet quisquam, in opus menda irrepserunt, pleraque tam turpia, vt eorum pudeat. Id nescio cui imputandum. Typographus mihi Lusitanicis characteribus, ac fugientibus scribenti, ego ei & Latine nescienti, & nimium propetanti. Certè nec ego nitidè scripsi, nec ille accurate excudit. Correctori succenseo quòd remissius egit, nec ad me de quibus ambigebat, remisit. Ego non potui, nec debui. Omnia grauiora correxi. Lector alia minuta condonarit. Illud moneo me pag. 155. scripsisse Americum Vespusium auspiciis Regis Emmanuelis Lusitani Americam explorasse, quod tradit nobilis Author Gallus. Monsieur Vuytfliet. Hist. vniuers. des indes. 1. p. tit. Brasilia. p. 93. p. 139. caput est suo loco motum & bis aliàs, tu boni consule.

Menda in I. Parte Lusitana.

PAg. 26 linea 16 conuiuente. l. conniuente. p. 31. lin. 29. consundandum. l. confutandum. p. 31. lin. 31. maior armis. l. maior & armis p. 32. lin. 40 disruptæ domus. l. *dirutas domus*. p. 41. lin. 11. morte addictos. l. morti. p. 48 lin. 3. vinctam. l. cinctam. ibid. lin. 15. Quod. l. Quid. p. 50. lin. 33. in eo l. in eos. p. 55. lin. 1. pecuniam. l. pecuniæ. p. 56. lin. 2. factu l. fastu. p. 60. lin. 42 Clemens VIII. l. VII. p. 93. lin. 1. Ieruerunt l. iuuerunt. p. 65. lin. 34 io ferrum dele in p. 66. lin. 42. rusique l. vesique. 99. lin. 3. Fortunæ. l. Formoa. ibid. lin. 10. insectanses. l. insectante. p. 71. lin. 24. immisit. l. immisisse. ibid. 22. pugnare l. pugnaret ibid. lin. 34. detoner l. detorqueat ibid lin 43. cruptura. l. eruptura. p. 72. lin. 17. Sane in l. Sane constat in ibid lin. 22. Padecis l. Pacieta. ibid. Iupiis l. Lupis. ibid. lin. 29. Arulam l. Aulam. ibid lin. 36. cæpit l. cecepit. ibid. lin 39 absentes l. absenses. p. 75. lin. penult. Marius l. Mautis. p 80 lin. 7. agente l. agenti. p. 90. lin. 17. excucurrit l. excuttit. ibid. lin. 42. Alphonsus Tertius l Secundus. p. 91. lin. antepenult. Corra l. Correa. p. 91. lin. 30. redditum l. redditus. p 94. lin. antepenult. fecit l. fuit. p 95 lin ante. Arzilla l. Arzila p 199. li. 31. initio. l. iniuso p 101. li. 3. inuiso. l. sitino, ib. li 15. calluerunt. l. calnerunt. p 103. li 26. imputarent. l imperrarent p. 104 li. 20. distinctum l. districtum. p. 207 lin 4. Persasit l. persuasit. p 116. lin. 38. Ferdinandi Martini l. Petri. p 118 lin. 17. lasua. l Lansa. p. 120 lin. 20. voluit l. coluit. p. 20. lin. vlt. vt trecentis l. vt decreuerit trecentis. p 128. lin. 27. Sacrohiago l. Sacrophago p. 132. lin. 41. Regem l. Regnum. p. 142 lin. 2. præbere. l. præberi. p. 144. lin. 42. acturam l. iacturam. p 152 lin. 6. *saques*, *tibi* l. saquic ad ferrum *tibi*. p. 119 l. 17. metuendis. l. metuendis vincerentur. p 162. lin 2. dele præ p 164. li. 8 temperate l. temperari. p. 174. lin. 37 alias aliis. l alias alios p 166 li 23. fabulosas l Mentitosas 303. ibid. li vlt. cius. l cuinis. p. 167 li. vlt. in eas in l. *ea*. pag. 170. in fine deest integra lin. in fatcito. Datus et Magistratus & vaor p. 181 lin. 4. ae eos l. eas. p. 186. lin. 22. Cascis. l. caseis 187. lin. 28. puro. l. pucio. p. 195. lin vlt. Colar. l. Celat. p. 197. lin. 9. a sæpius, dele à p. 201. lin. 33. Sacisci l. pacisci. p. 202. lin. antepenult exercete. l. exercere. p. 201. ab eo cerbo. Nec modo vsque ad illud. *Atque hic*, debuit Littera Italica Scribi. Idem fieri debuit ab illo. Vt usque ad illud. *Hoc est facte*. Nam ex Parænetica oratione est depromptum. p 206 l. antepen. se suscipiendum dele se. p. 208. lin. 16. à Cugna adde Archiepiscopus Olisiponensis. p. 218. lin. 17. qui erit. l quio sint. p. 226. lin. 34. publicæ. l. Punicæ.

Menda Partis Gallicæ.

PAg. 232. lin. 35 Zutphens. l. Bructeri. p. 235. lin 24. scribens l. scribentis. p. 235. lin. 14 Euagrius l Eunapius. p. 236. lin. vlt. peterrent l peteressent p 240 lin. 22 abscurdius. l. absurdius. ib. lin. penult. loconem. l. locorum p. 242. lin. 21. Misam se. l. Misasi se. p 244. lin. 24. eum. lege eam. p. 245 lin. 5. illi. l. ille. p 252. lin 22 auctu. l. auctu n. p. 208. lin. 39. fæde. l. fædere. p. 267. l. 4. & gianini adde præbuit. p. 268. lin. 4 leui. l. leuit pa. 269. lin. 1. & cum dele & ibi in Castro Nantoniensi. l. Lutetiæ Parisiorum. p. 271. lin. 3. ante finem veer melins. dele. melius. p. 281. Teanlterrena. lege Trans Rhenana. ib. recentiua. l. recentius. p. 283. lin. 29. vocitatam non. l. vocitatam sentire, non. p 288 lin. 5. amas. l. amat. p. 260. lin. vlt. volere. l. valere. p. 291. lin 21. hi tamen. l. Et se tamen. p. 293. lin. 22. Ioanne. l. Ioanna. p 294 li. 13 Rege Hugonia. l. Aragoniæ. p. 297. lin. 26. 4n. l. 250. ib. lin. 33. Clotharij. l. Sigeberti. p. 303. lin. 4. Frater Clotarius l Chilperiens. p. 304. lin. 15. mascalo à Carolo. l. masculo à Merouco & Carolo. p. 305 lin. 19 ignaro l. gnaro. p. 312. lin. 16. Patris. l. Patres. p. 312. lin. 29 lectorem. l. lectorum. p. 319. lin. 4. deficientes. leg. deficiente. ib. lin. 13. curas ægritudinis. l. curas, ægritudines. ib. 28. iuris. l. vitia. p. 330. lin. 3 ante finem. am. l. iam. p. 332. linea 27 nomiratur. l. nominatur. p. 334. lin. 18. vlira. l. vita. p. 337. lin. 13. decedisse l. decidisse. p. 347. lin. 8. recti l. vtilia. ibid. 26. insecterur. l. insectetur. p 348. lin. 41. Anglicæ, Hispanicæ, l. Anglica, Hispanica. p. 335. li. 4. ante fin. latininsins, l. la mosina. p. 364. lin. 5 an. fin. Martinum, l. Martinut. p. 372. lin. 34. ea. lege is. p. 389. lin. 10. excitato, l. excitati. p. 395. l 1. auulsa, l. mebra auulsa. ib lin 28. Apanagiam, lege Apanagium ib linea 31. à Carolo dele à. p. 396 lin. 35 par. l. per. p 402 lin. 15. a Francis dele a Francis. p. 405. linea vlt Decerensur, lege dicerentur. p 406 linea 4 Longobardos anno, l ge opem, anno. p. 408 linea 19 visi Gotthorum, lege Visigotthorum p 40 linea vltima Clodoneus Proceres, addeque. p. 418. linea 16. vt lux lege & lux. p. 419 linea 28. Hispani, lege Hispanis. p. 420. linea 41. munere, lege muneri.

Auctariolum.

Pag. 496. ità de Britanniæ Ducatu sum locutus, vt eius Regnu Galliç inserendæ & Annæ hæredis cum Carulo VIII. matrimonij Lodouicum XI. Regem Authorem fecerim id lector condonet, nam ex ingenio potius Regis, quam ex Historiæ fide scripseram, constat post Ludouicum mortuum ita accidisse. Sicubi alias idem refrico, eadem ratione purgandum.

Pag. 315 sic de Lothatingia loquor, vt non satis quid inter vtramque veterem & nouam, superiorem ac inferiorem differat, animaduertam. Scio quid intersit, sed quod probem vtramque femineo iuri obnoxiam, non eius rationem habeo quo differunt, sed eius in quo omnino conueniunt.

A01 1474351

H.16.